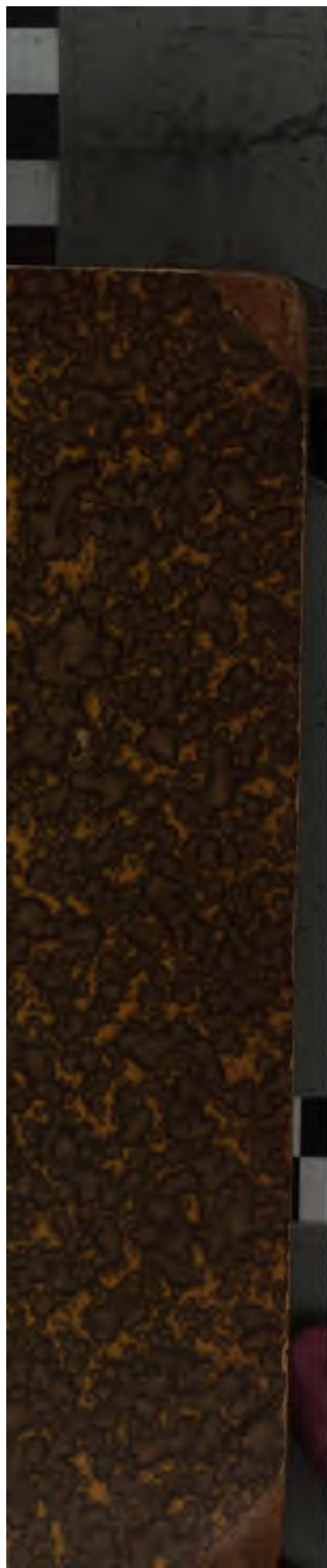

[redacted]

HISTORISK TIDSSKRIFT,

Tredie Række,

udgivet

af

den danske historiske Forening,

ved dens Bestyrelse.

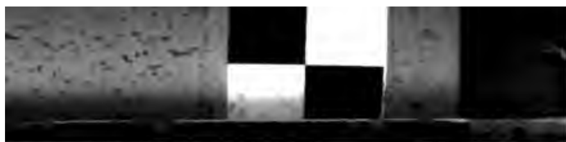
Redigeret

af

N. L. Westergaard,
Foreningens Secretair.

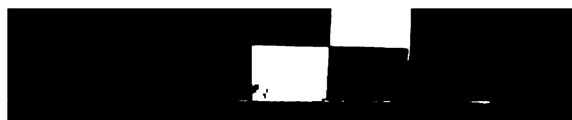
Tredie Bind.

Kjøbenhavn.
Bianco Lunos Bogtrykkeri ved F. S. Muhle.
1862—1864.

[redacted]

Indhold.

[redacted]

Kommunitetet og Regentsen

fra deres Stiftelse indtil vore Dage,

et Bidrag til det kjøbenhavnske Universitets og Studenterlivs Historie

af

C. E. F. Reinhardt.

Indledning.

1. Middelalderens Kollegier, deres Oprindelse, Indretning og Forfald; det parisiske *collegium Dacicum*. 2. I lang Tid ingen tilsvarende Stiftelser ved Kjøbenhavns Universitet; *novum Hafnense collegium* neppe nogen saadan. 3. Universitets-Ordinantsen af 1539 og dens Bestemmelser til trængende Studenters Bedste; Plan til en Bolig for saadanne og Indstiftelsen af *convictorium regium* i Helligaands-Kloster.

1. Allerede langt tilbage i Middelalderen grundedes der ved Universiteterne særegne Stiftelser med det Øiemed at yde de Studerende fri Bolig og tildeels frit Underhold og tillige at holde dem under et stadigt og omhyggeligt Tilsyn [1]. Opfordringen til saadanne Stiftelsers Oprettelse laa nær nok. Efterhaanden som nemlig Antallet af de Studerende forøgedes, blev det forbundet med stedse større Vanskelighed for dem i Universitetsstæderne at erholde

---

[1]) See C. Meiners Geschichte der Entstehung und Entwickelung der hohen Schulen I. S. 104—169.

Huusly og Føde uden et altfor opskruet Vederlag, og det var Hensynet deels hertil deels til de store Fristelser, for hvilke de Unge under Datidens ryggesløse Sæder vare udsatte[1]), der bragte menneskekjærlige Privatmænd til at offre en Deel af deres Formue paa slige Anstalters Oprettelse, — et Exempel, der senere efterfulgtes af Regenterne. I Paris, hvis Skolers store Berømmelse hidlokkede Ungdommen fra de fjerneste Lande, og hvor de Studerendes Antal tiltog i et saa uhyre Omfang, at det til en Tid endog udgjorde henved 30000[2]), maatte Trangen til saadanne Stiftelser tidligst yttre sig, og det var ogsaa her, at den første Indretning af denne Art, man med Bestemthed kjender, omtrent ved Aar 1200 grundedes af en Englænder Johannes af St. Albans, der var Livlæge hos Kong Philip August[3]); senere stiftedes der lignende i Italien (det første

---

¹) Af hvilken Beskaffenhed disse Fristelser vare, sees t. Ex. af det hos Meiners (anf. St. S. 107) aftrykte Citat af *Jac. de Vitriaco Hist. occident.* cap 7. om Tilstanden i Paris: *Meretrices publicæ ubique per vicos et plateas civitatis passim ad lupanaria sua clericos transeuntes quasi per violentiam pertrahebant. Quod si forte ingredi recusarent, confestim eos sodomitas, post ipsos conclamantes dicebant. In una autem et eadem domo scholæ erant superius, prostibula inferius. In parte superiori magistri legebant, in inferiori meretrices officia turpitudinis exercebant.*

²) L. Engelstoft Noget om Fremmedes Studeringer i Paris i 12 og 13 Aarh. i Skand. Museum 1802 S. 60.

³) Allerede noget tidligere var der i Paris grundet velgjørende Stiftelser, som paa anden Maade tilsigtede at komme de Studerende til Hjælp, men som oftere, selv af franske Forfattere, ere blevne forvexlede med dem, vi her have for Øie, og undertiden ogsaa benævnedes »Kollegier«, t. Ex. det 1187 af Ludvig den Tykkes Søn Robert af Dreux stiftede Sygehuus for fattige Studerende (*coll. pauperum scholarium St. Thomæ de Lupara*). Det kan iøvrigt bemærkes, at det af Englænderen Johannes oprettede Kollegium snart atter nedlagdes, idet Stifteren allerede 1217 berøvede de Studerende deres Fribolig og skjænkede Dominikanerne Huset. Dette, der var helliget St. Jakob, skaffede de Sidste Navnet Jakobiter, og mærkelig

i Padua 1360), i Tydskland og i England. Man kaldte i Almindelighed saadanne Studenterboliger *collegia*, men hyppigt benævnes de ogsaa *bursæ* og deres Beboere *bursarii*, af hvilket sidste Ord det tydske Studentersprog senere har dannet sit »Burschen«.

I Begyndelsen var det som antydet kun Fribolig og som oftest frit Bord, Kollegierne tilbøde de Studerende, ligesom man ogsaa ved et saa omhyggeligt Tilsyn, at Forstanderen for Anstalten skulde ledsage de Unge til og fra Forelæsningerne, søgte at værne om deres Sæders Reenhed. Men efterat Dronning Johanne af Frankrig med sin Husbond Philip den Smukkes Tilladelse i Aaret 1304 havde grundet det berømte Navarra-Kollegium, der blev Forbilledet for de senere parisiske, gaves der ogsaa hine Anstalters Beboere fri Underviisning. De franske Kollegier skiftede herved i Tidernes Løb Charakteer og gik over til at være et Slags Gymnasier, hvori ikke blot den fattige Ungdom uden Betaling optoges, men til hvilke man tillige mod et aarligt Vederlag gav fornemme og rige Folks Børn Adgang. Andre Steder og navnlig i Tydskland vedligeholdt derimod Kollegierne forsaavidt deres oprindelige Charakteer, som der ikke synes at være meddeelt deres Beboere nogen Underviisning; men Institutionen kom her i Tidernes Løb af andre Grunde i Forfald, navnlig derved at det overlodes Universitetslærere og andre Lærde som et Middel til Erhverv at oprette Burser, hvori de Studerende optoges mod Betaling. Konkurrencen mellem disse pri-

---

nok skulde — som Meiners minder om — det ældste Studenter-Kollegium, man kjender, herigjennem middelbart være Anledning til, at det politiske Samfund, der under den franske Revolution 5—600 Aar senere fik en verdenshistorisk Berømthed, erholdt Navnet Jakobinere.

vate Industridrivende, hvem man uforsigtigviis endog meddeelte et Slags Privilegium paa Indførsel og Udsalg af fremmede Vine, havde saare uheldige Virkninger. Forstanderne gik paa Presgang mellem de unge Studerende, hver *bursa* stod fjendtlig ligeoverfor alle andre, Strid og Splid hørte derfor til Dagens Orden, og endelig indeholdt Viinprivilegiet en Fristelse til at opmuntre Anstalternes unge Beboere til at hjælpe paa Afsætningen, som Forstanderne ikke kunde modstaae. Kollegierne førte derfor efterhaanden til det, man ved deres Oprettelse havde tilsigtet at forebygge, og ved de tydske Universiteter, der grundlagdes i Løbet af det 16de Aarhundrede, oprettede man derfor ikke længer slige Anstalter.

Vi kunne ikke forlade de ældre fremmede Universitetsstæders Kollegier uden forinden at minde om Tilværelsen af det saakaldte *collegium Dacicum* i Paris, angaaende hvilket de foreliggende Beretninger iøvrigt ere saare tarvelige og tildeels indbyrdes uoverecnsstemmende. Det er bekjendt nok, at der fra vort Fædreland ligesaavel som fra næsten alle andre Lande i Christenheden allerede tidlig var en stærk Tilstrømning til Skolerne i Paris, hvor vore Landsmænd i Forening med de øvrige Nordboer udgjorde en saakaldet »Provinds« indenfor Grændserne af den store »engelske Nation«. De danske Pariserklærke fandt i den første Tid et Tilhold hos Augustinerne i Klosteret Sainte-Geneviève, der siden Biskop Absalons og den hellige Abbed Vilhelms Dage vedligeholdt en livlig Forbindelse med vort Fædreland, og det var ogsaa i Nærheden af dette Kloster, at de fik den Bolig, som bar Navnet *collegium Dacicum*. Efter enkelte Beretninger skulde dette være det ældste Kollegium, Paris kjendte, og dets Stiftelse henføres i Overeensstemmelse hermed til en Tid (omtrent 1147), der endog

ligger forud for Pariser-Universitetets Tilværelse som saadant eller med andre Ord forud for de daværende Skolers Forening[1]). Ifølge andre Beretninger, der synes at støtte sig til paalideligere Kilder, hidrører Kollegiet fra en noget yngre Tid. En unævnt Dansk, der i Paris havde taget Doktorgraden, skulde herefter i Aaret 1275 have skjænket et ham sammesteds tilhørende Huus til Bolig for sine studerende Landsmænd[2]), som nogen Tid efter ved Overeens-

[1]) *J. A. Dulaure Hist. de Paris* II. S. 64 f. og efter ham *M. E. Dubarle Hist. de l'univ. de Paris* I. S. 51, see ogsaa *M. Crevier Hist. de Paris* I. S. 270. Suhm er (Hist. af Danmark IX. S. 458) tilbøielig til med flere ældre franske Forfattere at sætte dets Oprindelse til en endnu tidligere Tid, idet det formeentlig skulde være grundlagt af Hugo Darsu, Biskop af Laon, der døde 1113; men denne Gisning, der vistnok først er fremsat af J. du Breul (i *Le theatre des antiquitez de Paris* S. 670), synes at mangle al Grund. Det ene af de tvende Hovedværker over Pariser-Universitetets Historie, *C. E. Bulæus Hist. univ. Parisiensis*, der er affattet i en annalistisk Form, omtaler vel *coll. Dacicum* under Aarstallet 1170 (II. S. 385 f.), men uden at der heraf kan sluttes Noget om, at Kollegiet skulde være stiftet allerede i det 12te Aarh. Det hedder nemlig blot, at det der omtalte »*commercium tam litterarum quam societatis*« mellem Klosteret St. Geneviève og de Danske førte til, at de Sidste »*collegium construxerunt in vico San-Genovefiano eo loco, qui medius est inter Carmelitas et coll. Laudunense*«. Under disse Omstændigheder troe vi ikke, der er Grund til med M. Hammerich (Nordens Univ. i Fortid og Fremtid i Nord. Univ.-Tidsskr. 6te Aarg. I. S. 19) — hvilken Forf. derhos selv indrømmer, at den Bolig for danske Pariserklærke, der, som strax nedenfor omtalt, siges at være skjænket disse 1275, »falder i flere Beretninger sammen med« det hos Bulæus omhandlede *coll. Dac.* — at ansee dette for een fra hiin forskjellig Stiftelse, og idet vi saaledes ikkun antage Tilværelsen af eet dansk Pariser-Kollegium, troe vi, hvad dettes Oprindelse og senere Skjæbne angaaer, ubetinget at turde holde os til Félibiens nedenomtalte paa Aktstykker grundede Beretning.

[2]) Den af Gram (*Oratio de orig. et statu rei litt. in Dan. et Norv. etc* i Dänische Bibl. VII. S. 488) yttrede Formodning om, at den unævnte »*docteur du pays de Dannemarc*« skulde være den til Lunds Erkesæde udvalgte Erland, er senere paaviist at være urigtig

komst med Klosteret St. Geneviève bortbyttede Huset mod et andet, beliggende i *rue de la montagne St. Geneviève* i Nærheden af *place Maubert* og ved Siden af et Kollegium for Studenter fra Laon (*collegium Laudunense*). Formodentlig maa den nye Bolig, vore Landsmænd saaledes havde erhvervet sig, have været anseligere end den forrige — den sees t. Ex. at have været forsynet med Taarn — og denne Omstændighed været Anledning til, at der skulde svares en aarlig Grundafgift til hiint Kloster, som desuden havde betinget sig, at Bygningen ikke maatte afhændes til nogen anden geistlig eller lærd Korporation. Da Huset imidlertid allerede i Slutningen af det 14de Aarhundrede var i høi Grad forfaldet, traadte ikke desmindre Kollegiets daværende Forstander, Mag. Hans Basse, i Underhandling med Munkene i et Karmeliterkloster, som det i Løbet af samme Aarhundrede havde faaet til Nabo, om Bygningens Salg (1383). Baade Klosteret St. Geneviève og Pariser-Universitetet nedlagde imidlertid Indsigelse mod Afhændelsen, og dette gav Anledning til en Række indviklede og langvarige Rets-

(Suhm Hist. af Danm. X. S. 717). Naar Hammerich (a. St.) hælder til den Anskuelse, at der ved den heromhandlede Gave til de danske Pariserstudenter sigtes til det samme Faktum, som berøres hos Suhm (a. St. X. S. 892), nemlig at Mester Peder Arnfast, Doktor i den hellige Skrift og Kannik i Roeskilde, 1284 havde testamenteret hine et Huus i Paris — da er dette heller ikke rigtigt. Thi af den hos Suhm omtalte Vidisse af Brevet fra *Officialis* i Paris, dat. *die Lunæ post exaltationem sanctæ crucis 1284*, som i dansk Oversættelse findes blandt det kgl. Bibl.s Haandskr. (gl. kgl. Sml. 1134 fol.), fremgaaer det, at Hensigten med A.s Testament slet ikke var, at det nævnte Huus, der laa »paa den engelske Gade udi Østen«, skulde beboes af de danske Studerende, men at den Indtægt, der indvandtes ved at leie det ud, skulde uddeles iblandt dem ved deres »*procuratores* og Forstandere inden 15 Dage efter de Terminer og Tider, som sædvanlige ere i Paris, at Huusleie betales skal«.

forhandlinger, der — som det hedder — endte med, at Karmeliterne forbleve i Besiddelse af Bygningen og indlemmede den i deres Kloster [1]). Det har imidlertid i Virkeligheden kun været en Deel af Kollegiets Bygning, der saaledes opslugtes af dets geistlige Nabo: den øvrige Deel afbenyttedes fremdeles som Studenterbolig, men der vedblev at hvile en Vanskjæbne derover. I den første Halvdeel af det følgende Aarhundrede omtales nemlig Bygningen paany som saa forfalden, at den var i en ubeboelig Tilstand, og uagtet den Sum, der var kommen Kollegiet tilgode som Vederlag for den fraskilte Deel af samme, skulde synes at have kunnet sat det istand til at erlægge den fastsatte Afgift til Geneviève-Klosteret, var Sligt dog saalangt fra Tilfældet, at det nu ikke alene havde dette, men ogsaa sin Nabo *collegium Laudunense* til Kreditor. Hiint lod nu Bygningen sætte til offentlig Auktion, men dette nedlagde Indsigelse herimod. Under denne nye Tvist optraadte baade Forstanderen for den engelske Nation og Universitetet selv som det betrængte Kollegiums Talsmænd, og ved deres Mægling kom der 1430 et Forlig istand, ifølge hvilket den omtvistede Bygning indlemmedes i Nabokollegiet, medens der til Gjengjæld indrømmedes de Danske en anden Bolig i *rue Galande* i Nærheden af den saakaldte »lille Bro« [2]). Den Dunkelhed, der i det Hele hviler over

---

[1]) *M. Félibien (et G. A. Lobineau) Hist. de la ville de Paris* I. S. 356 f. samt de III. S. 224 f. og IV. S. 535, 537 og 539 f. aftrykte Aktstykker.

[2]) Bulæus a. St., jfrt. med det V. S. 390 ff. aftrykte Overdragelses-Dokument af 23 Aug. 1430. Dulaure (a. St.) lader *coll. Dac.* efter Forhandlingerne med Karmeliterne forflyttes til en anden Bygning i samme Gade; men at ingen saadan Flytning er foregaaet, hvorimod Karmeliterne ikkun have faaet en Deel af Kollegiet, medens Resten er bleven bestaaende som saadant, fremgaaer bestemt af

collegium Dacicum, bliver fra dette Tidspunkt af et fuldstændigt Mørke, og maaskee har Stiftelsen allerede ophørt at være til forinden den Tid, da Oprettelsen af et Universitet herhjemme i Fædrelandet formindskede Tilstrømningen af danske Studerende til den verdensberømte Pariser-Høiskole[1]). Heller ikke foreligger der nogen Beretning om Kollegiets Indretning, Betingelserne for Adgang dertil, de Goder, det ydede sine Beboere o. s. v., og det turde vel endog være sandsynligt, at det, uanseet Benævnelsen Kollegium, ikke har været en egentlig Fribolig, men at dets *bursarii* have maattet svare en Leie af deres Værelser, idet det nemlig under en anden Forudsætning ikke lettelig sees, hvorledes Anstalten fra først af skulde have været istand til at erlægge den ovenomtalte Grundafgift til Klosteret St. Geneviève[2]). — Det parisiske *collegium Dacicum* var iøvrigt,

---

hiint Dokument (»*la maison des eschclliers de Dace . . . tenant d'une part au convent des Carmes à Paris et d'autre part au dit college de Laon*«).

[1]) Det hedder hos Suhm (a. St. IX. S. 458), at »Fattigdom nødte siden Besidderne (af *coll. Dac*) til at sælge det til Karmeliterne og en Deel deraf til Kollegium af Laon, hvilket skete omtrent 1509«; men denne Beretning maa være begrundet i, at enten Forf. selv eller en af hans Hjemmelsmænd har misforstaaet en Yttring hos Du Breul (a. St.) om, at de danske *bursarii* solgte Kollegiet halvt til Karmeliterne, halvt til Beboerne af *coll. Laudunense*, hvilke sidste derefter, omtrent 1509 eller 1515, lode opføre »*deux corps d'hostel sur ceste portion, qu'ils avoient eue du dit college de Dace*«.

[2]) Jfr. Meiners a. St. S. 108 Anm. Hertil sigter formodentlig ogsaa den under Retsforhandlingerne i Anledning af Bygningens Afhændelse til Karmeliterne fremkomne Benægtelse af, at samme kunde betragtes som et Kollegium (Félibien a. St. IV. S. 540). Dulaure betragter (a. St.) *coll. Dac.* som »*une institution à la fois destinée au logement, à la nourriture et à l'enseignement de la jeunesse*«; men der forekommer ikke i noget af Kildeskrifterne Spor til, at Kollegiet skulde være gaaet ud paa at meddele sine Beboere Undervisning — hvilket, som bemærket, heller ikke i den ældre Tid

saavidt vides, den eneste Fællesbolig, vore Landsmænd havde ved nogen af de fremmede Høiskoler, de besøgte. Ligesom der derimod i Paris fandtes flere svenske Kollegier[1], saaledes havde Nordmændene ved det i Aaret 1419 stiftede Universitet i Rostock deres eget til hellig Olaf indviede Herberg (*domus* eller *regentia sancti Olavi*), der antages at have været vedligeholdt paa samtlige norske Domkapitlers Bekostning[2].

2. Kjøbenhavns Universitet begyndte sin Virksomhed i Aaret 1479, altsaa dog forinden Kollegierne i Danmarks sydlige Naboland endnu ganske vare udartede; men i de første sex Decennier af hiin Høiskoles Tilværelse vare Forholdene hertillands af den Beskaffenhed, at der ikke kunde være Tale om betydeligere Foranstaltninger til Studerendes Bedste. Kongerne vare fuldt op beskjæftigede med ydre og indre Uroligheder, de ikke meget store Midler, over hvilke de havde at raade, offredes for Størstedelen paa Krigsgudens Alter, og hverken hos det verdslige eller geistlige Aristokrati var der endnu nogen Tilbøielighed til Pengeoffre i Videnskabens Interesse. »Der var, hedder det i et Kongebrev af 1529, tillagt det kjøbenhavnske Universitet ganske føie Rente den Tid, det af Første blev funderet, saa at her var ganske ringe Formue til at lønne og opholde vise og lærde Mænd med, som kunde lære Andre og læse den hellige Skrift«[3]; og Følgen heraf blev

---

var Tilfældet med de øvrige Kollegier — medens der derimod maaskee vel kan have været holdt fælles Bord, men, som antydet, neppe noget Fribord.

[1]) Om disse see Hammerich a. St. S. 21 ff.

[2]) Norske Samlinger I. S. 72.

[3]) E. C. Werlauff Kbhvns Univ. fra dets Stiftelse indtil Reform. S. 31 f.

da ogsaa, at Høiskolen, der havde begyndt sin Virksomhed med i det Høieste 80 Personer, af Mangel paa de fornødne Midler i det nævnte Tidsrum kun med Nød og neppe fristede Livet. Ligesom der imidlertid ikke destomindre synes at have existeret Stipendier for trængende Studerende, saaledes grundlagdes der i Aarene 1517—1519 en Stiftelse, som muligen har skullet være en Efterligning af de fremmede Universiteters *bursæ.* I det førstnævnte Aar lod nemlig Karmeliterordenens Provincialmester i Danmark og Prioren for denne Ordens Kloster i Helsingør, Anders Christjernsen, paa en Klosteret tilhørende Grund i St. Pederstræde i Kjøbenhavn paabegynde Opførelsen af en Bygning, der fik Navn af Kjøbenhavns nye Kollegium (*novum Hafnense collegium*), og som synes at have været beregnet ikke alene paa Karmelitermunkes, men ogsaa paa studerende Lægmænds Tarv. I et Brev af 3 Aug. s. A., hvorved Christjern II tilsagde det omtalte Kloster Eiendomsret over St. Jørgens Kapel og Hospital udenfor Kjøbenhavn, naar Universitetets daværende Vicekansler Dr. Peder Albrechtsen, som for Livstid var forlehnet dermed, var død, erklærer Kongen nemlig med Hensyn til Kapellet og Hospitalet at ville træffe en saadan Anordning, »at dermed kan paa forskrevne Klosters Vegne opholdes et Kollegium her i Kjøbenhavn ... som da i alle Maader nytteligt og gavnligt kan være for deres (Karmeliternes) Klosterbrødre og andre Studenter, som her i Kjøbenhavn studere og kommendes vorde«. Da Peder Albrechtsen døde endnu i samme Aar, tog Klosteret den tilsagte Gave i Besiddelse, og den 8 Dec. traf Kongen den i Udsigt stillede nærmere Ordning, hvorved det navnlig gjordes Klosteret til Pligt at underholde en Doktor eller Baccalaureus i Theologien, som dagligen skulde læse en

Time over den nævnte Videnskab, samt at sørge for, at Stiftelsen kunde begynde sin Virksomhed inden to Aars Forløb. Indretningen kom da virkelig ogsaa istand. Til første Styrer og Lærer (*primus regens*) valgtes den i vor Reformationshistorie bekjendte Poul Eliesen (Poul Vendekaabe), og iblandt de øvrige Lærere nævnes den ikke mindre bekjendte Frands Vormordsen. I Kollegiet indflyttede der saavel Karmelitermunke fra Helsingør og Landskrone som ogsaa endeel Cisterciensere, og allerede inden den fastsatte Tid begyndte de befalede Forelæsninger Mandagen før Pindse i Aaret 1519[1]). Ligesom det imidlertid turde være et Spørgsmaal, om ikke dette Kollegium uagtet Kongens ovenfor antydede Hensigt dermed har indskrænket sig til alene at optage studerende Munke og saaledes vel nærmest ikkun kan være at betragte som en Aflægger af Klosteret i Helsingør, saaledes er det i ethvert Fald vistnok ikke kommet til at spille nogen betydelig Rolle, og da i den senere Tid Kjøbenhavns Universitet saa godt som ganske opløstes, saaledes at det fra 1530—1537 ikke havde nogen Rektor, og at der, som det hedder i Indledningen til Christian III.s nye Fundats, næsten ikke var en Levning tilbage af den hele Institution (*ut nullæ fere reliquiæ superessent*), er sandsynligviis ogsaa hiint første Spor til en Overførelse paa dansk Grund af de udenlandske Høiskolers Studenterstiftelser blevet tilintetgjort.

3. Med Reformationens Seir oprandt bedre Tider for Kjøbenhavns Universitet. En stor Deel af det inddragne Kirkegods skulde efter Luthers og Bugenhagens Raad an-

---

[1]) Werlauff a. St. S. 22 ff., C. T. Engelstoft Paulus Eliæ i N. hist. Tidsskr. II. S. 15 ff., R. Nyerup Udsigt over Fædrel. Litt. i Middelald. S. 421 ff.

vendes til videnskabelige Formaals Fremme; baade Christian III selv og hans nærmeste Efterfølger kunne, hvor meget det danske Folks Genius end ellers kan have at bebreide dem, ikke frakjendes Sands for Lærdom og Rundhaandethed mod dens Dyrkere, og Medlemmer af det mægtige Aristokrati, der med Kongerne deelte den faldne Kirkes Efterladenskaber, bleve nu ikke blot Videnskabens Velyndere, men tildeels endog dens Dyrkere (Tyge Brahe, Henrik Rantzau o. fl.). Allerede tre Aar efter Reformationens formelige Indførelse gaves paa Herredagen i Odense den 10 Juni 1539 den Fundats og Ordinants for Kjøbenhavns Universitet[1], ved hvilken Christjern I.s Høiskole gjenfødtes, og det til en frodigere og livskraftigere Tilværelse, end den nogensinde før havde kjendt. Af dette Aktstykke fremgaaer det aabenbart, at Christian III og hans Raadgivere have havt den Tanke allerede samtidig med Universitetets Gjenoprettelse at grundlægge en til de ældre Høiskolers Kollegier svarende Indretning, der endog, maaskee for saa meget desto bedre at undgaae de Ulemper, af hvilke hine allerede paa den Tid lede, skulde have havt sit Lokale i selve Universitets-Bygningen. I Ordinantsen udtaler Kongen nemlig bl. A. den Hensigt langs med vor Frue Kirkegaard at lade opføre et Huus med tre Stokværk, i alle disse ja endog paa Loftet forsynet med smaa Kamre, bestemte til Boliger for fattige Studenter. »Dersom dette Huus, tilføies der, ikke skulde være tilstrækkeligt til Bolig for Studerende, ville vi opføre et andet nær ved St. Pederstræde, eller hvor det kan findes passende«. Denne Hensigt synes

---

[1]) Fuldstændig aftrykt i J. Krag *Historia regis Christiani III, additamenta* S. 89 ff.; paa Dansk i Sandvigs Oversættelse af samme Værk I. S. 637 ff.

[redacted]

dog ikke at være bleven udført[1], hvad nu end Grunden dertil har været, om den end, som senere skal sees, ingenlunde blev opgivet. Den paatænkte Bygning var imidlertid ikke det eneste Middel, ved hvilket der efter Ordinantsen skulde hjælpes paa trængende Studerende. Af forskjellige Kirkegodsers Indkomster skulde der nemlig i det antydede Øiemed aarlig anvendes et Beløb af 200 rhinske Guldgylden, som skulde fordeles blandt fattige Studenter af to særlig dertil af Universitetets Foresatte udvalgte Mænd (*curatores*), af hvilke den ene skulde være en Doktor, den anden en Magister. Fremdeles paalagdes det Universitetets Økonom eller Skatmester for en billig Betaling at holde Bord for de akademiske Borgere, og endelig skjænkede Kongen 12 Læster Korn aarlig til Helligaands- eller Duebrødre-Klosteret i Vimmelskaftet, imod at dettes Forstander herfor bestandig skulde bespise 12 trængende Studenter, der efter at have underkastet sig en Examination valgtes af Universitetets Rektor og Dekaner, som tillige afgjorde, i hvor lang Tid — ikke mindre end 2 og ikke mere end 4 Aar — hver Enkelt skulde kunne nyde dette Gode. Saavidt vides, traadte Bespiisningen i Helligaands-Klosteret i Live allerede Aaret efter, at Universitets-Ordinantsen var udkommet, og endnu i Christian III.s Regjeringstid blev de Spisendes Antal forøget med 8, idet Kongen nemlig ved et Brev, dateret Michelsdag 1555[2], til to Maaltider daglig for 20 Studerende skjænkede Klosteret Kronens

---

[1]) L. Engelstoft og E. C. Werlauff Udsigt over Kbhvns Universitets-Bygnings Historie S. 6.

[2]) Fuldstændig aftrykt i H. Hofman Samling af Fundatser I. S. 22 f. samt i Sandvigs Overs. af Chr. III.s Hist. II. S. 513. Pontoppidan angiver (*Annales Ecclesiæ Danicæ* III. S. 335) Antallet paa Sognene feilagtig til 36.

Tiende af 39 Sogne i Sjelland og samtidig alvorlig indskjærpede, at »ingen Studenter indtages til slig Guds Almisse uden de, som nødtørftige ere og have Guds Almisse behov«. Den Bespiisningsanstalt (*convictorium regium*), som Christian III saaledes grundlagde og yderligere udvidede, blev det første levende Vidnesbyrd om kongelig Gavmildhed mod det kjøbenhavnske Universitets Studenter, og af denne Spire fremvoxte i Tidens Løb de tvende velsignelsesrige Stiftelser, hvis Historie danner dette Skrifts Gjenstand, Kommunitetet og Regentsen.

For at lette Oversigten er den følgende Skildring af disse Stiftelsers Skjæbne afdeelt i fire Tidsrum, hvis indbyrdes Begrændsning er valgt af Hensyn, som ikke behøve at paavises her, da de ville blive Læseren tilstrækkelig indlysende af Fremstillingen selv. Det første af disse fire Afsnit omfatter Tiden fra 1569 til 1728, det andet fra 1728 til 1777, det tredie fra 1777 til 1818 og det fjerde endelig fra 1818 til 1848.

Første Tidsrum.

1569 — 1728.

I.

4. Kommunitetets Stiftelse. 5. Kommunitets-Bygningen (Klosteret) og dens Skjæbne indtil 1728. 6. Gjentagne Tilløb til Oprettelse af en Bolig for fattige Studenter og Planens Gjennemførelse ved Grundlæggelsen af Regentsen; denne stiftet ved Kommunitetets Midler og betragtet som et Tilbehør til samme. 7. Udsigt over Regentsgrundens ældre Historie; Kollegiets Opførelse; Oratoriet og Regentskirken. 8—9. Kollegiets Bestanddele, Udseende og videre Skjæbne indtil 1728.

4. Under den stadig voxende Tilstrømning til Kjøbenhavns Universitet maatte Christian III.s Bespiisningsanstalt snart vise sig for indskrænket til at bøde paa den mellem de Studerende herskende Trang. Fjorten Aar efter den ovenfor omtalte Forøgelse af Tallet paa Anstaltens Alumner besluttede derfor Frederik II midt under de Fredsunderhandlinger, der endte den nordiske Syvaarskrig, at udvide sin Faders Velgjerning mod de kjøbenhavnske Studenter i et saa overordentlig stort Omfang, at Sønnens Værk næsten bragte Faderens i Forglemmelse, idet han nemlig i Aaret 1569 til 100 Studenters daglige Bespiisning grundlagde **Kommunitetet**. Det var ved denne Leilighed fornemmelig Rigshofmesteren Peder Oxe til Gisselfeldt og Kansleren Johan Friis til Hesselagergaard, der virkede som Kongens Raadgivere, og det er i ethvert Fald ikke urimeligt at antage, at »Fædrelandets og Universitetets Ære og Pryd«,

den berømte Dr. Niels Hemmingsen, der paa den Tid endnu stod høit i Kongens Gunst og tillige havde stor Indflydelse hos den første af de to nysnævnte Stormænd, ikke har havt nogen uvæsentlig Andeel i disses Raad og i den kongelige Beslutning[1]). Den Dag, paa hvilken denne Beslutning første Gang er bleven formelig udtalt, og fra hvilken altsaa Kommunitetets Tilværelse vilde være at datere, kan ikke opgives[2]); men allerede Søndagen den 1 Mai 1569 om Formiddagen Kl. 9 blev den nye Stiftelse i Overværelse af Universitetslærerne og de første Alumner høitidelig indviet med en latinsk Festtale af Niels Hemmingsen[3]), og den 25 Juli s. A. underskrev Frederik II i Forening med Rigens Raad sit »Donationsbrev og Fundats om Kommunitetsgodset og Tienden samt 100 Studenters Spiisning af dets Revenue«[4]). I Indledningen til dette Dokument erklærer Kongen, at han har bragt i Erfaring, »at her udi

---

[1]) Jfr. J. Møller Niels Hemmingsen i Hist. Kalender II. S. 393.

[2]) Til det Særsyn, at Indvielsesdagen falder flere Maaneder forud for Udstedelsen af det Dokument, ved hvilken Stiftelsen selv grundlægges, kan det neppe findes anden Forklaring end den Gisning, der opstilles i en kortfattet haandskrevet Oversigt over Kommunitetets Historie af Prof. Dr. Peder Holm (iblandt det kgl. Bibl.s Haandskr., Kallske Sml. 148 fol.), at der nemlig umiddelbart efter, at Beslutningen om Stiftelsens Oprettelse er bleven taget, først er blevet udstedt et foreløbigt Exemplar af Fundatsen paa Papir, medens det er trukket længere ud med Udfærdigelsen af det egentlige Orginalexemplar paa Pergament, der da er blevet dateret efter den Dag, da det underskreves og forsegledes. Muligen turde den Omstændighed, at Kommunitetets Alumner i Størstedelen af det 17de Aarh. aarlig afholdt en Fest til Stifterens Minde den 5 Jan. (jfr. nedenfor), tyde hen paa, at Stiftelsens Tilværelse maatte hidledes fra denne Dag.

[3]) *A. Thura Idea historiæ litterariæ Danorum* S. 122; *H. Beckman Communitatis regiæ Hafniensis historia* S. 9.

[4]) Findes fuldstændig aftrykt hos Beckman a. St. S. 160 ff.

Riget skulle være mange fattige Personer, som flitteligen have begyndt deres *studia*, og om hvilke er godt Haab, at de med Tiden kunne være nyttige at bruge udi Religionen og udi andre Maader Riget til Tjeneste og Bedste, og de dog ikke ere formuendes, men af Armod saa undertrykte, at de deres begyndte *studia* ikke kunne forfølge og fuldende«, og at han, »paa det udi Fremtiden ikke skulde blive Brøst paa lærde Mænd, som kunne være Religionen tjenlige, har besluttet, at han og hans Efterkommere »altid herefter ville og skulle underholde 100 Studenter her hos Universitetet«. Til dette Øiemeds Opnaaelse tilskjøder Kongen dernæst Kommunitetet ikke mindre end 139 Kronen tilhørende Bøndergaarde paa Sjelland og 14 paa Falster samt Kongetienden af 92 Sogne paa førstnævnte Ø. Kommunitets-Godset, der alt »skulde være frit som Adelens eget Arvegods«, blev senere ved Matrikulen af 1688 skyldsat for omtrent 1080 Tdr. Hartkorn[1]) og udgjorde saaledes mere, end der t. Ex. efter Christian V.s Lovgivning udfordredes som Grundlag for Oprettelsen af et Baroni.

5. Indtil et bedre og beqvemmere Lokale kunde tilveiebringes, skulde de 100 Studenter ifølge Fundatsen bespises i »Helliggjæstes Huus« eller det ovenfor omtalte i Vimmelskaftet beliggende Kloster, og denne Omstændighed blev Aarsagen til, at Kommunitetet i mere end 200 Aar efter sin Stiftelse i daglig Tale som ogsaa stundom i officiel Stiil gik under Navn af »Klosteret«. I Klosterbygningen har der vel neppe været noget andet Rum, hvor der var Plads til at beværte et saa stort Antal Personer end Refektoriet, og under denne Forudsætning er

[1]) L. Engelstoft Efterretninger ang. Kbhvns Universitet o. s. v. 1823. S. 153.

Kommunitetets ældste Spisesal mærkelig nok bevaret indtil den Dag idag, idet Klosterets Refektorium, uden at dele Skjæbne med den øvrige Deel af Bygningen, er vedligeholdt som Begravelseskapel til Helliggeistes Kirke. Naar den lovede nye Kommunitets-Bygning er bleven bragt istand, vides ikke med fuldkommen Bestemthed. Det tør dog maaskee antages, at den i hvert Fald er bleven paabegyndt allerede Aaret, efterat Kommunitetet var oprettet, og under alle Omstændigheder sees det, at den i Aaret 1573 har været fuldendt og taget i Brug[1]). Den fik sin Plads umiddelbart op til Studiigaarden og strakte sig langs den østlige Side af Nørregade paa samme Sted, hvor tidligere den vestlige Fløi af de roeskildske Bispers Residents havde staaet[2]). Bygningen, der var opført af Bindings-

[1]) Naar Pontoppidan (*Ann. eccl. Dan.* III. S. 421 og *Orig. Hafn.* S. 315) og efter ham Jonge (Kbhvns Beskriv. S. 267) sætter Bygningens Opførelse allerede til 1569, da maa det kun beroe paa en Gisning, hvis Usandsynlighed fremlyser af Fundatsen selv. I Prof. P. Holms *Collectanea* (Kallske Sml. 148 fol) findes derimod under udtrykkelig Henviisning til »Universitetets Jordebog skreven 1603 fol. XXIIX« en Notits om, at Kommunitetet 1570 »fik sit *coenaculum* med Bryggers etc. paa Studiigaarden«; men da hiin Jordebog ikke længere existerer, kan det ikke nærmere undersøges, om Bemærkningen ikke maa indskrænkes til, at Bygningen i hiint Aar ikkun blev paabegyndt, da det trods Henviisningen til en saa god Kilde dog synes mindre sandsynligt, at Bygningen i Løbet af kun eet Aar skulde være fuldendt. At den derimod 1573 har været færdig og afbenyttet, turde aldeles utvivlsomt fremgaae af Titelen paa de ældste i Kommunitetets Matrikul indførte Klosterlove: »*Leges scholasticorum, qui liberalitate regia in domo collegii aluntur, latæ anno J. C. 1573.*« Vi dele saaledes ikke den Gisning, som Engelstoft og Werlauff (Kbhvns Univ.-Bygn. Hist. S. 8) opstille om, at det er Kommunitets-Bygningen, der sigtes til i Kongebrevet til Peder Oxe af 27 Jan. 1574, hvor der desuden er Tale om Opførelsen af et grundmuret Huus, medens hiin Bygning kun var af Bindingsværk.

[2]) Grunden havde allerede dengang historiske Minder. Det var i Bisperesidentsen, at Hertug Albrecht af Mechlenborg under Kbhvns

[redacted]

værk[1]), har neppe havt noget synderlig anseligt Udseende og har heller ikke været meget rummelig; thi da Alumnernes Antal senere under Christian IV forøgedes, fandt man det 1619 nødvendigt at udvide Bygningen paa den søndre Side. Ved Mageskifte med Universitetet erhvervede Kommunitetet nemlig den Deel af Studiigaarden, der omfattede det saakaldte gamle Auditorium (*lectorium vetus*), og lod denne omdanne til en tilstrækkelig rummelig Spisesal (*coenaculum*), der sattes i Forbindelse med det ældre Lokale, hvorhos samtidig Kommunitetshusets øvrige Bygninger udvidedes og forbedredes[2]). Dette Byggearbeide synes allerede at være paabegyndt før 1622, men trak utilbørlig i Langdrag, og i Mellemtiden var den ældre Spisesal i en saadan Tilstand, at den afgav et saare uhyggeligt Lokale til at holde Maaltid i. I et Brev til Universitetets Patron skriver en Samtidig: »Eders Magnificents kan aldrig troe eller tænke, hvor ilde det staaer om dem (Alumnerne) i det gamle og forfaldne Kommunitet, som de nu spises udi; man kan neppe gaae paa Gulvet for Vand og Ureenlighed, der er ond Lugt og Stank, og Alting seer ilde ud«[3]). Det var først i Sommeren 1627, at det nye Lokale var færdigt til at tages i Brug, efterat det forinden den 2 Juli høitidelig var blevet indviet med en Tale af den

---

Beleiring i Grevefeiden havde sit Hovedqvarteer, og at Biskop Rønnov 1536 blev paagreben oppe paa en Hanebjælke.

1) *J. L. Wolf Encomion regni Daniæ* S. 346.

2) *Acta consistorii* 25 Jan. og 11 Sept. 1622 samt 12 Juli 1623, jfr. Engelstoft og Werlauff a. St. S. 28. Ifølge Studiigaards- (ɔ: Kommunitets-) Regnskaberne for 1623—24 og 1624—25 (i Konsistoriums Archiv) blev en Deel af Materialet af de ældre Bygninger paa Regentsens Grund anvendt til forskjellige Byggearbeider i Kommunitetets Gaard.

3) Brev fra Menelaus Pauli til Kansler Christen Friis i Molbechs Nordisk Tidsskr. for Hist. o. s. v. III S. 416.

2*

daværende theologiske Professor Dr. Jesper Brochman[1]). Den her omtalte Tilbygning, som i Modsætning til de ældre Dele af Huset synes at have været opført af Grundmuur, truedes i Aaret 1636 med Nedbrydelse for at skaffe Plads til en da paatænkt Studenterkirke paa Studiigaardens Grund. Denne Plan opgaves dog snart, og den nye Spisesal, der i nogle Uger havde været rømmet af Alumnerne, blev atter taget i Brug af disse[2]). Men faa Aar efter, i Mai 1641, udbrød der i Kommunitets-Bygningen en heftig Ildebrand, som Kong Christian IV i egen Person forgjæves søgte at qvæle i Fødselen[3]), og som ødelagde den Deel af Huset, der omfattede Kjøkkenet, Bryggerset og Bagerset, tilligemed de deri opbevarede Forraad af Proviant, medens derimod den øvrige Bygning og navnlig det nye *coenaculum* synes at være blevet sparet. Alumnernes Bespiisning standsedes imidlertid kun en kort Tid, i hvilken de hver fik en Sletdaler ugentlig i Kostpenge, og siden synes man, saagodt det lod sig gjøre, at have tilberedet Maden i de Rester af Bygningerne, som Branden havde levnet. Derimod varede det mærkelig nok lige indtil Slutningen af det følgende Aar, inden man for Alvor tænkte paa at gjenopføre de afbrændte Dele af Huset. Da Universitets-Patronen imidlertid i denne Anledning gav Konsistoriet en Paamindelse, søgte man med desto større Iver at indhente det Forsømte. Arbeidet, der udførtes under Tilsyn af Prof. Jakob Finke, synes vel først at være paabegyndt i Foraaret 1643; men allerede inden Udgangen af samme Aar var den nye, heelt igjennem grundmurede Bygning

[1]) Engelstoft og Werlauff a. St.
[2]) *Acta cons.* 26 Aug. og 14 Sept. 1636.
[3]) *O. Vorm Epistolæ* I. S. 505.

færdig til Afbenyttelse[1]). Til Erindring om Branden indsattes der i Husets Muur tvende Stene, den ene med en latinsk, den anden med en dansk Indskrift, der angav Aarstallene for Bygningens Ødelæggelse og Gjenopførelse[2]). Angaaende Bygningens enkelte Bestanddele, deres Udstrækning, Beliggenhed og Indretning er det iøvrigt efter Gjenopførelsen næsten ligesaa fattigt paa nærmere Efterretninger som før Branden. At Tilbygningen paa Husets

---

[1]) *Acta cons.* 5 og 12 Mai og 15 Dec. 1641 samt 3 Okt. 1642, jfr. Engelstoft og Werlauff a. St. S. 31 f. At det ikkun var den i Texten anførte Deel af Kommunitets-Bygningen, der ødelagdes, synes temmelig bestemt at fremgaae af det først citerede Sted af *A. C.* — hvor Spørgsmaalet om Alumnernes Bespiisning forhandles, »eftersom Huset, som Kjøkkenet, Bryggerset og Bagerset i var, samt Provianten er opbrændt« — sammenholdt med Forhandlingerne d. 12 Mai, hvor det fremhæves som en mulig Indvending mod at lade koge i »de Huse, som vare beholdne for Ildebranden«, at »de ligge noget langt fra *coenaculo*«.

[2]) Den latinske Indskrift lød fuldstændig saaledes: »*Anno Christi MDCXLIII ædes hæ communitatis regiæ, a Frederico II Daniæ et Norvegiæ rege MDLXIX fundatæ, a calamit. incendii MDCXLI de novo excitatæ sunt*« (*P. J. Resen Inscriptiones Hafnienses* S. 250, *E. Pontoppidan Marmora Danica* I. S. 125). Intet af de her anførte Værker omtaler nogen dansk Indskrift paa Bygningen; men i det theol. Fak.s Kopibog (i Kommunitetets Archiv) IV. S. 851 f. findes en Indstilling fra Kommunitetets Økonom, dat. 5 Okt. 1740, om, »at en Steen skulde indvendig over Porten opsættes tilligemed den gamle, som endnu er i Behold og, da Studiigaarden næstforhen afbrændte, blev opsat.« Denne sidste Steen, der altsaa 1728 havde undgaaet at dele Skjæbne med den Bygning, i hvilken den var indmuret, overlevede senere ogsaa Bombardementet 1807. Det er nemlig den, der tilligemed hiin, som ifølge den omtalte Indstilling fra Økonomen blev forfærdiget til Erindring om Branden 1728, i Aaret 1860 flyttedes fra den nordre Façade af Kommunitets-Bygningens Sidehuus og indsattes i Hovedlængens Muur indtil Universitetsgaarden. Dens Indskrift er saalydende; »Anno MDCXLI afbrænde de gamle Communitæts Huse; blefve af Steddens Indkombst och Forbedring, ligesom Regentzen tilforne MDCXXIII, af Grunden igjen opmuret MDCXLIII, *anno oeconomiæ Thomæ Finckii med. doct. et p. p. XLI.*«

søndré Side ud mod Vor Frue Kirkegaard overlevede Branden, have vi allerede anført, og denne Deel af Huset synes udelukkende at have omfattet Spisesalen med en tilstødende Forstue (»Exspektanthuset«), der muligen har dannet en fremspringende Udbygning. Den lange Bygning langs med Nørregade, i hvilken Økonomen havde sin Bolig nærmest op til Spisesalen[1], synes iøvrigt at have været anvendt til Kjøkken, Bryggers og Kornloft med Undtagelse af den nordligste Deel, der sees at have været leiet ud til forskjelligt Brug. Ud til Skidenstræde laa Staldbygningen og Slagterhuset, og inde i Gaarden endelig har der sandsynligviis ligget en eller flere for Økonomien fornødne Bygninger, der maaskee have staaet i Forbindelse med Hovedlængen ud til Nørregade[2]. Om Bygningens senere Skjæbne i det lange Tidsrum fra 1643 til 1728 vides heller ikke Synderligt. En enkelt Deel af Huset — som det synes, den nordre Ende af Længen til Nørregade — var en Tidlang afhændet fra Stiftelsen, men gjenkjøbtes senere og udleiedes da ligesom forhen til Private[3]; men iøvrigt tør det vistnok antages, at der ikke er foregaaet nogen videre Forandring ved Bygningen, og at de Arbeider, der

---

[1]) Engelstoft og Werlauff a. St. S 61.

[2]) De her meddeelte tarvelige Bemærkninger om Kommunitets-Bygningens Bestanddele ere baserede paa tvende, iøvrigt ikke synderlig oplysende Overslag til Reparationsarbeider ved samme, der som Bilag til den Indstilling, der fremkaldte Kommunitets-Reglementet af 23 Juni 1683, findes i Geheimearchivet (Sjellandske Indlæg).

[3]) I *Acta facultatis theol.* (i Kommunitetets Archiv) hedder det under 8 Febr. 1684: »læst en Koncept af en Supplik til H. kgl. Maj. anlangendes Bagdelen og endeel (af) Steenhuset af Studiigaarden fra Steden at maatte afhændes«; under 6 Apr. 1701 omtales »tvende Vaaninger, som tilforn havde ligget til Kommunitetet og nu vare kjøbte dertil igjen«, og under 27 Okt. 1702 nævnes de samme Vaaninger som udleiede til to Tobakspindere.

ere blevne foretagne ved den, neppe ere gaaede ud over, hvad den blotte Vedligeholdelse krævede.

6. Forinden vi efter saaledes at have omtalt det Lokale, hvori Bespiisningen foregik, gaae ind paa en Angivelse af de i Kommunitetets Fundats indeholdte Grundtræk til Stiftelsens Organisation og paa en Skildring af disses Udvikling eller Forandring i Tiden indtil 1728, skal det paavises, hvorledes den allerede af Christian III i Universitets-Ordinantsen udtalte Tanke om at indrette en Bolig for trængende Studerende gjentagne Gange paany optoges og endelig udførtes omtrent 60 Aar efter dens kongelige Ophavsmands Død.

Allerede forinden Frederik II oprettede sit Fribord for de 100 Studenter, havde Sagen været paa Bane. Det sees nemlig, at Konsistorium i Aaret 1568 besluttede, »at efterdi fattige Studenter ikke vel kunde bekomme herudi Byen Boliger, som dennem beleilige vare, skulde Universitetet (som tilforn velbyrdige Johan Friis Kansler lovet havde) ladet bygge et Huus, som fattige Studenter kunde mageligen boe udi« [1]. Formodentlig har det imidlertid været den allerede da paatænkte store Velgjerning, som det følgende Aar skjænkede Studenterne, der har hindret Udførelsen af denne Plan. Men det var iøvrigt saa langt fra, at Kommunitetets Oprettelse bidrog til at gjøre Regjeringen ligegyldig for Gjennemførelsen af Christian III.s Tanke, at det meget mere synes at have været hans Efterfølgers Hensigt efter det ved de gamle Universitetsstæders Kollegier givne Exempel at anvise de 100 Studenter Bolig i den samme Bygning, i hvilken der ydedes dem fri Spiisning. Allerede den 27 Jan. 1574 udgik der nemlig en

[1]) Efter et Udtog af *Acta cons.* i Kallske Saml. 148 fol.

kongelig Befaling til Rigshofmesteren Peder Oxe angaaende Opførelsen af en muret Bygning i Kollegiigaarden til Bolig for de Studenter, som nøde kongelig Kost, eftersom det vilde være »beqvemmere baade for *exercitia*, de kunde bruge med dem selv, og for *lectionibus* og Opseende, de Høilærde kunde have til dennem, om de boede tilsammen«[1]. Denne Befaling blev imidlertid ikke udført, og en Snees Aar senere fik den daværende Rigsraad Christopher Valkendorph Æren af at have grundet det første egentlige Studenter-Kollegium i Kjøbenhavn, idet han nemlig den 16 Juli 1595 skjænkede sin Gaard i St. Pederstræde (der i sin Tid havde været benyttet som Lokale for det ovenomtalte Karmeliter-Kollegium og siden i Almindelighed gik under Navnet »Hofmesters Boder«) til Fribolig for 16 fattige Studenter[2]). Denne Omstændighed har vistnok været medvirkende Aarsag til, at den tidligere Plan gjenoptoges under de samtidige Forhandlinger om Opførelsen af en ny Universitets-Bygning. Ved et Kongebrev til Trondhjems Kapitel af 26 Aug. 1595 sees det saaledes at være paalagt Domkirken samt alle Kanniker og Vikarier sammesteds at erlægge 100 Rdr. til det Steenhuus, der skulde bygges i Studiigaarden i Kjøbenhavn, og som skulde indrettes deels til et Forelæsningslokale (*lectorium*) deels »og til de 100 Studenters Behov, som derudi skulde have deres Værelse, Vaaninger og Spise, Universitetet saavelsom menige Riget til Bedste«. En lignende Opfordring om at yde Pengehjælp til Universitets-Bygningens Fremme udgik der den 8 Marts 1600 til alle sjellandske Kirker, som vare »for-

---

[1]) Sjell. Tegn. i Geheimearchivet, jfr. Engelstoft og Werlauff a. St. S. 8.

[2]) Hofmans Fundatser I. S. 50 ff. De tvende andre private kjøbenhavnske Kollegier ere som bekjendt langt yngre: Borcks Kollegium indviedes den 29 Mai 1691 og Ehlers' den 18 Nov. 1705.

muende og ved god Hævd», og her paaberaabtes atter som Bevæggrund til Paabudet, »at de 100 Studenter skulle have deres beqvemme Vaaning og Værelse i Studiigaarden»[1]). Men hvor stor Trangen til en saadan Bolig end var, idet Huusleien allerede i de Tider her i Byen synes at have været forholdsviis høi[2]), og hvor stor Opfordring der end kunde være til at holde saamange Studenter som mulig under et stadigt Tilsyn[3]), saa blev dog Planen heller ikke denne Gang gjennemført, og efter den Tid synes man ganske at have opgivet Tanken om at anvise trængende Studerende Fribolig indenfor selve Studiigaardens Mure, hvor der vel ogsaa vanskelig vilde have været Plads nok til Opførelsen af en rummelig og beqvem Bolig for et saa stort Antal Personer, som Planen omfattede. Kongens Opmærksomhed har sandsynligviis senere nærmest været henvendt paa en gunstig Leilighed til Erhvervelsen af en Grund i Studiigaardens umiddelbare Nærhed. En saadan frembød der sig endelig 1618, og fra dette Aar kan saaledes **Regentsens** Tilblivelse dateres. Aaret forud var Mette Hardenberg, Enke efter Kongens Kansler Christian Friis til Borreby, afgaaet ved Døden, og herved var den hende tilhørende store Gaard i Kannikestræde bleven tilfals. Denne Gaard lod Kongen, sandsynligviis i August Maaned 1618, ved den daværende Universitets-Patron, Kansler Christian Friis til Kragerup, paa Kommunitetets Vegne afkjøbe Arvingernes Befuldmægtigede Axel Rosenkrands, og da Stiftelsen formodentlig

---

1) Engelstoft og Werlauff a. St. S. 11 f.

2) Jfr. Beckman a. St. S. 37.

3) Som nærmeste Motiv til Regentsens Stiftelse angiver Ole Vorm i et Brev til Laurids Scavenius (*Epp.* XLI): »*quo ita petulantia multorum commodius coerceatur et pietatis exercitiis occasio detur inter eos uberior.*»

ikke har havt Kjøbesummen 9000 Rdr. disponibel, forstrakte Kongen selv Beløbet, der forøvrigt allerede inden Mai næste Aar tilbagebetaltes[1]).

Det var saaledes af Kommunitetets Midler, at Kjøbesummen for den tilkommende Studenterbolig udrededes, ligesom det ogsaa blev Kommunitetet, paa hvis Regning Gaarden omdannedes til denne sin nye Bestemmelse, og Kollegiet var altsaa ikke, som det undertiden er blevet antaget[2]), en Gave til Studenterstanden fra den Konge, under hvis Ægide det blev til. Denne Anvendelse af Kommunitetets Penge stod i god Samklang med Fundatsen, efter hvis Bestemmelse det mulige Overskud skulde

---

[1]) Det hedder i Christian IV.s Almanak for 1618 under 16 Aug.: »laante jeg de Høilærde (det theol. Fakultet) i Kjøbenhavn 9000 Rdr.«, og i Studiigaards-Regnskab fra Phil. Jac. Dag 1618 til samme Dag 1619 anfører Økonomen under »Udg. til Huses og Gaardes Kjøb« Følgende: »Haver kgl. Maj. til Studenter og Kommunitetets Brug naadigst ladet handle med velb. Axel Rosenkrands og ved ærlig og velb. Mand og strænge Ridder Hr. Chr. Friis, H. Maj. Kansler, kjøbt sal. Chr. Friis' [Gaard, der] velb. Fru Mette Hardenberg afgangne (Arvinger?) var tilfalden, hvortil jeg udi Haandskrifter og rede Penninge haver igjen paa H. Maj. Renteri erlagt 9000 Rdr.« Da Rigsdaleren i Regnskabet overeenstemmende med Fr. af 1 Mai 1618 er regnet til 84 Sk., bliver Kjøbesummen, reduceret til »Rdr. in specie« 7875, altsaa i Rigsmønt 15,750 Rdr. Desværre forefindes iøvrigt hverken den indgaaede Kjøbekontrakt eller Skjødet paa Gaarden *in orig.* eller i Afskrift i noget af de Archiver, hvor de kunde antages at beroe. hvis de endnu vare til.

[2]) See t. Ex. *Thura Id. hist. litt.* S. 115 (*regiis sumtibus exstructum*). Pontoppidan (*Ann. eccl. Dan.* III. S. 713), der lader Universitetets Rektor Dr. Caspar Bartholin besørge Kjøbet af Kanslerens Gaard, betragter Kjøbesummen som afholdt af Indtægten af den Afgift, som det ved Kongebrev til Sjellands Biskop af 10 Dec. 1618 (i Sjellandske Tegnelser) paalagdes Stiftets Præster og Vikarier at erlægge til Universitetet »til tvende Residentser sig til at forhandle og forfærdige«; men det synes ikke, at der til Dækning af Kjøbesummen senere er tilflydt Kommunitetet nogen Andeel af denne Afgift.

anvendes til de fattigste Alumners »Klæder, Bøger og anden Nødtørft«, og naar man erindrer, med hvilken samvittighedsfuld og ængstelig Strænghed fundatsmæssige Bestemmelser i hine Tider overholdtes, vilde det ogsaa være utænkeligt, at man skulde have dristet sig til at anvende Kommunitetets Midler i et Frederik II.s Gavebrev fremmed Øiemed. Det hele Foretagende synes simpelthen at være blevet betragtet som en Udvidelse af hiin Stiftelses Formaal og Virksomhed, der efter det Nysanførte kunde siges allerede at være holdt aaben i dennes Fundats, og en naturlig Følge heraf var det, at Kollegiet maatte ansees som bestemt udelukkende for Kommunitetets Alumner, ikke for trængende Studenter i Almindelighed. For denne Anskuelse tale tvende af den lærde Ole Vorms efterladte Breve, begge af 1618, i hvilke den nye Stiftelses Tilblivelse allerførst varsles, og hvor dens Formaal ligefrem angives at være det, at skjænke de Studenter, »som spise ved Kongens Bord«, Huusly[1]). Fremdeles bestyrkes den yttrede Betragtningsmaade deels ved den Overeensstemmelse, der, som nedenfor skal vises, var imellem Antallet af de Studenter, for hvilke Bygningen fra først af bestemtes, og det Tal, hvortil Kongen kort efter Kjøbet af Gaarden forøgede Kommunitets-Alumnerne, deels endelig ved den Omstændighed, at der i den senere Tid, da de sidstes Antal

---

[1]) *O. Vorm Epp. VIII (Academia nostra collegio novo, in quo, quadra regia qui vivunt, simul cubent et habitent, brevi exornabitur)* og *XLI (Brevi futurum speramus, ut academia nostra novo exornetur collegio, in quo, mensa regia qui vivunt, studiosi simul habitent ac cubent)*, jfr. ogsaa *C. Bartholin Oratio de ortu et progressu acad. Hafn. (Hafn. 1620) C. 3*, hvor det hedder: »*Numerum centenarium alumnorum communis mensæ duplici auxit (sc. Christianus IV) denario. Quibus insuper omnibus commodas habitationes insignes propediem jam adornandas destinavit*«.

endnu yderligere var blevet udvidet, endog paahvilede dem en ligefrem Forpligtelse til at boe paa Kollegiet, medmindre de havde Huusly hos Universitetslærerne, fornemme Slægtninge eller paa Valkendorphs Kollegium eller vare antagne som Huuslærere hos ansete Borgere[1], — en Forpligtelse, der, naar den strængt overholdtes, neppe engang vilde tillade at huse alle Klosteralumner paa Kollegiet, end sige Studenter, der vare Kommunitetet uvedkommende. I den Omstændighed, at man saaledes betragtede Regentsens Oprettelse ikkun som en Udvidelse af en allerede bestaaende Stiftelses Virksomhed, maa Nøglen søges til den ellers næsten uforklarlige Kjendsgjerning, at der ikke gaves nogen særlig Fundats for det nye Kollegium eller overhovedet nogetsomhelst Dokument, der indeholdt Regler om dets Bestyrelse, Adgangen til dets Pladser o. s. v.[2]. Det var en stiltiende Forudsætning, at de for Kommunitetet gjældende Regler, saavidt det overhovedet kunde skee, tillige skulde finde Anvendelse paa dets yngre Tilbehør: Kommunitetet og Regentsen vare at betragte ikkun som tvende Afdelinger af en og samme Stiftelse, hvoraf bl. A. fulgte en Forpligtelse for hiint til at bidrage til Vedligeholdelsen af denne, til hvilken der ikke henlagdes nogen særlig Formue. Det kan iøvrigt allerede paa dette Sted erindres, at medens

---

[1]) *Leges communitatis* af 1662 § 8, jfr. ogsaa *A. C.* 24 Jan. 1646, aftrykt i R. Nyerups Efterretninger om Regentsen S. 64.

[2]) Det tør sikkert med apodiktisk Vished paastaaes, at der end ikke er udstedt noget enten til Universitetet eller Kommunitetet stilet Kongebrev ang. Oprettelsen af Regentsen. Hverken i Konsistoriets eller Kommunitetets Archiv, hverken i Sjellandske Registre eller Tegnelser findes der Spor til noget saadant og heller ikke i det kgl. Bibl.s talrige Samling Afskrifter af Dokumenter, vedkommende *begge hine Stiftelser*.

denne nøie Forbindelse mellem begge de omhandlede Stiftelser vel ved mangfoldige Leiligheder senere udtrykkelig anerkjendtes, saa kan der dog paa den anden Side ogsaa forekomme et enkelt Exempel paa, at Kommunitetets Bestyrelse, naar det kom an paa at yde Pengehjælp til Regentsen, søgte at gjøre den Anskuelse gjældende, at der ikke bestod nogen saadan Solidaritet mellem de to Stiftelser, som her forudsat[1]).

7. Paa den Grund, der efter det Ovenanførte blev udseet til Indretningen af den i henved 100 Aar paatænkte Studenterbolig, laa der i Begyndelsen af det 16de Aarhundrede en Gaard, som Universitetets første Vicekansler Dr. Peder Albrechtsen havde tilkjøbt sig af Stadens Borgermester og Raad. Albrechtsen var dengang forlehnet med et Alter i Fruekirkes Høichor, som den bekjendte Rigshofmester Poul Laxmand havde stiftet til Ære for »den hellige Trefoldighed, Jomfru Marie, St. Peder og alt Himmeriges Herskab«, og til dette Alter skjænkede han i Aaret 1512 den omtalte Gaard paa det Vilkaar, at Alterets Besidder hver Helligaften skulde læse en Sjælemesse ved St. Jakobs Alter i samme Kirke, hvor Giveren havde udseet

---

[1]) *Acta fac. theol.* 12 Febr. 1705, hvor der handles om Refusion til Universitetet af Penge, der af dette vare udlagte til Regentsens Istandsættelse (»desforuden findes ingen Resolution, som forbinder Kommunitetet at holde Regentsen vedlige«). Jfr. i Modsætning hertil Reskr. af 1 Juni 1670 i Rothes Saml. af Chr. V.s Reskr. (»Økonomen, som Regentsen af Kommunitetets Indkomst pleier at vedligeholde«), den i Komm.s Archiv beroende Indberetning fra Kommissionen, hvis Indstilling fremkaldte Regl. af 23 Juni 1683 (»Regentsen, som altid af Kommunitetet er holdt vedlige«), *Acta fac. theol.* 28 Mai 1709 (»eftersom baade Regentsen dependerer af Kommunitetet, saa og de ordinære Udgifter, Regentsen vedkommer, erlagde dog *oeconomus* af Kommunitetspengene«), det theol. Fak.s Resol. af 16 Apr. 1725 i sammes Kopibog III (»Kommunitetet, som Regentsen *har den allernøieste Konnexion* med«).

sig sit sidste Hvilested [1]). Efter Reformationen synes en Slægtning af Alterets sidste Besidder, Jørgen Jensen Ulfeldt til Hjelmsholt i Skaane, at have benyttet sig af den Ret, som Rigsdagsbeslutningen af 1536 gav Adelen til at tilbagefordre de Eiendomme, som deres Forfædre havde skjænket Kirken, og herved at have erhvervet sig den Peder Albrechtsen tidligere tilhørende Gaard, som han derefter i Aaret 1541 for 60 Jochimsdaler afhændede til Universitetet [2]). Dette gav først Eiendommen i Forlehning til den kongelige Rentemester Jochum Beck til Førslev for en aarlig Jordskyld af »12 Mark danske« og indgik senere (1543) med Leieren et Mageskifte, hvorved denne mod Afstaaelsen af 4 nye Boder i Skidenstræde med deres Gaardsrum, Jord og Grund erhvervede Eiendomsret over Gaarden [3]). Om dennes Skjæbne vides nu i længere Tid Intet, indtil den i Aaret 1600 omtales som tilhørende Kansleren Christian Friis til Borreby, i hvis Besiddelsestid den ansaaes for en af de største og anseligste Eiendomme i Kjøbenhavn. En fremmed Reisende, der i det nysnævnte Aar gjæstede Byen, omtaler Gaarden som et »næsten kongeligt Palads« [4]), og det er endog ikke urimeligt, at den har været forsynet med Taarn og Spiir [5]). Uagtet alle de Forandringer, Regentsen i Aarhundredernes Løb er undergaaet, hidrøre Murene i de to nederste Etager i den øst-

---

[1]) Skjødet, der er dateret 1 Marts, er aftrykt i E. C. Werlauff Kbhvns Univ. fra dets Stift. til Reform. S. 84.

[2]) Brevet, dat. 12 Marts, aftrykt hos Werlauff a. St. S. 90.

[3]) Mageskiftebrevet, dateret 30 Nov., trykt hos Werlauff a. St. S. 91, jfr. iøvrigt herved samme Skrift S. 12 ff.

[4]) Udtog af Herman v. Zesterfleths Reise i Suhms Nye Saml. til den danske Hist. III. S. 100.

[5]) I alt Fald synes Saadant antydet i Pontoppidans *Orig. Hafn.* S. 338.

[redacted]

lige Halvdeel af Længen ud til Kannikestræde dog endnu fra den gamle Kanslers berømte Gaard, og det er maaskee dennes rundbuede Vinduer, af hvilke der den Dag idag kunne sees Spor i Muren over de nuværende firkantede Vinduer.

Ligesom der iøvrigt — hvad det Følgende vil vise — desværre til en vis Grad hviler den samme Taage over Regentsens Indretning som over Kommunitets-Bygningens Opførelse, saaledes lader det sig heller ikke aldeles bestemt afgjøre, hvorvidt Kansler Frises Gaard har strakt sig, og navnlig, om den har omfattet hele den Grund, paa hvilken Regentsen senere kom til at staae. At den vendte ud baade til Kannikestræde og Skidenstræde, er afgjort, og det er i alt Fald høist sandsynligt, at den tillige har havt Façade ud til Kjøbmagergade. Men er dette Tilfældet, bliver der ingen Plads tilovers til den kongelige Stald, der efter mangfoldige Vidnesbyrd skal have indtaget en Deel af den senere Regentsbygnings Grund, og det turde derfor maaskee antages, at dennes Tilværelse ligger forud for Opførelsen af den Gaard, som efter det Ovenanførte erhvervedes af Peder Albrechtsen[1]). Derimod er

[1]) Blandt de mangfoldige Steder, hvor den omtalte kgl. Stald nævnes, skulle vi her kun anføre P. Resens haandskrevne *Atlas Danicus* (kgl. Bibl.s Uldallske Saml. 186 fol.) I. S. 362, en haandskreven Beskrivelse af Kbhvn i kgl. Bibl.s Ny kgl. Saml. (374 fol.), Holberg Danm. og Norges Beskriv. S. 190, Jonge Kbhvns Beskriv. S. 312, Nyerup Efterr. om Reg. S. 5. Medens det paa disse Steder nærmest synes antydet, at Stalden har været til, umiddelbart før Regentsen indrettedes, hedder det derimod i Pontoppidans *Ann. eccl. Dan.* III. S. 713 om Regentsbygningen: »vormahls die Wohnung des Cantzlers Chr. Friis, in den älteren Zeiten aber ein königl. Stall«, og denne Beretnings Rigtighed turde bestyrkes derved, at det i det ældste trykte Skrift, hvor der nævnes Noget om Regentsgrundens tidligere Benyttelse, *J. L. Wolf Diarium sive Calendarium eccl., polit. et oecon.* (udk. 1648) S. 592, ikkun hedder, at »en

det hævet over enhver Tvivl, at ikke hele den afdøde Kanslers prægtige Gaard blev afbenyttet til Indretningen af den paatænkte Studenterbolig. I dens vestlige Halvdeel blev der strax anviist en af Universitetslærerne Bopæl[1]), og i Aaret 1623 blev denne Halvdeel ved Mageskifte formelig afhændet til Universitetet, der i Betaling overlod Kommunitetet den ovenfor omtalte Deel af Studiigaarden, som anvendtes til en Udvidelse af Kommunitets-Bygningens Spisesal[2]).

Umiddelbart efter Kjøbet af Kanslerens Gaard skred man til Foretagelsen af de Byggearbeider, der vare nødvendige for at omdanne de Sale, der hidtil havde givet

---

Deel af velb. S. Chr. Frises Gaard udi Kannikestræde er stiftet til Studenterbolig», uden at hiin Stald, som Forf. dog maatte have kjendt, hvis den havde været til i hans Levetid, nævnes med et Ord. I Studiigaards-Regnsk. for 1622—23 omtales vel som nedbrudt «en gammel Stald», men herved sigtes vistnok kun til Gaardens egen Staldbygning. At Gaarden har vendt ud ogsaa til Skidenstræde, sees af samme Regnsk. for 1618—19, og at den fremdeles ligeledes har vendt ud til Kjøbmagergade, turde — uanseet den Tvivl, som det til Jochum Beck udstedte Mageskiftebrev muligen kunde vække herom — fremgaae af Studiigaards-Regnsk. for 1628—29, hvori det hedder, «eftersom godt var agtet et *oratorium* der at bygge af den Længe ud mod Kjøbmagergade o. s. v.» *A. C.* 21 Marts 1627 viser, at denne Længde i ethvert Tilfælde ikke har været den meget omtalte Stald; thi det hedder her bl. A.: «Der skal gjøres et *oratorium* af det Huus *in collegio studiosorum* ... som den Qvinde hidindtil boede».

[1]) *Acta cons.* 23 Dec. 1618: tilkjendegav Rektor, at det er kgl. Maj. endelige Villie efter *M. D. Cancellarii* Beretning, at D. Cort (Axelsen) skal nu til Paaske førstk. indflytte i S. Chr. Frises fordum Kanslers Gaard.

[2]) *Acta cons.* 12 Juli 1623: blev en Udkastning af det Skjøde læst, som *D. D.* Finke skal give Universitetet paa de 100 Studenters Vegne udi *communitate regia* paa den Deel af sal. Hr. Kanslers Gaard, som *D. D.* Cunradus (ɔ: Cort Axelsen) nu paaboer, saasnart kgl. Maj. og *Cancellarius* ville samtykke [i. at] det gamle *lectorium* ved *communitate* liggendes maa afhændes af Akademiet og gives i Betaling for forn. Residents.

Gjenlyd af høibaarne Ridderes klirrende Sporer og fine Adelsfrøkeners raslende Silkekjoler, til tarvelige Smaakamre for fattige unge Musasønner. Kansleren bestilte i Svendborg, paa Ærø o. fl. St. 43,400 Stykker Muursteen, og man paabegyndte Nedrivningen af de Bestanddele af Gaardens Bygninger, der ikke lode sig omdanne til deres nye Bestemmelse[1]. Men rask begyndt var her ikke halv fuldendt. Arbeidets Fremme synes nemlig et Aarstid efter at være sagtnet betydelig, om ikke muligen endog en kort Tid ganske standset. Grunden hertil har vel nærmest været Mangel paa de fornødne Materialier, idet en Deel af, hvad der tidligere var anskaffet, havde maattet overlades Kongen til andre samtidige og mere paatrængende Byggeforetagender. Da Kansleren i Jan. 1622 begjærede Rektors og Konsistoriums Betænkning om, hvad der kunde tjene til at fremskynde Arbeidets Fuldendelse, gik Svaret ud paa, at »naar der kommer Kalk og Steen, maa man bekomme derudaf, hvis (hvad) fornødent er, og hvis Steen, som er laant til kgl. Majestæts Behov, maatte ved første Leilighed stilles tilbage igjen«, under hvilken Forudsætning der gaves Løfte om, at Bygningen kunde være færdig til Pindsen s. A.[2]. For at faae Værket til at gaae raskere fra Haanden blev Tilsynet med samme, der hidtil havde paahvilet Kommunitetets Økonom Prof. Thomas Finke, omtrent samtidig frataget denne, og Arbeidet af Kansleren givet i Entreprise til en vis Laurids Eskildsen, der efterhaanden havde at affordre hiin de fornødne Pengemidler[3].

[1]) Studiigaards-Regnskab for 1618—19.
[2]) *Acta cons.* 25. Jan. 1622.
[3]) Regentsens Bygningsregnskab (i Konsistoriums Archiv). Det er udentvivl den samme Laurids Eskildsen, der senere blev Raadmand og Byfoged i Kbhvn (Pontoppidans *Orig. Hafn.* S. 392 og 395).

Men alligevel blev det Løfte om Bygningens Fuldendelse, som Konsistoriet havde troet at kunne give, ikke holdt. Endnu i Marts næste Aar drøftede man et enkelt Punkt med Hensyn til Bygningens Indretning[1]), og først i Sommeren 1623 synes Arbeidet at have været saa vidt fremmet, at man kunde lade de første Beboere flytte ind paa Kollegiet[2]). Om hvilken Dag Stiftelsen er bleven indviet, ja endog om hvorvidt der overhovedet er foregaaet nogen særlig Indvielseshandling, foreligger der iøvrigt ingen Efterretning. Men at Bygningen virkelig er bleven taget i Brug i Løbet af 1623, turde være afgjort alene derved, at Indskriften paa den Steen, der efter dens Fuldendelse indsattes i Muren, udtrykkelig nævner dette som det Aar, da »Christian IV, Danmarks og Norges stormægtige Konge helligede og viede denne Fromhedens Bolig til Gud og Frelseren som et Middel til den sande Religions rigere og frodigere Udbredelse i de nordiske Riger« [3]). Imidlertid kan det ikkun have været en Deel af den senere Regentsbygning, der i det nysnævnte Aar var istand til at tages i

---

[1]) *Acta cons.* 29 Marts 1623: proponerede D. Finke om et Porthuus i Kanslers Gaard efter Muurmesters Beretning o. s. v.

[2]) Jfr. J. Møller Nyt theol. Bibl. f. 1824 S. 252. Underlig nok har den ellers saa samvittighedsfulde og paalidelige Forfatter Beckman i sin *Hist. comm.* S. 23 henført Regentsens Indvielse som Studenterbolig til 1635.

[3]) Indskriften lyder fuldstændig saaledes: »*Solipotenter coelo terraque pollenti ac invicto Deo, statori juxta atque unico sospitatori dato, Jesu Christo, domino nostro, Christianus IV, Daniæ atque Septentrionis rex potentissimus, hoc pietatis collegium, bono veræ religionis per regna hæc septentrionalia felicius fructuosiusque propagandæ dicavit sacravitque anno ab exhibito in carne Christo 1623*«. Stenen med denne Indskrift, der ved Regentsens Gjenopførelse efter 1728 paany indsattes i Muren, hvor den findes den Dag idag, siges mærkelig nok i flere Skrifter fra den anden Halvdeel af nærværende Periode fordum at have siddet i Bygningens Muur (f. Ex. i Resens *Atlas Danicus* I. S. 362).

[redacted]

Brug. I Aarene fra 1623 til 1626 sees der nemlig endnu bestandig at være udbetalt Laurids Eskildsen ikke ubetydelige Summer til Byggearbeidets Fortsættelse; og at selv den Deel af Kollegiet, der var taget i Brug, endnu i flere Aar har manglet Adskilligt i sin fuldstændige Udstyrelse, fremgaaer deraf, at der ikke før i Sommeren 1626 i Norge bestilles de til Alumnernes Værelser fornødne Kakkelovne[1]. Først i den anden Halvdeel af 1628 turde den til Studenterboliger bestemte Deel af Gaarden have været i fuldfærdig Stand, og Kollegiet kunde da, naar Kjøbesummen medregnes, anslaaes at have kostet Kommunitetet 40—50,000 Rdr. i vore Penge[2]. — Saalænge Gaarden endnu stod under Bygning, benævnedes den simpelthen Kanslerens Gaard, Studenternes Vaaninger eller den nye Bygning i Kannikestræde[3]; men senere blev dens officielle Navn »*Collegium*

[1]) *Acta cons.* 24 Aug. 1626.

[2]) Det sidste Regnskabsaar, for hvilket der — afseet fra Omkostningerne ved Indretningen af det nedenfor omtalte *oratorium* — i Studiigaards-Regnskaberne og i det særlige Bygningsregnskab opføres Udgifter til Regentsens Bygning, er 1628—29. At danne sig en bestemt Anskuelse om, hvad det hele Arbeide kostede, er vanskeligt, da Bygningsregnskabets Angivelser om de i hvert enkelt Aar forbrugte Beløb ikke ganske stemme med Studiigaards-Regnskaberne for de paagjældende Aar, og da der desuden af Kommunitetets Beholdninger udleveredes en Deel Materiale *in natura.* I Bygningsregnskabet, der vel nærmest maa lægges til Grund, opføres Totaludgiften i Penge med 25,324 Rdr. 1 Ort (efter Optællingen af de enkelte Poster udkommer iøvrigt 25,374 Rdr. 1 Ort). Herved er imidlertid at mærke, at det første Aars Udgift, hvorunder Kjøbesummen falder, ikke er reduceret efter den i Mellemtiden forandrede Møntfod. Foretages denne Reduktion, bliver den angivne Totalsum 24,169 Rdr. 3 Ort. Som Beholdning efter Arbeidets Fuldførelse opføres i Regnskabet c. 834 Rdr., der dragne fra nysnævnte Sum give i Udgift c. 23,335 Rdr. (*in specie*) eller c. 46,670 Rdr. Rigsmønt.

[3]) I Studiigaards-Regnsk. for 1623—24 benyttes mærkelig nok den ellers her i Landet fremmede Betegnelse *bursa* (»til den Grund og *collegii* eller Borsis Bygning i Kannikestræde o. s. v.«).

regium«, vel nærmest i Modsætning til Valkendorphs lignende ældre Stiftelse i St. Pederstræde, — et Navn, der forøvrigt snart fortrængtes af det, hvormed Stiftelsen siden i snart halvtredie Aarhundrede altid har været benævnet, Regentsen[1].

Endnu forinden der, efter hvad nys er anført, var lagt den sidste Haand paa Indretningen af den til Beboelse bestemte Deel af Regentsen, toges der, i Marts 1627, den Beslutning at omdanne den Længe af den kjøbte Gaard, der vendte ud til Kjøbmagergade, til en Bedesal eller et Kapel (*oratorium*). Da Laurids Eskildsen ved Undladelse af i rette Tid at aflægge Regnskab for de ham betroede Penge havde givet Anledning til Misnøie, overdroges Besørgelsen af dette Arbeide, hvortil Universitetet af sine Kirkers Midler forstrakte det Fornødne, til en anden Bygmester, Niels Jensen, der allerede Aaret efter afleverede Kapellet i fuldendt Stand[2]. Det var dette Kapel, man i Aaret 1635 benyttede til Indretningen af en egentlig Kirke, som bestemtes til at være en almindelig Studenterkirke[3], og som derfor ogsaa udstyredes med alle en Kirkes Tilbehør, Prædikestol, Alter og Altertavle, hellige Kar, ja endog med et Orgel[4], hvorhos den endelig

---

[1]) Det forekommer tidligst i *A. C.* 18 Apr. og 23 Juni 1629. Stundom bruges ogsaa Navnene *domus collegiata* og *domus regia*, hvorimod Benævnelsen *collegium domus regiæ* neppe forekommer andre Steder end paa den nyeste Tids forskjellige Prospekter af Regentsgaarden.

[2]) *Acta cons.* 21 Marts, 20, 24 og 26 Okt. 1627, 5 Juli 1628.

[3]) Fra denne Bestemmelse fastsattes der — *ob causas plusculas easque satis ponderosas* — kun den Undtagelse, at Studenterne skulde staae aabenbare Skrifte for Leiermaal i Frue Kirke (*A. C.* 12 Dec. 1635).

[4]) Christian IV.s Forordn. af 9 Jan. 1635 § 9 (i kgl. Bibl.s gl. kgl. Saml. 3208. 4to o. fl. St.), *A. C.* 4 og 21 Febr., 15 Juli, 10 Aug., 25 Sept. og 21 Okt. 1635 samt 9 Jan. 1636. Af *A. C.* 8 Jan.

ogsaa fik sin egen Sognepræst (hvorom nærmere nedenfor). Ligesom det i ethvert Tilfælde sees, at Orgelet anskaffedes for de Universitetets Kirker tilhørende Penge, saaledes tør det vistnok, navnlig henseet til, at Kirken skulde være et Gudshuus for hele den akademiske Stand, antages, at overhovedet Omkostningerne ved Lokalets Omdannelse til sit nye Brug ere blevne afholdte ikke af Kommunitetet, men af Universitetet [1]). Til Indvielsen af Regentskirken, der foregik Søndagen den 25 Okt. 1635, var der i Forveien af Rektor og Konsistorium udstedt et latinsk Indbydelsesskrift, dateret 2 Aug. s. Aar [2]). Foruden samtlige Universitetslærere og Studenter bivaanede ogsaa Kongen og hans Hof Høitideligheden, ved hvilken der blev afsunget et Tedeum og holdt latinsk Messe og Prædiken af Sjellands Stiftsprovst, Mag. Niels Poulsen Skanderph [3]). — Allerede Aaret efter var man imidlertid kommen til den Erkjendelse, at Regentskirken var for indskrænket til under de bestaaende Forhold, da Alle vare forpligtede til at deeltage i Gudstjenesten, at være en almindelig Studenterkirke, og efterat en Plan til paa selve Studiigaarden at opføre en saadan var opgivet (jfr. ovenfor S. 20), lagdes i Aaret 1637 Grunden til Trinitatis Kirke, efter hvis Indvielse (1656) Regentskirken blev nedlagt som saadan og Lokalet for Eftertiden ikkun benyttet til Afholdelse af Alumnernes daglige Morgen- og Aftenandagt og til visse Arter af de

---

1661 sees, at Regentskirkens Kalk og Disk senere afhændedes til Taarnby Kirke.

[1]) Studiigaards-Regnskabet for det paagjældende Aar er ikke til mere.

[2]) Det maaskee eneste forhaandenværende Exemplar af dette Indbydelsesskrift er vedheftet Universitetsbibl s Exemplar af Programmet til Regentsens 2den Hundredaarsfest 1823.

[3]) *Acta cons.* 21 Sept. 1635, Thurah *Id. hist. litt.* S. 116, Jonge Kbhvns *Beskriv. S. 313.*

dem paahvilende Øvelser. Ligesom Trinitatis Kirke var bestemt til og indtil 1683 ogsaa udelukkende var en Studenterkirke, saaledes betragtedes den i den Grad som et Slags Tilbehør til Regentsen, at endog Rundetaarn i den første Tid i daglig Tale hed »Regentstaarnet« [1].

8. Spørges der, efterat vi saaledes have seet, hvorledes Regentsbygningen blev til, om dens Udstrækning og Udseende i det ældste Tidsrum af dens Tilværelse, da er det for det Første afgjort, at Kollegiet omfattede de samme tre sammenbyggede Længer som nu, nemlig en ud til Kannikestræde, en til Kjøbmagergade og en til det daværende Skidenstræde, af hvilke imidlertid kun den første og sidste vare indrettede til Kamre for Alumnerne. Det er ligeledes afgjort, at de to Længer ud til begge de parallelt løbende Stræder ligesom endnu den Dag idag vare deelte, den førstnævnte i 4 og den anden i 2 fra hinanden adskilte Afdelinger, der dengang benævnedes Inspektioner, nu Gange, hver med sin Udgangsdør til Gaarden og sin egen Trappe [2]. Fremdeles kan det med Bestemthed paastaaes, at begge de til Beboelse indrettede Længer havde to Etager [3], medens Kirkelængen kun synes at have dannet eet Stokværk. Derimod mangler der tilstrækkelige Oplysninger til, at man kan danne sig et fuldstændigt Billede af Bygningens Architektur. Da

---

[1]) Wolf *Encom. regni Dan.* S. 360.

[2]) At Kirkelængen før 1728 ikke indeholdt Værelser for Alumner, fremgaaer af et Grundrids over Regentskamrene, der findes foran i den saakaldte »Regentsens Gaveprotokol« i Kommunitetets Archiv, hvilken ligeledes viser Inspektions-Inddelingen. Den 5te Inspektion indtages som bekjendt nu af Provsteboligen, men var dengang ligesom de øvrige indrettet til Alumnernes Brug.

[3]) Dette fremgaaer ogsaa af Gaveprotokollen samt af det nedenfor *omtalte Skjøde af* 26 Febr. 1673.

det imidlertid vistnok tør antages, at man ved Ombygningen af Kansler Frises Gaard har indskrænket sig til, hvad der for Øiemedets Skyld var nødvendigt, er det sandsynligt, at Regentsens Ydre indtil 1728 har frembudt et smukkere og mere charakteristisk Udseende, end senere blev Tilfældet. Dette bestyrkes ved en Afbildning fra Aaret 1657 af Kjøbenhavns dengang nyeste og største Mærkværdighed Rundetaarn[1]). Dette Billeds Forgrund dannes af Regentsens Tage, og det udviser, at Endegavlene af Kollegiets forskjellige Længer vare smukt buede omtrent som de fire Gavle paa Holmens Kirke, at Kirkebygningen ved den nordre Ende ind til Gaarden var smykket med et, som det synes, fra Grunden opmuret Taarn med et lille Spiir, og endelig at den søndre Længe ind til Gaarden havde en lav med takket Gavl forsynet Udbygning, der formodenlig har været et særeget Porthuus[2]). Et eiendommeligt, ikke just venligt Anstrøg maae de i hvert Vindue ud til Gaden indmurede Jernstænger have givet den hele Bygning; men den deelte i saa Henseende Skjæbne med næsten alle offentlige Bygninger i hiin Tid, da man ved slige Midler maatte bøde paa den mangelfulde Retssikkerhed for Huus og Hjem. Ind til Gaarden have Jernstængerne derimod manglet[3]), og ligesom Bygningen fra denne Side allerede paa Grund heraf maa have havt et venligere Udseende, saaledes hævedes dette end mere derved, at Regentsen ligesom de øvrige kjøbenhavnske Studenter-Kollegier og næsten alle Professor-Boliger havde sit Haveanlæg. Midt

[1]) I Resens *Inscriptiones Hafnienses* ved S. 198; hermed kan sammenholdes et 9 Aar ældre Træsnit i Wolfs *Diarium* ved S. 616.

[2]) Af *Acta cons.* 29 Marts 1623 kunde iøvrigt synes at fremgaae, at der ikke er blevet opført noget eget Porthuus.

[3]) Jfr. H. F. Rørdam De danske og norske Studenters Deeltagelse i Kbhvns Forsvar mod Carl Gustav S. 83 ff.

i Gaarden sees der nemlig at have været en stor Græsplaine, over hvis vestlige Halvdeel flere Lindetræer bredte deres skyggefulde Kroner[1].

9. Kommunitetets Alumner, for hvilke Regentsen var opført, beholdt ikke deres Fribolig ubeskaaret gjennem hele det her omtalte Tidsrum af dens Tilværelse. En Deel af Kollegiets Bygning og Grund opslugtes senere af den ovenomtalte vestlige Halvdeel af Kansler Frises Gaard, ja det truedes endog en Tid med ganske at blive indlemmet i denne dets Nabogaard. Universitetet, til hvilket denne 1623 var overdraget, afhændede den allerede næste Aar til sin Patron Christian Friis til Kragerup[2], men fik den i Henhold til en betinget Forkjøbsret igjen 1651[3], hvorefter den anvendtes til Professor-Residents. Den var imidlertid for stor til dette Brug, og da Rigens Skatmester Hannibal Sehested yttrede Lyst til at kjøbe ikke alene den, men ogsaa »den hosliggende Regents«, søgte og fik Universitetet kongelig Tilladelse til at sælge ham Professor-Gaarden og »en Deel af Regentsen derhos liggende«. Sehested kom imidlertid paa andre Tanker; men der meldte sig i Grev Christian Rantzau en ny Lysthavende, og den 8 Mai 1661 fik han af Universitetet Skjøde paa Gaarden og tre Dage senere et Revers »angaaende den Deel af Regentsen, som efter kgl. Maj. Brev hannem i Fremtiden, om han det begjærer, skal til den afkjøbte Residents forundes for 2000 Sletdaler«[4]. Af dette Revers sees Grev Rantzau vel

---

1) *Fragmenta ad descriptionem historiamque Hafniæ* omtr. fra 1700 (Kallske Sml. 89 fol.) S. 34.

2) Kjøbekontrakt af 10 Juli 1624 i Kons. Kopibog II. 190.

3) Kongebrev af 22 Sept. 1651 i Ny kgl. Sml. 1223. 4to.

4) *Acta cons.* 18 og 20 Jan., 16, 18 og 24 Febr., 6 Marts, 5, 8, 9 og 11 Mai 1661.

[redacted]

ikke selv at have gjort Brug; men da den omtalte Gaard, der i Mellemtiden havde været i Kongens Besiddelse, senere var afhændet til Viceskatmester Holger Vind til Gundestrup, led Regentsens Tilliggende endelig den Forringelse, hvormed det saalænge havde været truet. Efterat Holger Vind nemlig først 1672 med høiere Tilladelse havde tilkjøbt sig en 44 Alen lang og 5 Alen bred Strimmel af Regentsgaarden, udvirkede han Aaret efter en kongelig Befaling til Universitetet om efter uvillige Mænds Vurdering at overlade ham et Stykke af Kollegiets Bygning og Gaard ud til Kannikestræde, »strækkende sig fra Hjørnet udi velb. Hs. Exc.s Gaard indtil den første Gang med Skillerummet incl. udi Længden 9 sjellandske Alen 2 Qvarteer og 4 Toll (Tommer)«, paa hvilket Stykke han da ogsaa den 26 Febr. fik Skjøde[1]. — Omtrent samtidig med, at Regentsens Nabogaard saaledes berøvede den en Deel af dens Tilliggende, unddroges andre Bestanddele af Kollegiet paa anden Maade Alumnernes Afbenyttelse. Der var saaledes indrømmet Sognepræsten ved Trinitatis Kirke en saa anselig Deel af Bygningen med tilhørende Gaardsplads[2], at han i en Erklæring fra det theologiske Fakultet af 1687 siges at beboe »over en Tredie part af den nu tilbageværende Regentses Gaardsrum

---

[1]) Kons. Kopibog for 1671—87, fol. 6, 10, 16 og 36—38. Foruden det omtalte Stykke af Længen ud til Kannikestræde omfattede Mændenes Vurdering endnu et andet Stykke, om hvilket det hedder: »Nok næst op til udi samme Bygning udi Øster (?) blev os anviist endnu 3 Al. 3 Qv. 5 T. af samme Bygning foruden nogen Gavl og Skorsteen med derhos et Stykke Jordsmaal ind ud i Regentsen o. s. v.«; men dette omtales ikke i Skjødet.

[2]) At denne Indrømmelse allerede skriver sig fra Trin. Kirkes Indvielsesaar, turde maaskee sluttes af *leg. comm.* af 1662 § 12, der indrømmer Provsten og »*pastori*« Tilladelse til at benytte to fattige Studenter som Opvartere, medens alle andre »*famuli*« skulde forlade Regentsen.

og Værelser«[1]). Ved et Kongebrev af 1 Juni 1670 tillodes det fremdeles, at der »til en Vaaning eller Residents for Kapellanen til Trinitatis Kirke maa ved den nordre Ende af den liden Kirke udi Regentsen tages saameget, som dertil behøves, saavelsom det derhos liggende lidet Stykke Jord til et Gaardsrum dertil indrømmes«[2]). Ligesom det her omtalte Stykke af Regentsen kunde ansees for saagodtsom ganske fraskilt Kollegiet, idet Tilladelsen betingedes af, at »Døren indentil Regentsen tilmures«, medens der derimod blev anbragt en Udgang til Gaden, saaledes har det Samme vistnok været Tilfældet med Sognepræstens Bolig. Senere bleve imidlertid begge de her omhandlede Boliger gjengivne til Alumnernes Brug. At Kapellanboligen var ledig 1687, viser den ovenomtalte Erklæring fra det theologiske Fakultet, og i adskillige Aar derefter udleiedes den til et Par ældre Studerende for en aarlig Afgift af 12 Rdr.[3]). Hvad den Præsten anviste Leilighed angaaer, da er den i ethvert Fald bleven rømmet førinden den Hovedreparation, Regentsen undergik i det sidste Decennium af det 17de Aarhundrede[4]).

---

1) Erklæringen, der afgaves i Anledning af et Andragende om, at der maatte indrømmes Trin. Kirkes Klokker Bolig paa Regentsen, findes i theol. Fak.s Kopibog I. 85.

2) Rothe Chr. V.s Reskr. S. 9, jfr. *A. O.* 7 Juni 1670.

3) Theol. Fak. Kopibog I. 157.

4) Under Forarbeiderne til nærværende Skrift vare vi længe tilbøielige til at antage, at Regentsen oprindelig foruden de tre Længer ud til Kannikestræde, Kjøbmagergade og Skidenstræde endnu havde havt en fjerde, som parallelt med Kirkelængen forbandt de to vestlige Endepunkter af den søndre og nordre Længe, og som senere var bleven afhændet. Paa de to ovenomtalte Billeder af Rundetaarn hos Wolf og Resen sees der nemlig ligeoverfor Regentskirken en langstrakt Bygning, hvis Gavle i Eet og Alt ligne Gavlene paa de Længer, der med Sikkerhed vides at tilhøre Kollegiet. Fremdeles er det under Forudsætning af, at Regentsen, som i Al-

[redacted]

II.

Kommunitetets og Regentsens Bestyrelsesforhold. 10. Stiftelsernes overordnede Bestyrelse. 11—17. Deres Embeds- og Bestillingsmænd: Økonom; Provst; Viceprovster; Præst; Dekaner og Inspektorer; aldeles underordnede Betjente.

10. Med Regentsens Oprettelse var Tanken om at yde de Studerende ved Kjøbenhavns Universitet ganske de

---

mindelighed angives, virkelig fra først af indrettedes til Bolig for 120 Alumner, utænkeligt, hvorledes Kollegiet, naar ikke en slig fjerde Længe havde været til, skulde have kunnet rumme alle sine Alumner, da Kirkelængen som antydet var ubeboet og de tvende andre, der begge kun havde to Etager, i det Høieste vilde have kunnet afgive Bolig for 90—100 Alumner, og det endda kun forudsat, at de udelukkende havde været indrømmet til de sidstes Brug. Hertil kom, at det i den oftere nævnte Erkl. af 1687 hedder: »Maatte det behage Eders kgl. Maj. allern. at ansee den meget priselige Intention, Eders kgl. Maj.s, høilovlig Ihukommelse, kgl. Farfader haver havt med bemeldte Regentses Indrettelse til fattige Studenter, da skulde det vel befinde sig, at neppe de ²/₃ nu er tilbage til Studenternes Kamre, siden med Eders Maj.s allern. Tilladelse saa stor og anselig Deel deraf er inkorporeret med S. Hr. Holger Vinds hosliggende Residents« — Ord, der dog vare noget vel stærke, naar der ikke var afhændet mere, end hvad Vind fik i Aarene 1672 og 1673. Endelig kunde den Omstændighed ogsaa tale for den antydede Gisning, at der ifølge *A. C.* 1 Marts 1673 udlaantes 2000 Sletdaler af »Regentsens Penge«; thi fra Begyndelsen af var der ikke Noget, der kunde kaldes saaledes, og da det Stykke af Regentsen, der afhændedes ved Skjødet af 26 Febr. 1673, kun vurderedes til 900 Sletdaler, er det, uagtet Konsistorium (*A. C.* 8 Febr. s. A.) vilde have dette Beløb forhøiet med mindst 100 Sletdaler, i alt Fald mindre rimeligt, at Kjøberen skulde have villet give 2000 derfor. Vi have imidlertid trods al Søgen ikke fundet et eneste Sted, hvor der er Tale om Tilværelsen af en saadan fjerde Længe som antydet eller om dens senere Afhændelse. Det Løfte, der gaves Hannibal Sehested om Afhændelse af en Deel af Regentsen, angik, saavidt det kan skjønnes af Kongebrevet af 26 Febr. 1661 (i Sjell. Tegn.), ikkun en Deel af Gaardsrummet og de nærmest op til Nabogaarden grændsende Stykker af den søndre og nordre Længe. Til

samme Goder, som Middelalderens Kollegier indrømmede deres Beboere, fuldstændig gjennemført. Rigtignok var Planen ikke bleven udført ganske paa samme Maade, som man vel oprindelig havde tænkt sig, idet der ikke ydedes Studenterne Bespiisning og Huusly i en og samme Bygning; men Veien fra Boligen og til deres Bord var dog kun et Par Minutters Gang, og — hvad der er ulige vigtigere — Kommunitetet og Regentsen maatte efter det ovenfor Antydede væsentlig betragtes som en eneste Stiftelse, deelt i tvende Afdelinger, der gjensidig supplerede hinanden. Netop af Hensyn hertil have vi troet det rettest i det Følgende, saavidt det overhovedet er muligt, at behandle begge Stiftelser under Eet, og vende vi os da først til deres Bestyrelse.

Paa den Tid, Kommunitetet stiftedes, og fast endnu et Par Aarhundreder derefter indtog det theologiske Fakultet

---

at Reverset til Grev Rantzau — der er forsvundet med det paagjældende Bind af Kons. Kopibog, men som vistnok iøvrigt gik ud paa det Samme — skulde være blevet opfyldt, er der som antydet ikke Spor, hvorimod der ikkun paa Begjæring indrømmedes ham »et langt smalt Stykke af Regentsgaarden til Brug til at lade smaa Kræ gaae udi« (*A. O.* 14 Aug. 1661), og hermed synes det ikke foreneligt at antage Regentsgaarden begrændset af en fjerde vestlig Fløi. Vi driste os derfor ikke til at antage Tilværelsen af en saadan. Hører den lange Bygning ligeoverfor Regentskirken, af hvilken hine Billeder vise Taget, saaledes ikke til Kollegiet, kan den kun være en Deel af Nabogaarden, der rimelig nok kan have været opført ganske i samme Stiil som hiint; muligen har det været det c. 50 Alen lange »Træhuus«, der omtales i Universitetets Skjøde til Grev Rantzau (Sjell. Reg. for 1661 fol. 124 ff); men lukkede det, som Billedet hos Resen synes at vise, heelt for Regentsgaarden, bliver der alligevel noget Uforklarligt i den omtalte Indrømmelse til Grev Rantzau. Hvad angaaer Regentsens Evne til at rumme sine Alumner, da skulle vi paa sit Sted i det Følgende vise, at den almindelige Beretning om, at Regentsen oprindelig indrettedes til Bolig for 120 Studenter, sandsynligviis er urigtig.

[redacted]

den første Rang ved vort Universitet. Denne Omstændighed i Forbindelse med, at Fakultetet netop dengang talte en saa fremragende Person i sin Midte som Niels Hemmingsen, der som antydet sandsynligviis endog har havt en væsentlig Indflydelse paa Kommunitetets Oprettelse, gjør det forklarligt, at en meget betydende Andeel af Raadigheden over Stiftelsens Anliggender blev lagt i Hænderne paa det theologiske Fakultet. At Fundatsen skulde have anbetroet den hele Stiftelse udelukkende til den nævnte Korporations Forsorg, tør imidlertid ikke paastaaes, om end dens Bestemmelser i saa Henseende ganske vist ikke ere aldeles klare. Den gav i utvetydige Udtryk Fakultetet Ret til aldeles uafhængig at udnævne Stiftelsens Alumner; men iøvrigt synes dens Bestemmelser nærmest at maatte opfattes saaledes, at Fakultetet saavel med Hensyn til Myndigheden over Alumnerne som med Hensyn til Administrationen af Stiftelsens økonomiske Anliggender skulde dele Magten med Konsistorium eller dettes nærmeste Repræsentanter, Universitetets Rektor og det philosophiske Fakultets (*facultatis artium*) Dekanus, hvorhos det endelig skulde paahvile ikke alene Akademiets Patron, den kongelige Kansler, men tillige Rigshofmesteren paa Regjeringens Vegne at føre det øverste Tilsyn med, hvorledes hine Korporationer benyttede den dem tildeelte Myndighed, og efter deres Indstilling foredrage mulig indtræffende vanskelige Tilfælde for Kongen. Ligesom nemlig Fundatsen byder det philosophiske Fakultets Dekanus i Forening med de theologiske Professorer i det mindste 4 Gange om Aaret at »indgaae udi samme Studenters Konvent og Forsamling og der om deres Underholdning og Andet flitteligen forfare og, hvis Brøst udi nogen Maade findes kan, den hjælpe at nedlægge og afskaffe«, saaledes hedder det ogsaa,

»at Hofmesteren og Kansleren, de som nu ere og herefter kommendes vorder, med *conservatoribus scholæ* og *facultate theologica* herudi Universitetet skulle have god Agt og besynderlig Indseende med, at denne ganske Underholdning ret og tilbørligen administreres«, — og det sees ikke lettelig, hvilke »Universitetets Tilsynsmænd«, der kan være sigtet til ved det ovenfor udhævede tvetydige Udtryk undtagen netop Rektor og Konsistorium[1]. Denne Antagelse bestyrkes derved, at det i Frederik II.s Brev af 27 Jan. 1574[2], der maa betragtes som et supplerende Tillæg til

---

[1]) Ellers forstodes ved *conservatores scholæ* eller *academiæ* netop den kgl. Kansler og hans Medhjælper; men da den Første i Forveien udtrykkelig er nævnt i Modsætning til hine, er det en Selvfølge, at Ordene her maae være brugte i en fra den almindelige afvigende Betydning.

[2]) Da dette mærkelige Kongebrev, hvortil vi oftere ville komme til at henvise, ikke vides fuldstændig trykt andensteds, meddeles det her efter Sjell. Reg.:

Wij Frederich thend Andenn etc. Gjøre Alle witterligt: Efflther som wij nogenn thiid Siidenn forledenn, gud Almechtigste thil loff och Ære, Riigen och Religionenn thil beste och forbedring, haffue funderit och wdlagd En Ewig renthe thil hundrede Studenters wnderholdinge wdj wor Kjøbsted Kiøpnehaffn, att huilcke fattige personer aff Scholenn Eller Vniuersitetit Som war forhobning Om att skulle forbedre thennem Och icke haffden j formuenn eller aff theris foreldre nogen hielp att studere med, Schulle wnder Same Studenter Indtagis och Nyde Same wnderholding, Efflther som fundatzenn wildere ther om formelder; Tha Efflherthj Osz Elskelig Hederlige och Høglerde mend *Rector*, *Decanus* och menige *professores* wdj Vniuersitetit Samestediz, Huilcke wij haffue befallit att haffue Indseende paa for^ne Studenters Lerdom, haffue giortt thend skick och Ordning, paa thet same Studenter thes bedre kunde exerceris (?) och forfremmis i Bogelige konster, som effther følger:

1. Først att Studenther och *Elemosinarij* Schulle Schiffthis thil huer Andenn Søndag fraa ett slaar och thil thet Ringer Sammen thil Afftheusang *præsidentibus Ordine bacalaureis* att disputere in *phia* (*philosophia*) eller att declamerre. For
2. thet andit skal huer Studenter, som Opponerer, giffues iiij β,

[redacted]

Fundatsen, hedder, at Kongen har befalet »Rektor, Dekanus og menige Professorer« at have Indseende med Kommunitets-Alumnernes Lærdom, og ved en senere kongelig Befaling af 20 Febr. 1593 — der af Hensyn til Bispens Visitatsreiser fritog denne for i Forening med de øvrige Medlemmer af det theologiske Fakultet at deeltage i det fjerdingaarlige Besøg paa Klosteret — fik Universitetets Rektor ligefrem Paalæg om til de anordnede Tider med de andre ovenfor angivne Personer at besøge Kommunitetet »og fornævnte Studenter examinere og overhøre, hvad (om) de sig forbedre udi deres Studier, og hvorledes de sig forholde i Levnet og Omgjængelse, saa og om deres Underholdning, paa det at Alting dermed skikkeligen og vel kunde blive ved Magt holdt og de udi ingen Maade skulde forsømmes eller skee nogen Forkort«[1]). Denne Befaling indskjærpedes senere ved en Skrivelse fra Universitets-Patronen af 11 Mai 1649[2]), og i Overeensstemmelse

---

respondentij viij β och *præsidentij* (*præsidi*) xij β. For thett
3. thredie skal *Decanus artium* were forplicht att were tilstede,
paa thet althing thes bedre kand gaa thil, menn ther Som
hand bliffuer forhindrit, Schal hand skicke en aff *Magistris artium*
4. wdj Sit sted. For thet 4 skulle Same *Elemosinarij*, Som aff
Osz wnderholdis, Nor nogen *Terentij Fabule* ere wdlest, pu-
blice thennom aggere effther *Rectoris* och *theologorum* wilge
5. och befallinge. For thet v: Om nogenn aff Same *Elemosi-
narij* haffue Nydt same wnderholdinge vdj iij aar, Och hand
tha icke finthis skickelig att thage *gradum bacalaureatus in
phia* (*philosophia*), att hand tha fra same wnderholdinge skal
6. foruiszis. For thet vj Schal *Decanus* were forplict Aarligen
om fasten *Bacalaureos* att *promouere*.

Huilckenn Ordning och schick aff forne høglerde giortt er, wij aff wor Sønderlig gunst och Naade Haffue Fuldbyrdt, Sambtøckt och stadfest wed sinn fulde macht etc. *Actum* Frederichsborg 27 Januarij Aar 1574.

1) Brevet findes i Afskrift i Gl. kgl. Sml. 3205. 4to S. 202 ff.

2) Smstds S. 512 f.

med den Fortolkning af Fundatsens Bestemmelser, som Regjeringen gjennem disse Anordninger gjorde gjældende, sees ogsaa Størstedelen af dens Udtalelser angaaende Kommunitetets Anliggender indtil 1683 at være stilede til »de Høilærde og *decanus facultatis artium*« eller til »Rektor, Decanus og menige Professorer ved Kjøbenhavns Universitet«.

Den Mangel paa Fuldstændighed og Klarhed, hvormed selve Kommunitetets Fundats efter det Anførte behandlede et saa vigtigt Punkt som Stiftelsens Bestyrelse, vil forundre mindre, naar det erindres, at man endnu i meget senere Tider end den, hvorom her er Tale, var langtfra med vore Dages Skarphed og Bestemthed at afstikke Grændserne navnlig mellem beslægtede Autoriteters gjensidige Myndighed. Men ganske vist er det, at den antydede Mangel lettelig medførte Konflikter og Kompetence-Stridigheder. Allerede i Aaret 1591 fandt man saaledes Anledning til i Konsistorium at bringe det Spørgsmaal paa Bane, hvorvidt egentlig det theologiske Fakultets Bemyndigelse med Hensyn til Kommunitetets Anliggender strakte sig, og om det ikke maatte antages at have overskredet denne ved at straffe Alumnerne uden eller endog imod Rektors Indvilgelse eller ved at give Love for hine af et andet Indhold end de almindelige akademiske Love[1]). Forhandlingerne førte dengang ikke til noget Resultat, og Sagen sees senere paany at være sat i Bevægelse. I Konsistoriets Møde den 12 Sept. 1604 besværede Universitetets daværende Rektor Iver Stub sig nemlig over, at Fakultetet handlede, som om det havde Eneret til at føre Tilsyn med Kommunitetet, og afgav, efterat han ved en Oplæsning af Fundatsen og yngre Kongebreve havde søgt at vise, at Sligt var uden Hjemmel,

[1]) Efter et Udtog af *Acta cons.* i Gl. kgl. Sml. 3208. 4to under 28 Juni 1591.

[redacted]

den Erklæring, at han ikke vilde deeltage i Tilsynet med Stiftelsen, naar det ikke udtrykkelig erkjendtes, at han i sin Egenskab af Rektor var den Første (*persona principalis*)[1]. Denne bestemte Optræden har vistnok ikke været uden Frugt. En lang Tid herefter synes Konsistorium nemlig uimodsagt at have deeltaget i Bestyrelsen saavel af Kommunitetet som dets yngre Tilbehør Regentsen; i det mindste findes begge Stiftelsers Anliggender i en Række af Aar jævnlig at have været Gjenstand for det akademiske Senats Raadslagninger og Beslutninger. Men ligesom den Besværing, der fremførtes af Rektor 1604, tyder hen paa, at det theologiske Fakultets Stræben allerede dengang gik ud paa at tilegne sig Eneraadighed over Kommunitetet, saaledes er det i hvert Fald afgjort, at denne Stræben i den anden Halvdeel af nærværende Tidsrum virkelig ogsaa lykkedes, idet nemlig da saagodtsom ethvert Spor af nogen Medvirksomhed eller Kontrol fra Konsistoriums Side efterhaanden forsvinder. Det overordnede Tilsyn, som Universitets-Patronen paa Regjeringens Vegne førte med Bestyrelsen, synes samtidig hermed at være blevet af en noget mere slap Natur end forhen, og Fakultetet optraadte derfor ogsaa nu i den Grad som uafhængig og udelukkende Bestyrer af Stiftelsernes Anliggender, at det ansaae sig beføiet til at gjøre Forandring selv i Regler, der vare hjemlede i Kongebud[2]. Ligesom denne Tingenes Tilstand erholdt et Slags middelbar Anerkjendelse fra Regjeringens Side, forsaavidt som paa denne Tid næsten uden Und-

---

[1]) *Acta cons.*, jfr. Pontoppidan *Ann. eccl.* III. S. 555, Beckman a. St. S. 26.

[2]) Ved en Fakultets-Resolution af 7 Jan. 1702 (i Afskrift i Ny kgl. Saml. 1225. 4to) dekreteredes der saaledes en Indskrænkning i den Tid, i hvilken Baccalaurei ifølge Kongebrevet af 27 Jan. 1574 vare berettigede til at spise paa Klosteret (jfr. nærmere nedenfor).

tagelse alle kongelige Udfærdigelser angaaende disse Stiftelser stiledes alene til det theologiske Fakultet, hvilket endog gjælder om det epochegjørende nye Reglement for Kommunitetet af 23 Juni 1683, saaledes var dette sidste i det Hele affattet paa en saadan Maade, at Fakultetet ikke uden Grund deri kunde see en mere umiddelbar Stadfæstelse af den Myndighed, hvoraf det allerede da i Gjerningen synes at have været i Besiddelse[1]).

Allerede meget tidlig traf det theologiske Fakultet en nærmere Anordning med Hensyn til Udøvelsen af den Myndighed, af hvilken det var i Besiddelse, og udviklede gjennem en Række reglementariske Bestemmelser de Grundtræk til en Organisation af Kommunitetet, som Fundatsen indeholdt. Ved en Vedtægt[2]), der sandsynligviis er affattet umiddelbart efter Stiftelsens Oprettelse, anordnedes det saaledes, af hver af Professorerne et Aar ad Gangen skulde fungere som Tilsynsmand (*ephorus* eller *inspector*) og som saadan bl. A. føre en Bog (*matriculus*), i hvilken foruden Fundatsen efterhaanden alle Kongebreve, der angik Stiftelsen[3]), samt Alumnernes Navne skulde op-

[1]) Det hedder i Reglementet (trykt i Rothes Chr. V.s Reskr. S. 440 ff) efter Anførelsen af Spiisningstaxten: »Hvad der ellers kunde eragtes tjenligt med Hensyn til Spiisningen eller i andre Maader Stedet til Nytte, det maae *Theologi* anordne«, uden at der er Tale om nogen Raadførelse med Konsistorium eller om noget Tilsyn fra dettes Side, men ogsaa uden at de ældre Bestemmelser i saa Henseende ophæves. I en Erkl. af Prof. P. Holm (i Kallske Sml. 148 fol.), der i den senere Periode var den mest energiske Forsvarer af Anskuelsen om det theol. Fakultets Eneraadighed over Kommunitet og Regents, benyttes ogsaa Regl. af 1683 som et af de vægtigste Argumenter for denne Anskuelse.

[2]) Beckman a. St. S. 12.

[3]) Denne Bestemmelse overholdtes dog ikke: i Matrikulen, der beroer i Kommunitets-Archivet, findes hverken Fundatsen eller yngre Kongebreve.

tages, og som, naar den ikke afbenyttedes, skulde opbevares i Fakultetets Kiste (*scrinium*). Til denne Vedtægt, der nærmest kun angik Forretningsgangen i Fakultetets egen Bestyrelse, sluttede sig en Række Love eller Statuter, som opstillede de Regler, hvorefter Stiftelsens Embedsmænd og dens Alumner havde at rette sig — fremfor Alt med Hensyn til de Øvelser, som senere skulle omtales — foreskrev Straffe for begaaede Overtrædelser o. s. fr. De første saadanne Love gaves allerede i Aaret 1573; de afløstes 1603 af andre, der yderligere suppleredes 1609. I Aaret 1638 gaves der atter nye Love, og disse ophævedes og forandredes endelig 1662 eller 1663 ved de udførligste blandt den hele Række Statuter, der synes at have beholdt deres bindende Kraft gjennem Resten af nærværende Tidsrum[1]). Et Exemplar af disse Love har vistnok stedse til alle Vedkommendes Efterretning været ophængt i Kommunitetets Spisesal, hvilket i alt Fald udtrykkelig foreskrives i de ældste af dem, og senere søgte man ogsaa ved jævnlig Oplæsning og ved Indførelse i de ved hvert af Bordene paa Klosteret beroende Protokoller at undgaae Paaskud fra Alumnernes Side om Ubekjendtskab med de Bestemmelser, hvorefter de havde at rette sig.

---

[1]) De findes alle efter Kommunitetets Matrikul aftrykte hos Beckman a. St. S. 18 ff, 27 ff, 33 ff, 42 ff og 52 ff. Aaret, da de yngste gaves, kan ikke med Bestemthed angives, da de i Matr. ikke ere daterede; men fra et af de ovenangivne Aar maae de hidrøre, da de findes indførte foran Fortegnelsen over de den 8 April 1663 optagne Alumner. Ifølge *Acta fac. theol.* 8 Febr. 1688 »blev nogle nye *constitutiones pro communitate regia* sluttet og opsatte«; men disse Love, der vel kun skulde have dannet et mindre væsentligt Supplement til de da bestaaende, synes dog ikke at være satte i Kraft. I alt Fald forefindes Lovene af 1662 aldeles uforandrede i de senere paa Provst Lintrups Foranstaltning anskaffede Bordprotokoller, der beroe i Kommunitetets Archiv.

Hvad der i det nærmest Foregaaende er anført om Bestyrelsen af Kommunitetet, finder i det Hele ogsaa Anvendelse paa den senere stiftede Regents. Som en Særegenhed maa det dog bemærkes, at medens det vel allerede af den Omstændighed, at Kollegiet var stiftet for Klosterets Alumner, maatte være en Selvfølge, at det theologiske Fakultet havde Udnævnelsesretten ogsaa til det førstnævnte, saa skete der dog i den senere Tid en Modifikation i denne Regel. Da nemlig enkelte Personer i Slutningen af det 17de Aarhundrede havde begyndt at stifte Legater for Regentsianerne (hvorom nærmere nedenfor), indrømmede Fakultetet, for at opmuntre Andre til at følge dette Exempel, Giverne en Ret til at foreslaae Beboere af de Kamre, hvortil Gaverne henlagdes. Denne Forslagsret grændsede i Virkeligheden nær op til en egentlig Udnævnelsesret, idet Bestyrelsen aldrig synes at have tilsidesat de Personer, der anbefaledes den af Giverne, hvorimod disse kun maatte »lade sig behage, at de Uværdige og de, som sig i *collegio* ikke tilbørligen skikker, bliver af Professorerne eller Provsten exkluderet«. Ja Fakultetet gik endog saa vidt i sin Indrømmelse, at det ikke ubetinget fordrede, at de Foreslaaede allerede skulde være Kommunitets-Alumner, naar de kun »inden første Aars Udgang der introduceres« og saaledes overhovedet vare qvalificerede til Optagelse paa Klosteret[1]. — En Afvigelse fra de for Kommunitetet gjældende Regler indeholdes fremdeles deri, at det stadige Tilsyn, som med Hensyn til dette skifteviis udøvedes af samtlige Fakultetets Medlemmer, for Regentsens Vedkommende en kort Tid udøvedes af

---

[1]) Efter de foran i Regentsens Gaveprotokol optagne Love om »Hvad *Studiosi* der maa ligge i Regentsen og hvor længe«.

en enkelt theologisk Professor, hvem der, »eftersom flittig Inspektion med Studenterne i Regentsen høiligen gjøres fornøden«, anvistes Bolig i den ovenomtalte umiddelbart op til Kollegiet stødende Residents, ved hvis Afhændelse fra Universitetet imidlertid dette særlige Tilsyn ophørte[1]. — Endelig kan det bemærkes, at der i dette Tidsrum ikke sees at have været givet særegne Love for Regentsalumnernes Forhold, hvorimod de Bestemmelser i de nysomtalte Kommunitetslove, der overhovedet kunde finde Anvendelse udenfor Klosteret, selvfølgelig ogsaa vare forbindende for Beboerne af Regentsen. Det var først samtidig med den omhandlede Modifikation i den almindelige Regel om Udnævnelsesretten, at det fandtes nødvendigt at opstille særlige for Regentsen og dens Beboere gjældende Bestemmelser, der dog i det Væsentlige kun gik ud paa en nærmere Anordning af hiin Modifikation.

11. Det var en af det theologiske Fakultets ikke ubetydeligste Rettigheder middelbart eller umiddelbart at udnævne Kommunitetets og senere ogsaa Regentsens Embeds- og Bestillingsmænd. Uagtet Fundatsen ikke udtrykkelig indeholdt nogen Bestemmelse herom, blev det saaledes Fakultetet, der beskikkede[2] den Embedsmand, der under Navn af Forstander (*oeconomus*) forestod begge Stiftelsernes økonomiske Anliggender. Rigtignok skulde den for Økonomen udfærdigede Bestalling i alt Fald i den senere Tid stadfæstes af Kongen[3]; men at Fakultetets Beskikkelse neppe nogensinde er bleven underkjendt, turde fremgaae alene deraf, at det undertiden, medens den

---

[1]) J. Baden Universitets-Journal V. S. 111 f.

[2]) See t. Ex. Uddrag af Biskop Jens Bircherods hist. biogr. Dagbøger ved C. Molbech S. 273.

[3]) Engelstoft og Werlauff Kbhvns Univ.-Bygn.s Hist. S. 59.

ene Økonom endnu var i Embedet, designerede hans Eftermand[1]. Uagtet Økonomen iøvrigt, i alt Fald i Tidsrummet efter 1683, ikkun antoges paa Opsigelse med Varsel fra St. Hansdag til Michelsdag[2], var Bestillingen, hvad ogsaa dens Beskaffenhed maatte tilsige, dog saa anseet, at der i Økonomernes Række tælles ikke faa Personer, der enten samtidig med denne Forretnings Udførelse eller efter deres Aftrædelse herfra beklædte høie og betydningsfulde Statsembeder. I Begyndelsen var det i Reglen en Professor, der i Forbindelse med dette sit Embede beklædte Økonomens Post; men ved Christian IV.s saakaldte *novellæ constitutiones* af 18 Mai 1621[3]) bestemtes det, at efter den daværende Økonom Dr. Thomas Finkes Afgang maatte der ikke mere beskikkes nogen af Universitetslærerne i Embedet, »paa det — som det hedder — deres Lektier derover ikke skal forsømmes«. Den sande Bevæggrund turde vel imidlertid have været Følelsen af det Mislige i, at Økonomen i sin Egenskab af Professor muligen kunde være Medlem af Konsistorium, der, saalænge det theologiske Fakultet ikke havde Enemagten, kunde komme til at bedømme hans Embedsførelse. —Angaaende Enkelthederne ved Økonomens Embedsvirksomhed indeholdt Fundatsen ikke videre, end at han skulde oppebære Rente og hvert Aar »ottende Dagen efter Philippi og Jacobi (1 Mai) aflægge Regnskab for Indtægt og Udgift og Udspiisning«. Herved synes imidlertid allerede tilstrækkelig antydet, at den hele Forvaltning af Kommunitetets Fæstegods og Tiender skulde paahvile Økonomen,

---

1) Bircherods Dgb. a. St.
2) Regl. f. Komm. af 1683 § 9.
3) R. Nyerup Kbhvns Universitets-Annaler fra Reform. og til 1805 *S. 53, Beckman* a. St. S. 86.

saaledes at Stiftelsens Bestyrelse ikkun førte Tilsyn med hans Embedsførelse[1]), og der er neppe heller nogen Tvivl om, at han ligefra Kommunitetets Tilblivelse og indtil 1683 uafbrudt har fungeret som Stiftelsens Godsforvalter. Ved den Reform af Kommunitetets økonomiske Anliggender, som foregik i nysnævnte Aar, skiltes imidlertid Godsbestyrelsen fra Embedet og gik umiddelbart over til Fakultetet, der til sin Bistand skulde antage en Foged, som særlig skulde bestride Oppebørselsforretningerne og aflægge Regnskab herfor. Men, som venteligt var, kunde Professorerne ikke overkomme det hermed forbundne Arbeide, og allerede 4 Aar efter søgte og erholdt de derfor kongelig Tilladelse til paany at afgive Godsforvaltningen til Økonomen[2]). Medens Fakultetet selv vedblev at bortfæste Bøndergaarde og Tiender samt at underskrive de herpaa udstedte Fæstebreve, blev det derimod Økonomens Sag at udfærdige disse saavelsom overhovedet at besørge det ved Godsbestyrelsen forefaldende Skriveri, fremdeles at administrere Skifteforvaltningen samt Overformynderi- og Lægdsvæsenet paa Kommunitetets Enemærker, at modtage Landgilde- og Tiendekornet og opbevare det, indtil det kunde afhændes, ligesom endelig at føre hele Stiftelsens Regnskab. Ifølge Fundatsen skulde dette aflægges til Hofmesteren og Kansleren i Forbindelse med »*conservatores scholæ*« og det theologiske Fakultet; men længere hen i Tiden synes det at have været Fakultetet alene, der, efter at have ladet Regnskabet revidere ved en dertil antagen Mand, afgjorde de forefundne Udsættelser. Ligesom der til Hjælp ved

---

[1]) Jfr. Fundatsens Udtryk om Økonomen »en god, beskeden og forstandig Mand, som denne ganske Handel med fri og fuldkommen Myndighed kan forestaae«.

[2]) Reskr. af 26 Nov. 1687 i Rothes Samling.

Førelsen af Regnskabet og Brevvexlingen var beskikket Økonomen en Skriver, der oppebar Kost og Løn af Kommunitetet, saaledes sees der allerede i Begyndelsen af det 17de Aarhundrede under Økonomen at have været ansat en Ridefoged, der udøvede det reent lokale Tilsyn med Bønderne og Jordegodset. En anden Side af Økonomens Virksomhed var at have Opsyn med Kommunitetets Bygningsvæsen og at besørge alle herved forefaldende Arbeider udførte. Saalænge Regentsen ikke eiede særlig Formue, var det nærmest kun, forsaavidt den her antydede Virksomhed angaaer, at Kollegiet vedkom Økonomen. Men senere, da der til Regentsen var blevet henlagt Pengemidler, der ikke stode i Forbindelse med den egentlige Kommunitetsformue, tilfaldt ogsaa disses Bestyrelse Økonomen (jfr. nedenfor). Den for os betydningsfuldeste Bestanddeel af Økonomens Forretninger er imidlertid Besørgelsen af Kommunitetets Huusholdning i engere Forstand eller, som det i Datidens Sprog hed, »Udspiisningen«. Hans Forhold til denne var i den ældre Tid ordnet paa den Maade, at han in natura oppebar eller paa Stiftelsens Bekostning anskaffede de fornødne Vare og i sit Regnskab gjorde Rede herfor, at med andre Ord altsaa Stiftelsen selv løb Risikoen af Forandringer i Priisforholdene. Men ved Reglementet af 1683 indførtes heri den Forandring, at der fastsattes en bestemt ugentlig Betaling til Økonomen for hver af de Personer, der bespistes paa Klosteret, saa at altsaa Konjunkturernes Vexel blev til hans egen Skade eller Fordeel[1]. Til den Ende skulde der hver Mandag fast-

[1] Den ugentlige Betaling for hver Person skulde efter Regl. være 4 Mk. 8 Sk. (altsaa kun $5^1/_7$ Sk. for hvert Maaltid paa 3 Retter); men i Tidens Løb forhøiedes denne Taxt, først 1690 til 5 Mk. og, da Spiisningen efter Branden 1728 paany optoges, endog til 1 Rdr.

sættes et Mandtal over de Personer, om hvis Bespiisning der i den løbende Uge kunde blive Spørgsmaal, og Økonomen betales herefter, selv om Tallet inden Ugens Udgang formindskedes. Til Bestridelse af Huusholdningen var det selvfølgelig nødvendigt for Økonomen paa Stiftelsens Vegne at holde et temmelig talrigt Tyende[1], især da man efter Datids Brug producerede saa meget som muligt af det til Bordets Forbrug Fornødne, t. Ex. dyrkede Kjøkkenurter i den Embedet tilliggende Have i Universitetsgaarden, bagte Brød, bryggede Øl o. s. v. Hvad endelig Inventariet angaaer, da anskaffedes dette med Undtagelse af enkelte Gjenstande, som Alumnerne vare forpligtede til at bekoste, af Stiftelsen selv og gik ved formelig Overleveringsforretning over fra den ene Økonom til den anden; til dets Vedligeholdelse var der fra 1683 tilstaaet ham et bestemt aarligt Beløb[2]. — Allerede i Kommunitetets Fundats var det bestemt, at Økonomen skulde underholdes af Stiftelsens egne Midler. Foruden frit Bord for sig selv og sin Huusstand samt forskjellige uvisse Indkomster, saasom 10 Procent af Indfæstningerne for Tiender og Bøndergaarde, oppebar han en fast aarlig Løn, der indtil 1683 vistnok nærmest betragtedes som et Vederlag for Uleiligheden med Økonomien i indskrænket Forstand og efter det nævnte Aar, da der paa Grund af de forandrede Forhold ikke længer kunde være Spørgsmaal herom, som et Honorar for Godsforvaltningen[3]. Fra den Tid, Regentspengenes For-

[1] Efter de saakaldte Udspiisningsregnskaber (i Konsistoriums Archiv) udgjorde det i det 17de Aarh.s 2det og 3die Decennium 14 Personer, heri ikke indbefattet Famulus og Skjænkeren, der ikke kunde betragtes som egentligt Tyende. Ifølge en Memorial fra Økonomen af 18 Sept. 1711 bestod det dengang af 10 Personer.

[2] Regl. af 1683 §§ 1 og 4, jfr. *A. C.* 15 April 1654.

[3] Ifølge Udspiisningsregnskaberne oppebar Th. Finke som Økonom aarlig 30 *Rdr. in specie samt 1 Læst* Rug og ligesaa meget Byg.

valtning overdroges til ham, erholdt han ligeledes herfor en lille aarlig Løn, og endelig var der ligefra Kommunitets-Bygningens Opførelse indrømmet ham fri Bolig i denne med tilhørende Have, Staldrum o. s. v.

12. Efter Fundatsen skulde der foruden Økonomen beskikkes »en lærd og forfremmet Person, som kan være den Øverste og Besynderligste over den ganske Anstalt, hvilken ene skal have Magt til med sine Medbrødre at handle og paaminde om, hvis deres Leilighed kan findes, og med Forstanderen paa alle deres Vegne om, hvis deres Øl og Mad kan være anliggendes, at udrette, paa det at Alting desbedre kan være til Villie og Venskab i alle Maader«. Om de Pligter, der skulde paahvile denne Embedsmand, den saakaldte Provst (*præpositus communitatis*), indeholdtes de nærmere Forskrifter i de ovenfor omtalte Kommunitetslove. Efter disse skulde han føre det omhyggeligste Tilsyn med Alumnernes Flid og Sædelighed og i Særdeleshed drage Omsorg for, at det under Maaltiderne gik ordentlig og anstændig til, og at de anordnede Øvelser haandhævedes, hvorfor han ogsaa til de foreskrevne Spisetider stedse skulde være tilstede paa Klosteret, ved hvis øverste Bord han havde fri Kost, ligesom han forøvrigt tillige oppebar en lille aarlig Løn[1]). For mindre Forseelser skulde han enten tilrettevise de Skyldige eller anvende de i Lovene foreskrevne Straffe af Bøder eller midlertidig Udelukkelse fra Bordet; særdeles betydelige Brud paa Sædelighed eller god Orden skulde han derimod anmelde for Fakultetet og maatte navnlig ikke paa egen Haand for bestandig bortjage nogen Student fra Klosteret[2]). Paa Grund af den

1) Efter Udspiisningsregnskaberne 40 Mark aarlig.

2) Blandt flere Vilkaarligheder, der lagdes Provst Bircherod til Last, og som forbødes af Fakultetet, var ogsaa den, at han paa egen *Haand* exkluderede Alumner (*Acta fac. theol.* 20 Febr. 1688).

nøie Forbindelse mellem dette og Regentsen var det naturligt, at man tildeelte den samme Person det daglige Opsyn over begge Stiftelser, og faa Aar, efterat Regentsen var taget i Brug, paalagdes det den daværende Kommunitets-Provst Ole Pedersen (1627—30) at overtage Tilsynet med Kollegiets Alumner og til den Ende at tage Bolig i samme[1]). Boligen synes i Begyndelsen at være valgt efter Behag; men fra den Tid, Mag. Jørgen Hammer beklædte Embedet (1664—83), beboede Provsten stedse den øverste Etage i 1ste Inspektion, af hvis 4 Leiligheder de to dog kun bestode af eet Værelse, ligesom en af dem var indrømmet den Student, der tjente Provsten som *famulus*[2]). Boligen, der vistnok tildeels har været forsynet med Bohave, udmærkede sig iøvrigt neppe i indre Udstyrelse fra de øvrige Regentsleiligheder, og Værelserne vare derhos saa indskrænkede, at det ventelig især af denne Grund betragtedes som en Forudsætning, at Provsterne, saalænge de beklædte denne Stilling, ikke maatte gifte sig, og at en af dem, med hvem ikke desmindre »den *abus* var passeret«, med Familie boede ude i Byen og kun benyttede sin Regentsleilighed som Aftrædelses- og Kontorlokale[3]). — Efter de ældste Kommunitetslove skulde Provsten vælges af de nedenfor omtalte Dekaner og Valget derefter stadfæstes af det theologiske Fakultet, hvis inspektionshavende Medlem modtog den Valgtes edelige Tilsagn om Opfyldelsen af de med Embedet forbundne Pligter[4]). Af denne Anordning

---

1) Beckman a. St. S. 125.

2) Bircherods Dgb. S. 228, Fundatsen for F. Nannestads Legat i Nyerup Eft. om Reg. S. 36 samt Regentsens Gaveprotokol.

3) Erklæring af 26 Aug. 1683 i Kons. Kopibog f. 1671—87 fol. 369.

4) Den hos Beckman (anf. St. S. 14) aftrykte Edsformular lyder i Oversættelse saaledes:

Jeg N. N. sværger og lover herved for Guds Aasyn at ville

var det en Følge, at Provsten, ligesom han var indbefattet under det for Stiftelsens Alumner fastsatte Tal, saaledes ogsaa væsentlig kun var at betragte som den første eller øverste blandt Alumnerne og hans Embedstid indskrænket ved de almindelige for Nydelsen af Kommunitetet gjældende Regler. Men i den senere Tid er vistnok Dekanernes Valgret bortfalden[1]), saaledes at det blev det theologiske Fakultet, som umiddelbart beskikkede Provsten ved formeligt Kaldsbrev, der ligesom Økonomens Bestalling sees at have været indsendt til kongelig Stadfæstelse[2]). Fakultetet synes derhos ingenlunde altid at have truffet sit

---

anvende min yderste Flid for, at de kgl. Studenter (senere tilføiet: saavel i Kommunitetet som paa Regentsen) gjøre deres Pligt, at de høre de offentlige Forelæsninger, varetage deres Prædikener, Deklamationer og andre Øvelser og føre et hæderligt Levnet. Og hvis jeg erfarer, at Nogen ved Løsagtighed, Drukkenskab, natlig Omstreifen paa Gaderne, hyppig Forsømmelse af de offentlige Forelæsninger eller af Prædiken eller i andre Maader gjør vor Stand Vanære eller handler imod Lovene, da vil jeg angive hans Navn for de Herrer Professorer. Jeg vil fremdeles hverken anstifte eller understøtte nogensomhelst Opsætsighed eller noget Mytteri mod de Herrer Professorer eller Andre; ei heller vil jeg uden mine Foresattes Vidende fordre eller modtage Penge af nogen Student, der enten kun indskrives til Kommunitetet eller i Virkeligheden faaer Plads ved Bordet, men med Guds Hjælp bestandig opføre mig saaledes, at jeg i Gudsfrygt, i et hæderligt Levnet og i Flid kan være Andre et Exempel. Saasandt hjælpe mig Gud og hans hellige Ord.

1) I den Fortegnelse, Beckman (a. St. S. 117 ff) har over samtlige bekjendte Provster lige indtil 1785, hedder det rigtignok om flere af Provsterne endog i Tidsrummet efter 1728 »*electus a decanis*«. Men ligesom det vilde være synderligt, om der, efterat Provsten var bleven Universitetslærer, skulde kunne indrømmes Klosterdekanerne Indflydelse paa Beskikkelsen af en saadan, saaledes stemmer det heller ikke med Antagelsen af en slig Valgrets Vedligeholdelse, at der i de senere Tider forekommer Exempler paa, at Fakultetet designerede En eller Anden til ved indtrædende Vakance at beskikkes i Embedet (Ny kgl. Saml. 1223. 4to).

2) *Acta cons.* 1 Dec. 1688.

[redacted]

Valg blandt Klosterdekanerne, hvorimod der i Reglen opstilledes den Fordring, at Ansøgere for at komme i Betragtning til Embedet skulde have taget Magistergraden[1]). Den her omtalte Modifikation i de ældre Bestemmelser om Provstens Udnævnelse synes at være indtruffen samtidig med den store Forandring, Embedet i det Hele undergik, kort efterat Regentsen var grundlagt. Da Christian IV nemlig i Aaret 1634 oprettede en ny Lærestol ved Universitetet i Metaphysik og de mathematiske Discipliner, bestemtes det,. at denne altid skulde være forenet med Embedet som Provst paa Klosteret og Regentsen. Under 23 Dec. 1636 gav Kongen en saakaldt »Fundation« for det nye Læreembede[2]), ifølge hvilken dettes Ihændehaver foruden fri Bolig og Kost skulde nyde Andeel i de af Alumnerne erlagte Bøder, en Kjendelse ved deres Udnævnelse og endelig en større fast aarlig Løn end tidligere[3]). Det

---

[1]) Da C. Bartholin i sin Egenskab af Universitetets Rektor 1693 søgte at faae sin Stedsøn Stephan Reitzer antaget til Provst, udtalte Fakultetet det Ønske, at han »*propter antiquum decus universitatis et communitatis tuendum* maatte obligeres til at tage *gradum magisterii*« (Bircherods Dagb. S. 268), og mellem de 44 Provster, der vides at have fungeret fra 1569 indtil 1788, findes kun 14, der ikke havde taget denne akademiske Grad.

[2]) Aftrykt i Nyerups Universitets-Annaler S. 79.

[3]) Denne skulde ifølge Fundatsen bestaae af »den aarlige Rente af de 2000 Rdr. *in specie*, som Vi til Os elskelig Dr. Thomas Finke paa Kommunitetets Vegne skyldig ere, som er 120 Rdr.«, hvorhos det hedder: »For det Sidste skal Os elskelig Dr. Th. Finke eller hans Efterkommere af Universitetets erøvrede Indkomst, efterhaanden som den hæves kan, 1350 Rdr. afsætte og *Rectori* og *Professoribus* udstille som forbemeldt paa Rente at udsætte, eftersom herover forbemeldtes, til samme *Professoris præpositi* Løns Forbedring«. Men ligesom den sidste Bestemmelse ikke synes at være kommen Provsterne tilgode, saaledes sees det af det theol. Fak.s Kopibog I. 118, at Renten af de 2000 Rdr. senere unddroges Embedet »formedelst M. Jørgen Hammers Uforsynlighed uden Refusion, som hannem dog blev tilbuden«, og Embedets hele Indkomst kunde da ikke anslaaes til mere end 150 Rdr.

blev imidlertid ikke Metaphysik og Mathematik, men Poesie, hvorover Provsten kom til at læse[1]), og i næsten 50 Aar var Embedet som *Professor poëseos* forenet med Posten som Kommunitets- og Regentsprovst, indtil Provst Bircherod med sidstnævnte Stilling forenede et Professorat i det hebraiske Sprog. Bircherod fik Kongebrev[2]) paa »at være Professor ordinarius og efter *senium* at ascendere til *salarium*, dog at han saa qvitterer Præposituret«; men ligesom dette vistnok har skullet været opfattet som en ham forundt personlig Begunstigelse, saaledes synes det overhovedet, at han var den sidste Provst, der som saadan beklædte en af Universitetets Lærestole. Derimod varetog Provsten fra hans Tid Bestillingen som Notarius ved det theologiske Fakultet[3]).

13. Efter Regentsens Stiftelse synes der jævnlig til Bistand for Provsten at være ansat Viceprovster. Allerede 1629 nævnes en Hans Budde som »*vicarius præpositi*« [4]),

---

[1]) Den Første, der forenede begge Embeder, var Johan Thomsen Ring, Provst 1635—38 (Nyerups Univ.-Ann. S. 80), hvem Beckman (a. St. S. 126) kalder »*poeta excellens et in carmine lyrico alter Horatius*«. At Provsten som *Prof. poëseos* skulde være et Slags bestalter Censor over de Studerendes poetiske Arbeider, der bestemtes til Trykken, synes at fremgaae af *A. C.* 13 Nov. 1641, hvor det hedder: »Tilspurgte Hs. Magn. *Professores*, at eftersom til M. Ole Vinds Bryllup mange *mendosa carmina* vare trykte, endogsaa de som af *præp. comm.* vare reviderede, hvilket var Akademiet til største Spot, hvad man derved skulde gjøre. Sluttet: at efterdi Provsten ikke befandtes dygtig til at korrigere *carmina*, skulde han strax opkaldes paa Konsistorium og der befales sig Intet mere med saadan Korrektion at befatte«.

[2]) Brevet, der er dat. 25 Nov. 1684, findes i Kons. Kopibog f. 1671—87 fol. 365.

[3]) Efter en Angivelse i nogle Optegnelser, der findes i Ny kgl. Sml. 1223. 4to, blev det den 8 Nov. 1692 af det theol. Fak. besluttet »om *notariatu examinis theologici*, at denne Funktion herefter, som i nogen Tid før skeet er, af *comm. præp.* skal forrettes«.

[4]) Beckman a. St. S. 125.

og i den ovenomtalte Fundats for Provste-Embedet af 1636 er det endog forudsat, at der kunde være flere saadanne paa eengang. De ansattes af det theologiske Fakultet ved formelig skriftlig Kaldelse[1]; men der mangler iøvrigt nærmere Oplysninger om den Stilling, de indtoge, og navnlig om hvorvidt de foruden fri Bolig og Kost have nydt nogen Løn af Kommunitetetet, eller om en saadan har maattet udredes af den Provst, hvis Forretninger de udførte. Bircherod anholdt ved sin Tiltrædelse af Provste-Embedet udtrykkelig om at blive fri for nogen Viceprovst[2], og fra hans Tid synes heller ingen saadan at have været ansat.

14. Som et under Kommunitetet hørende Embede, der imidlertid kun bestod en kort Tid, maa fremdeles nævnes Embedet som Præst ved Regentskirken. Inden endnu Bedesalen paa Regentsen var bleven omdannet til en almindelig Studenterkirke, skulde ifølge Christian IV.s Forordning af 9 Jan. 1635 Frue Kirkes Kapellaner messe og forrette Sakramentet ved Gudstjenesten sammesteds, medens derimod en Deel af Studenterne selv efter Omgang skulde prædike. Men »da det sig ofte fornemmelig udi Sygdomstid kunde hænde, at naar den ene stod for Alteret udi Vor Fruekirke, at den anden kunde affordres til syge Folk [og] derover forhindres fra Studenterkirkens Tjeneste«, skulde der ifølge kongelig Befaling af 21 Aug. s. A.[3] beskikkes en særegen Præst, som skulde

---

[1]) Bircherods Dgb. S. 216.

[2]) Kons. Kopibog f. 1671—87 fol. 368. Naar Kons. iøvrigt i sin Erkl. over hans Ansøgning hidleder Tilværelsen af Viceprovster fra den Omstændighed, at hans Formand var gift og desaarsag ikke kunde boe paa Regentsen, da fremgaaer det af det nærmest Foregaaende, at Saadant beroer paa en Misforstaaelse.

[3]) I Gl. kgl. Sml. 3205. 4to. S. 424 f. Beckman angiver (a. St. S. 37) Brevets Dato urigtig til 27 Aug.

»holde Sang og Tjeneste for Alteret«, medens derimod Paabudet om Studenternes Prædiken holdtes i Kraft. Denne Præst skulde, foruden at have Bolig paa Regentsen og frit Bord paa Klosteret næst ved Provsten, lønnes af Kommunitetet med 30 Rdr. aarlig og desforuden 3 Gange om Aaret nyde en Offerdag af samtlige Studenter. Da imidlertid Regentskirken snart nedlagdes som saadan, kom kun 3 Personer til at beklæde dette Embede, og de to af disse forenede hermed for en Tid tillige Provsteværdigheden[1]. Ligesom forøvrigt baade Sognepræsten og Kapellanen ved Trinitatis Kirke endnu, da denne ikke længer var en særlig Studenterkirke, en Tidlang boede paa Regentsen (jfr. ovenfor), saaledes afholdtes ogsaa en Deel af deres Lønning af Kommunitetet, idet den første fik Vederlag for to, den sidste for een Portion Kost[2].

15. Som Provstens bestandige Medhjælpere i det daglige Tilsyn med Alumnernes Øvelser ligesom ogsaa med deres Sædelighed virkede de saakaldte *decani* eller — som de i et Kongebrev af 1635 benævnes — Degne. Af saadanne var der ansat een ved hvert Bord undtagen ved det øverste, hvor Provsten selv varetog de ellers med Dekanatet forbundne Forretninger. De skulde ifølge de ældste Kommunitetslove mærkelig nok vælges af selve Alumnerne ved det paagjældende Bord, dog saaledes at Valget stadfæstedes af Provsten, og vare derefter forpligtede til at besørge Dekanatets Forretninger i Reglen, saalænge de forbleve ved det Bord, af hvis Besætning de vare valgte,

[1]) Den første var Mag. Mogens Villadsen, der var Præst 1635—39 og fra 1638 tillige Provst, den anden Otto Jakobsen Vordingborg, der kun beklædte Embedet en kort Tid, og den tredie Mag. Jens Justesen Berg, Præst ved Regentskirken 1640—56 og tillige Provst 1643—45, senere Sognepræst ved Trinitatis Kirke.

[2]) Theol. Fak. Kopibog II. S. 493 o. fl. St.

[redacted]

og mindst een Maaned (senere et Fjerdingaar) fra Valget, om det end i Mellemtiden tilfaldt dem at rykke op til et høiere Bord i Rækken. Forinden Tiltrædelsen af deres Bestilling maatte de iøvrigt ligesom Provsten til Ephorus afgive en edelig Forsikkring om samvittighedsfuldt at ville opfylde deres Pligter[1]. I den senere Tid ere Reglerne med Hensyn til Dekanernes Udnævnelse vistnok undergaaede den Forandring, at det er blevet Provsten, der, vel endog kun under det theologiske Fakultets Approbation, beskikkede dem og maaskee i Valget ikke engang har været bundet alene til Klosterets Alumner[2]. Disses tidligere Ret til at vælge de omhandlede Bestillingsmænd er da svundet ind til den Formalitet, at en af Alumnerne ved det Bord, hvor en Dekanus skulde beskikkes, i en lille latinsk Tale (*petitio*), der holdtes i en af Universitetets

---

[1]) Edsformularen (trykt hos Beckman a. St. S. 13) lød i dansk Oversættelse saaledes:

Jeg N. N. sværger og lover herved for Guds Aasyn, at jeg med yderste Flid vil gjøre min Pligt og paasee, 1) at Alt efter Lovenes Bud gaaer sømmelig til og saaledes, som det anstaaer Religionens, Videnskabens og Dydens Dyrkere; 2) at de sædvanlige Øvelser haandhæves, saavel hvad angaaer Disputation som Recitation af, hvad der efter fælles Overlæg er foresat til Udenadslæren, og at der tales Latin baade ved Middags- og Aftensbordet; 3) fremdeles at Ingen bringer sin Opvarter med eller medtager Noget af den levnede Mad eller Drikke, men lader det staae til Expektanterne. 4) Hvis jeg endelig erfarer, at nogen af mine Bordkammerater gjør sig skyldig i Noget, der er vor Stand uværdigt eller strider mod Lovene, da vil jeg angive det for Provsten. Saasandt hjælpe mig Gud og hans hellige Ord!

[2]) I Resens *Atlas Dan.* (I. S. 345), der hidrører fra 1688, forklares vel endnu Begrebet af en Klosterdekanus ved »*studiosus a ceteris commensalibus electus et a præposito constitutus*«; men det er under en anden Forudsætning end den, hvorfra vi ovenfor ere gaaede ud, uforklarligt, hvorledes en Dekanus Hans Been kunde forblive i denne Post i den lange Aarrække fra 1691 til 1708 (jfr. Danske Magasin 1ste Række III. S. 311 sammenholdt med S. 317).

Høresale (det saakaldte *auditorium inferius*), paa egne og sine Kammeraters Vegne frembar en Begjæring i denne Retning, hvorefter da Provsten ligeledes ved en latinsk Tale indsatte den Beskikkede i Bestillingen[1]. Dekanerne oppebare for deres Uleilighed ikke nogen egentlig Løn, om det end ikke er uden Exempel, at Indrømmelsen af en saadan er bleven bragt paa Bane som et Middel til at opmuntre dem til en strængere Opfyldelse af deres Pligter[2]. Derimod var der foruden frit Bord tilstaaet dem ⅓ af Beløbet af de Bøder, der faldt ved deres Bord, og som det paahvilede dem at indkræve; de øvrige ⅔ skulde i Provstens Nærværelse nedlægges i en særlig dertil bestemt Bøsse, hvis Indhold to Gange om Aaret, ved Pindse- og Juletid, deeltes lige mellem Provsten og fattige Alumner[3]. I deres her nævnte Egenskab af Oppebørselsbetjente vare Dekanerne pligtige til at aflægge Provsten ugentligt Regnskab og til i fornødent Fald edelig at bekræfte deres redelige Omgang med Bøssens Indhold. For at lette dem deels dette Regnskabs Aflæggelse deels overhovedet det dem paahvilende Tilsyn med deres Bordkammerater paalagdes det dem ved Kommunitetslovene af 1603 hver at være forsynet med en lille Bog, der foruden en Afskrift af de gjældende Bordlove skulde indeholde en Fortegnelse over det dem betroede Mandskab, ved hvis Navne de da havde at notere de begaaede Forseelser og de faldne Bøder. Ligesom de aldrig uden Tilladelse og uden, at der i saa Fald beskikkedes dem en Vikarius, turde være borte fra Bordet eller fra Kirken, men bestandig skulde føre et

---

[1]) Bircherods Dagb. S. 223, Beckman a. St. S. 106.
[2]) Provst Bircherod androg herpaa 1684, men uden Resultat (Ny kgl. Saml. 1223. 4to).
[3]) *Leges communitatis* af 1603 § 23 f.

vaagent Øie med deres Alumner, saaledes ifaldt de i Tilfælde af, at de saae gjennem Fingre med Forseelser, selv de herfor foreskrevne Bøder og kunde endog, om det fandtes fornødent, af Fakultetet fjernes fra deres Bestilling. Iøvrigt ville Enkelthederne af de Dekanerne paahvilende Pligter fremgaae af, hvad der senere skal berettes om Klosterøvelserne.

16. Ligesom Dekanerne nærmest vare beskikkede til paa Klosteret at yde Provsten den fornødne Bistand ved det ham paahvilende Tilsyn med Alumnerne, saaledes sees han for Regentsens Vedkommende at have været assisteret af *inspectores*, af hvilke der synes at have været ansat en i hver af Kollegiets Afdelinger eller saakaldte Inspektioner[1]). Om disses Beskikkelse, Indtægter o. s. v. foreligger der iøvrigt ingen Efterretning; men det tør vistnok antages, at det har været et Antal af Klosterets Dekaner, der tillige fungerede i denne Egenskab.

17. Som aldeles underordnede Bestillingsmænd ved de tvende Stiftelser kunne her endnu nævnes Kommunitetets Opvarter (*famulus*) og Skjænker samt Regentsens Portner. Den første af disse, der altid synes at have været en Student, paalaa det at modtage Maden ved det Vindue, der dannede Forbindelsen mellem Klosterets Kjøkken og Spisesal, sætte den paa Bordene og efter Maaltidets Slutning at udbære Levningerne[2]). Han havde tillige det Hverv at ringe med Studiigaardens Klokke ved høitidelige Leiligheder og oppebar for denne sin dobbelte Virksomhed Værdien af to Portioner Kost. Tillige synes han, saalænge Regentskirken bestod som saadan, at have

---

[1]) I *Acta cons.* 4 Nov. 1719 omtales »de 6 *inspectores* i Regentsen«.
[2]) Resens *Atlas Dan.* I. S. 344.

forrettet Klokkertjeneste ved denne[1]). Skjænkeren, der vistnok ligeledes i Reglen har været Student, virkede som hiins Medhjælper, dækkede Bordene og skjænkede Øl i Kanderne og havde herfor een Portion Kost[2]). Til Portnertjenesten paa Regentsen skulde derimod ifølge en Konsistoriums-Beslutning af 1631 antages en Lægmand, som herfor ligeledes skulde nyde en Portion Kost paa Klosteret. Han fik senere af Konsistorium sin mundtlige Instrux, ifølge hvilken han — foruden at lukke Porten til de bestemte Tider, navnlig under Spiisningen paa Klosteret og under Gudstjenesten paa Regentsen, og siden igjen aabne den — fornemmelig skulde holde Kollegiets Gaard og Gange samt Gaderne udenfor Bygningen rene, ikke »lade noget Qvindfolk Indgang udi Regentsen« og holde Drenge ude af samme[3]). Ligesom imidlertid hans Pligter senere fik et noget større Omfang (jfr. nedenfor), saaledes forbedredes ogsaa i Tidens Løb hans Indtægt deels ved en aarlig Lønning af Kommunitetets Midler og deels ved en Kjendelse af hver Alumnus[4]).

---

[1]) *Acta cons.* 3 Okt. 1635, hvor der ved »*famulus communis*« (som ellers bruges i en anden Betydning) vistnok sigtes til den her omtalte Bestillingsmand.

[2]) Ny kgl. Sml. 373 fol.

[3]) Nyerups Univ.-Ann. S. 84 og 138.

[4]) I Aaret 1719 oppebar Kommunitetets Famulus i denne sin Egenskab og som Ringer 86 Rdr. 4 Mk., Skjænkeren 34 Rdr. 5 Mk. og Portneren 40 Rdr. aarlig (Ny kgl. Saml. 1221. 4to).

III.

Begge Stiftelsers Alumner. 18. Deres Antal; 19. Varigheden af Beneficiernes Nydelse; 20. Betingelserne for Adgang (evangelisk-luthersk Religion, dansk eller norsk Fødsel, Trang, Flid og Duelighed, om Studiet af Theologien var Betingelse for Adgang, og om Baccalaurei havde fortrinlig Ret til Optagelse); 21—22. privilegerede og extraordinære Alumner.

18. Antallet af Alumner (*eleemosynarii*) paa Klosteret skulde efter Fundatsen være 100, i hvilket Tal dog som antydet ikke alene Dekanerne, men ogsaa Provsten var indbefattet. Tallet forøgedes senere af Christian IV, 1620 med 20[1]) og 1630 med endnu 24 Personer[2]), saaledes at der fra det sidstnævnte Aar daglig bespistes 144 Studenter paa Klosteret. Dette Antal vedblev uforandret indtil Kjøbenhavns Beleiring 1658—60, da Kommunitetet, som senere nærmere skal omhandles, tilsidst nødtes til saagodtsom ganske at standse sin Virksomhed. Efter Fredslutningen i Kjøbenhavn søgte man vel atter at bringe den forfaldne Stiftelse paa Fode; men det før Krigen fastsatte Antal vendte ikke tilbage, og der var unægtelig ogsaa saa meget mindre Grund dertil, som det Opland, hvorfra Alumnerne rekruteredes, ved Tabet af Skaane, Halland og Blekingen desværre var blevet saa

---

[1]) Det hedder i Udspiisnings-Regnskabet for 1619—20: »Ydermere efter forn. Hr. Kanslers Befaling og Anordning bliver spiset 10 fulde Skiver, hos hver 12 Personer, og blev dermed begyndt paa Nyaarsdag«.

[2]) Beckman a. St. S. 37 f. Medens det iøvrigt i et Kongebrev af 6 Dec. 1630 (Gl. kgl. Sml. 2305. 4to. S. 411 ff) om de førstnævnte 20 Alumner hedder, at de »*ordinarie* og altid skal underholdes«, skulde de 24 ikkun »spises saa længe og ofte, Kommunitetets Tilstand og Indkom det kan taale«.

betydelig formindsket[1]). I Aaret 1663 fastsattes det nemlig, at Alumnernes Tal ikkun skulde udgjøre de oprindelige 100[2]), og denne Bestemmelse gjentoges ved Christian V.s Reglement for Kommunitetet af 1683; men desuagtet var Antallet i længere Tid stundom endog ikke saa lidet mindre, og først fra Aaret 1709 bespistes der atter daglig 100 Studenter[3]).

Hvad Regentsen angaaer, da bestemtes den oprindelig til Bolig for samtlige de 120 Studenter, der fra Aaret 1620 havde Kost paa Klosteret. Medens Bygningen imidlertid omdannedes til sit nye Øiemed, udtalte Konsistorium i Jan. 1622 den Anskuelse, at det vilde være tilstrækkeligt at indrette den til Bolig for 100 Studenter, eftersom en Deel af dem allerede havde Huusly paa Valkendorphs Kollegium og omkring hos Universitetslærerne[4]), og det kan neppe være underkastet nogen Tvivl, at denne Udtalelse virkelig er bleven taget til Følge[5]). Da senere en

---

[1]) At man iøvrigt i lang Tid ikke nægtede Studenter fra de fraskilte danske Provindser hiinsides Sundet Adgang til Kommunitetet, sees deraf, at der endnu 1682 blandt Alumnerne nævnes to Skaaninger (Bircherods Dgb. S. 216).

[2]) Beckman a. St. S. 61.

[3]) Efter en af Kommunitetets Mandtals-Protokoller uddragen Optegnelse (i Ny kgl. Sml. 1225. 4to) var Antallet fra 1691 til 1703 i Reglen 93, men gik af midlertidige Aarsager stundom ned endog til 78. Fra det sidstnævnte Aar har Hjemmelsmanden intet Mandtal kunnet finde indtil 1708, da Tallet var 96, hvilket voxede til 100 den 5 Mai 1709.

[4]) *Acta cons.* 25 Jan. 1622.

[5]) Vi have allerede ovenfor antydet, at Regentsbygningen under Forudsætning af, at den ikke har omfattet en 4de Længe, i dette Tidsrum umulig har kunnet rumme 120 Alumner. Gaaer man nemlig endog ud fra, at der i hver af de 6 Inspektioners tvende Etager fandtes 4 Dobbeltkamre, udkommer der kun 48 Leiligheder, indrettede til Bolig for 96 Alumner. De mange Forfattere, der omtale Kollegiet som oprindelig indrettet til 120 Studenters Bolig,

Deel af Regentsens Bygning afhændedes og ikke lidet af det tilbageblevne Lokale unddroges Alumnerne (jfr. ovenfor S. 41 f.), indskrænkedes disses oprindelige Antal selvfølgelig i høi Grad, og Kollegiet har, selv efterat de Leiligheder, der havde været indrømmede til Bolig for Andre end Studenter, atter vare komne disse tilgode, neppe kunnet rumme mere end 80 Alumner[1]. — Det kan iøvrigt bemærkes, at der henimod Slutningen af nærværende Tidsrum paa Regentsen begyndte at indsnige sig den Uskik, at Alumnerne paa deres Værelser indtoge saakaldte »Gratister« eller Personer, der vare uberettigede til Bolig paa Kollegiet. At man ved Valget af disse end ikke har indskrænket sig til Standsfæller, sees af en Besværing, som Provsten i Aaret 1725 indgav til Fakultetet, og i hvilken det hedder: »findes og nogle selvraadige Hoveder, der

---

have vistnok alle denne Angivelse middel- eller umiddelbart fra Slanges Chr. IV.s Hist. S. 401, hvor det hedder, at Kongen lod kjøbe Kansler Frises Gaard, »hvilken han strax lod forandre og indrette saaledes, at 120 fattige Studenter derudi kunde have deres Kamre«, og Slanges Kilder turde vel atter være de ovenfor S. 27 Anm. anførte Steder af Vorms *Epistolæ* og Bartholins *Orat. de ortu et progr. acad. Hafn.*, hvor der imidlertid ikkun er Tale om det Antal Studenter, for hvilket Kollegiet oprindelig bestemtes. Mærkeligt er det jo rigtignok, at der 1626 til Kollegiet bestiltes 60 Kakkelovne (*A. C.* 24 Aug.), hvilket netop vilde have været det til 120 Alumners Leiligheder fornødne Antal. Men naar først Umuligheden af, at de to Længer ud til Kannikestræde og Skidenstræde kunde have huset saa mange, er given, vilde det maaskee ikke være for dristigt at bortforklare det Argument, der kunde hentes fra nysberørte Omstændighed, ved den Gisning, at saamange af de oprindelig fastsatte 120 Alumner, hvortil der ikke var Plads i hine tvende Længer, skulde have boet i Længen ud til Kjøbmagergade, og at Forandringen i den oprindelige Bestemmelse først er skeet ved den i Begyndelsen af 1627 tagne Beslutning at anvende den sidstnævnte Længe til et Oratorium.

[1] Thura *Id. hist. litt. Dan.* S. 115; E. Pontoppidan *Memoriæ Hafniæ* S. 22 og *Theatrum Daniæ* S. 44.

efter eget Godtbefindende indtager Gratister paa Kamrene, hvorved undertiden liderlige Mennesker, ja vel endog Haandværksburscher og forløbne Skoledrenge (som for nogen Tid siden var skeet) kunde indsnige sig og forvolde stor Konfusion«. Bestyrelsen fandt sig da ogsaa foranlediget til at true dem, der saaledes paa egen Haand forøgede Antallet af Regentsens Beboere, med Udviisning af Kollegiet[1]).

19. Ved Fundatsen af 1569 bestemtes den Tid, i hvilken det skulde være tilladt at spise paa Klosteret, til 5 Aar »og ikke længere, uden det skeer med ydermere Bevilling og Samtykke«. Denne Bestemmelse undergik ved Frederik II.s Brev af 27 Jan. 1574[2]) den indskrænkende Fortolkning, at de Alumner, der ikke inden 3 Aar fra den Tid, de havde faaet Adgang til Bordet, tog Baccalaureat-Graden[3]), skulde vige Pladsen for Andre, medens de i modsat Fald fik Tilladelse til at forblive de tidligere fastsatte fulde 5 Aar. I denne Regel gjorde intet senere Kongebud Forandring; men det theologiske Fakultet troede sig 1702 beføiet til paa egen Haand at modificere den derhen, at i Almindelighed Ingen, hvad enten han var

---

[1]) Theol. Fak. Kopibog III. S. 1328 ff.

[2]) See ovenfor S. 46 Anm. 2.

[3]) Til Erhvervelsen af denne Grad fordredes der efter Universitets-Ordinantsen af 1539 en Prøve i Grammatik, Dialektik og Elementerne af Rhetorik. Efter Danske Lovs 2—20—4 kunde Ingen faae Graden uden i Forveien at have underkastet sig den philosophiske Examen, ved hvilken der fordredes Kundskaber i de tre gamle Sprog, Ethik, Metaphysik, Physik, Geographi, Astronomi og Arithmetik. Graden var i den ældre Tid Betingelsen for Tilladelse til at høre theologiske Forelæsninger, til at bestige Kathedret og til at reise udenlands for at studere, efter D. L. a. St. og 2—18—3 for at erhverve noget Embede ved de lærde Skoler og for at stedes til theologisk Embedsexamen, jfr. *A. Thura De gradu baccal. phil.* S. 17 og 24.

Baccalaureus eller ei, maatte spise paa Klosteret mere end 3 Aar, og at der kun i særegne Tilfælde som en Belønning for udmærket Dygtighed i Disputation eller Prædiken kunde tilstaaes dem, der havde taget den omtalte Grad, en Forlængelse af et Aar[1]). Denne Indskrænkning sattes imidlertid snart atter ud af Kraft, saaledes at der paany indrømmedes Baccalaurei den dem af Frederik II tilstaaede Forret[2]).

Paa Regentsen blev vistnok i den ældre Tid Reglen i Kongebrevet af 1574 ligefrem anseet anvendelig. Men ved de oftere omtalte Love, der i Aaret 1695 vedtoges for Kollegiet, bestemtes det, at Ingen maatte forblive sammesteds, »naar der er forløben trende Aar, efterat de have deponeret, i hvad Aarsag dertil end kunde foregives«. Imidlertid var denne Indskrænkning af ligesaa kort Varighed som den tilsvarende med Hensyn til Kommunitetet; thi i et Kongebrev af 16 Marts 1725 paalægges det Bestyrelsen at foresætte Studenterne »en vis Tid af 5 Aar til at nyde Logemente i Regentsen, saafremt de i samme Tid lade sig finde villige til at efterleve Fundatsen«, — en Bestemmelse, der en Maaned senere i en Skrivelse fra Fakultetet til Provsten fortolkedes saaledes, at det kun var Baccalaurei, der maatte beholde Regentsen i de omtalte 5 Aar, hvorimod de Studenter, der ikke toge Graden, maatte forlade Kollegiet efter 3 Aars Forløb[3]).

---

[1]) Ny kgl. Sml. 1225. 4to.

[2]) I den nedenfor omtalte Skr. fra Fak., dat. 16 Apr. 1725, støttes nemlig den deri indeholdte Fortolkning af Reskr. af 16 Marts s. A. paa, at Baccalaurei havde Ret til at spise paa Klosteret i 5 Aar.

[3]) Theol. Fak. Kopibog III. 1310 f. og 1328 ff. Aldeles undtagelsesviis findes der — afseet fra de Tilfælde, hvor særlige Privilegier hjemlede Saadant — Exempler paa, at Nydelsen af Kommunitetets og Regentsens Goder er bleven indrømmet ud over 5 Aar. Ved en kgl. Resol. af 23 Sept. 1699 (theol. Fak. Kopibog II., 31 ff.)

20. Hvad angaaer Betingelserne for Adgang til Kommunitetet og dermed tillige senere til Regentsen, da behøves der for den Periodes Vedkommende, vi her have for Øie, ingen nærmere Godtgjørelse af, at de, der vilde optages som Alumner, maatte bekjende sig til den evangelisk-lutherske Religion. Ligeledes var det, skjøndt Saadant heller ikke udtrykkelig omtales i Fundatsen af 1569, en Selvfølge, at ikkun Danske og Norske kunde komme i Betragtning som Ansøgere. Man gik i denne Henseende saa vidt, at Adgang til Kommunitetet end ikke tilstededes Sønderjyder fra den kongelige Andeel af Slesvig, der studerede her ved Universitetet. Da det saaledes i Aaret 1605 bragtes paa Bane i Konsistorium, om ikke saavel disse som Studenter fra den kongelige Andeel af Holsten kunde optages blandt Alumnerne, var man enig om, at Fundatsen maatte fortolkes saaledes, at Klosteret kun stod aabent for Indfødte fra det egentlige Kongerige Danmark, og paaberaabte sig i saa Henseende, at der tidligere endog trods Anbefaling af Kongens Moder var nægtet flere af de Omspurgte Adgang[1]). Det stemmede imidlertid ikke synderlig godt med denne strænge Opfattelse af Kommunitetets Bestemmelse, at der senere i enkelte Tilfælde ved særlig kongelig Benaadning tilstodes endog Udlændinge Plads paa Kloster og Regents. I Aaret 1661 optoges saaledes en Spanier Don Antonio

---

tilstodes der saaledes en gammel Student, Jakob Christensen Ondløse, der angives at have deeltaget i Kjøbenhavns Forsvar mod Carl Gustav og nu levede i den yderste Fattigdom, for Livstid fri Kost paa Klosteret og Bolig paa Regentsen med Brændsel, ja endog Sengklæder. En lignende Begunstigelse skal ogsaa være være bleven tilstaaet den berygtede *studiosus perpetuus* Poul Rytter (A. E. Boye Holbergiana III. S. 185).

[1]) *Acta cons.* 27 Febr. 1605.

de Sandoval blandt Alumnerne[1]), og ved de Privilegier, der i Begyndelsen af det 18de Aarhundrede indrømmedes Studenter, der forberedte sig til at træde i den laplandske og ostindiske Missions Tjeneste eller lode sig ansætte som Lærere ved Vaisenhuset, lovedes der ganske i Almindelighed Fremmede, der vare i disse Tilfælde, Adgang til begge Stiftelser.

At der hos Ansøgerne til Kommunitetet fremfor Noget maatte sees paa virkelig **Trang**, fremgaaer allerede tilstrækkelig af Fundatsen i dens Heelhed[2]). Ikke destomindre synes der i den allerførste Tid af Stiftelsens Tilværelse at være blevet seet igjennem Fingre med denne Grundbetingelse, og det var Studenterne selv, der paa en ganske egen Maade gave Stødet til, at Sagen blev gjort til Gjenstand for Undersøgelse. Nytaarsaften 1580 blev der nemlig paa daværende Rigsraad Christopher Valkendorphs, Biskop Poul Madsens og Professor Anders Lauridsens Huusdøre opslaaet følgende **Vers**:

---

[1]) *Acta cons.* 5 Okt. 1661. Denne Spanier, der 1657 var gaaet over til den evangeliske Trosbekjendelse, blev senere, da hans Sæder efter dansk Maalestok vare altfor frie, forviist til Bornholm, hvor han døde 1678 (om hans Skrifter see Worms Lexikon over lærde Mænd og Nyerups alm. Litteraturlexikon. — Der forekommer iøvrigt flere Exempler paa, at Kommunitetet og Regentsen **ansøgtes** af Udlændinge, uden at det sees, om deres Ansøgninger ere blevne bevilgede, saaledes af en Tydsker, for hvem Greven af Waldeck intercederede (*A. C.* 15 Juni 1642), en Polak ved Navn Casimir (*A. C.* 7 Dec. 1656) og en Italiener Johannes Mauritius »*ex civitate Albana oriundus*«. Den sidstes Andragende fraraadedes af det theologiske Fakultet, fordi »man ei kan forsikkre sig om slige Nykommendes Bestandighed og Rolighed« og »paa det over Fundatsen til saa christelig og priselig kgl. Almisse desbedre kan holdes, og Kommunitetet for al befrygtet skadelig Blanding og al ond Konseqvens allern. befries og forskaanes« (*Acta fac. theol.* 9 Nov. 1693, 5 Jan. 1694).

[2]) Jfr. *leg. comm.* af *1573 § 7.*

De rige Studenter æde Kongens Kost,
De fattige lide baade Hunger og Frost.

Denne Begivenhed vakte en ikke ringe Opsigt og kom ogsaa Kongen for Øre, der dengang opholdt sig paa Skanderborg Slot. Herfra tilstillede han allerede den 12 Jan. næste Aar de nævnte tre Mænd et Brev, i hvilket han med den Bemærkning, at saadanne Smædeskrifter som det, Studenterne havde opslaaet paa deres Døre, vel i det Hele ikke vare at billige, men dog kunde lede til til Oplysning om en Sags sande Sammenhæng, — befalede dem at anstille Undersøgelse, om der iblandt Kommunitetets Alumner vare nogle, der enten havde rige Forældre eller egen Formue, i hvilket Fald disse skulde udvises og trængende Studenter optages i deres Sted[1]. Udbyttet af Undersøgelsen er ikke bekjendt; men det er neppe Tvivl underkastet, at Studenternes rimede Besværing har været begrundet, saa meget mere som den samme Klage flere Gange senere gjentoges og bevirkede, at Bestemmelsen om, at Klosteret kun stod aabent for fattige Studenter, hyppig maatte indskjærpes. Efterat Christian IV saaledes allerede samtidig med Alumnernes Forøgelse til 144 havde anmodet Vedkommende om at paasee, at kun »de fattigste og høibetrængte« optoges ved Klosterets Borde, fandt han Anledning til i et Brev af 3 April 1646 paany i indtrængende Udtryk at gjentage denne Formaning og befalede samtidig Biskopperne at give Skolernes Rektorer Tilhold om i de Vidnesbyrd, de meddeelte deres Disciple ved Afgangen til Universitetet, udtrykkelig at omtale deres

---

[1]) Pontoppidan *Ann. eccl.* III. S. 491, Beckman a. St. S. 23; Kongebrevet findes trykt i L. Engelstoft Univ.- og Skole-Annaler for 1810 I. S. 190.

Forældres Vilkaar[1]). For at imidlertid de mere Formuende ikke aldeles skulde være udelukkede fra Kommunitetet og »fra *exercitiis*, Inspektion og andre Kommoditeter, som sammesteds medfølger«, befalede Kongen ved samme Leilighed, at »to Skiver (Borde) foruden de, som der allerede findes, bliver i Kommunitetet forordnet, hvorved enhver Person for 4 Mark om Ugen kunde spises«, og i Overeensstemmelse hermed lod Konsistorium Studenterne vide, at de mod den angivne Betaling kunde faae Kost paa Klosteret. Denne Tilladelse synes imidlertid ligesaalidt at være bleven benyttet som en lignende, der senere gaves[2]), og i ethvert Fald blev Bordenes Antal paa Klosteret ikke forøget med de to foreskrevne nye[3]). Uagtet altsaa den gamle Konge endnu kun tvende Aar inden sin Død med Iver tog sig af de trængende Studenters Tarv, turde det dog være et Spørgsmaal, om ikke hans Forskrifter alligevel ere blevne overtraadte; thi i det ovenomtalte Brev af 11 Mai 1649 maatte Universitets-Patronen befale Bestyrelsen af Kommunitetet at »udmønstre Studenter, som efter den klare Fundations og andre kongelige Konstitutioners Bogstav ikke nu burde derudi være«. For at hindre, at formuende Studenter saaledes skulde tilliste sig Klosterets Goder, optoges der i Kommunitetslovene af 1662 den mærkværdige Bestemmelse, at der skulde afæskes ikke alene Provsten, men ogsaa samtlige Studerende, der enten vare optagne paa eller kun indskrevne til Klosteret, Erklæring om enhver Ansøgers Trang, og de samme Love indskjærpede tillige den allerede 1610 tagne Bestemmelse, at

---

1) Begge Brevene findes aftrykte i Engelstoft Univ.- og Skole-Ann. for 1810 I. S. 194 f.

2) *Leg. comm.* af 1662 § 3.

3) Jfr. Nyerups Univ.-Ann. S. 85 f.

Ingen maatte optages blandt Alumnerne, som havde Valkendorphs Kollegium og det Frisiske Stipendium, og at overhovedet Ingen maatte nyde 3 akademiske Beneficier paa eengang[1]).

Ifølge det udtrykkelige Indhold af Fundatsen var det fremdeles en Betingelse for Adgang til Kommunitetet, at Ansøgeren efter at være indskreven ved Universitetet som Student — hvilket den atter betingede af, at han forstod saa meget Latin, at han kunde følge Professorernes Forelæsninger — »et Aar eller ved det Pas flitteligen haver øvet og exerceret sig *in aliis artibus dicendi*, medmindre der er sligt besynderligt Haab om hannem, at han er slig Hjælp aldeles værd.« For at fyldestgjøre denne Fordring maatte enhver Ansøger forevise et anbefalende Vidnesbyrd fra den, af hvem han var dimitteret til Universitetet (*præceptor, sub quo ante militavit*), fremdeles godtgjøre at have hørt de akademiske Forelæsninger og endelig underkaste sig en Adgangsprøve[2]). Til denne Prøve, der skulde afholdes mindst een Gang aarlig, paalaa det Ephorus at udstede offentlig Indbydelse. Den foregik paa Klosteret, paa Konsistorium eller endelig i en af Studiigaardens Høresale og kunde bivaanes af Universitetets Rektor og det philosophiske Fakultets Dekanus, om de dertil havde Lyst (*si adesse voluerint*). Da den hele

[1]) Som en Bestemmelse, der tildeels hører herhen, men iøvrigt kun havde en mere temporær Gyldighed, kan endnu anføres Frederik III.s Befaling af 14 Nov. 1657 om, at »Studenter, som enten Middel have eller sig hos Andre her i Byen for *pædagogia* lader bruge saavelsom de, som tjene *professores* for *famulis* eller ligge i fornemme Folks Huse, ei udi disse Tider nyde nogen Bord eller Underholdning udi Kommunitetet, men at udi deres Sted andre nødtørftige Studenter, og hvis Forældre ere udi Fjendens Magt, dertil igjen indtages« (Gl. Kgl. Sml. 3219. 4to).

[2]) *Leg. comm.* af 1573 § 7.

Prøve iøvrigt kun bestod i at skrive en latinsk Stiil efter en opgiven dansk Text (»at komponere for Klosteret«)[1], kunde det efter den Rolle, som Latinen spillede i Datidens Skoleunderviisning, maaskee synes, at den var temmelig overflødig. Sagen faaer imidlertid et andet Udseende, naar det erindres, at Christian IV i sine »*novellæ constitutiones*« af 1621 kunde paaberaabe sig som en Erfaringssætning, at der fra Skolerne ofte sendtes Personer til Universitetet, der vare »saa grove, at de ikke *prima fundamenta grammatices* vel og fuldkommeligen have fattet, meget mindre at de skulde have gjort nogen temmelig *profectum* udi deres latinske Sprog«[2]. Efter at have bestaaet den omhandlede Prøve indskreves Ansøgerne af de theologiske Professorer til Kommunitetet, men maatte i Almindelighed vente en Tidlang, indtil de i den Orden, i hvilken de vare indskrevne[3], ved indtrædende Vakance kunde indledes til Bordet efter i Forveien for Ephoren at have aflagt en edelig Forsikkring om at ville overholde Stiftelsens Love[4]. Det er iøvrigt mærkeligt nok, at der ikke forekommer mindste Spor til, at der ved Optagelsen af Alumner enten paa Klosteret eller Regentsen har fundet saadanne særegne Ceremonier Sted, som ellers i de Tider vare i Brug ved Optagelsen i saa godt som

[1]) Bircherods Dgb. S. 267, Holberg Danmarks og Norges Beskrivelse S. 189, Danske Magasin 1ste Række III. S. 309.

[2]) Nyerups Univ.-Ann. S. 51 ff.

[3]) Forat enhver af de Antagne selv kunde see, naar det var hans Tour at tiltræde Pladsen ved Bordet, ophængtes der efter hver Examen ved Klostersalens Dør en Fortegnelse over dem, der havde bestaaet Prøven (*Acta fac. theol.* 20 Febr. 1688).

[4]) Eden lød i dansk Oversættelse saaledes: Jeg N. N. sværger og lover herved for Guds Aasyn at ville opfylde Alt, hvad jeg edelig har tilsagt Rektor, da jeg indskreves blandt de akademiske Borgeres Tal, samt i Alt, hvad hæderligt og lovligt er, at ville adlyde Provsten og min Dekanus. Saasandt o. s. v.

ethvert afsluttet Samfund, og af hvilke enkelte Levninger have holdt sig næsten lige ned indtil vore Dage, t. Ex. i nye Skoledisciples Daab. Grunden til dette Savn er imidlertid vel den, at man har fundet, at de nye Alumner ved deres kort i Forveien foregaaede Deposits havde gjennemgaaet en tilstrækkelig Indvielses-Skjærsild[1]).

---

[1]) Den Handling, ved hvilken de Unge optoges i de akademiske Borgeres Tal, den saakaldte *depositio* (underforstaaet *cornuum* ɔ: Aflæggelse af Hornene), var allerede tidlig ved de tydske Universiteter forbunden med en Række burleske Skikke, som fra først af vistnok have udviklet sig blandt Studenterne selv, uden at deres Foresatte have havt Noget dermed at bestille, og som fra Tydskland udbredte sig til Norden. Medens en udtømmende Behandling af disse Skikke ikke hører hjemme i nærværende Skrift, turde et Par Ord om, hvorledes det gik til med Depositsen ved vort Universitet, dog for mange Læsere ikke være paa urette Plads her. I den kjøbenhavnske Høiskoles ældste Fundats af 1479 er der ikke Tale om slige særegne Indvielses-Ceremonier; men efter Christian III.s Ordinants skulde de holdes i Hævd, »for at de Unge kunde lære, hvor stor Forskjel der er mellem en Lægmand og en studeret Person, og vænnes til at taale den Uret og Utaknemmelighed, som lærde og dygtige Mænd ofte maae lide for deres Velgjerninger og vise Raad«; dog tilføies der, maa det gaae lidt mere ærbart og sømmeligt til ved disse latterlige Optøier, navnlig saaledes at der ikke drives Gjæk med Kirkens hellige Ceremonier. Efterat den vordende Student (*depositurus*, hvoraf det moderne Studentersprogs »Rus« udledes) havde overstaaet det sædvanlige Bryderi, skulde han efter Ordinantsen fremstilles for en Magister (senere altid Dekanus ved det phil. Fak., see Bircherods Dgb. S. 100 o. fl. St.), som efter at have overhørt ham i hans Christendom og de almindelige Skolekundskaber — Spiren til den senere *examen artium* — nævnet ham de Videnskaber, han nu skulde dyrke, og taget Løfte af ham om Lydighed mod Universitetets Love, gav ham Salt i Munden som et Sindbillede paa Viisdom og øste Viin eller Vand over hans Hoved, Symbolet paa Glæden. Naar han ved denne Ceremoni var bleven optagen blandt Universitetets Studenter, skulde han gaae bort, klæde sig om i renere Klæder og derpaa vende tilbage for at takke Magisteren og de øvrige Tilstedeværende. Ligesom Universitets-Ordinantsen iøvrigt undlader nærmere at omtale Beskaffenheden af de antydede Plager og Bryderier, saaledes savnes der overhovedet for vort Uni-

Et Spørgsmaal, der tit har været opkastet og er blevet besvaret i forskjellige Retninger, er det, om Kommunitetet

---

versitets Vedkommende omstændelige Beretninger om, hvori de have bestaaet. Men da de vistnok i det Væsentlige have været eens ved de forskjellige Landes Høiskoler, hvor de overhovedet have været i Brug, meddeles her en Beretning om den Skjærsild, som *depposituri* maatte gjennemgaae ved Lunds Universitet, der i saa Henseende vistnok nærmest har taget sin kjøbenhavnske Søster til Mønster (efter J. G. Ek Gamla bruk och ceremonier vid ett Svenskt universitet i Nord. Univ. Tidskr for 1857 II. S. 1 ff). Paa den til Depositsen bestemte Dag udstyredes de Unge med en udslaaet Hat, lange Horn og Æselsøren, Ansigtet blev sværtet med Sod og en Svine-Hugtand anbragt i hver af Mundvigerne. De afførtes deres sædvanlige Dragt og iførtes en Klædning af mangefarvede Lapper og over denne en lang sort Pjalt som Kappe. Naar Alle saaledes vare udstafferede, drev Styreren af Ceremonien (*depositor*), der selv bar Maske og var forsynet med en Stav med en lille Øxe paa Enden, dem ind i en tilstødende Sal og stillede dem der i en Halvkreds, rettede paa dem med Staven og gjækkede dem paa mange forskjellige Maader. Derpaa slog han pludselig over i en alvorlig Tone, opregnede alle de Mangler og Unoder, der klæbe ved den uoptugtede Ungdom, foreholdt dem Nødvendigheden af gjennem flittig Syslen med Videnskaben at blive nye Mennesker og gik saa over til et Slags Examination, der nærmest var beregnet paa ved kaptiøse Spørgsmaal at fange de Ulykkelige, hvis Svar paa Grund af de Hugtænder, de maatte holde i Munden, fik Lighed med en Grynten, hvorfor de ogsaa bleve titulerede Sviin og jævnlig fik et Par Rap med den omtalte Stav. Efter alle disse Plager fremtog *depositor* en stor Sax af Træ, og imedens han med denne greb hver Enkelt om Halsen og rystede ham, indtil Svinetænderne faldt af Munden, forklarede han, at disse vare Symboler paa den uoptugtede Ungdoms Umættelighed og Nydelsessyge, og formanede dem til i Fremtiden at undgaae al Lighed med Svinet. Paa samme Viis befriede han dem for Æselsørerne, Dumhedens Symbol, og fremtog derpaa en Høvl, lod dem En for En lægge sig ned paa Gulvet og høvlede dem langs ad Ryggen og Siden som en Mindelse om, at de herefter skulde høvle al Skrøbelighed bort af Sæder og Sind. Til Slutning slog han Enhver en Skaal Vand over Hovedet, aftørrede dem med en Pjalt og erklærede dem for nye Mennesker og frie Studenter. Derefter gik samtlige *novitii*, som de nu hed, i Procession til Universitetets store Høresal, hvor Vinen og Saltet meddeeltes dem. — At De-

og Regentsen alene vare stiftede for Theologer, eller om Adgangen til dem stod aaben for Studenter af alle Lærefag. Dette Spørgsmaal burde maaskee rettere stilles saaledes, om alle Alumner paa de tvende Stiftelser efter Fundatsen vare forpligtede til at studere Theologi, og saaledes stillet kan det vistnok ikke Andet end tildeels

positsplagerne ved vort Universitet, som antydet, i det Væsentlige have lignet de her skildrede svenske, synes at fremgaae af de sparsomme Vink, som herom haves (i Bircherods Dgb. S. 107 og 153, Thura *Id. hist. litt. Dan.* S. 127, Pontoppidan *Ann. eccl.* IV. S. 536, Holberg Danm. og Norges geistl. og verdslige Stat S. 199, Thottske Haandskr.-Saml. 1831. 4to, S. 52 ff, jfr. Dansk Litteraturtidende for 1831 S. 806 ff og især R. J. F. Henrichsen Deposits og Pennalisme i Progr. fra Odense Skole for 1856 S. 45 ff). Et enkelt Moment i Udpyntningen eller Ceremonierne har mulig været anderledes: saaledes have Hornene hos vore Studenter vistnok udgjort den vigtigste Deel af Udstyrelsen, ligesom Ledelsen af den hele Akt her synes at have været overdragen Pedellerne, der efter Holbergs Vidnesbyrd (anf. St. S. 200) »undertiden forrettede deres Embede med saa stor Nidkjærhed og høvlede saa stærkt, at En og Anden fandt sig længe inkommoderet deraf«. Men ganske særegen for vort Universitet var navnlig den Skik, at *depósituri* paa Indvielsesdagen havde Fribrev paa under mangehaande Gjøgleri at sværme Byen omkring i deres brogede Karnevalsdragter og bevæbnede med Kjæppe, Askeposer o. desl., som de ikke alene benyttede til indbyrdes at vænne hinanden til at taale den i Universitets-Ordinantsen omtalte Uret, men ogsaa til at slaae løs med paa forbigaaende Lægfolk. Denne Skik kunde naturligviis lettelig overskride enhver sømmelig Grændse, og da en af Deeltagerne, Hans From, i Aaret 1666 satte Livet til ved disse Optøier, blev det i samme Aar af Konsistorium forbudt *depósituri* fremtidigen »at klæde sig i galne Klæder«, istedetfor hvilke de kun maatte iføre sig hvide Skjorter, fremdeles at møde maskerede eller bevæbnede med Kjæppe, Askeposer ell. desl. Deres hvide Skjorter maatte de ikke bære paa Gaden, men iføre sig dem i Universitetsgaarden, og Ingen maatte slaae eller i andre Maader fornærme sine Kammerater. Da dette Dekret ikke synes at have frugtet, gjentoges 1674 Forbudet mod »al Forklædelse og Momme« (Formummelse), og siden blev Skikken ikke optaget, saaledes at kun Meddelelsen af Salt og Viin og maaskee Afhøvlingen blev tilbage, indtil ogsaa dette bortfaldt ifølge Universitatsfundatsen af 1732.

besvares bekræftende. Det hedder nemlig i Fundatsen: »Og efterdi Vi besynderligen for denne Aarsags Skyld haver funderet fornævnte 100 Studenters Underholdning, at Guds Ord og det hellige *evangelii ministerium* kan forfremmes udi disse Lande, ville Vi og, at fornævnte Personer, som denne Almisse nyde og bruge ville, dagligen foruden andre deres *studia* høre dennem, som læse og explicere den hellige Skrift her udi Universitetet; hvo derudi findes forsømmelig eller modvillig efter første og anden Paamindelse, han skal fra saadan Bord og Underholdning forvises.« Medens det paa den ene Side ligger i denne Tilkjendegivelse, at det ikke skulde være Alumnerne uformeent at dyrke, hvilket Studium de vilde, kan den paa den anden Side ikke godt fortolkes anderledes, end at de, om de end ikke vilde gjøre Theologien til deres egentlige Hovedfag, dog i hvert Fald vare pligtige at høre Forelæsninger over denne Videnskab. En saadan Forpligtelse kan i vor Tids Øine vel synes besynderlig; men den bliver forklarlig, naar der sees hen til Forholdene paa den Tid, Bestemmelsen gaves, da endnu ikke et halvt Aarhundrede var hengaaet siden den evangeliske Læres Indførelse, og der saaledes vel kunde være Grund til at frygte for, at den endnu ikke var saa befæstet, at der nok kunde behøves slige Midler til dette Øiemeds Fremme som det her omhandlede. Det maa derhos ikke lades ude af Betragtning, at Forholdet mellem Antallet af Theologiens og de andre Videnskabers Dyrkere ikke alene paa den Tid, da Kommunitetet stiftedes, men endnu næsten 1½ Aarhundrede derefter var saaledes, at Holberg kunde klage over, at »paa dette Akademi findes fast Ingen uden *Theologi*, saa at de Andres Tal strækker sig neppe til et *douzaine*; heraf kommer det, at naar en *Professor juris*,

medicinæ eller *philosophiæ* vil læse *publice*, holder han det for en Lykke, at han kan have tre eller fire Tilhørere, da derimod *Theologi* deres Lektier og Kollegier vrimle af Studentere« — en Klage, hvis Indhold han endelig sammenfatter under den bekjendte Sætning, »at mod 100 *Theologi* neppe findes een *Medicus* eller Jurist«[1]). Erindres det saa endelig, at de ganske Enkelte, der viede sig til Studiet af andre Videnskaber end Theologien, næsten altid vare Personer, hvis Formuesforhold gjorde dem det overflødigt at tye til Universitetets Understøttelse, maa det indrømmes, at den omhandlede Bestemmelse, der ved første Øiekast seer saa besynderlig ud, dog, saaledes som Forholdene i Virkeligheden stillede sig, ikke paalagde Alumnerne noget hæmmende Baand. Noget Andet er det, at man i senere Tider, da disse Forhold vare forandrede, vistnok havde Uret i at ville paaberaabe sig Fundatsen af 1569 som Hjemmel til fra Kommunitet og Regents at udelukke Studenter af andre Fag end Theologien; men herom mere paa et senere Sted.

Der synes i det Tidsrum, vi her omhandle, nu og da at have været en Tilbøielighed til at indrømme *Baccalaurei philosophiæ* en særlig fortrinlig Adgang til Nydelsen af Kommunitetets og Regentsens Goder. Allerede i Aaret 1595 var der i denne Retning endog bleven sat en formelig Konsistoriums-Beslutning igjennem, der imidlertid synes at være bleven taget tilbage igjen Aaret efter, da der førtes Klage derover og det i Modsætning til den skete Indrømmelse endog foresloges overhovedet ikke at optage for mange Baccalaurei, eftersom de ved Disputatserne just ikke viste sig fra nogen glimrende Side,

---

[1]) *Holberg* Danmarks og Norges Beskriv. S. 184.

[redacted]

og de »dog vare stolte og ikke lode see noget mærkeligt Fremskridt med Hensyn til deres Tilbøielighed for Sviir«[1]). Ifølge det udtrykkelige Indhold af de yngste Kommunitetslove skulde der — afseet fra den længere Tid, de maatte forblive blandt Alumnerne — heller ikke indrømmes dem andet Fortrin end en særlig udmærket Plads i Fortegnelsen over hine, ligesom de ogsaa i den senere Tid ved Klosterets Borde fik Plads foran de andre Studenter[2]). Men i det sidste halve Aarhundrede af nærværende Periode synes Forholdene dog at have stillet sig saaledes, at de, naar alt Andet iøvrigt var lige, bleve foretrukne for andre Ansøgere, og da paa samme Tid næsten samtlige akademiske Borgere synes at have taget den omhandlede Grad, er det vistnok ikke usandt, naar det i et anonymt Skrift fra Begyndelsen af det 18de Aarhundrede paastaaes, »at der ere paa Kommunitetet blevne saa mange Baccalaurei, at ingen Andre, ja ikke engang de alle kan der nyde *fixum locum*«[3]).

---

[1]) Pontoppidan *Ann. eccl.* III. S. 529. Beckman a. St. S. 26.

[2]) Thura *De gradu baccal. phil.* S. 24.

[3]) See det af Nyerup i Minerva for Juli 1786 og i Univ. Ann. S. 213 ff meddeelte anonyme Klageskrift over Universitetets Tilstand i det 18de Aarhundredes 1ste Decennium, jfr. ogsaa det i Fogtmans Samling optagne Reskr. af 12 Sept. 1760, i hvis Præmisser det hedder, at Baccalaurei dengang havde »ikke nær de *jura* som forhen førend seneste Fundation, da denne Grad gav dem en vis Adgang til Kommunitetet«. I det nysnævnte Klageskrift, hvis Paastande dog vistnok turde være noget overdrevne, føres der iøvrigt bl. A. Anke over, at Professorerne »moquere sig over Kommunitetsbeneficiet, saasom det er deres Børn uanstaaeligt der at spise, hvoraf de og ingen Nytte kan have, uden naar de som *decani* kan sælge denne Almisse til Andre, som med Almisse undertiden bedre vare tjente; thi det er nu kommen i Skik, at hvo der ikkun vil akkordere enten med Provsten eller med en af *decanis*, kan faae Kosten kjøbt ugentlig for 2 à 3 Mk., hvilket Marschandiseri noget synderligt kan importere«.

21. De i det nærmest Foregaaende fremstillede Regler om Betingelserne for Adgang til Kloster og Regents bleve i Tidernes Løb i et ikke ringe Omfang modificerede ved de Privilegier, der meddeeltes Studenter fra forskjellige Dele af Riget. Disse Privilegier, der nærmest gik ud paa, at de Paagjældende strax efter Depositsen skulde have Adgang til Stiftelsen, men af hvilke enkelte ogsaa synes at være opfattede, som om de fritog de begunstigede Studenter for at aflægge den befalede Prøve, og som om der kunde sees igjennem Fingre med deres Formuesforfatning, — angik vel alle efter deres bogstavelige Indhold kun Adgangen til Klosteret, men de ere vistnok efter Regentsens Oprettelse ogsaa blevne bragte i Anvendelse med Hensyn til Adgangen til denne.

Det ældste af disse Privilegier gaves allerede 10 Aar efter Kommunitetets Stiftelse. Ved Frederik II.s Brev af 23 Dec. 1579[1]) bestemtes det nemlig, at islandske Studenter — deels i Betragtning af deres formodede Uformuenhed, deels fordi »ingen Islænder nederskikkes at studere, om hvilke jo tilforn skal være god Forhaabning, at det ikke bliver unyttelig spildt, hvis Naade og Frihed dennem til Bedste kunde vederfares« — strax fremfor alle Andre skulde have Plads ved Bordene paa Klosteret, og sandsynligviis er denne Bestemmelse allerede meget tidlig blevet anvendt paa studerende Færinger[2]). Et lignende Fortrin gaves der ved den norske Kirkeordinants af 2 Juli 1607 12 norske Studenter (nemlig 4 af Opslo, 4 af Trondhjem, 2 af Stavanger og 2 af Bergens Stift), dog kun paa det Vilkaar, at de skulde have vedkommende Biskops og Dom-

[1]) Trykt i Engelstofts Univ. og Skole-Ann. for 1810 I. S. 188.
[2]) Allerede 1656 nævnes en saadan blandt de Privilegerede (Beckman a. St. S. 108).

kapitels anbefalende Vidnesbyrd om deres Begavelse, Flid og Sædelighed, saaledes at der kunde være Haab om, at de i Tiden vilde egne sig til at anbringes i Kirkens Tjeneste[1]). I Christian IV.s Regjeringstid bestemtes det endnu, at aarlig 1 til 2 Studenter fra Øsel, 1 til 2 fra Gulland og endelig 2 af de fattigste og bedst begavede (»af de bedste *ingeniis*«) fra Frederiksborg Skole strax efter Depositsen skulde optages mellem Klosterets Alumner[2]), og den samme Ret forundte Frederik III endnu 8 til 10 af de aarlig fra Kjøbenhavns Skole dimitterede Studenter[3]). Ligesom imidlertid de øselske og gullandske Privilegier tabte deres Betydning, efterat de paagjældende Provindser ved Freden i Brømsebro vare afstaaede fra Danmarks Krone, og ligesom den Kjøbenhavns Skole forundte Ret, der maaskee var begrundet i den efter Beleiringen 1658—60 længe herskende Nød, siden synes af sig selv at være gaaet i Forglemmelse, saaledes har det Samme tildeels været Tilfældet med den Nordmændene tilstaaede Forrettighed, idet denne i Tidernes Løb indskrænkedes til alene at gjælde 4 fra Trondhjems Skole dimitterede Studenter[4]).

---

[1]) Beckman a. St. S. 33, see og Ny kgl. Sml. 1226. 4to.

[2]) Ved tre Breve henholdsviis af 19 Sept. 1617, 29 Juli 1632 og 16 Juni 1642, af hvilke de to første ere trykte hos Engelstoft a. St. S. 192 f., det tredie findes i Gl. kgl. Sml. 3205. 4to. S. 517.

[3]) Ved Beskr. af 9 Juli 1661 (i Ny kgl. Sml. 1223. 4to.). Det hos Beckman a. St. S. 37 anførte Kongebrev af 25 Marts 1629 kan derimod ikke betragtes som noget Privilegium til Kommunitetet, idet det kun gik ud paa at anbefale, at et saa stort Antal som muligt af de fra de jydske Skoler dimitterede Studenter optoges paa Klosteret, ligesom det ogsaa havde en blot temporær, i de daværende Krigsforhold begrundet Gyldighed.

[4]) I Resens *Atlas Dan.* I. 342 nævnes Studenter saavel fra Kjøbenhavn som fra Bergen og Trondhjem endnu som Privilegerede, jfr. derimod for den senere Tids Vedkommende Holbergs Danm. og Norges Beskriv. S. 189.

22. Under Begrebet af de Privilegerede til Kommunitetet henførtes lige indtil den nyere Tid ogsaa Personer, der vel vare indskrevne som Studenter ved Kjøbenhavns Universitet, men som dog ikke i denne deres Egenskab, men af Hensyn til en vis særegen Stilling, som de enten allerede beklædte, eller til hvilken de dog forberedte sig, fik Adgang til Klosterets og tildeels ogsaa Regentsens Goder. For dem vare altsaa disse sidste ikke som for de egentlige Alumner et Middel til at sættes istand til at fuldende deres Universitetsstudier, men ligefrem en Løn, de oppebare, saa længe de forbleve i den paagjældende Stilling, uden at de almindelige Regler om Varigheden af Kommunitetets og Regentsens Nydelse kom i Betragtning ligeoverfor dem. Det turde imidlertid være det hensigtsmæssigste at benævne disse Personer, hvis Stilling var væsentlig forskjellig fra de Privilegeredes i egentlig Forstand, med et særeget Navn, og vi ville derfor til Forskjel fra disse kalde dem extraordinære eller overordentlige Alumner[1]).

Det var i den anden Halvdeel af indeværende Tidsrum, at den Skik begyndte at indsnige sig saaledes at lade Kommunitetet enten ganske eller tildeels afholde Lønnen til Personer, hvis Virksomhed ofte laa denne Stiftelse temmelig fjernt[2]). Foruden at saaledes baade Sognepræsten og Kapellanen ved Trinitatis Kirke, som i det Foregaaende bemærket, oppebare Kostpenge af Kommunitetet og i den første Tid tillige havde Bolig paa Regentsen, saaledes var

---

[1]) Efter det af A. W. Scheel givne Exempel (Om Kbhvns Univ.s Kollegier og Stipendier S. 29).

[2]) Der forekommer iøvrigt allerede i dette Tidsrum Exempler paa, at man i andre Retninger anvendte Kommunitetets Midler til Øiemed, der vare uden Hjemmel i Fundatsen, t. Ex. til Indretningen af Universitetets Anatomikammer og Naturaltheater (Engelstoft og Werlauff Kbhvns Univ.-Bygn. Hist. S. 19, 21, 39).

ogsaa Famulus ved Universitets-Bibliotheket, uvist fra hvilken Tid, berettiget til Vederlag for to Portioner Kost fra Klosteret[1]) og de tvende Universitetspedeller (*ministri academiæ*) hver til een[2]). Christian V indrømmede 3 Studenter, der gjorde Tjeneste som Assistenter ved det kongelige Bibliothek, Ret til, saalænge de forbleve i denne Stilling, at erholde fri Kost paa Kommunitetet eller til at afhænde den til Andre[3]). Denne Indrømmelse stadfæstedes udtrykkelig af hans Efterfølger, under hvis Regjering det fremdeles bestemtes, at Studenter fra Trondhjems Skole, der vilde uddanne sig til Missionærer i Nordland og Finmarken, strax efter Depositsen skulde have Adgang til Klosteret, endvidere at enhver Student, indenlandsk eller fremmed, der forberedte sig til Udøvelsen af samme Virksomhed i Lapland eller Ostindien, ligeledes skulde have Kost paa Klosteret samt Bolig paa Regentsen, indtil der blev Brug for ham, og endelig at danske eller tydske Studerende, der ansattes som Lærere ved det kjøbenhavnske Vaisenhuus, fremfor Andre skulde have Adgang til de samme Goder[4]).

IV.

Fortsættelse. 23—27. Regentsalumnernes Vilkaar: deres Boliger og Bohave, Brændsel, Stipendier, Opvartning m. m.

23. Idet vi nu i dette og de følgende Afsnit gjennem en nærmere Betragtning af de Goder, Kommunitetet

---

[1]) Theol. Fak. Kopibog II. 644 o. fl. St.

[2]) Jfr. Universitetsfundatsen af 1732 § 55.

[3]) Ved Reskr. af 27 Juli 1672 (i Rothes Saml.), jfr. Reskr. af 29 Apr. 1704 (i Fogtmans Saml.).

[4]) Ved Reskripterne af 18 Nov. 1707, 3 Mai 1715 og 21 Juli 1727 (Beckman a. St. S. 68 ff.)

og Regentsen ydede, og de Forpligtelser, Nydelsen af disse medførte, skulle søge at give et Billede af de Vilkaar, under hvilke Alumnerne vare stillede, turde det med Hensyn til Stoffets Fordeling være hensigtsmæssigst først at omtale Regentsen, uanseet at denne var den yngste af de tvende Stiftelser og i dette Tidsrum tillige betragtedes som den mere underordnede.

Vi have allerede i det Foregaaende fortalt, hvad der vides om Regentsbygningens Ydre i nærværende Periode: her er derimod Stedet til nærmere at omhandle Kollegiets Indre. Med Hensyn til Fordelingen af Værelserne mellem Alumnerne var der allerede ligefra Stiftelsens Oprettelse truffet den Ordning, at To og To som Kontubernaler deelte hver af de af tvende Kamre bestaaende Leiligheder, og derfor var kun det inderste af disse, som var bestemt til Dagligstue eller Studerekammer (i Datidens Sprog *musæum*), forsynet med Kakkelovn, medens saadan derimod fandtes overflødig i det yderste Værelse, der skulde benyttes som Sovekammer (*cubiculum*). Imidlertid dannede et Par Leiligheder allerede i dette Tidsrum en Undtagelse fra den her angivne Regel, idet de ikkun bestode af eet Værelse, som vedkommende Alumnus altsaa maatte benytte baade til Sove- og Studerekammer[1]). Udstyrelsen af samtlige Leiligheder var saa simpel og tarvelig som mulig og svarede i hvert Fald kun lidet til de Fordringer, vor Tid stiller til en hyggelig og venlig Bolig. Steengulv var der overalt, ligeledes kalkede Vægge og umalet Bjælkeloft; Vinduerne vare forsynede med de smaa i Bly indfattede Ruder, som man i vore Dage endnu kan finde i enkelte

---

[1]) Dette var Tilfældet med de to Leiligheder til Venstre i 1ste Gangs nederste Etage (Regentsens Gaveprotokol).

Bondestuer, og de ovenomtalte Jernstænger have ikke bidraget til at give det Hele noget hyggeligere Udseende. Hver Leilighed var fra Først af forsynet med et fuldstændigt **Bohave**, der i Tarvelighed svarede til de Værelser, for hvilke det var bestemt, og bestod af en Himmel- eller Standseng til to Personer, et Bord og en saakaldet Kistebænk med to Rum, der benyttedes som Madskab. I enkelte af Leilighederne havde private Velgjørere forøget dette Bohave, t. Ex. med »en Ryslæders Stol«, nogle Sengklæder, en Jernlysestage o. s. fr.[1]); men paa den anden Side formindskedes Bohavet senere i flere af Værelserne, da Bestyrelsen, som tidligere havde ladet dette vedligeholde paa Kommunitetets Bekostning, i Aaret 1710 vægrede sig ved fremtidigen at lade Stiftelsen bære denne Udgift og overlod Alumnerne selv at sørge for det manglendes Anskaffelse[2]).

24. Det var imidlertid ikke alene Huusly og Bohave, Regentsen ydede sine Alumner: til en Tid idetmindste erholdt de ogsaa et, om end ikke tilstrækkeligt Qvantum **Brænde og Lys**. Disse Goder omtales første Gang i en Konsistoriums-Beslutning af 15 Jan. 1650, ifølge hvilken der i dette Øiemed skulde anvendes 2000 Rdr. af en for Salg af Bibler indkommen Sum, og Aaret efter, den 22 Sept., udgik der en kongelig Befaling til Kommunitetets Økonom om aarligen at tildele hver Leilighed paa Regentsen 1 Favn Ved og 2 Pund Lys[3]). I de senere Tider efter 1660 er det imidlertid antageligt, at Alumnerne have maattet undvære Nydelsen af disse Goder, og det har vel været dette

---

1) Regentsens Gaveprotokol.

2) *Acta fac. theol.* 20 Okt. 1710.

3) Nyerups Univ.-Ann. S. 139, Eft. om Reg. S. 45. Kongebrevet findes i Ny kgl. Saml 1223. 4to.

Savn, der foranledigede, at Bestyrelsen i Aaret 1695 lod indrette en særegen Gaveprotokol, hvori de private Velgjørere, der vilde betænke det trængende Kollegium med Pengegaver, kunde tegne, hvad de maatte være villige til at yde, og for at opmuntre til saadanne Gaver indrømmede Giverne den ovenomtalte Ret til at foreslaae Alumner til de Værelser, de maatte betænke. Allerede noget tidligere var der, som strax nedenfor nærmere skal omtales, ved Testament eller Gavebrev oprettet enkelte Legater til Bedste for visse Værelser paa Kollegiet med udtrykkelig Tilkjendegivelse af, at Renterne skulde anvendes til Indkjøb af Brændsel for deres Beboere; men medens dette Exempel vel ikke ganske blev uden Efterfølgelse, foretrak fra nu af Mange, t. Ex. Geheimeraad Moth, Biskop Borneman o. Fl., aarlig, »saalænge deres Midler tillode det«, at henlægge en Sum til et eller flere Regentskamre. For Anvendelsen af disse Gaver vedtog Bestyrelsen en Række Bestemmelser, ifølge hvilke der for de skjænkede Pengemidler, som skulde administreres af Provsten eller en dertil beskikket Professor[1]), først til hver Leilighed skulde anskaffes for 6 til 8 Sletdaler »godt Brændeved, sauget, kløvet og færdig til at lægges i Ovnen«, samt for 2 Sletdaler Lys, medens 2 Rdr. aarlig skulde erlægges til »en af *præposito* ordineret Vaskerske for Lagen og andet Linned at reenholde«, og det mulig tiloversblevne Beløb deles mellem de paagjældende Kamres Alumner. Da imidlertid ikke alle Studenterboligerne paa Regentsen fandt Velgjørere mellem formuende Privatmænd, blev der, efterat Kommunitetet ind

---

[1]) Ole Rømer var en Tidlang Bestyrer af disse Midler, indtil det 1709 overdroges Kommunitetets Økonom at besørge denne Forretning, for hvilken der senere tillagdes ham en aarlig Løn af 20 Rdr. (*Acta fac. theol.* 28 Mai 1709 og 20 Okt. 1710).

[redacted]

i det følgende Aarhundrede paany var kommet saaledes paa Fode, at det gav et aarligt Overskud, paa dettes Bekostning hvert Aar anskaffet saameget Brænde, at alle Alumner kunde nyde dette Gode, hvorimod der ikke findes nogen Efterretning om, at Stiftelsen ogsaa sørgede for Kamrenes Belysning[1]).

25. Som nys berørt, forekommer der allerede i dette Tidsrum Exempler paa, at der til Fordeel for Regentsen, som hidtil ingen særlig Formue havde eiet, stiftedes Legater[2]). Det ældste af disse oprettedes 1683 af Professor Christian Nold med en Kapital af 600 Rdr. Derefter skjænkede Professorerne Poul Vinding 1694 Stiftelsen 400 Rdr. og Rasmus Bartholin to Aar senere 300 Rdr. Samtlige disse tre ældste Legater skulde som anført efter Stifternes udtrykkelige Ønske anvendes til Brændsel for vedkommende Kamre (det sidste tillige til Lys). Uden at denne Bestemmelse udtrykkelig var udtalt, hidrøre fra Tidsrummet indtil 1728 endvidere følgende Regentsstipendier:

Dalsgaards Stipendium, stiftet af Klokker ved Budolphi Kirke i Aalborg Niels Dalsgaard. Efterat denne allerede i Aaret 1687 havde skjænket 100 Sletdaler til en Student ved Kjøbenhavns Universitet, dimitteret enten fra Thisted, Aalborg eller Herlufsholm, forøgede han 1710 sin

---

1) Theol. Fak. Kopibog II. 947, 948 o. fl. St. Efter Regl. af 23 Juni 1683 skulde Stiftelsens Overskud bl. A. anvendes til »Lys og Brændeved i Regentsen, som sædvanligt været haver«.

2) A. W. Scheel Om Kbhvns Univ.s Koll. og Stip. S. 33 ff, jfr. Baden Univ.-Journal I. S. 18 f. og Nyerups Eft. om Reg. S. 23 ff. Det kan iøvrigt her erindres, at der allerede længe, førend Regentsstipendierne bleve til, havde existeret et Legat til Bedste for Kommunitets-Alumner, stiftet 1613 af Biskop Vinstrup med en Kapital af 1000 Rdr., der 1634 af Biskop Resen forøgedes til 2000 Rdr., hvis Renter i 4 Aar skulde tilfalde en fattig Student paa Klosteret (jfr. Hofmans Fundatser I. S. 143 ff. og 147 ff).

Gave til 300 Sletdaler og bestemte, at Renten skulde tilfalde et Kammer paa Regentsen.

Det Masius-Rostgaardske Stipendium, med hvis Oprettelse det har følgende Sammenhæng. Arvingerne efter Christian V.s Hofpræst, Professor H. G. Masius, bleve i Aaret 1718 ved Dom tilpligtede at udbetale en Kapital, som hiin havde bestemt til de Fattige. Af Testators Svigerdatter, en født Rostgaard, forøgedes denne Kapital til 535 Rdr. og tillagdes Universitetet i Kjøbenhavn og »i Særdeleshed Regentsen«. Efter Fundatsen, der blev givet 1736, skulde Renten af den ældste theologiske Professor tildeles fire Regentsianere, der beholdt den i 3 Aar.

Det saakaldte *stipendium Julianum* eller *Julio-Deichmannianum*, oprindelig 200 Rdr., stiftet 1728 til Fordeel for to Regentsianere af Sognepræsten til Stenmagle og Stenlille Menigheder i Sjelland, Anders Julius, og hans Hustru Margrethe Deichmann.

Foruden de her anførte Stipendier, der udtrykkelig oprettedes til Regentsens Bedste, sees det, at tvende Legater, som ikke oprindelig havde denne Bestemmelse, senere — sandsynligviis i det 17de Aarhundredes sidste Decennium — ere blevne henlagte til samme Kollegium[1]). Disse tvende vare:

Det Fuirenske Legat, opkaldt efter Dr. med. Henrik Fuiren († 1659), der til to fattige Studenter ved Kjøbenhavns Universitet testamenterede 500 Rdr., for hvilke hans Moder, Broder og Svoger Aaret efter forfattede en Fundats, der bl. A. fastsætter, at Slægtninge af Stifteren skulle foretrækkes for andre Ansøgere, og at der skal tilkomme

---

[1]) De omtales udtrykkelig begge som Regentsstipendier i en Erkl. fra Økonomen, dat. 12 Febr. 1729, som i Koncept beroer i Kommunitetets Archiv; jfr. ogsaa Nyerup Eft. om Reg. S. 40 Anm.

Familien en Forslagsret i Henseende til Uddelingen af Renterne — og det saakaldte *stipendium Justini*, 1000 Sletdaler stort, der var stiftet 1683 af daværende Sognepræst ved Trinitatis Kirke Jens Justesen Berg, som i sin Tid havde været Præst ved Regentskirken[1].

26. Den fornødne Opvartning synes fra Begyndelsen af ganske at have været overladt til Regentsianernes egen Forsorg. Rigtignok yttredes der samtidig med, at Beskikkelsen af en Portner første Gang kom paa Tale, tillige det Ønske, at denne kunde holde »tvende skikkelige Drenge, som gaae i Skole og kunde tjene *studiosis*«[2]; men disse have i ethvert Fald vanskelig kunnet overkomme samtlige 100 Regentsianeres Opvartning. Alumnerne synes derfor selv at have antaget det fornødne Antal Opvartere og formodentlig sparet at give dem synderlig Løn, idet den Uskik nemlig var kommen i Gang at tage dem med paa Klosteret og der lade dem fortære den Mad, man selv maatte lade staae. Konsistorium besluttede derfor netop under Paaberaabelse af denne Uskik allerede 1641, at alle »Studenterdrenge« paa Regentsen skulde afskaffes, og henviste Provsten og Præsten til at benytte fattige Studenter som Opvartere[3], og da dette Bud maaskee ikke strængt er blevet overholdt, gjentoges det i de yngste Kommunitetslove. Alumnernes daglige Opvartning skulde herefter udelukkende paahvile Portneren, som til den Ende maatte holde det fornødne Tyende, og som det navnlig

---

[1]) Hvorledes der, afseet fra de her omhandlede Regentsstipendier, henimod Slutningen af det foreliggende Tidsrum aabnedes alle Regentsalumner Adgang til en Pengeindtægt ved Ligbæren, skal nedenfor omtales.

[2]) Nyerups Univ.-Ann. S. 84.

[3]) *Acta cons.* 5te Mai 1641.

paalaa to Gange ugentlig at lade Kamrene reengjøre imod herfor at oppebære en Sletdaler aarlig af hver af Beboerne[1]. Men formodentlig har Opfyldelsen af den ham saaledes paahvilende Forpligtelse ladet Adskilligt tilbage at ønske; thi 1718 maatte det paany forbydes Regentsianerne at benytte Andre end Portnerens Folk til deres Opvartning, og da en Deel Alumner havde trodset dette Forbud og forenet sig om at holde deres egen Tjenestepige, maatte Bestyrelsen nogle Aar senere endog true de Gjenstridige med efter Advarsel at forvises Kollegiet[2].

27. Endnu skal det bemærkes, at der i dette Tidsrum sees at have været et Haandbibliothek paa Regentsen til Alumnernes Brug[3], samt at der forekommer enkelte Spor til særegne Foranstaltninger til syge Alumners Tarv. Allerede 1629 fik Universitetspedellerne Befaling til at forhøre sig »efter nogen Leilighed for Studenter udi Regentsen, hvor de kunde henlægges, naar de blive syge«[4]; to Aar senere forhandlede Konsistorium om Midler til »at faae de Boder der tvertoverfor (Regentsen), at der kunde boe Nogle udi, som kunde toe Klæder og tage de Syge ind«[5], og endelig var det i alt Fald i den senere Tid Skik at sende Mad fra Klosteret hjem til sengeliggende Alumner[6].

---

1) Prof. Holms Erkl. i Nyerups Eft. om Reg. S. 55.
2) Theol. Fak. Kopibog III. 1328 ff.
3) *Acta cons.* 29 Juli 1629 o. fl. St.
4) *Acta cons.* 8 Juli 1629.
5) Nyerups Univ.-Ann. S. 84.
6) Regl. af 23 Juni 1683.

V.

Fortsættelse. 28. Klosterspiisningen: det spisende Personale (*Davidici*); Gjæster og *exercitiarii*; Spisetiden; Bordandagt; Kostens Mængde og Beskaffenhed; Symposion til Stifterens Minde; Klager over Spiisningen; Exspektanterne; Modersmaalet banlyst fra Spisesalen.

28. Fra Regentsen vende vi os til Klosteret, fra de fattige Studenters Fribolig til deres Bespiisning. Som tildeels allerede ovenfor antydet, spiste samtlige Alumner for det fornødne Opsyns Skyld i en eneste stor Sal, det saakaldte *coenaculum*. I denne Sal, som det paalaa Økonomen at holde »smuk reen og skikkelig«, stode de lange Borde med Bænke fastgjorte paa begge Sider opstillede. To Gange om Ugen, Onsdag og Løverdag, skulde Borde og Bænke reengjøres, de førstnævnte belægges med rene Duge, Gulvet skures og bestrøes med Sand og Luften forbedres ved at røge med Enebær[1]). Antallet af Bordene og af de ved hvert spisende Personer varierede til de forskjellige Tider. I Begyndelsen var der kun 9, senere 10, og da Alumnernes Tal under Christian IV forøgedes til 144, steg det til 12; men dette Antal gik henimod Slutningen af dette Tidsrum atter ned til 10[2]). Nederst i Salen ved et særeget Bord, som ikke var indbefattet under

[1]) Spiisningskontrakten af 1683 i Bircherods Dgb. S. 223 ff.

[2]) Efter det hos Beckman a. St. ved S. 16 optagne Schema for Øvelserne, der vel endog er ældre end fra 1573, var der 9 Borde, og da Tallet paa Alumnerne dengang var 100, har der ved de 8 Borde vel spiist 11 og ved det 9de 12 Alumner. Det 10de Bord kom til 1620, det 11te og 12te 1630. Uagtet de Spisendes Antal efter Beleiringen 1658—60 igjen formindskedes, synes dog de 12 Borde længe at have været vedligeholdte — i alt Fald beretter Frederik Klyne i sine Optegnelser (Danske Magasin 4ste Række III. S. 311), at han 11 Nov. 1691 blev Dekanus ved det 11te Bord paa Klosteret — og først henimod Slutningen af Tidsrummet omtales igjen 10 Borde (t. Ex. i Pontoppidans *Memoriæ Hafniæ* S. 23).

de nysangivne Tal, spiste en Tidlang en lille Koloni, der ikke bestod af Klosteralumner, ja ikke engang af Studenter, men kun af Skoledisciple, nemlig de saakaldte *Davidici* eller Davids-Degne[1]). Herved forstodes 12 Disciple af Mesterlektien i Kjøbenhavns Skole, der for at synge under Gudstjenesten i Slotskirken paa Dage, da Kongen ikke selv var i Kirke, og da som Følge heraf det kongelige Kapel ikke udførte Kirkesangen, fik fri Kost fra Kongens Proviantgaard. Tidligere var denne Kost bleven tillavet for dem i et særlig dertil leiet Huus, hvor da tillige Spiisningen foregik[2]); men i Aaret 1620 befalede Christian IV, at de skulde bespises i Kommunitetets Sal, imod at Stiftelsen fremtidig oppebar den dem tildeelte Proviant[3]), og denne Ordning vedblev indtil Aaret 1658. Udenfor den egentlige Klostersal, men dog af Kommunitetets Kjøkken bespistes fremdeles Økonomen selv med Familie og private Tjenestefolk, der stundom kunde løbe op til en halv Snees Personer, hans Skriver, Famulus og Skjænkeren samt Stiftelsens talrige Tyende, Kok og Kjæidersvend, Brygger og Bryggerknægt, Stegers- og Bagerspiger o. s. v., saaledes at der i Stiftelsens bedste Tider daglig holdtes Bord for en fast Besætning af 170—180 Personer. Hertil

---

[1]) Navnet hidrører sandsynligvis fra, at Disciplene, naar de gik omkring og sang, stedse medførte Davids Psalmer, der i Middelalderens Sprog slet og ret hed David (Nyerup Udkast til en Hist. om de lærde Skoler S. 52). I Viborg Skole dannede *Davidici*, 12 i Tallet, ligesom et særeget Laug i Modsætning til de lavere Klassers syngende Disciple, de saakaldte *Pelvistæ* (a. St. S. 145).

[2]) Wolfs *Encom. regni Dan.* S. 340.

[3]) Det hedder i Udspiisnings-Regnskabet for 1620—21: »efter kgl. Maj. naadigste Villie og Forordning fra 25 Aug. incl. spiset 12 Skolepersoner eller Davids Degne«. Det er altsaa urigtigt, naar flere Forfattere henføre de sidstnævntes Optagelse paa Klosteret til 1630. Jfr. iøvrigt Hofmans Fund. I. S. 24.

kom endelig nu og da et ikke ringe Antal overordentlige Gjæster i Kjøkkenet, idet det nemlig ifølge de ældre Spiseregnskaber var Skik at beværte »dem, som Ved til Gaarden fælde, Vognmændene, som det fremkjøre, dertil Bønder, som deres Landgilde yde eller Lam og Stude fremdrive og fede Gjæs fremføre, item dem, som hjælpe at slagte og plukke Gjæs«.

Medens ventelig en af Frue Skoles Hørere har ført Forsædet ved det Bord, hvorved Davids Degne spiste, indtoges Hæderspladsen ved de øvrige Borde af Dekanerne med Undtagelse af det øverste, hvor Provsten selv præsiderede »i en Ryslæders Stol«. Baade denne og hine vare fra de ældste Tider og lige indtil 1777 forpligtede til at indfinde sig i Spisesalen sortklædte og med en lille sort Kappe over Skuldrene[1]). Alumnernes Plads synes at have været betinget af Ancienneteten, og blandt flere paa samme Tid Udnævnte gjorde Udfaldet af Adgangsprøven Udslaget[2]). Mærkværdig nok var det ikke ubetinget formeent Alumnerne at medtage Gjæster til Bordet, »forat disse kunde være Vidne til den kongelige Velgjerning og de Studerendes daglige Øvelser«, og for at skaffe Plads til saadanne Gjæster skulde da enten den øverste af Bordets Alumner optages ved det næste ovenfor eller den nederste ved det næste nedenfor det Bord, hvortil den Fremmede var indbudt. Dog maatte Gjæsten, for hvis Opførsel Indbyderen stod til Ansvar, være akademisk Borger (*ex nostro ordine*), og selv en saadan turde af hver enkelt Alumnus kun indbydes een, høist to Gange. Indbød Nogen oftere en Gjæst,

---

[1]) Pontoppidan *Theatrum Daniæ* S. 45, Thura *Hafnia hodierna* S. 343.

[2]) Holberg Danm. og Norges Beskriv. S. 189 (»og skal de nyde det fornemste Sted, som gjøre de bedste Prøver«).

eller medbragte han nogensinde en Lægmand (*indoctus*), maatte han bøde 4 Skilling[1]. Foruden at Uvedkommende saaledes nu og da endog kunde deeltage i Spiisningen, stod det i alt Fald i den senere Tid Studenter, der ikke vare Alumner, men som ønskede at drage Nytte af Klosterøvelserne, frit for at bivaane disse som Tilhørere eller Deeltagere. Dog synes disse saakaldte *exercitiarii* — der selvfølgelig vare forpligtede til at iagttage en sømmelig Opførsel — den første Gang, de saaledes vilde møde i Klostersalen, at have maattet introduceres af Provsten[2]. Ligeledes var det nu og da Tilfældet, at en fremmed Reisende, der ønskede at stifte Bekjendtskab med vort Universitetsliv, besøgte Spisesalen; et saadant Besøg aflagdes t. Ex. i Aaret 1613 af Tydskeren Henrik Küster, der senere ansattes som Livlæge hos den udvalgte Konge Prinds Christian[3].

I det 16de og 17de Aarhundrede var Folk langt tidligere paafærde end nutildags: man stod i Almindelighed op Kl. 4 og gik tilsengs Kl. 8, Skolernes Læsetid begyndte i alt Fald om Sommeren Kl. 5 og de akademiske Forelæsninger Kl. 6. Det maa derfor ikke forundre os, at Klosterets Spisetid til Middag allerede var Kl. 10 og til Aften Kl. 5[4]. Til det bestemte Klokkeslet aabnedes Maaltidet med en Bordbøn, under hvilken Alle under Straf af for den Dag at udelukkes skulde være tilstede[5]. Lige-

---

[1]) *Leg. comm.* af 1603 §§ 14—16, jfr. Regl. af 23 Juni 1683 § 6.

[2]) Bircherods Dgb. S. 157.

[3]) Bechman a. St. S. 35.

[4]) Forøvrigt benævnes Maaltidet Kl. 10 i Kommunitetslovene mere overeensstemmende med vor Tids Leveviis »Frokosten« (*prandium*) og det Kl. 5 »Middagsmaaltidet« (*coena*).

[5]) *Leg. comm.* af 1638 § 4; efter Lovene af 1603 slap Vedkommende med en Bøde.

ledes sluttedes Maaltidet med Bøn, og ved hvert Bord skulde der desforuden daglig saavel Middag som Aften skifteviis af Alumnerne — med Undtagelse af Dekaner og Baccalaurei — oplæses et Stykke af Bibelen eller en anden gudelig Bog paa Latin[1]), under hvilken Oplæsning, der skulde vare en halv Time, Alle vare forpligtede til under Bødestraf at iagttage en sømmelig og andægtig Taushed. Endelig synes der til Slutning stedse at være bleven afsunget en Psalme eller Lovsang af samtlige Alumner[2]).

---

[1]) Efter de ældste Kommunitetslove af 1573 §§ 3 og 4 læstes paa Søgnedage til Middag et Kap. i Bibelen, til Aften et Stykke af et eller andet historisk Skrift, og paa Søn- og Helligdage Evangeliet »*cum explicatione*« efter Luthers, Melanchtons eller Hemmingsens Postil. Lovene af 1603 § 5 lod dette uforandret; men i den senere Tid synes Bibelen og paa Helligdage Luthers Postil altid at være bleven valgt til Oplæsning.

[2]) Beckman siger vel — idet han (a. St. S. 79) fortæller, at det i Perioden efter 1732 var Skik, at alle Alumner sluttede Maaltidet med Afsyngelsen af en Psalme — at Saadant ikke før havde været i Brug; men ved det i Kommunitetslovene af 1603 § 17 paabudte »*exercitium musicum*« kan der vel neppe være meent Andet end en Lovsang, om det end efter de brugte Udtryk maa antages, at der ikke alene har været tænkt paa det Opbyggelige, men ogsaa paa det musikalske Elements Fremme. I saa Henseende turde det maaskee ikke være uden Interesse her at minde om, at der allerede ifølge Ordinantsen af 1539 ved Universitetet var ansat en særegen Musiklærer, der 4 Gange om Ugen skulde læse over Syngekunsten og øve sine Tilhørere i Sang, og at det samme Lovbud anbefalede samtlige de akademiske Lærere at opmuntre Studenterne til at benytte denne Veiledning; »thi derved, hedder det, blive de mere muntre til deres øvrige Studier, mere blide og sagtmodige, ja blive til Mænd, som ere vel skikkede til at omgaaes Folk, og naar de siden faae Kone, Børn og Huusfolk, vil man i deres Huse faae at høre en yndig Musik og Istemmen af gudelige Psalmer, og hvis de blive Præster, ville de ogsaa nøie paasee, at Menigmand i Kirken bliver øvet i gudelige Psalmer og Lovsange«. De vilde saaledes i enhver Henseende danne en heldig Modsætning til de Præster, der — som Ordinantsen siger — »ikke bekymre sig om Noderne, som de have for sig, men brøle, ligesom

Naar Maden var sat paa Bordene, tilkom det Provsten og Dekanerne først at lange til Fadet, siden kom Touren til de Øvrige, saaledes at den, der den ene Dag havde Forrangen, den følgende Dag blev den sidste o. s. fr.[1]). Enhver var pligtig at omgaaes forsigtig med Huusgeraadet, af hvilket iøvrigt Alumnerne selv bekostede Skeer og Tallerkener, begge Dele af Tin[2]). Den, som ødelagde eller beskadigede noget deraf, forvistes fra Bordet for 8 Dage og erstattede Skaden; udfandtes Gjerningsmanden ikke, bødede hele Bordet Skaden[3]). Maden selv var efter vor Tids Maalestok særdeles rigelig. I den tidligere Tid bestod den nemlig til Middag af 4 og til Aften af 3 Retter, og fra Aaret 1674 til begge Maaltider af 3 Retter. Men det maa erindres, at Datidens Maalestok var en ganske anden, at 4 Retter Mad til hvert Maaltid i Almindelighed ansaaes for det Mindste, som Personer endog af den stillesiddende lærde Stand kunde gjøre Fordring paa[4]), og at det ansaaes for sær tarveligt, naar Vedtægten for Kjøbenhavns Universitet af 1611 fastsatte Retternes Antal ved

det kommer dem i Halsen og Munden, og dog bilde sig ind, at det klinger godt i Menighedens Øren». At Studenterne ogsaa dyrkede Instrumentalmusiken, sees af *A. C.* 9 Sept. 1635, hvor der handles om at »hjælpe *studiosos* til deres Musiks Behjælpning i vor Frue Kirke til en Violon og en Basune, eftersom Mester Anders besværger sig at laane dennem sine *instrumenta*».

1) *Leg. comm.* af 1603 § 6 o. fl. St.

2) Som Bidrag hertil skulde hver Alumnus ugentlig erlægge 2 Sk. i »Tallerkenpenge«, der indkrævedes først af Provsten, senere af Dekanerne (theol. Fak. Kopibog I. 170 f.), indtil Afgiften endelig i Begyndelsen af det 18de Aarh. synes at være bortfalden.

3) *Leg. comm.* af 1662 § 26.

4) G. L. Baden Afhdl. i Fædrel.s Kultur-, Stats-, Kirke- og Litt.-Hist. III. S. 108. Ifølge Frederik II.s Fundats for Sorø Skole af 1586 skulde der ved Disciplenes Bord endog baade Middag og Aften gives 4 Retter (Nyerup Udk. til en Hist. om de lærde Skoler *S. 34*).

[redacted]

et Doktorgilde til 7 og ved et Magistergilde til 6 foruden Konfekten[1]. Retterne vare derhos for Størstedelen af en meget solid og drøi Beskaffenhed. Forsaavidt Fundatsen befaler, at der skal anrettes »Fisk og Kjød, hver efter sin sædvanlige Tid og Dag, og skal hver Søndag og andre høitidelige Dage gives en Steg til fjerde Ret«, synes den at have forudsat Fastsættelsen af et Reglement, hvorved der for hvert Maaltid ansættes visse bestemte Retter. I den ældre Tid synes der imidlertid ikke at have været givet noget saa specielt Spisereglement; men fra den Tid, da den nysomtalte Indskrænkning i Retternes Antal fandt Sted, var der foreskrevet Økonomen en omstændelig Spiseseddel for hver Dag i Ugen. Der foreligge tvende sådanne Spisesedler, af hvilke det vel ikke vil være uden Interesse her at optage den ene[2]. Ved en i 1683 indgaaet Kontrakt forpligtede den daværende Økonom sig til at bespise Alumnerne med efternævnte Retter:

Søndag Middag: Groffenbrad[3]) — Kaal — Flæsk;

---

[1]) Nyerups Univ.-Ann. S. 66.

[2]) Bircherods Dgb. S. 223 ff., jfr. Rgl. af 1683. Vi foretrække denne fremfor den, der meddeles i Nyerups Univ.-Ann. S. 195 f., da den sidste kun var gjældende en kort Tid, medens hiin synes at have været optaget uforandret i senere Kontrakter med Økonomerne lige indtil 1728. For dem, der maatte interessere sig for Detaillen af Kommunitetets Kjøkkenvæsen i en ældre Tid, meddele vi her efter et af Udspisnings-Regnskaberne en Oversigt over Retternes Fordeling i en vilkaarlig valgt Maaned (Febr. 1624): »Flesk 22 Gange, Svinehoveder 1, Oxesteg 5, fersk Oxekjød 7, salt do. 19, Oxetunger 1, Oxekallun 8, Kjødpølser 1, salt Lammekjød 21, salt Gaasekjød 13, fersk Fisk 4, salt Lax 4, salt Sild 7, salt Torsk 13, luget Torsk 2, Bergfisk 11, Plukfisk 11, Stokfisk 2, tørrede Kuller 4, tørre Flynder 4, Smør 15, Valdmælk (?) 5, Velling 8, Boghvedegrød 15, Ærter 5 og Grønkaal 13.«

[3]) Oxekjød, som er brunet eller stegt i en Gryde med Laag over (Videnskabernes Selskabs Ordbog).

Søndag Aften: sød Mælkvelling med Kringler udi — Steg — Fisk;

Mandag Middag: sød Velling — Sild — Kjød, salt eller fersk;

Mandag Aften: suur Grød — Fisk — Kjød;

Tirsdag Middag: Kaal — Flæsk — fersk Kjød, stegt eller soden;

Tirsdag Aften: sød Grød — Fisk — Kjød;

Onsdag Middag: Mælkvelling — Sild — Kjød;

Onsdag Aften: suur Grød — Fisk — Kjød;

Torsdag Middag: Groffenbrad — Kaal — Flæsk;

Torsdag Aften: sød Grød — Kjød — Fisk;

Fredag Middag: sød Velling — Sild — Kjød;

Fredag Aften: suur Grød — Fisk — Kjød;

Løverdag Middag: Mælkvelling — Sild eller Fisk — Kjød;

Løverdag Aften: Grød — Kjød — Fisk.

Den anførté Spiseseddel var iøvrigt ikke forbindende for Økonomen umiddelbart efter Bogstaven. »Naar han efter Aarsens Tid, hedder det, kan lige saa godt af andre Varer og Sorter bekomme, maa han efter egen gode Tykke og Leilighed forordne dem«, og det tillades ham saaledes istedetfor enkelte af de ovennævnte Retter nu og da at beværte t. Ex. med stegte Lammehoveder, »to paa Manden med sin tilbørlig Lungemos«, kogte Æg, ligeledes »to paa Manden«, Salat o. s. fr. Derimod paalagdes det ham strængt at drage Omsorg for, at Intet af det, der sattes paa Bordet, var »fordærvet eller ilde koget og ureenlig medhandlet«. Ifald Saadant alligevel skete, var han forpligtet til strax at give Studenterne »en anden fornøielig Ret derfor, om de det begjære«, eller finde sig i et passende Afdrag i Betalingen. Endelig maatte han paasee, at Portionerne vare saa store, som Reglementet bød: af Kjød og Flæsk

½ Pund, af Flynder og anden Fisk to, af Brød ½ Pund og af Øl en Pot tilmands ved hvert Maaltid. For Helligdages Vedkommende skete der ikke nogen større Afvigelse fra den her angivne daglige Orden paa Klosteret, end at der paa saadanne spistes som om Søndagen. Foruden at imidlertid Kirkeaarets tre store Høitider udmærkedes ved, at der da skulde leveres Sigtebrød istedetfor det ellers sædvanlige Rugbrød, saa var det ogsaa en ved gammel Vedtægt hævdet Ret, der med en ringe Afbrydelse holdt sig hele dette Tidsrum igjennem, at Alumnerne de fire hellige Aftener, Mortens-, Jule-, Nytaars- og Helligtrekongérs-Aften, istedetfor det daglige Tyndtøl paa Stiftelsens Bekostning skulde have en Tønde stærkt og godt Øl. Den sidste af de nævnte Helligaftener fik derhos et særlig festligt Præg derved, at den var viet den kongelige Stifters Minde. I den Anledning udbragtes der efter Maaltidet ved hvert Bord en Række Skaaler, selvfølgelig i det latinske Sprog, saaledes at Provsten ved det øverste og Dekanerne ved de andre Borde gjorde Begyndelsen med en Skaal for Stifterens Minde og et Ønske for Kongens og hele Kongehusets Velgaaende, hvorpaa Touren efterhaanden kom til Alumnerne, som hver især med en siirlig lille latinsk Tale tømte sin Kande Øl — sit »Glædesbæger« (*poculum hilaritatis*), som det i Datidens Stiil hed[1]).

Uagtet der, hvad Madens Qvantitet og Qvalitet angaaer, selvfølgelig i den ældre Tid har været stillet de samme almindelige Fordringer til Økonomen som dem, der indeholdtes i den nysomtalte Kontrakt af 1683, synes Bespiisningen dog, især saalænge den mislige Forening af

---

[1]) Bircherods Dgb. S. 226 og 231.

Økonomens Embede og et Professorat fandt Sted, ikke sjelden at have ladet Adskilligt tilbage at ønske. Saameget er i det mindste vist, at Klager over Maden fra Alumnernes Side i hiin Tid vare temmelig hyppige. Allerede 1573 lagdes der Kommunitetets første Økonom, en vis Morten Skriver, bl. A. til Last, at han »gav Kjøkkenfedt og kjøbte ondt Kjød«[1]), og en Snees Aar længer frem i Tiden maa der have været endnu vægtigere Ankepunkter, thi Økonomen maatte i Aaret 1590 ved et Kongebrev mindes om at »komme saa meget paa Fadene, at de (Studenterne) ikke skulde løbe til Spisevinduet og begjære mere«[2]). Den kongelige Befaling, der den 20 Febr. 1593 udgik til Universitetets Rektor om hvert Fjerdingaar at besøge Klosteret i Forening med de theologiske Professorer og det philosophiske Fakultets Dekanus, indskjærpede ogsaa samtlige Deeltagere i dette Besøg særlig at have deres Opmærksomhed henvendt paa Bespiisningens Beskaffenhed; men paa den anden Side forbødes det Alumnerne i Mai s. A. at klage over Beværtningen, naar de ikke havde aldeles skjellig Grund dertil[3]). Dette Forbud blev ved Kommunitetslovene af 1603 nærmere bestemt derhen, at det vel tillodes Alumnerne at besvære sig over Mangler ved Kosten, naar det kun skete med den tilbørlige Beskedenhed (*sine petulantia*, *tumultu aut conspiratione*). Denne betingede Tilladelse blev da ogsaa benyttet, uagtet en i samme Aar indtruffen Begivenhed tilstrækkelig viste, hvor misligt dette undertiden kunde være, idet nemlig en Deel Alumner, der en Aften, da Provsten og nogle af Dekanerne vare fraværende, havde kastet Vrag paa Maden, paa-

[1]) Efter et Uddrag af *Acta cons.* i Ny kgl. Saml. 1225. 4to.
[2]) Brevet, dat. 18 Apr., i Gl. kgl. Sml. 3213. 4to.
[3]) Beckman a. St. S. 25.

[redacted]

staaet, at den lugtede ilde, og bragt Prøver af den omkring til Rektor og de theologiske Professorer, bleve straffede af Konsistorium, de fleste med Fængsel og fem, der især havde sat sig ud over den til Tilladelsen knyttede Indskrænkning, endog med Relegation[1]). Tyve Aar senere sees der af Provsten selv og en af Dekanerne at være ført Anke over, »at dennem imod en *pernam* (Skinke) kun gives tre Fjerdedele af en Gaas«, hvilket de med Grund fandt at være for lidt til Deling mellem 12 Personer, og kort efter af Universitetets Rektor at være stillet den Anmodning til Økonomen Thomas Finke, at han i det Hele vilde unde de Spisende lidt større Portioner[2]). Undertiden har Skylden i saa Henseende imidlertid ikke umiddelbart været hos ham, men hos det underordnede Personale, som da der 1635 efter indkommen Klage til Rektor over, at Brødportionerne vare for smaa, af Konsistorium blev anstillet den fornødne Undersøgelse, som udviste, at den reglementerede Vægt var formindsket med næsten Halvdelen, og Kjældersvenden i den Anledning fik en alvorlig Irettesættelse[3]). Men i de fleste Tilfælde har Professor Finke dog vistnok ikke selv været uden Skyld i de Mangler ved Bespiisningen, hvorunder Alumnerne lede: det vilde i alt Fald ellers være et altfor mærkeligt Særsyn, at efterat den mest storartede Besværing fra Alumnerne var fremkommen 1653, Aaret før han fratraadte, sees der i en lang Aarrække ikke oftere at være ført Anke over lignende Ulemper. Den nysnævnte Besværing fremkom i Form af en Pasqvil, der var kastet ind i Professor Hans Svanes Port. Svane var i det Aar Ephorus for Kommunitetet og havde saameget

[1]) Nyerup Univ.-Ann. S. 82. [2]) Smstds S. 83 f.
[3]) Smstds S. 84 f.

mere Grund til med Iver at tage sig af Sagen, som det i Klageskriftet bl. A. ogsaa hed, at Studenterne, naar de henvendte sig med deres Anker til ham, »bleve afbidte og afviste som Hunde, truede med Kjælder og Fængsel samt Velfærds Spilde«, og at det i det Hele under hans Inspektion gik langt værre til end før. Der blev da ogsaa i Konsistorium optaget et formeligt Forhør over Provsten og Dekanerne, som vel benægtede Rigtigheden af flere af de værste Ankeposter, t. Ex. at Portionerne kun vare halv saa store, som de skulde være, at Maden var raaden o. s. v., men derimod maatte give Alumnerne Medhold i, at den undertiden var skiden, at Smørret nu og da var gammelt, at der et Par Gange havde været Maddiker i det, og at Bergfisken var altfor haard til at kunne skjæres itu. Der sees derfor heller ikke at have været Tale om nogen Straf for Forfatterne af Klageskriftet, og Sagen endtes ligeledes denne Gang ikkun med en Paamindelse til Kokken, der nok lovede Bedring, men dog erklærede, at han ikke godt kunde være paa eengang baade i Kjælder og Kjøkken[1]).

Det stod Alumnerne frit for ved Maaltiderne at tilfredsstille deres Appetit, saavidt det anordnede Qvantum Mad og Drikke strakte til. Derimod turde de ikke medtage, hvad der blev tilovers; thi Levningerne tilhørte de saakaldte *exspectantes* eller fattige Studenter, der vare indskrevne (*inscripti*) til Kommunitetet, men endnu ikke havde kunnet faae Plads ved Bordene (*admissi*), til hvilke iøvrigt stundom gamle Studerende, der forlængst havde forladt Klosteret, ikke undsaae sig ved at slutte sig[2]). Formodentlig

[1]) Smstds. S. 135 f.

[2]) I en Indberetning til Fakultetet fra Provsten af 6 Dec. 1701 (i Ny kgl. Sml. 1225. 4to) hedder det: »En Deel Gamle hænger altid ved Klosteret, endskjøndt de ere mellem 14 og 15 Aars Studenter, *som* Poul Rytter og Andre«.

maa Tallet paa de stakkels Exspektanter, der levede af de Smuler, der faldt fra Alumnernes Bord, ikke have været ubetydeligt, og mange af dem derfor ofte have maattet gaae bort med tomme Maver; thi i Aaret 1590 sees der at have været klaget over, at de gjorde Optøier med Økonomen og fordrede som en Ret, hvad der kun var indrømmet dem af Naade. Denne Begivenhed var det, der fremkaldte det ovenomtalte Kongebrev af 18 April s. A., som bl. A. gik ud paa, at de for Fremtiden ikke maatte indlades i Kommunitetets Spisesal, men skulde opholde sig udenfor, og at herefter kun de 12 nærmeste Exspektanter kunde gjøre Fordring paa Levningerne, som strax efter Bordet skulde bringes ud til dem af Klosterets Famulus, — en Befaling, der nok iøvrigt i den senere Tid ikke strængt overholdtes. Forat der virkelig kunde blive Noget tilovers til Exspektanterne, var det, at det, som forhen berørt, forbødes Alumnerne at medtage deres Opvartere og lade disse fortære, hvad de selv maatte lade staae. Ja Kommunitetslovene af 1662 gik endog saa vidt i at værne om Exspektanternes Tarv, at den Alumnus, der hemmelig tog noget af Levningerne til sig, straffedes med 8 Dages Udelukkelse fra Bordet, i hvilket Tidsrum den af Exspektanterne, der angav Brøden, fik Tilladelse til at indtage hans Plads. — Iøvrigt var det ikke alene til Maden paa de egentlige Klosteralumners Borde, at der var Exspektanter, men en lignende Institution fandt Sted med Hensyn til det Bord, ved hvilket de ovenomtalte Davids-Degne bespistes. Disse Expektanter — sandsynligviis ligesom de 12 *Davidici* Disciple af Mesterlektien — bleve indladte til Bordet, inden man tog fat paa den anden Ret, og maatte da ikke atter forlade Salen, inden Takkebønnen efter Maaltidets Slutning var fremsagt[1].

[1]) *Leges Davidicis præscriptæ* (Beckman a. St. S. 38) §§ 13 og 15.

Paa Grund af den forholdsviis lange Tid, der var viet til Oplæsning af Bibelen og til de Øvelser, som nedenfor nærmere skulle omhandles, var der ikke megen Leilighed for Alumnerne til indbyrdes Samtale, og denne maatte kun føres i det latinske eller græske Sprog; thi fra det Øieblik, de satte deres Fod indenfor Spisesalens Dør, var Brugen af Modersmaalet banlyst. Forbudet i saa Henseende gjentoges gjennem samtlige Kommunitetetslove og overholdtes med stor Strænghed. I Begyndelsen var Straffen for et enkelt Brud herpaa overladt til vedkommende Bordkammeraters Skjøn; men blev Forseelsen gjentaget og den Paagjældende »ikke forbedrede sig«, skulde han af det theologiske Fakultet dømmes til at have sin Plads ved Bordet forbrudt[1]). Bordkammeraterne have dog formodentlig benyttet deres Dommermyndighed med Skaansomhed; thi senere sattes der en bestemt Bøde for uden Tilladelse at have talt mere end tre Ord i Modersmaalet[2]). Det var imidlertid ikke tilstrækkeligt overhovedet at benytte det latinske Sprog (det græske har vel neppe hyppig været brugt som Meddelesesmiddel); men det skulde ogsaa tales korrekt, og efter de senere Kommunitetslove bleve derfor ligeledes Feil mod Grammatikken ansete med Bødestraf[3]). I vor Tids Øine maa den omtalte Strænghed med Hensyn til Brugen af Modersmaalet tage sig saa meget besynderligere ud, som endog temmelig grove Brud paa en sømmelig og anstændig Opførsel i alt Fald ifølge flere af Klosterlovene langtfra straffedes saa haardt. Ugudelig Sværgen og Banden kunde saaledes afsones med en Bøde

[1]) *Leg. comm.* af 1573 § 5.
[2]) *Leg. comm.* af 1603 § 1 (*album*), af 1638 § 1 og af 1662 § 14 (*solidum*).
[3]) *Leg. comm.* af 1603 og 1638 § 3,

af nogle Skilling, og samtidig med, at tre Ord i det danske Sprog straffedes med en Bøde af en Mark, slap den, der kom drukken til Bordet, med at erlægge 4 Skilling og efter en Formaningstale at vises bort for den Dag[1]). — At iøvrigt den antydede Forpligtelse til at tale Latin, ogsaa omfattede *Davidici*, er en Selvfølge[2]). Det var jo samtidig endog forbudt Skoledisciple i deres Lege at benytte sig af Modersmaalet, og man har Exempler paa, at datidige Skolelove fastsatte en Straf af tre Slag Riis paa de nøgne Skuldre for den Discipel, der i Kirken, paa Skolen eller ved Bordet talte et dansk Ord[3]).

VI.

Fortsættelse. 29—33. Alumnernes Forpligtelser med Hensyn til Kirkegang og anden Gudstjeneste, Besøg af Forelæsninger o. desl. samt Deeltagelse i Klosterøvelserne. Indledende Bemærkninger om de sidstes to Hovedformer Disputation og Deklamation; Bordøvelserne; Disputatser og Deklamationer udenfor Spisesalen; dramatiske Forestillinger; Prædikeøvelser.

29. Til Vederlag for de store Goder, der i Kommunitetet og Regentsen vare indrømmede den fattige akademiske Ungdom, paalagde de for Stiftelserne gjældende Love Alumnerne Opfyldelsen af visse Forpligtelser, og om end Indholdet af de hertil sigtende Bestemmelser i flere væsentlige Punkter ikkun kunne betragtes som en ydermere Skjærpelse af de almindelige for Studenterne gjældende Regler, saa er det dog en Selvfølge, at disse Regler med langt større Strænghed kunde overholdes ligeoverfor

---

1) *Leg. comm.* af 1603 § 13.
2) *Leg. Dav. præscr.* § 10.
3) Jfr. Nyerup Udk. til en Hist. om de lærde Skoler S. 22 og 49.

Alumner, der vare undergivne et stadigt og omstændeligt Tilsyn, og af hvis samvittighedsfulde Opfyldelse af Forpligtelserne den vedvarende Besiddelse af de Goder, Stiftelserne skjænkede, kunde gjøres afhængig.

For det Første paahvilede det saaledes samtlige Alumner paa Klosteret og Regentsen ufravigelig at deeltage i Gudstjenesten paa alle de Dage og til alle de Tider, saadan afholdtes. Alumnerne maatte saaledes indfinde sig i Kirken hver Søn- og Helligdag baade til Høimesse og Aftensang, hver af de anordnede ugentlige Bededage og hver Helligaftensdag[1]), ligesom de desforuden vare pligtige til at deeltage i de ovenfor omhandlede Andagtsøvelser under Maaltiderne paa Klosteret og i den daglige Morgen- og Aften-Gudstjeneste i Regentskirken, der bestod i Bøn, Oplæsning af et Kapitel i Bibelen og Afsyngelsen af en Lovsang[2]). Ligesom Deeltagelsen i den sidstnævnte Art Gudstjeneste søgtes fremtvungen derved, at Regentsporten først aabnedes om Morgenen efter Lovsangen og lukkedes ilaas om Aftenen før Andagtstimen, saaledes straffedes ogsaa Udeblivelse fra Kirkegang med den paagjældende Dag at vises bort fra Bordet eller i dets Sted erlægge en Bøde af 4 Skilling, hvis det kun var en Bededag; forsømte man derimod Kirken de Dage, egentlig Gudstjeneste afholdtes, fik man den første Gang ingen Mad i to hele Dage eller betalte 12 Skilling i Bøde, anden Gang i 4 Dage eller erlagde den dobbelte Bod, og tredie Gang fradømtes man ved Fakultetets Kjendelse sin Plads paa begge Stiftelser. Desforuden paalaa det endelig Alumnerne ligesaavel som de øvrige Studenter i det mindste to Gange aarlig at gaae

---

1) *Leg. comm.* af 1638 § 24, af 1662 § 42.
2) Wolfs *Encom. regni Dan.* S. 358.

til Alters[1], og Undladelse heraf sees oftere, naar den stødte sammen med en anden, selv ringere Forseelse, at have kostet en Alumnus Forviisning fra de tvende Stiftelser.

20. Fremdeles blev det strængt paaseet, at hverken Alumnerne eller Exspektanterne forsømte Universitetslærernes og da navnlig Theologernes offentlige Forelæsninger, og at de ved Nedskrivning tilegnede sig det Foredragne. Foruden at det i alt Fald senere paalaa Provsten nu og da at lade sig forevise Alumnernes Kollegiehefter (*libri lectionum*)[2], var det befalet Dekanerne daglig ved Begyndelsen af hvert Maaltid at anstille den i den omhandlede Henseende fornødne Undersøgelse, af hvilken Resultatet, naar det gik vedkommende Alumnus imod, blev, at han maatte gaae bort fra Bordet for den Dag[3], ligesom han i Gjentagelsestilfælde stod Fare for at miste sin Plads baade paa Kloster og Regents. Under samme Straf, som der saaledes var foreskrevet for Forsømmelse af Forelæsninger, paabødes det senere Alumnerne ligeledes at være tilstede ved Universitetslærernes offentlige Disputatser[4]. Medens iøvrigt Baccalaurei i den tidligere Tid synes at have tilegnet sig den Forret at være undtagne fra den almindelige Forpligtelse til at høre Forelæsninger, indskjærpedes det derimod senere, at de i denne Henseende ikke skulde være stillede anderledes end de øvrige Alumner[5]. — Af den her omhandlede Forpligtelse som ogsaa af den,

[1]) Nyerup Univ.-Ann. S. 105.
[2]) Smstds S. 298.
[3]) *Leg. comm.* af 1638 § 24, af 1662 § 18.
[4]) *Acta cons.* 18 Nov. 1693.
[5]) Beckman a. St. S. 53 Anm., jfr. *leg. comm.* af 1662 § 4. Fritagelsen var saameget besynderligere, som det før Reformationen endog var en Betingelse for Tilladelsen til at høre theol. Forelæsninger at være *baccalaureus philosophiæ.*

til hvilken vi strax nedenfor skulle komme, var det en Følge, at det ikke stod Alumnerne frit for at forlade Byen. Var der gyldig Grund for en Alumnus til at reise hjem, skulde han personlig anmelde Saadant for Ephorus og Provsten. Hørte han hjemme i Danmark, maatte han senest 3 Maaneder efter sin Afreise igjen indfinde sig ved Universitetet, medens Nordmænd ustraffet turde være et halvt Aar borte. Varede Fraværelsen længere, skulde den Paagjældende, naar han ved sin Tilbagekomst ikke kunde godtgjøre lovligt Forfald, miste sin Plads paa Klosteret[1].

31. Den væsentligste og betydningsfuldeste af de Forpligtelser, der paahvilede Alumnerne, var imidlertid Deeltagelsen i de befalede Kommunitets-Øvelser (*exercitia communitatis*). Besynderlig nok indeholder Fundatsen af 1569 intet Paabud om Afholdelsen af disse mærkelige gjennem to Aarhundreder vedligeholdte Øvelser. Men ligesom de herom i de ældste Klosterlove indeholdte Regler erholdt kongelig Stadfæstelse ved Frederik II.s Brev af 27 Jan. 1574[2], saaledes turde den Omstændighed, at Fundatsen ikke indeholder Noget herom, finde sin Forklaring i den allerede antydede Omstændighed, at der med Hensyn til de Forpligtelser, der skulde paahvile Alumnerne, nærmest kun var Tale om en Udvidelse og Skjærpelse af de almindelige for Studenterne gjældende Regler, og det er derhos høist sandsynligt, at der allerede ved de 20 Studenters Bord i Helliggeistes Kloster har været afholdt noget Tilsvarende til de senere Kommunitets-Øvelser. Netop af Hensyn til det her Antydede turde det ikke være overflødigt, forinden vi gaae over til en Skildring af disse, at

[1]) *Leg. comm.* af 1662 § 10.
[2]) See ovenfor S. 46 Anm. 2.

hidsætte nogle Bemærkninger, der nærmere ville oplyse, at de nævnte Øvelser just i Henseende til deres tvende Hovedformer, Disputation og Deklamation, ganske vare indrettede efter, hvad der i de Tider var almindelig Skik og Brug ikke alene ved vort, men overhovedet ved alle Universiteter.

Allerede fra den tidligere Middelalder betragtedes den syllogistisk-samtalende Drøftelse af videnskabelige Sætninger (*disputatio*) og det mundtlige efter visse techniske Regler udarbeidede Foredrag (*declamatio*) som nogle af Universiteternes frugtbareste Dannelsesmidler. Begge havde deres systematiske Methodik, hiin i den paa de aristoteliske Love for Tænkningen byggede Logik, dette i Veltalenhedslæren eller Rhetorikken: paa Lærestolen behandledes faa Videnskaber med den Omhu og Iver som disse tvende, og i Theoriens praktiske Anvendelse uddannedes de Unge gjennem idelige Øvelser. Medens iøvrigt Disputationen og Deklamationen som Dannelsesmidler betragtede maatte antages gjensidig at skulle supplere hinandens Mangler, lagdes der dog overveiende Vægt paa den første. Færdighed heri ansaaes som det mest talende Vidnesbyrd om akademisk Dygtighed, ligesom den var den sikkreste Adkomst til Berømmelse i den lærde Verden, og Studenten nævnede sit Universitets bedste og anseteste Disputator med samme Ærefrygt som Soldaten sin seirvante Feltherre. Det er en Selvfølge, at vort Universitet i saa Henseende ganske dannede sig efter sine ældre Søstres Forbillede, og i dets Ordinants af 1539 finde vi ogsaa ved Siden af Bestemmelser om Forelæsninger de mest indtrængende Bud om Vedligeholdelse af begge de nævnte Arter af akademiske Øvelser. Det paalægges saaledes samtlige Universitetslærere, samtlige Doktorer og Magistre til bestemte Tider

at disputere over saadanne Emner, som kunne interessere Tilhørerne, og det befales, at det hele Akademi ved saadanne Leiligheder skal være tilstede, forat de Unge kunne lære at vurdere Disputerevæsenets Nytte. Ved disse Disputatser skulde der altid opstilles bestemt formulerede Theses som Grundlag for Debatten, og det var tilladt ikke alene de særlig dertil beskikkede Opponenter, men ogsaa hvem af Tilhørerne, der havde Lyst, at træde i Skranken, dog at Ingen maatte fremsætte mere end 2 til 3 »gode og nyttige Argumenter«, Ingen optage et Argument, som en Anden ved samme Disputats allerede havde benyttet, og Ingen komme med Noget, der ikke angik det debatterede Emne. Iligemaade foreskriver Ordinantsen jævnlige Deklamationer, hvis Begreb den selv definerer, idet det hedder, at ved saadanne forstaaes »ikke alene Procedure af opdigtede Retstrætter, men overhovedet alle Slags kunstig sammensatte Taler af enhver Art og i enhver Retning, undervisende, formanende, raadende, afskrækkende, trøstende o. s. v.« Medens iøvrigt saadan Deklamation ligesaavel som Disputation skulde paahvile samtlige Medlemmer af Akademiet lige op til Professorerne — der dog de tre Gange af fire kunde lade deres Deklamationer fremsige af dertil valgte unge Studerende — saa var det dog nærmest som Øvelse for den begyndende Ungdom, at hiin forordnedes. Der foreskrives derfor ogsaa omstændelige Regler for deres Afholdelse, og det anbefales Studenterne i deres Foredrag at sørge for en passende Indledning, rigtige Beviser og Gjendrivelser af tænkte Modargumenter, Citater og Sententser samt en passende Slutning. Valget af Emnet var i det Væsentlige frit — den vigtigste Indskrænkning var, at Ingen i noget Foredrag turde argumentere mod den evangeliske Lære — ja det tillodes

endog de Unge til Øvelse i Veltalenhed og Forstandens Skjærpelse at forsvare Last og Udyd, naar det skete paa den Maade, at to som Talere optraadte imod hinanden, af hvilke den Ene angreb, den Anden forsvarede t. Ex. Drikfældighed. Dog maatte Saadant ikke skee ved nogen offentlig Deklamation; »thi, som Ordinantsen siger, det gaaer i Almindelighed saa, at det Onde snarest hænger ved, om det end ikke bliver sagt for Alvor, især naar det roses og berømmes, medmindre det maatte være saadanne Onder, som Ingen ønsker sig, saasom skaldet Hoved, Feber, Podagra o. s. v.«

Idet vi efter disse almindelige Bemærkninger vende tilbage til Øvelserne paa Klosteret, skulle vi foreløbig minde om, at ligesom disse i Begyndelsen ikke indskrænkede sig alene til Disputation og Deklamation, saaledes undergik de overhovedet i det lange Tidsrum, vi her have for Øie, selvfølgelig forskjellige Forandringer. Disse ere dog ikke af en saa indgribende Natur, at de skulde kunne gjøre det nødvendigt at dele Fremstillingen af dem i forskjellige Tidsafsnit. Derimod vil det for Oversigtens Skyld være tjenligere bestemt at skjelne mellem de Øvelser, der afholdtes under selve Spiisningen, og dem, der vare henlagte til andre Tider og Steder end Maaltiderne.

32. Til Bestemmelserne om den første Slags Øvelser turde det ikke være uden Grund at henføre de ovenomtalte Bud om Alumnernes Forpligtelse til i Samtale paa Klosteret udelukkende at benytte de klassiske Sprog og om den daglige Oplæsning af Bibelen og andre Bøger. Thi lad end den sidstnævnte Bestemmelse nærmest have havt en religiøs Bevæggrund, saa har den dog vistnok ogsaa ligesaavel som den første tilsigtet at give Alumnerne den

størst mulige Fortrolighed med det latinske Sprog. Men foruden disse mere middelbare Øvelser paabødes det allerede i de ældste Klosterlove (§ 4), at der under Maaltidet ved hvert Bord to Gange om Ugen, nemlig Onsdag og Løverdag, skulde reciteres et udenadlært af vedkommende Dekanus foreskrevet Stykke og de øvrige fire Dage disputeres. Grundlaget for disse Disputereøvelser, der fandt Sted baade Middag og Aften, dannede de af Universitetslærerne holdte Forelæsninger og de ved disse benyttede Autorer samt Lære- og Haandbøger i samtlige de Fag, der overhovedet doceredes ved Høiskolen, undtagen Theologien, nemlig i de gamle Sprog, Logik, Rhetorik, Physik, Metaphysik, Ethik, Mathematik, Astronomi, Historie samt Begyndelsesgrundene af den romerske Retslære og af Lægevidenskaben. Et af Bestyrelsen udarbeidet Schema, der sandsynligviis har været ophængt i Spisesalen, angav, hvilke Fag der ved hvert Bord Middag og Aften skulde behandles[1]. Ved de to første Borde, hvor Begynderne fik Plads, dannede den latinske Grammatik, enkelte latinske Forfattere (Plautus, Terents, Cicero, Virgil og Horats) samt Logik de eneste Gjenstande for Øvelserne, og herfra steg man efterhaanden op til de høiere Borde, hvor de øvrige Videnskaber dyrkedes. Den til Onsdag og Løverdag henlagte Øvelse bestod som anført i en Gjengivelse af udenadlærte Stykker og synes nærmest at have været viet Theologien, idet Stykkerne skulde vælges af det nye Testamente, den augsborgske Trosbekjendelse, »*Examen Philippi*« [2]) eller Luthers Katechismus. Paa disse Dage synes

---

[1]) See den hos Beckman (a. St. ved S. 16) efter Kommunitetets Matrikul aftrykte Tabel.

[2]) ɔ: Melanchtons *Examen eorum, qui audiuntur ante ritum publ. ordinationis, Viteb. 1556* (og oftere).

[redacted]

der tillige at have været afholdt et Slags Examinatorium over de af de theologiske Professorer holdte Forelæsninger. Allerede dengang synes det endelig at have været forordnet, at paa Søn- og Helligdage ved Middagsbordet Dagens oplæste Evangelium og ved Aftensmaaltidet Epistlen skulde danne Grundlaget for en Disputereøvelse[1]. — Medens dette sidste Bud holdtes ved Magt gjennem hele Tidsrummet til 1728, undergik de her fremstillede Regler iøvrigt ved Kommunitetslovene af 1603 (§§ 7 og 8) den Forandring, at Disputatsen ved Middagsbordet henlagdes til Onsdag og Løverdag (samt, som allerede antydet, Søndag), og at Emnerne alene skulde tages af de hørte Forelæsninger eller Prædikener, medens de øvrige Dage i Ugen skulde anvendes til Recitation, dog saaledes at Valget af de Bøger, hvoraf de til Udenadslæren bestemte Stykker skulde tages, udvidedes til Davids Psalmer, Peder Plades Katechismus og Niels Hemmingsens Haandbog i Theologien (*Enchiridion theologicum*), ligesom det ogsaa kunde tages af de brugelige Lærebøger i Rethorik, Ethik eller Physik eller endelig af en eller anden alvorligere Poet (*e poëta aliquo graviore*). Ved Aftensbordet indskrænkedes ligeledes Disputereøvelserne, saaledes at der kun Tirsdag og Torsdag skulde debatteres 3 til 4 »nyttige Theses«, medens der de andre Dage skulde fremsiges en lille udenadlært historisk Fortælling eller Andet, der kunde bidrage til at befæste Sædelighed og Religiøsitet (*quod bonos mores aut pietatem facit*). — Allerede dengang skete der altsaa en Indskrænkning i Øvelsernes Gjenstand, og senere gik man langt videre paa den saaledes betraadte Vei. Ifølge Klosterlovene af 1638 (§ 7) skulde

[1]) Jfr. Tabellen hos Beckman.

der ved Middagsbordet nemlig ikkun disputeres over theologiske og ved Aftensbordet over philosophiske Emner[1]), og om det end ikke aldeles bestemt heraf kan sluttes, at Øvelserne skulde indskrænkes alene til Theologien og de strængt philosophiske Lærefag, idet der muligen ved philosophiske Emner kan være sigtet til alle de Discipliner, der hørte under det philosophiske Fakultets Omraade, saa er det Første dog sandsynligt, idet det i alt Fald med Hensyn til de sidste Decennier af nærværende Periode med Sikkerhed vides, at der ved Øvelserne ikkun behandledes Emner, om Mandagen af Logik, Tirsdagen af Physik, Onsdagen af Metaphysik og de øvrige Dage af Theologien[2]). Samtidig med den her antydede Indskrænkning i Omfanget af Øvelsernes Gjenstand er vistnok den tidligere Opremsning af udenadlærte Pensa bortfalden, saaledes at der ved hvert Maaltid kun er blevet disputeret: i hvert Fald omtales den førstnævnte Slags Øvelser ikke senere end i Kommunitetslovene af 1603. Ligeledes har det sandsynligviis været samtidig hermed, at den Regel om Valg af Themata, der var foreskreven i nysnævnte Love, forandredes derhen, at de nu stedse toges af enkelte anordnede Lære- eller Haandbøger. Som saadanne benyttedes i Theologi Biskop Jesper Brochmans *Systema universæ theologiæ* (udk. 1633) og i de philosophiske Discipliner C. B. Bartholins *Logica minor* (udk. 1612), der ifølge kongelig Befaling 1666 for en kort Tid afløstes af C. Nolds *Logica recognita*, fremdeles den ældre C. Bartholins *Præcepta physicæ breviter explicata* (udk. 1618),

---

[1]) Jfr. *leg. comm.* af 1662 § 21 (*themata tam philosophica quam theologica*).

[2]) Thurah *Id. hist. litt. Dan.* S. 123, Pontoppidan *Theatrum Daniæ* S. 44.

som afløstes af O. Sperlings *Compendium physicum* og denne atter af den yngre C. Bartholins *Specimen philosophiæ naturalis* (udk. 1690—92), endelig i alt Fald i Slutningen af dette Tidsrum L. A. Frommens *Synopsis metaphysicæ* (udk. 1658)[1]. — Medens de her omtalte Øvelser ikkun vare bestemte for de egentlige Klosteralumner, fremgaaer det dog af de for de saakaldte Davids-Degne givne Love[2], at det ogsaa paahvilede disse unge extraordinære Alumner at disputere. Dette var iøvrigt ogsaa i Overeensstemmelse med de for Kjøbenhavns Skole dengang gjældende Regler, ifølge hvilke Disciplene skulde holdes til 4 Gange aarlig indbyrdes at disputere over de i det forløbne Fjerdingaar gjennemlæste Pensa[3].

Bordøvelserne toge deres Begyndelse, naar den tredie Ret var serveret. Umiddelbart efterat denne var sat paa Bordet, aflukkedes Dørene[4], og medens man ved dette Middel søgte at forhindre, at Nogen ved Flugten skulde unddrage sig de ham med Hensyn til Øvelserne paahvilende Pligter, var der allerede i den ældre Tid foreskrevet Straffebøder for dem, der uden lovligt Forfald enten ganske udebleve fra Maaltidet, naar det var deres Tour at tage aktiv Deel i Øvelserne, eller dog mødte uforberedte. Slige Bøders gjentagne Idømmelse medførte Udelukkelse fra Kommunitetet, og samme Straf ramte den, der aabenbart enten ikke vilde eller ikke kunde

---

[1]) Beckman a. St. S. 62, sammenholdt med theol. Fak. Kopibog I. S. 689, hvor der refereres et Andragende fra Provsten om, at den yngre Bartholins Physik maatte afløse Sperlings, »der bestaaer moxen ikkun af nogle gamle *præjudiciis* og Fabler og er derfor hidindtil blevet brugt med større Kjedsommelighed end Nytte«.

[2]) *Leg. Dav. præscr.* § 9, hvor der foreskrives en Bøde af 6 Sk. for hver Gang, nogen svigter sin Pligt som Opponens eller Respondens.

[3]) Nyerup Udk. til en Hist. om de lærde Skoler, S. 20, jfr. S. 40.

[4]) I alt Fald gjælder dette for Tiden henimod Periodens Slutning (Pontoppidans *Theatrum Daniæ* S. 44 og *Memoriæ Hafniæ* S. 23.)

præstere, hvad der forlangtes[1]). Ligesom hvert Bords Dekanus, saalænge Recitationsøvelserne vedligeholdtes, foreskrev sine Bordkammerater (*commensales*) de Pensa, som de skulde lære udenad, saaledes fungerede han under Disputereøvelserne bestandig som Præses, medens derimod daglig to af Alumnerne — eller efter Omstændighederne af de saakaldte *exercitiarii* — ved hvert Bord optraadte, den ene som Opponens og den anden som Respondens[2]). Forat Præses ikke skulde mangle Modstander eller Medhjælper, var det paalagt samtlige *commensales* under Bødestraf altid at være beredte paa at kunne varetage enten dennes eller hiins Rolle for det Tilfælde, at den, hvis Tour det var, ikke skulde indfinde sig[3]), og til den Ende foreskrevet, at de Themata, over hvilke der i den følgende Uge skulde disputeres, og som Provsten bestemte, Løverdagen forud skuldē opslaaes i Spisesalen[4]). Opponens og Respondens vare forpligtede til at fægte saa tappert, de kunde, og imidlertid turde ingen af de Øvrige ved Bordet blande sig i Debatten; dette tilkom ikkun Dekanus, »der som *director* skulde opløse Argumentets Knude og hjælpe Partierne fra hinanden«[5]). Ligesom iøvrigt Provsten ved det øverste Bord i saa Henseende traadte i Dekanernes Sted, saaledes paahvilede det ham ogsaa i det Hele at paasee, at Alt gik ordentlig og fredelig til, og at Enhver gjorde sin Pligt, til hvilken Ende det udtrykkelig var befalet ham hver Dag at inspicere de forskjellige Borde[6]).

---

1) *Leg. comm.* af 1603 §§ 9—11, af 1638 §§ 9—10.
2) Thura *Id. hist. litt. Dan.* S. 123.
3) *Leg. comm.* af 1603 § 10, af 1662 § 23.
4) *Leg. comm.* af 1662 § 21.
5) Pontoppidan *Theatrum Daniæ* S. 45.
6) *Leg. comm.* af 1662 § 28.

33. Foruden de her beskrevne Bordøvelser var der i Klosterlovene af 1573[1]) paabudt baade Disputations- og Deklamationsøvelser af en mere solen Charakteer. Disse Øvelser, som ikke undergik de Forandringer, der i Tidens Løb foretoges med hine, afholdtes i den første Tid i et til Spisesalen stødende Lokale (det saakaldte *lectorium pædagogicum*), senere hen i Tiden paa Regentsen[2]). Disputereøvelserne af den her nævnte Art paalaae ikke alle Alumnerne, men ikkun Baccalaurei. De foregik hveranden Søndag, i Begyndelsen fra Kl. 1 til 2 og, da den ene Time formodentlig senere har viist sig utilstrækkelig, fra Kl. 12 til 2[3]), og anordnedes af Provsten under det theologiske Fakultets Tilsyn. Themata kunde tages af alle de Videnskaber og Sprog, over hvilke der ved Universitetet holdtes offentlige Forelæsninger, undtagen af Theologien[4]) og valgtes frit af vedkommende Studenter selv, indtil det paa Grund af, at der stundom valgtes Emner, »som ikke vare aldeles beqvemme«, i Aaret 1710 paalagdes dem i Forveien at faae Valget stadfæstet af Provsten[5]). Iøvrigt synes der i Førstningen ikke at have været Spørgsmaal om at paalægge Præses at udarbeide en heel Afhandling som Grundlag for Disputatsen, men kun om at foreskrive ham Opstillingen af nogle Theses, høist 3 af hvert Lærefag. Senere synes det imidlertid at være blevet paabudt eller efterhaanden af sig selv at være kommet i

1) §§ 8—10, jfr. *leg. comm.* af 1603 § 12, af 1638 §§ 11 og 12.
2) Wolfs *Encom. regni Daniæ* S. 359, Thura *Id. hist. litt. Dan.* S. 116.
3) Wolfs *Encom.* a. St.
4) I alt Fald blev det ved et Kongebrev af 20 April 1666 (i Gl. kgl. Sml. 3219. 4to.) strængt forbudt Baccalaurei at vælge Themata af denne Videnskab.
5) *Acta cons.* 6 Dec. 1710.

Brug, at Præses i Forveien skrev en Afhandling, som han derefter offentlig forsvarede i Regentskirken[1], og henimod Slutningen af nærværende Tidsrum var det endog, efterat Saadant tidligere flere Gange forgjæves var foreslaaet[2], blevet Sædvane at lade slige Afhandlinger trykke, hvorvéd Forfatterne sattes i saa store Udgifter, at det tilsidst maatte forbydes dem at lade trykke Afhandlinger af et større Omfang end 1½ Ark[3]. De tvende Opponenter udtoges »af dennem, som sidde næst ved *decanos* hos Bordene udi Kommunitetet«, medens derimod Præses selv valgte sin Repondens »af sine bedste Bekjendte«[4]. Akten skulde altid bivaanes af det philosophiske Fakultets Dekanus eller af en af ham dertil bemyndiget Magister, der, dog uden at blande sig i Debatten, skulde holde Parterne indenfor de fornødne Grændser og forhindre, at Handlingen udartede til Kiv og Klammeri, og saasnart han paabød Taushed, skulde selv den heftigste Debat øieblikkelig standse. Men det Besynderligste ved hele Akten var, at de forskjellige Deeltagere i samme fik et Vederlag herfor af Kommunitetets Kasse, der efter Handlingens Slutning udbetaltes dem af Universitets-Pedellerne[5]. Ved det oftnævnte Kongebrev af 27 Jan. 1574 bestemtes det nemlig, at Præses ved de her omhandlede Disputatser skulde have for sin Umage 12, Respondens 8 og hver af Opponenterne 4 Skilling, og dette Vederlag blev fra Aaret 1641 forhøiet saa betydelig, at Præses fik en Sletdaler, Respondens 2 Mark og hver af Opponenterne 1 Mark[6]. Længere hen i Tiden findes der imidlertid ikke mere Spor af denne

---

[1]) Jfr. Holberg Danm. og Norges Beskriv. S. 186.
[2]) See t. Ex. *Acta cons.* 23 Jan. 1656. [3]) *Acta cons.* 17 Juli 1706.
[4]) Wolfs *Encom.* a. St. [5]) *Acta cons.* 23 Apr. 1653.
[6]) *Acta cons.* 11 Aug. 1641.

besynderlige Skik, og den er rimeligviis faktisk gaaet af Brug allerede omtrent fra Aarene 1658—60, der, som senere skal vises, for lange Tider gav Kommunitetet et Knæk[1]).

Deklamationsøvelserne, der paahvilede de Alumner, som ikke vare Baccalaurei, skulde i den første Tid afholdes hver Søndag, naar der ikke blev disputeret, om Vinteren Kl. 1 og om Sommeren Kl. 4 eller i begge Timer, om det var nødvendigt. Ligesom de imidlertid senere — formodentlig som en Følge af den ovenomtalte store Forøgelse af Alumnernes Antal — paabødes afholdte langt hyppigere, nemlig hver Onsdag og desuden hver Søn- og Helligdag, paa hvilken der ikke disputeredes, saaledes blev ogsaa Klokkeslettet samtidig forandret til Kl. 12[2]). Ogsaa med Hensyn til disse Øvelser havde Provsten den anordnede Myndighed: han skulde opgive Emner og paasee, at hver Alumnus mindst 4 Gange aarlig kom til at deklamere. Foredraget holdtes fra Kathederet, og Tilhørerne bestode af Provsten, vedkommende Deklamators Privatpræceptor[3]) og *commensales* fra det Bord, ved hvilket han selv spiste, fra det nærmeste ovenfor og det nærmeste nedenfor dette. Akten maatte vare en Time, og i Reglen skulde to Alumner

---

[1]) I Christian V.s Reskr. af 17 Sept. 1674 omtales den nævnte Betaling vel endnu, og i det deri indeholdte Budget for Kommunitetet henlægges der »ungefær 30 Rdr.« dertil; men i Resens *Atlas Dan.* (I. S. 344) nævnes den som en Skik, der tilhørte en forsvunden Tid.

[2]) *Leg. comm.* af 1638 § 13.

[3]) Enhver Student anbetroedes ved sin Indskrivning som akademisk Borger til en enkelt Professors, den saakaldte Privatpræceptors, særlige Forsorg. Fra 1622 valgte Studenterne selv disse deres Formyndere, og Institutionen vedblev, skjøndt den mere og mere tabte sin oprindelige Betydning, at bestaae lige indtil vore Dage, da den endelig ophævedes ved en kgl. Resol. af 11 Jan. 1839.

[redacted]

udfylde denne. Det anbefales dem derfor ogsaa at udarbeide korte Foredrag, dog ikke af mindre end et Qvarteers Varighed. Paa den anden Side har det ikke været den, der først fik Ordet, uformeent alene at udfylde Timen; thi til Reglen om, at to Alumner skulde deklamere i hver Time, tilføies udtrykkelig: »medmindre den første er meget vidtløftig« (*nisi alter fuit prolixior*). Iøvrigt udtalte de gamle Klosterlove det som ønskeligt, at de To, der samme Dag skulde deklamere, vilde forene sig om at optræde som Angriber og Forsvarer af den samme Gjenstand, og en Tredie kunde da endnu i saa Fald optræde som Dommer. At der ved de herombhandlede Øvelser ikke som ved dem, der afholdtes under Maaltidet, har været Spørgsmaal om en Opremsning af et udenadlært Stykke af en anden Forfatter, men virkelig om en selvstændig Udarbeidelse, fremgaaer bl. A. deraf, at det samtidig med, at Alumnerne mindedes om under Straf af Udelukkelse fra Klosteret at lære deres Foredrag udenad og ikke at læse dem op af Papiret[1]), ligeledes indskjærpedes dem i Forveien at lade Foredragene gjennemgaae af vedkommende Privatpræceptor eller af Provsten[2]). Ligesom det forøvrigt herved nærmest var tilsigtet, at Alumnerne om mulig skulde undgaae at støde Auditoriets latinske Øren ved grove Sprogfeil, saaledes blev det overhovedet baade ved disse Øvelser og ved de nys omtalte offentlige Disputatser saa strængt paaseet, at Ingen begik Brud paa den latinske Grammatiks Regler, at den, der ved disse kun een Gang i saa Henseende grovt forbrød sig (*qui*

---

[1]) Det var formodentlig af Hensyn hertil, det var paabudt, at Taleren skulde holde Hænderne ovenpaa Kathedrets Pult (*manibus protensis supra pulpitum*), see Tab. hos Beckman a. St.

[2]) Beckman a. St. S. 33.

turpiter erraverit contra grammaticam Latinam), skulde have sin Plads paa Klosteret forbrudt, medens han derimod for lige Forseelse ved hine slap med en skarp Irettesættelse[1]. Selv Udeblivelse af den, hvis Tour det var at disputere eller deklamere, straffedes ikke med den Haardhed, hvormed man saaledes tilregnede en Baccalaureus en grammatikalsk Feil: den Paagjældende paadrog sig de tvende første Gange, han udeblev, kun en Bøde og skulde først tredie Gang forvises Kloster og Regents.

I den første Tid af Kommunitetets Tilværelse afholdtes der i det ovennævnte saakaldte *lectorium pædagogicum* endnu en Øvelse af en særegen interessant Natur. Ved Kongebrevet af 27 Jan. 1574 blev det nemlig paalagt Alumnerne efter Rektors og det theologiske Fakultets nærmere Anordning sammesteds offentlig at opføre de Komedier af Terents, som de paa Klosteret efterhaanden havde gjennemgaaet. De Spillende optraadte ved disse dramatiske Forestillinger i Kostume og synes derhos ligesom den klassiske Oldtids Skuespillere at have benyttet Masker[2]; men der savnes desværre iøvrigt nærmere Oplysninger om disse Studenterkomedier, der vistnok ere gaaede af Brug ind i det følgende Aarhundrede[3].

---

[1]) *Leg. comm.* af 1603 § 12, af 1638 § 14.

[2]) I Konsistoriums Møde 17 Aug. 1596 sees nemlig det Spørgsmaal at have været Gjenstand for Omtale, om Universitetet skulde bekoste de dertil fornødne »*ornamenta et larvas*« (efter et Uddrag af *Acta cons.* i Gl. kgl. Sml. 1229. 4to).

[3]) Det fortjener her at erindres, at dramatiske Forestillinger ingenlunde hørte til Sjeldenhederne her i Landet i det 16de og Begyndelsen af det 17de Aarhundrede. Ved Hoffet opførtes der ved høitidelige Leiligheder baade danske og latinske Skuespil af Studenter, ja endog af Professorer — hvilket Sidste t. Ex. skete ved Festen 1577 i Anledning af Christian IV.s Fødsel — og ved flere af Skolerne synes saadanne endog, ligesom det ifølge det

Endelig paahvilede det i den ældre Tid samtlige Klosteralumner at prædike over Luthers Katechismus i Helliggeistes og St. Jørgens Hospitalskirker. Men disse Prædikener, om hvilke der iøvrigt ikke foreligger nogen nærmere Beretning[1]), ere vistnok bortfaldne som særlige Klosterøvelser, da Christian IV ved en Forordning af 9 Jan. 1635 traf en omfattende og indgribende Ordning af Studenternes Prædikeøvelser overhovedet. Uagtet det nysnævnte Lovbud egentlig ikke vedkommer Kommunitets-Alumnerne som saadanne, fortjener det i alt Fald dog at omtales her, fordi den hele Foranstaltning sattes i en vis Forbindelse med Regentsen. Der turde tilmed indeholdes

---

Ovenanførte var Tilfældet paa Kommunitetet, at have dannet en Deel af de anordnede Øvelser. Ifølge et 1575 approberet Reglement for Viborg Skole vare saaledes samtlige Disciple pligtige til under Bødestraf at assistere enten ved Theatrets Indretning eller ved Stykkernes Opførelse — en Bestemmelse, der maaskee særlig var foranlediget ved, at Frederik II Aaret i Forveien her med saa stor Fornøielse havde bivaanet en Discipel-Komedie, at han skjænkede 20 Læster Korn til fattige Disciples Underhold. Fremfor alle udmærkede dog Ribe Skole sig i saa Henseende. Dens Theater bestyredes af vor Litteraturs første bekjendte dramatiske Forfatter, den daværende Rektor Peder Jensen Hegelund, der lod Disciplene opføre saavel Andres som sine egne Theaterstykker, hvilke i Særdeleshed behandlede bibelske Emner (jfr. P. V. Jacobsen Om Skuespil og Skuespilforf. i Danm. i det 16de Aarh. i Hist. Tidsskr. V. S. 495 ff. og Th. Overskou Den danske Skueplads I. S. 33 ff.; see og N. M. Petersen Bidrag til den danske Litt.s Hist. III. S. 667 ff).

1) De omtales kun forudsætningsviis i den omtalte hos Beckman aftrykte Tale (*conciones catecheticæ continuandæ ut hactenus, repetitis semper ipsis verbis Lutheri, initio doctrinarum, et rursus in epilogo, pro conclusione ex ipso catechismo illius minore, juxta ordinationem ecclesiasticam*) samt i *leg. comm.* af 1603 § 12 (*de exercitiis ... concionum in domo S. hospitalium et d. Georgii serventur omnino, quæ jam prius recepta sunt*). Ifølge *Acta cons.* 21 Sept. 1616 skulde Klosteralumner prædike i »den Kirke paa den nye Kirkegaard«, men kun imod Vederlag og ikke som Noget, hvortil de vare nødte.

et Bidrag til en Vurdering af de ældre Klosterprædikener i Forordningens Indledning, hvor det hedder, at »daglig Forfarenhed udviser, hvorledes unge Studenter, strax de have faaet Attestation om deres *studiis*, sig understaae paa Prædikestolen at optræde, der Guds Menighed udi dens Saligheds Sag at lære og undervise, og eftersom de ere uøvede og ville dog, hvad heller deres Vidskab tilrækker eller ikke, Timen udholde, da geraade de ofte udi en Talenhed, som uden den forhaabede Frugt og Opbyggelse afgaaer, hvilken Sædvane udi saadanne hellige Forsamlinger de siden følge, hvorudover vel er at befrygte, at Gud den allerhøiestes allerhelligste Væsen ikke bevises den Ære og Andagt, som Guds Ord dennem lærer og befaler«. Det bestemmes derfor, at der af de Studenter, »som enten have faaet deres Attestation[1]) eller og ere examinerede dertil og befundne den at være værd«, skulde udvælges 24 ad Gangen, som særlig skulde øves i at prædike, og af hvilke de 4 eller 6 dygtigste skulde prædike om Søndagen til Høimesse, de 8 næste til Aftensang og de øvrige til »Katechismiprædiken« om Fredagen, medens indfaldende Helligdage fordeeltes mellem dem Alle[2]). Tilsynet med disse Øvelser paalagdes Universitetslærerne, navnlig af det theologiske Fakultet, der hver især skulde antage sig et vist Antal af Studenterne, gjennemgaae Udkastene til deres Prædikener, være tilstede under deres Afholdelse, siden gjøre Forfatterne opmærksomme paa deres mulige Mangler

[1]) Attestationen var indført 6 Aar i Forveien (ved Kongebrev af 7 Nov. 1629) som Betingelse for Tilladelsen til at bestige Prædikestolen og opnaae »nogen fornemme Skolebestilling«.

[2]) I *leg. comm.* af 1638 § 25 anbefales det under Straf af at miste Kloster og Regents ganske særlig de unge Prædikanter strængt at efterkomme de akademiske Forskrifter om Klædedragt, Maaden at bære Haaret paa o. s. fr. (hvorom nærmere nedenfor).

og fornemmelig sørge for, at de »til en vis Tid ungefær ende deres Prædiken eller og før, naar deres Materie og Koncept slipper, paa det de ikke skulde vænne sig til nogen unyttig Svatzen«. Prædikeøvelserne skulde afholdes i Regentskirken, og dette synes at være vedblevet, selv efterat den ikke længere benyttedes til Afholdelsen af egentlig Gudstjeneste. Ligesom imidlertid Institutionen fra den Tid, Regentskirken ophørte at være, hvad den oprindelig var, undergik den Forandring, at de Unge ikke mere havde nogen Menighed at prædike for, og Øvelsen maaskee netop derfor henlagdes til om Løverdagen, saaledes synes ogsaa Tilsynet at være gaaet over alene til Regentsprovsten[1], og inden Udgangen af dette Tidsrum er vistnok den hele Institution gaaet af Brug.

VII.

34. Fragmentarisk Oversigt over Alumnernes sædelige og sociale Liv med stadigt Hensyn til Studenterlivet overhovedet: Raahed, stræng Tugt, Fattigdom, Mangel paa et inderligere Samliv m. m. 35. Nærmere Betragtning af de mest fremtrædende Skyggesider ved Datidens studerende Ungdom: Drukkenskab og Voldsomheder. 36. Et Blik paa Ydersiden af Livet: Klædedragt og Vaaben, Stridigheder angaaende hiin og Konflikter hidførte ved Fordringen paa at bære disse.

34. Efterat vi saaledes have givet en Oversigt over de Vilkaar, under hvilke Kommunitetets og Regentsens Alumner i dette Tidsrum vare stillede, opstaaer naturligen det Spørgsmaal, hvorledes det stod sig til med Alumnerne selv, hvad for et Liv der rørte sig mellem dem, hvilket Standpunkt de indtoge i

---

[1]) Birchcrods Dgb. S. 217.

sædelig og social Henseende[1]. Idet vi i dette Afsnit skulle give nogle Bidrag til Belysning heraf, troe vi for at forebygge al Mistydning at burde forudskikke følgende Bemærkninger. Ihvorvel det ingenlunde er eller kan være Hensigten her at give en Skildring af det Standpunkt i sædelig og social Henseende, som Studenterstanden i dens Heelhed indtog i den lange Aarrække, hvorom der er Tale, indsees det imidlertid let, at det til en vis Grad er ugjørligt at give et Billede af Livet, saaledes som det yttrede sig blandt de Studenter, der havde Bolig paa Regentsen og Kost paa Klosteret, uden at have Blikket fæstet paa den Samfundsklasse overhovedet, af hvis Medlemmer hine udgjorde Tredie- eller Fjerdedelen. Ligesom Fremstillingen altsaa ikke vel lader sig holde indenfor de Grændser, som efter den strængeste Opfattelse af Opgavens Krav muligen maatte ansees for de rette — i hvilken Henseende vi dog for at give Billedet Anskuelighed og Liv have troet snarere at burde medtage for Meget end for Lidet — saaledes er det paa den anden Side heller ikke godt muligt i Behandlingen af det Stof, her frembyder sig, strængt at overholde Hensynet til den Tidsinddeling, vi iøvrigt have lagt til Grund for Skildringen af de tvende Stiftelsers Historie. De Begivenheder, der have ledet til Fastsættelsen af Grændserne for denne eller hiin Periode, kunde vel ogsaa øve deres Indflydelse paa Livet, som det rørte sig mellem dem, til hvis Bedste Stiftelserne vare

[1]) Hvad angaaer det Standpunkt, de indtoge i *videnskabelig* Henseende, da ansee vi det baade for dette og de følgende Tidsafsnits Vedkommende af let forstaaelige Grunde for at ligge udenfor vor Opgave særlig at dvæle ved samme. Bidrag til en Belysning heraf ville imidlertid indeholdes i, hvad der paa forskjellige Steder i Skriftet meddeles om Klosterøvelserne.

grundlagte, men have dog ikke altid og i alt Fald ikke strax havt en saa afgjørende Virkning, at de i den Henseende kunne betragtes som Vendepunkter. Omvendt har Studenterlivet undertiden, paavirket af Forholde og Begivenheder, der aldeles ikke vedkomme Stiftelserne som saadanne, kunnet tage en anden Retning, og den Tingenes Tilstand, vi strax nedenfor skulle skildre, vil saaledes, hvad Hovedtrækkene angaaer, snarere kunne betragtes som afsluttet med Aaret 1700 end just med 1728.

Det er ikke noget lyst og opløftende Billede, der træder En imøde, naar man fordyber sig i Kilderne til Kundskaben om det Liv, der yttrede sig mellem Studenterne i det 17de Aarhundrede. Selv den, der iøvrigt er fortrolig med det sædelige Standpunkt, som Nationen i dens Heelhed indtog i hiin Tidsalder, med den Raahed og de Laster, der hæftede ved alle Samfundsklasser lige op til de høieste, venter uvilkaarlig at finde Spor til, at Musernes Dyrkere gjorde en Undtagelse fra Reglen. Men denne Forventning skuffes snart og afløses af den Erkjendelse, at Datidens Studenter i saa Henseende ikke gave de andre Samfundsklasser synderlig efter; ja der er ikke mange Trin af Udsævelsernes og Forbrydelsernes lange Skala lige op til Drab og Mord, paa hvilke man jo kan finde Repræsentanter for den akademiske Ungdom. Det fremgaaer imidlertid af et nærmere Blik paa de Kjendsgjerninger, der i denne Henseende foreligge, og som vi nedenfor skulle skjænke en noget udførligere Omtale, at Studenternes slette eller lovstridige Handlinger dog i Reglen ikke kunde betragtes som Aabenbarelser af et egentlig ryggesløst eller fordærvet Sindelag, men snarere ikkun som Udskeielser af èn raa og tøilesløs Natur. Datidens Universitetsdannelse var endnu for eensidig og ufrugtbar til

at kunne tæmme og luttre denne Natur, og man søgte derfor paa en mere umiddelbar Maade at bekjæmpe dens Udbrud, idet man undergav Studenterne en Tugt, der i sin Udstrækning og tildeels ogsaa i de Midler, den anvendte, minder om Skolebænken[1]). Var der end i Størstedelen af denne Periode ikke længer Spørgsmaal om, saaledes som tidligere, paa Studenter at kunne anvende legemlig Revselse[2]), saa benyttedes Fængselstraf i et desto større Omfang, saaledes at Universitetets Fangekjælder[3]) synes fast aldrig ganske at have manglet Beboere, ligesom ogsaa Relegation eller Forviisning fra Akademiet paa en Tid af flere Aar eller for bestandig anvendtes meget hyppig. Der var ikke nogen Side af Studentens Liv, til hvilken den akademiske Tugt ikke strakte sig, den holdt ham i enhver Henseende i en fuldstændig Umyndighedstilstand, og dens Overholdelse hævdedes ved det mest omhyggelige og om-

---

[1]) Det er et i saa Henseende ret betegnende Træk, at der under en Sag, der refereres i *Acta cons.* 22 Marts 1628, bl. A. inqvireredes om Ophavsmændene til »en oprørsk *strepitus* med Fødderne«, der havde fundet Sted paa Klosteret.

[2]) I Aaret 1577 besluttedes det ved den aarlige Oplæsning af Universitets-Lovene at udelade de Ord, der forudsatte Anvendelsen af slig Straf: *castigabitur, flagellabitur* (Nyerup Univ.-Ann. S. 26).

[3]) Universitetets Fængsel (*carcer*) var i Konsistoriums Kjælder og bestod af to Celler, af hvilke den ene, der var forbeholdt de akademiske Borgere, kaldtes Studenterkjælderen, medens den anden, i hvilken Universitetets og Kommunitetets Fæstere (de saakaldte »høilærde Bønder«) hensattes, hed Bondekjælderen. Den første beskrives som et lille hvælvet Rum med een Indgang og et lille Vindue ud til Baggaarden. Som Sluttere og tillige som Retsbetjente fungerede Universitetets Pedeller, der, naar de skulde arrestere Nogen, til Tegn paa deres Myndighed vare forsynede med en Metalhaand paa et Træskaft, og som af hver fængslet Student oppebare 6 Sk. daglig for deres Uleilighed (Wolf *Encom. regni Dan.* S. 348, Holberg Danm. og Norges geistl. og verdslige Stat S. 194, Baden Univ.-Journal V. S. 148, Engelstoft og Werlauff Kbhvns Univ.-Bygn. Hist. S. 36).

fattende Tilsyn med hans Gjøren og Laden. I den saakaldte Privatpræceptor havde enhver Student ligefrem en Formynder[1]), af hvis gode Vidnesbyrd om hans Vandel for en stor Deel hans Vee og Vel afhang, og Kommunitetets og Regentsens Alumner havde desforuden i Provst, Dekaner og Inspektorer ligesaa mange Tilsynsmænd, som under Fare for at miste deres Stilling maatte sørge for, at enhvert Brud paa, hvad der ansaaes for sædeligt eller sømmeligt, kom til høiere Vedkommendes Kundskab[2]). Men netop fordi denne Tugt strakte sig til enhver Side af de Unges Liv og saaledes overskred, hvad der maatte ansees for dens nødvendige og rette Grændser, blev den mindre virksom ligeoverfor det virkelig Slette og Forkastelige, medens den paa den anden Side maatte qvæle mangen uskyldig eller smuk Yttring af et ungdommeligt Sind og saaledes let kunde blive en Hæmsko for alt Godt hos de Studerende, som ikke kunde udvikles uden en vis Grad af Frihed[3]). Studenternes Privilegium paa alene at staae under den akademiske Jurisdiktion blev saaledes en Forret af et noget tvivlsomt Værd, og det er neppe for dristigt, naar vi i den altfor omfattende og strænge Tugt søge en

---

1) Af *Acta cons.* 28 Jan. 1654 synes at fremgaae, at en Student maatte have sin Privatpræceptors Tilladelse til at trolove sig og godtgjøre for ham, at Pigen var uberygtet.

2) Det paahvilede bl. A. Inspektorerne formelig at holde Bog over de Alumner, der udebleve fra Kollegiet om Natten (*Acta cons.* 23 Dec. 1634).

3) Den 18 Apr. 1629 var en Regentsianer stævnet for Konsistorium, fordi han i Anledning af nogle Kammeraters Afsked fra Regentsen eller fra Universitetet overhovedet havde ladet disse opvarte med Musik, »som de gjør paa andre Universiteter«, og uagtet han »deprecerede *culpam*«, dømtes han dog til 8 Dages Fængsel ikke alene af Hensyn til, at Serenaden var bleven opført paa en af de ugentlige Bededage, men ogsaa fordi hans Forehavende overhovedet betragtedes som en »Letfærdighed« (*A. C.*).

medvirkende Aarsag til, at der kun altfor ofte fattedes hiin Tids Studenter den Selvagtelse og Æresfølelse, den aabne Sands og varme Begeistring for store og ophøiede Ideer, som udmærker den bedre og overveiende Deel af vor Tids akademiske Ungdom. For en stor Deel var imidlertid denne Mangel ogsaa begrundet i de elendige økonomiske Forhold, hvorunder Studenterne i det Hele levede. Armoden var dengang disses almindelige Lod[1]). Fra Skolerne kom de fleste til Universitetet blottede for ethvert Middel til at ernære sig, og Leiligheden til som i vore Dage at søge et Erhverv ved Underviisning var saare ringe. Kommunitets- og Regents-Alumnerne, der nu i Reglen maae ansees for de fattigere Studenter, vare dengang snarere at betragte som de gunstigere stillede i Modsætning til de øvrige, thi de havde dog Kost og Huusly; men afseet fra disse to Uundværligheder vare de iøvrigt ogsaa paa ganske enkelte Undtagelser nær blottede for Midler til at leve og følte derfor ogsaa i mangen Henseende Armodens Tryk. Og dette var det, som gav Studentens Optræden ligeoverfor hans Foresatte et stærkt Præg af en sledsk og krybende Ydmyghed, dette var det, som i den Grad afstumpede hans Begreber om, hvad der stemmede med hans Værdighed, at man ofte saae Studenter, der ikke holdt sig for gode til at forrette Tjeneste som Opvartere eller til at kappes med Skole-

---

[1]) Blandt mangfoldige Klager i saa Henseende kan her t. Ex. erindres Verset i Jakob Vorms *Studiosus relamentans redivivus et continuatus* (C. P. Rothe Griffenfelds Liv og Levnet II. S. 171):

Holmens Fanger de har bedre
End en venneløs Student,
Naar de end i Bolt og Fjedre
Ben i Trældom blive sendt:
De dog nyde Bord og Brød,
Til de Drog de blive død.

disciplene om at tjene et Par Skilling ved at synge for Folks Døre[1]), og at stundom selv gamle Akademici aspirerede til Levningerne af Klosteralumnernes Maaltider[2]). Om Standen i det Hele kunde det i en langt krassere Forstand end nuomstunder siges, at dens allerfleste Medlemmer tjente Muserne, og det ofte kummerlig nok, ene og alene for »Brødets« Skyld, og hos en stor Deel af dem sigtede Ærgjerrigheden ikke høiere end paa et mere eller mindre magert Degnekald, hvorom der endda maaskee ydmygt skulde trygles hos en eller anden Stormand, eller hvis Besiddelse skulde kjøbes ved at ægte Formandens halvgamle Enke[3]). Og hvor skulde vel en Ungdom, af hvilken Størstedelen levede under saa fortrykte og forkuede Vilkaar, vise stor Modtagelighed for ophøiede Ideer og let lade sig henrive til begeistret Opoffrelse? I hiint berømte »Uden Øl og Mad er Helten Ingenting« ligger der mere end en Spas, og naar Studenternes store fattige Fleertal ved forskjellige Leiligheder, naar det kom an paa et Offer for andre ideelle Interesser end netop Brødstudiet, først stillede deres Betingelser og i det Hele udviste en Færd, som vi ville være tilbøielige til at betegne som en sneverhjertet og philistrøs Egoisme, maa det vel erindres, at de ofte kun tingede om det uundværlige daglige Brød.

---

[1]) *Acta cons.* 29 Nov. 1620.

[2]) Jfr. ovenfor S. 108.

[3]) I Bircherods utrykte Dagbog er der under 4 Febr. 1687 indført et Brev fra Hans Vandal til Forf., hvori det hedder: »Er jeg tjenstligst begjærendes, at dersom han kjender nogen fattig Student i Kommunitetet, som er skikkelig og ædru. og vil være fornøiet med et temmelig godt Degnekald, hvor der er en smuk halvgammel Enke, som vel har Børn, men har dog ingen af dem hos sig, thi de ere i Tjeneste hos godt Folk, han da vilde vise samme Person til mig osv."

Hertil kommer endelig, at der i de Tider *ikke* synes at have været Tale om *noget egentlig frugtbart og vækkende Samqvem* mellem Studenterne indbyrdes, ligesom de paa den anden Side heller ikke stode i synderlig Vexelvirkning med det øvrige Folk, men snarere som Stand betragtede stode skarpt afgrændsede fra de andre Samfundsklasser. Et vist *Laugs-Sammenhold*, om vi saa maae sige, har der ganske vist været mellem den akademiske Ungdom som overhovedet mellem Medlemmerne af den lærde Republik: man betragtede hverandre som naturlige Forbundsfæller i Sammenstød med Lægfolk, man hjalp hverandre i forefaldende Slagsmaal og drak med hverandre, naar man traf sammen paa Ølhuse og slige Steder. At dette Sammenhold ikke har manglet en vis Styrke, fremgaaer af, at det nu og da turde yttre sig paa Maader, der kunde blive høist faretruende for de Paagjældendes hele Vee og Vel, og det omtales t. Ex., at en Deel Studenter, da en af deres Standsfæller 1651 blev halshugget paa Gammeltorv, med Kjæppe og Stene overfaldt Underfogden og Vagten, hvad enten det nu har været som et Forsøg paa at frie Synderen eller for at hævne sig paa deres Kammerats Bødler[1]. Sammenholdet har selvfølgelig været stærkest netop blandt Kommunitetets og Regentsens Alumner, der under den daglige Samværen paa Klosteret og bag Kollegiets Mure ved Bekjendtskabets Baand særlig knyttedes til hverandre. Men hvor godt et Grundlag end de tvende Stiftelser frembøde for Udviklingen af et Samliv i dybere Forstand mellem deres Alumner, synes et saadant dog at have manglet ligesaavel paa som udenfor

[1]) *Acta cons.* 4 Juni 1651. Den Henrettede har mulig været den Morten Viby, der i *A. C.* 19 Juli 1647 o. fl. St. omtales som anklaget for at have dræbt en Bogbindersvend med en Steen.

Klosteret og Regentsen, saaledes at man, afseet fra hiint reent udvortes Sammenhold ligeoverfor andre Stænder og en eller anden fælles Adspredelse, der dog i Reglen fandt Modstand fra Bestyrelsens Side[1]), i det Hele taget hver især passede sig selv og levede for sine indskrænkede private Fornødenheder, sine smaa personlige Sympathier og Antipathier uden at føle sig som Led af noget større eller mindre Samfund, hvori der kunde tænkes fælles Interesser. Med dette Billede af Studenterne for Øie bliver det ogsaa forklarligt, at der ikke er Spor til, at de, der nøde Godt af Universitetets to største materielle Goder, Kommunitetet og Regentsen, nærede nogen synderlig Pietet for disse Stiftelser eller Trang til ved given Leilighed at lægge den for Dagen. De toge den Understøttelse, der ydedes dem, for hvad den i Datidens Sprog ligefrem hed, en Almisse, og mod Giveren af en Almisse nærer Modtageren, saaledes som Menneskene nu engang ere, i Reglen ikke nogen sær varm Følelse. Hiin ovenfor omtalte særlige Fest til Stifterens Minde kunde synes at tale herimod, men den havde et reent officielt Anstrøg, og fra Alumnernes Side sees der intetsomhelst Tegn til nogen Deeltagelse ved de tvende Leiligheder, da der kunde have været størst Opfordring hertil, nemlig ved Hundredaarsdagene for Kommunitetets og Regentsens Stiftelse. Den første af disse Dage synes overhovedet slet ikke at være

---

[1]) I en Indstilling fra Provsten af 6 April 1725 (theol. Fak. Kopibog III. S. 1328 ff) hedder det: »Syntes og fornødent, at Noget blev sluttet om en Deel Vildsindede deres Lyst til enten at spille Boldt i Regentsgaarden, hvorved Vinduerne baade paa Regentsen og hos Naboerne staae i Fare, eller og at anrette Keglebaner sammesteds, hvorved en uanstændig Raaben og Tilløb af Andre udenfor Regentsen og Hinder for dem, som ville tage sine *studia* iagt, i Regentsen foraarsages«.

bleven betegnet ved nogen Festlighed — hvortil Grunden vel maa søges i de fortrykte Forhold, under hvilke Stiftelsen paa den Tid virkede[1]) — og Høitideligholdelsen af Regentsens Jubilæum 1723 havde udelukkende et strængt officielt Præg. Da Dagen, paa hvilken Regentsbygningen er bleven fuldført, ikke kan opgives, havde man vilkaarlig ansat denne Høitid til Aarets sidste Dag. I Forveien var der af den daværende Provst Mag. Frederik Nannestad[2]) udstedt et kort latinsk Indbydelsesskrift, men hele Festligheden indskrænkede sig iøvrigt til, at Provsten i Regentskirken, hvor det theologiske og philosophiske Fakultets Professorer og Stiftelsens Alumner vare forsamlede, holdt den i Indbydelsesskriftet bebudede latinske Jubeltale[3]).

Det kan nu vel ikke miskjendes, at den Begivenhed, ved hvilken Studenterne indskreve deres Navn i Fædrelandets Historie, Kjøbenhavns Beleiring 1658—60, i en ikke ringe Grad indvirkede paa hele den her skildrede Tingenes Tilstand, og at den Rolle, som hine ved denne Leilighed spillede, ikke alene gav den blotte Yderside af deres Liv en særegen Farve, men at den hos Standen i det Hele vakte en hidtil ukjendt Selvfølelse og gav dens Interesser et Sving udover de snevrere personlige Forhold. Det mest slaaende Vidnesbyrd om Tilværelsen af en saadan ny Aand blandt de akademiske Borgere turde vel inde-

---

[1]) Det bliver endnu forklarligere, naar man, som flere Vidnesbyrd antyde, paa den Tid underlig nok syntes at antage Kommunitetet for stiftet 1560 (see t. Ex. Beckman a. St. S. 53 Anm.).

[2]) Provst fra 1722 til 1732, siden Biskop i Christiania.

[3]) Programmet til Regentsfesten 1823 S. 5 f. Paa Universitetsbibl. findes det maaskee eneste tilbageværende Exemplar af Nannestads i Lapidarstiil trykte Indbydelsesskrift, der med sine himmelstræbende Superlativer og i høieste Grad indfiltrede Periodebygning afgiver et slaaende Exempel paa, hvor vidt Smagløsheden kunde gaae i Datidens solenne Stiil.

holdes i hiint mærkelige Andragende, som et Udvalg af de tjenstgjørende Studenter under Beleiringen rettede til Kongen, og i hvilket de bl. A. anholdt om saadanne Ting, som at der ved Universitetet maatte holdes Forelæsninger over den danske Ret, at Tydskere ikke maatte foretrækkes Indfødte til Embeder og Bestillinger, og at Nordmændene i Universitetslærernes Rækker maatte repræsenteres lige med de Danske[1]. Men i Længden tabte Indvirkningen af hiin mindeværdige Begivenhed sig. Den kort efter indførte Enevælde var ligesaalidt gunstig for Udviklingen af Studenterstandens som af nogen anden Samfundsklasses Selvfølelse og Almeensands, og ihvorvel den fremskridende Kultur altid noget formindskede Raaheden og Udsvævelserne, vedbleve Studenterne dog i det Hele taget at ligne det Billede, af hvilket vi ovenfor have tegnet Omridsene, indtil Livet omtrent fra det 18de Aarhundredes Begyndelse antog en noget forandret Skikkelse. Vi ansee det iøvrigt for overflødigt mere end alene at paapege, at der fandtes Undtagelser fra det, der efter alt Ovenstaaende var Reglen, at der midt iblandt Ukruddet voxte Mænd frem, som kastede Glands over deres Stand og deres Fædreland, og vi skulle i saa Henseende — hvad der ligger vor særlige Opgave nærmest — ikkun anføre enkelte Navne, hvis Ihændehaveres Ungdomsaar ere tilbragte netop indenfor Regentsens Mure og ved Klosterets Borde, og som senere med Hæder ere blevne indskrevne i Statens eller Videnskabens Aarbøger. Blandt Alumnerne fra dette Tidsrum tælles saaledes Præsten Henrik Gerner, Philologen Ole Borch, Psalmedigterne Thomas Kingo og Hans Adolph

---

[1]) Andragendet er fuldstændig aftrykt i Badens Univ.-Journal for 1795 S. 170 ff og i H. F. Rørdam De danske og norske Studenters Deeltagelse i Kbhvns Forsvar mod Carl Gustav S. 86 ff.

Brorson, Anatomen Jakob Vinsløv, Historikeren Hans Gram og sandsynligviis den Lovkyndige Henrik Stampe[1].

35. Vi forbeholdt os ovenfor paa et senere Sted at komme tilbage til de Udskeielser og Laster, der plettede Datidens Studenter, og idet vi i Henhold hertil skulle gjøre de mest fremtrædende af disse til Gjenstand for en nærmere Betragtning, ville vi fortrinsviis hente vore Exempler fra Kommunitetets og Regentsens Alumner. Ingen af disse Laster kaster en saa bred Slagskygge over Billedet af hine Tiders akademiske Ungdom, ingen deelte denne i samme Grad med de andre Samfundsklasser, som Drukkenskaben. Et mildere Udtryk kan ikke bruges; thi der er ikke Tale om, at En og Anden en enkelt Gang kunde faae en Taar over Tørsten i et Vennelag, hvor den stærke Drik var Midlet til at give Stemningen et Sving udover det jævne Hverdagsliv, nei! man satte sin Nydelse i Drikken selv, den var sit eget Formaal, man søgte til Kipper og Værtshuse, ved Nattetid eller ved høilys Dag, ene eller i Selskab med et Par Kammerater, og tog der til sig af det stærke tydske Øl, indtil man tabte Sands og Samling eller laa under Bordet. Hvor indgroet og almindelig Tilbøieligheden til denne Last har været, kan skjønnes ikke alene af de utallige Advarsler og Paamindelser i saa Henseende, der indeholdes i akademiske Programmer og Taler fra hiin Tid, men ogsaa af den Omstændighed, at samtlige Klosterlove fandt det nødvendigt at optage en særlig Straffebestemmelse for de Alumner, der indfandt sig ved Bordet

---

[1]) Stampe blev ifølge den hos Beckman (a. St. S. 147 ff) anførte Fortegnelse Dekanus paa Klosteret 1732, og det er saaledes i høi Grad antageligt, at han i de nærmest foregaaende Aar havde været Alumnus.

i drukken Tilstand[1]). Det er ovenfor antydet, at en enkelt af disse Love kun straffede en slig Forseelse med en Bøde af 4 Skilling og med Udelukkelse fra det paagjældende Maaltid, og denne Mildhed tyder tilstrækkelig hen paa, at Forseelsen var for almindelig til, at man jo maatte see igjennem Fingre med den. Det Samme fremgaaer af en Beretning om, at Klosteralumnerne fra St. Hansdag til Begyndelsen af Juli 1604 ved de saakaldte Mai- eller Krandsegilder havde drukket 16 til 18 Tdr. tydsk Øl, at der en Dag, medens disse Gilder stod paa, ikkun havde indfundet sig 30 Alumner ved Bordet, eftersom »de Andre vare til Driks«, og at man trods Straffebestemmelserne for Udeblivelse fra Maaltiderne dog maatte lade Vedkommende slippe med en Paamindelse[2]). Senere synes man imidlertid ved en mere energisk Optræden at have villet sætte Grændser for Drikfældigheden. Allerede 1610 truede et Statut fra det theologiske Fakultet den Alumnus, der to Gange var funden drukken, med Udelukkelse af Kommunitetet[3]), og Aaret efter sees der virkelig at være blevet statueret et Exempel, idet en Student Jens Riber, der flere Gange var greben i at sidde og svire i et forbudet Værtshuus, og som havde indfundet sig i drukken Tilstand paa Klosteret, hvor han »i plumpe og barbariske Udtryk havde sagt de Andre adskillige Grovheder, paa en uværdig Maade anvendt den hellige Skrift og imidlertid brugt mange upassende og ugrundede Udladelser« — ikke alene forvistes Kommunitetet, men endog blev relegeret paa to Aar[4]).

[1] Leg. comm. af 1573 § 6. 1603 § 13. 1635 § 15, 1662 § 31. Programmer i den antydede Retning nævnes hos Beckman (a. St. S. 19 og 31) fra Aarene 1600, 1607, 1621, 1635, 1642 og 1653.
[2] Nyerup Univ.-Ann. S. 83. [3] Beckman a. St. S. 34.
[4] Engelstoft Univ. og Skole-Ann. for 1811 I. S. 33.

Endog de saakaldte Davids-Degne fandt man det nødvendigt at forbyde at komme drukne til deres Bord paa Klosteret: de skulde i saa Fald bøde en Sletdaler[1]). Det er nu vel ganske vist, at disse extraordinære Kommunitets-Alumner ingenlunde altid vare i den egentlige Drengealder, idet der i de Tider sade Mange i Mesterlektien, som, for at tale med Peer Degn, »lode sig rage to Gange om Ugen«; men da man fra det 17de Aarhundrede har Exempler paa, at Børn i en Alder af 9—10 Aar ere blevne indskrevne som Studenter ved Kjøbenhavns Universitet[2]), er det dog rimeligt nok, at mange af dem ikke have været Andet end Drenge. — og hiin Bestemmelse i Lovene for *Davidici* turde saaledes vel være et af de stærkeste Vidnesbyrd om, at datidige fremmede Forfattere ingenlunde ganske havde Uret, naar de bebreidede vore Landsmænd et udbredt Hang til Misbrug af stærke Drikke. — Fra den Tid, da Christian IV udstedte Forbud mod Indførelsen af det stærke fremmede Øl, og Brændevinen begyndte at indtræde i den Rolle, som hiint indtil da havde spillet, synes der efterhaanden at være indtraadt nogen Bedring i den her skildrede Tilstand, og det lader til, at Studenterne ikke have havt fuldt saa megen Smag for den nye som for den gamle Drik. Men Drikfældigheden havde dog ingenlunde faaet sit Banesaar. Da Regentsens Alumner

---

1) *Leg. Dav. præscr.* § 8.

2) Den 23 Juli 1695 deponerede saaledes Morten Caspar Wolfburg, der ikkun var 9 Aar og 2 Maaneder gammel, og som Aaret efter den 22 Juli paa Borchs Kollegium offentlig forsvarede en Afhandling »*De auguriis Romanorum*«. To Dage tidligere, da J. L. Ursin sammesteds disputerede om de gamle Jøders Skoler og Akademier, responderede Peder Simonsen Aarhuus, der nylig i en Alder af 10 Aar var indskreven som Student, og »som havde Færdighed i 7 Sprog, men især i det hebraiske« (Bircherods Dgb. S. 306 og 321).

— som nedenfor nærmere skal omtales — 1714 fik Privilegium paa at forrette Tjeneste som Ligbærere i Kjøbenhavn, kunde der i deres Laugsartikler endnu behøves en udtrykkelig Bestemmelse om, at »Ingen udi samme Ligfærd findes drukken«, og Straffetrusler mod dem, der overtraadte dette Forbud. Endog paa Klosteret selv var der i længere Tid Udskjænkning af Brændeviin og Øl, indtil Famulus, der havde gjort sig et Bierhverv heraf, endelig i Aaret 1721 fik alvorligt Tilhold om at standse dette Uvæsen[1]). Der maatte ogsaa endnu jævnlig udstedes Forbud mod Studenternes Besøg paa Kipper og Ølhuse, og der forekommer flere Spor til, at navnlig Regentsianerne i temmelig stort Omfang laae under for Fristelsen til at gjæste et Par Værtshuse, der laae i Kannikestræde ligeoverfor Kollegiets Port, og som skaffede Stiftelsens Fædre meget Bryderi og megen Sorg. Forbudet mod at besøge dem synes bestandig at være blevet overtraadt, og endnu i Aaret 1724 maatte Bestyrelsen i de mest indtrængende Udtryk foreholde Studenterne det Uværdige i endog om Søndagen at sidde og svire i disse »*inhonesta conventicula*« og true dem med Udstødelse af Regentsen, hvis de fremturede i deres Ulydighed[2]). I det Hele maae disse Værtshuse have udøvet en ganske særegen Tiltrækningskraft; thi der er neppe nogen Tvivl om, at det har været et af dem, om hvilket det under Pesten 1711 blev indberettet til Sundheds-Kommissionen, at Skjænkestuen daglig sad fuld af Gjæster, uagtet baade Konen og Pigen vare bortrykkede af Pesten, og uagtet alle Folkene i Nabohusene med Undtagelse af en Tjenestepige vare uddøde[3]).

---

[1]) *Acta fac. theol.* 19 Dec. s. A.
[2]) E. C. Werlauff Hist. Antegnelser til Holbergs 18 første Lystspil S. 258.
[3]) F. V. Mansa Pesten i Helsingør og Kbhvn 1710 og 1711 S. 104.

Drukkenskaben var ikke alene Studenterstandens mest udbredte Last, men den blev for en stor Deel tillige Kilden til de raae og tøilesløse Handlinger, der iøvrigt maae bebreides Datidens akademiske Ungdom. Naar Hovedet var hedt og Forstanden omtaaget af den umaadelige Nydelse af den stærke Drik, svækkedes Respekten for den strænge Tugt, der ellers kunde bidrage til at holde de vilde Naturdrifter itømme, den knyttede Haand tøvede ikke længe, før den slog til, og Kniven sad løs i Skeden. Det vilde blive for vidtløftigt at dvæle ved de mange Exempler paa voldeligt Overfald, Løsagtighed, Kaadhed og Optøier af enhver Art, der satte den akademiske Justits i Bevægelse; men det fortjener dog her særlig at erindres, for hvilke Udbrud af Raahed Klosterets og Regentsens nærmeste Foresatte Provsten stundom var udsat — Udbrud, i hvilke det tydske Øl vistnok havde sin store Andeel. Allerede fra Aaret 1577 foreligger der saaledes en Beretning om, at en Kommunitets-Alumnus Hans Skarbæk indlod sig i Klammeri og derefter i et formeligt Slagsmaal med Provsten, og at Kampen førtes med en saadan Heftighed, at den efter at være begyndt paa Klosteret fortsattes i en Bogلade og sluttedes i Provstens egen Gaard. Hvem der gik af med Seiren, melder Historien Intet om; men det endelige Udfald af Sagen blev, at Studenten »extruderedes«, dog med Tilkjendegivelse om, at han, hvis han forbedrede sig, muligen vilde blive tagen til Naade igjen, hvorimod Provsten som den, der ved at modtage Slagsmaalet havde krænket den Embedet tilkommende Værdighed, blev afsat fra sin Post[1].

---

[1]) Efter et Uddrag af *Acta cons.* i Ny kgl. Sml. 1225. 4to. Det nævnte Aar synes overhovedet særlig at have udmærket sig ved Optøier fra Alumnernes Side; thi noget senere sees flere af disse paa Klosteret at have bandet og undsagt Provsten.

Som et Sidestykke til dette Optrin skulle vi meddele følgende til Konsistoriums Forhandlingsprotokol optagne Beretning om, hvad der foregik i sammes Møde den 3 Okt. 1632. Det hedder: »Johannes Bondæus, *præpositus*, klager atter over Morten Nielsen, *studioso*, at han for nogen Stund siden havde yppet Parlament med hannem og nu nyligen igjen revet ham i Haaret og kradset ham i Ansigtet. Morten Nielsen var til Vedermaal og nægtede sig ikke at have slaaes med ham, men at Provsten havde givet ham Aarsag dertil og slaget ham først, og hver beraabte sig paa Vidnesbyrd. Men efterdi Morten Nielsen for nogen Tid siden ikke aleneste havde drukket sig drukken og yppet Parlament i Regentsen, som Rektor selv blev tilkaldt og stillet det, men ogsaa siden med blotte Degen utilbørlig grasseret udi samme Regents, saa skal han nu først gaae *in carcerem*, siden procedere med Provsten og føre sine Vidnesbyrd paa, hvis han hannem beskylder«. Med saadanne Optrin for Øie kan det ikke forundre, om Provsten stundom fandt sit Kald besværligt og uoverkommeligt. Der fortælles saaledes, at Jørgen Hammer, der i Midten af det 17de Aarhundrede beklædte Embedet, erklærede, at han ikke kunde ønske sin argeste Fjende Værre end at være i hans Sted[1], og den bekjendte Jens Bircherod, der senere blev hans Efterfølger, fandt allerede et Par Maaneder efter at være udnævnt til Viceprovst Anledning til i sin Dagbog at nedskrive en Klage over, at han nu fornam, »hvad Uro og Fortræd det giver at have med Studenternes Inspektion at bestille«[2]. Endmindre vil det vække Forundring, at Kommunitets-Lovene ved

[1]) Beckman a. St. S. 134.
[2]) Bircherods Dgb. S. 216.

Straffebestemmelser maatte søge afværget, at Huusfreden paa Klosteret selv skulde forstyrres ved Klammeri og Slagsmaal mellem Alumnerne indbyrdes, ligesaalidt som at disse Straffebestemmelser ikke sjelden overtraadtes. Hvor megen Anledning der end, som vi ovenfor have seet, stundom kunde være for Alumnerne til at være misfornøiede med Økonomens Opfyldelse af hans Pligter, synes denne Embedsmand dog i det Hele at være gaaet fri for haandgribelige Udbrud af hines Harme. I det eneste Tilfælde, vi ere stødte paa, hvor der tilføiedes ham nogen Overlast, var det ingenlunde Misfornøielse med hans Traktemente, der ledede Angriberne, men disse synes at have handlet under Indflydelse af en ikke uberettiget Indignation, den de vistnok have deelt med det øvrige Folk, og som et Vidnesbyrd om, at Studenternes Sympathier og Antipathier dog engang imellem kunde være af en mere almeen Charakteer, fortjener det antydede Tilfælde maaskee at berøres med et Par Ord. Begivenheden var foranlediget ved, at Kommunitetets daværende Økonom Rasmus Byssing ved Dronning Anna Sophies Indtog i Kjøbenhavn 1721 paa Klosterbygningens Muur bl. A. havde anbragt en Indskrift, der under den naturlige Misstemning over Kongens hele Forhold til denne Dame maa have forekommet Studenterne at indeholde en altfor fad Smiger og derfor opbragte dem i den Grad, at Økonomen synes at have svævet i ikke ringe Fare. Optøiernes nærmere Beskaffenhed omtales vel ikke; men at de have været af en temmelig alvorlig Natur, fremgaaer deraf, at Spiisningen paa Klosteret foreløbig standsedes, og at Fakultetet lod Byssing vide, at der, om han ønskede det, skulde blive stillet Vagt ved hans Dør[1]).

[1]) *Acta fac. theol.* 19 Dec. 1721.

36. Kaste vi Blikket paa Ydersiden af Studenterlivet, er der vel neppe Noget, der i dette Tidsrum danner et saa stærkt fremtrædende Træk i Billedet som K l æ d e - d r a g t e n og hvad dermed staaer i Forbindelse, og det maa i vor Tids Øine falde næsten komisk at see Universitetets Fædre med en nok saa stor Iver som den, med hvilken de modarbeidede de nysomhandlede virkelig slette Sider ved den akademiske Ungdoms Færd, jævnlig at foreskrive deres Underordnede Snit og Farve paa Kjole og Kappe og Maaden at bære Haaret paa. Det var som bekjendt jo overhovedet charakteristisk saavel for den Periode, vi her have for Øie, som endog for en stor Deel af forrige Aarhundrede ved positive Foranstaltninger at ville ikke alene forebygge egentlig Luxus i Klædedragt og øvrige Leveskik, men ogsaa modvirke Antagelsen af nye Moder, i hvilken man var tilbøielig til at see et Vidnesbyrd om stor sædelig Fordærvelse, — og i denne Kamp med Modens Luner gik den akademiske Øvrighed blandt de Forreste. Allerede fra Aaret 1600 findes der i Programmer jævnlig de mest indtrængende Forbud og Trusler i saa Henseende; men de maae ikke have hjulpet stort, thi i sin gudelige Harme over Tidsalderens forfængelige Pragt- og Modesyge klager en kjøbenhavnsk Geistlig 25 Aar senere særlig netop over, at ogsaa Studenterne vare smittede af denne. »Kan og ikke nok begrædes, siger han, den slemme Letfærdighed, vore *studiosi* bruge med deres Klædedragt. *In veritate* de træde her frem i Støvler og Sporer, i deres ungarske Rocke med deres Toppe for i Hovedet, saa de Gudfrygtige maae græmme sig tildøde over saadan Letfærdighed. I Sandhed Rektor burde med de andre Høilærde at holde dem til saadan Klædedragt, som deres Stand udkræver, og lade adelige

Personer føre smalle Støvler med de klingende Sporer, som det qvemmer (sømmer sig). Ja dem burde at skjære deres Haar, som den hellig Aand dem foreskriver hos *Ezechielem cap. 44.* Sandelig disse mange Toppefostre, her fødes iblandt os, paaminder os endog om denne Letfærdighed. Men desværre, Ingen vil det agte, Ingen vil tage sig Saadant til Hjerte. Rektor burde at forvise dem fra kgl. Majestæts Disk og Bord, der ikke holdt dem i høvisk og alvorlig Klædedragt, som deres Stand qvemmer« [1]). Den samme Tone istemmer et Program fra Aaret 1627, i hvilket Studenterne under Henviisning til de mangehaande Ulykker, Pest, Krig, Oversvømmelse og Hunger, som Landet hjemsøges af, og, »hvilket er det værste, Antichristens Machinationer«, opfordres til at ydmyge sig under Guds vældige Haand og aflægge de nye kostbare »Noder og Moder« [2]). Da Rigens Kansler Just Høg i Aaret 1645 for Sjellands Biskop vidtløftig klagede over, at Studenterne »sig uflinligen imod Adelstand forholde med usømmelige Ord og Vedernavn, med Raaben af Vinduerne efter Adelen paa Gaden og med Stene at slaae efter Adelen«, søgte han ligeledes Anledning til at besvære sig over »den alamodiske Dragt, som Studenterne, Andre til Forargelse, førte«, og hvori baade han og »andre gode Mænd« havde største Mishag. Bispen forsikkrede vel i denne Henseende, som sandt var, at Universitetet fast hvert Aar ved Program forbød al Overdaadighed i Klædedragt, og lod sig iøvrigt forlyde med, »at ham tyktes, den største Alamode stod i, at baade Buxer og Trøie vare bar luslidte og undertiden revne, saa at baade han og andre Godtfolk i Akademiet

[1]) Brev fra Menelaus Pauli til Chr. Friis i Molbechs Tidsskrift for Hist. m. m. III. S. 418.
[2]) Nyerups Univ.-Ann. S. 111.

maatte komme dem til ringe Undsætning at bøde Klæderne med«. Men Kansleren blev fortørnet, og Enden paa Sagen blev, at først Klosterets Alumner og siden de øvrige Studenter fik alvorligt Tilhold om at bære deres Haar kort afskaaret, som tidligere Programmer bød, og om at »aflægge deres Remmer omkring Livet og Knæene, tillukke deres aabne Ærmer, afskaffe deres vide Støvlekraver med mere Uskikkelighed«, hvorhos det tilføiedes, at saafremt Studenter, der havde Kost paa Kommunitetet, ikke strax rettede sig herefter, men understode sig at trodse Forbudet enten paa eller udenfor Klosteret, skulde de for bestandig forvises samme[1]). Men ikke engang den her omtalte Indskriden fra den høie Adels Side, som følte sig krænket over, at fattige Studenter turde vove at bære Klæder af samme Snit som den, maa have frugtet. Thi allerede 1653 maatte Konsistorium paany irettesætte Studenterne, fordi de tænkte mere paa deres smukke Støvler og Linned end paa Bibelen, og fordi »theologiske Kandidater i alle Henseender klæde sig som Hoffolk«, minde dem om ikke at øde saamange hollandske Kniplinger til deres Linned om Hænderne og til Støvlemansketter og true de Gjenstridige med at gaae glip af Attestats og af al Befordring — en Trusel, med hvilken det var saa alvorlig meent, at den endog siden gik over i Landsloven[2]). Selv den senere saa almindelige akademiske Hovedbedækning Parykken fandt i Begyndelsen ingen Naade hos de strænge Fædre. En Student, der 1645 havde dristet sig til at møde paa Universitetet med en saadan, blev strax befalet under Straf af Fængsel at aflægge den,

---

[1]) Baden Univ.-Journal III. S. 20 ff, Nyerup a. St. S. 106 ff.

[2]) Jfr. Danske Lovs 2—2—2, hvor der som Betingelse for Adgang til Præstekald fordres et Vidnesbyrd bl. A. ogsaa om, at den Paagjældende »har levet skikkelig, endog i Klædedragt«.

og 1656 blev en anden stævnet for Konsistorium for sin Paryks og øvrige »uskikkelige Habits« Skyld[1]). I Modsætning til det forskjellige af Modens Lune afhængige Kostume, som man saaledes forbød Studenterne at bære, anbefaledes det dem bestandig som et Slags Ordensdragt at anlægge en sort Kappe, og i et Kongebrev af 23 Dec. 1667 fik de endog allerhøieste Tilhold om at bære dette Klædningsstykke som bedst stemmende med deres Stand. Kappen blev virkelig ogsaa tilsidst i den Grad uadskillelig fra de akademiske Borgeres udvortes Udstyr, at det sandsynligviis er den, der forskaffede dem det fra Holbergs Komedier bekjendte Øgenavn »Peer Caudi«, hvilket nemlig forklares af den Lighed, Kappen havde med en Hale (*cauda*)[2]).

Vi yttrede ovenfor, at den Rolle, Kjøbenhavns Studenter spillede under Beleiringen 1658—60, gav den reent udvortes Side af deres Liv en særegen Farve. Vi sigtede herved navnlig til et Moment, der staaer i nær Forbindelse med det nys Omtalte, nemlig til den Iver og Haardnakkethed, hvormed Studenterne fra den Tid hævdede sig den adelige Forret at bære Vaaben, og som saa meget mere fortjener særlig at fremhæves her, som det sees, at Regentsens og Kommunitetets Alumner i dette Punkt ingenlunde stode tilbage, men at de meget mere spillede en fremragende Rolle i de herved hidførte Konflikter. Tidligere havde det strængt været forbudt de akademiske Borgere at føre og bruge Vaaben[3]). Allerede Universitets-Ordinantsen af 1539 formener dem Saadant, og i det Udtog

---

[1]) Nyerup a. St. S. 119.

[2]) Werlauff Antegn. til Holbergs Lystspil S. 272.

[3]) Jfr. herved Kjerulf *De jure gladii gestandi civibus acad. concessa*, overs. i Engelstofts Univ.- og Skole-Ann. for 1807 I. S. 189 ff.

af de akademiske Love, der overleveredes Studenten ved hans Indskrivning som saadan, hed det bestandig: Bærer ikke Sværd eller andet Vaaben (*gladium aliave tela ne gestanto*)! De ældste Kommunitetslove true endog den Alumnus, der trodser dette Forbud, med Udstødelse af Klosteret. Uanseet denne Strænghed maae Alumnerne saavelsom de øvrige Studenter alligevel have vovet at anskaffe og bruge Vaaben; thi kort efter Regentsens Stiftelse sees det t. Ex. at have været en yndet Underholdning sammesteds med Bøsser at skyde Naboers og Gjenboers Duer ned af Tagene[1]. Imidlertid har Skikken neppe været synderlig almindelig, og i ethvert Fald har man ikke aabenlyst baaret sine Vaaben. Men allerede i Beleiringens første Periode anholdt Studenterne den 13 Nov. 1658 om kongelig Tilladelse bl. A. til, at de i Henseende til Brugen af Kaarde »maatte nyde den samme Libertet, som er i lovlig Brug paa andre lovlige Akademier«, ved hvis Exempel Kongen selv havde tilskyndet dem til Deeltagelse i Stadens Forsvar. Denne Ansøgning er vel ikke formelig bleven bevilget; men da der under Rigsdagen 1660 — sandsynligviis paa Grund af den mod Adelen herskende ophidsede Stemning — udspandt sig en hed Fægtning mellem Studenter og adelige Domestiker i Kannikestræde udenfor Regentsen, ved hvilken Leilighed en af Regentsianerne fik et Saar, der blev hans Død[2], og Rigshofmesteren i denne Anledning havde befalet Universitetets Rektor ved en Proklamation at give Studenterne Tilhold om at nedlægge deres Vaaben og om at holde sig hjemme efter Kl. 6, opsloge de ved Siden af hiin Proklamation en Erklæring,

---

[1]) Werlauff a. St. S. 257, jfr. ogsaa ovenfor S. 146.

[2]) Werlauff a. St., jfr. ogsaa Kørdam De danske og norske Stud.'s Deeltag. i Kbhvns Forsvar mod Carl Gustav S. 150 f.

hvori de tilkjendegave, at de nok skulde lystre den sidstnævnte Befaling, men at de ikke vilde nedlægge de Vaaben, »som de med Ære og Berømmelse havde baaret mod Kongens Fjender, hvorom hans Majestæt Kongen selv bedst kunde vidne«. Kongen var da og saa galant mod Studenterne at kalde Biskop Svane og Rektor Vandal for sig og betyde dem, at han ingenlunde vilde, at Studenterne, som havde holdt sig saa tappert under Beleiringen, skulde miste deres Kaarder, hvorimod det skulde formenes Adelens Tjenere at bære Værge. Men Konsistorium kunde nu engang ikke forsone sig med at see den akademiske Ungdom bevæbnet, og efterat Saadant allerede Aaret efter var forbudt de theologiske Studenter, udvirkedes der senere, da Studenternes krigerske Bedrifter ikke længer var Frederik III i saa frisk Minde, et Kongebrev af 23 Dec. 1667, ved hvilket »den Uskikkelighed« at bære Kaarde formeentes Studerende af alle Fag. Disse vidste imidlertid at trodse den uskjønsomme Konges Villie, og 14 Aar senere (den 16 Sept. 1681) maatte man derfor udtrykkelig indrømme Studenterne den omtvistede Ret, dog med Undtagelse af Theologerne, for hvis Vedkommende Forbudet gjentoges, uden dog at frugte. De vilde ikke staae tilbage for deres begunstigede Kammerater; ikke engang, naar de bestege Prædikestolen, aflagde de den saa haardt forfulgte Kaarde[1]), og det kan saaledes ikke forundre, at Regentsianerne aldrig undlode at spænde Værget om Livet,

---

[1]) I Konsistoriums Møde den 3 Febr. 1694 gjorde Biskoppen det til Gjenstand for Forhandling, »om ingen Raad var at anstille, saa at *studiosi theologiæ*, helst naar de ere occuperede *in functionibus sacris*, maatte holdes til at være klædte *habitu decenti*, ikke brogede, affarvede, og med en Kaarde« (Werlauff a. St. S. 278).

før de gik til deres Maaltid paa Klosteret. Da Carl XII i Aaret 1700 lod til at ville berede Kjøbenhavn samme Skjæbne som hans Farfader omtrent 40 Aar tidligere, og der efter det første Opraab til Studenterne om at gribe til Vaaben ikkun meldte sig et ringere Antal, var det altsaa unægtelig noget spydigt af Universitetets Rektor, naar han i en Proklamation af 7 Aug. tiltalte dem saaledes: »I skamme Eder ikke ved i Fredstid at bære Vaaben, og dog skjælve I nu ved at bruge dem, naar Nøden byder!«[1] Disse Ord maae imidlertid ikke lede til at antage, at Kaarden ellers fik Lov til at ruste fast i Skeden og kun bares som en Sideprydelse. Dueller, paa hvilke allerede den ældre Tids akademiske Liv kan opvise enkelte Exempler, vare nu ingenlunde sjeldne, og for at kunne tee sig med Anstand ved slige Leiligheder lagde man sig med stor Iver efter Fægtekunsten paa de saakaldte »Fægteboder«. Holberg skildrer Tilstanden ved Overgangen fra det 17de til 18de Aarhundrede saaledes: »For 40 Aar siden var en Fægtemester udi samme Anseelse som en Professor ved Universitetet; i det Ringeste kunde han blandt vore Studenter regne ligesaa mange, om ikke flere Skolarer, thi en norsk Student, som ikke havde freqventeret Fægteskolen i Kjøbenhavn, blev anseet ved sin Hjemkomst som En, der havde anvendt Tiden ilde ved Universitetet. Fægteøvelser vare da ogsaa nødvendige, efterdi det var *grande mode* for alle Folk saavel gamle som unge at duellere med hinanden udenfor Stadsporten«[2]. Endnu hyppigere end Duellerne vare mere formløse Slagsmaal eller saakaldte »*Rencontres*« paa Gader og andre offentlige Steder deels imellem Stu-

---

[1]) Engelstoft Univ.- og Skole-Ann. for 1808 II. S. 161.
[2]) *Holbergs* Epistler II. S. 33.

denter indbyrdes[1]) deels imellem disse paa den ene Side og adelige Lakaier eller Officerer og Kadetter paa den anden, og ved saadanne Leiligheder kom selvfølgelig Kaarden ogsaa til Anvendelse. Stor Opsigt gjorde i hiin Periode en saadan Kamp, der om Aftenen den 8 Marts 1696 udbrød mellem Studenter og Lakaier. Valpladsen var atter denne Gang i Kannikestræde, og Hovedrollen spillede Regentsianerne. En Samtidig skildrer Sammenstødet saaledes: »Om Aftenen var i store Kannikestræde en svær Allarm opreist formedelst en blodig Rencontre og Slagsmaal mellem Studenterne paa Regentsen og en stor Hob Lakaier. Studiosi brøde Stenene op af Gulvene i Regentskamrene til Defension og brugte udenfor paa Gaden adskillige Gevær i deres Furie, Lakaierne iligemaade imod dennem. Alle Regentsvinduerne bleve indslagne og mange brudne Pander paa begge Sider bekomne«[2]). Denne Kamp ledede til energiske Forholdsregler. Allerede den 21 Marts udkom der et Program fra Konsistorium, hvori det forbødes Studenterne under Trusel om Relegation og anden Straf at gaae i Kommunitetet med Kaarde eller overvære Klammeri paa Gaden, og den paafølgende 4 April opsloges der en Kundgjørelse, ved hvilken det — »for at betage *studiosis*, som ligge paa Regentsen, den Leilighed at løbe ligeover Gaden endog i Sloprokker[3]) i Kro- og Værtshuse tvertfor deres Logement, hvoraf nu nylig i sidste Aktion og Slagsmaal saamegen *desordre* og Skandale er opkommen« — forbødes, at nogen Regentsianer »maatte

---

[1]) Af *Acta fac. theol.* 3 Aug. 1691 sees, at to Kommunitets-Alumner endog paa selve Studiigaarden havde havt en Rencontre med dragne Kaarder.

[2]) Bircherods Dgb. S. 315.

[3]) Det sees saaledes, at Sloprokken, der i vore Dage vel kunde betegnes som Regentsianernes Nationaldragt, allerede i Slutningen af det 17de Aarhundrede var i Brug paa Kollegiet.

lade sig finde i samme Krohuse eller nogen anden, som nu er eller komme kan i samme Gade, under hvad Prætext det være kan, *sub poena extrusionis* baade af Regentsen og Kommunitetet«[1]. Ja Sagen ansaaes for at være af den Betydenhed, at Kongen selv forbeholdt sig at afsige Dommen over de Skyldige. Den faldt i den paafølgende Juni Maaned, og de Regentsianere, der »i den sidste Aktion havde været mest dristige til Skjældsord, Steenkasten o. desl.«, maatte haardt bøde for deres Forseelse. En af dem blev, »andre urolige Hoveder til Afsky«, forviist Universitetet for bestandig, sex Andre for et halvt Aar berøvede al akademisk Understøttelse og de øvrige afstraffede med Fængsel og Bøder. Ved Kongebrevet, der meddeelte Konsistorium Dommen, fik dette endelig Befaling om at »tilholde Provsten ved Regentsen med *studiosis* at have Opsigt, at de ikke skal have Leilighed til herefter at begaae grove og strafværdige Forseelser«[2]. Denne Strænghed synes ogsaa at have frugtet. Thi da det en Snees Aar senere kom til Skjærmydsler mellem Studenterne og Landkadetterne, have de Første været den angrebne Part. Dette indrømmes udtrykkelig i en Skrivelse, som den daværende Politimester Ernst i Marts 1718 tilstillede Konsistorium med Opfordring til at befale Studenterne »ei at melere sig i noget Klammeri«, og af hvilken det iøvrigt fremgaaer, at »den store *desordre* og Slagsmaal, hvorunder mellem Parterne har været dragendes Kaarder«, ikke har været noget ganske ubetydeligt Sammenstød, eftersom Politimesteren ikke alene

[1]) Nyerups Univ.-Ann. S. 198 f., Eft. om Reg. S. 65.

[2]) Kongebrevet, dat. 6 Juni, findes *in orig.* i Konsistoriums Archiv Pakken Nr. 197. Den relegerede Student hed Niels Banner, de 6 fra deres Beneficier »removerede« Mathias Hansen, Hans Kingo, Anders Rod, Jørgen Christensen, Just From og Peder Bollesen.

havde »beordret samtlige Vægtere at være aarvaagne og *alerte*«, men endog anmodet Byens Kommandant om at lade Rytteri og Fodfolk patrouillere i Gaderne[1]). Uagtet Kadetterne havde faaet samme Tilbold som det, Konsistorium skulde give Studenterne, var det dog atter hine, der Aaret efter vare Angriberne. Thi i Febr. 1719 indkom der til den daværende Universitets-Patron Oversekretær Vibe en Klage, i hvilken Regentsianerne besværede sig over, at en Deel af Landkadetterne »den 10de f. M. om Aftenen havde forsamlet sig udenfor Regentsen, ladet høre mange Skjældsord mod Studenterne, hugget i Regentsporten og, da de ingen Modstand fornam, slaaet nogle Vinduer itu i Regentsen og Ehlers Kollegium«[2]) — en Besværing, der foranledigede, at Regjeringen nedsatte en Undersøgelses-Kommission, som for denne Gang standsede Skjærmydslerne[3]).

---

[1]) Skrivelsen fra Ernst, dat. 30 Marts, findes i Konsistoriums Archiv a. St.

[2]) Werlauff a. St. S. 259.

[3]) De her omtalte Sammenstød, ved hvilke det Fjendskab mellem Studenter og Militære, som senere kom til at spille en ikke ubetydelig Rolle (jfr. nedenfor), for første Gang lagde sig for Dagen paa en fremtrædende Maade, mangle iøvrigt ikke ganske Forløbere. I Studiigaards-Regnsk. for 1627—28 omtales f. Ex. en Deel af Taget paa Kommunitets-Bygningen som nedrevet af Soldaterne »i Parlament med Studenterne«, og »de Hofkarle«, med hvilke en Deel Studenter ifølge *Acta cons.* 19 Juni 1654 havde havt et heftigt Slagsmaal paa Kaarder udenfor Frue Kirke, svarede vistnok til vor Tids Garde.

VIII.

Enkelte fremtrædende Begivenheder af Hovedstadens Historie i dette Tidsrum, betragtede i Henseende til deres Indvirkning paa Kommunitetet og Regentsen. 37. Svenskekrigen 1658-60 og navnlig Kjøbenhavns Beleiring under samme: Kommunitetets Virksomhed bestandig mere indskrænket og tilsidst næsten tilintetgjort; Stiftelsernes Tilstand under Krigens Efterveer; Forsøg paa at ophjælpe den; Reglementet af 23 Juni 1683. 38. Pesten 1711: Kommunitetets Virksomhed foreløbig standset; Studenternes Optræden som Ligbærere og Regentsens herved erhvervede Privilegium paa begrændset Eneret til denne Forretning. 39. Ødelæggelsen af Kommunitets-Bygningen og Regentsen under den store Ildebrand 1728.

37. Det staaer nu kun tilbage kortelig at dvæle ved enkelte fremtrædende Punkter af Hovedstadens almindelige Historie i det foreliggende Tidsrum og at paavise, hvilken mere eller mindre indgribende Indflydelse disse udøvede paa Kommunitetets og Regentsens eller deres Alumners Skjæbne og Vilkaar.

Ingen anden Begivenhed i hele den lange Aarrække fra 1569 til 1728 greb saa mægtig ind i den kjøbenhavnske Studenterstands hele økonomiske Velvære som Krigen med Carl Gustav 1658—60, der næsten ganske ødelagde de Stiftelser, som ydede de fleste af dens Medlemmer det daglige Brød, og mange Slægter efter den, der fristede Farer og Nød under Kjøbenhavns Beleiring i hine Aar, maatte føle Trykket af Krigens Efterveer. Det er derfor denne Begivenhed, ved hvilken der fortrinsviis her er Opfordring til at dvæle.

Det ligger vel udenfor nærværende Skrifts Plan at give en Skildring af hine Dage, da Kjøbenhavns Studenter »ginge tilvolds«, at følge dem, naar de trillede Hjulbøren for at bøde paa Forsvarsværkernes Usselhed, eller naar med Borgere og Soldater hjemsøgte Svensken i hans

Løbegrave, eller endelig at dvæle hos dem den mindeværdige Nat, da de i Forening med hine toge mod hans Stormløb. Men det skal dog her erindres, at Klosterets og Regentsens Alumner havde en rig Andeel i de Farer, de danske og norske Studenter da bestode, og i den Hæder, de høstede. Af de 266 Mand, som den i Sept. 1658 optagne Rulle over »Studenternes Regimente« [1]) tæller, vare nemlig ikke mindre end 134 Alumner paa Kommunitetet, og det overveiende Fleertal heraf har selvfølgelig havt sit Hjem bag Regentsens Mure. Og som disse deelte deres øvrige Kammeraters Farer og Hæder, saa deelte de tillige — og dette vedkommer os her nærmest — de Beleiredes almindelige Nød og Savn.

Ved Beleiringens Begyndelse bespistes der paa Klosteret, som i det Foregaaende antydet, 144 Personer, og efterat Studentervæbningen var oprettet og det gjældte om at skaffe dagligt Brød til saamange som mulig af dennes Medlemmer, lovede Kommunitetets daværende Økonom Hans Jørgensen Mule den 14 Aug. 1658 at sørge for, at der paa Klosteret oprettedes tre nye Borde, hvert for 12 Personer, imod at til Gjengjæld Bordet for de saakaldte *Davidici* afskaffedes. Ved denne Foranstaltning vilde det saaledes opnaaes, at 180 af »de militerende Studenter« daglig fik fri Kost. Men som det var at vente, kunde Hans Mule ikke længe staae ved sit Tilbud. Allerede den 23 Aug. saae han sig nødt til at afgive den Erklæring, at han ikke var istand til efter Løfte at bespise de 36 nye Alumner, og at han til de øvrige 144 kun havde Forraad for 6 Uger[2]). En Indskrænkning i Antallet var derfor at

[1]) Fuldstændig aftrykt i Rørdams De danske og norske Stud.s Deeltag. i Kbhvns. Forsvar mod Carl Gustav S. 157 ff.
[2]) Nyerup Univ.-Ann. S. 133, Rørdam a. St. S. 37 f.

forudsee, og efterat Økonomen et Fjerdingaar senere havde erklæret en saadan for nødvendig, opfordredes han ved et Kongebrev af 28 Nov.[1]) til ved Udlæg af egne Midler at gjøre sig Flid for saalænge som mulig at underholde i alt Fald 3 til 4 Borde, »om ikke saa rundeligen, som Fundatsen tilholder udi bedre Tider at skulle skee, dog saaledes som den fornødne Livsophold udkræver«. Imidlertid synes Mule, der Sommeren forud var kommen til at love Mere, end han kunde holde, nu at have gjort det godt igjen ved at udrette Mere, end hvad han saaledes var opfordret til. Thi indtil den 5 Dec. vedblev det tidligere Antal af 144 Alumner at bespises paa Klosteret, og fra denne Dag indskrænkedes Tallet ikkun til 96 og ikke, som der havde været Grund til at befrygte, til 48 eller endog 36[2]). Til de anførte 96 Alumner kunde der imidlertid kun skaffes eet Maaltid Mad om Dagen; men ligesom de 91 af dem, der vare i kampdygtig Stand, foruden Kosten fik 2 Mark ugentlig hver, saaledes søgte man ogsaa at hjælpe paa de øvrige ved at tilstaae dem hver 5 Mark om Ugen i Underholdningspenge[3]). Til Gjengjæld for sine Opoffrelser erholdt den energiske og uegennyttige Økonom kongeligt Tilsagn om for Livstid at beholde sin Post, ligesom der selvfølgelig ogsaa tilsikkredes ham Erstatning for hans Udlæg[4]). Men under den langvarige Beleiring kunde hans

---

[1]) Trykt hos Rørdam a. St. S. 181

[2]) See Mules Memorial anlangende Stud.s Underhold i Kommunitetet (Rørdam a. St. S. 201 f).

[3]) Rørdam a. St. S. 190 ff.

[4]) Disse androge tilsidst en Sum af over 2380 Rdr., der ifølge kgl. Resol. af 20 Okt. 1670 godtgjordes hans Arvinger ved Hjælp af en Deel af Universitetets Legatmidler, imod at Kommunitetet igjen skulde erstatte de paagjældende Legater Beløbet og, som det synes, indtil da forrente det (Indb. fra den under 23 Mai 1682 nedsatte Kommission i Kommunitets-Archivet).

Midler ikke strække til, og Nøden blev derfor stedse større. Allerede i Juni 1659 klagede Studenterne over, at Kosten i Kommunitetet var saa ringe, at de neppe kunde friste Livet ved den, og samtidig synes allerede Antallet af de Spisende sammesteds at være sunket ned til 24[1]). Dette Antal lovede Hans Mule i Sept. at holde endnu i nogen Tid med to Maaltider om Dagen og, naar Saadant ikke kunde lade sig gjøre længer, da i alt Fald at bespise 12 Personer. Henimod Aarets Slutning, da Universitetet besluttede sig til at foranstalte en Kollekt for om muligt at bøde paa den mellem de akademiske Borgere herskende Armod, er hele Kommunitetet i Virkeligheden vistnok blevet bragt ned til et eneste Bord, ved hvilket 12 Studenter fik en mager og tarvelig Kost, og det turde vel endog være et Spørgsmaal, om ikke tilsidst maaskee al Spiisning er ophørt.

Fredens Slutning i Mai 1660 aabnede endelig igjen Kjøbenhavns Porte for Tilførsel, men kunde ikke lindre den Nød, som de to sidste ulykkelige Aar havde bragt over Kommunitetet og over dem, til hvis Bedste det var grundlagt. Under Krigen havde nemlig Stiftelsens Gods lidt særdeles meget, og der kunde for den nærmeste Fremtid ikke være Spørgsmaal om nogen videre Indtægt deraf. Da der saaledes ikke var Midler til at bøde paa den almindelige Armod, forlode ikke alene de Klosteralumner, der havde deeltaget i Stadens Forsvar, og som havde noget Hjem eller andet Tilflugtssted i de danske Provindser

---

[1]) See det hos Rørdam a. St. S. 117 anførte Citat af Hiørings haandskrevne »Beleirings Dagværk« til 16 Juli, hvormed dog Mules Memorial af 19 Sept. (smstds S. 201) ikke ganske stemmer, idet det i samme hedder: »og jeg siden den Tid (ɔ: 5 Dec. 1658) haver underholdt 96 Studenter med eet Maaltid Mad dagligen«.

eller i Norge, snarest mulig Universitetet; men dette var ligeledes Tilfældet med Størstedelen af de Studenter, der indskreves i de to nærmeste Aar efter Fredens Slutning, og det fandtes derfor ogsaa unyttigt at lade Nogen »komponere for Klosteret«[1]). Som Følge af denne almindelige Studenter-Udvandring fra Hovedstaden stod ikke alene Klosterets Spisesal, men ogsaa Regentsen næsten tom. I Beretningen om Konsistoriums Møde den 20 Jan. 1661 hedder det, at Kollegiet »nu moxen er øde, saa Gud maa vide, naar det engang igjen kan blive repareret og freqventeret, al den Stund saa staaer og ringe Forhaabning er, at Bordene med Kost i Klosteret som tilforn for fattige Studenter kan underholdes, som vel desværre seenlig vil skee«. En lige saa mistrøstig Tone gaaer der igjennem en Memorial angaaende Universitetets Tilstand, som Rektor og samtlige Professorer den 13 Okt. s. A. indgave til Kansleren, ligesom det da ogsaa af denne erfares, at Klosteret til den Tid end ikke kunde underholde eet Bord, idet det hele Antal af Spisende da kun var 6[2]). Dette Antal var vel allerede i den paafølgende Dec. Maaned voxet til 24, men Traktementet var paa den anden Side neppe at regne for en Trediedeel af, hvad det havde været i bedre Dage[3]). Først to Aar senere vare de forfaldne Sager komne saaledes paa Fode igjen, at Antallet af Kommunitetets Alumner kunde fastsættes til de 100, det op-

---

[1]) Beckman a. St. S. 51. I den strax nedenfor omtalte Memorial fra Universitetet til Kansleren hedder det, at »de meste, saa tidlig de ere deponerede, nødes til at reise hjem til deres Forældre, Venner eller Andre, hvor de kan i en eller anden Maade faae deres Ophold«.

[2]) I Ny kgl. Sml. 1225. 4to.

[3]) Efter en Optegnelse smstds.

rindelig havde udgjort, og at de afbrudte Klosterøvelser paany kunde gjenoptages — i hvilken Anledning der paa eengang afholdtes en Adgangsprøve for samtlige de i de fire sidste Aar dimitterede Aspiranter til Klosteret — og samtidig har da vel ogsaa Regentsen faaet en ny Befolkning.

Ligesom imidlertid det nysnævnte Antal Alumner vistnok i lang Tid ikkun stod paa Papiret, saaledes var overhovedet Kommunitetets trange Tid ingenlunde forbi hermed. Da Indtægterne af det ødelagte Gods vedbleve at være altfor utilstrækkelige, maatte Stiftelsen for at sættes istand til at opfylde sin Bestemmelse gjøre Gjæld, der for at kunne forrentes drog ny Gjæld efter sig. Denne var i Aaret 1674 voxet til den efter Datidens Forhold betydelige Sum 11,500 Rdr.[1]), og der maatte nu tænkes paa energiske Foranstaltninger til at raade Bod paa Ondet. Det paalagdes det theologiske Fakultet at gjøre Forslag til slige Foranstaltninger, og dettes Indstilling fremkaldte et Kongebrev af 17 Sept. s. A.[2]), der foruden et Slags Normalbudget for Stiftelsen, ved hvilket Indtægterne ansloges til omtrent 5480 Rdr. og Udgifterne til omtrent 4000 Rdr. aarlig, indeholdt et Reglement for Spiisningen, hvorefter den fjerde Ret ved Middagsmaaltidet for Fremtiden skulde falde bort og det iøvrigt skulde være Økonomen tilladt ved Valget af Retterne fortrinsviis at tage Hensyn til Priisbilligheden. Disse Foranstaltninger vare imidlertid ikke tilstrækkelige til at afhjælpe Nøden, og der anordnedes derfor den 23 Mai 1682 en Kommission — bestaaende af Vicekansler Holger Vind, Etatsraad Scavenius og Biskop

[1]) Nyerups Univ.-Ann. S. 134.

[2]) I Afskrift i Kommunitetets Archiv.

Bagger, senere tillige Dr. Chr. Nold — med det Hverv at anstille en grundig Undersøgelse med Hensyn til Kommunitetets Gods og Tiender, dets Renterestancer og øvrige Gjæld, Spiisningen, Virkningen af den sidste Reduktion o. s. fr. og indkomme med Forslag til Forbedringer i enhver fornøden Retning. Kommissionen sluttede sine Forhandlinger i Febr. 1683, og dens Indberetning til Kongen[1]) gav et sørgeligt Billede af den tidligere saa rige Stiftelses Tilstand. Kommunitetets Gods var ifølge dette Aktstykke befundet saa slet og forarmet, »at der neppe i det ganske Land skal findes noget, som i Almindelighed er saa armeligt og elendigt«. Til Svenskekrigens Ulykker var der senere kommen Misvæxt, Gjennemmarscher og »kontinuerlige Exekutioner«, og Bønderne, hedder det, kunne derfor umulig »vente den Grøde af deres Udsæd, som kan være nok baade til Skat og daglig Føde, men maae selv lide Hunger og tit og ofte sidde endda inde med Landgilde«, paa hvilken Restancerne da ogsaa alene til 1681 androge 9000 Rdr. Ligesaa daarlig fat var det med Tienderne. »Efterdi Jorden formedelst Bøndernes Forarmelse ikke besaaes nu som i forrige Tider, hedder det, er der fast Ingen, som dennem begjærer, og de, som har dem allerede i Fæste, truer hver Dag med at opsige dennem«. Da hertil endnu kom, at de Kornpriser, der ved det i 1674 udarbeidede Overslag over Indtægterne vare lagte til Grund for Beregningen, havde viist sig at være altfor høie, var det intet Under, at Indtægten ikke havde kunnet dække Udgiften, at Stiftelsens Økonom ligesom i Beleiringens Tider havde maattet staae i Forskud, og at Gjælden istedet-

[1]) En Afskrift af eller et Koncept til samme findes i Kommunitetets Archiv.

for at aftage var voxet[1]). Hvad endelig Bygningerne angaaer, da hedder det om Klosteret, at det er saa brøstfældigt, »at Økonomen ikke uden Fare beboer sine egne Værelser«, og at »Lofterne fast over det ganske Huus ere af Orm saa fordærvet, at neppe nogen Rugsæd kan bevares paa dennem for Ormenes Mangfoldighed« — og med Regentsen har det ikke været bedre bevendt, eftersom Provsten 6 Aar senere indberettede, at Kollegiet med Undtagelse af nogle faa Kamre var saa brøstfældigt især paa Vinduer og Kakkelovne, »at *studiosi* ei imod Vinteren kan være derudi«[2]). De Forholdsregler, Kommissionen antydede som Midler til at raade Bod paa den her skildrede Tilstand, bleve i alt Væsentligt bifaldte ved det nye Reglement for Kommunitetet, der den 23 Juni 1683 erholdt kongelig Stadfæstelse. Dette Reglement indskrænkede sig ikke til i det Hele at sætte Kommunitetets Økonomi paa en bedre Fod (jfr. ovenfor S. 56 f.): det virkede paa en endnu mere umiddelbar Maade til at ophjælpe den forfaldne Stiftelse. Det forhøiede den saakaldte Konsumtions-Genant eller det Vederlag, Kommunitetet oppebar for Konsumtions-Afgiften af, hvad der behøvedes til Alumnernes Bespiisning, til 500 Rdr. aarlig, og — hvad der var ulige vigtigere — det fritog Godset for alle ordinære og extraordinære Skatter og Paabud foreløbig indtil Aarhundredets Udgang, »og hvis Stedet imidlertid ikke skulde komme sig af sin Vidtløftighed og Godset i forrige

[1]) Den udgjorde foruden Økonomens Forskud c. 12,450 Rdr. At Stiftelsen i Aarene 1677—86 end ikke formaaede at udrede Renter af en Gjæld til det Bartholinske Legat til ikkun 200 Rdr.s Beløb, sees af Hofmans Fund. I. S. 167.

[2]) Theol. Fak. Kopibog I. S. 118 ff.

Skik og Esse igjen«, stilledes endog en yderligere Eftergivelse i Udsigt.

Hvor indgribende en Foranstaltning det nye Reglement end var, og med hvor megen Grund det end tør paastaaes, at det fornemmelig maa tilskrives dette, at der efterhaanden oprandt bedre Tider for Frederik II.s og Christian IV.s veldædige Studenterstiftelser, er det iøvrigt en Selvfølge, at det ikke med eet Slag kunde raade Bod paa den næsten fortvivlede Tilstand. Uagtet saaledes Regentsen efter det nys Antydede var i en saagodtsom ubeboelig Forfatning, kunde der dog i længere Tid ikke afsees de fornødne Midler til dens Istandsættelse, og et Forslag til at skaffe Penge til dette Øiemeds Opnaaelse, som Provst Bircherod tre Aar, efterat Reglementet var udkommet, indgav til Bestyrelsen, røbede mere god Villie end praktisk Sands og førte derfor ikke til Noget[1]). Da Arbeidet endelig ikke længer kunde udsættes og Kollegiet i Aarene 1693—95 undergik en omfattende Reparation, var det kun for en mindre betydelig Deel af Kommunitetets egne Midler, Omkostningerne herved afholdtes, idet Universitetet maatte forstrække Størsteparten af de fornødne Summer[2]). Et

---

[1]) Han vilde, at enhver daværende akademisk Borger skulde forpligtes til en vis Tid, efterat han var kommen i Embede, at erlægge en Kjendelse af 10, 20 eller flere Rdr. til Stiftelsen, at alle geistlige og verdslige Embedsmænd skulde opfordres til i Betragtning af den Nytte, Regentsen kunde yde deres Børn, at gjøre det Samme, og at endelig alle »Magnater i Riget, helst heri Staden« skulde anmodes om at give et anseligt Tilskud.

[2]) *Acta cons.* 4 Nov. og 6 Dec 1693, 12 Sept. 1694. I Aaret 1705 gjorde Universitetet Paastand paa, at Kommunitetet, »som nu er i god Stand«, skulde tilbagebetale Beløbet, hvilket da ogsaa skete, uagtet det theologiske Fakultet ikke ret vilde gaae ind paa at betragte Forstrækningen som et Kommunitetet ydet Laan og paastod, *at der ikke fandtes* nogen Resolution, som forbandt dette til at

andet Vidnesbyrd om, at Tilstanden ikkun langsomt gik frem til det Bedre, indeholdes i følgende ret charakteristiske lille Historie, der skriver sig fra 1691, altsaa dog fulde 8 Aar, efterat Reglementet var givet. Det havde, som ovenfor anført, hidtil bestandig været Skik, at Klosteralumnerne Helligtrekongersaften efter Maaltidet fik et Kruus godt gammelt Øl for deri at drikke Stifterens og andre loyale Skaaler. Men da Bestyrelsen ikke længer vilde lade Udgiften hertil passere i Økonomens Regnskaber, maatte Alumnerne i det nysnævnte Aar undvære dette lille Symposion. Herover følte ikke alene disse, men ogsaa den daværende Kloster- og Regentsprovst Søren Sørensen Glud sig saa krænket, at han, tilmed da han kort Tid efter erfoer, at der ikke skulde kunne raades Bod paa Stiftelsens slette økonomiske Forfatning, medmindre Alumnernes Antal reduceredes med 40, den 11 Juni s. A. nedlagde sit Embede[1]. Ligesom imidlertid den antydede Indskrænkning i Alumnernes Antal ikke kom istand[2], saaledes var Provst Gluds Fratræden ogsaa, forsaavidt den anden Grund angaaer, noget forhastet, om den end maaskee som en Demonstration mod slig Krænkelse af gammel Vedtægt kom Alumnerne tilgode. Allerede Aaret efter blev det nemlig ifølge Indstilling af den daværende Ephorus Professor Hans

---

holde Regentsen vedlige (theol. Fak. Kopibog II. S. 302, *Acta fac. theol.* 12 Febr. 1705).

[1]) Beckman a. St. S. 66.

[2]) Der havde dog i Virkeligheden været Tale om noget Saadant vel nærmest paa Grund af, at den kgl. Kasse i hele 3 Aar havde undladt at betale Kommunitetet den i Regl. af 1683 lovede Konsumtions-Genant (*Acta fac. theol.* 6 Nov. 1690). Gluds pludselige Fratræden blev iøvrigt Anledning til »store *desordres*« paa Klosteret, og Fakultetet konstituerede derfor de to øverste Dekaner til midlertidig at udføre de ellers Provsten paahvilende Pligter (smstds. 3 Aug. 1691).

Vandal, der befrygtede, »at man skulde ilde ressentere det til Hove, om man fik at vide saadan god Skik at være ophævet«[1]), bifaldet, at Alumnerne fremdeles som hidtil skulde have deres Godtøl Helligtrekongersaften — men Historien viser i hvert Fald, hvorvidt man troede at burde gaae i Indskrænkninger. Ligesom den Sparsommeligheds-aand, der saaledes gjorde sig gjældende hos Bestyrelsen, førte til en Formindskelse i Stiftelsens Udgifter, saa voxede paa den anden Side ogsaa Indtægterne, efterhaanden som Godset kom paa Fode, og især efterat der 1705 var truffet den Foranstaltning, at Tienderne fremtidig skulde bortfæstes ved Auktion. Frugten heraf var da atter, at i Aaret 1709 kunde endelig Bestemmelsen om 100 Alumners Underholdning træde i Kraft, og efterat det i Løbet af samme Decennium var lykkedes fuldstændig at afbetale Gjælden, kunde Stiftelsen fra nu af aarlig udsætte et Overskud til Forrentning. Herved indvandtes der et Reservefond, som haardt kunde behøves i den anden Hjemsøgelsestid, hvortil vi senere skulle komme[2]).

38. En mærkelig Begivenhed i Kjøbenhavns Historie, som ligeledes her fortjener nærmere Omtale, er Pesten 1711. At denne Landeplage ikke kunde blive uden Indflydelse paa Kommunitetet, er let at indsee. Allerede kort efterat de første Spor af Epidemien i Juni Maaned havde yttret sig indenfor Kjøbenhavns Volde, søgte saamange af Alumnerne, som Saadant overhovedet var muligt, ved Flugt fra den pestsmittede Stad at unddrage sig Dødsfaren, og

[1]) See Vandals Brev i Bircherods Dgb. S. 246.

[2]) I de sidste 4 Regnskabsaar før Branden 1728 var Kommunitetets aarlige Indtægt (ifølge paagjældende Regnskaber i Qvæsturens Archiv) i Gjennemsnit 37,348, Udgiften 35,612 og det aarlige Overskud altsaa *1736 Rdr.*

iblandt de Tilbageblivende krævede den frygtelige Sygdom ikke faa Offre, saa at Klosterets Famulus havde nok at gjøre med at tilveiebringe Ligkister til de afdøde Studenter og sørge for, at de kom i Jorden[1]). Herved indskrænkedes Antallet af Alumnerne saa stærkt, at der tilsfdst kun spiste en Snees Personer paa Klosteret, og efter Indstilling af Økonomen, Borgermester Rasmus Byssing, indgik Fakultetet derfor den 28 Sept. med Andragende til Kongen om, at Spiisningen, saalænge »den svage Tid« vedvarede, maatte ophæves. Dette Andragende bevilgedes allerede den 3 Okt., imod at »de faa tilstedeværende Kommunitets-Lemmer nyde saameget ugentlig, som *oeconomo* for dennem at spise er tillagt« (dengang 5 Mark), samt imod at Bestyrelsen kom overeens med Byssing deels om et billigt Vederlag til ham for det Tab, der maatte lides ved Salget af hans beholdne Fødevarer og Brændsel, deels om et Bidrag til hans og hans Folks Underholdning i Mellemtiden. En hertil sigtende Forening blev en Ugestid efter indgaaet mellem Fakultetet og Økonomen, og den erholdt senere kongelig Stadfæstelse[2]). De sædvanlige Klosterøvelser vare allerede tidligere standsede af sig selv, og tilsidst søgtes neppe engang Kirken: i alt Fald begrundedes den Beslutning, Fakultetet i Begyndelsen af Okt. tog om midlertidig at ophæve den sædvanlige Onsdags-Gudstjeneste i Trinitatis Kirke, udtrykkelig ved Henviisningen til, at »neppe en eneste *studiosus* saaes i Kirken paa de Tider, og det øvrige Auditorium bestod af 2 à 3 Qvinder«[3]). Med det nye Aar — der i Fakultetets Forhandlings-Protokol indledes med følgende betegnende Hjertesuk: »Den barm-

---

[1]) *Acta fac. theol.* 13 Jan. 1712.
[2]) Theol. Fak. Kopibog II. S. 634 f., 644 ff.
[3]) *Acta fac. theol.* 5 Okt.

hjertige Gud forlehne et helbredsomt, fredeligt og lyksaligt Aar for sin eenbaarne Søn Jesu Christi Skyld!« — begyndte Livet efterhaanden at antage de gamle Former. De bortreiste Studenter flokkedes atter i den hærjede Hovedstad, og den 13 Jan. fandt Fakultetet derfor allerede Anledning til at anmode Økonomen om efter 6 Ugers Forløb at være betænkt paa at lade Spiisningen indtræde paany. Denne Frist blev heller ikke oversiddet, og den 29 Febr. kunde Provsten Søren Lintrup med 80 Alumner efter 5 Maaneders Afbrydelse paany begynde Spiisningen og Øvelserne[1]).

Hvor forstyrrende end Pesten saaledes greb ind i Kommunitetets Virksomhed, var det dog fornemmelig Regentsen, hvis Navn paa en særegen Maade blev knyttet til Historien om denne Landeplage, idet den nemlig blev Anledningen til, at Kollegiets Beboere fik og gjennem flere Menneskealdre beholdt et Privilegium paa inden visse Grændser at bestride Ligbæringen i Hovedstaden. Meddelelsen af dette mærkelige Privilegium var som bekjendt begrundet i en under Epidemien fra kjøbenhavnske Studenter fremkommen Erklæring om at ville bortbære de Pestdødes Lig, og uagtet de paagjældende Studenter i alt Fald neppe alle have været Beboere af Regentsen[2]), skulle

[1]) Smstds 13 Jan. 1712, jfrt med en Beretning i Ny kgl. Sml. 1225 4to.
[2]) At det udelukkende var Alumner paa Regentsen, der optraadte ved denne Leilighed, kunde synes at fremgaae af den Omstændighed, at Ligbærer-Privilegiet senere særlig knyttedes til dette Kollegium, hvortil kommer, at det hos den samtidige paalidelige Forf. Andreas Hojer (König Friederich des Vierten glorw. Leben I. S. 209) hedder: »wie denn die Studiosi der königlichen Regenz durch ihre Willfährigkeit die Leichen wegzubringen sich das Privilegium erworben o. s. v.«, og at ikke alene Jonge (Kbhvns. Beskriv. S. 317), men ogsaa P. Holm (i den oftere omtalte haandskrevne Oversigt *over Kommunitetets Historie*) omtale Begivenheden paa lignende

vi, da deres Overtagelse af hiint farefulde Hverv dog i sine Følger blev af indgribende Betydning for Kollegiet og dets Alumner, skjænke Sagen en nærmere Omtale. Studenternes Optræden ved den her berørte Leilighed er stundom bleven omtalt med saa stærke Ord, som om den kunde stilles sammen med deres Forgjængeres Deeltagelse i Hovedstadens Forsvar mod Svensken 52 Aar tilbage i Tiden. Det vil imidlertid af det Følgende fremgaae, deels at det kun var en saare ringe Deel af Studenterne, om hvilken her er Tale, deels at de, om de end overtoge en med øiensynlig Livsfare forbunden Forretning, dog ogsaa vidste at stille deres Fordringer derefter, deels endelig, at den af deres Tilbud forhaabede Nytte kun i et ringe Omfang blev opnaaet.

Allerede inden Midten af Juli 1711 havde Pesten naaet en saadan Udbredelse, at det begyndte at vise sig vanskeligt at faae Ligene hurtig nok begravede. Denne Vanskelighed forøgedes betydelig, da det dengang i Kjøbenhavn bestaaende Ligbærerlaug vægrede sig ved at opfylde sine Forpligtelser, fordi Sundheds-Kommissionen havde forordnet, at de af dets Medlemmer, der havde baaret Pestdøde til Jorden, skulde holde sig afsondrede og ikke give sig af med andre Ligs Begravelse. Forgjæves søgte Sundheds-Kommissionen ved skarpe Paamindelser og Tilbud om et forholdsviis høit Vederlag at faae Lauget til at gjøre sin

---

Maade. Men naar det i Post 15 af de nedenfor omtalte Betingelser for Studenternes Overtagelse af det omhandlede Hverv hedder: »Tillades det os med 14 Dages Opsigelse for hver Maaneds Udgang at resignere . . . og derefter enhver at træde til sine forrige *stipendia*, *collegia*, Regents eller Kommunitet« — turde det vel neppe være tvivlsomt, at der iblandt de akademiske Pestdragere *ogsaa har været Studenter, som* ikke vare Regentsalumner.

Skyldighed, og da dets Privilegier, som fordredes udleverede, ikke indeholdt Noget, der kunde retfærdiggjøre dets Modstand, berøvede man det disse[1]. Det havde hidtil været de akademiske Borgere forbudt at give sig af med at bære Lig, »uden det var en *litterati* Lig eller af deres Folk« [2]; men i den Nød, i hvilken man nu befandt sig, opstod den Tanke at henvende sig til Studenterne om Hjælp. Paa Forslag af Biskop Worm, der paa den Tid var Medlem af Sundheds-Kommissionen, blev der midt i Juli indledet Underhandlinger med de Studenter, som ikke havde kunnet eller villet flygte bort fra den pestbefængte By, og allerede Dagen efter kunde Bispen underrette Kommissionens øvrige Medlemmer om, at de havde erklæret sig villige til at overtage det dem tiltænkte Hverv, men at de ønskede mellem sig selv at gjøre Valget af de 12 Ligbærere, som der var forlangt, og at de Betingelser, som de iøvrigt agtede at stille, kort efter skulde blive opgivne skriftlig[3]. Disse Betingelser vare i det Væsentlige følgende. Der skulde ydes dem et ordentligt Qvarteer, hvor ligesom paa Regentsen to Mand kunde være om to Værelser, med saa stort et Gaardsrum, at de der kunde bevæge sig for at trække frisk Luft, fremdeles 12 Rdr. hver i maanedlig Løn, det fornødne Antal sorte Kjortler og Buxer af Danziger-Lærred samt Strømper, fri Vask, Lys og Brændsel, en Vaagekone, Præservativer mod Pesten, fri Kuur og Pleie paa et skikkeligt Sted i Byen, naar nogen af dem blev syg, og en honnet Begravelse paa en af

---

1) F. V. Mansa Pesten i Helsingør og Kbhvn. 1710 og 1711 S. 119.

2) Ifølge Konsistoriums-Beslutning af 19 Jan. 1619. Efter Indholdet af Reskr. 7 Nov. 1685 (Rothes Saml. S. 542) maatte Geistlige henregnes til »deres Folk«.

3) Mansa a. St. S. 120.

Kirkegaardene, hvis de skulde døe. I sidste Fald ønskede de Begravelsen besørget ved deres Kammerater, dog saaledes at Andre beskikkedes til at klæde dem og lægge dem i Kisterne, af hvilke de betingede sig fire henbragte til deres Qvarteer for at være paa rede Haand. De her anførte Fordringer kunne, naar der tages tilbørligt Hensyn til de Farer, deres nye Haandtering medførte, ikke betegnes som ubeskedne ligesaalidt som Fordringen om, at de vilde fritages for at kaste Jord paa Ligene, og at de, ifald Begravelser skulde skee om Dagen, vilde have Natten uforstyrret og omvendt. Men hertil kom tvende Vilkaar, der just ikke stiller deres Selvopoffrelse i det gunstigste Lys: de vilde ikkun bortbære Afdøde af de mere formuende Samfundsklasser (saadanne Lig nemlig, for hvilke der var fastsat 1 Rdr. i Betaling til hver af Bærerne, og indtil »fornemme Kjøbmænds, som i Ligvognen bortføres«), og de forlangte, at der, som det hedder, »gives os og vore Ordensbrødre efter Løfte vis Forsikkring om af Kongen at bekomme *privilegium* efterdags til evig Minde for vores Tjeneste at hensætte alle Lig af samme *ordre* og *condition*, som vi nu have med at gjøre, hvorudi vi, saamange som Gud sparer i Livet, haver Prærogativ med ogsaa at eligere andre Studenter, som dertil maatte behøves«. Kommissionen var ikke meget tilbøielig til at gaae ind paa alle disse Fordringer, fornemmelig den sidste. Men Nøden var altfor stor, Sygdommens Dødelighed voxte Dag for Dag og 56 Lig henstode ubegravede: den maatte derfor give efter, og inden Maanedens Udgang bleve samtlige de opstillede Betingelser ved en mellem begge Parter indgaaet formelig Overeenskomst i alt Væsentligt indrømmede[1]. Kan det

[1]) En Afskrift af de 18 Punkter, der af Studenterne opstilledes, som Grundlag for Overeenskomsten, findes med Sundheds-Kommissio-

ikke fragaaes, at Studenternes Fordringer vare temmelig store, skal det paa den anden Side heller ikke fordølges, at Kommissionen, hvad enten nu af Mangel paa Evne eller Villie, just ikke var synderlig samvittighedsfuld i Opfyldelsen selv af de billigere Forlangender. Da de til Ligbæringen udsete Studenter[1]) ankom til det dem anviste Qvarteer ved Nørrevold, forefandt de det i en næsten ubeboelig Tilstand, uden Senge, Sengklæder og andet Bohave; først nogle Dage senere sendtes der dem Halm til at ligge paa, og hvad der iøvrigt var dem lovet, ankom først efterhaanden[2]). Denne Omstændighed er det vel navnlig, det maa

---

nens Vedtegning ved hvert enkelt Punkt i dennes Kopibog (der beroer i Raadstue-Archivet) under 27 Juli. At det Dokument, hvoraf Afskriften er tagen, var Studenternes andet Indlæg i Sagen, og at Kommissionen som antydet ikke strax var tilbøielig til at gaae ind paa hines Fordringer, fremgaaer af Indledningen, der lyder saaledes: »Uanseet at vi vel havde tænkt, at det skulde have forblevet ved vore første Propositioner, saa dog alligevel, eftersom at os endogsaa i de Poster, som Andre ved Trommeslag ere belovede, ere gjorte adskillige Difficulteter, nødes vi til, for at forekomme adskillige os i Fremtiden paakommende Uleiligheder, anden Gang at fremsætte vores Paastaaende, hvilket om os concederes, bliver vi bestandig ved vores Forsæt; hvis ikke, beder vi de høie Herrer os derfor vil have excuserede«. Til yderligere Belysning af Kommissionens Stemning med Hensyn til Studenternes Betingelser kan det endnu anføres, at den i et Brev, der findes i Kopibogen under samme Datum som ovenanført, anmodede Biskoppen om endnu samme Eftermiddag at underhandle med Studenterne om Afslag i deres Fordringer.

[1]) Navnene paa disse, der findes som Underskrifter paa Kopien af de omtalte 18 Punkter, vare følgende: Jens Strøjer, Andreas Visti, Rasmus Hertz, Jens Netbo, Laurids Diderichsen, Arnoldus Charisius, Jakob Krag, Eskild Abel (ell. Obel), Jochum Christopher Storch (ell. Starch), Jakob Strelou, Bone Hansen Svane og Jens Madsen. Istedetfor Netbo og en anden unævnt af disse 12 antoges allerede den 30 Juli Peter Klauman Treslow og Samuel Vinding. Strøjer omtales den 22 Aug. som død (Sundheds-Komm.s Protokol Nr. 4).

[2]) *Manss a. St.* S. 121.

tilskrives, at 5 af de 12 Udvalgte absenterede sig fra Qvarteret — hvoraf de iøvrigt havde liden Glæde, idet de bleve paagrebne og hensatte i Qvarantænehuset med 12 Sk. daglig i Underholdningspenge — saaledes at der maatte antages 5 nye[1]). Iøvrigt vides de ikke at have givet Anledning til nogen Klage i Henseende til Udførelsen af de dem paalagte Pligter[2]), og de foretrak endog mærkværdig nok selv at bære Ligene fremfor at benytte den Ligvogn, som Kommissionen siden tilsendte dem. Som allerede antydet, var imidlertid den Hjælp, de ydede Sundheds-Kommissionen, i sig selv kun ringe paa Grund af, at de havde betinget sig Fritagelse for at bortbære Fattigfolks Lig. De formuende Indvaanere, som overhovedet kunde drage bort, vare allerede ved Pestens Udbrud flygtede fra Byen, og som de fleste store Epidemier rasede ogsaa denne netop mest iblandt den fattigere Deel af Befolkningen. Som en Følge heraf var Omfanget af de akademiske Pestdrageres Forretninger allerede i Midten af Sept., da Dødeligheden naaede sin største Høide, aftaget i den Grad, at Kommissionen ikkun benyttede dem til mistænkte og smittede Huses Forsegling, og en Uges Tid senere maa deres Tjeneste sandsynligviis have været aldeles overflødig, da de, forat man dog kunde drage nogen Nytte af dem, ifølge en kongelig Befaling skulde antages til »at lære Fyrværkeri (gjøre Patroner?) og deri at gjøre Tjeneste«.

---

[1]) Som Navne paa tvende af disse anføres i Sundheds-Komm.s Prot. for 5 Aug. Christopher Otto Smid og Jørgen Ørsted.

[2]) Som et Moment, der turde komme i Betragtning til en Bedømmelse af deres moralske Standpunkt, fortjener det maaskee her at anføres, at de under Post 14 i det tilnævnte Dokument udtrykkelig havde betinget sig, at enhver af dem, der fandtes »i et uskikkeligt Levnet«, strax skulde fjernes fra Bestillingen.

Imidlertid var det først i Nov. Maaned, da Halvdelen af dem var bortreven af Pesten, at de Overlevende efter at have udstaaet 14 Dages Qvarantæne endelig afskedigedes med Halvdelen af deres hidtil oppebaarne Vederlag, saalænge de vare uden andet »Brød« [1]).

Hvor lidet end saaledes Studenternes selvopoffrende Virksomhed paa Grund af den uheldige Indskrænkning, de selv havde undergivet deres Tilbud, kom Hovedstaden i det Hele tilgode, blev ikke desmindre det dem i den trange Tid givne Løfte om en begrændset Eneret til Ligbæren virkelig opfyldt. Ved et Reskript af 4 Mai næste Aar [2]) tilsagde Frederik IV de daværende og tilkommende Studenter ved Kjøbenhavns Universitet »til evig Tid« Udøvelsen af den omhandlede Ret, og senere blev det hele Forhold nærmere ordnet ved de af Kongen den 21 Dec. 1714 stadfæstede »Artikler for Studenterne angaaende Ligbæren« [3]). Ved disse tillodes det vel de Studenter, der tre Aar i Forveien havde deeltaget i at bære de Pestdøde til Graven, fremdeles at ernære sig ved Ligbæren, forudsat at de ikke dreve anden borgerlig Haandtering; men iøvrigt knyttedes Retten til Udøvelse af hiin Forretning særlig til Regentsen. Det hedder nemlig i Artiklerne: »Skal Studenterne udi *collegio regio* eller saakaldet Regentsen herefter være de, som til Ligene iblandt de Geistlige og Borgerskabet alene skal bruges; dog dersom Nogen kan formaae saamange af deres Naboer og Venner, som fornøden gjøres, uden Be-

---

[1]) Mansa a. St. S. 122 og 169. Det kan iøvrigt bemærkes, at enkelte Studenter uden nogen Autorisation dertil under Epidemien beskjæftigede sig med Ligbæren, hvorfor Sundheds-Kommissionen saae sig nødt til i Begyndelsen af Sept. at andrage hos Kongen paa alvorlige Foranstaltninger herimod.

[2]) Fogtmans Reskriptsaml.

[3]) *Trykt i Qvartudgaven af Forordningerne*

taling, Skjækning eller Spiisning det at gjøre, skal det dennem ikke være formeent; ei heller maae de formene de andre Studenter udi de andre *collegiis*, naar det af de Afdødes efterladte Venner undertiden begjæres, omendskjøndt de det for Betaling gjør, langt mindre maae Laugene af dennem hindres deres afdøde Laugsbrødre, deres Hustruer, Børn, Svende eller Drenge at bortbære.« Da Antallet af Laugene senere hen i Tiden tiltog betydelig, gjorde den sidste Klausul et altfor stort Afbræk i Regentsianernes Eneret, og da disse i den Anledning besværede sig, blev det ved et Reskript af 2 Juni 1747[1]) befalet, at samtlige »Laug og Societeter« hvert Aar ved Juletid til Regentsen skulde erlægge en Kjendelse af 300 Rdr., der blev fordeelt efter Antallet af hvert Laugs Medlemmer og anvendt til Brændsel for Regentsianerne. For Ligbæringen var der sat en Taxt, hvis Satser varierede fra 2 Mark til 1 Rdr.; dog skulde fattige Personers Lig og navnlig saadanne, ved hvis Begravelse der ikke erlagdes Betaling for Jorden og ikke nogen Kjendelse til Klokkeren, bortbæres for Intet. Den hele Forretning lededes af en Formand, der beskikkedes af det theologiske Fakultet og i daglig Tale gik under Navnet »Studenternes Formand«. Han oppebar for sin Umage det Dobbelte mod hver af Bærerne, og medens han i den første Tid boede udenfor Regentsen, anvistes der ham senere en Leilighed paa Kollegiet. Hos ham bestilte Bedemanden det fornødne Antal Ligbærere, hvorefter han ved Opslag i Regentsporten tilsagde de Alumner, hvis Tour det i hvert enkelt Tilfælde var at bære (Ordenen afgjordes efter Ancienneteten som Alumnus). Naar den bestemte Tid var kommen, blev der, i alt Fald i den senere

1) Fogtmans Reskriptsaml.

Tid, for yderligere Forsigtigheds Skyld ringet med Regentsklokken, og vedkommende Alumner begave sig derefter i Procession til Sørgehuset. Det var ikke anseet for overflødigt i deres Laugsartikler udtrykkelig at foreskrive dem, at de, naar de bare Lig, altid skulde »holde sig skikkeligen og reenligen udi Klæderne saavel med Linned som Uldent, saa at de selv kan have Ære deraf, og at den gemene Mand ei skal undsee sig ved at bruge dennem, i Særdeleshed skal de bære sorte Klæder og bruge lange Kapper.« [1]) I den Periode, hvorom her nærmest er Spørgsmaal, og lige indtil 1777 var Udbyttet for de enkelte Regentsianere af dette deres besynderlige Bierhverv meget forskjelligt, idet det Oppebaarne ikke blev ligelig fordeelt, hvorimod, som det hedder i Artiklerne, »Lykken derudi skulde ramme Manden«; men dette blev senere forandret (jfr. nedenfor). For Forseelser under Forretningens Udførelse kunde Alumnerne tiltales ved Politiretten, der i saa Fald tiltraadtes af Regentsprovsten[2]).

39. Vi komme endelig til den Begivenhed, der lod baade Regentsen og Kommunitets-Bygningen dele Skjæbne med saagodtsom hele det ældre Kjøbenhavn, og med hvilken vi afslutte det første Tidsrum af de tvende Stiftelsers Historie, Ildebranden 1728[3]). Det var Onsdagen den 20 Okt. om Aftenen mellem Kl. 6 og 7 under en heftig

---

[1]) Det er alt paa et Sted i det Foregaaende antydet, at det ogsaa fandtes nødvendigt udtrykkelig at forbyde dem at være drukne under Udøvelsen af den omhandlede Forretning. Overtraadtes dette Forbud, skulde den Paagjældende ved næste Omgang forbigaaes; hjalp dette ikke, blev han tre Gange forbigaaet, og gjentoges Forseelsen oftere, skulde han forvises Regentsen.

[2]) Jonge Kbhvns Beskriv. St. 317 f.

[3]) Jfr. herved Hojer König Friedrich des Vierten glorw. Leben II. S. 191 ff., R. Nyerup Kbhvns Beskriv. S. 155 ff., Nyt hist. Tidsskr. *V. S. 283 ff.*

Storm af Sydvest, at denne forfærdelige Brand, som det i Almindelighed hedder, ved nogle Børns Uforsigtighed udbrød hos en Lysestøber og Marketenter i et Huus ved Volden ligeoverfor Vesterport. Stormen førte ind over Byen, og da der paa Grund af mange tilstødende Uheld ikke strax i Begyndelsen kunde træffes kraftige Foranstaltninger til Ildens Dæmpning, havde Flammerne allerede før Midnat naaet Gammeltorv efter at have tilintetgjort begge St. Klemensstræderne og Vestergade. Samtidig udbrød der i en Bryggergaard paa Nørregade, hvor en Karl af Iver for hurtig at møde med sin Sluffe ved Branden havde glemt Lyset i Foderkisten, en ny Ild; da man derhos ved en uforsigtig Sprængen af »Blasen«, et stort Viinhuus paa Hjørnet af Nørregade og Gammeltorv, snarere forøgede Ilden end raadede Bod paa dens Fremtrængen, og da kort efter baade Frue- og St. Petri Kirker stode i Flammer, ophørte næsten alle Slukningsforsøg, og selv Brandfolkene forlode de næsten opbrændte Sprøiter for med alle Andre at redde, hvad reddes kunde. Endnu i Løbet af Natten eller i alt Fald tidlig Torsdag Morgen tilintetgjordes Kommunitets-Bygningen og Studiigaarden alene med Undtagelse af den gamle Konsistorie-Bygning, som reddedes ved en af Klosterdekanerne Andr. Brunckmans Aandsnærværelse[1]). Kort efter Middag maae Flammerne, som Vinden, der nu var sprungen om i Nordvest, jog igjennem store Kannikestræde, have naaet Regentsen, fra hvis Tage de hvirvlede sig op imod Rundetaarn, som tændtes Kl. 4 om Efterm.[2]), og hvorfra Ilden strax forplantede sig til den tilstødende Kirke og dens Bibliothekslokale. Forunderlig nok — og det er vel denne Omstændighed, der har givet Anledning

[1]) Engelstoft og Werlauff Kbhvns Univ.-Bygn.s Hist. S. 44 og 48.
[2]) *P. Horrebovii opera* III. S. 70.

til den almindelig udbredte Tro, at Branden 1728 lod Regentsen urørt — lagde Ilden ikke i den Grad dette Kollegium i Aske, som Tilfældet var med alle dets Omgivelser; thi medens vel Længen ud til Skidenstræde og den vestlige Halvdeel af Længen til Kannikestræde aldeles sank i Ruiner, gjennemvandrede Luerne saa flygtig den sidstes anden Halvdeel samt Kirkebygningen, at ikke alene Murene i disse Dele af Kollegiet bleve staaende, men tildeels endog Skillerummene, ja at selv enkelte Dele af det til Bygningen hørende Bohave i de derværende Kamre bevaredes[1]. Men iøvrigt foreligger der om Enkelthederne ved Regentsens Brand ligesaalidt nogen Beretning som om Kommunitets-Bygningens; thi de Flammer, der ødelagde denne sidste og hærjede Christian IV.s gamle Studenterhjem, vare at ansee fast kun som Draaber i det almindelige Ildhav, som, da det om Løverdagen henimod Aften havde endt sit Ødelæggelsesværk, havde tilintetgjort 61 Gader, 5 Kirker samt 16—1700 Huse og Gaarde[2], gjort henved 4000 Familier huusvilde og anrettet en materiel Skade af mere end 10 Millioner Rdr. — ikke at tale om det uvurdeerlige og tildeels uerstattelige Tab, som Videnskaben led ved Tilintetgjørelsen af Universitets-Bibliothekets store Skatte af sjeldne Bøger og end sjeldnere Haandskrifter.

---

[1]) Ifølge en i Universitets-Qvæsturens Archiv beroende Synsforretning over Regentsen, dat. 21 Juni 1731.

[2]) Den i Nyt hist. Tidsskr. a. St. meddeelte Beretning, som Nyerup ogsaa synes at have fulgt, angiver Antallet af afbrændte Steder til 1640 og af nedbrudte eller sprængte til 39, Bussæus derimod (Frederik IV.s Dagregister S. 249) de førstnævntes Antal til over 1700.

Andet Tidsrum.

1728—1777.

I.

40. Foreløbige Skridt til at raade Bod paa den ved Branden fremkaldte Forstyrrelse. 41. Foranstaltninger til Restaurationen af de afbrændte Bygninger; Gjenopførelse af Kommunitets-Bygningen. 42. Dennes Indretning og Afbenyttelse i dette Tidsrum. 43. Regentsen først efterhaanden gjenopført og tildeels i en anden Skikkelse end forhen; Ombygning af Kirkelængen; Kollegiets ydre Udseende.

40. Den Nød og Elendighed, der blev den nærmeste Følge af Kjøbenhavns Brand, berørte ogsaa Regentsens og Kommunitetets Alumner. Luerne havde ikke alene ødelagt deres Bolig, men de berøvede dem ogsaa for den nærmeste Fremtid det væsentligste Bidrag til deres Livsophold, Spiisningen paa Klosteret. De af dem, der havde et Hjem eller andet Tilflugtssted udenfor Hovedstaden, fik af Kommunitetet 3 Rdr. i Reisepenge for at kunne drage bort[1]); men Tallet paa dem, med hvilke Saadant ikke var Tilfældet, beløb sig til ikke mindre end 68, og paa disses Nød maatte der raades Bod. Efter nogen Betænkning drog derfor det theologiske Fakultet Omsorg for, at, de fra Søndagen den 5 Dec. at regne, hver erholdt 4 Mark ugentlig i Kostpenge, ligesom der kort efter tilstodes Provsten, som ikke alene havde mistet de fleste af sine Eiendele, men tillige ved Branden maatte gaae glip af sine vigtigste Em-

---

1) *Acta fac. theol.* 6 Nov. 1728.

bedsindkomster, 2 Rdr. om Ugen[1]). Udbetalingen af disse Kostpenge vedblev, lige indtil Spiisningen tre Aar senere paany gjenindførtes, og fra Nov. 1729 forhøiedes Antallet af Portionerne til 100[2]). Da det derhos ved et strax efter Branden optaget Syn over Regentsen havde viist sig, at 3die og 4de Inspektion, der tilsammen kunde afgive Bolig for 32 Studenter, ikke havde lidt mere, end at de med en forholdsviis ringere Bekostning kunde sættes i beboelig Stand, havde Fakultetet allerede den 4 Nov. andraget paa kongelig Tilladelse til endnu i Løbet af Vinteren at lade den fornødne Istandsættelse foretage. Dette Andragende bevilgedes, og i Begyndelsen af Dec. fik Kommunitetets Økonom Befaling til snarest mulig at lade Arbeidet paabegynde, forat der saaledes kunde skaffes Huusly til en Deel af de mest trængende Studenter[3]). Den Skade, Regentskirken havde lidt, var, som allerede forhen antydet, heller ikke af videre Betydenhed. Der blev derfor samtidig indhentet Tilladelse og givet Befaling til dens Istandsættelse, hvorefter den, saalænge indtil Trinitatis Kirke kunde blive gjenopført, anvistes dennes Præster til Udførelsen af ministerielle Handlinger, ligesom den ogsaa fra April 1729 blev benyttet som midlertidigt Lokale for Afholdelsen af de Studerendes Dimisprædikener og de daglige Klosterøvelser, hvilke sidste i Mellemtiden vare op-

---

[1]) Ved Skrivelser henholdsviis af 9 Dec. 1728 og 11 Jan. 1729 (theol. Fak. Kopibog III. S. 1402).

[2]) *Acta fac. theol.* 15 Juli 1729 samt Skr. fra Biskop Worm til Økonomen af 9 Nov. s. A. (i Qvæsturens Archiv).

[3]) Forøvrigt havde ogsaa den nederste Etage af 2den Insp. lidt mindre, hvorfor dens Reparation var indbefattet under Fakultetets Andr. af 4 Nov.; den omtales imidlertid ikke i Ordren til Økonomen af 9 Dec. (theol. Fak. Kopibog III. S. 1401 f.).

hørte af sig selv, men nu atter ifølge den driftige Professor Lintrups Foranstaltning toge deres Begyndelse[1]).

41. Efterat disse foreløbige Foranstaltninger vare trufne, skulde der tænkes paa en fuldstændig Oprettelse af den ved Branden bevirkede Ødelæggelse. Medens der som Bidrag til de øvrige offentlige Bygningers Gjenopførelse udskreves en treaarig Brandskat i begge Rigerne, hvilken bl. A. ogsaa kom Universitetet tilgode, skulde Kommunitetet derimod selv afholde Omkostningerne ved sine afbrændte Bygningers Gjenopførelse. Allerede den 4 Nov. 1728 var der kommen Befaling til at foretage en Opgjørelse over Stiftelsens Status, og denne udviste, at der i næste Juni Termin vilde haves en disponibel Kapital af 21,000 Rdr.[2]). Denne Sum var vel efter de Tiders Forhold ingenlunde ubetydelig, men den var dog ikke stor nok til i Forbindelse med de ordinære Indtægter, der i den nærmeste Fremtid tilfløde Kommunitetet, at tilfredsstille Øieblikkets Behov. Gjenoprettelsen af den ved Branden skete Skade synes nemlig, som venteligt var, at have ko-

---

1) Jonge Kbhvns Beskriv. S. 314, Nyerup Eft. om Reg. S. 8, Beckman a. St. S. 71.

2) Opgjørelsen selv findes vistnok hverken i Kommunitetets eller Qvæsturens Archiv. Angivelsen af Summens Størrelse er her hentet fra samme Kilde, hvorfra Engelstoft og Werlauff (Kbhvns Univ.-Bygn.s Hist. S. 60) have hentet den, nemlig fra Reskr. af 9 Apr. 1729 (theol. Fak. Kopibog III. S. 1426), og uagtet dette i flere Henseender er bygget paa falske faktiske Data, turde hiin Angivelse dog vistnok være rigtig. Naar det iøvrigt i Reskriptet hedder »21,000 Rdr. foruden de til Studenternes Spiisning henlagte Kapitaler og *legata*«, da maa denne Tilføielse beroe paa en reen Misforstaaelse, idet der ikke existerede noget til Bedste for Bespiisningen stiftet Legat eller overhovedet nogen uafhængig af den egentlige Kommunitetsformue bestaaende Kapital, hvis Indtægter anvendtes i hiint Øiemed. Meningen har uden al Tvivl været »foruden de til Regentsen henlagte Kapitaler og Legater«.

stet langt mere, end man fra først af havde gjort Regning paa, saaledes at Stiftelsen længere hen af denne Grund ikke kunde betale Haandværkerne i rette Tid. Hertil kom, at der i Mellemtiden skulde udredes Underholdningspenge til Alumnerne, og endelig gjorde den daværende Økonom, Borgermester Rasmus Byssing, ikke alene Fordring paa en Erstatning for sine brændte Fødevarer m. v., som han ansatte til en Værdi af omtrent 5840 Rdr., men paastod sig ogsaa tillagt en ugentlig Godtgjørelse, indtil Spiisningen paany begyndte. Den sidste Fordring afvistes vel af Fakultetet, ligesom den første efter langvarige Forhandlinger ved en kongelig Resolution af 27 April 1731 nedsattes til 3000 Rdr.; men for at fyldestgjøre sine mange Forpligtelser, maatte Kommunitetet dog paany gjøre Gjæld, til hvis Optagelse der paa Bestyrelsens Indstilling den 14 Nov. 1732 meddeeltes kongelig Tilladelse, og som 1736 beløb sig til 5000 Rdr.[1])

I den første Tid skred iøvrigt Gjenopførelsesværket ikkun langsomt fremad. Den 9 April 1729 udgik der vel allerede en kongelig Befaling til Bestyrelsen om snarest mulig at lade Arbeidet saavel ved Kommunitets-Bygningen som Regentsen paabegynde og hertil at anvende saa stort et Beløb af Stiftelsens beholdne Formue, som maatte være nødvendigt[2]). Men denne Befaling synes ikke at have virket synderlig, og den efterfulgtes derfor den 17 Juni af et Reskript, i hvilket Kongen yttrede sin Misfornøielse med,

---

[1]) Engelstoft og Werlauff Kbhvns Univ.-Bygn.s Hist. S. 59, jfr. Reskr. af 12 Okt. 1736 (i Fogtmans Sml.). I de Aar, Gjenopførelsesværket stod paa, maatte Kommunitetet tilmed undvære den saakaldte Konsumtions-Genant; Fak. søgte den 4 Febr. 1729 om at beholde den, men ved kgl. Resol. af 8 s. M. (theol. Fak. Kopibog III. S. 1418) tilstodes den kun indtil Udgangen af 1728.

[2]) Theol. Fak. Kopibog III. S. 1426.

[redacted]

at der endnu Intet var gjort, og paalagde Fakultetet ufortøvet at skride til Gjenopførelsen navnlig af den egentlige Kommunitets-Bygning[1]). Fakultetet besvarede den modtagne Tilretteviisning med en Indberetning om, at Arbeidet allerede var paabegyndt, hvormed Kongen udtalte sin Tilfredshed[2]), og i Løbet af Juni Maaned sees ogsaa Rydningen af Brandtomterne at være paabegyndt. Kort efter tog Fakultetet til Sagens Fremme den Beslutning at overdrage et enkelt af sine Medlemmer, Sjellands Biskop, det særlige Tilsyn med Arbeiderne[3]); men der stillede sig endnu væsentlige Hindringer iveien for, at disse kunde drives med Kraft. Tømmer og Muursteen var det næsten umuligt at skaffe tilveie, de fornødne Overslag havde man ikke kunnet faae udarbeidede, og der var endnu ikke fra Bygnings-Kommissionen indløbet Besked om en mulig Omregulering af Nørregades Retningslinie — Hindringer, om hvilke Fakultetet for at undgaae yderligere Tilretteviisning saae sig nødt til at gjøre Indberetning til Kongen[4]). For Regentsens Vedkommende synes Vanskelighederne først at være bortryddede, idet man i Eftersommeren 1729 kunde skride til Gjenopførelsen af den ud til Skidenstræde vendende Længe, der omfattede 1ste og 2den Inspektion — hvorom nærmere nedenfor — men hvad Kommunitets-Bygningen angaaer, lykkedes det først kort efter Nytaar 1730 at faae Tegning og Overslag tilveiebragte og i den paafølgende Juni Maaned de fornødne Kontrakter afsluttede med Haandværkerne[5]). Fra denne Tid synes imidlertid

---

1) Theol. Fak. Kopibog III. S. 1427.
2) Indb. af 29 Juni og Reskr. af 6 Juli smstds S. 1428.
3) *Acta fac. theol.* 15 Juli.
4) Indb., dat. 29 Juli, i Fak. Kopibog III. S. 1471.
5) Engelstoft og Werlauff a. St. S. 60.

Arbeidet at være blevet drevet med megen Kraft, og i Nov. 1731 var den nye Klosterbygning fuldstændig gjenopført, saaledes at Spiisningen kunde tage sin Begyndelse og Øvelserne forlægges derhen. Søndag den 2 Dec. foregik Indvielseshøitideligheden. Provst Nannestad holdt den latinske Festtale over Texten »Sætter Eders Hjerte til Zions Mure« (Davids 48de Psalme 14de V.) og sammenstillede i denne Kommunitetet, »hvor *theologia polemica* fornemmelig handles, og ved daglige Øvelser og Exercitier den studerende Ungdom vænnes til retskaffen at stride Herrens Strid, mod Zions Mure«[1].

42. Kommunitets-Bygningen opførtes i det Væsentlige paa samme Sted som den afbrændte, men var langt anseligere og langt bedre og hensigtsmæssigere indrettet[2]. Dens Ydre var, som det er den Dag idag, kun at der over Porten og over de tilsvarende Fag henimod den søndre Ende af Bygningen var anbragt to Frontespicer, og at Døren, der nu fører op til Universitetskontorerne, manglede[3]. Ved Siden af den ene af de ældre Mindetavler, der havde overlevet Branden 1728, indsattes der 1740 paa Forslag af Økonomen en ny, hvis Indskrift indeholdt en Beretning om den sidste Ildsvaade, der var overgaaet Bygningen, og om dennes senere Gjenopførelse[4]. Hvad

---

[1]) Nye Tidender om lærde og kuriøse Sager for 1732 Nr. 2. Hos Engelstoft og Werlauff a. St. angives Indvielsesdagen ved en Feiltagelse til 27 Nov.

[2]) Ifølge en kgl. Resol. af 12 Dec. 1749 blev Bygningen brandforsikkret og i den Anledning taxeret til 20,000 Rdr., men har vistnok kostet langt mere at opføre (saavel Resolutionen som Taxationsforretningen findes i Kommunitetets Archiv).

[3]) See Afbildningen i Thuras *Hafnia hodierna* ved S. 342.

[4]) Indskriften paa den nye Tavle lyder saaledes: »*Anno MDCCXXVIII* i den Kjøbenhavn almindelig overgangne store Ildebrand afbrændte igjen det kongelige Communitet saavelsom Regentsen, hvilke begge

Rummets Fordeling angaaer, da var Kjøkkenet med tilhørende Bryggers saavelsom den 7 Fag store, med Gipsning, Paneel og Betræk smukt udstyrede Spise- og Øvelsessal anbragte i den nederste Etage af Hovedlængen ud til Nørregade. I samme var der i den første Tid tillige anviist Økonomen Bolig, medens der senere indrettedes ham en Leilighed i den ind til Studiigaarden vendende Sidebygning, i hvilken tillige fandtes enkelte til Bespiisningsanstalten fornødne Rum. Hovedlængens øverste Etage indeholdt foruden flere mindre Værelser et til Spisesalen svarende meget stort Rum, hvis Afbenyttelse forbeholdtes nærmere Afgjørelse. Ligesom man altsaa allerede fra Begyndelsen af ikke havde Brug for Størstedelen af Bygningens øverste Etage, saaledes kom man, da Spiisningen senere ophørte, i Forlegenhed med Anvendelsen af den hele store og kostbare Bygning, der med Undtagelse af Økonomens Bolig, Spisesalen, der vedblivende tjente til Lokale for Alumnernes Øvelser, og de omtalte mindre Værelser i øverste Etage, som anvistes forskjellige Enker til Fribolig, henstod ubenyttet. For at raade Bod paa denne Forlegenhed foresloges det i Aaret 1751 af et Medlem af Stiftelsens Bestyrelse, Professor Peder Holm, at omdanne Bygningen til et Slags lille Regents, hvor der kunde anvises 50 til 60 Alumner fri Bolig under en Viceprovsts og det fornødne Antal Inspektorers Tilsyn. Denne Plan fandt imidlertid en Modstander i Holms egen Kollega Rosen-

---

af Communitetens Indkomster og dens Forbedring igjen bleve opbyggede *anno MDCCXXX, directoribus Christiano Wormio, Sjell. episc., Johanne Bartholino, s. s. theol. D., Johanne Steenbuchio et Severino Lintrupio, confess. regis utpote tunc temporis theologiæ professoribus, oeconomo Erasmo Bysing, S. R. M. consil. justitiæ ut et consule Hafn., anno officii ejus XXXIIII.* Jfr. iøvrigt ovenfor S. 21 Anm. 2.

stand-Goiske, og uagtet alle dennes Indvendinger udførlig og fyldestgjørende bleve gjendrevne af hiin i en Række Skrivelser til Universitets-Patronen, fandt Planen dog ikke Medhold. Ligesaalidt vilde man gaae ind paa Holms subsidiære Forslag om at afhænde Bygningen med den dertil knyttede Ret til Bryggeri til en Privatmand eller at overdrage den til Universitetet, der da kunde omdanne den til Embedsbolig for to eller flere Professorer. I dets Sted indrettedes 1755 den nordre Ende af Hovedbygningen med en Bekostning for Kommunitetet af omtrent 7800 Rdr. til en Bolig for Universitetets Prokansler Erik Pontoppidan, hvis Enke beholdt den vidtløftige Leilighed lige indtil sin Død 1809, og den øvrige Deel af Bygningen blev efterhaanden tagen i Brug til Friboliger især for Professorenker, til Lokale for Universitetets Naturaliesamlinger og til Huusleilighed for den Professor, hvem Tilsynet med disse var anbetroet[1]).

43. Efterat Regentsens Kirke og de to Inspektioner, der ved Branden havde lidt mindst, foreløbig vare istandsatte, begyndtes der, som ovenfor berørt, i Eftersommeren 1729 paa Gjenopførelsen af den nordre Længe ud til Skidenstræde. Det gik imidlertid kun langsomt fremad med Arbeidet, som maaskee endog en Tidlang ganske har hvilet, indtil Fakultetet i Juni 1730 befalede Økonomen at fremskynde det saaledes, at Bygningen om mulig kunde være i beboelig Stand inden næste Vinter[2]). Dette Maal er dog neppe blevet naaet, og det vides i alt Fald ikke med Bestemthed, at Bygningen har været fuldført før i Juni Aaret efter, da den ved en Synsforretning

---

[1]) Engelstoft og Werlauff a. St. S. 61 og 68 f., Nyerup Univ.-Ann. S 345 ff.

[2]) Skr. af 6 Juni i theol. Fak. Kopibog III. S. 1443.

overleveredes fra den aftrædende Økonom Rasmus Byssing til hans Eftermand i Embedet Christopher Bræmer[1]. Den saaledes gjenopførte Længe af Kollegiets Bygninger var noget større, end den før Branden havde været, idet der i den første Inspektion tilvenstre fra Gaarden i hver Etage var eet Værelse mere end tidligere. Det synes imidlertid, som om man har anvendt saa meget paa Kommunitets-Bygningens Opførelse, at Regentsen kom til at lide derunder. Efter de ovenanførte Kongebud at dømme, var det vel Hensigten, at Kollegiet skulde sættes i den Stand, i hvilken det havde været nærmest før Branden; men Midlerne vare ikke tilstrækkelige til denne Hensigts Opnaaelse. Med Istandsættelsen af 3die og 4de Inspektion og den nysomhandlede Fuldførelse af 1ste og 2den standsede nemlig Gjenopførelsesværket indtil videre, og »det kongelige Kollegium«, der i sin Tid havde afgivet Bolig for 100 Studenter, var saaledes nu indskrænket til 4 Inspektioner med 32 Leiligheder. Den øvrige Deel af Bygningen, 5te og 6te Inspektion eller med andre Ord den vestlige Halvdeel af Længen ud til Kannikestræde, vedblev endnu i lang Tid at henligge i Ruiner. I denne Deel af Bygningen havde før Branden Porten været anbragt, og da der følgelig nu var fri Gjennemgang og det saaledes næsten var umuligt at føre det befalede Tilsyn med Alumnerne, blev Brandtomten i Foraaret 1733 foreløbig aflukket med et Plankeværk[2]. Først 10 Aar senere kunde der tænkes paa en Gjenopførelse af de to nævnte Inspektioner. Efterat Christian VI først i Febr. 1743 i dette Øiemed havde skjænket Kollegiet en forladt Arv til Beløb 700 Rdr.[3], tillodes

[1]) Forretningen, dat. 21 Juni 1731, i Qvæsturens Archiv.
[2]) Theol. Fak. Kopibog IV. S. 9 og 12.
[3]) Smstds S. 1036.

det paa det theologiske Fakultets Indstilling den 31 Mai s. A,, at de hertil medgaaende Omkostninger maatte afholdes af Kommunitetets Midler[1]). Det var oprindelig Hensigten at opføre den paatænkte nye Bygning med to Etager ligesom de øvrige Længer af Kollegiet; men inden Arbeidet endnu var paabegyndt, erhvervede Bestyrelsen kongelig Tilladelse til at underkaste Byggeplanen den Forandring, at der skulde paabygges en tredie Etage, dog saaledes at Værelserne i denne bleve lavere end i de tvende andre, ligesom det samtidig stilledes i Udsigt, naar Midlerne tillode det, ogsaa at opføre en ny Etage over 3die og 4de Inspektion[2]). Fakultetet lod sig det tillige være magtpaaliggende at skaffe Provsten en bedre Bolig end den, han hidtil havde havt i den 1ste Inspektions øverste Etage. I dets Indstilling desangaaende hedder det om denne, at den »har ikkun et eneste Kammer paa to Fag og dertil nogle smaa Kamre, hvert paa eet Fag, hvilke, to undtagen, have Gulvet belagt med Muursteen, Bjælker og Loftet uden Maling, Opgangen til Værelserne er trang og *incommode* for Godtfolk, der med *præposito* kunne have at tale«[3]). Det foresloges derfor at anvende den Deel af 5te Inspektion, der ikke medgik til Portrum og Værelser for Portneren, til Indretning af en rummelig og hensigtsmæssig Bolig for den nævnte Embedsmand, hvilket Forslag den paafølgende 2 Aug. fik kongelig Stadfæstelse[4]). Idet saaledes en forholdsviis større Deel af Kollegiet unddroges Alumnerne, fik disse dog Vederlag deels derved, at den tidligere Provstebolig indrettedes til Studenterværelser, deels

[1]) Smstds S. 1169.
[2]) Reskr. af 28 Juni smstds S. 1202.
[3]) Nyerup Eft. om Reg. S. 50.
[4]) Reskriptet i Fogtmans Saml.

derved, at 6te Inspektion, der nærmest før Branden kun havde omfattet to Leiligheder i hver af de daværende tvende Etager, nu fik 4 Dobbeltkamre i hver af de tre nye Etager. Det var i den med Bygmesteren afsluttede Kontrakt lovet, at den nye Bygning skulde være færdig allerede til 11 Dec. 1743; men dette Løfte blev ikke holdt, og Arbeidet synes først at være blevet fuldendt henimod Sommeren næste Aar[1]. Ligesom Gavlen af den tidligere gjenopførte Længe ud til Skidenstræde var kommen til at bære Frederik IV.s Navnetræk og Aarstallet 1730, saaledes blev hans Eftermands Navn og Aarstallet 1743 anbragt over Porten til den nye Bygning ud til Kannikestræde. Allerede Aaret efter Fuldførelsen af det her omhandlede betydelige Byggeforetagende, der kostede Stiftelsen 5500 Rdlr., kom man til Erkjendelse af, at det inden føie Tid vilde blive nødvendigt at paabegynde et lignende, idet det nemlig ved en Undersøgelse af Kirkelængen viste sig, at denne var saa brøstfældig, at den truede med at styrte sammen[2]. Det var imidlertid først 1748, at man skred til Værket. I Løbet af Sommeren blev den hele Længe nedrevet, og i Juli Maaned næste Aar stod den nye Bygning færdig. Foruden Kirken, i hvilken man som Antiqviteter opstillede den gamle Altertavle og Prædikestol, og som i samtlige Universitetslæreres Nærværelse indviedes med en latinsk Tale af den daværende Provst Johan Otto Bang — omfattede den nye to Etages-Bygning fremdeles to Gange,

---

[1]) I et Brev fra Fak. til Økonomen af 22 April 1744 hedder det nemlig: »efterdi den nye Bygning af Regentsen nu er næsten færdig«. Mærkelig nok omfatter Afbildningen af Regentsen i Thuras *Hafn. hod.* ved S. 350 ikkun den her omhandlede Deel af Bygningen.

[2]) Skr. af 27 Aug. 1745 i Økonomens Kopibog (i Qvæsturens Archiv).

de saakaldte store og lille Kirkegang, den første indrettet til 3, den anden til 2 Studenterboliger. Ligesom Kirken, skjøndt ikke bestemt til Afholdelsen af egentlig Gudstjeneste, dog, baade hvad Ydre og Indre angaaer, i det Væsentlige udstyredes, som om Saadant havde været Tilfælde, saaledes opførtes der ogsaa ved den ene Ende af Bygningen et lille Taarn, i hvilket den Klokke, hvormed der ringedes til Lovsang og Ligbæren, ophængtes[1].

Afseet fra den 3die og 4de Inspektions øverste Etage, der først opførtes i det følgende Tidsrum, havde Regentsens Ydre iøvrigt ved de heromhandlede Byggeforetagender faaet det Udseende, det har den Dag idag. Architektonisk Skjønhed havde Restaurationen ikke skjænket Kollegiet: med Undtagelse af Kirkelængen, hvis lille Taarn og rundbuede Vinduer gave denne Deel af Bygningen et lidt mere charakteristisk og ophøiet Udseende, var det Hele iøvrigt saa simpelt og eensformigt, at det Navn, Regentsen nu og da har maattet bære, Studenternes Kaserne, forsaavidt ikke ganske savnede sin Berettigelse. Selv Gaarden, der i vor Tid har et saa tiltrækkende Udseende, har i denne Periode neppe frembudt noget synderlig Seeværdigt. Det tidligere Haveanlæg synes nemlig efter Branden at være forsvundet, og dette Savn kunde hverken erstattes ved, at Provst Bang 1748 indhegnede den Krog af Gaarden, der støder op til Muren ud mod den nuværende Krystalgade og der plantede nogle Træer[2], eller derved, at der senere sattes et Par lignende ud for Kirken; thi de

[1]) Synsforretning af 7 Juli 1749 i Qvæsturens Archiv. Ligesom Kommunitets-Bygningen blev ogsaa Regentsen ifølge den ovenomtalte kgl. Resol. af 12 Dec. 1749 brandforsikkret og i den Anledning vurderet til 20,200 Rdr.

[2]) Theol. Fak. Kopibog V. S. 665.

første deelte den indskrænkede Plads med en Stald og et Vognskuur, og de sidste synes snart at være gaaede ud. Værre endnu var det imidlertid, at der for at skaffe Provsten en egen Gaardsplads omkring den 5te Inspektion var opført et Plankeværk, der i høi Grad maa have vansiret Kollegiets Gaard[1].

II.

44. Universitets-Fundatsen af 1732 og dens Betydning som Lov for Kommunitetet og Regentsen. 45—50. Stiftelsernes Bestyrelse i den Tid, da denne var gjældende Regel i saa Henseende: den overordnede Bestyrelse, Embeds- og Bestillingsmænd.

44. Den store Brand i Aaret 1728 skaffede ikke alene Universitetet og de i Forbindelse med dette staaende Stiftelser nye Bygninger, den gav ogsaa Stødet til, at der besluttedes en Reorganisation af den kjøbenhavnske Høiskole, til hvilken denne under den Tilbagegang i det videnskabelige Liv, der havde funden Sted siden Griffenfeldts Dage, haardt trængte[2]. Endnu medens der arbeidedes paa at oprette den materielle Ødelæggelse, Branden havde bevirket, var det første Skridt til Reformen gjort derved, at Embedet som Universitets-Patron, der i nogen Tid havde staaet ubesat, i Marts 1731 tildeeltes den høit fortjente Adelsmand Iver Rosenkrands. Under dennes Forsæde ned-

[1]) Regentsbygningens Historie efter 1728 vides ikke hidtil at være behandlet i noget andet trykt Værk end i Jonges Kbhvns Beskriv. S. 314 f.; men denne Forf.s Tidsangivelser i saa Henseende ere feilagtige. Opførelsen af den vestlige Deel af Længen til Kannikestræde sætter han til 1748, uagtet Porten selv bærer Aarstallet 1743, og Kirkelængens Nedrivelse og Gjenopbyggelse til 1750.

[2]) Om denne Tilbagegang see navnlig J. Møller Mnemosyne IV. S. 87 ff.

sattes der den 26 Juni s. A. en Kommission, iøvrigt bestaaende af Sjellands Biskop Christian Worm, den kongelige Konfessionarius Johan Frauen, Etatsraad Thomas Bartholin og Justitsraad Hans Gram, med det Hverv at udarbeide en ny fuldstændig Fundats for Universitetet, der erholdt kongelig Stadfæstelse den 31 Marts 1732[1]). I denne Fundats, der betragtes som et for sin Tid sjelden fortrinligt Arbeide, var der ogsaa optaget Regler angaaende Kommunitetets og Regentsens Ordning. Men medens Fundatsen i saa mangen anden Henseende brød en ny Bane, kan den Deel af dens Indhold, der vedkommer de nævnte to Stiftelser, i det Væsentlige ikkun betragtes deels som en Gjentagelse af, hvad der allerede var hjemlet ved ældre Kongebud, deels som en Stadfæstelse af de Tid efter anden af Stiftelsernes Bestyrelse givne Anordninger eller af Regler, der uden udtrykkelig at være udtalte i Tidernes Løb havde dannet sig i Praxis. Paa Grund heraf og da Fundatsen selvfølgelig er en af de vigtigste Kilder for Kundskaben til Kommunitetets og Regentsens Forhold i denne Periode, ville vi i Skildringen af dette Tidsrums Historie ikke støde paa nye og overraskende Træk, hvorimod mangt et Punkt, der for den foregaaende Periodes Vedkommende enten maatte henstaae ganske dunkelt eller afgjøres ved en mere eller mindre sikker Gisning, nu vil kunne opklares.

45. Hvad nu for det Første Bestyrelsen af de to Stiftelser angaaer, da synes det ligesaa lidt at have været Meningen med den nye Universitets-Fundats som med Frederik

---

[1]) Nyerups Univ-Ann. S. 270. Fundatsen er fuldstændig aftrykt i Holbergs Danmarks og Norges geistl. og verdsl. Stat S. 202 ff., udtogsvis hos Nyerup a. St. S. 273 ff., i Hofmans Fundatser I. S. 16 ff., 25 ff. og fl. St.

II.s Fundats for Kommunitetet, at det theologiske Fakultet ene og uafhængig skulde have Bestyrelsen af dette og dets Tilbehør Regentsen. Det har vistnok tvertimod været Hensigten, at Konsistorium navnlig gjennem Universitetets Rektor og det philosophiske Fakultets Dekanus skulde deeltage i Administrationen af og udøve et virksomt Tilsyn med hine Stiftelser, hvilket synes at fremgaae deraf, at det paalagdes Rektor ganske i Almindelighed at drage Omsorg for Overholdelsen af samtlige Fundatsens Bestemmelser, at det fremdeles gjordes ham til Pligt i Forening med den nævnte Dekanus og de theologiske Professorer fire Gange om Aaret at inspicere begge Stiftelserne, medens det forøvrigt stod ham ligesaavel som disse frit for, naar de vilde, at indfinde sig i Kommunitetets Spisesal, hvortil hver især havde en Nøgle, og at det endelig paalagdes samtlige Universitetslærere efter Omgang een Gang ugentligt uanmeldt at besøge Klosteret. Men det gik efterhaanden med disse Bestemmelser som det var gaaet med de ældre af tildeels lignende Indhold. Idet der nemlig ligesom tidligere tillagdes det theologiske Fakultet den betydningsfulde Ret til aldeles uafhængig at beskikke Stiftelsernes Embedsmænd og udnævne deres Alumner, kunde man ikke fortænke Rektor og det philosophiske Fakultets Dekanus i, at de lidt efter lidt søgte at unddrage sig Udøvelsen af en Virksomhed, der af Mangel paa nærmere regulerende Bestemmelser maatte blive temmelig betydningsløs[1]), og som kun skaffede dem Uleilighed, uden at der til Vederlag herfor var givet dem Skygge af Indflydelse paa Uddelingen af Stiftelsernes Goder. Paa den anden Side var det ligesaa forklarligt, at det theologiske Fakultet, der i den sidste

[1]) Jfr. Philomusus Om Stiftelser S. 110.

Halvdeel af foregaaende Tidsrum havde været eneraadende over Kloster og Regents og nu havde mange Aars Hævd paa denne Tingenes Tilstand, ikke var tilbøieligt til at ville læse nogen Indskrænkning i sin Raadighed ud af hine Bestemmelser i Fundatsen. Det bestyrede derfor i Virkeligheden Stiftelserne alene med Ansvar for og under Tilsyn af Universitets-Patronen som Regjeringens Repræsentant, og ligesom det i alle Stiftelserne vedkommende Anliggender henvendte sig til Kongen umiddelbart gjennem denne, stiledes omvendt saagodtsom altid de kongelige Befalinger, der angik Kommunitet eller Regents, udelukkende til Fakultetet. Nogen Indskrænkning led imidlertid dettes Myndighed fra Aaret 1755 ved Oprettelsen af Embedet som Universitetets Prokansler. Der gaves nemlig bl. A. Ihændehaveren af denne nye Værdighed Ret til at føre Tilsyn med Klosteret og Regentsen og til at foreslaae Forandringer i de for disse gjældende Love og Anordninger[1]) — en Ret, der ialt Fald, saalænge Erik Pontoppidan beklædte Embedet (1755—64), ikke forblev ubenyttet, idet han meget ofte personlig indfandt sig paa Klosteret og ivrede mod Uorden og Forsømmelse, ligesom han vistnok ogsaa turde have havt en væsentlig Andeel i de Foranstaltninger, der i hans Embedstid bleve trufne med Hensyn til Kommunitetet[2]). Det skal iøvrigt siges til det theologiske Fakultets Roes, at det i denne Periode ikke alene med Iver værnede om Kommunitetets Ret, men ogsaa bestyrede dets Formue med en Redelighed og Klogskab, der lagde Grunden til den glimrende økonomiske Forfatning, hvori Stiftelsen

---

[1]) See Instruxen af 2 Mai 1756 i Holbergs Danm. og Norges Stat S. 237 ff.

[2]) Recensionen af Beckmans *Hist. comm.* i Danmarks litterariske Progresser IV. S. 77.

den Dag idag befinder sig. I Aaret 1743 toges den Bestemmelse, at Tienderne for Fremtiden ikke mere skulde gives i Fæste, men ved Auktion bortforpagtes paa eet Aar ad Gangen — en Foranstaltning, hvorved vel Indfæstningssummerne bortfaldt, men der paa den anden Side indvandtes en betydelig forøget aarlig Indtægt[1]), og to Aar senere indførtes der efter omhyggelige Forarbeider en ny Jordebog for Godset, der paa eengang fremmede baade Bøndernes og Stiftelsens Tarv[2]). Som en Følge af disse Foranstaltninger oversteg Indtægten allerede 1750 med omtr. 1000 Rdr. Udgiften[3]), og Aaret efter kunde Kommunitetet betale de sidste 500 Rdr. paa den Gjæld, der var stiftet i Anledning af Ulykken i 1728[4]).

Det vilde være uretfærdigt at omtale Kommunitetets og Regentsens Bestyrelse i Tidsrummet fra 1728 til 1777 uden særlig at mindes en Mand, hvis Navn vi leilighedsviis have nævnet ovenfor, og som i en lang Række af Aar i forskjellige Stillinger viede disse to Stiftelser sine bedste Kræfter — Nordmanden Peder Holm. Han havde selv i Aarene 1724—27 været Alumnus paa Klosteret og Regentsen, blev 1730 Dekanus og 1735 Provst, i hvilken Stilling han forblev indtil 1746, da han udnævntes til theologisk Professor og derved altsaa tillige til Medlem af Kommunitets-Bestyrelsen. Som Universitetslærer og Videnskabsmand hævede han sig ikke over det Almindelige, men ansaae i sin orthodoxe Iver sine dogmatiske Forelæsninger »for

---

[1]) Efter 1777 kom dog paany Bortfæstning af Tienderne i Brug (J. Møller Nyt theol. Bibl. III S. 43).

[2]) Prof. Holms haandskrevne Oversigt over Kommunitets-Historien i Kallske Sml. 148. fol.

[3]) Reskr. af 25 April 1750 i Nyerups Univ.-Ann. S. 342 f.

[4]) Holms Haandskrift.

den ufeilbare Vei til Salighed« og skal endog ved Udnævnelsen af Kommunitets-Alumner ikke have holdt sig fri for eensidig at vrage de Studerende, som ikke deelte denne Overbeviisning[1]. I sit Forhold til Andre var han ufordragelig og paastaaelig, og han holdt over alle Former med et Pedanteri, der skaffede ham Tilnavnet »Vanskelighedernes Fader« (*pater difficultatum*). Men ugift og barnløs, som han bestandig var, kastede han hele sin Kjærlighed paa Regentsen og Kommunitetet og talte, skrev og handlede lige indtil sin Død for disse to Stiftelsers Vel med en Iver, Udholdenhed og Uegennyttighed uden Lige[2].

Den Ordning, der allerede fra Kommunitetets ældste Tider havde været vedtagen med Hensyn til Maaden, hvorpaa Fakultetet udøvede sin Myndighed, lod Fundatsen uforandret, saaledes at fremdeles hver enkelt af de theologiske Professorer som Inspektor et Aar ad Gangen besørgede de daglige Forretninger og det mere umiddelbare Tilsyn. Inspektor skulde navnlig ligesom tidligere føre Kommunitetets Matrikul og mindst een Gang maanedlig uanmeldt besøge Klosteret og Regentsens Kamre og Kirke. Udnævnelsesretten skulde vel, som antydet, uforandret tilkomme det samlede Fakultet; men ligesom der tillagdes Provsten en Ret til at foreslaae Kandidater til ledige Pladser saavel paa Kommunitetet som Regentsen — Noget, hvorom

[1]) »Man skulde høre mans Kollegier, sagde han, saa kunde man nok selv hjælpe dem til Stipendier« (J. Møller Theol. Bibl. XII. S 13 Anm.)

[2]) P. E. Müller charakteriserer ham træffende i følgende Linier: »*Prisca fide, moribus severis, nihil sibi, paululum aliis indulgens, hujus instituti* (ↄ: Regentsens) *acerrimus exstitit et moderator et vindex*« (J. Møller Nyt theol. Bibl. f. 1824 S. 272). At han som anført har ligget paa Regentsen, fremgaaer af hans egen Erkl. i Nyerups Eft. om Reg. S. 55, jfr. derimod Nyt theol. Bibl. f. 1823 S. 47.

der ikke tidligere sees at have været Spørgsmaal — saaledes beholdt Stiftere af Regentsstipendier eller deres Arvinger den dem i Aaret 1695 indrømmede Indflydelse paa Udnævnelsen af Beboere til de paagjældende Værelser paa Kollegiet, forsaavidt saadan Indflydelse udtrykkelig var forbeholdt i vedkommende Gavebreve. Det udtaltes kun som en Selvfølge, at deres Valg af Alumner skulde stadfæstes af Fakultetet, der kunde tilsidesætte de Valgte, naar der var Noget at sige paa deres »Levnet eller Lærdom«. Endelig kan det endnu her bemærkes, at Fakultetet umiddelbart, efterat Fundatsen var given, paa Grundlag deels af denne deels af den ældre Periodes Klosterlove udarbeidede en Række nye Statuter baade for Kommunitetet og Regentsen, hvis Bestemmelser Alumnerne efter deres Udnævnelse ved et Revers maatte forpligte sig til at overholde[1]).

46. Med Hensyn til Kommunitetets økonomiske Forvaltning vedligeholdtes i den første Deel af dette Tidsrum i det Hele den Ordning, der i saa Henseende var truffen ved Reglementet af 1683, og for at undgaae ufornøden Gjentagelse skulle vi derfor her fatte os i Korthed om dette Punkt. Økonomen skulde fremdeles som hidtil bestride Spiisningen efter en bestemt Taxt samt bestyre Regentsstipendierne og desuden under Fakultetets Tilsyn og med Bistand af en selvvalgt, men af Kommunitetet lønnet Fuldmægtig forvalte Stiftelsens Gods og Tiender. Da imidlertid Spiisningen snart ophørte, simplificeredes den nævnte Embedsmands Forretninger i høi Grad. Istedetfor

[1]) De for Kommunitetet givne Statuter ere aftrykte hos Beckman a. St. S. 78 ff.; de, der gjældte for Regentsen, og som i alt Væsentligt ere et Udtog af hine, findes afskrevne i Kommunitetets Matrikul og i Ny kgl. Sml. 1223. 4to.

den besværlige Økononomi blev der nemlig nu kun Spørgsmaal om ugentlig at udbetale Provsten dennes og Studenternes Kostpenge. I Forbindelse med denne Forandring i Embedets Virkekreds stod en Forandring i sammes Indtægter, idet der, da Spiisningen afløstes af Kostpenge, tilstodes Økonomen en fast Løn foruden det aarlige Vederlag, der allerede tidligere var indrømmet ham for forskjellige af de ham paahvilende Forretninger, og foruden de uvisse Indkomster, der tilfløde Embedet [1]. Ligesom imidlertid enkelte af disse efterhaanden bortfaldt — hvilket t. Ex. 1743 blev Tilfældet med de forhen oppebaarne 10 Procent af Indfæstningssummer for Tienderne — saaledes nedsattes ogsaa fra Aaret 1759 den nysnævnte faste aarlige Løn fra 600 til 300 Rdr. [2].

47. I de Provsten paahvilende Forretninger skete der ingen væsentlig Forandring. Ligesom imidlertid hans Embede i dette Tidsrum synes at have staaet i langt mere Anseelse end tidligere, saaledes blev ogsaa Stillingen i økonomisk Henseende forbedret. Forat Provsten kunde leve »uden at være de fattige *alumnis* til Besværing og Byrde«, paalagdes det i Universitets-Fundatsen det theologiske Fakultet i Forening med Konsistorium at overlægge, hvorledes hans Løn kunde forøges. Da dette imidlertid af Mangel paa Midler ikke strax kunde føre til Noget, antog Biskoppen i Aaret 1732 den daværende Provst til sin Vikarius, hvilken Stilling vedblev at være forenet med Provste-Embedet indtil 1788 [3], og først ved en kongelig Resolution af 12 Juli 1737 [4]) reguleredes Embedets faste og tilfældige Indtægter

[1]) Derimod bortfaldt selvfølgelig det tidligere tilstaaede Beløb til Inventariets Vedligeholdelse.

[2]) De her meddeelte faktiske Data ere uddragne af Økonom-Bestallingerne i det theol. Fak s Kopibøger.

[3]) Nyerups Univ.-Ann. S. 286 f. [4]) I Fogtmans Reskriptsaml.

til omtrent 380 Rdr. aarlig. Desforuden skulde Provsten vedblivende nyde Kost paa Klosteret og Bolig paa Regentsen. Denne sidste, der, som ovenfor berørt, 1744 flyttedes fra 1ste til 5te Gang og ved denne Forandring i høi Grad udvidedes og forbedredes, vides, saalænge den var paa det førstnævnte Sted, i dette Tidsrum med Bestemthed at have været forsynet med de nødvendigste Stykker Bohave, svarende til dem, der fandtes i Alumnernes Værelser[1]).

48. Medens der i denne Periode ingensinde sees at have været ansat nogen Viceprovst, vedligeholdtes derimod Dekanerne, hvis Antal i Aaret 1757 forhøiedes fra 9 til 11[2]). De skulde ifølge den nye Universitets-Fundats vælges af Provsten blandt »de allerlærdeste og skikkeligste Personer i eller udenfor Kommunitetet« og Valget derefter stadfæstes af det theologiske Fakultet. I et Reskript af 23 Mai 1748 yttredes det, at Kongen »gjerne saae«, at de toge Magistergraden, og om denne Grad fra hiin Tid af end ikke ligefrem er bleven fordret som en Betingelse for Erhvervelsen af Bestillingen, saa synes Dekanerne dog i Reglen at have føiet sig efter Kongens Ønske[3]). De skulde fremdeles ligesaalidt som tidligere nyde andet Vederlag end Kosten samt ¹/₃ af de ved paagjældende Bord faldende Bøder — de øvrige ²/₃ tilfaldt ligesom forhen Provsten og fattige Alumner — men medens Alumnerne vare nødte til at nyde Kosten *in natura*, kunde Dekanerne komme overeens med Økonomen om istedetfor at erholde Kostpenge,

---

[1]) Synsforretningen af 21 Jnui 1731.
[2]) Ved Reskr. af 10 Juni (i Fogtmans Sml.)
[3]) At Ønsket ikke skulde opfattes som en Befaling, sees af det nedenfor omtalte Reskr. af 4 Mai 1759, i hvis Indledning det hedder, at det »maa overlades til dem selv, om og naar de ville tage Magistergraden«.

og efterat Spiisningen var ophørt, bleve de 4 Mark ugentlig, der afløste denne, i Aaret 1757 for Dekanerne forhøiede til 1 Rdr.[1]). Deres Pligter vare i alt Væsentligt ganske de samme som forhen, indtil det ved kongelig Befaling af 4 Mai 1759 paalagdes dem ugentlig at holde mindst 2 til 4 Timers Forelæsninger over de Videnskaber, som de særlig havde lagt sig efter, imod herfor at oppebære et taaleligt Honorar af deres Tilhørere og imod Løfte om en fortrinlig Adgang til akademiske samt Skole- og Kirke-Embeder. Til denne kongelige Befaling sluttede sig et Reskript af 27 Juli s. A., der tildeelte 4 af de nye Docenter, men mærkelig nok de 4 yngste, et aarligt Vederlag af 50 Rdr. hver[2]). I Henhold til disse Bestemmelser blev der virkelig i den nærmeste Fremtid holdt Forelæsninger af de 9 Dekaner (blandt hvilke de senere Universitetslærere B. Riisbrigh, J. Wøldike og L. Sahl samt den senere Regentsprovst C. G. Seydlitz), men rigtignok kun for en saare ringe Tilhørerkreds[3]). Uagtet Paabudet om disse Forelæsninger tilstrækkelig viser, hvad der ogsaa fremgaaer af andre Vidnesbyrd, at Dekanatet var langt mere anseet end tidligere og i Virkeligheden ogsaa for mange udmærkede unge Mænd var et Gjennemgangspunkt til betydningsfulde Stillinger i Statens og Videnskabens Tjeneste, antoges det dog ikke for overflødigt at opstille

---

[1]) Ved Reskr. af 10 Juni.

[2]) Begge Reskripter i Fogtmans Sml.

[3]) Af de daværende 9 Dekaner læste en over Kirkehist., tre over Logik, en over Mathematik, Physik og Metaphysik, en over Moralphilosophi, en over *institutiones phil. rationalis* og en holdt et *cursus bibl. theor.-pract.* Tilhørerne varierede for de forskjellige Docenter fra 4 til 12 Personer, og af 7, som havde tegnet sig hos en af dem, forlangte 5 at faae Adgang gratis (Nyerups Univ.-Ann. S. 353 ff.)

Straffebestemmelser for Dekanerne. Ved en Fakultets-Beslutning fastsattes der saaledes 1771 en Bøde af 2 til 3 Mark for den Dekanus, som forsømte Klosteret, ligesom der for større Forseelser skulde kunne anvendes Suspension i en eller flere Uger eller vel endog bestandig Udelukkelse af Kommunitetet[1]). Men det synes rigtignok ogsaa at være blevet ved den blotte Trusel; thi uagtet Dekanernes Forsømmelighed i Aaret 1777 gik saa vidt, at der en enkelt Dag endog ikkun havde været een tilstede, og at Provsten for ikke »at sidde næsten til et Spektakel paa Klosteret« maatte indgive en Besværing derover, vilde Fakultetet dog »for Dekanernes Æres Skyld« ikke anvende den fastsatte Bødestraf, men indskrænkede sig til en alvorlig Advarsel og til gjennem Provsten at affordre dem et skriftligt Løfte om Forbedring[2]).

49. Af Inspektorer paa Regentsen beskikkedes der ifølge Fundatsen tre, som — sandsynligviis ligeledes af Provsten under Fakultetets Stadfæstelse — skulde vælges »af de lærdeste, skikkeligste og sagtmodigste Personer« og fortrinsviis komme i Betragtning til Ansættelse som Dekaner paa Klosteret, ligesom der ogsaa skulde tildeles dem et eller andet af Universitetets Pengestipendier. Disse Inspektorer paalaa det at føre et meget omstændeligt Tilsyn med de Alumners Flid og Sædelighed, der vare betroede til deres Omsorg, og som under vilkaarlig Straf vare forpligtede til at vise dem Lydighed. De skulde bl. A. hver Aften, naar Regentsporten var lukket, paasee, at Studenterne vare paa deres Kamre, og for i saa Henseende at kunne foregaae med et godt Exempel, maatte de selv altid

---

1) Beckman a. St. S. 82.
2) Theol. Fak. Kopibog VII.

være hjemme til den bestemte Tid. De skulde fremdeles hver Søn- og Helligdag samle deres Mandskab til Kirkegang, og vilde nogen af Alumnerne gaae til Alters, hvad der paalaa dem mindst tre Gange aarlig, maatte han otte Dage forinden anmelde det for sin Inspektor, som da havde at formane ham til Alvor og Selvprøvelse. Enhver af Alumnerne begaaet Forseelse maatte Inspektorerne strax angive for Provsten, ligesom de endelig hver 14de Dag med denne skulde overlægge, hvad der kunde tjene til god Ordens Fremme paa Kollegiet.

50. Endelig vedligeholdtes de reent underordnede Bestillingsmænd, Kommunitetets Famulus og Skjænker samt Regentsens Portner. Ved Spiisningens Ophør bortfaldt ikke, som man skulde have ventet, de tvende førstnævnte, men deres Forretninger undergik selvfølgelig herved en ingribende Forandring, og ligesom Skjænkeren efter denne Begivenhed sees at have gjort Tjeneste som Fyrbøder paa Klosteret, saaledes synes Famulus at have fungeret som et Slags Bud eller Pedel.

IIII.

Alumnerne. 51—54. Deres Antal; Betingelserne for deres Antagelse m. m; privilegerede og extraordinære Alumner.

51. I Antallet af Alumner paa Klosteret skete der ved Fundatsen af 1732 ikke nogen Forandring: det skulde forblive ved de 100, som siden Aaret 1709 havde været bespiste ved Kommunitetets Borde. Men dette Antal — i hvilket forøvrigt ligesom tidligere saavel Provsten som Dekanerne indbefattedes — blev i Løbet af nærværende Tidsrum betydelig forøget. Da Spiisningen nemlig senere var op-

hørt og Stiftelsens økonomiske Forfatning efterhaanden forbedredes saaledes, at Indtægterne langt overstege de Summer, der medgik til Afholdelsen af de 100 Alumners Kostpenge, fandt Kommunitets-Bestyrelsen og Regjeringen det rettest at forøge disses Antal, og det i et saadant Omfang, at Tallet i Tidsrummet fra 1757 til 1764 ifølge en Række kongelige Reskripter voxede med ikke mindre end 74[1]). Inden Frederik V.s Død androg det hele Antal Stipendienydende, privilegerede og uprivilegerede, ordentlige og overordentlige Alumner, 192, og da der paa den første Fødselsdag, Christian VII feirede efter sin Thronbestigelse, hertil føiedes endnu 8 Alumner[2]), var Tallet altsaa henimod Slutningen af denne Periode det dobbelte af, hvad det fra Begyndelsen havde været.

For Regentsalumnernes Antal var der ikke nogen bestemt Regel: der skulde ifølge Universitets-Fundatsen paa Kollegiet »indtages saa mange af de allerfattigste, men derhos flittige og skikkelige *studiosis*«, som det kunde rumme. Saalænge Regentsen ikke fuldstændig var gjenopført, har dette Antal beløbet sig til omtrent 60, men efter de forskjellige Byggeforetagender, som ovenfor ere omtalte, blev det muligt paa Kollegiet at huse henved 90 Alumner. Da dette imidlertid ikke engang var Halvdelen af det Antal, hvortil Kommunitetets Alumner tilsidst beløb sig, havde det saaledes været i høi Grad at ønske, om den ovenantydede Plan til Oprettelsen af en Filial-Regents i Kommunitets-Bygningen var bleven gjennemført[3]).

---

[1]) Reskripterne af 10 Juni 1757 (36 nye Al.), 23 Marts 1758 (10), 3 Okt. 1760 (8), 19 Marts 1762 (10) og 4 Sept. 1764 (10), see Fogtmans Sml., hvor det sidste dog mangler, og Engelstoft Efterr. ang. Kbhvns. Univ. m. v. S. 153 f.

[2]) Theol. Fak. Kopibog VI. S. 593.

[3]) Om »Gratister« er der i dette Tidsrum ikke Tale.

52. Hvad angaaer Betingelserne for Adgang til de tvende Stiftelser, fordrede Fundatsen, at Ansøgerne, der ligesom forhen maatte underkaste sig en Prøve i latinsk Stiil, vare trængende, og at de havde været et halvt Aar ved Universitetet, fra hvilken sidste Bestemmelse imidlertid de allerede tidligere privilegerede Studenter fra Island og Færøerne undtoges »i Henseende til, at de for Størstedelen ere fattige og ingen Tilstød kunne vente af deres saa langt fraværende Venner«. Indfødsret i Danmark og Norge med tilhørende Bilande var ligesaa lidt nu som før udtrykkelig udtalt som en Betingelse for Adgangen, men betragtedes som at følge af sig selv. I den første Halvdeel af dette Tidsrum nægtede man endog ligesom i det foregaaende Sønderjyder Adgang til Kommunitetet, der ikke kunde antages at tilkomme Studenter fra »Fyrstendømmerne«[1]). Men et Reskript af 20 Okt. 1758 erklærede, at indfødte Slesvigere ligesaavel som »andre danske og norske Studenter« skulde have Adgang til Klosteret, »saasom Undersaatterne i Slesvig ikke bør ansees for Andet, end hvad de virkelig ere, nemlig rette Danske og fødte inden Danmarks Riges Grændser«[2]). Fra den anførte Regel om Nødvendigheden af at være indfødt forekommer der imidlertid ogsaa i nærværende Tidsrum en enkelt Undtagelse, idet nemlig det theologiske Fakultet 1760 fik kongelig Befaling til at indrømme en fattig ungarsk Protestant Tobias Ozwald, der ved Syvaarskrigen var forhindret i at søge til et af de sachsiske Universiteter, hvor hans Landsmænd pleiede at studere, baade Kommunitetet og Regentsen, saasnart en Plads blev ledig, »dog uden Konse-

---

¹) Jfr. Reskr. af 23 April 1745 (hos Fogtman).
²) Hos Fogtman. Beckman oversætter (a. St. S. 92) de Undersaatter, Reskriptet omtaler, ved »*Holsati*«!

qvence for Fremtiden«[1]). Det stemmede iøvrigt fremdeles saavel med Fundatsens som overhovedet med Tidsalderens Aand, at Ansøgeren matte bekjende sig til Statsreligionen. At det endog fandtes tvivlsomt, om der kunde indrømmes en døbt Jøde Adgang til Stiftelserne, fremgaaer deraf, at dette Tilfælde, første Gang det indtraadte, blev indstillet til særlig kongelig Afgjørelse[2]).

Medens Spørgsmaalet, om Alumnerne kunde ansees pligtige til at studere Theologi, eller om Studiet af denne Videnskab endog maatte betragtes som en nødvendig Betingelse for Adgang til Opnaaelsen af Klosterets og Regentsens Goder, for det foregaaende Tidsrums Vedkommende var af liden eller ingen praktisk Betydning, stillede Sagen sig anderledes i nærværende Periode, da det, efterat den retsvidenskabelige Examen i Aaret 1736 var indført og Lægevidenskaben ligeledes efterhaanden fandt flere Dyrkere, ikke længere turde siges, at det at studere ved Kjøbenhavns Universitet var eenstydigt med at studere Theologi. I Fundatsen af 1732 findes der kun en eneste Bestemmelse, af hvilken der kan udledes Noget med Hensyn til dette Spørgsmaals Besvarelse, den nemlig, der forpligtede Alumnerne til under Straf af at miste Kosten jævnlig at høre de theologiske og juridiske Professorers Forelæsninger. Men idet denne Bestemmelse i Modsætning til den ældre Fundats medtager de juridiske Forelæsninger og den dog neppe kan forstaaes saaledes, at enhver Alumnus skulde være forbunden til at høre Forelæsninger over begge

[1]) Ved Reskr. af 6 Dec. (Beckman a. St. S. 93). Ozwald, der forblev her i Landet, blev senere ansat som Præst ved de tydske Kolonier paa Ahlheden.

[2]) Reskr. af 10 Aug. 1764 (Beckman a. St. 94). Den Paagjældende var en Frederik Budolphi fra Aalborg.

de nævnte Videnskabsfag, synes det temmelig utvivlsomt, at Fundatsen idetmindste ikke har villet afskjære Retsvidenskabens Dyrkere Adgang til Klosteret. Ikke destomindre betragtede Bestyrelsen begge Stiftelser som forbeholdte egentlige theologiske Studenter, og det var kun som en reen Undtagelse fra Reglen, at Fakultetet nu og da paa Forbøn af en Universitetslærer udenfor dets Midte skjænkede Dyrkere af andre Videnskaber Plads paa Kloster og Regents. Man har derfor fra dette Tidsrum Exempler paa, at Studenter, der havde viet sig til Rets- eller Lægevidenskabens Studium, for en Tid dyrkede Theologien eller i alt Fald besøgte theologiske Forelæsninger blot for derved at faae Adgang til Universitetets to vigtigste Beneficier[1]). Da der senere, i den Tid Struensee sad ved Roret, paatænktes en Reform af det hele Universitetsvæsen og Konsistorium i Henhold til en Kabinetsordre af 4 Jan. 1771 indsendte et udførligt Forslag i denne Retning, tilraadedes det bl. A. ogsaa udtrykkelig og bestemt at erkjende Ikke-Theologer for berettigede til at opnaae Kommunitet og Regents; men det theologiske Fakultet kunde ikke lade Forslaget passere uden at ledsage det med den Erindring, »at Sligt vilde stride imod de af Deres kgl. Majestæts høilovligste Forfædre stiftede og af Deres Majestæt selv fornyede og konfirmerede Fundatser, ifølge hvilke Ingen uden *studiosi theologiæ* kan nyde disse Stipendier«[2]).

---

[1]) Badens Univ.-Journal I. S. 66, jfr. Raisonnements over Kbhvns. Univ. S. 66 og Nærmere Betragtninger af Philokalus S. 54.

[2]) Badens Univ.-Journal II. S. 56. Baden ledsager Erindringen til Forslaget, der vel nærmest støttede sig til den ovenomtalte i Frederik II.s Fundats indeholdte Bestemmelse om Alumnernes Forpligtelse til at høre dem, der læste over den hellige Skrift, bl. A. med følgende spydige Bemærkning: »Et er at studere Theo-

Ligesom Tilfældet havde været i Størstedelen af forrige Tidsrum, skulde ifølge den nye Fundats Baccalaurei beholde saavel Kommunitet som Regents i fulde 5 Aar, medens de øvrige Alumner kun maatte nyde Beneficierne i 3 Aar. Derimod var der efter Fundatsen ikke Spørgsmaal om at indrømme de Førstnævnte nogen sær fortrinlig Adgang til Optagelse blandt Stiftelsens Alumner. Det var først i 1760, det bestemtes, at »Ingen undtagen dem, som forud allerede ere privilegerede, maae admitteres til at nyde *stipendia academica*, medmindre han er *baccalaureus* eller har *in examine philosophico* faaet saadan Charakteer, at han kan blive det, og bringer Attest fra *decano*, at han i næste Promotion skal blive *baccalaureus*« [1]). Da den omtalte akademiske Grad ophævedes 1775 og samtidig hermed den saakaldte philologiske Examen indførtes, bestemtes det, at de Studenter, der havde underkastet sig denne, skulde erholde alle de Fortrin og Rettigheder, som forhen vare forundte Baccalaurei [2]).

53. Det Privilegium paa fortrinlig Adgang til Kommunitet og Regents, der i Løbet af det foregaaende Tidsrum var indrømmet Studenter fra Island samt fra Trondhjems [3]) og Frederiksborg Skoler, stadfæstedes ved Univer-

---

logi, et Andet at læse Bibelen eller høre dem, som forklare den, medmindre Bibelens Læsning alene skal vedkomme Theologerne, eller vi skulle antage ligesaa mange *studiosi theologiæ* som Christne, der læse deres Bibel eller bivaane Bibelforelæsninger«.

1) Reskr. af 12 Sept. 1760 (hos Fogtman).

2) Fr. af 11 Mai 1775 (hos Schou) og Reskr. af s. D. (hos Fogtman.)

3) Uagtet som anført Privilegiet til Klosteret allerede i forrige Tidsrum i det Hele taget ogsaa synes at have givet Vedkommende Adkomst til en fortrinlig Adgang til Regentsen, resolverede det theol. Fak. dog d. 17 Sept. 1734, at det vel vidste, at 4 *Nidrosienses* vare privilegerede til Kommunitetet, men ei, at de tillige vare privilegerede til Regentsen (Fak. Kopibog IV. S. 158).

sitets-Fundatsen af 1732, og ligesom den samme Forret, der, efter hvad ovenfor er bemærket, allerede tidligere faktisk synes at have tilkommet Færinger, for disses Vedkommende samtidig fik formel Bekræftelse, saaledes er vistnok et lignende Fortrin allerede forinden 1777 indrømmet Studenter, der sendtes til Universitetet fra de danske Kolonier i Grønland. Islændernes Privilegium udvidedes ved Reskriptet af 4 Mai 1759[1]), forsaavidt som det bestemtes, at de unge Studerende fra denne Ø, der ifølge det nævnte Kongebud aarlig skulde oversendes til Danmark for at anbringes i en af de lærde Skoler i Kjøbenhavn, Roeskilde, Helsingør eller Slagelse, i Henseende til Optagelse paa Kloster og Regents skulde nyde samme Begunstigelse som de umiddelbart fra Island dimitterede Studenter. Det kan iøvrigt bemærkes, at Stiftelsernes Bestyrelse i den første Deel af dette Tidsrum fortolkede de omhandlede Privilegier, som om de hjemlede de Paagjældende Ret til at forlange, at uprivilegerede Studenter, der allerede vare Alumner, midlertidig skulde udelukkes, forat hine kunde faae Plads[2]). Senere forlod man imidlertid denne mod de øvrige Alumner høist ubillige og i sig selv vistnok ogsaa uhjemlede Fortolkning af Privilegiet, og paa gjentagne Andragender fra islandske Studenter til Universitets-Patronen om, at de yngste Kloster- og Regentsalumner maatte exkluderes, forat de selv strax ved deres Ankomst kunde optages, svaredes der, at de Privilegerede først kunde faae Adgang ved indtrædende Vakance[3]).

54. Medens Antallet af Privilegerede i egentlig Forstand efter det Anførte ikke tiltog synderlig i dette Tids-

[1]) Hos Fogtman.
[2]) Theol. Fak. Kopibog IV. S. 12 f.
[3]) Smstds IV. S. 1376, VI. S. 252.

rum, foregedes Tallet paa extraordinære Alumner desto mere, idet man i et stedse voxende Omfang benyttede den Fremgangsmaade, der allerede tidligere var kommen i Brug, at henvise Personer, hvis Virksomhed laa Universitets-Studierne mere eller mindre fjernt, til Underholdning paa Klosteret[1]). Efterat Regjeringen 1736 havde taget den Beslutning at ansætte Katecheter ved alle Hovedstadens Menigheder, maatte Klosteret efterhaanden optage 5 af disse blandt sine Alumner, nemlig 3 ved Holmens, 1 ved Nikolai og 1 ved Trinitatis Kirke[2]); og da den grønlandske Mission Aaret efter oprettedes, indrømmedes der 4 af dennes Elever Adgang til Kommunitets-Stipendiet — som fra Aaret 1771 for hver enkelt af disse endog fordobbledes[3]) — og Bolig paa Regentsen under en særlig Inspektor[4]). Nogen Tid senere synes Regjeringen imidlertid at være kommen til Erkjendelse af det Urigtige i at gaae videre i den her antydede Retning, idet det 1742 bestemtes, at der, »saasom iblandt Kommunitets-Alumnerne ere mere end Halvdelen privilegerede«, ikke skulde tilstaaes de Katecheter, som fremtidig ansattes ved de nævnte kjøbenhavnske Menigheder, nogen Adgang til Klosteret, og at de tre Portioner Kostpenge, der vare tilstaaede Assistenterne

---

1) I den trange Tid efter Branden 1728 havde Bestyrelsen villet nægte Assistenterne ved Kongens Bibliothek Kostpenge for den følgende Sommer og uden Begrændsning for det Tilfælde, at de havde Forældre i Kbhvn; men et Reskr. af 24 Jan. 1730 indskjærpede deres Privilegiums Overholdelse.

2) Reskripterne af 28 Apr. 1736 (hos Fogtman) og 1 Febr. 1737 (Fak. Kopibog IV. S. 430); Beckman a. St. S. 85.

3) Reskr. af 9 Okt. 1771 (hos Fogtman). Uagtet deres Antal ved Reskr. af 7 Juli 1773 indskrænkedes, skulde dog de for alle 4 anordnede Kostpenge indbetales til Missionskollegiet.

4) Reskr. af 8 Marts 1737 (hos Fogtman). De fik Bolig i Regentsens 1ste Gang.

ved Kongens Bibliothek, skulde indskrænkes til een[1]. Men allerede Aaret efter gjorde man et Tilbageskridt, idet det tillodes, at den første Katechet ved Holmens Kirke beholdt Kostpengene[2], ligesom der lidt senere paa Ansøgning fra Bibliothekaren ved det kongelige Bibliothek paany indrømmedes dette den tidligere Begunstigelse[3], og i den følgende Tid gik Udvidelsen af de extraordinære Alumners Antal Haand i Haand med Forøgelsen af Tallet paa de egentlige Alumner. Da det saaledes i Aaret 1761 besluttedes at opmaale og optage Kort over Landet, skulde atter ved denne Leilighed Kommunitetet afgive den fornødne Løn og Regentsen i Forbindelse med Valkendorphs Kollegium Bolig for de til Landmaalingen antagne 4 Assistenter, af hvilke de to, saalænge de gjorde Tjeneste som saadanne, skulde have dobbelte Kostpenge og Plads paa Regentsen og de andre hver een Portion Kostpenge og Bolig paa Valkendorphs Kollegium[4]. Et Par Aar efter forøgedes deres Tal endnu med to, af hvilke den ene skulde dele Vilkaar med de tvende første af de ovenfor nævnte 4 og den anden med de to sidstnævnte[5]. I Aaret 1766 tilstodes Kommunitets-Stipendiet fremdeles to Studenter, der gik til Haande ved de astronomiske Iagttagelser paa Rundetaarn[6], og tvende Aar senere bestemtes det, at der, afseet fra det islandske Studenter i Almindelighed tilkommende Privilegium, skulde indrømmes 4 Islændere, der hernede uddannede sig til Læger paa deres Fødeø, Plads paa Regentsen og af Kom-

---

[1] Reskr. af 29 Juni 1742 (hos Fogtman).
[2] Reskr. af 23 Aug. 1743 (Beckman a. St. S. 88).
[3] Reskr. af 13 Aug. 1748 (hos Fogtman).
[4] Reskripterne af 26 Juni og 18 Dec. 1761 (hos Fogtman)
[5] Reskr. af 10 Juni 1763 (hos Fogtman).
[6] Reskr. af 26 Sept. 1766 (Beckman a. St. S. 99).

munitetet ugentlig 1 Rdr., begge Dele dog kun for 3 Aar[1]). Endelig var der endnu i dette Tidsrum, uvist naar, blevet tilstaaet Læreren ved de 32 Mænds Skole her i Staden Adgang til Klosteret[2]).

IV.

Fortsættelse. 55—58. Regentsalumnernes Vilkaar: deres Værelser, Bohave, Brændsel, Stipendier og Sygehjælp.

55. I Skildringen af de Vilkaar, under hvilke Alumnerne i dette Tidsrum vare stillede, vende vi os ligesom tidligere først til Regentsen. Der er allerede paa sit Sted i det Foregaaende gjort Rede for, hvorledes dette Kollegium først efterhaanden reiste sig af sin Aske, og hvilke Forandringer Bygningen i dens Heelhed og særlig, hvad dens Ydre angaaer, senere undergik. Medens disse Forandringer vel gjorde det muligt at indrømme et større Antal fattige Studenter Huusly end forhen, medførte de derimod ikke, at den Bolig, der ydedes dem, fik et hyggeligere og venligere Præg end tidligere.

---

1) Reskr. af 8 Apr. 1768 (hos Fogtman).

2) Det hos Beckman (a. St. S. 92) omtalte Reskr. af 17 Nov. 1758 — der fastsatte, at 3 trondhjemske Studenter, som vare Elever af det da bestaaende *Seminarium Lapponicum*, strax efter Depositsen skulde optages blandt Klosterets og Regentsens Alumner, og det endda saaledes, at der skulde holdes dem Pladser aabne, forat de ikke skulde behøve at vente paa indtrædende Vakance — synes ikke at kunne betragtes som en ny Forøgelse af de extraordinære Alumners Antal, men at maatte opfattes som en nærmere Bestemmelse af, hvad der allerede tidligere var indrømmet dem, der forberedte sig til Missionsvirksomhed i det nordlige Norge (jfr. ovenfor S. 89). Reskr. af 3 Nov. 1774 ophævede *Sem. Lapponicum*, men bestemte udtrykkelig, at de til samme henlagte Beneficier, saavel akademiske som andre, vedblivende skulde anvendes til den nordlandske Missions Fremme.

Kamrene vare endnu bestandig udstyrede med Muursteensgulv, med upanelede Vægge og Bjælkeloft, og i hvert Vindue ud til Gaden sad fremdeles ligesom før Branden 6 fængselsagtige Jernstænger[1]). Det Bohave, der dannede Værelsernes uadskillelige Tilbehør, var ligesom forhen Standsengen, Fyrretræsbordet og Kistebænken, og først henimod Slutningen af dette Tidsrum synes hertil endnu at være kommet et Klædeskab[2]).

56. Medens der efter Branden 1728 aldrig mere synes at have været Spørgsmaal om at tilstaae Alumnerne noget Bidrag til deres Værelsers Belysning, antog derimod Brændsels-Forsyningen en langt mere udvidet Charakteer end forhen. Der tilstodes nemlig nu regelmæssig hver Leilighed paa Kollegiet aarlig et bestemt Maal Brænde, til hvis Opbevaring der ved de forskjellige ovenomtalte Bygningsforandringer deels i Kjældrene deels paa Loftet indrettedes de fornødne Rum. I den første Tid har der neppe været leveret meer end ½ eller ¾ Favn til hver Leilighed, men fra Aaret 1749 sees enhver af dem at have faaet tildeelt en heel Favn Brænde[3]), foruden at der tilstodes enkelte Alumner endnu en Favn af det særlig for Renten af det Noldske Legat indkjøbte Brændsel[4]).

57. Det er ovenfor fortalt, hvorledes Pesten 1711 blev Anledning til, at Regentsianerne fik en betinget Ene-

---

[1]) Synsforretningen af 21 Juni 1731 og Taxationsforretningen af 31 Dec. 1749. Ikkun nogle af de Alumner, som der efter 1744 anvistes Bolig i de af Provsten forladte Værelser i 1ste Gang, nøde det Prærogativ at beboe en Leilighed med Brædegulv, Paneel og Betræk samt malede Døre og Vinduer.

[2]) I en Indberetning fra Underbetjenten paa Reg. af 1778 omtales dette Møbel som hørende med til samtlige Værelser undtagen dem i Kirkegangen.

[3]) Theol. Fak. Kopibog V. S. 774 f.

[4]) Nyerups Eft. om Reg. S. 47.

ret til i Kjøbenhavn at forrette Tjeneste som Ligbærere imod herfor at oppebære et taxtmæssigt Vederlag, og det er ligeledes antydet, at der til Regentsen ikke alene skjænkedes større eller mindre aarlige Pengebeløb, men at der endog til Kollegiets Bedste stiftedes egentlige Legater eller Stipendier. Som det vil erindres, var det med Hensyn til Størstedelen af disse Gaver bestemt, at de fortrinsviis skulde anvendes til Indkjøb af Brændsel. Men da Stiftelsen efterhaanden selv fik Midler til at anskaffe saadant, synes der endog allerede i Slutningen af forrige Tidsrum at være blevet vedtaget den Regel, som i alt Fald fulgtes i nærværende, at Pengene med Undtagelse af det Noldske Legats Renter umiddelbart skulde tilflyde Beboerne af de Kamre, til hvilke de vare henlagte, og paa hvis Døre i Almindelighed det paagjældende Legats Navn fandtes malet. Antallet af saadanne Gaver forøgedes betydelig i Løbet af dette Tidsrum, fra hvilket følgende Regentsstipendier hidrøre[1]).

Det Steenbuchske Legat eller — som dets officielle Navn oprindelig lød — *legatum ad pauperes studiosos Nidrosienses*, 1000 Rdr. stort, stiftet 1740 af den theologiske Professor H. Steenbuch til Bedste for 4 fra Trondhjems Skole dimitterede Regentsianere, som forberedte sig til den finmarkske Missions Tjeneste, og som skulde nyde Renten i 3 Aar.

Det saakaldte *stipendium anonymi*, hvis Kapital, 300 Rdr., skyldes Christian VI, der til fattige Studenter skjænkede forskjellige Smaasummer, som hans Hofpræster Reuss og Bluhme opsamlede. Ifølge dets Fundats af 1745 skulde Renten af den 2den theologiske Professor uddeles

---

[1]) Jfr. de ovenfor S. 93 Anm. 2 anførte Steder.

til Beboerne af »de to Kamre i den saakaldte 6te Inspektions 2den Etage paa venstre Haand, naar man kommer opad Trappen«.

Det Bingske Stipendium stiftedes 1749 af Etatsraad Dr. med. Jens Bing, der ved sit Testament skjænkede 4000 Rdr. »til fattige, gudfrygtige og skikkelige Studenter, enhver at nyde af Renten aarlig 20 Rdr., som blive fastsatte ved visse Kamre paa Regentsen, i 5 Aar«[1]).

Det Gludske Stipendium, stiftet 1755 af Klokker Glud for to fra Horsens Skole dimitterede Studenter, der skulde boe »i de to Kamre i den 4de Inspektions nederste Etage paa venstre Haand, naar man kommer fra Gaarden«, i hvilken Leilighed Stifteren selv havde tilbragt sine Studenteraar. Kapitalen var 666 Rdr. 4 Mark, hvis Rente af den første theologiske Professor skulde uddeles til Beboerne af den nævnte Leilighed, der beholdt den, saalænge de forbleve paa Regentsen og opførte sig sømmelig.

Det Bangske Legat, stiftet 1763 af daværende Professor J. O. Bang — den samme, vi ovenfor have omtalt som Kloster- og Regentsprovst. Renten af Kapitalen, der beløb sig til 434 Rdr., skulde af det theologiske Fakultet tildeles de to Alumner, »der logere i Regentsen i den 4de Gang anden Dør paa høire Haand ovenpaa«.

Caroline Mathildes Stipendium, under hvilket Navn der af Kommunitetets egne Midler i Anledning af Christian VII.s Bryllup 1766 stiftedes et Legat til Beløb 1200 Rdr., hvis Renter af det samlede theologiske Fakultet skulde

---

[1]) Bestemmelsen om de 5 Aar undergaves dog den indskrænkende Fortolkning, at de *Stipendiarii*, der kun beboede Regentsen i 3 Aar, efter disses Udløb ogsaa mistede Stipendiet. Af Legatet uddeles der iøvrigt aarlig 10 Portioner af den angivne Størrelse (Scheel Om Univ.s Koll. og Stip. S. 36).

uddeles til de tvende Regentsianere, der beboede Leiligheden »i 1ste Gang 2den Etage paa venstre Haand næst ved Trappen«, og som beholdt Stipendiet i 3 Aar. I Aaret 1777 omdøbtes dette til det kongelige Huses Stipendium (*s. domus regiæ*) og forøgedes samtidig med 1000 Rdr., der dog ikke umiddelbart kom Alumnerne tilgode (jfr. nedenfor).

Det Holmske Legat, 400 Rdr., hvis Renter i 3 Aar tilfaldt to theologiske Studerende, der skulde boe i den saakaldte lille Kirkegang Nr. 1. Det stiftedes i Aaret 1766 af den ovenomtalte, af Regentsen og Kommunitetet saa høit fortjente Professor P. Holm.

Det Nannestadske Stipendium, ligeledes stiftet af en forhenværende Kloster- og Regentsprovst, den ovenfor omtalte F. Nannestad, der døde som Biskop i Christiania 1774. Renterne af Kapitalen, 200 Rdr., skulde uddeles til to norske Studenter, helst fra Christiania, der skulde boe i »de to Kamre ovenover i den 1ste Inspektion«, hvor Stifteren som Provst havde havt sin Bolig.

Det Müllerske Stipendium, stiftet 1774 af Konferentsraad O. F. Müller, der til »et Kammer paa Regentsen« skjænkede 200 Rdr., hvis Renter skulde uddeles af det theologiske Fakultet, saaledes at Stifterens Slægtninge særlig kom i Betragtning.

I dette Tidsrum henlagdes fremdeles tvende fra en ældre Tid hidrørende almindelige Universitets-Stipendier forsaavidt til Regentsen, som deres Renter skulde uddeles til de der boende grønlandske Missionselever (til hvis Underholdning det ovenomtalte *stip. Justinum* samtidig anvistes)[1].

---

[1]) Ifølge Reskr. af 8 Marts 1737. See iøvrigt Scheel· Om Univ.s Koll. og Stip. S. 42, jfr. S. 68 f., 93 og 125 f.

Det ene af disse, der bærer det mystiske Navn »den halshuggede Jomfrus Stipendium« (*s. decollatæ virginis*), udgjorde oprindelig 500 Rdr., der i Aaret 1623 eller 1624 af »ærlig og velbyrdig Mand Otto Skeel« overleveredes Universitetets Rektor med Tilkjendegivende om, at de hidrørte fra en henrettet adelig Dame[1]), og at de skulde udsættes til fattige Studenters Bedste. Det andet var et af Biskop Brochmands Enke i Aaret 1654 stiftet Legat paa 500 Rdr. I Forbindelse hermed kan det bemærkes, at der ved Konferentsraad F. Rostgaards i Aaret 1736 oprettede Testament skjænkedes Universitetet 4000 Rdr., hvis Renter skulde oplægges, og naar Kapitalen herved var voxet til 32,151 Rdr., skulde der dannes et Rostgaardsk Stipendium til Beløb 640 Rdr., hvis Renter aarlig skulde fordeles blandt 4 Regentsalumner[2]).

58. I de Regler, som i den foregaaende Periode vare vedtagne med Hensyn til Alumnernes Opvartning, skete der ingen Forandring, og vi skulle derfor endnu kun tilføie, at det sandsynligviis allerede var fra dette Tidsrum,

---

1) Nyerup antager (Eft. om Reg. S. 41), at denne Dame var Christence Kruchov, et af de mest bekjendte Offre for Hexeprocesserne her i Landet. Efter en Proces, der varede fra 1596 til 1621, og under hvilken hun bl. A. beskyldtes for at have forgjort en adelig Frue i Fyen, at have været to Gange paa Bloksbjerg o. s. v., dømtes hun til at have forbrudt sin »adelige Stand og Dignitet« og til at miste sin Hals (E. C. Werlauff Antegnelser til Holbergs 18 første Lystspil S. 440).

2) Scheel Om Univ.s Koll. og Stip. S. 41 f. Stipendiet er ifølge Skr. fra Mst. for Kirke- og Underviisningsvæsenet til Konsistorium af 26 Aug. 1858 traadt i Kraft, fra 11 Juni 1859 at regne, men hidtil ikke uddeelt paa Grund af, at Fundatsen i Overeensstemmelse med de ved dens Tilblivelse gjældende Regler paalægger de Alumner, der nyde det, offentlig at disputere i Regentskirken og derefter at afgive Disputatsen til Universitetsbibl., hvilken forældede Bestemmelse det er Hensigten at søge forandret (ifølge velvillig Meddelelse fra Regentsprovsten Prof. Gram).

at den Velgjerning mod Regentsens Beboere hidrørte, at de, efterat Frederiks Hospital i Aaret 1756 var oprettet, i Sygdomstilfælde indlagdes paa dette, hvortil der for deres Kuur og Pleie af Kommunitetets Kasse betaltes 11 Mark ugentlig.

V.

Fortsættelse. 59. Klosterspiisningen efter dens Gjenoptagelse 1731. 60. Klager over samme og den tildeels herved foranledigede Ophævelse af Spiisningen og dens Ombytning med Kostpenge.

59. Efterat Kommunitets-Bygningen i Slutningen af 1731 var fuldført, tog Alumnernes Bespiisning efter mere end tre Aars Afbrydelse atter sin Begyndelse i det nye rummelige og pyntelige Lokale. Bordenes Antal var som umiddelbart før Branden 10[1]), og ved hvert bespistes der 10 Personer; ligeledes vedblev Provsten at føre Forsædet ved det øverste Bord og ved hvert af de øvrige en af de 9 Dekaner. Som forhen mødtes man til Middagsbordet Kl. 10 og til Aftensmaaltidet Kl. 5 undtagen paa de Dage, da der forefaldt Promotioner eller da Professorerne holdt deres sædvanlige Disputationer; thi naar Saadant var Tilfældet, maatte Alumnerne opsætte Tilfredsstillelsen af deres Appetit, indtil de nævnte Handlinger vare forbi. Om den gamle Tilladelse til nu og da at medbringe en Gjæst er der ikke mere Tale, men derimod vedblev den tidligere Skik, at Studenter, der ikke vare Klosteralumner, som *exercitiarii* kunde indfinde sig i Spisesalen for at tage Deel med i Øvelserne. Maaltiderne

---

1) Da Alumnernes Antal 1757 forøgedes, kom der 2 Borde til (Beckman a. St. S. 91).

begyndte og endte ogsaa i denne Periode med en af Alle fremsagt latinsk Bøn[1]; men man var nu ikke mere saa stræng mod dem, der kom efter Bønnen før Bordet, at man viste dem bort igjen: de slap nu med en Bøde af 4 Skilling, og det var heller ikke vanskeligt at faae Tilladelse til at gaae før Bønnen efter Bordet[2]. Under Maaltidet læstes der efter gammel Skik et Stykke af Bibelen paa Latin og, forsaavidt ikke Bordøvelserne vare trukne altfor langt ud, afsang til Slutning Alle en Psalme. Exspektant-Institutionen vedligeholdtes, men der synes dog ikke længer at have været Spørgsmaal om at tildele Exspektanterne de Andres Levninger, men kun om en Ret for dem til efter den Orden, i hvilken de vare indskrevne, at indtage Fraværendes Plads ved Bordene. En anden Afvigelse fra den ældre Tingenes Orden spores deri, at hverken Universitets-Fundatsen eller de sig til denne sluttende nye Klosterlove indeholdt noget udtrykkeligt Forbud imod, endsige nogen Straffebestemmelse for i indbyrdes Samtale ved Bordet at benytte Modersmaalet. Desuagtet tør det imidlertid vistnok betragtes som afgjort, at der i alt Fald i en stor Deel af nærværende Tidsrum ikke er blevet gjort synderligt Brug af den saaledes stiltiende indrømmede Tilladelse til at tale Dansk paa Klosteret. Uagtet den Forandring, som i Tidernes Løb var

---

[1]) Som Bordbøn før Maaltidet benyttedes i dette Tidsrum Fadervor; efter Maaltidet læstes derimod en Takkebøn, der i Oversættelse lyder saaledes: »Gud Herrens Navn være velsignet, lader os velsigne, lader os takke Gud Herren, hans guddommelige Bistand være nu og altid med os! Herre vor Gud! bevar formedelst Dit hellige Navn Religionen, Landet, Kongen, Dronningen, Prindserne og det ganske kgl. Huus, Kirken, Universitetet, Skolerne og Øvrigheden (*politia et oeconomia*), at vi altid maae føre et fromt, helligt og hæderligt Levnet i Din Frygt, Amen!« (Beckman a. St. S. 79).

[2]) *De nye leg. comm.* § 8.

[redacted]

foregaaet med Levemaaden, og den mindre gode økonomiske Forfatning, Kommunitetet kom i ved de store Fordringer, der stilledes til dets Kræfter efter Branden, var Bespiisningen selv ved dens Gjenoptagelse ikke undergaaet nogen Indskrænkning. Der leveredes endnu ligesom i Tidsrummet fra 1674 til 1728 tre Retter saavel til Middag som til Aften, og efter den med Økonomen 1731 oprettede Kontrakt var Spiseseddelen — af hvilken der efter Fundatsen skulde være opslaaet et Exemplar ved hvert Bord — følgende[1]):

Søndag Middag: Groffenbrad-, Lamme- eller Hønsekjødsuppe — Kaal — Flæsk;

Søndag Aften: sød Mælk med Smaabrød i — Steg — Fisk;

Mandag Middag: Boghvedevelling — Sild, Klipfisk eller Bergfisk — Kjød;

Mandag Aften: Vandgrød af Byggryn, dog ei altfor store — Fisk — Kjød;

Tirsdag Middag: Kaal — Flæsk — stegt eller sødent Kjød;

Tirsdag Aften: Boghvedegrød i Mælk — Steg — kogte Svedsker;

Onsdag Middag: Saad med Brød i — Peberrods-Kjød — Flynder, Sild, Torsk, Bergfisk eller Klipfisk;

Onsdag Aften: Boghvedegrød i Mælk — Fisk — Kjød.

Torsdag Middag: Groffenbradsuppe — Kaal — Flæsk;

Torsdag Aften: Byggryns-Vandgrød — Steg — kogte Svedsker;

Fredag Middag: Velling — Steg — Sild eller Torsk;

Fredag Aften: Mælk og Brød — Flæsk — Kjød;

---

[1]) Nyerups Univ.-Ann. S. 288 ff.

Løverdag Middag: Saad med Brød udi — Peberrods-Kjød — Sild eller Fisk;

Løverdag Aften: Grød kogt i Mælk — Kjød — Fisk.

Med Hensyn til denne Spiseseddel gjælder den samme Bemærkning, der ovenfor er gjort om den af 1683, at den nemlig ikke indeholdt en ubetinget bindende Regel, men at Økonomen ogsaa nu og da maatte beværte med andre Retter, naar de ikkun vare ligesaa gode som de nævnte. Iøvrigt gjentoges den tidligere Bestemmelse om, at der paa Festdage skulde spises som om Søndagen, samt at der paa de tre store Høitider skulde leveres Sigtebrød istedetfor Grovbrød, og ligeledes skulde der fremdeles undes Alumnerne Godtøl de fire Helligaftener, Mikkels-, Jule-, Nytaars- og Helligtrekongersaften.

60. Det varede ikke længe efter Spiisningens Gjenindførelse, inden de gamle Klager over Mangler ved Kosten gjentoge sig i et hidtil ukjendt Omfang, og uagtet de i alt Fald denne Gang ingenlunde synes at have været ugrundede, er det dog høist sandsynligt, at de Vanskeligheder, som herved beredededes Bestyrelsen, have været en medvirkende Aarsag til, at denne tilsidst besluttede sig til at andrage paa Afskaffelsen af den store Velgjerning, Studenterne hidtil havde nydt i Klosterspiisningen. Netop af denne Grund turde det ikke være overflødigt at gaae noget nærmere ind paa de antydede Klagers Historie. Allerede den 22 Juli 1734 indgav en Deel af Alumnerne[1]) til Biskop Worm en udførlig Besværings over Økonomen Christopher Bræmer, af hvilken Besværings 14 Ankeposter i alt Fald saadanne, som at Kjød- og Brødportionerne vare under den bestemte Vægt, at Øllet var suurt, at Grød og Velling vare ureenlig behandlede,

[1]) Der var i de nye Klosterlove indrømmet disse en lignende betinget Ret til at klage over Bespiisningen som tidligere.

og at der i Bergfisken var fundet Orme — unægtelig fortjente en nærmere Undersøgelse. Besværingen bevirkede imidlertid ikke nogen Forbedring. Da nogle af Alumnerne for at give Klagen saameget mere Eftertryk gjentagne Gange bare Prøver af Maden over i den paa den anden Side af Gaden beliggende Bispegaard, fik de af Worm den Besked, at han ikke fandt Noget at udsætte paa Kosten, og ved en slig Leilighed skal en Alumnus være gaaet saa vidt i sin Harme over, at Bispen, der dengang sad ved sit Middagsbord, erklærede en Ret Ærter, man bad ham smage, for ret spiselige, at han slængte Ærterne i den høiærværdige Mands Suppeterrin[1]. Hvor ulige Meninger der end kan være i Smagssager, turde Uretten dog have været paa Biskoppens Side; thi noget senere, den 18 Sept., fremkom der en ny Klage fra ikke mindre end 80 Alumner, og da Bispen ikke vilde hjælpe, indgaves denne til Universitets-Patronen Iver Rosenkrands. Den tidligere Besværing, hedder det i dette Aktstykke, havde med Undtagelse af en enkelt Dag, da Bestyrelsen havde aflagt et Besøg paa Klosteret, hidtil ikke baaret nogen Frugt. Alumnerne havde derfor ofte »maattet gaae hungrig fra Bordet og lade Maden staae formedelst dens Slethed og Udygtighed«, ja de frygtede endog for, at de, »naar Mr. Bræmer med det Første begynder at spise med Vinterkosten, som pleier ellers at være meget slet, maatte enten krepere eller og gribe til andre Midler, som man ellers nødig vilde, for at forskaffe sig Noget til Livets Ophold«. Patronen sendte strax det modtagne Andragende, hvori Alumnerne »høiligen og troligen med stor Føie klage over Spisemesteren«, til det theologiske Fakultet med Anmodning om snarest mulig

[1]) Nyerups Univ.-Ann. a. St.

at raade Bod paa Manglerne[1]. Fakultetet kaldte nu baade Bræmer og Klagernes 3 Anførere P. Gudme, P. Korlp og H. C. Bang for sig. De sidste gjentoge Punkt for Punkt deres og deres Kammeraters Udsættelser paa Beværtningen, og Økonomen forlangte Klagen til skriftlig Besvarelse. Et Udtog af denne meddeeltes ham, og samtidig besluttede Fakultetet at tilskrive Provsten om, at han selv ved det øverste og Dekanerne ved Resten af Bordene skulde føre Tilsyn med Kostens Qvalitet og Qvantitet og hver Løverdag afgive en skriftlig Beretning derom til Ephorus[2]. Bræmer gav sig imens god Tid med Affattelsen af sin Erklæring over Studenternes Ankeposter imod ham, han maatte erindres om dens Indsendelse, og først efter en Maaneds Forløb modtog Fakultetet den[3]. Som det kunde forudsees, var Erklæringen affattet i temmelig bitter Tone. Til Alumnernes gjentagne Besværinger vilde han nærmest søge Nøglen i den Omstændighed, at »en Deel af dennem spiser vel de fleste Maaltider hos franske Kokke, hvor de lækker blive akkommoderede, og altsaa finder slige formuende Personer ved den daglige Klosterspiisning vel en Væmmelse, af hvilken Spise dog de Nødtørftige finder sig vel fornøiet, helst naar Maden er veltillavet og portionsviis forsvarligen fremsat, hvilket jeg forsikkrer paa, at de, som ere retsindige iblandt dem, skal kontestere, saafremt de ikke af Frygt for de onde Sindedes Overlast skulle holdes tilbage«. Hvad de enkelte Klagepunkter angaaer, søgte han enten reent ud at benægte deres Rigtighed eller at gjøre dem latterlige som aldeles urimelige, og han

---

1) Baade den her omtalte Besværing og Patronens Skr., dat. 20 Sept., findes *in originali* i Kommunitetets Archiv.

2) *Acta fac. theol.* 22 Sept.

3) Erklæringen, dat. 25 Okt., findes *in orig.* i Kommunitetets Archiv.

fremkom derhos paa sin Side med en Mængde Besværinger over Alumnerne, hvis Opførsel han gav sig Udseende af at tage sig saa nær, at den, hvis han ikke af Fakultetet blev hjulpen til sin formeentlige Ret, vilde »blive en Pind til hans Ligkiste«. Studenterne beskyldes saaledes for, at de »efter deres onde Gemyts Egenskab imellem dem selv baade ilde tilreder og formindsker Guds Gaver«, efterat de i upaaklagelig Tilstand ere satte paa Bordet, og fremdeles, at de »skjærer Borddugene igjennem og dennem med Knive modtvilligen bedærver, igjennemborer og ilde tilreder Tallerkener, som lægges for dennem, og med Voldsomhed brækker Laagene af deres Drikkekar«. »Herforuden kommer — hedder det endelig — den Overlast, jeg med Hustru og Familie samt mine Tjenestefolk fast daglig bebyrdes med, idet vi med mangehaande Expressioner og haarde Skjældsord overiles, fornemmelig af En, navnlig Mr. Brod, som er Talsmand og Anfører, der raaber ofte: det er Hundemad! kaster af Maden efter Kokken og Tjenestefolkene og igjen den 27 Sept. sidstafv. kom ud af Klosterdøren, overfaldt Kokken, stødte ham ned af Trappen og forvolder saaledes, at mine Folk opsiger deres Tjeneste«. Fakultetet fandt sig imidlertid ikke tilfreds med denne Bræmers Erklæring og tilstillede ham den 29 Okt. en to Dage forud indkommen tredie Klage fra Alumnerne med Bemærkning om, at »hans sidste Svar var slet grundet«, og med den Advarsel, at dersom han ikke holdt sig Spiisnings-Reglementet efterrettelig, blev Fakultetet »tvunget til at gribe til de Midler, som han nødig vilde«[1]). I hans Erklæring over den sidste Klage var Tonen noget mindre bitter og selvtillidsfuld end i den foregaaende, dog var han

[1]) Theol. Fak. Kopibog IV. S. 166.

ikke tilbøielig til at ville indrømme Alumnerne, at de havde Ret, og pukkede bestandig paa sin Uskyldighed. Han vilde ønske, med det, »at Ephorus og alle Professorerne ved hvert Maaltid vare tilstede, og at der maatte ordineres to fornuftige Dannemænd at være tilstede at see Anretningen i Kjøkkenet«[1]. Imidlertid synes Tilstanden dog for denne Gang at have bedret sig noget, og i ethvert Fald sees der i den nærmeste Fremtid ikke at være foretaget Videre i Sagen fra Alumnernes eller Bestyrelsens Side. Men halvandet Aar senere var det atter galt fat, og det taler ikke for Bræmer, at det nu ikke var fra Alumnerne, at Klagen udgik, men fra Provsten selv, den samvittighedsfulde Peder Holm, hvem der ikke kunde tiltroes nogen Partiskhed for hine. Efterat nemlig Holm først den 21 April 1736 i indtrængende Udtryk havde opfordret Økonomen til at opfylde sin Pligt og afskaffe de Brud paa Reglementet, der gik isvang, men herved kun havde fremkaldt et spydigt og afvisende Svar fra hiin, indgav han den 26 Mai en skarp Klage til Fakultetet og opfordrede ligefrem dette til at opsige Bræmer Bestillingen[2]. Denne Klage tildrog Økonomen en alvorlig Tilretteviisning af Fakultetet[3], som imidlertid ved hans kort efter indtrufne Død fritoges for de ubehagelige yderligere Foranstaltninger imod ham, der vare stillede i Udsigt. Da Enken paa Grund af Dødsboets Tilstand ikke længe efter sagde sig fra Spiisningen, bragte Biskop Worm i Fakultetets Møde den 6 Sept. s. A. det Spørgsmaal paa Bane, »om det ikke kunde være raadeligt for den nærværende slette Tilstands og Gjælds Skyld at

[1]) Ogsaa den her omtalte Erkl. findes *in orig.* i Kommunitetets Archiv.
[2]) Holms Klage *in orig.*, bilagt med Gjenparter af Brevvexlingen med Bræmer, i Kommunitetets Archiv.
[3]) Skr. til Økonomen, dat. 11 Juni, i theol. Fak. Kopibog IV. S. 383.

[redacted]

forestille Kongen, om Spiisningen kunde ophæves til bedre Tider«[1]). Denne Tanke var ikke Bestyrelsen aldeles fremmed: allerede kort efter Branden 1728 havde man pleiet Forhandlinger om, hvorvidt Spiisningen skulde gjenindføres, eller det skulde have sit Forblivende ved de Alumnerne dengang tilstaaede Kostpenge[2]), og Forslaget faldt derfor i god Jord. Det kan nu vel ikke nægtes, at Stiftelsens økonomiske Tilstand ikke var den bedste, i hvilken Henseende det er en ret betegnende Kjendsgjerning, at Biskoppen faa Maaneder efter af egne Midler maatte forstrække Kommunitetet 200 Rdr. til Kostpenge for Alumnerne[3]). Men Stiftelsen havde dog bestridt Spiisningen i langt værre Tider, og det ligger derfor, som antydet, nær at antage, at de Konflikter, som Bræmers Mangel paa Samvittighedsfuldhed havde hidført, nu havde gjort Fakultetet kjed af Spiisningen, og at denne Omstændighed har afgivet en stærkere Bevæggrund til Beslutningen end de, der udtrykkelig paaberaabtes. Saameget er i hvert Fald vist, at der ikke var nogen Meningsforskjel med Hensyn til Beslutningen. Den 11 Sept. vedtoges det at indstille det fremkomne Forslag til kongelig Stadfæstelse, og den 22 s. M. formuleredes og underskreves Andragendet til Kongen[4]). Dette støttedes paa følgende Grunde: at Kommunitetet ved Gjenopførelsen af Kloster- og Regentsbygningen ikke alene havde maattet optage sin opsparede Kapital, men endog stifte en Gjæld paa 5000 Rdr., hvis Forrentning i Forbindelse med Stiftelsens øvrige Udgifter under de daværende lave Kornpriser formeentlig vilde meer end opsluge Indtægten, at yderligere Udgifter forestode,

---

[1]) *Acta fac. theol.*
[2]) Smstds 5 Mai 1729.
[3]) Smstds 7 Dec. 1736.
[4]) Smstds.

naar Regentsen fuldstændig skulde gjenopføres, at Spiisningen allerede ved tidligere Leiligheder (1711 og 1728) midlertidig havde været standset, at Alumnerne selv vilde være tilfredse med Forandringen, og at Øvelserne ligefuldt kunde fortsættes. Denne Indstilling blev bifaldet ved en kongelig Resolution af 12 Okt. 1736[1]), saaledes at Alumnerne for Fremtiden til Vederlag for de to daglige Maaltider skulde have hver 4 Mark ugentlig i Kostpenge, og Regjeringen synes mærkelig nok at have været overbeviist om, at Alumnerne virkelig vilde være meget tilfredse med den nye Ordning, idet det i Resolutionen hedder, at »da det er venteligt, at Enhver, som ei skjøttede om Kost paa Klosteret, dog gjerne vilde tage imod disse Penge, saa haver Vedkommende paa det Nøieste og det efter deres Samvittighed derhen at see, at ikkun de Fattigste og mest Trængende nyde dem.« Endnu længe forinden Kongen tog sin Beslutning, ja endog inden Fakultetets Andragende var indsendt til Regjeringen, var Spiisningen i Virkeligheden ophørt. Bræmers Enke havde nemlig erklæret den 15 Sept. for at være den yderste Termin, til hvilken hun vilde bestride Økonomien, og allerede Dagen efter fjernedes Alt, hvad der mindede om Spiisningen, fra Klosteret[2]). At imidlertid selv det theologiske Fakultet i den første Tid ikke ansaae en Gjenoptagelse af Spiisningen som umulig, fremgaaer deraf, at Spisereglementet fra 1731 ordret indførtes i Instruxen for flere af de senere Økonomer, og fra Regjeringens Side blev i hvert Fald Foranstaltningen ikkun betragtet som aldeles midlertidig og truffen i den Hensigt, at Kommunitetets Pengevæsen kunde bringes paa Fode

---

[1]) Trykt i Fogtmans Reskriptsaml.
[2]) Theol. Fak. Kopibog IV. S. 368 ff., jfr. Beckman a. St. S. 86.

igjen. Uagtet Fakultetet nemlig en Snees Aar senere androg paa, at Spiisningen maatte erklæres afskaffet for bestandig, hed det dog i Kongens Svar af 22 Aug. 1755, at det i saa Henseende vel indtil videre skulde forblive ved *status quo*, men »at Kongens Intention gaaer derhen, at der med Tiden igjen kan tænkes paa Spiisning« [1]). Denne Tid kom dog aldrig, uagtet Professor Peder Holm endnu mange Aar efter drømte om Spiisningens Gjenindførelse [2]), og istedetfor at stræbe hen til det nysberørte Kongeords Indfrielse eller i alt Fald til en Forøgelse af Kostpengene, der under de forandrede Tidsforhold snart maatte blive et aldeles utilstrækkeligt Vederlag for to Maaltider Mad-daglig [3]), arbeidede alle andre Vedkommende idelig i den uheldige Retning at faae Antallet af Kommunitets-Alumnerne forøget — en Virksomhed, der da ogsaa, som ovenfor omtalt, lykkedes i et saadant Omfang, at det tidligere Antal paa Alumnerne tilsidst steg til det Dobbelte.

VI.

Fortsættelse. 61—63. Alumnernes Forpligtelser: tvungen Kirkegang; Forelæsninger; Klosterøvelserne og deres Ordning i dette Tidsrum. 64. Almindelige Betragtninger over disse Øvelsers Væsen og Værd, saaledes som de bestode indtil 1777.

61. Naar det erindres, at Universitetets nye Fundats udkom i Christian VI.s strængt religiøse Tidsalder, kan

---

[1]) Nyerups Univ-Ann. S. 352.

[2]) Da der 1769 tænktes paa at retablere den botaniske Have ved Universitetet, og Kommunitetets Økonom til den Ende skulde afstaae den til Embedet hørende Have, skrev Holm: »Ingen veed, hvor snart Kommunitetet igjen kan komme til at give Kosten *in natura*; hvor fornøden bliver da ikke den Kjøkkenhave?« (Nyerups Univ.-Ann. S. 371).

[3]) Jfr. Philomusus Om Stiftelser S. 110.

det ikke forundre, at den paany indskjærpede alle de gamle Bestemmelser, der under Strafansvar forpligtede Klosterets og Regentsens Alumner til Deeltagelse i Gudstjenesten, og de af Bestyrelsen givne Love for de tvende Stiftelser vare selvfølgelig affattede ganske i samme Aand. I de sidste gjenfinde vi saaledes Bestemmelser, der for Udeblivelse fra Gudstjenesten i Trinitatis Kirke paa Søn- og Helligdage sætte en Straf af to Dages Udelukkelse fra Bordet eller en Bøde af 12 Skilling, som, ifald Forseelsen anden Gang begaaes, fordobbles, og der erklære den, som tredie Gang udebliver uden lovlig Undskyldningsgrund, for at have sin Plads ved Bordet og paa Regentsen forbrudt[1]. Under en Bøde af 4 Skilling vare Alumnerne fremdeles pligtige til at indfinde sig ved Onsdags- og Fredags-Gudstjenesten[2], og endelig maatte de, der havde Bolig paa Regentsen, endnu møde til de daglige Andagtsøvelser i sammes Kirke. Disse sidste, der afholdtes om Morgenen Kl. 6[3]) og om Aftenen sandsynligviis umiddelbart efter Portens Lukning, bestode ligesom tidligere i Oplæsningen af en Bøn og af et Kapitel i Bibelen — nu mærkelig nok i det danske Sprog — samt i Afsyngelsen af en Psalme. Forpligtelsen til at optræde som Forelæser gik paa Tour mellem Alumnerne efter deres Værelsers Numre og paahvilede samtlige Kollegiets Beboere undtagen Provsten[4]. Ligesom denne sidste ved sin Embedstiltrædelse edeligen maatte love at holde Alumnerne til at opfylde deres Skyldighed i den her ombandlede Henseende, og ligesom Ephorus ifølge Fundatsens udtrykkelige Bud særlig var

---

¹) *Leg. comm.* § 25, *leg. coll. regii* § 12.
²) *Leg comm.* § 26.
³) Theol. Fak. Kopibog IV. S. 944.
⁴) *Leg. coll. regii* § 5.

forpligtet til jævnlig at besøge Andagtsøvelserne i Regentskirken, saaledes paahvilede det ogsaa Dekaner og Inspektorer at holde Bog over de Alumner, der forsømte Gudstjenesten. Men da Tidsaanden efter Christian VI.s Død tog en anden Retning, synes man efterhaanden meer og meer at have seet gjennem Fingre med Overtrædelser af de anførte Bestemmelser, og henimod Slutningen af Tidsrummet forsømtes Gudstjenesten i Regentskirken ustraffet endog i et saadant Omfang, at der foruden Provsten og Forelæseren ofte kun var to eller tre Regentsianere tilstede[1].

62. Endvidere maatte Alumnerne ligesom forhen være istand til at godtgjøre, at de stadig hørte Forelæsninger, og det indskjærpedes udtrykkelig, at Baccalaurei ikke havde noget Privilegium paa at unddrage sig denne Forpligtelse[2]. Det paahvilede fremdeles Dekanerne i den anførte Henseende daglig at anstille den fornødne Undersøgelse, og den, der befandtes skyldig i nogen Forsømmelse, maatte for den Dag forlade Maaltidet eller senere miste Kostpengene[3]. Gjentoges slig Forsømmelse og viste Advarsler sig frugtesløse, stod Vedkommende Fare for ganske at miste sin Plads[4]. Sygdomsforfald maatte for at tjene som Undskyldning bevises for Provsten, og til Bortreise udenfor Ferietiderne maatte der erhverves en skriftlig Tilladelse saavel fra denne som fra vedkommende Privatpræceptor. Saadan Tilladelse meddeeltes iøvrigt kun, naar Reisen var paatrængende nødvendig og gaves i Reglen ikke for længere Tid end en Maaned. Kun naar Reisen gjældte Norge eller de fjerneste Egne af Jylland, kunde

---

[1]) Ifølge en Erkl. fra Provst Seydlitz i Kommunitetets Archiv.
[2]) *Leg. comm.* § 6. [3]) Smstds § 9.
[4]) *Leg. coll. regii* § 16.

Tilladelsen udstrækkes til 8 eller høist 10 Uger. For en Sikkerheds Skyld indførtes Varigheden af den indrømmede Permission i det skriftlige Tilladelsesbeviis, og udeblev den Paagjældende uden gyldig Aarsag udover den fastsatte Tid, mistede han Nydelsen af Klosterets og Regentsens Goder[1].

68. Medens Fundatsen af 1732 i Almindelighed stadfæstede de dagjældende Regler om Alumnernes Øvelser, havde den dog vistnok tænkt sig en Reform i alt Fald af de til Spisetiderne henlagte Øvelser, og i Henhold til et i saa Henseende taget Forbehold nedsattes der ogsaa den 2 Mai s. A. en af Professorerne Wöldike, Horrebov og Thestrup bestaaende Kommission med det Hverv paa bedste Maade at regulere de Materier og Bøger, over hvilke der skulde disputeres paa Klosteret[2]. Denne Kommission synes dog ikke at have fundet Anledning til at foreslaae nogen Forandring i det Bestaaende. De Bøger, der hidtil vare benyttede som Grundlag for Bordøvelserne, vedligeholdtes nemlig fremdeles, uagtet de tildeels vare i høi Grad forældede. Først i Aaret 1763 afløstes Bartholins Logik og Frommens Metaphysik af Baumeisters Haandbøger i de samme Fag, medens derimod Biskop Brochmans theologiske System og Bartholins Physik benyttedes lige indtil 1777[3]. Overhovedet gjenfinde vi i dette Tidsrum Bordøvelserne ganske i samme Skikkelse, i hvilken vi forlode dem i Slutningen af forrige. Der disputeredes om Søndagen over Evangeliet og Epistlen, om Mandagen over Logik, Tirsdagen over Metaphysik, Onsdagen over Physik og de tre øvrige Dage over Theologi, og det ligesom for-

---

[1]) *Leg. comm.* § 7, *leg. coll. regii* § 4.
[2]) Nyerups Univ.-Ann. S. 287.
[3]) Beckman a. St. S. 95, sammenholdt med Recensionen i Danmarks litt. Progresser IV. S. 79.

hen saaledes, at Provsten og Dekanerne havde Præsidiet, medens Alumnerne efter Omgang skiftedes til at opponere og respondere, hvortil hver især maatte være forberedt ikke alene den Dag, Touren tilfaldt ham, men ogsaa den næste. Udeblev den, der skulde optræde enten som Opponens eller Respondens, eller mødte han aldeles uforberedt, ifaldt han en Bøde, der medførte Udelukkelse fra Bordet, indtil den blev betalt[1]. Efterat Spiisningen var afskaffet og der saaledes var større Fristelse til at forsømme Øvelserne end tidligere, bestemtes det, at der skulde holdes en særegen Bog over de Udeblevne, at de for de Dage, de forsømte, skulde miste deres Kostpenge (14 Skilling om Løverdagen, 10 Skilling de øvrige Dage), som skulde tilfalde de Exspektanter, der overtoge deres Funktioner ved Øvelserne, og endelig, at den, som efter tre Gange at have gjort sig skyldig i Forsømmelse endnu engang udeblev, skulde miste Stipendiet[2]. Samtidig indskrænkedes den Fritagelse for Øvelserne, som hidtil havde været tilstaaet, hvergang der afholdtes akademiske Examiner, saaledes at der i Fremtiden kun skulde ferieres i Anledning af theologisk Attestats. — Ophævelsen af Spiisningen medførte iøvrigt ingen videre Forandring i Alumnernes heromhandlede Forpligtelse, end at de daglige Øvelser indskrænkedes til de Formiddagstimer, der indtil da havde været anvendte til Middagsmaaltidet. Derimod kan det bemærkes, at Antallet af Deeltagere i Øvelserne ikke steg i det samme Forhold, i hvilket Alumnernes Tal senere forøgedes, idet en stor Deel af de extraordinære Alumner

---

[1]) *Leg. comm.* §§ 10 ff.

[2]) Ifølge det theol. Fak.s Beslutninger af 13 Okt. 1757, 3 og 5 Juni 1759 (Bechman a. St. S. 76, 91 og 92).

efterhaanden fritoges for enhver Forpligtelse i Henseende til Øvelserne [1].

Der skete fremdeles ingen Forandring i den fra Kommunitetets ældste Tider hidrørende Regel, ifølge hvilken Baccalaurei skulde disputere og de øvrige Alumner deklamere i Regentskirken, dog at Forpligtelsen til begge Præstationer indskrænkedes til een Gang aarlig for hver Enkelt. Som Grundlag for Disputatserne var det ikke tilladt kun at opstille en Række Theses: der skulde udarbeides en Afhandling, eftersom Hensigten var, at Alumnerne skulde »forbedre sig ei alene i Talen, men ogsaa i Skriven og, saavidt som muligt er, blive tilgavns øvede saavel i god Latin at skrive som i at udføre en Materie *methodice* og fornuftigen, hvad heller det skeer i lange eller korte Positioner« [2]. Emnerne for de Afhandlinger, Baccalaurei saaledes offentlig skulde forsvare, synes i dette Tidsrum ganske at have været overladt deres frie Valg, kun at ifølge Fundatsen ingen Student maatte disputere over et theologisk Emne »*sine præside theologo*«. Derimod bleve Themata til Deklamationerne foreskrevne af Provsten. Begge Slags Udarbeidelser skulde iøvrigt ligesom tidligere i Forveien forevises vedkommende Privatpræceptor, der

[1] Reskripterne af 15 Marts og 8 Nov. 1737 fritoge de med Kommunitets-Stipendiet begunstigede grønlandske Seminarister og Vaisenhuuslærere samt Katecheterne ved de ovennævnte kjøbenhavnske Menigheder for Deeltagelse i Øvelserne, der vistnok heller ikke har paahvilet Landmaaler-Assistenterne, de lappiske Missionselever o. s. fr. Det turde maaskee være det mest talende Vidnesbyrd om det Omfang, i hvilket Kommunitets-Stipendiet benyttedes som Middel til at skaffe Andre end egentlige Studenter en Indtægt, at medens Antallet af Alumner 1777 udgjorde 200, mødte der i Øvelsessalen paa Klosteret kun 157.

[2] Provstens Forespørgsel og Fakultetets Resol. henholdsviis af 28 Febr. og 5 Marts 1736 (Fak. Kopibog IV. S. 346 ff.).

maatte paasee, at de ikke vare »sammenskrevne uden *judicio* af trykte Bøger eller skjødesløst affattede«, rette, hvad der kunde behøve Rettelse, og vise Forfetteren, hvorledes han kunde have behandlet Stoffet bedre. Til Sikkerhed for, at denne Regel overholdtes, forsynede han Udarbeidelsen med sit »*vidi*« og sit Navns Underskrift eller, ifald Udarbeidelsen skulde trykkes, med sit »*imprimatur*«. De af Baccalaurei udarbeidede Afhandlinger skulde nemlig ifølge Fundatsens Bud af Forfatterne besørges trykte, forsaavidt de havde Evne dertil, og hvad enten dette nu var Tilfældet eller ei, maatte der af hver saadan Afhandling ligesom ogsaa af de øvrige Studenters Foredrag afleveres et uindbundet Exemplar til Provsten, der ved Aarets Udgang skulde samle dem alle, lade dem indbinde og aflevere dem til Universitets-Bibliotheket. Her forefindes der virkelig ogsaa en af 30—40 voluminøse Qvartbind bestaaende »*Fasciculus dissertationum alumnorum communitatis regiæ*«, der dog imidlertid kun omfatter Aarene fra 1746 til 1777, men iøvrigt indeholder baade de paa Regentsen og de paa de øvrige Kollegier af Kommunitets-Alumner forsvarede eller forelæste Afhandlinger[1]. — De heromhandlede Øvelser afholdtes hver Onsdag og Løverdag[2], og to Gange aarlig, nemlig i Begyndelsen af Januar og af Juli, blev det af Provsten tilkjendegivet Alumnerne, hvor mange af dem der i hver Uge skulde disputere eller deklamere. Forsømmelse af de dem i saa Henseende paahvilende Pligter straffedes med en Bøde af 2 Mark for hver Uge, den bestemte Dag

[1]) Fortegnelse over de trykte Afhandlinger, der i Aarene 1737—44 af Kommunitets-Alumner ere forsvarede i Regentskirken, findes i Dänische Bibl. I. S. 445, II. S. 532, III. S. 292, IV. S. 681, V. S. 517, VIII. S. 728.

[2]) Nyerup Eft. om Reg. S. 69.

blev oversiddet, og med Udelukkelse fra Kommunitetet, saalænge indtil den paagjældende Disputats eller Deklamation var holdt og den ifaldne Bøde betalt. Skulde det Tilfælde indtræde, at et heelt Semester hengik, uden at Forsømmelsen blev oprettet, mistede Vedkommende sin Plads baade paa Kloster og Regents[1]. Forlod Nogen de tvende Stiftelser, før han fik disputeret eller deklameret, paalaa det den, der fik hans Plads, at overtage det uopfyldte Hverv.

64. Forinden vi ganske forlade Klosterøvelserne i den Form, i hvilken de med mindre væsentlige Modifikationer vedligeholdtes omtrent fra Kommunitetets Stiftelse og indtil 1777, turde nogle nærmere Bemærkninger om disse Øvelsers Væsen og Værd ikke være paa urette Sted.

Hvad for det Første angaaer de Øvelser, der vare henlagte til Spisetiderne, da vil det erindres, deels at disse i den tidligere Tid ikke alene bestode i Disputation, men tillige i en simpel ordret Gjengivelse af udenadlærte Pensa, deels at de dengang omfattede næsten enhver Green af den menneskelige Viden ligened indtil den latinske Grammatik, der i de Tider kunde betragtes som al Videnskabeligheds Abc. Ligesom det Første maatte give disse Øvelser et stærkt skolemæssigt Præg, saaledes tyder den sidstanførte Omstændighed hen paa, at Hensigten med dem ogsaa har været, at de skulde danne et Supplement til eller rettere en Fortsættelse af Datidens tarvelige Skoleunderviisning og samtidig med, at Alumnerne ved et Kursus i Theologien særlig forberedede sig til den præstelige Virksomhed, der dengang var Endemaalet for

[1] *Leg. comm.* §§ 30 f.

de allerfleste Studerende, tjene til at bibringe dem et Indbegreb af de Kundskaber, der betingede Tidsalderens høiere almindelige Dannelse. Det synes imidlertid ikke at have været længe, inden den puerile Udenadslæren opgaves, saaledes at Bordøvelserne alene kom til at bestaae i en friere Drøftelse af visse foreskrevne Lærebøgers Indhold, og omtrent samtidig indskrænkedes — sandsynligviis som en Følge af, at Antallet af Skolernes Underviisningsfag efterhaanden var blevet udvidet — Øvelsernes Gjenstand til Theologi, der som antydet maatte forudsættes at være alle Alumnernes Hovedfag, og de tre philosophiske Discipliner, Logik, Metaphysik og Physik. Af disse synes imidlertid Vægten aldeles overveiende at have været lagt paa de tvende førstnævnte, der efter Datidens Opfattelse nærmest betragtedes som Indledning til Theologiens Dyrkelse, medens derimod den tredie, som dengang omfattede næsten alle de Grene af Naturvidenskaben, der overhovedet vare bragte i System, stedse mere og mere tilsidesattes. Afskaffelsen af den saakaldte Recitation kunde vistnok kun betragtes som en Vinding; men den anden af de omtalte Indskrænkninger i den oprindelige Ordning af Øvelserne turde derimod neppe ansees som heldig. Ihvorvel nemlig Antallet af Skolernes Underviisningsfag nominelt var blevet forøget, vedblev man dog i Virkeligheden der at offre den største Flid paa Latinen, og da Klosteret nu ikke længer supplerede det Manglende ved et Kursus i de humane Videnskaber, blev det sjeldent hos det store Fleertal af Studenter at træffe endog blot et tarveligt Kjendskab til saadanne Fag som Historie, Geographi, Mathematik o. s. v. Holberg, der iøvrigt havde meget tilovers for Klosteret og betragtede det som en af den kjøbenhavnske Høiskoles fortrinligste Institutioner, omtaler dog som en stor Mangel

ved dets Organisation, at man forsømte de humane Videnskaber, og at vore Studenter derfor vare saa uvidende i disse, at deres tydske Standsfæller med en maaskee kun overfladisk Kundskab heri bleve dem foretrukne til Huuslærerpladser hos adelige Familier her i Landet[1]). Men en endnu værre Side ved disse Øvelser var det dog, at man af gammel Slendrian ikke tænkte paa at fornye de til Grund for samme lagte Haandbøger, af hvilke enkelte som ovenfor antydet benyttedes uafbrudt i 1½ Aarhundrede. Det kunde herved ikke undgaaes, at Haandbøgerne tilsidst bleve saa udpidskede, at de kun vakte Lede hos de Personer, der skulde benytte dem. Respondenter og Opponenter behøvede ikke at gjøre sig den Uleilighed at lede længe efter Argumenter til Brug i Debatten: de vare, som en af Klosterprovsterne har sagt, blevne arvelige og forplantedes fra Fader til Søn. Der var derfor heller ikke i de senere Tider Tale om Forberedelse til Disputereøvelserne paa Klosteret. Alumnerne tænkte først paa Indvendinger, naar de kom op i Spisesalen, hvor de flygtig gjennemlæste det til Dagens Diskussion foreskrevne Afsnit af Haandbogen eller løb hen til et andet Bord, hvor Disputen allerede var begyndt, for at opsnappe et Argument, som de da ofte kun halvt hørte eller forstode[2]).

I Modsætning til de mere skolemæssige Bordøvelser skulde de offentlige Deklamations- og Disputations-Øvelser i *lectorium pædagogicum* og senere i Regentskirken staae i den friere og selvstændigere Udviklings Tjeneste. De førstnævnte af disse Øvelser, der paahvilede de akademiske Begyndere, sigtede ikke, som Navnet maaskee kunde

---

[1]) Holberg Danm. og Norges Beskriv. S. 185.
[2]) Danm. litt. Progresser IV. S. 74.

synes at antyde, nærmest til Uddannelse af det mundtlige Foredrag. Uagtet vel nemlig Deklamationerne skulde udarbeides under et strængt Hensyn til den systematiske Talekunsts Regler, vare de dog i deres Væsen mere at betragte som Stiil- end som Taleøvelser, idet der ikke var Spørgsmaal om et improviseret eller høist kun forud gjennemtænkt Foredrag over det paagjældende Emne, men alene om en slavisk Fremsigelse af den udenadlærte skriftlige Udarbeidelse. Fremsigelsesmaaden kom vel ogsaa i Betragtning, men kun som noget Underordnet, og det Samme gjælder vistnok tildeels den materielle Behandling af Emnet. Hovedsynspunktet for Bedømmelsen var Rhetorikken og den latinske Stiil. Hvad dernæst angaaer de Disputationsøvelser, hvorom her er Tale, da adskilte de sig fra de tilsvarende Bordøvelser ikke alene deri, at Akten bivaanedes af en anden og større Tilhørerkreds end den Paagjældendes *commensales* og saaledes havde en mere offentlig Charakteer, men ogsaa deri, at vedkommende Alumnus her udførte den mere selvstændige Rolle som Præses og i Egenskab af saadan udæskede det forsamlede Publikum til en dialektisk Kamp over et af ham selv frit valgt Emne. Saalænge dette Emne kun opstilledes under Form af en forud gjennemtænkt Række Theses, var der — naar man kun seer bort fra det Snørliv, som Hensynet til Disputationens Methodik maatte iføre de Paagjældende og den Forgudelse, som man navnlig i senere Tider drev med denne Sagens formelle Side — saa langt fra at være Noget at indvende imod denne gjensidige Drøftelse af videnskabelige Sætninger mellem jævnaldrende og ligestillede Studerende, at den vel endog ubetinget turde ansees for at have været langt frugtbarere end vore Dages Examinatorier og Repetitorier. Men der kom aabenbart noget

Vrangt og Forfeilet ind i Institutionen, da det paabødes de Alumner, der vare Baccalaurei, at skrive Afhandlinger som Grundlag for deres Disputatser og navnlig at lade disse Afhandlinger trykke. Det kunde allerede — som Holberg antyder[1]) — være slemt nok, at saadanne umodne Arbeider, naar de ved Pressens Hjælp kom Udlandets Lærde for Øie, der ikke kjendte Institutionen nærmere og saaledes vare ude af Stand til at maale dem med den rette Alen, maatte nedsætte Universitetet i Udlandets Omdømme: værre var det imidlertid, at hiint Paabud ikke kunde Andet end bidrage til at give de paagjældende Forfattere en Selvtillid, der ikke stod i Forhold til Arbeidets Værd. Det kunde vel i en Lovbestemmelse foreskrives, at dette ikke maatte være »sammenskrevet uden *judicio* af trykte Bøger eller skjødesløst affattet«; men en saadan Forskrift kunde ikke altid ventes overholdt af den simple Grund, at Forfatterne som oftest baade med Hensyn til deres aandelige Udviklingstrin i Almindelighed og særlig med Hensyn til deres positive Kundskabsfylde vare for umodne til at yde noget Selvstændigt. Hvormeget skulde der i saa Henseende med Billighed kunne fordres, naar det endnu paa de Tider, vi her nærmest have for Øie, ikke var noget ualmindeligt, at Personer i en Alder af 12 til 14 Aar bleve Studenter[2]) og allerede Aaret efter kunde erhverve sig »*prima in philosophia laurea*«? Ved saaledes at paalægge Alumnerne at skrive Afhandlinger, der skulde egne sig til at trykkes, synes man at have tænkt sig Klosteret og Regentsen befolket ikke af unge Studenter, hvis Forhold til Videnskaben nærmest maatte være et blot mod-

[1]) Danm. og Norges Beskriv. S. 186.
[2]) Philokalus Om Studeringers nærværende Tilstand og bedre Indretning S. 12.

tagende, men af modne eller vel endog lærde Mænd, af hvem der kunde fordres en produktiv Virksomhed, og man har ved dette Feilgreb vistnok stiftet megen Skade. Det er maaskee mindre smagfuldt, men det er i ethvert Fald ret træffende, naar en anonym Forfatter henimod den Tid, da Klosterøvelserne ganske ophørte, udtaler sig paa følgende Maade om den her omhandlede Bestemmelse. »Det er udentvivl en Feil, at man har drevet saa meget paa dette Autorskab i de akademiske Aar. Det var ligesaa ækelt for en Stoiker at see Lærlingen begaae sin Øvelse offentlig som at see en Daare spye for at vise, hvilke kostbare Retter han havde spiist. Og ligesom Mavens peristaltiske Bevægelse fordærves ved idelige Brækmidler, saaledes kan ogsaa det bedste Geni, naar det for tidlig skal opmuntres til Autorflid, til Disputatser, til Deklamationers Udarbeidelse etc., blive fordærvet og faae en Dreining, der for Fremtiden kan hindre en bedre Form. Den rolige kolde Læsning bliver derved forstyrret, og den Unge, der altid tænker for godt om sig selv, faaer en Lyst til at lade sig gaae i Prent, som vanskelig kan modstaaes. Istedetfor at indsamle tænker han nu alene paa at give ud og bliver desaarsag seent og maaskee aldrig moden« [1]).

Medens man iøvrigt med Hensyn til en Opfattelse af Bordøvelserne selvfølgelig er indskrænket til de for samme gjældende reglementariske Bestemmelser og til den Omtale, samtidige Forfattere nu og da kunne skjænke dem, indeholdes der i Universitets-Bibliothekets ovenomtalte Samling af Kloster-Disputatser og Deklamationer et betydningsfuldt Bidrag til et Indblik i de Øvelsers Væsen, der afholdtes i *lectorium pædagogicum* og siden i Regentskirken. Hvad der ved en Undersøgelse af hiint uhyre Materiale

[1]) Minerva for 1793 IV. S. 163.

allerførst er paafaldende for Iagttageren, er den særdeles store Overvægt, Theologien har over samtlige øvrige Videnskaber — et Phænomen, der vel nærmest, men dog ikke udelukkende finder sin Forklaring i den ovenfor paapegede Omstændighed, at Bestyrelsen kun undtagelsesviis indrømmede Studenter af andre Fag Adgang til Kloster og Regents. Forholdet er selv for de senere Aars Vedkommende saaledes, at Theologien er repræsenteret i mere end 60 Procent af samtlige Udarbeidelser. Af Resten indtage de philosophiske Discipliner igjen en fremragende Plads, saaledes at det kun er yderst sjeldent, man træffer paa en Afhandling, hvis Stof er hentet fra Rets- eller Lægevidenskab, fra Historie, Mathematik eller Naturvidenskab, og det gjør et særeget velgjørende Indtryk heriblandt nu og da at finde Exempler paa, at navnlig Islændere have behandlet enkelte Punkter af deres Fødeøs eller det gamle Nordens Geographi, Historie eller Litteratur. Forsaavidt Emnets Valg allerede afgiver et Bidrag til Bedømmelsen af det hele Disputations- og Deklamationsvæsens Standpunkt og Betydning, turde nogle Ord herom ikke være overflødige. Har man muligen i Erindringen om Værdien af de videnskabelige Afhandlinger, der i vore Dage danne Grundlaget for en akademisk Disputats, været tilbøielig til at nære for høie Tanker om de Dissertationer, for hvis Drøftelse Regentskirken var Skuepladsen, behøver man ikke at gjennemgaae mange Bind af hiin Samling for at komme bort fra slige Tanker og vinde den Overbeviisning, at der under det i vore Øren saa høit klingende Navn som oftest bragtes ganske almindelige Sager tiltorvs. Det er endog ikke saa sjeldent at træffe paa særdeles aandløst valgte Emner, og oftere have Forfatterne ødet deres Skarpsindighed paa Behandlingen af saa sublime Themaer, at det grændser stærkt

[redacted]

op. til det Latterlige. Satiren i hine Vers af Peder Paars, hvor det hedder:

»Man dog skinbarlig seer, at han har vel studeret:
Han disputeret har om romersk Sko og Hat.«

maa næsten forekomme En mat, naar man her jævnlig støder paa Undersøgelser over saadanne Emner som »Om den Saltstøtte, hvortil Loths Hustru blev forvandlet« (*de statua uxoris Lothi salaria*), »Om den Sky- og Ildstøtte, der viste Moses Vei« (*de columna nubis et ignis*), »Om hvad Slags Træ Kundskabens Træ var« (*qualis arbor fuerit arbor scientiæ boni et mali*), »Om den Fisk, der slugte Jonas« (*de pisce magno Ionam deglutiente*), »Om Jerichos Mures Fald« (*de lapsu murorum Jerichuntinorum*), »Om Christi Sved« (*de sudore Christi*) o. s. fr. Flere af disse Themaer synes endog at have været særdeles yndede — saaledes forekommer der t. Ex. 3 til 4 Afhandlinger om Fisken, der slugte Jonas, og af disse den sidste endnu 1764 — og man kunde derfor næsten fristes til at mistænke en Klosteralumnus Joh. Tislev, der i Febr. 1760 disputerede over Betydningen af Talemaaden »Keiserens Skjæg« (*de barba imperatoris*) for at have villet ironisere over sine Kammerater. — Arbeidet var sjelden af noget større Omfang, i Reglen 1 til 2 Ark, og støder man nu og da paa udførligere Afhandlinger, har Forfatteren gjerne brugt den Økonomi at fordele sit Værk paa flere Disputatser, saaledes at han det ene Aar har forsvaret den første Deel og senere de næste. Der findes endog Exempler paa, at en Afhandling, uden at just altid Stoffet selv eller dets Behandling giver særlig Anledning dertil, saaledes stykkes ud paa 3 til 4 Disputatser. Ligeledes forekommer det oftere, at et vist Antal Paragrapher af en i sig selv kun mindre omfattende Udarbeidelse er skrevet for Kom-

munitets-Stipendiet og og de øvrige for et andet af Universitetets Stipendier. — Emnerne for Deklamationerne ere i Reglen mere puerile, end Tilfældet er med Disputatserne. I de allerfleste Tilfælde er Udarbeidelsen at betragte som en Individualisation af en Sætning af den Art, som man i vore Skolers Mellemklasser opgiver som Thema for en dansk Stiil, t. Ex. »Om den Ødsle er bedre end den Gjerrige« (*an prodigus avaro melior*), »Enhver er sin egen Lykkes Smed« (*faber suæ quicunque fortunæ*), »Den største Ret er den største Uret« (*summum jus summa injuria*), »Enhver er sig selv nærmest« (*proximus egomet mihi*[1])) o. s. fr. Stundom erindre de om de Mønstre for Deklamationer, som Ole Borch opstiller i Fundatsen for sit Kollegium[2]), idet Forfatteren nemlig tænker sig som førende Ordet ved en eller anden historisk eller fingeret Anledning. Undertiden endelig gaae de ud paa at anstille en Undersøgelse over et videnskabeligt (oftest theologisk) Emne, stundom af en saa tør Beskaffenhed, at det synes at maatte være faldet vanskeligt at aflokke det en Side, hvorved Forfatteren kunde vise sit rhetoriske Talent. Det Rhetoriske er iøvrigt ved disse Udarbeidelser selvfølgelig stærkt fremtrædende: de begynde altid med en i klingende latinske Superlativer affattet Parentation til de tilstedeværende Tilhørere[3]) og ende altid med en Priis til Gud og

---

[1]) Over dette Emne har en Halfdan Einarsen 1753 leveret en Afhandling paa ikke mindre end 7 Ark, der saaledes er et af de i Omfang betydeligste Arbeider i den hele Samling.

[2]) Borch »ønskede og vel, at det *Ephoro* maatte behage selv at give dem (Alumnerne) et Thema til Deklamationerne, som kunde skjærpe deres *judicium*, saasom: *Quid opportune potuerit dicere Eva a serpente jam decepta? Quid Sophonisba, misso sibi a Masinissa veneno? Quid Hannibal, amisso in alpibus oculo? Quid filius prodigus in gratiam a patre receptus?*« (Fund. Art. X, Hofman I. S. 81).

[3]) T. Ex.: *Doctissime, præclarissime nec non celeberrime Domine*

med en Bøn for Kongen, Kongehuset, de akademiske Foresatte o. s. v., der ikke kan nægtes undertiden at indtage en forholdsviis meget stor Deel af det hele Arbeide.

Ligesom det af Bestemmelserne om, at Adgangsprøven til Klosteret kun skulde bestaae i en latinsk Stiil, samt af den tidligere Periodes Straffetrusler for Brud paa den latinske Grammatik og dens Forbud mod Modersmaalets Benyttelse i Alumnernes indbyrdes Samtale — ligesom det, sige vi, heraf fremgaaer, at man har lagt en særdeles stor Vægt paa Alumnernes Færdighed i Brugen af det latinske Sprog, saaledes turde vel ogsaa i Virkeligheden en saadan Færdighed have været det væsentligste Udbytte af samtlige Klosterøvelser. At Datidens Studenter besade denne Færdighed i et Omfang, om hvilket vor Tids akademiske Ungdom vanskelig kan danne sig en Forestilling, synes aldeles utvivlsomt, at de ikke alene med Lethed talte og skreve Latin, men at dette Sprog som oftest endog var blevet dem som et andet Modersmaal[1]). Holberg har ogsaa i denne Henseende aflagt sit Vidnesbyrd og erklæret, at de kjøbenhavnske Studenter i Latinens Brug langt overgik fremmede, hos hvilke de desaarsag stode i stor Anseelse, og han er tilbøielig til særlig at tilskrive Klosterøvelserne denne Færdighed[2]). Men afseet fra de ofte paapegede skadelige Virkninger, som denne Latinens Overvægt medførte for Modersmaalet, idet næsten alle

Præposite communitatis regiæ Hafniensis! Auditores præstantissimi, ornatissimi! Commilitones æstumantissimi, quotquot adestis, optimi!

[1]) Der forekommer iøvrigt ogsaa Exempler paa en i vore Dage vel endnu sjeldnere Færdighed i Brugen af de andre gamle Sprog. Ved en Disputats paa Borchs Kollegium 20 Juli 1696 »*de scholis et academiis Hebræorum*« blev der saaledes baade opponeret og responderet i det hebraiske Sprog (Bircherods Dgb. S. 321).

[2]) Danm. og Norges Beskriv. S. 185.

studerede Forfattere skreve Latin, og de Faa, der ikke lode haant om at benytte Modersmaalet, i Reglen skreve et Sprog, der hverken kunde kaldes Dansk eller Latin, men i Virkeligheden var en broget og smagløs Mosaik af begge — saa maa det paa den anden Side erindres, at netop Nødvendigheden af med Hurtighed og Lethed mundtlig at udtrykke sig i det latinske Sprog førte til, at heller ikke dette Sprog i Almindelighed benyttedes i nogen reen eller klassisk Form. Holberg selv glemmer ikke i samme Aandedræt, i hvilket han roser Klosterstudenterne for deres Færdighed i Latinen, at tilføie, »at det hænder sig jo ofte, at Mange derover faae en *habitude* til at tale lidet akkurat, hvilken de siden neppe kan vænnes fra igjen«, og at det kommer heraf, »at mange af Studenterne selv gjøre Forskjel paa god Latin og brugelig Klosterlatin«. Og fattes der end ikke Exempler paa Forfattere, der selv til en Tid, da det hele videnskabelige Liv her i Landet var i Dalen, endnu kunde rivalisere med de gamle Sprogmestere i en ædel og klassisk Latin, saa afgive Datidens lærde Værker dog kun altfor mange Vidnesbyrd om, at »Klosterlatinen« ikke alene havde hjemme i Kommunitetets Spisesal, og at Smagløsheden i det skriftlige Udtryk kunde være ligesaa stor hos de Forfattere, der benyttede det latinske Sprog, som hos dem, der skreve et saakaldet dansk.

Næst Lethed i Latinens Brug maatte selvfølgelig den daglige Øvelse i at disputere medføre en ikke ringe dialektisk Færdighed. Det sees ogsaa, at medens Fremmede lode vort Universitet høre ilde, fordi det i lange Tider fast udelukkende syntes at være stiftet for Theologiens Studium, maatte de indrømme de kjøbenhavnske Studenter ikke alene, at de vare store Latinere, men ogsaa, at de vare Mestere i den dialektiske Fægtekunst. Naar danske

Studenter i det 18de Aarhundrede besøgte tydske Høiskoler, indlagde de sig ved akademiske Disputatser den samme Respekt, som der nutildags i de mindre tydske Universitetsstæder ydes den, der fører den bedste Klinge. Fra nordtydske Universiteter droge Studerende endog jævnlig hertil for at erhverve noget af denne Færdighed, og endnu i Slutningen af Aarhundredet, da en Hertug af Würtemberg under et Ophold i Kjøbenhavn bl. A. ogsaa skulde stifte Bekjendtskab med Universitetet, forlangte han ved sit Besøg sammesteds at bivaane en offentlig Disputats for at see Høiskolen fra dens mest glimrende Side[1]). Men dette tilsyneladende saa tillokkende Billede har en Vrangside. Vi ere vel langtfra at ville bryde Staven over det ældre Disputationsvæsen som Moment i det akademiske Livs Udvikling, og vi indrømme villig, at Enkelte i den senere Tids Opposition med denne Side af Universitetslivet gik saa vidt, at de med Grund kunde beskyldes for at ville have al mundtlig Drøftelse af videnskabelige Sætninger afskaffet. Men det er paa den anden Side vist, at Disputationsvæsenet, saaledes som det var nedarvet fra Middelalderen, nærmest var afpasset efter hiin Tids Forhold, da de formelle Videnskaber vare det mest Fremtrædende og de reelle det Underordnede, da det mere kom an paa gjennem hine at bibringe den akademiske Ungdom Dygtighed til at kombinere og deducere det fattige Indhold af disse, og at det maatte have været underkastet en gjennemgribende Reform, naar det skulde have afgivet et sundt og frugtbart Dannelsesmiddel i en Tidsalder, da Menneskeaanden var kommen langt videre end til en Dvælen ved sin egen formelle Virksomhed og dennes Love. Det var imid-

———

[1]) Badens Univ.-Journal II. S. 61, Philomusus Om Stiftelser S. 109.

lertid saa langt fra, at man hertillands tænkte paa nogen Reform i saa Henseende, at man meget mere endnu længe, efterat man ved Europas første Universiteter var kommen til en Erkjendelse af det Uberettigede i den Forgudelse, der forhen ogsaa ved disse var dreven med Disputationsvæsenet, synes at have betragtet Institutionen i den Skikkelse, den nu engang havde, som en uundværlig Grundpille for det akademiske Liv. Holberg stod heri Landet vistnok endnu ganske ene med den Anskuelse, at Disputatser »mere tjene til Ornament og Zirat end til Beviis paa Ens Lærdom«, efterdi som oftest »de allerulærdeste Mænd, som fast ikke vide Andet end *methodum disputandi* og kan tale nogenledes Latin, komme bedst derfra«[1]) — og han formaaede under alle Omstændigheder ikke at modvirke sine Samtidiges Overvurdering af Institutionen, der tilsidst maatte føre til, at denne fuldstændig udartede og undergravede sig selv. Det var imidlertid ikke alene som Led i det almindelige akademiske Disputationsvæsen, saaledes som det dreves ved Kjøbenhavns Universitet, at Klosterdisputationen tilsidst tog en saadan Retning, at de fordærvelige Følger, den drog efter sig, utvivlsomt langt overgik den Nytte, som den nogensinde havde stiftet. Til den skjæve Udvikling, som den tog, laa Spiren nemlig ogsaa særlig i den allerede tidligere paapegede Omstændighed, at man som Grundlag for Bordøvelserne Aar ud og Aar ind benyttede de samme forældede Haandbøger. Denne Omstændighed maatte naturligen føre til, at, hvad der oprindelig ikkun skulde være et Middel, tilsidst betragtedes som Formaalet, at Stoffet, der behandledes, blev af en forsvindende Betydning i Modsætning til Behandlingsmaaden. Dette virkede atter

---

[1]) Danm. og Norges Beskriv. S. 187.

tilbage paa de offentlige Disputereøvelser, og det saavel med Hensyn til Valget af Emner som med Hensyn til Emnets Behandling. Det havde ganske vist aldrig været saaledes, at den, der var den stærkeste Disputator, ubetinget var i Besiddelse af den største Indsigt og Kundskabsfylde; men det kom tilsidst dertil, at der ved Disputatserne saa godt som heller ikke spurgtes om disse Qvalifikationer, men fortrinsviis eller alene om »Distinktionerne« og den dialektiske Færdighed. Under denne Tingenes Tilstand kunde det ikke være Andet, end at Pedanteriets Ukrudt altfor ofte trivedes paa den virkelige Dygtigheds Bekostning, og at Klosteret efterhaanden nærmest blev en Skole for en tom Formalisme og et afskyeligt Syllogisme-Jægeri. I den Tid, da Johan Ernst Gunnerus — den Mand, Struensee som bekjendt senere udsaae til at reorganisere Kjøbenhavns Universitet — var Provst paa Klosteret (1755—58), synes vel Formalismen at være veget for en sand og alvorlig videnskabelig Stræben, der skyldtes denne høitbegavede Nordmands vækkende Indflydelse[1]). Men Gunnerus kaldtes snart bort fra sin Plads som Klosterøvelsernes Leder, og Tilbagefaldet til den gamle Slendrian blev nu saameget krassere. Datidige Forfattere, der af egen Erfaring kjendte Kommunitetets Disputatser og tilsidst traadte i Skranken imod den hele Institution, kunne ikke finde Udtryk bittre nok til at skildre det antydede Uvæsen, ja selv indenfor Klostersalens egne Vægge hørtes der Yttringer, der brød Staven over Øvelserne, som de da dreves. Da Fakultetet nemlig i Aaret 1774 gjennem Provsten lod Dekanerne irettesætte i Anledning af deres hyppige Forsømmelser, traadte deres Senior Niels Christopher Kall frem og er-

[1]) Danm. litt. Progresser IV. S. 76.

klærede, at Aarsagen til den paaankede Brøde var den, at de Alle »ansaae *exercitia* paa Kommunitetet for en Tidsspilde saavel for Dekanerne som for Alumnerne, hvorfor de og maatte begjære, at det maatte være dem tilladt at gjøre med forenede Kræfter et Forslag til Øvelsernes Forbedring«[1]. Det er imidlertid ikke engang fornødent at tye til Raab fra den datidige litterære Oppositions Leir eller til Udsagn af saa villige Vidner som Klosterdekanerne. Større Vægt tør der vel tillægges en Yttring af Professor Rottbøll — en Mand, der selv i sin Tid havde været anseet for vort Universitets maaskee største dialektiske Fægtemester, og som, dengang Ordene faldt, allerede længe havde siddet paa det konservative Konsistoriums Bænke. I en latinsk Tale, som han holdt ved Universitetsfesten i Anledning af Christian VII.s Fødselsdag 1777, gav han følgende Charakteristik af Kommunitetets Disputereøvelser. »Hine Øvelser — saaledes kunne omtrent hans Ord gjengives — ere i Tidernes Løb udartede til et snakkesaligt Ordgyderi og til et høirøstet Kjævleri om Pavens Skjæg, saaledes at den hele Institution snarere synes at føre til en anmassende og kaad Trættesyge end til en fornuftig Iver efter at komme paa Spor efter Sandheden. Man kan ikke uden Harme være Vidne til, hvorledes disse Narrekampe bidrage til at vække og nære Ungdommens Uforskammethed istedetfor at tjene til at udvide dens Kundskaber«[2].

---

1) Theol. Fak. Kopibog VI. S. 1122.
2) Baden Univ.-Journal I. S. 62.

VII.

65. Almindeligt Overblik over Alumnernes og tildeels den hele akademiske Ungdoms Standpunkt i sædelig og social Henseende: Raaheden afløst af Pedanteriet; Fattigdom parret med aandeligt Hovmod; ligesom før intet egentligt Samliv, men kun et udvortes Sammenhold; Konflikter med de Militære; Deeltagelse i de kirkelige Stridigheder. 66. Disciplinen og Tilsynet; Bestyrelsen som Alumnernes Værge overfor andre Autoriteter. 67. Overgang til en i den omhandlede Henseende bedre og lysere Tidsalder.

65. Som Kjøbenhavns Historie i Tidsrummet fra den store Ildebrand 1728 og indtil 1777 overhovedet er fattig paa mærkelige og følgerige Begivenheder, saaledes frembyder den heller ikke nogen Hændelse, der havde en saadan sær indgribende Betydning for Kommunitetets og Regentsens Skjæbne eller deres Alumners Vilkaar som Beleiringen under Krigen med Carl X eller Pesten 1711. Der staaer for dette Afsnits Vedkommende saaledes kun tilbage at kaste et Blik paa Grundtrækkene af det Liv, som i det foreliggende Tidsrum rørte sig mellem hine Stiftelsers Alumner, hvorved det dog ligesom paa det tilsvarende Sted i det Foregaaende bliver nødvendigt at see hen til Livet, som det yttrede sig hos Studenterstanden i dens Heelhed.

Sammenlignet med den tidligere Tid havde det sædelige Standpunkt, denne indtog, nu i flere Henseender udviklet sig til det Bedre. Det stærke Hang til Drikfældighed og de raae Udskeielser, som tildeels vare Følger heraf, besmittede nu ikke længer i den Grad som fordum Standen i dens Heelhed. Der kunde naturligviis endnu blandt den akademiske Ungdom findes baade Sviregaster og Slagsbrødre, og i de Love, som enhver Student ved sin Optagelse paa Regentsen maatte forpligte sig til at adlyde, havde man

endnu ikke troet at turde udelade Straffebestemmelser for den Alumnus, der blev antruffet drukken. Men til at anvende disse Straffebestemmelser synes der dog kun sjeldnere at have været Opfordring, og uagtet den Fristelse til et uordentligt Levnet, som indeholdtes deri, at Studenterne, hvergang de optraadte i deres besynderlige Egenskab af Ligbærere, maatte smage paa de i Sørgehuset i rigt Maal fremsatte Drikkevarer, maatte dog selv den strænge Professor Holm under den Diskussion, der reistes i Anledning af hans Plan til Oprettelsen af en Filial-Regents, give de Studerende baade i og udenfor Kommunitetet det Vidnesbyrd, at de nu i omtrent 16 Aars Tid »havde forholdt sig saa skikkeligen, som de hverken her have været tilforn, ei heller lettelig ved noget andet Universitet ere eller have været« [1]). Det var jo overhovedet heller ikke de raae og

---

1) Nyerups Univ.-Ann. S. 348. Et Vidnesbyrd om, at der, som antydet, kunde være Undtagelser fra Reglen afgiver Dommen i en mod tre islandske Studenter Haldor Jakobsen, Thorstein Nikolai og Magnus Olsen i Aaret 1756 anlagt Sag (Kons. Domkopibog for 1750—71 S. 48 ff.). De to Førstnævnte vare første Paaskedags Aften den 18 Apr. s. A. komne drukne hjem paa Regentsen, hvor de væltede sig ind paa nogle danske Studenter, der gik fredelig omkring og af Hensyn til den Tilstand, i hvilken hine befandt sig, ikke gjorde nogen Modstand, indtil Islænderne endelig trak blank, hug omkring sig med Kaarden og udæskede de Danske til Kamp. En af disse, Nikolai Ole Stolpe, greb for at værge sig en Kjæp, men faldt og fik, inden han kunde komme paa Benene igjen, af Haldor Jakobsens Kaarde et Hug over Næsen, »saaledes at han deraf fik blodigt Saar, ja saadan Skade, som man maa befrygte at kunne blive hans Velfærd i nogen Maade til Hinder.« Den tredie af de ovennævnte Islændere deeltog vel ikke umiddelbart i Angrebet, men istedetfor at vriste Kaarden fra sin drukne Landsmand tog han det improviserede Værge fra Stolpe og inddroges saaledes under den paafølgende Tiltale og Dom, som for hans Vedkommende gik ud paa 4 Ugers »Extrusion« af Kommunitetet og Berøvelse af Ligbærerpenge og for de tvende Andre paa fuld-

tøilesløse Tilbøieligheder, af hvilke det 17de Aarhundrede endnu saae Yttringer; der dannede Særkjendet for den Periode i vort Lands Historie, vi her have for Øie. Ikke alene havde den stigende Kultur i det Hele gjort Sit til Sædernes Forbedring, men den i Folkets Liv saa dybt indgribende Enevælde havde ogsaa særlig paavirket det i den Retning, at det overhovedet nu var mere tamt og spagfærdigt end forhen. Hertil kom, saalænge Christian VI sad paa Thronen, endnu den religiøse Terrorisme, der tvang Nationen til at vende Verden og dens Glæder, de gode med de onde, Ryggen og hengive sig til en kun altfor ofte fremhyklet Fromhed i Tale og Gjerning. Det var derfor Spidsborgerligheden og tildeels Bigotteriet, ikke Raaheden, der i denne Tidsalder dannede det mest fremtrædende Træk ved Nationen. I saa Henseende viste Studenterne sig ogsaa at være Tidsaldrens Børn: den almindelige Borneerthed iklædte sig hos dem ikkun en anden Form; hvad der hos de Andre var Spidsborgerlighed, fremtraadte hos dem nærmest som Pedanteri, to Sider af en og samme aandelige Retning. Det er derfor selv med den Fremgang til det Bedre, vi nys antydede, et Spørgsmaal, der turde blive vanskeligt at besvare, om Billedet af det Liv, der i Størstedelen af denne Periode rørte sig hos Kommunitets- og Regents-Alumnerne som hos Studenterne overhovedet, i det Hele frembyder flere Lyssider end det, vi ovenfor udkastede af det 17de Aarhundredes akademiske Ungdom. Fra Holbergs udødelige Mesterværker kjende vi Alle Spidsborgerne fra den første Halvdeel af det 18de Aarhundrede, og turde han end ikke røre ved Tartufferne,

---

stændig Berøvelse af Universitetets Beneficier og to Aars Relegation.

saa forglemte han dog ei Pedanterne. Det var netop i Klosterets Spisesal og Regentsens Kamre, de Figurer færdedes, der vare Forbillederne for hans Montanus, og han havde en altfor stor Færdighed i at male efter Naturen, til at et saadant Portræt ikke skulde ligne. Hvor frodig den aandløse scholastiske Formalisme, der danner et af de mest fremtrædende Særkjender ved hiin pedantiske Figur, i denne Tidsalder blomstrede paa Klosteret, have vi udviklet i det umiddelbart Foregaaende, og det indsees let, at en Ungdom, der dannedes i en saadan Skole, ikke særlig skulde føle sig hendragen til natlige Orgier paa Kipper og Krostuer eller til Slagsmaal paa Næver eller med blanke Vaaben. Men det er paa den anden Side heller ikke at undres over, om et freidigt og ungdommeligt Sind kunde gaae tilgrunde og et frit og ideelt Blik paa Livet sløves i den Luft, som indaandedes i Kommunitetets Spisesal, og som vistnok kun var lidet mere mættet af Pedanteriets Dunster end den, som viftede derudenfor. Hertil kommer, at ihvorvel de økonomiske Forhold, under hvilke Studenterne i Almindelighed levede, paa Grund af den i det Hele forøgede Velstand vel neppe naaede den Elendighed, som kuede Størstedelen af deres Forgjængere i det 17de Aarhundrede, var Armoden dog endnu de Flestes Lod[1]), og

---

[1]) Var der endog for de Studerende nu mere end fordum Leilighed til at fortjene Noget ved at undervise, saa var dog det Vederlag, der tilbødes for denne Beskjæftigelse, saa ringe, at det neppe var tilstrækkeligt til det tørre Brød. Endnu fra Tiden henimod nærværende Periodes Slutning haves der Vidnesbyrd om, at der for 3 Timers daglig Underviisning i de almindelige Skolekundskaber kunde bydes en Student 8 til 10 Mark maanedlig (altsaa omtrent 2 Sk. for Timen), medens han til et tarveligt Underhold ansloges at behøve mindst 140—150 Rdr. aarlig. Det var følgelig intet Under, at der kunde klages over, at »en Dandsemester kan i en eneste Time fortjene ved at lære Andre sine Kaprioler mere end

dennes Tryk i Forbindelse med det nysomtalte Moment gjør det forklarligt, om denne Tidsalders Studenter fuldt saa meget som den foregaaendes i Reglen savnede den høiere Beaandelse og det Skjær af Idealitet, uden hvilket vi saa ugjerne tænke os Musernes unge Dyrkere. Det gjennemgaaende Træk synes snarere at have været en vis nøgtern Forstandighed og philistrøs Spidsfindighed end et aabent Øie for det Store og Skjønne og Lethed til at lade sig henrive til Begeistring herfor. Forgjæves søge vi ogsaa endnu hos Studenten en udviklet Æresfølelse, og han ansaae sig endnu ikke for god til Meget, der i vore Øine synes dybt under hans Stands Værdighed. Der maa for Nutidens unge akademiske Borgere allerede være noget Ydmygende i den Tanke, at deres Standsfæller i forrige Aarhundrede vare Stadens bestalter Ligbærere; men denne Følelse forøges endnu, naar det erfares, at de satte stor Priis paa denne deres Forretning og med et monopoliseret Laugs hele Skinsyge vaagede over formeentlige Indgreb i Næringen. Istedetfor en sand Æresfølelse traadte et vist aandeligt Hovmod, en Ringeagt for Alt, hvad der ikke var opammet ved den latinske Grammatik og Glosebog, som maa have dannet en skjærende Modsætning til den ydmyge og beskedne Stilling, Størstedelen af den studerende Ungdom indtog i Samfundet. Dette Hovmod bidrog i Forening med hele det afstikkende og fremmedartede Præg, der hvilede over de Studerendes udvortes Fremtræden, til, at disse, hvormeget end iøvrigt Enevælden havde gjort til at udfylde Kløften mellem de forskjellige Stænder,

---

en Student udi 6 Timer ved Information udi Geographi, Historie, Læsning, Skrivning, Latin etc.« (Ny Plan til Forbedring i Studenternes Vilkaar, forestillet i Breve til Hr. Raadvild, Kbh. 1771, S. 13, 21, 25).

isoleredes fra den øvrige Befolkning. Studenterne følte sig for gode til at have videre at skaffe med den jævne Borger, der paa sin Side ogsaa holdt sig fjernt fra hine, som i hans Øine afgave et til det Latterlige grændsende Phænomen; til Optagelse i den fornemme, adelige eller betitlede, Verdens Liv manglede de paa ganske enkelte Undtagelser nær enhversomhelst Adkomst, og de vare saaledes udelukkende henviste til deres Standsfællers Omgang. Dette maa imidlertid ikke misforstaaes saaledes, som om der indenfor Studenterstandens egne Grændser skulde have været Tale om et noget mere udviklet Samliv end i den foregaaende Tidsalder: et saadant synes tvertimod ligesaalidt nu som forhen at have kunnet trives. Selv et blot og bart selskabeligt Samqvem var tildeels noget Ukjendt, og endskjøndt der omtales ikke faa særlige Kommunitets- og Regentsfester[1], havde disse dog ligesom forhen et udelukkende og strængt officielt Præg og glædede sig neppe ved nogen mere virksom Deeltagelse fra Alumnernes Side end almindelige Universitetsfester fra Studenternes overhovedet, medmindre man hertil vil henføre den Kjendsgjerning, at Klosterdekanerne aldrig lode nogen Begivenhed af Betydning for Kongehuset — hvad enten den nu iøvrigt paa anden Maade feiredes af Stiftelsen eller ei — gaae forbi, uden at de tilstillede Hoffet meer eller mindre krybende latinske Lykønskningsqvad[2]. Det var først ved Kommunitetets anden Hundredaarsfest 1769, at der synes at have været nogen almindelig Deeltagelse fra Studenternes Side. Den feiredes den 11 Okt., efterat der i Forveien var udstedt et latinsk Indbydelsesskrift af Professor

[1]) F. Ex. til Minde om Reformationens og Enevældens Indførelse, i Anledning af Dronningerne Lovises og Juliane Maries Indtog o.s.v.
[2]) Beckman a. St. S. 87, 88, 91 m. fl.

Holm, der i det Aar var Universitetets Rektor. Den bekjendte geistlige Taler Joh. Andr. Cramer gav i sin Jubeltale Grundtrækkene af Stiftelsens Historie, og ikke alene de daværende Dekaner, men ogsaa flere forhenværende samt den ældste af Alumnerne optraadte ved denne Leilighed som Festsangere [1]). Saalænge den mørke og munkeagtige Aand, der stemplede Christian VI.s Regjeringstid, rugede over Folket og hæmmede enhver frisk Livsyttring, var iøvrigt det antydede Savn af et Samliv mellem Studenterne saare forklarligt. For den gjensidige Frygt og Mistænksomhed, der var en Følge af hiin Aands Herredømme, gik vel heller ikke den akademiske Ungdom fri, og selv iblandt den Deel af denne, der daglig samledes til Øvelser paa Klosteret, har Samlivet høist indskrænket sig til smaa disputerende Selskaber eller private religiøse Forsamlinger af de ivrige Pietister. Men endog efterat Frederik V.s Thronbestigelse havde bragt lysere Tider, varede det dog længe, inden der viste sig Spor af en Trang hos Studenterne til at søge den Udvikling, som erhverves ved Ideeudvexling og overhovedet ved et livligt Samqvem med Andre. Derimod er der Tegn nok til, at hiint Laugs-Sammenhold, der allerede tidligere knyttede Medlemmerne af den akademiske Stand til hinanden, vedligeholdt sig og viste sig virksomt ligeoverfor Medlemmer af andre Samfundsklasser, og det var naturligt, at Regentsen ved alle Leiligheder, hvor dette Sammenhold maatte staae sin Prøve, dannede et Tilknytningspunkt for alle det lærde Laugs unge Medlemmer. Det turde vel iøvrigt neppe miskjendes, at der i den sidste Deel af det foreliggende Tidsrum, da det nationale Theater var gjenfødt og efterhaanden udøvede

[1]) Smstds S. 99 f., J. Møllers Nyt theol. Bibl. III. S. 25.

en saadan Tiltrækningskraft over den akademiske Ungdom, at denne jævnlig var temmelig talrig repræsenteret i dets Parterre (om den end ikke endnu som i en noget yngre Tid dominerede der), blev pustet et noget høiere Liv ind i Sammenholdet, saaledes at de Enkelte stode Last og Brast med hverandre ikke alene som Medlemmer af samme Korporation, men ogsaa fordi de repræsenterede en fælles Anskuelse. Men hvor langt hen i Tiden Laugsaanden dog endnu vedligeholdt sit gamle indskrænkede og sneverhjertede Præg, derom vidner tilstrækkelig hiin Kjendsgjerning, at da Ulrik Green i Aaret 1765 havde begyndt sine naturvidenskabelige Foredrag for Menigmand, vakte dette Foretagende et saadant Misnøie mellem hans unge lærde Laugsbrødre, at en Hob Studenter en Aften brøde ind og forstyrrede Forelæsningen, fordi »Ulærde ikke burde høre saadanne Ting, som alene skulde være for Studerende«[1]).

Med det her omtalte Sammenhold, med det hele særegne skarpt udprægede Physiognomi, der endnu betegnede Studenterne, var det ikke underligt, om der kunde opstaae Rivninger imellem dem og andre Samfundsklasser, navnlig naar disse sidste, saaledes som Tilfældet var med Officeerstanden, med et ligesaa opblæst Hovmod saae ned paa Andre og derhos udmærkede sig ved en endnu høiere Grad af *esprit de corps* og Sammenhold end hine. Rivninger mellem Officerer og Studenter udebleve heller ikke, og da de trods de forandrede Forhold have strakt deres Eftervirkninger ned næsten lige til vore Dage, skulle vi noget nærmere berøre dem. Allerede i Slutningen af forrige Tidsrum havde der mellem Studenterne og de Militære begyndt at danne sig et spændt Forhold, som navnlig

---

[1]) N. M. Petersen Bidrag til den danske Litt.s Hist. V. 2den Afd. S. 35.

kom til Udbrud i de ovenomtalte Sammenstød mellem hine og Landkadetterne, og som gjør det forklarligt, at Holberg kunde lade sin Jakob von Tybo undfange Ideen til hans martialske Angreb paa Regentsen. Forholdet udviklede sig i denne Periode ikke til det Bedre, meget mere synes Stemningen at have antaget Charakteren af et bestemt udpræget Fjendskab, der nu og da gav sig Luft i Smaakampe af en ligefrem blodig Natur. I Aaret 1734 var det saaledes i »Krindsen« eller Runddelen omkring Rytterstatuen paa Kongens-Nytorv kommet til et heftigt Sammenstød mellem Officerer og Studenter, uvist i hvilken Anledning, og i længere Tid derefter synes en Student ikke at have kunnet lade sig see paa Gaden uden at staae Fare for morderiske Anfald fra Officerernes Side. Rahbek fortæller etsteds, at hans Morfader, der, skjøndt ikke Student, var bleven antaget for en saadan, under slige gjentagne Angreb endog svævede i Livsfare, da hans pyntelige, men spinkle Modekaarde var et vel ulige Vaaben ligeoverfor Officerernes Pallasker[1]). Ligesom hiin Feide i en daværende Regentsianer, den bekjendte smagløse Leilighedspoet Wadskjær, fandt sin Homer[2]), saaledes have Regentsalumnerne vistnok ogsaa taget en særlig fremragende Deel i Kampen. Men iøvrigt tør det vel ansees som temmelig utvivlsomt, at det har været Officererne, der optraadte som Angribere, og at Studenterne, som, efter hvad ovenfor er bemærket, maatte være langt mere oplagte til det Slags Kampe, hvor Syllogismer og Distinktioner vare Vaabnene, end til saadanne, hvor der flød Blod, have indskrænket sig til det blotte Forsvar og vel ogsaa været de Tabende. I mange Aar kom

[1]) Rahbek Om Ludv. Holberg som Lystspildigter II. S. 174.
[2]) O. Wolf Journal for Politik, Natur- og Menneskekundskab f. 1816 III. S. 195.

det heller ikke til noget Sammenstød i større Stiil; men Spændingen vedligeholdtes bestandig og fik for Studenternes Vedkommende ikke sjelden Næring ved hensynsløse og brutale Anfald paa enkelte af deres Standsfæller fra Modstandernes Side[1]). Først henimod Slutningen af dette Tidsrum gav den gjensidige Stemning sig paany Luft i en Kamp af en mere almindelig Charakteer, hvor Officererne atter vare de Udfordrende. Vi sigte herved til den bekjendte Begivenhed, der gav Johannes Evald Anledning til at skrive sine »Brutale Klappere«. For at hævne sig i Anledning af en stræng Recension over Syngespillet »Thronfølgen i Sidon«, der var optagen i Tidsskriftet »Den dramatiske Journal«, havde Forfatteren af hiint, N. K. Bredahl, der imidlertid var bleven Theaterdirektør, faaet den uheldige Idee at lade opføre et Leilighedsstykke, der bar Navnet »Den dramatiske Journal«, og hvori han persiflerede sin Recensent. Da det var blevet bekjendt, at en Deel Studenter ved en Udpibning heraf vilde nedlægge Indsigelse mod en slig Taktløshed, havde Bredahl fordeelt et stort Antal Fribilletter til Garnisonens Officerer, der ikke vilde taale, »at en Blæksmører spillede en af Hans Majestæt bestaltet Direktør og galant Mand paa Næsen«, og »give Journalisten med hans ganske Anhang en Lektion, saa at de skulde krybe i et Musehul«. Paa Forestillingsaftenen den 25 Nov. 1771 indtoge Officererne under Anførsel af

---

[1]) Saaledes blev en Student Borgen, da han en Aften i Juni 1756 i al Stilhed og Fredelighed kom gaaende ind ad Vesterport med et Par Kammerater, angreben af en Lieutenant H. B. v. Gotbeck med et saadant Stokkeslag over Ansigtet, at Stokken gik istykker; men han fik en glimrende Satisfaktion, idet Lieutenanten i Nærværelse af 4 andre Officerer og et stort Antal Studenter for Konsistorium maatte give Borgen en for ham selv høist ydmygende Æreserklæring (Kons. Domkopibog for 1750—71 S. 51 ff.).

Oberst Køhler[1]) deres Post i Parterret, og da Studenterne, efterat Tæppet var gaaet op for »Journalen«, begyndte at pibe og ikke vilde lade sig imponere af alt Officerernes Spektakel, brølede Køhler: »Schufte, Schlingels, vermaledeitetes Krapule! H'raus mit den Lümmeln!«, og dette var Signalet til et Haandgemæng med Stokke, Kaarder og Næver, der, efterat Studenterne vare drevne ud af Theatret, fortsattes ude paa Torvet og senere omkring paa Værtshuse og andre offentlige Steder. Denne Gang var der imidlertid en offentlig Mening til, og den var Studenterne gunstig. I hele Kjøbenhavn var der den mest ophidsede Stemning mod Officererne, og da Stykket faa Dage efter igjen ansattes til Opførelse, var Theatret beleiret af en uoverskuelig Menneskemasse. Ved denne Leilighed røbede Matroserne for første Gang den gunstige Stemning imod Studenterne, der senere ved flere Leiligheder har lagt sig for Dagen, idet de med høie Raab forsikkrede, at de vilde »pudse Stivstøvlerne, hvis de gjorde sig mussige mod de Sorte«. Stykkets Afbestilling forhindrede iøvrigt videre Ulykker; men i lang Tid efter turde de mest kompromitterede Officerer neppe lade sig see paa Gaden, og næsten hele den theaterbesøgende Ungdom udenfor den militære Stand forenede sig med Kollegiernes Studenter om ikke at betræde Skuespilhuset, saalænge Bredahl var Direktør[2]).

Studenterne i og udenfor Kommunitetet bleve ogsaa Deeltagere i Kampe af en ganske anden Natur end de her omtalte. Vi ere paa flere Steder i det Foregaaende komne til at berøre de religiøse Foranstaltninger, der dannede det

---

[1]) Den samme, der fik en sørgelig Berømthed ved sin Deeltagelse i Begivenhederne den 17 Jan. næste Aar og derfor adledes under Navnet Køller-Banner.

[2]) Jfr. Th. Overskou Den danske Skueplads II. S. 473 ff.

mest fremtrædende Moment i Christian VI.s Regjering, og deres Indflydelse paa Folkets ydre og indre Liv. Det er bekjendt, at der ved disse Foranstaltninger bl. A. ogsaa tilsigtedes opnaaet »Uniformitet« paa det kirkelige Omraade, og det er ligeledes bekjendt, at denne Hensigt uagtet al Strænghed og uagtet det endog med Grund kan siges, som der er sagt, at Kong Christians General-Kirke-Inspektions-Kollegium var en Omplantning af Inqvisitionen paa protestantisk Grund — dog i Virkeligheden saa lidet opnaaedes, at der tvertimod udbrøde heftige Stridigheder i den dansk-norske Kirke. Det er naturligt, at Studenterne, der fremfor Andre maatte paavirkes af Bevægelser paa de aandelige Enemærker, toge ivrig Deel i disse Stridigheder, og som Bidrag til et fuldstændigt Billede af deres Liv i denne Tidsalder turde derfor nogle Ord herom være paa deres Plads. Idet vi iøvrigt ikke skulle gaae ind paa Enkelthederne i den lidenskabelige Kamp, som i Aarene 1733—34 deelte navnlig Hovedstaden i tvende fjendtlige Leire, den orthodoxe og den pietistiske, i hvilken de forskjellige Partiers Høvdinger fra Prædikestolen med den yderste Voldsomhed tordnede imod hverandre, og som efter at have beredt Regjeringen de alvorligste Vanskeligheder først nogenlunde stilledes, da det sidstnævnte Parties mest fremtrædende Repræsentant, Kapellanen ved Trinitatis Kirke P. N. Holst, i Jan. 1735 ved Provsteretsdom var bleven berøvet sit Kald og sin Kjole og derefter sendt i Forviisning[1]) — skulle vi dog minde om, at Studenterne og ikke mindst Klosteralumnerne, der jo saagodtsom alle dyrkede Theologien, paa en meget virksom Maade toge Parti med i disse kirkelige Tvistigheder. Saavel den

[1]) See J. Møller Mnenosyne IV. S. 329 ff.

gamle Rettroenhed som den moderne Pietisme havde blandt dem sine lidenskabelige Forsvarere og Angribere, hvilke sidste i anonyme Stridsskrifter droge heftig tilfelts imod Modpartiet. Men trods al den Vægt, der paa Klosteret lagdes paa »*theologia polemica*«, fandt Regjeringen ikke noget Behag i denne praktiske Anvendelse af Kommunitets-Øvelsernes Udbytte. Ved et Reskript af 23 April 1734 [1]) erklærede Kongen, at han med særdeles Mishag havde erfaret, at en Deel af Studenterne havde misbrugt deres Tid og de akademiske Beneficier til at »melere sig« i de omtalte »bedrøvelige og Studenterne dog ikke vedkommende Tvistigheder«, og at de havde været de fornemste Redskaber for disses Tilblivelse og Udbredelse, »ikke at tale om de ugudelige uden Navn hid og did udspredte Pasqviller, hvilke dog efter Sproget og deres Indhold ei kan komme fra nogen Anden end de saakaldte Studerende«. Universitetets Rektor fik derfor Befaling til eftertrykkelig at anmode Studenterne om aldeles at »entholde sig fra at indmænge sig i de imellem Præsterne udi Residentsstaden opkomne Tvistigheder« og »langt mindre nogen Persons Meninger og Skrifter at kritisere«, da de i modsat Fald skulde miste al akademisk Understøttelse eller endog relegeres. Det paalagdes sluttelig ganske særlig Provsten paa Regentsen at paaminde Alumnerne om Opfyldelsen af dette Kongebud og at angive dets Overtrædere. For denne Strænghed blev, om ikke Andre, i alt Fald en af Dekanerne paa Klosteret, Vilh. Alb. Lange, et Offer, idet han nemlig endnu i samme Aar, efter at være fjernet fra sin Post og formodentlig midlertidig relegeret, forvistes til Bornholm [2]).

---

[1]) Trykt i Fogtmans Saml.
[2]) Beckman a. St. S. 154.

Kongebudet kunde imidlertid ikke dæmpe den religiøse Bevægelse blandt Studenterne: »melerede« de sig end ikke mere i de kirkelige Tvistigheder paa den fremtrædende Maade som før, saa sees det dog, at mange Gemytter vare saa dybt grebne af den moderne religiøse Retning, at de kom i Kollision med de Love og Anordninger, de akademiske Foresatte vare satte til at haandhæve. I Efteraaret 1734 indgave saaledes tvende Missionselever, der vare Alumner paa Klosteret, et Andragende til det theologiske Fakultet, hvori de vægrede sig ved at deeltage i Kommunitets-Øvelserne, som besværede deres Samvittigheder[1]. Denne Vægring begrundedes ved følgende charakteristiske Yttringer: »Hvad sig *theses philosophicæ* er anlangendes, da forstaaer vi ikke *philosophiam*, saasom det ikke er vores *studium*; thi at gjøre *syllogismos logice* med Alt det, dertil hører, med Behændighed at drage Falskhed af Sandhed, at lægge Tiden an derpaa agter vi unyttigt og for Skam og Skade at være imod Jesu Christi Kundskabs Ypperlighed og for det, vi ingenlunde behøver til at erlange den aandelige Viisdom. Hvad sig *theses theologicæ* er anlangendes, da bekjender vi, at vi ikke uden vore Sjæles Skade og Fordærvelse kan opponere og disputere derimod; thi Christus siger: »»Hvem som nægter mig for Menneskene, den vil jeg og nægte for min Fader, som er i Himlen««: nu enten vi opponere imod Christi Sandhed, hvad heller det er af Skrømt eller Alvor, saa nægte vi samme dog.« Andragendet faldt naturligviis hverken i god Jord hos Fakultetet, hvis fleste Medlemmer vare indtagne imod den pietistiske Retning, eller hos Konsistorium, og den almindelige

---

[1]) Andragende fra Frederik Petersen Svane og Christian Jakobsen Protten, *Africani*, i theol. Fak. Kopibog IV. S. 166 ff.

Stemning var for de to Studenters Udelukkelse af Kloster og Regents; men det synes dog, som om Professor Reuss, der selv var en af Pietismens mægtigste Talsmænd, fik Sagen jævnet i Mindelighed. Fire Aar senere indgaves der af Provsten en Klage over en Regentsianer, der istedetfor at holde sig til den anordnede Formular for Bønnen ved Kollegiets daglige Gudstjeneste bad, »som Aanden drev ham til«, og, hvis Saadant ikke indrømmedes ham, fordrede Fritagelse for at holde Bøn. Herpaa vilde Fakultetet imidlertid heller ikke gaae ind, men truede den Paagjældende, der var Lærer ved Vaisenhuset, med Anklage for dettes Bestyrelse i Tilfælde af, at han gjentog sin Forseelse, og de andre Alumner, der maatte ville følge hans Exempel, med Udstødelse af Kollegiet[1]).

66. I den strænge Tugt, som vi saae den tidligere Periodes Studenter og i Særdeleshed Alumnerne paa Klosteret og Regentsen at være undergivne, og som i saa høi Grad indvirkede paa det Liv, der yttrede sig hos og iblandt dem, var der nu indtraadt nogen Slappelse. Universitets-Bygningens Kjælder var ikke længer et jævnligt Qvarteer for Studenter, Relegation hørte heller ikke mere til Dagens Orden[2]), og uagtet »Extrusion« af Kloster og Regents

[1]) Theol. Fak. Kopibog IV. S. 590 ff. Den paagjældende Student hed Erik Lemming.

[2]) Den mest opsigtvækkende af de faa Relegationsdomme fra dette Tidsrum overgik en fortrinlig begavet Kloster- og Regentsalumnus Frants Mygind, der var dristig nok til ved en offentlig Disputats 1734 at ville reducere Universitetets daværende Rektor Detharding *in absurdum.* At Mygind som Opponent havde den materielle Ret paa sin Side, turde være ligesaa utvivlsomt som, at Maaden, hvorpaa han optraadte, var temmelig kaad (der forefaldt t. Ex. følgende Ordvexel mellem ham og Præses: M. *An medicus inspirare possit juveni etc.* P. *Utique!* M. *Forte per clysterem?*), og Dommen synes under alle Omstændigheder at have været urimelig haard.

endnu paa Papiret hang over Alumnernes Hoveder som et Damoklessværd, der kunde falde for endog forholdsviis mindre betydelige Forbrydelser, synes den i Virkeligheden dog ikke at have været saa hyppig anvendt som forhen. Dette laa iøvrigt mindre i en Tilbøielighed til at indrømme den personlige Frihed større Raaderum end i den anførte Omstændighed, at Tidsalderens hele Retning førte bort fra saadanne Udskeielser, som den akademiske Justits fornemmelig tog sig af, saavelsom ogsaa deri, at blotte Advarsler fra de Foresattes Side maatte være mere virksomme i en Tid, da den Underdanighedsfølelse for den kongelige Almagt, der betegnede den hele Slægt, strakte sig ogsaa til enhver af de Autoriteter, gjennem hvilke en eller anden Green af denne Magt udøvedes. Som et Vidnesbyrd om den i det Hele gjennemgaaende Lydighed mod den akademiske Øvrighed kan det tjene, at det nu endelig var lykkedes at faae Studenterne til altid at være iførte den halv geistlige Dragt, deres Forgjængere saa længe havde søgt at unddrage sig fra at anlægge, og uagtet Tidsalderen ellers ikke savnede Luxus- og Mode-Anordninger, saa vare de dog af en mere almindelig Tendents, og der behøvedes ikke saadanne, der særlig henvendte sig til Studenterne. Til den sorte Dragt bares jo rigtignok den tidligere saa haardt forfulgte Kaarde, men Retten dertil var ikke som før en de akademiske Fædre aftvungen Indrømmelse, og der var ingen Anledning for disse til at forbyde Kaarden. Den var heller ikke længer noget Særeget for Adelsmanden

Mygind kom aldrig senere tilbage til Fædrelandet og døde efter et bevæget Liv i Wien 1789 (jfr. Philomusus Om Stiftelser S. 100, Baden Univ.-Journal f. 1797 S. 151 f., Biogr. Eft. om Botanikeren Frants Mygind ved E. C. Werlauff i J. D. Herholdts og F. V. Mansas Saml. til den danske Medicinalhist. I. S. 277 ff.).

og Studenten, den var ligesom Parykken bleven et anerkjendt Modestykke, der bares af Alle lige ned til Krambod-drengen, indtil Moden endelig skiftede Lune og den meget omtvistede Sideprydelse endelig sporløst forsvandt fra Studenterverdenen i Aarene 1760—70. Fortræd gjorde den under ingen Omstændigheder: i samme Brev, hvori Holberg som ovenanført skildrer Duel- og Fægtelidenskaben ved Aarhundredets Begyndelse, forsikkrer han udtrykkelig, at 40 Aar senere havde »*Præsides* udi *cathedris* og deres *Respondentes*« aldeles taget Luven fra Duellanter og Sekundanter og det store akademiske Auditorium fra »det Sted udenfor Porten kaldet Fuglestangen«. Fra den antydede Slappelse i Tugten var der forøvrigt et stort Spring til en Opgivelse af denne og et end større til en Opgivelse af eller endog kun en Indskrænkning i det smaalige Opsyn, der førtes med de Studenter, der nøde Godt af Kommunitetet og Regentsen. Det er naturligt, at den Tidsalder, i hvilken det endog var tilladt Forældre uden Lov og Dom at faae de Børn, de havde Grund til at bebreide nogen »grov eller liderlig Ting«, anbragte i Christianshavns eller Møens Tugthuse[1]), ikke kunde tænke sig den akademiske Ungdom overladt til sig selv midt i en Hovedstads Fristelser og unddraget et ombyggeligt og stadigt Tilsyn af Myndigheder, som i fornødent Fald havde Revselsesmidler til deres Raadighed. Kloster- og Regents-Alumnerne vedbleve derfor endnu bestandig at være undergivne en Inqvisition, der strakte sig til enhver Side af deres Leven, til deres Flid, deres Sædelighed og deres Religiøsitet. Inspektorer og Dekaner skulde vide Besked med hvert Skridt, hine foretoge sig, og for høiere Vedkommende angive ethvert

---

[1]) Plakaten af 9 Jan. 1741.

Feiltrin, og det er betegnende nok, at Regentsens Love ikke kjendte nogen større Brøde end at unddrage sig det befalede Tilsyn ved at udeblive fra Kollegiet om Natten. Den Student, der ikkun en eneste Gang var funden skyldig heri, skulde uden Naade forvises Regentsen, ja blot at komme for sildig til Kollegiets Port, der lukkedes om Sommeren Kl. 10, om Vinteren Kl. 9, straffedes med Tabet af det første »Pengelig«, der skulde have tilfaldet den Paagjældende[1]. Man maa iøvrigt lade Bestyrelsen, at den i alt Fald i den senere Halvdeel af nærværende Tidsrum opfattede sit Formynderkald for Alumnerne saaledes, at dens Medlemmer ikke udelukkende optraadte som disses Storinqvisitorer og Tugtemestere, men ogsaa værnede om deres Ret i Tilfælde af virkelige eller formeentlige Indgreb i denne og under alle Omstændigheder ikke vilde finde sig i, at saadanne skete fra en ikke-akademisk Autoritets Side. Dette synes i alt Fald at fremgaae at følgende lille Begivenhed, der indtraf i Foraaret 1772. Politiet havde Mistanke om, at der i et Huus ligeoverfor Regentsen, hvor dennes Alumner pleiede at søge, spilledes Hasard, og anstillede i den Anledning en Huusundersøgelse. Denne fremkaldte et lille Opløb, under hvilket der blev pebet og kastet med Stene efter Politiet. Da Politimesteren, der ansaae Studenterne for Urostifterne, sendte den optagne Rapport til det theologiske Fakultet med Anmodning om at forhindre slige Uordener for Fremtiden, modtog han til Svar et af Professor Holm affattet Brev fra Fakultetet, hvori dette oplyste, at det omtalte Huus ikke var noget Værtshuus, men ikkun et Sted, hvor Regentsianerne for Betaling kunde faae Smørrebrød, Øl og Lys, at der vel

[1]) Theol. Fak. Resol. af 17 Sept. 1759 i Kopibogen VI. S. 356.

var spillet Halvtolv, »et Navn, vi ei før have hørt«, men at Banken kun var 4—5 Mark, at kun to Regentsianere havde deeltaget i Spillet og neppe en eneste i de senere paafulgte Uordener. Politimesteren anmodedes derhos om at overveie, om det ikke havde været ønskeligere istedetfor at »gjøre Exekution i det Huus saa nær ved Regentsen« i al Stilhed at have anmeldt Sagen for Provsten og paa den Maade forhindret, hvad der var forefaldet. »Vi gjøre os og det Haab — hed det til Slutning — at ligesom vi efter Mulighed ville see derhen, at Studenterne og især de kongelige Alumner forholde sig ordentligen, saa tilholder vel og Deres Velb. Politi-Inspektøren og Betjentene, at de ei uden Fornødenhed opirre og insultere Studenterne eller især Regentsianerne; disse ere et Hundrede, og man kan ei vide, hvor mange Flere der ville gjøre Eet med dem, om det kom dertil, at Mængden troede sig af Modtvillighed og uden Føie at insulteres af Politibetjentene: Ungdom og Viisdom ere ei altid samlede.« Denne energiske Optræden blev ikke uden Frugt. Politimesteren svarede nemlig, at han af Hensyn til Fakultetet vilde stille Undersøgelsen i Bero og under Forudsætning af, at Studenterne forholdt sig rolige, aldeles lade Sagen falde. »Fra Politiets Side — tilføiede han — har Studenterne ingen Rancune at befrygte, naar de vil være rolige; thi mine Betjentere kjende min Tænkemaade altfor nøie til at vove at bryde Nogen uden at være visse paa, at jeg jo uden Skaansel vilde ressentere Alt det, der lugtede af Chikane, hvoraf jeg stedse har været en Hader«[1]).

67. Vi have paa sit Sted i det Foregaaende bemærket, at det i Henseende til Skildringen af det Liv, der har

[1]) Nyerup Eft. om Reg. S. 73 ff.

rørt sig blandt Kommunitetets Alumner som mellem Studenterne overhovedet, har sin Vanskelighed at overholde Hensynet til den Periode-Inddeling, der iøvrigt er lagt til Grund for nærværende Skrift. Denne Bemærkning finder ogsaa sin Anvendelse paa det Billede, vi i det nærmest Foregaaende have udkastet. Thi ligesom det tomme og opblæste Pedanteri, der danner det mest fremtrædende Træk heri, snarere vil kunne dateres fra Aaret 1700 end fra 1728 og tildeels vistnok staaer i Forbindelse med det Forfald, i hvilket Videnskabeligheden heri Landet var kommen omtrent fra Griffenfeldts Dage, saaledes havde det ogsaa allerede kulmineret henimod Aarhundredets Midte, og fra dette Tidspunkt skete der ikke alene i denne, men ogsaa i mangen anden Henseende èn gradeviis Fremgang til en anden og bedre Tingenes Orden. Frederik V.s Thronbestigelse, der gav den Skinhellighed og det Hykleri, som hans Faders forfeilede religiøse Foranstaltninger havde fremkaldt, et uforvindeligt Knæk, løsnede i det Hele de Lænker, der havde tynget Nationens aandelige Liv. Det var, som om en sund og forfriskende Luftning blæste henover Landet og kaldte Kræfter til Live, der traadte i Kamp med gammel nedarvet Slendrian og med alt det fremmede Væsen, som paa Aandens Enemærker søgte at qvæle det Nationale. Fra den gjenfødte Scene svang gamle Holberg sin satiriske Svøbe mod Spidsborgerlighedens og Pedanteriets Magter, og i hans Fodspor traadte mange af de Yngre, om de end virkede ved andre Midler og paa andre Maader. Struensee gav siden alt det Nye, der gjærede i Folket, Ret til at yttre sig, og herved som overhovedet ved hans mange Reformer var der vakt en Aand, som den senere Reaktion ikke ganske kunde lade dele Skjæbne med dens Skaber, og der strakte sine

Virkninger som til den akademiske Verden overhovedet saa og til det stille Liv, der rørte sig bag Regentsens Mure og paa hvert Tagkammer omkring i den store By, hvor der var reist Minerva et Alter.

Denne Overgangens Tidsalder er det ogsaa, at de faa Navne tilhøre, vi for denne Periodes Vedkommende kunne nævne paa Kommunitets- og Regents-Alumner, der senere have erhvervet sig Krav paa ikke at forglemmes af de tvende Folk, som de tilhørte: Biskop Nikolai Edinger Balle, Præsten Christian Bastholm, den Retslærde Jakob Edvard Colbjørnsen, Philosophen og Statsmanden Niels Treschov samt Digterne Thomas Thaarup, Edvard Storm og Christen Pram.

Tredie Tidsrum.

1777—1818.

I.

68. Forberedelser til en indgribende Omordning af Kommunitetets og Regentsens Anliggender; Modstand imod Planen og dennes Gjennemførelse ved den nye Fundats for begge Stiftelser af 25. Juni 1777.

68. Det var Klosterøvelsernes Forfald og deres Uoverensstemmelse med Tidens videnskabelige Retning overhovedet, som nærmest hidførte den Reform af Kommunitetet og Regentsen, fra hvilken vi datere det tredie Tidsrum i disse Stiftelsers Historie. Øiet var vel ogsaa blevet aabnet for forskjellige andre svage Sider i deres Organisation; men den offentlige Mening var dog fornemmelig enig i at fordømme den Parodi paa en sund videnskabelig Udvikling, hvorfor Klosteret daglig var Skuepladsen, og under den Iver for at opdage og paapege Brøst og Mangler i det offentlige og videnskabelige Liv, som fremkaldtes ved den af Struensee skjænkede Trykkefrihed, var det fremfor Alt ogsaa denne, imod hvilken anonyme og pseudonyme Forfattere afskjøde deres kritiske Pile[1]. Klagerne over Øvelsernes Tilstand fandt et saameget villigere Øre hos Regjeringen, som Ove Høegh-Guldberg, der fra 1774 var

[1] See (J. Baden) Raisonnements over Kbhvns Universitet (Helsingør 1771) S. 67 ff., Philokalus (B. G. Sporon) Om Studeringers nærværende Tilstand og bedre Indretning (Kbh 1771) S. 31 ff., samme Forf.s Nærmere Betragtninger (Kbh. 1771) S. 38 ff., Philomusus (R. Fleischer?) Om Stiftelser (Kbh. 1771) S. 103 ff.

Sjælen i Danmarks Styrelse, deelte den almindelige Overbeviisning i den anførte Henseende og nærede den Plan at omdanne Regentsen og det dermed i Forbindelse staaende Kommunitet til et Kollegium efter engelsk Mønster, saaledes at Alumnerne underkastedes en bestemt Studieplan, hvis Overholdelse skulde gjennemføres ved et omhyggeligt Tilsyn[1]; ligesom det vel ogsaa har været hans Ønske ved en Omordning af Stiftelserne at give Modersmaalet, der i ham fandt en saa mægtig og smagfuld Beskytter, dets Ret. Der nedsattes derfor ifølge kongelig Befaling af 14 December 1775 en Kommission, som under Forsæde af Sjellands Biskop Harboe iøvrigt bestod af Etatsraaderne Horrebov, Guldberg og Borch, de theologiske Professorer Balle og Janson samt Kommunitetets Økonom Justitsraad Holtermann som Sekretær, og som det overdroges at tage under Overveielse, hvorledes Klosteret og Regentsen herefter kunde blive til større Nytte for Universitetet, samt at gjøre Forslag til en ny Fundats for begge Stiftelser. Uagtet Guldberg ikke formelt indtog den første Plads i Kommissionen, var det dog selvfølgelig ham, der var Sjælen i dens Forhandlinger, ja det synes endog, at den hele Kommission egentlig ikke har havt andet Hverv end i det Enkelte at udføre de af Guldberg allerede i Forveien opstillede Grundtræk for Omordningen[2]. Imidlertid gik Planens Udførelse ikke igjennem uden en bitter og heftig Modstand fra en af Stiftelsernes daværende Bestyrere, der ikke var optagen som Medlem af Kommissionen, og denne var ingen anden end den Mand, hvis Navn vi allerede saa ofte have havt Anledning til at nævne paa disse Blade, Professor Holm.

[1]) Nyt theol. Bibl. f. 1823 S. 45.
[2]) Beckman a. St. S. 102.

Han, der havde viet sine bedste Kræfter til disse Stiftelsers Haandhævelse, kunde nu i sit Livs Aften ikke forsone sig med den Tanke, at Andre skulde skalte og valte med det, som han betragtede særlig undergivet sin Omsorg. Efter bedste Evne modarbeidede han derfor Skridt for Skridt den nye Plans Fremme, i hvilken han blændet af sin eensidige Harme kun saae idel Fordærv. Hvor tilbøielig man end kunde være til at give ham Ret i enkelte af de Paastande, han fremkom med, t. Ex. om det Mislige i at øde 1100 Rdr. aarlig af Kommunitetets Midler og 22 af Regentsens Kamre paa Dekanværdigheden, saa urimelige og feilagtige vare paa den anden Side hans bittre Klager over, at man i formeentlig Strid med de ældre Fundatser vilde tage Brødet ud af Munden paa fattige theologiske Studenter, for hvilke Stiftelserne alene skulde være oprettede, og give det til Jurister og Medicinere[1]). Hans Modstand kunde imidlertid ikke standse den Guldbergske Plans Fremme og skaffede kun ham selv den Ærgrelse, at Kommissionen i ligesaa bittre Udtryk som dem, han havde brugt, tilretteviste ham og forbeholdt sig ved Slutningen af sit Arbeide at indberette til Regjeringen, »hvorvidt han havde fundet for godt at gaae den tilhaande med Efterretninger, som den ikke uden kongelig Ordre havde forlangt«. Han undgik dog den Sorg at see den nye Fundats erholde kongelig Stadfæstelse; thi han døde tre Uger, før denne meddeeltes den 25 Juni 1777[2]).

---

[1]) Nyerups Univ.-Ann. S. 416 ff., N. theol. Bibl. f. 1823 S. 47. Som et Vidnesbyrd om den Bitterhed, Holm nærede navnlig mod Guldberg, hidsættes følgende Brudstykke af en af ham d. 12 Jan. 1776 afgiven Erklæring: »Vinden blæser ei alletider fra een Kant. Sejanus, Struensee, Brandt og utallige Andre have erfaret det. Det er ilde nok, at saa Mange, *qui sublati sunt in altum*, vove, hvad de ville, tænkende Intet derpaa, at de kunne falde«.

[2]) *Fundatsen* er fuldstændig trykt i Schous Udtog af Forordningerne.

Det var Hensigten med den nye Fundats, at den skulde behandle sin Gjenstand fuldstændig og udtømmende, og ligesom den derfor ophævede alle tidligere om Kommunitetet og Regentsen givne Bestemmelser, saaledes lod den heller ikke noget Punkt henstaae til nærmere Udvikling gjennem Statuter fra Bestyrelsens Side eller paa anden Maade. Ja den gik saa vidt i denne Bestræbelse for at være fuldstændig, at den endog med den yderste Smaalighed gav Regler om, hvilke Bøger Alumnerne skulde benytte til deres Studier — Regler, som den dog selv indrømmede ikkun kunde have temporær Gyldighed, og som derfor skulde kunne forandres i Tidernes Løb. Som sit Formaal angav den at ville give Stiftelserne »Liv og Virksomhed til Statens, Kirkens og Videnskabernes Bedste samt tillige deri at see tilberedte saadanne Personer, som kan blive duelige til at iværksætte, hvad i Skoleforordningen af 11 Mai 1775 er befalet, og bruges til Lærestolene ved Universitetet, hvorved og haabes her at kunne tilveiebringe over en Deel af den yngste studerende Ungdom en gavnlig Opsigt, som baade kunde befordre Flittighed og bevare gode Sæder i den altid farlige Hovedstad, ja at forskaffe for bekymrede Forældre ikke kostbare Tilsynsmænd over de Børn, som de for Universitetets Skyld maatte ellers overlade til en Frihed, der ikke altid har det bedste Udfald«. I Modsætning til det Princip, der i de sidste 20 Aar faktisk havde gjort sig gjældende, opstillede Fundatsen den Grundsætning for Kommunitetets Virksomhed, at »det er bedre, at Nogle faae en skikkelig Hjælp, end at Mange nyde altfor Lidet«, og udtalte som en Konseqvents heraf den Regel, at Enhver, der var udnævnt til Kommunitets-Alumnus, saavidt mulig tillige skulde have Bolig paa Regentsen, uden at der hertil behøvedes nogen særlig Ud-

nævnelse — og den Anskuelse om begge Stiftelsers Eenhed, der hidtil vel i alt Væsentligt var gjort gjældende, men hvis Rigtighed dog ikke altid havde været ganske uanfægtet, fik saaledes endelig legal Stadfæstelse.

Idet vi nu gaae over til at give en Fremstilling af Kommunitetets og Regentsens Forhold i den Periode, i hvilken Fundatsen af 1777 i sin Heelhed var den gjældende Lov for disse, forudskikke vi den Bemærkning, at vi ikke ubetinget ville følge den samme Plan, der er lagt til Grund for Skildringen af de tvende foregaaende Tidsrum, men fravige den i enkelte Punkter, hvor Saadant paa Grund af de forandrede Forhold synes hensigtsmæssigt eller passende.

II.

69—73. Kommunitetets og Regentsens Bestyrelse, Embedsmænd og Betjente i denne Periode.

69. Uagtet der næst Klosterøvelserne neppe var noget Moment i Kommunitetets og Regentsens ældre Organisation, som Oppositionen med større Bitterhed havde angrebet, end det theologiske Fakultets Enebestyrelse af disse Stiftelser, bestemtes det dog i den nye Fundats, at de theologiske Professorer »uden i nogen Maade at dependere af eller staae i Konnexion med *consistorio*« skulde administrere baade Kommunitetet og Regentsen, samt at »Alt det, som bemeldte Stiftelser angaaende af Kongen enten bydes eller forlanges Betænkning om, skal gaae lige til Fakultetet« — og den Uafhængighed, af hvilken dette i mere end et Aarhundrede i Gjerningen havde været i Besiddelse, fik saaledes endelig en utvivlsom retlig Hjemmel. Det var følgelig intet Under, at Fakultetet i Overeens-

[redacted]

stemmelse med de hidtil gjældende Regler fik Bemyndigelse til at beskikke Provst og Økonom — og fra nu af ogsaa umiddelbart Dekanerne — samt til at udnævne begge Stiftelsers Alumner [1]). I Henseende til den sidstnævnte Myndighed kan det bemærkes, at medens Provsten beholdt den ham tidligere tilstaaede Forslagsret, synes der ikke længer at have været Spørgsmaal om at indrømme Private gjennem Udnævnelsesretten til Regentsstipendierne at øve Indflydelse paa Besættelsen af ledige Pladser paa Kollegiet, idet det kun tillodes at uddele Stipendierne til Studenter, der allerede vare Regentsianere [2]). Derimod forandredes den Maade, hvorpaa Fakultetet hidtil havde udøvet det specielle Tilsyn med Stiftelserne. Istedetfor at dette nemlig forhen efter Omgang havde paahvilet hvert af dettes Medlemmer et Aar ad Gangen, forordnedes det nu, at Professorerne ligelig skulde dele de 12 Borde paa Klosteret imellem sig og hver især stedse udøve Forretningen som Inspektor for sine Bordes Vedkommende, medens derimod Tilsynet med Regentsen skulde paahvile det af Fakultetets Medlemmer, der fungerede som Dekanus.

Fra Reglen om det theologiske Fakultets Uafhængighed i Bestyrelsen opstilledes der mærkelig nok en Undtagelse med Hensyn til de nye Klosterøvelser. Til at paasee Overholdelsen af Bestemmelserne om disse forordnedes der

---

[1]) Ved den nye Universitets-Fundats af 1788 undtoges dog Biskoppen fra Deeltagelse i Udøvelsen af denne Ret, ligesom det samtidig bestemtes, at Provsten skulde indsende sin Forslagsliste til Prokansleren, der atter tilstillede Fakultetet samme.

[2]) Af en Erklæring fra Fak. af Marts 1806 (i Kopibogen VII) fremgaaer det endog, at dette paa Regentsens Vegne frivillig havde givet Afkald paa *stip. Justinum* og *Fuirenianum* for at undgaae, at Disponenterne over disse skulde kunne gjøre Paastand paa Udøvelsen af saadan Indflydelse.

nemlig en bestandig Kommission, bestaaende af Sjellands Biskop, Stats- og Kabinetssekretæren, en af de Deputerede i Kancelliet, tvende Professorer af det theologiske Fakultet, en *Professor consistorialis* udenfor samme og endelig Kommunitetets Økonom. Undtagelsesviis indrømmedes der ogsaa denne Kommission en Ret til at raade over Kommunitets-Bygningen; men da den dog nærmest var beskikket for Øvelsernes Skyld, deelte den Skjæbne med disse. Efterat Guldberg var fjernet fra Magten, udnævntes der ingen nye Medlemmer i de efterhaanden Bortdødes Sted, og Kommissionen opløstes lidt efter lidt af sig selv[1]).

Den Fakultetet i 1777 tilsikkrede Myndighed med Hensyn til Kommunitetets og Regentsens Anliggender forblev iøvrigt ingenlunde ganske uanfægtet og usvækket i Løbet af nærværende Tidsrum. De tvende Kommissioner, der i Aarene 1785 og 1790 anordnedes til at foreslaae Reformer i Henseende til Universitetet og det lærde Skolevæsen, synes i det Hele ikke at have været gunstig sindede mod Fakultetet, og den sidste, i hvilken Universitetets Patron Prindsen af Augustenborg førte Forsædet, paatænkte endog bl. A. at berøve det Eneretten til at udnævne Alumner[2]). Da denne Kommission var opløst, oprettedes i Aaret 1805 den permanente Direktion for Universitetet og de lærde Skoler, og denne nye Autoritet, der som Mellemled mellem Fakultetet og Regjeringen traadte istedetfor Universitets-Patronatet, greb i mange Punkter langt mere umiddelbart ind i de tvende Stiftelsers Bestyrelse, end Tilfældet nogensinde havde været med hiint.

70. Angaaende Kommunitetets og Regentsens økonomiske Forvaltning bestemte Fundatsen, at der ligesom

---

[1]) Baden Univ.-Journal I. S. 64.
[2]) Minerva for 1793 II. S. 387.

hidtil af Fakultetet skulde beskikkes en Økonom, der skulde oppebære Stiftelsernes Indkomster og saavel for disse som for Udgifterne til hver 1 Jan. aflægge behørigt Regnskab, føre Tilsyn med Bygningerne — hvad Regentsen angaaer, dog med Bistand af Dekanerne — og sørge for Udførelsen af de fornødne Reparationer, af hvilke han paa egen Haand kunde lade de ringere udføre, medens han med Hensyn til de kostbarere forinden skulde indhente Fakultetets Stadfæstelse. Den umiddelbare Bestyrelse af Godset var Økonomen som saadan uvedkommende, idet den ifølge Fundatsen paahvilede særlig dertil antagne Forvaltere. For imidlertid at lette Fakultetet Tilsynet med disse som overhovedet for at befrie det for Detaillen af Bestyrelsen, oprettedes der ved Fundatsen et nyt Embede som Kommunitetets Sekretær, hvilket bestandig skulde være forenet med Posten som Økonom. Sekretærens Forretninger vare i det Væsentlige at bestride Stiftelsernes Brevvexling og føre de fornødne Resolutions- og Expeditionsbøger, at deeltage som Protokolfører i Fakultetets Bestyrelsesmøder, at besørge Archivforretningerne og een Gang aarlig at bereise og syne Godset. Ihændehaveren af det saaledes forenede Embede tillagdes der foruden den Fribolig i Kommunitets-Bygningen, der allerede forhen havde været anviist Økonomen, en aarlig Løn af 500 Rdr.

Den her omtalte Ordning vedblev indtil Aaret 1813, da der i Anledning af den hidtilværende Økonom og Sekretær Konferentsraad Holtermanns Afgang paa Forslag af Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler blev truffet den Bestemmelse, at de Forretninger, der hidtil havde paahvilet det omhandlede dobbelte Embede, fremtidig skulde fordeles mellem en Kasserer og en Bogholder, af hvilke den ene tillige skulde fungere som Sekretær, og at Tilsynet med disses

Embedsførelse skulde overtages af et *Inspectoratus quæsturæ communitatis*, bestaaende af det theologiske Fakultets ældste og et andet af dets Medlemmer[1]).

71. I Henseende til Provstens Embede lod Fundatsen af 1777 det i alt Væsentligt forblive ved det Bestaaende, og det saavel hvad hans Pligter som Rettigheder angaaer[2]). Ligesom imidlertid Omfanget af de første betydelig indskrænkedes, da Øvelserne senere bortfaldt, saaledes undergik Embedet omtrent samtidig af reent personlige Hensyn adskillige andre Forandringer, der imidlertid kun havde en temporær Gyldighed. For nemlig at skaffe Digteren Baggesen en fast aarlig Indtægt fik hans Beskytter Hertugen af Augustenborg udvirket en kongelig Resolution af 1 Juli 1796[3]), ved hvilken han udnævntes til Viceprovst med en aarlig Løn af 500 Rdr. og Fribolig paa Regentsen, medens den tidligere Provst Gamborg, der iøvrigt fratraadte Stillingen, skulde beholde Notariatet ved det theologiske Fakultet imod at oppebære dettes Indtægter. Da Baggesen senere efter at være bleven virkelig Provst flere Gange reiste til Udlandet, blev Kommunitetets ældste Dekanus Rasmus Nyerup, der ved det nysnævnte Kongebud havde faaet en lønnet Bestilling som Opsynsmand ved Stiftelsens Archiv, konstitueret i hans Sted, og da Baggesen endelig 1802 ganske opgav Provste-Embedet, vedblev Nyerup som konstitueret at beklæde dette — med hvilket det theologiske

---

1) Kgl. Resol. af 14 Juli s. A. i Engelstofts Univ.-Ann. for 1813 S. 290 ff.

2) Det kan dog bemærkes, at den Kjendelse, Alumnerne ved Beneficiernes Tiltrædelse samlede erlægge til ham, nærmere bestemtes derhen, at der ved Antagelsen til Kommunitetet skulde erlægges [illegible] Rdr., til Regentsen 2 og til begge paa eengang 5. [illegible] af 12 s. M. Fogtmanns Reskriptsaml.).

Notariat paany forenedes — indtil han i 1814 fik kongelig Udnævnelse[1]).

72. I Dekanernes Stilling medførte den Guldbergske Reorganisation af Kommunitetet store Forandringer, og da Dekanatet er et særdeles indgribende Led i den hele Ordning, bliver det nødvendigt noget nærmere at dvæle derved.

Den Reform af Øvelserne, som nedenfor skal omhandles, medførte uundgaaelig, at der iblandt Dekanerne maatte findes Repræsentanter for samtlige de Videnskabsfag, for hvis Dyrkere Stiftelsen skulde staae aaben. Det bestemtes derfor, at af de 12 Dekaner (Provsten indbefattet) skulde 6 »besidde en bekjendt Grundighed« i Theologi, 2 i Retsvidenskab, 1 i Lægekyndighed, 2 i Naturlære og Mathematik og 1 i Historie. I de tre førstnævnte Fag maatte Vedkommende have erholdt »god Charakteer« ved Embedsexamen og Alle med samme Udfald have bestaaet den philosophiske og philologiske Examen[2]). Derbos maatte Ingen antages, som ikke havde fyldt 23 Aar og ikke kunde godtgjøre at have ført en sædelig Vandel. Med Hensyn til deres Beskikkelse var der ikke længer Spørgsmaal om nogen Medvirkning fra Provstens Side: de valgtes umiddelbart af det theologiske Fakultet. Naar en Plads var ledig, skete der herom Opslag paa Klosteret, og Lysthavende, blandt hvilke der, naar Alt iøvrigt var lige, skulde tages særligt Hensyn til Kommunitetets Alumner eller Hørerne i de lærde Skoler, kunde da inden en bestemt kort Frist indgive deres Ansøgninger. De theologiske Dekanatpladser bortgaves derefter uden videre

---

1) R. Nyerups Levnetsløb, udg. af C. L. Strøm, S. 39 f.

2) Den sidstanførte Bestemmelse traadte dog først i Kraft 2 Aar, efterat Fundatsen var given (§ 9).

af det theologiske Fakultet — dog med Angivelse af de Grunde, hvorfor den Valgte var foretrukken for andre Ansøgere — de øvrige Pladser efter indhentet Erklæring fra Fakultetet i paagjældende Fag, der med Angivelse af den, det holdt for den bedste, foreslog tre, blandt hvilke de theologiske Professorer da valgte een. Forinden Provsten derpaa i Fakultetets Overværelse indsatte den Valgte i hans Embede, skulde han afgive et edeligt Løfte om samvittighedsfuld Opfyldelse af sine Pligter[1].

Som en Følge af, at Inspektor-Pladserne paa Regentsen ved Fundatsen inddroges og Varetagelsen af deres Hverv fremtidig overdroges Dekanerne, anvistes der hver af disse en af tvende Kamre bestaaende Leilighed paa Kollegiet, hvorhos de istedetfor den tidligere ugentlige »Klosterdaler« fik en aarlig Løn af 100 Rdr. Ved Valget af Leilighederne skulde der sees paa, at hver Dekanus kom til at boe i Nærheden af de til hans Forsorg betroede Alumner, forat han desto bedre kunde føre Tilsyn med deres Studeringer og Opførsel ligesom ogsaa med de dem anviste Værelser med tilhørende Bohave. Medens han vel for Provsten maatte anmelde enhver Forsømmelse eller Brøde i de anførte Henseender, skulde han iøvrigt antage sig sine Alumner »som sine bedste Venner«, hvad enten de havde Plads paa begge Stiftelser eller kun paa den ene, ligesom de paa den anden Side skulde »ære og elske ham som deres Forstander og Lærer«. Han maatte besøge hver af dem mindst een Gang ugentlig og hver Aften paa en bestemt Tid være hjemme »for at imodtage raadføre og opmuntre dem til Gudsfrygt, Flid og artig Anstændighed«. Fremdeles var han pligtig til at holde

[1]) Edsformularen findes aftrykt hos Schou ved Fundatsen § 13.

føre to Protokoller, en privat og en officiel af Fakultetet autoriseret. Disse Protokoller, i hvilke hver Alumnus havde sit Blad, og hvori Dekanerne om Løverdagen skulde indføre deres Censur over Alumnernes Flid og Opførsel i den forløbne Uge, skulde ugentlig gjennemgaaes af Provsten og siden forevises den inspicerende Professor. De Forpligtelser, der paahvilede Dekanerne med Hensyn til Kommunitets-Øvelserne, ville nærmere blive omtalte nedenfor, og det skal her kun erindres, at det strængt var paalagt dem altid at indfinde sig paa Klosteret til den bestemte Tid og i Tilfælde af Sygdomsforfald i Forveien at gjøre Anmeldelse til Provsten, forat der kunde beskikkes en Vicedekanus. For Pligtforsømmelser kunde de afskediges efter gjentagen frugtesløs Paamindelse, hvorimod de, naar de udviste Dygtighed og Samvittighedsfuldhed, kunde vente at komme i Betragtning ved Besættelse af Embeder som Lærere ved Skolerne og Universitetet. Medens det tidligere forsøgsviis var blevet paalagt Dekanerne at holde private Forelæsninger, var der i Fundatsen kun Tale om en Tilladelse for dem til, hvis de selv følte Kald og Lyst, at optræde som Docenter, i hvilket Fald de dog forinden skulde raadføre sig med en Professor i den paagjældende Videnskab.

Dekanatet var iøvrigt saa nøie knyttet til Klosterøvelserne, at det ikke kunde overleve disses Ophør. Fra Midten af Aarhundredets sidste Decennium beskikkedes der ingen nye Dekaner i de Fratrædendes Sted, og de to bekjendte Litterater Odin Wolff og Otto Horrebov vare de Sidste, der beklædte denne ligefra Kommunitetets ældste Dage vedligeholdte Værdighed[1].

---

[1]) Nyerups Eft. om Reg. S. 54.

78. Af Kommunitetets tidligere reent underordnede Bestillingsmænd synes den saakaldte Skjænker at være bortfaldet samtidig med Reformen af 1777, medens man derimod endnu i længere Tid vedligeholdt Posten som Kommunitetets Famulus, hvem det ved Fundatsen overdroges under Provstens Tilsyn at forrette Tjeneste som Bibliothekar ved den Bogsamling, der foranledigedes anskaffet til Alumnernes Afbenyttelse (jfr. nedenfor), og hvis Løn i den Anledning forbedredes. Til en bedre Ordning af Bestillingen som Portner eller — som han nu skulde hedde — Underbetjent paa Regentsen gav Fundatsen, der overhovedet fast Intet havde glemt, nogle almindelige Grundtræk, der nærmere udvikledes i en ham af Fakultetet meddeelt Instrux, og samtidig hermed forbedredes tillige hans Lønning[1]). Han havde Ret til i sin Leilighed paa Kollegiet at holde en lille Beværtning for Alumnerne med Kaffe, Thee og Brød, hvorimod Fakultetet 1778 forbød ham at skjænke Brændeviin, Øl eller Viin »for de Herrer Studenter« eller at tillade dem at spille hos sig[2]). Paa Provst Hviids Forslag fik Regentsen 1784 endnu en underordnet Betjent, der i den første Tid hed Dagvægter eller Sveitser og fra 1806 Portner. Han fik sin Station i Kjælderen, hvor der med Indgang fra Porten indrettedes et Kammer til ham, fra hvilket han nøie skulde holde Udkig med alle Ind- og Udpasserende, som ikke hørte til Gaardens Beboere. Da Bestillingen 1806 skiftede Navn og tildeels ogsaa Forretninger, paalagdes det ham

---

[1]) Af Kommunitetet skulde han have 72 Rdr. 4 Mark og af hver Alumnus 1 Rdr. aarlig foruden 1 Rdr. ved Tiltrædelsen af Regentsen og endelig 8 Sk. for hvert *test. publ.*, der løstes. (Nyerup a. St. S. 57 ff).

[2]) Nyerup a. St. S. 77.

Kl. A., naar Alumnerne forlangte det, at vække dem om Morgenen, »om det end var Kl. 4«, ved Vintertid at lægge Ild i deres Kakkelovne og fra Kl. 4 til 7 om Morgenen at forsyne dem med kogt Vand — Alt uden Betaling[1]).

III.

Alumnerne. 74—76. Deres Antal; Betingelserne for Optagelse som saadanne m. m.; privilegerede og extraordinære Alumner.

74. Som det vil erindres, udgjorde Antallet af Kommunitetets Alumner i videre Forstand paa den Tid, den nye Fundats udkom, ikke mindre end 200, af hvilke de 157 som Alumner i indskrænket Betydning deeltoge i Klosterøvelserne. I dette sidste Tal, der ikke omfattede Provsten og Dekanerne, gjorde Fundatsen ikke nogen Forandring. Derimod erklærede den, at de privilegerede og extraordinære Alumners Antal ikke skulde forøges udover det bestaaende, ligesom den betingede en Udvidelse af de ordinære Alumners Tal af, at Midlerne tillige tillod en Forhøielse af Stipendiet. Da enkelte Klasser af de Privilegerede i videre Forstand imidlertid senere hen i Tiden bortfaldt (jfr. nedenfor) og der gjennem Størstedelen af dette Tidsrum ikke udnævntes flere af de øvrige Alumner, end at deres Antal beløb sig til 154[2]), udgjorde hele Antallet af Personer, der understøttedes af Kommunitetet, ved Periodens Slutning kun 167[3]).

---

[1]) Hans Løn bestemtes til 9 Mark ugentlig foruden den nævnte Fribolig, 2 Favne Brænde »og engang om Aaret en varm Overkjole« (Nyerup a. St. S. 59 ff).
[2]) Engelstoft Eft. ang. Kbhvns Univ. m. v. S. 254.
[3]) Kollegialtidenden for 1818 S. 794.

Uagtet det, som ovenfor berørt, efter Fundatsen af 1777 skulde være Reglen, at enhver Klosteralumnus tillige erholdt Plads paa Regentsen, kunde denne Hensigt dog ikke opnaaes, da Kollegiet selv efter den Udvidelse af Bygningen, som nedenfor skal omtales, ikkun formaaede at rumme lidt over 100 Alumner — et Tal, der endog betydelig formindskedes, saalænge Dekanatet bestod i usvækket Virksomhed. Det lod sig saaledes tænke, at mangen Kommunitets-Alumnus aldrig fik Regentsen, ligesom der saagodtsom aldrig opnaaedes Adgang til denne samtidig med Udnævnelsen til Kommunitetet. Under disse Omstændigheder var det saare naturligt, at den nye Universitets-Fundats af 7 Mai 1788 udtalte den Regel, der forøvrigt ogsaa var i den bedste Samklang med den nøie Forbindelse, som bestod mellem begge Stiftelser, at Ingen maatte faae Bolig paa Regentsen, som ikke allerede var Klosteralumnus[1]) — en Regel, fra hvilken der dog nu og da gjordes en Undtagelse, forsaavidt som Regentspladser, der bleve ledige i Utide, midlertidig besattes med Studenter, der endnu kun aspirerede til Kommunitetet, ligesom der ogsaa saaes igjennem Fingre med, at Alumnerne paa egen Haand indtoge Brødre eller andre Slægtninge som Gratister[2]).

75. I den Omstændighed, at det endnu under Forhandlingerne om den nye Fundats kunde paastaaes, at Kommunitetet og Regentsen ikkun vare stiftede for theologiske Studenter, havde Kommissionen, der skulde gjøre Forslag til Omordningen, tilstrækkelig Opfordring til at afskjære al Tvivl i saa Henseende. Fundatsen erklærede

---

[1]) Jfr. Fundatsen (i Schous Saml. af Forordn.) Kap. VI § 2.
[2]) Baggesen og Poul Møller laae saaledes i den første Tid paa Regentsen i Egenskab af Gratister.

derfor ogsaa udtrykkelig, at Studerende af ethvert Videnskabsfag havde Adgang til begge Stiftelser. Imidlertid fastsattes der ingen nærmere Regler for Fordelingen af Pladserne mellem de forskjellige Studiefag, og Bestyrelsen havde i Bestemmelsen om, at Halvdelen af Dekanerne skulde være Theologer, i alt Fald et Skin af Hjemmel til at begunstige theologiske Studerende ogsaa ved Alumne-Pladsernes Besættelse. Dette skete ogsaa i et temmelig stort Omfang, og endnu i Aaret 1790 troede den da nedsatte Universitets- og Skole-Kommission, hvis Tendents dog i det Hele var reformatorisk, ikke at turde gaae videre i det Forslag, den agtede at gjøre til bestemte Regler i den anførte Henseende, end at Halvdelen af de 154 Portioner, hvortil Kommunitets-Stipendiet paatænktes fastsat, skulde tildeles det theologiske Fakultet og af den anden Halvdeel 10 det juridiske, 10 det medicinske, 13 det philosophiske og Resten forbeholdes deels for Studenter, der endnu ikke havde valgt noget bestemt Studiefag, deels for Elever af det da paatænkte philologiske Seminarium[1]). Iøvrigt fordredes der som Betingelser for Adgang til de tvende Stiftelser, at Ansøgerne vare »flittige, skikkelige, duelige og fattige«. I Henseende til den næstsidste af disse Betingelser forlangtes det, at Vedkommende, naar han ikke hørte til de Privilegerede, havde taget den philosophiske Examen[2]); tog han tillige den philologiske Examen,

[1]) Minerva f. 1793 II S. 386. I et vilkaarlig valgt Aar fra den anden Halvdeel af denne Periode (1808) studerede af samtlige daværende Alumner 124 Theologi, 17 Retsvidenskab, 7 Lægevidenskab og 4 Philologi (Engelstoft Univ.- og Skoleann. for 1808 I S. 92).

[2]) Den særlige Adgangsprøve i latinsk Stiil omtales vel endnu i Fundatsen af 1777 (§ 21 c), hvor Privilegiet for to Studenter fra Frederiksborg Skole bekræftes under det Vilkaar, at »de først for *præposito* have gjort det sædvanlige Prøvespecimen eller Stiil«, men synes dog snart at være gaaet af Brug.

beholdt han sin Plads i 5 Aar, ellers kun i 3. Disse Regler bestemtes ved Universitets-Fundatsen af 1788 nærmere derhen, at Studenter, som ved *Examen artium* havde faaet mindst anden Charakteer, som i det første halve Aar derefter flittig havde hørt Forelæsninger, og som ikke havde Oplagspenge fra Skolen, skulde kunne erholde Kommunitets-Stipendiet, dog at de bestode den følgende philosophiske Examen ligeledes mindst med anden Charakteer, at samme Examen med lige Udfald var Betingelse for senere at stedes til Plads paa Regentsen, og at der til at nyde begge Beneficier i 5 Aar udfordredes første Charakteer ved titnævnte Examen[1]. Mærkelig nok indeholdt den nye Kommunitets-Fundats trods den Fuldstændighed, der iøvrigt udmærkede den, ikke nogen Bestemmelse om, hvorvidt det maatte opstilles som en Betingelse for Adgang til Kloster og Regents, at Ansøgerne vare fødte Nordmænd eller Danske (Sønderjyder herunder indbefattede, jfr. ovenfor S. 206), eller om det var tilstrækkeligt overhovedet blot at have Indfødsret i de danske Stater, saaledes at ogsaa Holstenere, der vare indskrevne som Studenter ved Kjøbenhavns Universitet, kunde optages som Alumner. Det turde imidlertid være temmelig utvivlsomt, at dette Spørgsmaal, om det har foreligget, er blevet besvaret derhen, at Hol-

[1] Jfr. Fundatsen Kap. VI. § 2, hvor det tillige bestemtes, at enhver Vakance skulde offentlig opslaaes. Tiden for Beneficiernes Nydelse paatænktes senere af Univ.- og Skole-Komm. indskrænket til 4 Aar (Minerva a. St. S. 381). Bestemmelsen om Nødvendigheden af efter Udnævnelsen til Kommunitetet at have bestaaet anden Examen med *haud. illaud.* overholdtes ikke saa strængt, at der jo forekommer Exempler paa Undtagelser fra Reglen; saaledes blev det ved Reskripterne af 5 April 1793 og 3 Jan. 1794 (i Badens Univ.-Journal I. S. 47 og II. S. 42) indrømmet to Studenter, der kun havde faaet 3die Charakteer, at beholde Kommunitetet endnu i henholdsviis tre og et halvt Aar.

stenere og efter Norges Afstaaelse ligeledes Lauenborgere maatte ansees som uberettigede til Optagelse blandt Stiftelsernes Alumner. Der vilde vistnok heller ikke endnu i dette Tidsrum være blevet tilstaaet Bekjendere af andre Religioner end den evangelisk-lutherske Adgang til nogen af Stiftelserne; men Spørgsmaalet herom vides ligesaalidt nogensinde at have foreligget til Afgjørelse som det nysberørte. — I Forbindelse med det her Anførte kan endnu bemærkes, at det ved Reorganisationen af Kommunitetet og Regentsen var paatænkt i Overeensstemmelse med de ældre Bestemmelser om de saakaldte *exercitiarii* at give indtil 48 formuende Studenter Adgang til at deeltage i Klosterøvelserne, imod at de herfor skulde erlægge et aarligt Vederlag og en Kjendelse til Provsten ved deres Optagelse, samt imod at de iøvrigt i enhver Henseende underkastede sig de for de egentlige Alumner gjældende Regler. Men denne Plan døde i Fødselen; thi, saavidt vides, meldte der sig kun en eneste Student til Optagelse blandt disse moderne *exercitiarii*[1]).

76. Som nys antydet medførte Reformen af 1777 ikke nogen Formindskelse i Antallet af de Studenter, der vare privilegerede til Kommunitetet og Regentsen, eller af de Personer, som af Hensyn til de Stillinger, hvori de allerede vare indtraadte, eller til hvilke de i alt Fald forberedte sig, nøde Understøttelse af hiint eller tillige Bolig paa denne, idet Fundatsen — der iøvrigt udtrykkelig erkjendte Studenter, dimitterede fra Grønland, for privilegerede — ikkun indskrænkede sig til at forbyde en Udvidelse af samtlige disse Begunstigedes Antal[2]). Ligesom dette

---

[1]) Nyerups Univ.-Ann. S. 86.

[2]) Fundatsen modificerede forøvrigt enkelte af de tidligere i den anførte Henseende tilstaaede Begunstigelser, saaledes nemlig at An-

imidlertid allerede tydede paa, at man nu for Alvor var kommen til Erkjendelse af, at navnlig de sidstomtalte extraordinære Alumners Antal var udvidet ud over rimelige Grændser, saaledes var det ogsaa en af de første Frugter af den i 1790 nedsatte Kommissions Forhandlinger angaaende hine Stiftelser, at Antallet af de nysnævnte Personer indskrænkedes ved en kongelig Beslutning af 13 Mai 1791[1]). Ifølge denne skulde Kommunitets-Stipendiet inddrages for den første Katechet ved Holmens Menighed, for det kongelige Bibliotheks Amanuensis og Universitets-Bibliothekets Famulus, saasnart de daværende Stipendienydende afgik, for Læreren ved de 32 Mænds Skole, naar denne sidste ved en Omordning af Kjøbenhavns Skolevæsen nedlagdes, og for Landmaaler-Assistenterne[2]), naar deres Arbeider ophørte, hvorhos Antallet af de Vaisenhuuslærere, der oppebare Kostpenge af Kommunitetet og havde Bolig paa Regentsen, indskrænkedes fra 5 til 3. Medens vel de øvrige extraordinære Alumner vedligeholdtes, bestemtes det dog for at bøde herpaa, at Katecheten ved Trinitatis Kirke saavidt mulig skulde vælges blandt de ordinære Alumner, og at ingen af de Stipendienydende, der ikke kunde henføres under Begrebet af egentlige Studerende, skulde kunne gjøre Fordring paa Deelagtiggjørelse i en mulig Forhøielse

---

tallet paa Elever af den norske og grønlandske Mission aldrig paa eengang maatte overstige 7, nemlig 4 af disse (med dobbelt Portion Kostpenge) og 3 af hine (med sædvanlige Kostpenge), at Plads paa Kommunitetet og Regentsen »ikke maatte nægtes« ostindiske Missionselever, der opholdt sig her, naar Saadant forlangtes af Missionskollegiet, og at Antallet af de med Kostpenge og Regentsplads beneficerede Vaisenhuuslærere ikke maatte overstige 5.

1) I Kanc.-Skr. af 17 s. M. (Fogtmans Saml.).

2) Disses Antal var 1781 ved Renunciation fra Videnskabernes Selskabs Side for Regentsens Vedkommende indskrænket til 2, men voxede senere igjen til 3.

af Stipendiet for hine. Senere indtraadte Begivenheder formindskede yderligere Antallet af de omtalte begunstigede Personer. Vaisenhusets Tilintetgjørelse under Kjøbenhavns Brand 1795 foranledigede, at Børnene anbragtes hos Pleieforældre omkring i Landet, og at Informatorerne saaledes bleve overflødige, og ved Anstaltens senere Gjenoplivelse blev der ikke Spørgsmaal om at paalægge Kommunitetet noget Bidrag til Lærernes Lønning[1]). Ved Norges Skilsmisse fra Danmark bortfaldt foruden Privilegiet for de Studerende fra Trondhjems Skole endvidere Understøttelsen til dem, der uddannedes til Missionsvirksomheden i Nordlandene og Finmarken, og endelig ophørte, saavidt vides inden Udgangen af dette Tidsrum, af sig selv det Beneficium, der tidligere var blevet tilstaaet de tvende Studenter, der gik tilhaande ved de astronomiske Observationer[2]). — Hvad de extraordinære Alumner angaaer, kan iøvrigt endnu bemærkes, at i Aaret 1803 nedsattes Antallet af de til Understøttelse af Kommunitetet henviste islandske Studerende, der forberedte sig til Ansættelse som Læger paa deres Fødeø, fra 4 til 3; men det bestemtes samtidig, at de hver foruden Bolig paa Regentsen skulde have en dobbelt Portion Kostpenge, og at det fornødne Antal Pladser paa begge Stiftelser skulde holdes dem aabne[3]).

---

[1]) Nyerups Eft. om Reg. S. 16, jfr. Scheel Om Univ. Koll. og Stip. S. 30.

[2]) Scheel a. St. S. 31.

[3]) Kgl. Resol. af 14 Jan. 1803 (Engelstoft Univ.- og Skole-Ann. for 1808 I. S. 343 ff.).

IV.

Fortsættelse. 77. Størrelsen af den Klosteralumnerne ydede Understøttelse. 78—81. De begge Stiftelsers Alumner paahvilende Pligter navnlig i Henseende til Deeltagelse i de nye ved Fundatsen af 1777 indførte Kommunitets-Øvelser; disses Værd, Forslag til en Reform af samme og deres endelige Ophør. 82. Kommunitets-Bygningen ved denne Begivenhed tabt sin Betydning for nærværende Skrift, kort Udsigt over dens Skjæbne efter 1777.

77. Det var forlængst blevet besluttet, at det skulde have sit endelige Forblivende ved den i Aaret 1736 som en midlertidig Foranstaltning vedtagne Ophævelse af Klosterspiisningen, og uagtet der stundom endnu kunde hæve sig en enkelt Stemme for dennes Gjenindførelse[1]), paatænktes Saadant i Virkeligheden hverken af Bestyrelsen eller Regjeringen. Spørges der derfor om de Goder, Kommunitetet i dette Tidsrum ydede sine Alumner — Regentsen forbeholde vi os i saa Henseende at omtale paa et noget senere Sted — kunne vi fatte os langt kortere end i nogen af de foregaaende Perioders Historie. De 4 Mark ugentlig, der 1736 vare traadte i Stedet for Spiisningen, vare i dette Tidsrum ikke længer at betragte endog blot som et tilnærmelsesviis passende Vederlag for de tvende Maaltider, som tidligere daglig ydedes Alumnerne, og uagtet en Forhøielse af Kostpengene allerede i Fundatsen af 1777 var stillet i Udsigt og senere gjentagne Gange bragtes paa Bane[2]), var det dog kun som

---

[1]) See t. Ex. Badens Univ.-Journal II. S. 56.

[2]) I Sept. 1791 foreslog Økonomen at forhøie dem til 1 Rdr. ugentlig, hvilket Forslag med Fakultetets Anbefaling i Jan. næste Aar indstilledes til Kommissionen for Univ. og Skolerne, og d. 29 Nov. 1806 androg Fakultetet hos Universitets-Direktionen paa en lignende Forhøielse (Fak. Kopibog VII.).

[redacted]

en reen midlertidig Foranstaltning, der fremkaldtes ved de ulykkelige Tidsforhold, at de i Krigsaarene fra 1808 til 1814 forøgedes til 1 Rdr. ugentlig[1]. Undladelsen af at forhøie Kostpengene laa ikke i en Mangel paa Evne; thi naar der kun sees bort fra de kritiske Aar i Slutningen af den nysnævnte Krigsperiode, forbedredes iøvrigt Stiftelsens økonomiske Forhold bestandig, og Bestyrelsen kunde derfor ogsaa fra det 18de Aarhundredes sidste Decennium aarlig uddele flere hundrede Rdr. i overordentlig Understøttelse til trængende Studenter[2].

78. Medens Kommunitetet saaledes nu var langtfra i Virkeligheden at yde den fattige Deel af Studenterstanden det Samme som i ældre Tider, skulde dog Nydelsen af Stipendiet og den dermed forbundne Fribolig paa Regentsen for samtlige ordinære Alumners Vedkommende være betinget af Opfyldelsen af en lignende Række Forpligtelser som de, der paabødes i de ældre Bestemmelser. Fundatsen befaler dem saaledes for det Første flittig at søge Kirken »saavel Søndage som andre hellige og Bededage og der med Andagt høre Guds Ord«, ligesom ogsaa hver Dekanus med sine Alumner daglig Morgen og Aften skulde indfinde sig ved Lovsangen i Regentskirken og Provsten nøie paasee, at Saadant skete. Medens der ikke længer udtrykkelig foreskreves nogen Straf for Overtrædelse af den førstnævnte Befaling, skulde derimod Forsømmelse

---

[1]) Ifølge kgl. Resol. af 18 Juni 1808 (Engelstoft Eft. ang. Kbhvns. Univ. m. m. S. 159).

[2]) I Aaret 1786 var Stiftelsens rentebærende Kapitalformue 31,850 Rdr., Overskuddet for 1785 var 3001 Rdr. og for 1786 2570 Rdr. (Ifølge H. F. Jansons Beskriv. over samtlige det kgl. Univ. i Kbh. tilh. Midler og Indk.), og i de følgende Aar maa det have været endnu større, thi 1791 var Formuen 52,850 Rdr. (ifølge et Andragende fra Økonomen af Sept. s. A. i Fak. Kopibog VII.).

af Lovsangen »ansees, efter hvad hidindtil brugeligt har været«. I Virkeligheden synes der imidlertid at have været seet igjennem Fingre med Overtrædelse af begge Befalinger, og omtrent fra indeværende Aarhundredes Begyndelse bortfaldt den daglige Gudstjeneste i Regentskirken af sig selv[1]).

79. Fremdeles skulde Alumnerne ligesom forhen under Straf af at miste deres Plads baade paa Kloster og Regents flittig bivaane de akademiske Forelæsninger, og enhver ved sin Antagelse nævne mindst to af Universitetslærernes Forelæsninger, som han daglig vilde høre. At dette virkelig var Tilfældet, skulde han, naar det forlangtes, kunne bevise, hvorimod der ikke længer som fordum hver Dag anstilledes Inqvisition i saa Henseende.

80. Endelig paahvilede der Alumnerne en Forpligtelse til stadig at deeltage i de Øvelser, som dannede det betydningsfuldeste Moment i den hele nye Ordning af de tvende Stiftelsers Forhold og væsentlig gav denne dens særegne Charakteer. Vi skulle derfor ogsaa gaae ind paa en udførligere Skildring af disse reformerede Klosterøvelser.

Alumnerne vare, forsaavidt disse angaaer, fordeelte ved de 12 Borde i Kommunitetets tidligere Spisesal, saaledes at der til hvert Bord, ved hvilket en Dekanus førte Forsædet, hørte 13 Alumner med Undtagelse af det øverste, hvor Provsten selv traadte i Dekanens Sted, og hvor der var 14. Ved Udnævnelsen til Kommunitetet anbragtes Alumnerne ved de Borde, hvor Pladser netop vare ledige, og forbleve der i de første 3 Aar. Efter denne Tids Udløb skulde derimod de, der valgte Theologien til deres

[1]) Nyerup Eft. om Reg. S. 58.

Hovedfag, ansættes ved et af de særlig theologiske Borde, de, der valgte Retsvidenskaben, ved et af de juridiske o. s. fr., og skulde Saadant i enkelte Tilfælde af Mangel paa Plads ved de paagjældende Borde ikke strax kunne skee, fordeeltes Vedkommende midlertidig efter Fakultetets Skjøn. Bordenes indbyrdes Rang bestemtes saaledes, at de theologiske ansaaes som de fornemste og efter disse de to juridiske, det medicinske, de to naturvidenskabelig-mathematiske og endelig det historiske. Tiden til Øvelserne, der ligesom i Spiisningens Dage begyndte og sluttedes med en Bøn[1]), fastsattes til om Form. fra Kl. 11 til 12¼ hver Søgnedag undtagen i de anordnede Feriér samt paa de Dage, da der holdtes theologisk Examen eller Universitetsfester. Ligesom Alumnerne kun maatte reise bort efter indhentet Tilladelse, der efter Fraværelsens Varighed meddeeltes af Provsten, den theologiske Professor, der havde Tilsynet med den Paagjældendes Bord, eller det hele Fakultet, saaledes maatte enhver Deeltager i Øvelserne møde bestemt til den fastsatte Tid og i andet Fald erlægge en Bøde af 2 Mark, der i Gjentagelsestilfælde forhøiedes, og naar tre saadanne Bøder vare erlagte og Vedkommende atter gjorde sig skyldig i Forsømmelse, forbrød han sin Plads baade paa Kloster og Regents. Forat ikke den Regentsianerne paahvilende Ligbæren skulde træde hindrende iveien for deres Deeltagelse i Øvelserne, bestemtes det, at naar det tilfaldt nogen at bære Lig den Dag, »han havde *partes*« paa Klosteret, skulde vedkommende Dekanus drage Omsorg for, at en anden kom til i hans Sted at udføre hiint Hverv.

---

[1]) Derimod var der ikke længer Spørgsmaal om den tidligere Oplæsning af et Kapitel i Bibelen.

Hvad Øvelsernes Gjenstand angaaer, skulle vi til fornøden Oplysning foreløbig bemærke, at ifølge Forordningen af 11 Mai 1775 maatte enhver Student, der vilde stedes til en Embedsexamen, i Forveien have underkastet sig den philosophiske Examen, ved hvilken der fordredes Kundskab i Philosophi, Naturlære og Mathematik, hvorimod der ikke i Almindelighed paahvilede Studenterne nogen Forpligtelse til at tage den saakaldte philologiske Examen, der forudsatte en mere omfattende Indsigt i de gamle Sprog, Historie, Geographi, Mythologi og Antiqviteter. Som allerede ovenfor antydet, kunde en Plads paa Kommunitetet og Regentsen ifølge Fundatsen af 1777 ikke beholdes længere end i 3 Aar, medmindre den Paagjældende inden denne Tids Forløb underkastede sig den philologiske Examen[1], og Alumnerne skulde derfor i de første 3 Aar dyrke de Lærefag, der dannede Gjenstandene for nysnævnte Examen, dog uden at være fritagne for at vedligeholde deres Kundskaber i den philosophiske Examens Discipliner, i hvilken de gjennem hele det Tidsrum, Beneficiet overhovedet kunde nydes, hver anden Maaned paa en bestemt Dag skulde prøves. Øvelserne i de philologiske Examensfag vare imidlertid de første 3 Aar Hovedsagen, og hertil bestemtes de tre første Dage i Ugen, saaledes at Mandag anvendtes til det latinske, Tirsdag til det græske Sprog og Onsdag til Resten af hine Discipliner, og det skulde strængt paasees, at hver Alumnus i de 3 Aar kom til at gjennemgaae et fuldstændigt Kursus i de ved oftnævnte Examen fordrede Lærefag. Til den Ende skulde enhver Student ved sin Optagelse paa Klosteret for sin Dekanus afgive en Erklæring om, i hvad Orden han vilde læse de anordnede Bø-

---

[1]) Forandret ved Universitets-Fundatsen af 1788, jfr. ovenfor S. 288.

ger, hvilken Erklæring skulde indføres i vedkommende Bordprotokol og ikke siden kunde fraviges. Ved Studiet af de paagjældende Fag virkede Dekanerne ligefrem som Lærere. Daglig skulde 4 Alumner skifteviis, hver i et Qvarteer, vise deres Dekanus, hvad de havde læst, spørge ham tilraads om, hvad de ikke havde forstaaet, og »høre lærvillig hans Anmærkninger«. Forat Dekanerne ikke skulde sættes i Forlegenhed ved uden Forberedelse at opfylde denne deres Forpligtelse, maatte Alumnerne endda allerede Aftenen forud foreløbig anmelde, hvad de næste Dag vilde hente Oplysning om. At de virkelig havde forstaaet det Læste, skulde de, hvergang et af de befalede Værker var gjennemlæst, godtgjøre for Dekanerne »enten ved at give en Plan af et mærkværdigt Stykke i den forehavende Autor eller Poet, eller ved at forklare et besynderlig vanskeligt Sted derudi, eller ved at udkaste Hovedanlægget til en Oration efter de deri befundne Talekunstens Regler eller gjøre Reflektion over de Tiders Tænke- og Levemaades Forskjellighed fra vore Tider eller sammenligne en Autor eller Poet imod en anden og vise, hvorvidt den ene har været lykkeligere end den anden«. Foruden at Alumnerne paa denne Maade mundtlig skulde gjøre Rede for Frugten af deres Studier, maatte de ogsaa for hver gjennemlæst Bog levere en skriftlig Udarbeidelse i Anledning af samme til Bedømmelse af vedkommende Dekanus. Som Meddelelsesmiddel ved Øvelserne var det dem ikke formeent at benytte Modersmaalet, idet det kun foreskrives, at det latinske Sprog skal bruges, »naar Leilighed og Omstændigheder det tillade«.[1]

Med det fjerde Stipendieaars Begyndelse skulde Alumnerne som antydet gjøre Valget af deres fremtidige Hovedstudium, og de fritoges nu for Deeltagelse i de philolo-

giske Øvelser for at kunne anvende Tid og Kræfter paa hiint. Ogsaa med Hensyn hertil var det med den yderste Detail fastsat ikke alene, hvilke Værker der i de enkelte Fag under Dekanernes Veiledning og Tilsyn skulde gjennemlæses, men ogsaa, i hvilken Orden hvert Fags forskjellige Discipliner skulde tages for. Hver Torsdag og Fredag bestemtes til Afholdelsen af Øvelser svarende til de ovenomtalte, ved hvilke Alumnerne skulde gjøre Rede for deres Fremskridt, og under disse skulde, undtagen hvad de juridiske Studerende angaaer, det latinske Sprog stedse benyttes som Meddelelsesmiddel.

I det sidste Halvaar, Alumnerne tilbragte paa Klosteret, betragtedes de »som de, der da vide, hvorom de grundigen og værdigen kan tvivle«, og først nu kunde det derfor tillades dem at disputere. Themata for disse Disputereøvelser fastsattes maanedlig efter Dekanernes Indstilling af Provsten, og under hines Præsidium skulde hver Løverdag skifteviis to af Alumnerne opponere og respondere. Fra Forpligtelsen til at deeltage i Disputereøvelserne vare dog det juridiske Bords *commensales* undtagne. Det paahvilede derimod disse de tvende sidste Aar nu og da at affatte en Betænkning over et tvivlsomt Retsspørgsmaal, skifteviis at procedere og paadømme tænkte Retssager, gjøre Uddrag af virkelige Akter og deducere de saaledes extraherede Sager — Alt paa Dansk — og forsaavidt disse Øvelser skete mundtlig, anvendtes dertil den samme Tid, der for de øvrige Fags Vedkommende medgik til Disputation. Endelig paalaa det enhver Student, ligegyldig hvilket Studium han dyrkede, i den sidste Maaned, han var paa Klosteret, at udarbeide en større Afhandling og offentlig at forsvare denne i Regentskirken.

Foruden den stadige Tilsynspligt med Alumnernes

Studier og Øvelser, der efter det Anførte paahvilede Dekanerne, skulde Provsten hver Dag i det sidste Qvarteer af Forsamlingstiden gaae fra Bord til Bord for at paasee, at Alt var i Orden og Alle tilstede, ligesom han hver Løverdag, naar Studenterne havde forladt Salen, skulde lade sig forevise Dekanernes Censurprotokoller. Fremdeles maatte hvert af det theologiske Fakultets Medlemmer en Gang hver anden Uge indfinde sig ved Øvelserne, gjennemsee Bordprotokollerne, forsyne dem med sit »*vidi*« og efter Omstændighederne opmuntre eller formane Alumnerne. Endelig paalaa det den ovenfor omhandlede Kommission en Gang maanedlig ved mindst 5 af dens Medlemmer at besøge Klosteret, paahøre Øvelserne og gjennemsee Protokollerne bl. A. for herved at kunne sættes istand til at medgive Alumnerne et paalideligt Vidnesbyrd, naar de forlode Klosteret.

Slutstenen i den hele Institution var Oprettelsen af et særligt Bibliothek for Alumnerne, der, naar det erindres, at disse vare bundne til Benyttelsen af bestemte, i Fundatsen anordnede Bøger, maatte betragtes som ligefrem nødvendigt. Dette Bibliothek grundlagdes derved, at Kongen, Kronprindsen og Arveprinds Frederik forøgede det forhen omtalte Caroline Mathildes Stipendium med 1000 Rdr., af hvilke de 400 strax skulde anvendes til Bogkjøb og efterhaanden ligeledes Renten af de øvrige 600 Rdr., hvorhos ogsaa de Alumnerne idømte Bøder skulde komme Bogsamlingen tilgode[1]). Denne hensattes i Regentskirken

---

[1]) Ved sit i Aaret 1783 oprettede Testamente skjænkede Geheimeraad Luxdorph Bibliotheket et Legat paa 400 Rdr. (Engelstoft Univ.- og Skole-Ann. for 1812 S. 205); angaaende dette Legats senere Skjæbne jfr. H. P. Selmer Kbhvns Universitets Aarbog for 1846 S. 61 ff.

og underlagdes Kommunitetets Famulus som Bibliothekar, dog under Fakultetets Overtilsyn. For ikke i det Følgende at komme tilbage til dette Laanebibliothek, der siden en Tidlang henstod i Kommunitets-Bygningen, skulle vi allerede paa dette Sted bemærke, at det, efterat de Bøger, der maatte betragtes som fremmede for dets Øiemed, allerede 1837 vare udsondrede derfra, bestod indtil Aaret 1852, da det ifølge en kongelig Resolution ophævedes og indlemmedes under Universitets-Bibliotheket, der lod de Værker, for hvilke det ikke selv havde Brug, bortsælge ved offentlig Auktion[1]).

81. Den nye Ordning af Klosterøvelserne, hvoraf vi her have givet en Fremstilling, tillagdes der en saadan Betydning, at Kommunitetet særlig med Hensyn til denne betragtedes som gjenfødt og paany høitidelig indviedes ved den Universitetsfest, der den 31 Jan. 1778 afholdtes i Anledning af Christian VII.s Fødselsdag. Det theologiske Fakultets Dekanus Nikolai Edinger Balle, der samtidig indsatte den nye Provst Professor Nikolai Christopher Kall og de nye Klosterdekaner, holdt ved denne Leilighed Festtalen, en Kantate var skreven af P. T. Wandall, og Regentsen var om Aftenen illumineret[2]). Men trods den store Betydning, man saaledes tillagde det Værk, Guldberg havde grundet, stod dette ikke engang saa mange Decennier, som de ældre Klosterøvelser oplevede Aarhundreder. Det kan heller ikke Andet end erkjendes, at i hvor mange Henseender den nye Ordning end udmærkede sig fremfor den Tilstand, som den afløste, bar den dog Spiren til sit

---

[1]) Skr. fra Univ.- og Skole-Dir. af 13 Mai 1837 og kgl. Resol. af 28 Juli 1852 (i Reskriptsaml.).

[2]) Jonge Kbhvns Beskriv. S. 321, Beckman a. St. S. 114, Programmet til Regentsfesten 1823 S. 14.

[redacted]

Forfald i sig selv. Den udvidede vel Gjenstanden for Øvelserne saaledes, at de i Virkeligheden kunde blive en frugtbar Skole for Alumnerne saavel i de humanistiske Videnskaber, der betinge den almindelige akademiske Dannelse, som i de specielle Fagstudier, der skulde tjene dem hver især som Forberedelse til deres senere Livsvirksomhed; den indskrænkede fremdeles det forældede og latterlige Disputationsvæsen inden fornuftige Grændser, og den indrømmede Modersmaalet en Plads ved Siden af det hidtil enevældige latinske Sprog. Men den gav ikke Friheden dens Ret, den gjorde Klosteret i det Væsentlige til en storartet Manuduktionsanstalt, der, naar der ikke skulde stilles Fordringer til Bærerne af den hele Institution, Dekanerne, som disse i Reglen ikke vilde kunne opfylde, efterhaanden maatte forvandle Alumnerne fra Studenter til lektielærende og opremsende voxne Skoledrenge. Institutionen overlevede derfor heller ikke længe den Tid, da dens Ophavsmand fjernedes fra Magten. Allerede under de Forhandlinger, der forberedte Universitets-Fundatsen af 1788, var man paa det Rene med, at den hele Indretning var et Feilgreb, og i Fundatsen selv stilledes en Reform af dem udtrykkelig i Udsigt[1]). En saadan kom ogsaa paa Bane i den i Aaret 1790 nedsatte Kommission for Universitetet og det lærde Skolevæsen, og efterat Kommissionen foreløbig havde udvirket en kongelig Befaling af 15 Juni 1793[2]), ifølge hvilken Øvelserne skulde indskrænkes til de tvende Dage om Ugen, Onsdag og Løverdag, offentliggjorde den Grundtrækkene til de Reformer, den bl. A. ogsaa i denne

[1]) Nyerups Univ.-Ann. S. 433, jfr. Fund. VI. § 2 Nr. 10.
[2]) Hos Fogtman.

Henseende havde tænkt at ville bringe i Forslag[1]). Forsaavidt Øvelserne angaaer, skulde Reformen gaae ud paa »at give Alumnerne Leilighed til tidligen at øve sig i at foredrage deres Tanker saavel skriftlig som mundtlig, paa en mild Maade og indirekte at nøde dem til vedholdende, endog huuslig og privat Flid, at virke hos dem en nyttig Nidkjærhed og Kappelyst, at gjøre Philosophiens og de skjønne Videnskabers grundige Studium mere almindeligt, og endelig at give et ungt Geni og Talent tidligere Leilighed til at vise og udvikle sig«. Øvelserne, i hvilke der ikke skulde kræves nogen Deeltagelse for det første Studenteraars Vedkommende, maatte fremdeles »ikke være blotte Skoleøvelser, men noget Mere og staae i den nøieste Forbindelse med de akademiske Læreres offentlige Forelæsninger«. Den ene Dag om Ugen skulde være viet Behandlingen af saadanne Fag, som Philosophi, Æsthetik o. s. v., i hvilke Alle uden Hensyn til Embedsstudium kunde tage Deel, den anden til særlige Øvelser i Theologi, Retsvidenskab o. s. fr. Hvad Formen for de nye Øvelser endelig angaaer, skulde de bestaae deels i skriftlige, snart danske snart latinske, Udarbeidelser over opgivne Emner, deels i Disputation og i Foredrag, efter Omstændighederne enten udarbeidede i Forveien eller improviserede paa Stedet. — Den Plan, Kommissionen saaledes havde udkastet til en Reform af de Guldbergske Klosterøvelser, deelte imidlertid Skjæbne med saa mange andre af dens Planer: den kom ikke til Udførelse. Efter Kjøbenhavns Brand 1795 gik nemlig Øvelserne ganske istaa[2]), og de bleve aldrig senere optagne paany, uagtet Tanken herom i Begyndelsen

[1]) Minerva for 1793 II. S. 380 ff.
[2]) Engelstoft og Werlauff Kbhvns Univ.-Bygn. Hist. S. 69.

ingenlunde aldeles var opgivet, og uagtet man endnu i længere Tid vedblev at fordele nyudnævnte Alumner til de forskjellige Borde paa Klosteret.

82. Da Kommunitets-Bygningen efter Øvelsernes Ophør bliver os ligegyldig, skulle vi, forinden vi for bestandig forlade den, paa dette Sted i faa Ord minde om dens Skjæbne efter 1777. Professor Holms fornuftige Plan at benytte en Deel af denne Bygning til Oprettelsen af en lille Regents havde ikke været den Kommission, der udarbeidede den nye Kommunitets-Fundats, aldeles fremmed. I alt Fald indeholdt Fundatsen selv en Bemyndigelse for den til Tilsyn med Øvelserne forordnede Kommission til, naar de Personer, der da havde Fribolig sammesteds, vare bortdøde, »at indlægge deri en *decanum* med nogle *alumnis*«. Men denne Bemyndigelse blev aldrig benyttet. Lige indtil 1805 vedblev Størstedelen af Bygningens nederste Etage at være afbenyttet til Boliger for Enker efter Professorer og Andre, og Aaret efter indrettedes den til Kontorlokaler og til Bolig for en Betjent, der kunde føre Tilsyn med Bygningen i det Hele. Allerede tidligere var den store Sal, i hvilken Klosterøvelserne havde været afholdte, bleven afdeelt i tvende Rum, af hvilke det ene ud til Gaarden anvendtes til Lokale for det pædagogiske Seminariums Øvelser, det andet ud til Nørregade til et Auditorium. Under Bombardementet 1807 deelte Kommunitets-Bygningen Skjæbne med de egentlige Universitets-Bygninger, om den end ikke ødelagdes saa fuldstændig som disse, og efteral den paany var gjenopført — hvad det Ydre angaaer, i alt Væsentligt som efter Branden 1728 — blev den efterhaanden indrettet til Boliger for Professorer og for den ene af de akademiske Pedeller, til Lokale for Uni-

versitetets Kontorer og Archiver samt for adskillige af dets Samlinger[1]).

V.

Regentsen. 83. Udvidelse af Bygningen og andre Forbedringer ved samme navnlig med Hensyn til Værelserne. 84—85. Alumnernes Opvartning, Brændselsforsyning, Stipendier, Sygehjælp og Ligbæren; Forandring i Reglerne om denne sidste og dens Ophævelse mod Vederlag til Regentsianerne.

83. Saalænge Spiisningen vedligeholdtes og tildeels endnu lige indtil Klosterøvelserne ganske ophørte, opfattedes og maatte vel ogsaa rettest Kommunitetet opfattes som den vigtigste af de tvende Stiftelser, til hvilken Regentsen sluttede sig som et Tilbehør. Men ved Øvelsernes Ophør svinder Kommunitetet ind til et blot Stipendiefond og mister derved den Betydning for Udviklingen af Studenternes sociale og videnskabelige Liv, der allerede led et Skaar ved Spiisningens Ophævelse, og fra nu af træder Regentsen i Forgrunden. Vi vende os da til denne ærværdige gamle Gaard, som herefter skal danne nærværende Skrifts Hovedgjenstand, idet vi foreløbig bemærke, at ingen af de Ulykker, der i Løbet af dette Tidsrum hjemsøgte Hovedstaden, strakte sine Virkninger til den. Kjøbenhavns anden store Ildebrand 1795, der udbrød paa en ganske anden Kant af Byen end den, hvor Regentsen ligger, naaede, hvor lang en Vei end Flammerne vandrede, dog ikke længer end til Skindergade og standsede saaledes sin Ødelæggelse i Kollegiets Nabolag. Nærmere var Faren i de tre forfærdelige Septembernætter 1807. Regentsen var kun ved Kannikestrædes Længde skilt fra den herlige

---

[1]) Jfr. herved Engelstoft og Werlauff a. St.

Kirkebygning, der var Rædslernes Midtpunkt; men den undgik dog at dele Skjæbne med Universitets- og Kommunitets-Bygningen og med det i samme Gade beliggende Borchs Kollegium.

Allerede under Forhandlingerne om den Reorganisation af Kommunitetet og Regentsen, der gjennemførtes 1777, var det ved en kongelig Resolution af 11 Septbr. Aaret forud[1]) befalet, at der skulde opføres en ny Etage over Regentsens 3die og 4de Gang eller den østlige Halvdeel af Længen ud til Kannikestræde — en Foranstaltning, som nærmest blev truffen til de nye Dekaners Tarv, der som ovenanført skulde have Bolig paa Kollegiet. Ved denne Paabygning, der begyndtes 1777 og fuldendtes i Løbet af det følgende Aar, blev der indvundet 8 Dobbeltkamre. Disse vare imidlertid ikke tilstrækkelige til at huse de 11 Dekaner, som hver skulde have to Værelser, og det gik derfor ud over Alumnerne, hvis Tal indskrænkedes, saalænge indtil Dekanatet efterhaanden uddøde. For at raade Bod paa denne Ulempe paatænkte man senere enten at forandre Kirken til Beboelsesleiligheder eller at opføre en tredie Etage paa Længen ud til Krystalgade[2]). Men ingen af disse Planer kom til Udførelse, og Kirken stod, efterat Lovsangen var ophørt, saagodtsom ubenyttet, indtil den, efterat Studiigaarden under Bombardementet 1807 var nedbrændt, toges i Brug til Afholdelsen af akademiske Fester og Promotioner. Udvidedes saaledes Bygningen end ikke yderligere, end skeet var i 1777, saa modtog dog Gaarden i denne Periode flere Forbedringer og Udsmykninger. I Aaret 1780 fik Kirken nemlig sin nuværende pynte-

---

[1]) I Kommunitetets Archiv.

[2]) Minerva for 1793 II. S. 387.

lige lille Taarnbygning med tilhørende Uhr[1]), og fem Aar senere — den 12 Mai 1785[2]) — skjænkede Provst Hviid Kollegiet den Lind, der i vore Dage overskygger Størstedelen af den rummelige Gaard og danner dens maaskee skjønneste Smykke. Det saaledes af Hviid givne Exempel efterfulgtes senere af Alumnerne selv, idet 69 Regentsianere i April 1803 forenede sig om paa Gaardens østlige Side udenfor Kirken at plante 4 Lindetræer, af hvilke imidlertid det ene allerede Aaret efter gik ud[3]). Omtrent samtidig med, at Provst Hviid plantede sit Træ midt i Regentsgaarden, lod Bestyrelsen omkring i denne anbringe Bænke, ligesom der allerede et Par Aar tidligere var blevet opført et Soltag af Bræder, som imidlertid paa Grund af den Overlast, der tilføiedes det, snart forfaldt og ikke senere gjenopførtes[4]). I Forbindelse hermed kan det bemærkes, at da Nyerup vår bleven Provst, overlod han Alumnerne Afbenyttelsen af den lille Have ud til Krystalgade, der var anlagt 1748[5]), og at det Plankeværk omkring Provsteboligen, der skjæmmede Gaarden saameget, i Løbet af dette Tidsrum forsvandt.

84. Endelig var ogsaa den Tid kommen, da de første Skridt skete til at give Studenterboligerne paa Regentsen et noget hyggeligere og venligere Præg end

---

1) Jonge Kbhvns Beskriv. S. 314.
2) Paa en nu forsvunden Vinduesrude i Provsteboligen paa Regentsen var indridset: »*D. 12 Mai 1785 fa piantare un arbore nel mezzo della cortina. A. C. Hviid.*«
3) En af P. T. Hanssen skreven Fortegnelse over de 69 Alumners Navne findes vedheftet Universitets-Bibliothekets Exemplar af Programmet til Regentsfesten 1823.
4) Ifølge Indstilling fra Underbetjenten af 21 Febr. 1789 (i Kommunitetets Archiv).
5) Nyerups Levnetsløb, udg. af Strøm, S. 41.

forhen. I de Leiligheder, der indrettedes i den nysomtalte nye Etage over 3die og 4de Gang, traadte Gipslofter istedetfor de øvrige Kamres Bjælkeloft, og efterat man samtidig havde ladet alle de for Dekanerne bestemte Værelser forsyne med Brædegulv, indrømmedes den samme Begunstigelse efterhaanden paa særligt Andragende Beboerne af en Deel andre Leiligheder[1]. Da det theologiske Fakultet senere i Anledning af en Indstilling fra Provsten angaaende forskjellige Mangler ved Kollegiet viste den Liberalitet ved en Skrivelse af 22 Sept. 1792 at tillade, at et Udvalg af de ældste og blandt deres Kammerater mest ansete Regentsianere selv fremkom med Forslag til Manglernes Afhjælpning, sammentraadte 10 af Alumnerne med Dekanerne Hornsyld og Wolff i Spidsen og foresloge bl. A., at Kamrene maatte males med Vandfarve, og at Jernstængerne maatte borttages fra Vinduerne[2]. Hvor forhadt det nævnte mærkværdige Vinduesudstyr var, fremgaaer tilstrækkelig af følgende Brudstykke af det til Fakultetet indgivne Forslag: »Den mest upassende Indretning paa Regentsen for Studenterne, som de nu ere, er udentvivl Jernstængerne i Vinduerne. Disse modbydelige Jernstænger have paadraget Studenterne mange for et ærekjært Menneske ubehagelige Raillerier. Det vilde kuns hjælpe lidet, at Studenterne ved stræng Økonomi søgte at undgaae Slutteriet, og at gjøre de Studerende deres Bolig behagelig og dem glædeligt at være hjemme, er af megen Vigtighed. Naar disse to Punkter (det andet var Forslaget om en forandret Tid for Portens Lukning, hvorom senere) bevilges os, saa

---

[1]) Ifølge forskjellige Dokumenter i Kommunitetets Archiv.

[2]) Allerede et Par Aar i Forveien havde Regentsianerne i Anledning af Kronprindsens og hans Bruds Indtog andraget paa den sidstnævnte Foranstaltning, men uden Resultat.

ønske vi, at dersom Nogen endda skulde være saa nedrig at gaae ind ad Vinduerne eller gjøre anden Misbrug deraf, at saa den eller de strax udelukkedes fra Stiftelsen, som kun bør være for honnette Folk« [1]. Begge de omhandlede Forslag bleve da ogsaa efter forskjellige indhentede Erklæringer bevilgede. Jernstængerne borttoges allerede i Løbet af 1793, men først i Aaret 1806 erhvervedes der kongelig Tilladelse til, at Lofter, Vindueskarme og Døre i alle Kamrene paa Kollegiet maatte males, ligesom ogsaa til, at der maatte lægges Trægulv i de Læseværelser, hvor der endnu fandtes Steengulv [2]. — I Forbindelse med de her omtalte Forbedringer kan det bemærkes, at af det Bohave, der tidligere hørte til Regentsleilighederne, forsvandt i dette Tidsrum efterhaanden Kistebænkene, der afløstes af Madskabe, og tildeels de gamle Himmelsenge. Alumnerne kunde nemlig i Reglen ikke længer finde sig i, at Kontubernalskabet udstraktes endog til Natteleiet, og det begyndte derfor efterhaanden at blive Skik, at hver af de to Beboere af en Regentsleilighed anskaffede sig en Feltseng. Bordet vedligeholdtes derimod ligeindtil den Dag idag, og efterhaanden forsynedes ogsaa de Værelser, der ikke allerede tidligere havde Klædeskab, med dette Stykke Bohave [3].

85. Den tidligere Regel om, at Regentsianernes Opvartning udelukkende skulde bestrides af Portneren og hans Tyende, havde i Tidens Løb ikke ladet sig overholde, og ligesom i ældre Dage holdt de Alumner, der

---

[1]) Nyerup Eft. om Reg. S. 80 ff.

[2]) Nyerup a. St. S. 90.

[3]) Nyerup a. St. S. 11. Det kan iøvrigt bemærkes, at uagtet Kontubernalskabet vedblivende var det almindelige, vedtoges det dog i Løbet af denne Periode at lade de tre Leiligheder Nr. 1, 7 og 11 i 3die Gang beboe af en enkelt Alumnus, ligesom et Enekammer ogsaa fandtes i den saakaldte store Kirkegang (a. St. S. 10).

ikke selv børstede deres Støvler og gik deres Ærinder, Karle eller Drenge til slige Forretningers Udførelse. Ulemperne herved vare Gjenstand for Overveielse i det ovenomtalte Udvalg af Regentsianere, der nedsattes 1792, og der fremkom et Forslag til Antagelsen af 10 faste Bud eller Opvartere, som skulde have Eneret til at betjene Alumnerne; men dette Forslag fik ikke Bestyrelsens Stadfæstelse. Brændsels-Forsyningen undergik i dette Tidsrum kun den Forandring, at det Noldske Legat ikke længer anvendtes til særlig at begunstige enkelte Værelser i denne Henseende, hvorimod der til hver Leilighed uden Undtagelse ligesom endnu den Dag idag leveredes 1½ Favn Brænde om Aaret[1]). De i Løbet af de foregaaende Tidsrum stiftede Regentsstipendier — hvis Antal iøvrigt forringedes, idet nemlig det Nannestadske og det Steenbuchske Stipendium ved Oprettelsen af Universitetet i Christiania skiltes fra Regentsen og overførtes til dette[2]), medens *stipendium Justinum* samt det Fuirenske Legat paa anden Maade unddroges Kollegiet[3]) — vedbleve endnu stedse at være henlagte til bestemte Værelser paa Kollegiet. Derimod kom det alle Regentsens Alumner uden Hensyn til, hvilke Værelser de beboede, til Gode, at Bestyrelsen i December 1792 paa Indstilling af det ovenomtalte Udvalg af Regentsianerne bifaldt, at der herefter for syge Alumners Kuur og Pleie paa Frederiks Hospital af Kommunitetet skulde betales 3 Rdr. ugentlig istedetfor som forhen kun 11 Mark, og saaledes forskaffede de Paagjældende en langt bedre Forpleining end hidtil, hvorved det dog maa bemærkes, at de Syges Kommunitets-Stipendium indehold-

---

[1]) Nyerup a. St. S. 47.
[2]) Engelstofts Univ.- og Skole-Ann. for 1811. II. S. 254 f.
[3]) Jfr. ovenfor S. 277 Anm. 2 samt Nyerup Eft. om Reg. S. 41 ff.

tes, saalænge de henlaae paa Hospitalet[1]. Hertil kom, vistnok allerede i dette Tidsrum[2], den Velgjerning mod Regentsianerne, at der af Renten af en Deel af den Formue, som den ovenfor omtalte Dr. Bing havde skjænket Universitetet, anskaffedes Lægemidler til syge Alumner, der ikke indlagdes paa Hospitalet, ligesom de ogsaa kunde henvende sig om Hjælp til en dertil antagen Læge, som erholdt 1 Rdr. for hver Student, der saaledes søgte Raad hos ham, medens det efter de her nævnte Udgifter mulig overskydende Beløb af Renten anvendtes til at skaffe rekonvalescente Alumner en bedre Pleie paa Hospitalet end den almindelige. Hvad endelig angaaer den Pengeindtægt, Regentsianerne siden Aaret 1714 havde havt af deres Ligbærer-Privilegium, og hvis Størrelse for hver Enkelt, som forhen anført, hidtil havde beroet paa Tilfældets Gunst eller Ugunst, bestemte Fundatsen af 1777, at Pengene herefter skulde indflyde i en fælles Kasse og af Provsten maanedlig fordeles ligelig mellem samtlige Alumner[3], saaledes at enhver fra den Tid af i Gjennemsnit oppebar omtrent 25 Rdr. aarlig[4]. Det varede imidlertid heldigviis ikke længe efter denne Forandring, inden Regentsianerne uden Tab i Indkomster bleve fritagne for den i alt Fald i vore Øine anstødelige Forretning, for hvilken

---

[1]) Nyerup a. St. S. 44 og 89.

[2]) See Motiverne til den kgl. Resol. af 9 Juli 1831 (i Reskriptsaml.), hvor det hedder, at det Bingske Legats Renter »efter lang Praxis« havde faaet den omtalte Anvendelse.

[3]) Det bestemtes tillige, at for Fremtiden ikke længer Provsten, men den yngste *Prof. juris consistorialis* skulde tiltræde Politiretten ved Paadømmelse af Uordener i Anledning af Ligbæringen, og at Forsømmelse af denne Forretning skulde straffes de 3 første Gange med Bøder og den 4de Gang med Udelukkelse af Regentsen.

[4]) Jonge Kbhvns Beskrivelse S. 319.

hine Penge dannede Vederlaget, og som deres Forgjængere i sin Tid saagodtsom havde tiltvunget sig, idet Ligbærerpengene forandredes fra en Betaling for et ydet Arbeide til et egentligt Stipendium. Allerede i Aaret 1785 var Fakultetet kommet til den Erkjendelse, at det var ønskeligt, om Regentsianerne kunde blive forskaanede for at bære Lig, og det fik heri Medhold af den da bestaaende Kommission for Universitetet og Skolevæsenet[1]). To Aar derefter var et hertil sigtende Forslag udarbeidet, og paa Indstilling af den Kommission, der 1790 afløste den nysnævnte, bifaldt Kongen den 13 Mai 1791, at Regentsalumnernes Ligbæren for Fremtiden skulde bortfalde og Forretningen besørges paa anden Maade, dog saaledes at de Indtægter, som faldt derved, skulde indflyde i Kommunitetets Kasse og heraf afholdes 20 Rdr. aarlig i Vederlag til hver Regentsianer[2]). Fakultetet fortolkede dette Kongebud saa strængt, at det ikke engang vilde tillade Regentsianerne at

---

[1]) Nyerup a. St. S. 20 f.

[2]) Resolutionen er aftrykt i Fogtmans Reskriptsaml. Senere ordnedes det hele Forhold (ved Pl. 24 Mai 1792 og 21 Aug. 1798) nærmere saaledes, at Ligbæringen bestredes af leiede Folk, der paa Regentsens Vegne antoges af det theologiske Fakultet imod en vis aarlig Løn af Kommunitets-Kassen, hvorhos der sattes en bestemt Taxt for Forretningen. Denne gav et forholdsviis ikke ubetydeligt Overskud (fra 1792 til 1845: 28,933 Rdr. 17 Sk.), der vedblev at komme Regentsen tilgode lige indtil den seneste Tid, da efter langvarige Forhandlinger en kgl. Resol. af 1 Sept. 1850 endelig bemyndigede Ministeriet for Kirke- og Underviisningsvæsenet til at give Kjøbenhavns Kommune Løfte om, at Regentsens Privilegium i denne Henseende under Forudsætning af en hensigtsmæssig Ordning af Hovedstadens Begravelsesvæsen og efter Rigsdagens dertil indhentede Samtykke uden Erstatning vilde blive overdraget Kommunen. Hiint Samtykke er senere meddeelt og den antydede Omordning af det kjøbenhavnske Begravelsesvæsen iværksat ved Plakat og Regl. af 22 Dec. 1860 (jfr. A. C. P. Linde Meddelelser ang. Kbhvns Univ. o. s. v. S. 901 ff.).

bortbære afdøde Kammeraters Lig. Da nemlig Liget af en Alumnus, en vis Herman Keutel, der sagdes at have taget sig selv af Dage, Aaret efter var blevet baaret til Graven af en Deel af den Afdødes Kammerater, opsloges der i Regentsens Port et skarpt Forbud fra Bestyrelsen mod fremtidig at følge det saaledes givne Exempel — et Forbud, der med stor Bitterhed blev angrebet i et anonymt Skrift »Herman Keutels Minde«, som atter fremkaldte en heel lille Litteratur af trykte Indlæg for og imod Fakultetet[1].

VI.

86. Henblik paa det Standpunkt, Studenterne indtoge nu i Sammenligning med før, og paa deres indbyrdes Samqvem. 87. Kommunitetets og Regentsens Alumner i flere Henseender stillede under andre Betingelser og tildeels i Modsætning til de øvrige Studerende; Sammenholdet mellem dem stærkere end mellem hine; Posthuusfeiden. 88. Indvirkningen af de Reformer i Alumnernes Vilkaar, som foregik i Aarene 1790. Rasmus Nyerup og Regentsianerne under hans Ægide: det stille tilbagetrukne Liv i Begyndelsen af nærværende Aarhundrede; Regentsen senere hen tildeels Udgangspunkt for et vaagnende Foreningsliv mellem den akademiske Ungdom.

86. Allerede siden Midten af det 18de Aarhundrede havde der, som ovenfor antydet, i den akademiske Verden været en gradeviis Fremskriden til det Bedre, og i Løbet af det her foreliggende Tidsrum, fornemmelig da i dets sidste Halvdeel, var det med Kjæmpeskridt, Udviklingen gik fremad. Studenternes strængt videnskabelige Liv ligger vel udenfor vor Opgave; men da dettes Beskaffenhed dog altid for en stor Deel betinger deres Standpunkt i alle

[1]) Der udkom ikke mindre end 8 Piecer i den omhandlede Anledning. Forfatteren til »Herman Keutels Minde« var iøvrigt en Nordmand ved Navn Svend Aschenberg.

andre Retninger, skulle vi minde om, at Udviklingen af hiint gik Haand i Haand med deres Fremskriden til et Standpunkt i sædelig og social Henseende, som dannede en glædelig Modsætning til det, de havde indtaget i tidligere Dage. Reformerne i Skole- og Universitets-Væsenet bibragte dem en grundigere og alsidigere Dannelse. Modersmaalets Gjenindsættelse i sine Rettigheder og den fremblomstrende nationale Litteratur bortkyste fra Studenterverdenen de sidste Rester af det stive latinske og scholastiske Pedanteri. De liberale Ideers Udbredelse nedbrød de tidligere Skranker mellem de forskjellige Stænder i det sociale Liv, og der aabnedes saaledes den studerende Ungdom Adgang til Kredse, som hidtil havde været afspærrede for dens fleste Medlemmer. Den herved betingede Vexelvirkning mellem Personer af forskjellige udvortes Vilkaar og forskjelligartet Dannelse udbredte efterhaanden en bedre Tone saavel i det almindelige Omgangsliv som ogsaa i Studenternes engere Samqvem. De høiere stillede Samfundsklasser ansaae det heller ikke længer for at være under deres Værdighed at lade deres Sønner gjæste Høiskolens Høresale, og dette i Forbindelse med den forøgede Velstand i de Stænder, fra hvilke den akademiske Ungdom forhen saagodtsom udelukkende og endnu dog altid overveiende rekruteredes, gjorde, at den i sin Heelhed nu ikke længer fristede saa elendige økonomiske Vilkaar, at den maatte forkues og nedværdiges under Trykket af egentlig Armod. Ligesom dette ikke kunde Andet end indvirke paa de Studerendes personlige Selvagtelse og Æresfølelse, saaledes skjærpedes denne ogsaa ved Bevidstheden om, at den flinke og begavede Student havde en Fremtid for sig, der ikke som tidligere var priisgivet Tilfældigheden eller en enkelt formaaende Stormands Lune,

og at den grundige Forberedelse til at træde i Statens eller Kirkens Tjeneste ogsaa gav et Krav paa at komme i Betragtning til Ansættelse heri. Hvor forskjellig farvet den akademiske Ungdoms Liv end iøvrigt kunde være i de enkelte mindre Tidsafsnit indenfor Grændserne af den foreliggende Periode, hvor stor en Andeel den end havde i de Forvildelser og Brøst, som Tid efter anden klæbede ved den hele Slægt, dens eensidige Syslen med Livets materielle Side, dens tomme Rationalisme o. s. fr. — vist er det dog, at alle de ovenanførte Momenter i deres Forening dannede en Studenterstand, der stod høit over det pedantiske, sneverhjertede og i sig selv afsluttede Laug, som tidligere bar hiint Navn. Fra et mere frit og ideelt Synspunkt end forhen opfattede dens Medlemmer nu deres videnskabelige Sysler, men ved Siden heraf oplodes deres Sind for Interesser, som havde været deres Forgjængere ukjendte. Det Almeenmenneskelige var ikke længer Studenten et uvedkommende Begreb, og der var i alt Fald en lang Tid, da han med Varme omfattede ikke alene Fædrelandets, men ogsaa Frihedens Sag. Sin Adspredelse søgte han i Reglen ikke længer paa Steder og i Omgivelser, som vare ham uværdige, og der foreligger Vidnesbyrd om, at den Drift til Livsglæde, som er uadskillelig fra Ungdommen, hos ham kunde være parret med en Alvor, der var rede til Offre, naar saadanne behøvedes.

Med det Omrids af den akademiske Ungdom for Øie, som vi her have givet, og naar det derhos erindres, at der i alt Fald i Tidsalderens første Halvdeel hos hele den dannede Befolkning yttrede sig en levende Trang til i videre Kredse end blotte Familiesamqvem at søge ikke alene selskabelig Adspredelse, men ogsaa Leilighed til en friere og almindeligere Udvexling af Tanker og Anskuelser angaaende

Tidens store Spørgsmaal — er det mærkeligt nok, at de i Hovedstadens Vrimmel spredte Studenter ikke sees at have røbet nogen Tilbøielighed til at forene sig i lignende Øiemed. De mest fremragende af Datidens Klubber havde vel en stor Tilgang fra den akademiske Verden; men ligesom der dog ikke fandtes nogen udelukkende akademisk Klub eller Forening, saaledes var ogsaa Adgangen til Klublivet i Reglen spærret for den egentlige studerende Ungdom. Det var ret, ligesom om Reaktionen mod Studenterstandens tidligere Isolation fra den øvrige Befolkning nu gik saa vidt, at man skyede Tanken om et exklusivt akademisk Foreningsliv. Forklaringen af det antydede Særsyn kan mulig ogsaa for en Deel søges i den Sondring mellem det danske og norske Element, der allerede i Slutningen af det foregaaende Tidsrum yttrede sig i den fælles Litteratur og t. Ex. fandt sit Udtryk i den stærke Modsætning mellem Evalds- og Wessels Tilhængere. Det er bekjendt, at denne Sondring ogsaa var tilstede i Studenterverdenen, hvor den navnlig fremtraadte i Drillerier og Smaakampe mellem Russerne. Henimod de Timer, da Forelæsningerne for disse skulde tage deres Begyndelse, pleiede Nordmændene at opstille sig paa Studiigaardens Trappe for at tvinge de forbipasserende »Jyder« til at tage Hatten af for dem. Som venteligt var, vilde »Jyderne« ikke finde sig i at yde deres brøsige Kammerater denne Hylding, og der forefaldt derfor mellem begge Nationers Repræsentanter jævnlig smaa Haandgemæng, der undertiden endog fortsattes inde i Rusauditoriet og en enkelt Gang kunde antage en noget alvorligere Charakteer[1]). Hvor liden Vægt der nu end

[1]) K. L. Rahbek Erindringer I. S. 190 f., H. Steffens Was ich erlebte II. S. 37.

iøvrigt kan være at tillægge disse Skjærmydsler, som i det Hele havde samme gemytlige Præg som de fælles Forfædres Holmgange, turde dog den Sondring, der aabenbarede sig i dem, have ligget endeel dybere og maaskee halv ubevidst været en Dæmper paa Tilbøieligheden til at stræbe henimod et Studenterliv som Nutidens, hvor Modsætningen i Sympathier og Charakteer vilde være fremtraadt endnu stærkere end under de bestaaende Forhold.

Der manglede saaledes endnu bestandig et fælles Foreningspunkt for og et Alle omfattende Samliv mellem Kjøbenhavns Studenter, og midt i Adsplittelsen var det — naar vi see bort fra Kollegierne — egentlig kun i Theatret, at man kunde see Studenterne optræde som en sluttet Phalanx. I Parterret, hvortil mangen fattig Student tilkjøbte sig Adgang med sine sidste 2 Mark, for Dagen efter at lade Middagsmaden fare, herskede Studenterne. Her var vel ingen Leilighed til en almindelig Drøftelse og Meningsudvexling; men til en Meningsyttring var der tilstrækkelig Leilighed, og den Dom, der lød gjennem Bifaldet eller Mishaget fra den tætte sorte Flok, der fyldte Baggrunden af Theatret, var saa mægtig, at den var eenstydig med Publikums Dom. Derhos maa det vel erindres, at der ingenlunde savnedes et livligt Samqvem i engere Kredse, hvis Medlemmer sammenknyttedes ved et personligt Venskabsbaand. Fremfor nogen anden Tid var maaskee netop Aarene fra 1777 til 1800 Studentervenskabernes Æra: beslægtede Sjæle fandt snart hinanden, indgik Broderskab og samledes saa jævnlig om den rygende Bolle. Den var det nødvendige Tilbehør ved en saadan Sammenkomst, dog kun som Midlet for en livligere Stemning og en friere Udvexling af Tanker, ikke som Endemaalet. Og vankede der end til en Ruus i et sligt Vennelag, saa turde dog

den Dom have almindelig Gyldighed, som en berømt Samtidig, hvis Studenteraar ved Kjøbenhavns Universitet falder indenfor Grændserne af det nævnte Tidsrum, udtaler om sin Deeltagelse i denne Side af det akademiske Liv. »Jeg tilstaaer, at det vil falde mig vanskelig at betragte disse lystige Momenter af min Ungdom med synderlig Følelse af Anger«, siger han og tilføier, at de Aftener, han og hans Kammerater tilbragte paa saadan Viis i hensynsløs Glæde, aldrig sank ned til den aandsforladte Plumphed og Raahed, der paa en modbydelig Maade skræmmede ham tilbage, da han senere i Jena bivaanede det første »Biergelage« blandt tydske Burscher[1]). Og vel var det den Tid, da man »drak til sin Sang«, men endnu mere den Tid, da »man sang til sin Drik«, det var Visens og især Drikkevisens Guldalder. I en Vise tordnede man mod Tyranniet og lovpriste Friheden, i den bragte man Skjønhed og Ynde sin Hyldest, i den drog man tilfelts mod nedarvet og nymodens Daarskab. Skulle vi med eet Ord betegne Charakteren af dette Samliv ved Bollen, hvor man i Dithyramben forstod at udtale Alt det, hvortil man i vore Dage bruger Bordtalen, da turde maaskee Udtrykket »Gemytlighed« være det mest betegnende, naar vi lægge et Stænk af det Philistrøse ind i dette Begreb. »Mod Despoti og Fordom og Nykker« kjæmpede man ufortrøden; men Idealerne, i hvis Navn man kjæmpede, vare stundom smaa nok, og hos de Fleste var der midt i Kampen Noget, der lod, som om man ikke meente det saa slemt endda. Den medfødte nationale Godmodighed fornægtede sig ei og forlod end ikke dem, der i Aarene 1790 med Punscheglasset drømte sig som Danton'er og Robespierre'r.

---

1) Steffens Was ich erlebte I. S. 109 og 125.

87. Naar vi i det umiddelbart Foregaaende kortelig have gjort Rede for, hvorledes det nu stod sig til med Samlivet blandt Medlemmerne af den akademiske Ungdom overhovedet, have vi nærmest havt Tilstanden i den første Halvdeel af dette Tidsrum for Øie. Vende vi os nu særlig til den Deel af de Studerende, som i Universitetsaarene havde deres Hjem bag Regentsens Mure og et Bidrag til deres Livsophold af Kommunitetets Kasse, da vil en saadan Sondring mellem tvende mindre Tidsafsnit indenfor Grændserne af Perioden fra 1777 til 1818 være endnu mere paa sin Plads. Passe end nemlig, de lyse Træk i det ovenfor udkastede Billede af det almindelige Standpunkt, denne Tidsalders Studenter indtoge, ogsaa paa hine, kan det dog ikke miskjendes, at der var og maatte være en indgribende Forskjel mellem deres sociale Liv før og efter det 18de Aarhundredes sidste Decennium.

I hvor mangen Henseende end den Omordning af Kommunitetet og Regentsen, der fandt sit Udtryk i Fundatsen af 1777, fortjener at kaldes en Reform, saa bibeholdtes der dog adskillige Momenter af den gamle Tingenes Orden, der, saalænge de bestode i usvækket Virksomhed, ikke kunde Andet end paatrykke Alumnerne et særeget Præg, beslægtet med det, der tildeels var fælles for hele Studenterstanden i en noget ældre Periode. En saadan uheldig Arv fra Fortiden var først og fremmest Ligbæringen. Med den mere udviklede Æresfølelse, hvoraf Studenterne i Almindelighed nu vare i Besiddelse, forandredes de tidligere Anskuelser om det Sømmelige i, at denne Forretning som en Erhvervskilde var henlagt til en Deel af Videnskabens unge Dyrkere, af Statens og Kirkens tilkommende Embedsmænd, og blandt Regentsianerne var der ikke Faa, som trykkede af det Ydmygende, der nu i

det almindelige Omdømme heftede ved Forretningen, søgte at leie Kammerater med mindre udviklet *point d'honneur* til at udføre deres Forpligtelser i saa Henseende. Det Trykkende, der saaledes i og for sig laa i Ligbæringen, forøgedes endmere netop ved Regentsianernes Trang. Penia, der altid havde været Huusgudinde paa Regentsen, var det endnu, og naar vi erindre, at mangen Alumnus til Bestridelse af alle Fornødenheder undtagen Huusly og Brændsel kun havde de 50—60 Rdr. aarlig, som Kommunitetet og Regentsen skjænkede ham, er det ikke at undres over, at Nøden, der bryder alle Love, ogsaa kunde bryde det Forbud, Fundatsen indeholdt imod, at Studenterne maatte gaae med »sluddervorne Klæder«[1]). Men Ligbæringen tvang Regentsianerne til at bære Armoden tilskue paa Gader og Stræder, og det var vel særlig den lurvede Garderobe, som var Skyld i den ydmygende Medfart, de lærde Ligbærere i Almindelighed fristede under Udøvelsen af deres Hverv. Gamle Folk vide endnu at fortælle om, hvorledes man selv i Familier af Middelstanden, hvor der var indtruffet Dødsfald, ugjerne saae Regentsianerne blande sig mellem Ligfølget, »fordi de udbredte en ilde Lugt i Stuen«, og derfor satte et Bord med Smørrebrød og Brændeviin til dem ud paa Gangen eller i For-

[1]) Det Vederlag, en Student kunde faae for Underviisning, var endnu i dette Tidsrum kummerligt nok: 6 Sk. for Timen var det sædvanlige, og 8 Sk. blev anseet for ualmindelig høit (Hist. Tidsskr. 3die Række II. S. 111 Anm. 2). Som et Vidnesbyrd om, hvor tarvelig i det Hele den uformuende Students Leveviis var endnu ind i dette Aarhundrede, kan det tjene, hvad N. M. Petersen engang har fortalt Forf. af nærv. Skrift, at det, da han boede paa Regentsen sammen med Rask, af Kontubernalerne ansaaes som en sær Luxus, naar Finantserne engang imellem tilstedede at sende Bud efter en Portion kogte Kartofler fra en nærliggende Stegekjælder.

stuen. Høiere staaende Familier saae med sure Miner til de luslidte Studenter, der skulde bortbære deres Afdøde, og uddeelte for at bøde paa deres tarvelige Udstyrelse Handsker til dem ligesom til Tjenerskabet. Det var derfor intet Under, at Regentsianerne isoleredes fra de øvrige Studenter, og at disse ofte med en vis Ringeagt saae ned paa dem. Ligbæringen var imidlertid ikke det Eneste, der bidrog til at isolere Regentsianerne: der var Momenter i den Lovgivning, de vare underkastede, som ikke mindre indvirkede paa deres sociale Stilling og derhos endog paatrykte deres videnskabelige Liv et særeget Præg. At man ved Reformen af Klosterøvelserne vel tildeels kastede Disputationsvæsenet overbord, men paa den anden Side lænkebandt den frie Dyrkelse af Videnskaberne ved et skolemæssigt Lektielæreri, have vi allerede antydet. Hertil kom, at man af den tidligere Ordning beholdt hele det sammensatte Apparat, der gik ud paa at holde Alumnerne under et stadigt Tilsyn og lade dem føle Skoletvangen endogsaa udenfor de Timer, der tilbragtes paa Klostersalens Bænke. I Modsætning til de øvrige Studenter, som nu ikke følte noget Tryk af den almindelige akademiske Disciplin, kom der herved til at hvile en Uselvstændighed over Regentsens Beboere, som hæmmede Udviklingen af det freidige Liv, der rørte sig mellem hine. Tilsynet tilstededede ikke, at der indenfor Gaardens egne Grændser kunde tænkes nogen Sammenkomst om Bollen, der hos Tidsalderen nu engang betingede den meddeelsomme Stemning, og en stor Deel af Alumnerne, der hørte hjemme i Provindserne, manglede Adgang til den Adspredelse, som kunde hentes i Familiekredse. For at faae Bogstøvet rystet af sig maatte de derfor søge langt fra Arnen, og man samledes saaledes stundom med nogle Venner paa et eller

andet offentligt Sted udenfor Byen, hvor Varerne vare billige. Her tømtes da Bollen, her lød »Diogenes vranten og stolt«, »Hvi rose I saa vore Fædre« og alle de andre fra et Symposion uadskillelige Viser fra hine Dage, og paa Hjemveien kunde der da nu og da være faret en Kamplyst i Blodet, som gik ud over Retssikkerhedens natlige Haandhævere, af hvis Insignier en Kabuds eller en Morgenstjerne stundom som Trophæ gjemtes i Regentscellens Klædeskab. For Deeltagerne i disse smaa Udvandringer ligesom ogsaa for de enkelte Regentsianere, der havde Adgang til Hovedstadens selskabelige Kredse, var det imidlertid en trykkende Bevidsthed, at Regentsporten i disse Aar allerede lukkedes Kl. 11. Havde man ikke saadanne fidele Venner ude i Byen som Rahbek, der ofte optog slige Udelukkede i sit Kammer og i sin Seng, hvor han en Nat endog laa selvfjerde bl. A. med Baggesen[1]), kunde man staae Fare for at tilbringe Natten paa Gaden og endda Dagen efter faae en Anmærkning i vedkommende Dekans Protokol. Det senere saa almindelige Middel til at slippe ind paa Kollegiet, at krybe ind ad Vinduerne, lod sig paa Grund af Jernstængerne ikke benytte, og det var vistnok i saa Henseende en reen Undtagelse, at Landmaalerne i 1785 havde — for at bruge Alumnernes egne ovenfor anførte Udtryk — været »saa nedrige« at faae Jernstængerne gjort løse og derefter om Natten krøbet ind gjennem Vinduet til deres Værelse i 2den Gang[2]). Da Regentsianerne 1792 opfordredes til at fremkomme med deres Reform-Forslag, blev det derfor ogsaa et af de mest indtrængende af disse, at Porten Sommer og Vinter maatte staae aaben til Kl. 12.

[1]) Rahbeks Erindringer III. S. 15.

[2]) Nyerup Eft. om Reg. S. 77.

»Vor Tids Levemaade — erklærede de — fører det med sig, at Selskaber i mange Huse, hvor Studenterne have eller kunne faae Adgang, sjelden ophøre før denne Tid, og tvungent er det dog og for en Student upasseligt at bryde Selskabet først«[1]. Provst Gamborg meente vel i sin Erklæring, at en Student, sin Ære uforkrænket, hemmelig kunde forlade et Selskab uden just at behøve at bryde det eller minde de andre Gjæster om at gaae hjem, men tilraadede ikke desmindre, at Begjæringen maatte blive opfyldt[2], og dette skete da ogsaa.

Mellem Kommunitetets og Regentsens Alumner var der iøvrigt ligesaalidt som mellem de andre Studenter endnu Tale om noget egentligt, Alle omfattende Fællesliv. Men medens det udvortes Sammenhold, der forhen betegnede den akademiske Ungdom i det Hele, nu da Forholdene vare forandrede og den ikke længer isolerede sig fra den øvrige Befolkning, havde tabt i Styrke, vedligeholdtes det derimod for hines Vedkommende uforandret, saalænge Klosterøvelserne bestode og den daglige Samværen ved disse affødte et gjensidig personligt Bekjendtskab. Alumnerne, navnlig paa Regentsen, kom herved og paa Grund af de allerede forhen anførte Momenter til at staae som en mere afsluttet Korporation i Modsætning til de øvrige Studenter. Deres Sammenhold var imidlertid ingenlunde af en saa exklusiv Natur, at de over det engere Samfund glemte det videre; tvertimod boede Ideen om et almindeligt, den hele studerende Ungdom omfattende Broderskab, om end maaskee kun halv bevidst, snarere indenfor end udenfor Regentsens Mure, og Gaardens Sønner vare de Første til at træde op som Handlende, naar de

---

[1]) Nyerup a. St. S. 85. [2]) Smstds S. 89.

troede, det gjældte et fælles Studenteranliggende. Det er just fra den Tid, der, efter hvad ovenfor er yttret, danner Skjellet mellem de tvende mindre Afsnit indenfor Periodens Grændser, at der foreligger et Vidnesbyrd herom i en Begivenhed, som vi skulle skjænke en udførligere Omtale, da den — afseet fra det ret charakteristiske Bidrag, den yder til Opfattelsen af kjøbenhavnske Stemninger og Tilstande i Revolutions-Decenniet — blev Skyld i, at Regentsen og Regentsianerne fik Plads ikke alene i Forhørsprotokoller og kongelige Reskripter, men ogsaa i Ind- og Udlandets Aviser, ligesom den heller ikke ganske blev uden Følger for Kollegiet og dets Beboere. Vi sigte til den saakaldte Posthuusfeide, et Opløb, i hvilket Mange dengang i den første Skræk saae Begyndelsen til en heel kjøbenhavnsk Revolution. Det vil erindres, at der allerede lige siden Begyndelsen af det 18de Aarhundrede havde hersket en bitter Stemning mellem Armeens Officerer og Studenterne. Denne Stemning havde overlevet den Tid, da de sidste ophørte at danne en fra den øvrige Befolkning isoleret Samfundsklasse, og havde ligesom tidligere endnu i Aaret 1787 givet sig Luft i en Kamp mellem »de Sorte og de Røde« i Philosophgangen, der dengang var den mest yndede Spadseregang i Kjøbenhavn, og hvor om Aftenen en Mængde Harpespillerinder og lignende Kunstnere af lavere Rang søgte at tildrage sig Menneskevrimlens Opmærksomhed — en Kamp, om hvis Anledning Traditionen iøvrigt ikke har opbevaret Noget, og i hvilken det heller ikke vides, om Regentsianerne spillede nogen særlig Rolle. Siden den Tid havde Misstemningen mod Officeerstanden antaget en mere almindelig Charakteer. Den gjennem flere Menneskealdere uforstyrrede Fred i Forbindelse med Revolutions-Ideerne, der som bekjendt fandt levende

[redacted]

Anklang i de dannede kjøbenhavnske Kredse, gjorde, at man i den staaende Hær efterhaanden kun saae en unyttig Byrde for Samfundet, og den taktløse og lidenskabelige Maade, hvorpaa flere Officerer førte deres Stands Sag, skulde ikke bevirke, at den blev seet med gunstigere Øine. Under denne Stemning var det, at Posthuusfeiden udbrød den 2 Febr. 1793, samme Dag, som Efterretningen om Ludvig XVI.s Henrettelse havde naaet Kjøbenhavn. Anledningen dertil var følgende. Da en Flok Studenter paa deres Vei til Universitetet den nysnævnte Dag ilede opad Kjøbmagergade, kom en af dem ved Navn Michelsen[1]) til noget ublidt at berøre en Lieutenant Rømeling af Garden tilfods, der stod paa Hjørnet af Løvstræde samtalende med en Dame i et Vindue. Lieutenanten var saa taabelig for denne ufrivillige Berørelses Skyld at trække blank; men Studenten lod sig ikke forknytte, rev Sabelen fra ham og brækkede den itu over Knæet. Som det var at vente, samlede dette Optrin strax en Mængde Folk, der oprørte over Officerens Taktløshed gjorde Nar ad ham og nødte ham til at søge Tilflugt i Postgaarden, hvis Port man for at beskytte ham mod den stedse voxende Vrimmel strax lukkede[2]). Men Massen fordrede høirøstet, at Officeren skulde arresteres eller udleveres: »Aa sæt en Konvolut om ham og send os ham herud!« hed det, og da denne Fordring ikke opfyldtes, og det Skete gjennem de tusinde Munde allerede var blevet forvansket derhen, at Officeren havde stukket Studenten ihjel eller i alt Fald saaret ham dødelig, blev Larmen stedse større. Imidlertid var Efterretningen

¹) Hans Christian M.; han var Kommunitets-Alumnus, men laa ikke paa Regentsen.

²) F. Hammerich: Et Par Smaatræk af Livet i Skolerne og ved Universitetet i Slutn. af forrige Aarh. (i Tidsskriftet Folke I. S. 212 ff.).

om Begivenheden, formodentlig ogsaa temmelig forvansket, naaet til Regentsen, hvor den vakte en overordentlig ophidset Stemning. Klokken, der hidtil var brugt til at kalde Regentsianerne til Lovsang og Ligbæren, anvendtes nu som Stormklokke, alle Gaardens Beboere styrtede ud af deres Værelser og, da de erfarede det Skete, hen til Begivenhedens Skueplads, fulgte af en Skare Matroser. Politiet, som imidlertid var kommet til, blev fordrevet og tildeels gjennemprygiet, og imod de Tusinder af Mennesker, der fyldte Kjøbmagergade og det tilstødende Qvarteer, maatte der nu opbydes militær Magt, som efterhaanden fik Hoben fordrevet fra Posthuset og afspærret Kampens Skueplads fra Nabogaderne[1]). Som det i Almindelighed pleier at gaae ved lignende Leiligheder, kom Anvendelsen af disse kraftige Sikkerheds-Foranstaltninger til at gaae ud over Uskyldige. Under Rydningen af Pladsen fik en Student Engelbreth, der ikke havde taget nogen aktiv Deel i Opløbet, et Kolbestød for Brystet, der blev hans Død, og Dagen fik saaledes i ham et blodigt Offer. En lignende Medfart overgik der kort efter en Student, som ligeledes uden at have havt Deel i eller endog Kundskab om det Skete vilde begive sig til sit Hjem, der laa indenfor Grændsen af den afspærrede Deel af Byen, og desangaaende parlamenterede med den Officeer, der havde Befalingen over Vagten — og denne Student, som herved kom til at spille den mest fremragende Rolle i Dagens Begivenheder, var ingen anden end den berømte Henrik Steffens. Underhandlingen endte med, at en Soldat stødte ham sin Geværkolbe for Brystet, saa han tumlede tilbage i de Omkringstaaendes Arme. Dette var nyt Tønder for Hobens

1) Steffens Was ich erlebte II. S. 297.

Forbittrelse. Alle tilraabte Studenten, at han skulde ile til Raadhuset for at klage, og fulgt af en uoverskuelig larmende Folkemasse styrtede han afsted. Han blev indladt paa Raadhuset og forebragte sin Klage; men da imidlertid det Rygte udbredte sig blandt Massen udenfor, at han tilbageholdtes som Fange, og man desaarsag under vilde Skrig begyndte et Bombardement med Stene mod Bygningens Vinduer, maatte han paa Autoriteternes Opfordring atter ud paa Raadhuustrappen for at vise Hoben, at han var fri, og fortælle den, at han vilde erholde Fyldestgjørelse, hvorefter han, da Blodet nu var koldere og han begyndte at blive ængstelig for Følgerne af sin Martyrrolle, saa ubemærket som mulig sneg sig hjem[1]. Begivenheden begyndte nu at antage saadanne Dimensioner, at Regjeringen frygtede for et formeligt Oprør. For at gjenoprette Roligheden fandt man det fornødent at uddele skarpe Patroner, kjøre op med Kanoner og lade Kavalleri-Afdelinger jage gjennem Byens Gader[2]. Endnu samme Aften blev der anordnet en Kommission til at undersøge det Forefaldne og Konsistorium af Kancelliet beordret til at advare Studenterne paa Regentsen og de øvrige Kollegier om at afholde sig fra videre Deeltagelse i Opløbet, hvorom der allerede næste Dag læstes et Opslag i Regentsens Port[3]. Denne Dag blev Roligheden vel ikke forstyrret, men Op-

[1]) Steffens a. St. S. 286 ff. Naar det hos Hammerich a. St. hedder, at S. efter at være sluppet ud af Raadhuset blev baaren i Triumph omkring i Byen af den forsamlede Mængde, maa dette vistnok beroe paa en Feiltagelse; thi S. nævner Intet herom, og da han iøvrigt er tilbøielig til at give sit Eventyr ved hiin Leilighed et vist dramatisk Sving, havde han vistnok ikke stukket hiint Triumphtog under Stolen, hvis det var sandt.

[2]) Hammerich a. St., see ogsaa Rahbeks Erindringer IV. S. 200.

[3]) Baden Universitets-Journal I. S. 45.

hidselsen var uhyre, de mest foruroligende Rygter gik fra Mund til Mund, og store Menneskemasser vare paa Benene. To Afsendinge fra Holmens Skibstømrere henvendte sig opad Dagen til Regentsprovsten Professor Gamborg med det Spørgsmaal, om han ikke var Formand for Studenterne, og da han ikke afgjort turde benægte dette, erklærede de, at naar Studenterne vilde gjøre deres krænkede Ret gjældende med Magt, stode 200 nævestærke Mænd med Øxer til deres Raadighed. Man tænke sig den indesluttede, svagelige og stuelærde Mands Forbauselse ved dette Tilbud! Den kunde kun lignes med den Studsen, hvormed Studenternes troe Allierede fra Nyboder hørte Gamborg forsikkre, at det var hans Pligt som et Slags Officeer over Studenterne at overholde Ro og Orden mellem disse og at angive enhver Deeltager i Opløbet, ligegyldig om han var Student eller ei[1]). Den almindelige Ophidselse lagde sig efterhaanden, men Forholdet mellem Studenter og Officerer var selvfølgelig ikke blevet bedre. De sidste skjævede med forbittrede Blik til »Studenternes Kaserne«, og en Student gik aldrig af Fortoget for en Officeer. Udfaldet af den nedsatte Kommissions Virksomhed blev ikke saa slemt, som man havde ventet. Man vilde skaane den Officeer, der havde foranlediget det hele Opløb, og kunde da heller ikke med Billighed være for stræng mod Studenterne. Den 12 April resolverede Kongen paa Kommissionens Indstilling, at der i Konsistorium ved Universitetets Rektor skulde tildeles Studenterne Henrik Steffens og Peter Wieck — af hvilke den sidste nok kun havde havt en temmelig ringe Deel i det Forefaldne — »en alvorlig Irettesættelse for deres ved Opløbet af 2 Febr. sidstleden

---

[1]) Steffens a. St. S. 298 ff.

udviste egenraadige og lovstridige Forhold«; at det igjennem Provsten skulde tilkjendegives samtlige Studenter paa Regentsen, »at de iblandt dem, der ved bemeldte Leilighed havde opført sig anstændig og rolig, fortjente Agtelse, men at Hans Majestæt med Mishag havde erfaret den ubesindige og egenraadige Adfærd, som nogle af dem i denne Anledning havde brugt, og at Hans Majestæt, idet han tilgav de Skyldige deres Forseelse for denne Gang, haabede, at de Studerende, som nøde Understøttelse af Universitetets Beneficier, herefter i Særdeleshed vilde udmærke sig ved den Sædelighed, Rolighed og Anstændighed, som baade Kongen og Medborgere fornemmelig burde kunne vente at finde hos dem, der modtage Velgjerninger af Staten for at gjøre sig duelige og værdige til dens Tjeneste som Embedsmænd«; endelig at Regentsianerne skulde miste den Klokke, der havde spillet en saa væsentlig Rolle hiin Dag, saaledes at de for Fremtiden ikke længer skulde høre deres Uhr slaae Fuldslag[1]. Hvad det sidste Punkt angaaer, søgte Konsistorium først paa Provstens Indstilling at fortolke Kongebudet saaledes, at det var tilstrækkeligt, naar det Reb borttoges, ved hvis Hjælp man fra Regentsgaarden kunde ringe med Klokken, men paadrog sig kun i den Anledning en allerhøieste Irettesættelse[2], hvorefter Klokken blev fjernet og henlagt paa Provstens Loft, hvor den forblev indtil efter Bombardementet 1807, da man formedelst Savnet af Fruetaarns Slaguhr tillod, at den igjen ophængtes. Den Steffens og Wieck dikterede Straf blev exeqveret saa lempelig som mulig. Efter Tilsigelse mødte de den 8 Mai i Universitetets Examenssal, hvor Konsisto-

[1] Resolutionen er trykt i Fogtmans Reskriptsaml.
[2] Reskr. af 24 Mai i Badens Univ.-Journal I. S. 91.

rium sad omkring et Bord i høitidelig Taushed, og hvor Rektor tiltalte dem saaledes: »Vi have af Universitetets høieste Foresatte faaet det Hverv at tildele Dem en Tilretteviisning; vi beklage, at denne Straf skal ramme udmærkede Medlemmer af vort Universitet, og ere overtydede om, at De selv hjertelig angre deres Opførsel«. De to Studenter taug, bukkede og gik, og da de vare komne udenfor, bragte den tætte Skare af deres akademiske Medborgere, som havde flokket sig i Gaarden og under Exekutionen havde været meget høirøstet, dem et jublende Hurra[1].

88. Regentsianernes Fritagelse for Ligbæringen og Ophøret af Klosterøvelserne samt af det i Forbindelse hermed staaende skolemæssige Opsyn med Alumnerne stillede disse jævnbyrdig med de andre Studenter. Som hiin Foranstaltning hævede deres Selvfølelse, tillod denne Livet indenfor Regentsens Mure at yttre sig med en aldrig forhen kjendt Frihed. Det er ikke umærkeligt, at det var i Aarene 1790, at begge disse indgribende Forandringer indtraf. Det er ret, ligesom om Vingeslaget af den mægtige Frihedsaand, der dengang nylig var født ved Bredden af Seinefloden, og som i saa mangen Henseende skulde give Europa en ny Skikkelse, ogsaa kunde spores i den lille Verden, som færdedes bag de gamle røde Mure i Kannikestræde. Tidsaanden drev jo endog Stiftelsens høiærværdige Fædre til, hvad der kun 10 Aar tidligere havde været utænkeligt, at indrømme Alumnerne saa at sige en konstitutionel Medvirkning til Afhjælpning af deres materielle Mangler og Ulemper, og som et betegnende Symbol paa, at de gamle Tider nu vare forbi,

[1]) Steffens a. St. S. 303 f.

faldt Jernstængerne fra Regentsens Vinduer. Gaarden blev fra nu af ikke mere, hvad den i flere end denne ene Henseende forhen havde været, et Fængsel. Der blev ikke længer Tale om Straffebøder for Dette eller Hiint, Dekanerne skulde ikke længer øve deres inqvisitoriske Talent paa Opdagelsen af Smaaforseelser eller ugentlig holde Censur over Alumnernes Opførsel, og Provsten behøvede ikke længer at være den strænge Overskolemester, der med Tugtens Riis skulde forhindre enhver ungdommelig Livsyttring. Regentsen blev herefter i en dybere Betydning end nogensinde før et Hjem for den fattige, i Hovedstadens Menneskeørk ellers hjemløse unge Student, et Hjem, der ikke paalagde ham større Tvang i Leveskik og Studeremaade end den, enhver af hans Standsfæller udenfor Kollegiets Port var underkastet, og denne Forandring yttrede sig ogsaa i den hidtil næsten ukjendte og til den seneste Alderdom vedligeholdte Kjærlighed og Pietet, med hvilken Alumnerne fra nu af omfattede den Bygning, der havde skjænket dem Ly i de unge Aar.

Omtrent samtidig med den her berørte Forandring i Regentsianernes Vilkaar var det, at Tilsynet med Kollegiets Beboere betroedes til Fynboen Rasmus Nyerup. Der er hidtil ikke i dette Skrift fundet Anledning til at gjøre nogen af Kommunitets- og Regentsprovsterne — alene med Undtagelse af Peder Holm — til Gjenstand for særlig Omtale, og det er kun i Forbigaaende, at vi have havt Leilighed til at nævne enkelte andre. Det er imidlertid umuligt at omtale Livet indenfor Regentsens Mure under den antydede nye Tingenes Orden uden at dvæle lidt nærmere ved hiin Mand, der i en Række af mere end 30 Aar var Kollegiets nærmeste Værge, og hvis Liv er saa indvævet i Regentsens eget, som det neppe har været Tilfældet med

nogen anden af de 49 Mænd, man kjender som Ihændehavere af Provste-Embedet. I tidligere Dage synes Forholdet mellem Provsten og Alumnerne ikke at have været synderlig venligt, og det laa tildeels i Beskaffenheden af hiins Embedspligter, at det heller ikke let kunde være anderledes. Andreas Christian Hviid er den første af Provsterne, om hvem det vides, at han ved en mild og human Fortolkning af sine Pligter og ved en venlig Adfærd ligeoverfor Alumnerne erhvervede sig disses Kjærlighed og Hengivenhed[1]). Hans Efterfølger blev Andreas Gamborg, hvis menneskesky Væsen og kantede Manerer[2]) ikke vare egnede til at lade ham vinde sine Undergivnes Hjerter, og Baggesen, der afløste ham, betragtede sit Embede ikkun som et byrdefuldt og kjedsommeligt Levebrød[3]) og synes navnlig ikke at have skjænket Alumnerne synderlig Opmærksomhed. Da han allerede Aaret efter sin Udnævnelse reiste til Udlandet, overdroges det, som ovenfor anført, Nyerup i Egenskab af Viceprovst, at varetage hans Forretninger, og 1802 blev han Baggesens Eftermand. Valget af en Regentsprovst kunde neppe være faldet paa nogen

---

[1]) Han var Provst 1781—88. P. E. Müller omtaler ham saaledes: »*Ingenio eximius, moribus facilis, multifaria doctrina pollens, hujus collegii præpositus omnium alumnorum mentes humanitate sua devinxerat*« (J. Møller Nyt theol. Bibl. for 1824 S. 272).

[2]) H. Steffens siger om ham (a. St. S. 21): »Er schien still, einsam und verschlossen zu leben und sprach in seinen Vorträgen mehr in sich hinein als aus sich heraus«. Det er ham, om hvem man fortæller, at han altid tiltalte Studenterne med »man«, og da en af disse engang gjorde Gjengjæld, i en stødt og irettesættende Tone svarede: »Man siger ikke man til man!«.

[3]) Han skrev nogen Tid efter sin Udnævnelse til sin Ven Reinhold: »Hertugen har paa eengang gjort mig til Provst, Præpositus, Reparations-Inspektør, Dørvogter, Huusvært, Natvægter, Gaardskarl, Universitetsbud og hvad veed jeg Alt« (J. Baggesens Biographi ved A. Baggesen II. S. 165).

Bedre end paa denne Rahbeks Ven og Medarbeider, der ligesom hiin aldrig ophørte at være Student med Liv og Sjæl. Hans Svigersøn skildrer ham, navnlig i hans Forhold til Regentsianerne, saaledes: »Hans simple fordringsløse Adfærd, hans rene og varme Iver for Videnskabeligheds Fremme som for Alt, hvad han ansaae for ret og godt, i Forening med hans utrættelige Flid, samvittighedsfulde Pligtopfyldelse og exemplariske Vandel, men endnu mere den kjærlige Omhu, hvormed han tog sig af deres Anliggender og ufortrøden gik ind i Detaillen af deres Ønsker og Fornødenheder, den vennehulde liberale Tone, som fandt Sted i hans Omgang med dem, uden at derfor Værdigheden tilsidesattes, den faderlige Velvillie, som viste sig i enhver af hans Foranstaltninger, Raad, Advarsler, Opmuntringer, saa at det stedse var tydeligt, at det kun var deres eget Bedste, han havde for Øie, hans hele humane Tænke- og Handlemaade tilligemed hans øvrige, selv i sine Abnormiteter elskværdige Individualitet — var det, som med uimodstaaelig Magt virkede paa de unge Gemytter ligesom i Almindelighed paa Enhver den, der kom i nærmere Berørelse med ham«[1]. Sandheden af dette villige Vidnes Udsagn om Nyerup stadfæstes af Alle dem, som endnu ere tilbage fra hiin Tid, da han var Regentsianernes Tilsynsmand: alle Beretninger stemme overeens i, at hans Forhold til dem var saaledes, at han i sine yngre Aar fortjente Navn af deres Broder og i de ældre af deres Fader. Blandt de mange Anekdoter, Traditionen har opbevaret som Vidnesbyrd om, hvor ærlig meent det var, naar han kaldte Alumnerne »*commilitones*« og »Medstuderende«, turde maaskee neppe nogen være mere charak-

[1] Nyerups Levnetsløb, udg. af C. L. Strøm S. 42.

teristisk end følgende. Da en Regentsianer en Aften traadte ind i det kongelige Theaters Forsal, mødte han Nyerup, der langsomt gik henimod Udgangen. Nyerup standsede ham med et »Godaften, kjære Ven!«, fortalte, at det ogsaa havde været hans Agt at gaae i Theatret, men at der var udsolgt til Parterret, og at han ikke kunde gaae i anden Etage, da han kun havde 3 Mark hos sig — og spurgte derfor Studenten, om denne kunde laane ham 1 Mark til, forat han dog ikke skulde være gaaet forgjæves. Denne Begjæring opfyldtes med Glæde af Regentsianeren, der i Øieblikket var rigere end sin Provst, og endnu den Dag idag gjemmer han den Billet, hvormed det laante Beløb senere blev ham tilbagebetalt.

Under denne Mands Ægide var det, at Regentslivet skulde udvikle sig, løst fra de gamle Tiders hæmmende Baand, og det taler til Alumnernes Roes, at det gik saa sømmelig og sædelig til paa Gaarden som maaskee aldrig i den skrappeste Inqvisitions Dage. Der var endog en Tid i Begyndelsen af det nye Aarhundrede, da Stilheden paa Regentsen var saa stor, at alt freidigt Ungdomsliv derinde syntes udslukt. Dette stod for en Deel i Forbindelse med Begivenheder, som strakte deres Virkninger over Folket i dets Heelhed. Den Presselov, der saae Lyset endnu inden Udgangen af det svundne Aarhundrede, antydede et Omslag i Regjeringens Grundsætninger, hvis Følger sporedes i mange Retninger. Med den offentlige Yttringsfrihed følte ogsaa den private sig skræmmet, og den frie livsglade Aand, der havde betegnet de sidste 15—16 Aar, lammedes. Hertil kom, at der paa Fædrelandets politiske Horisont samlede sig truende Tordenskyer, hvis forfærdelige Nedslag i 1807 hos den bedre Deel af Nationen, efterat den første lidenskabelige Smerte var overstaaet,

vakte en dump og stille Sorg, over hvilken Hver især rugede. Disse Stemninger og Tilstande overskyggede ogsaa Studenternes Verden og bragte Lystigheden og Viserne fra Aarene 1780 og 1790 til at forstumme. For Regentsens særlige Vedkommende maa det derhos erindres, at Ophøret af Klosterøvelserne drog en Tilintetgjørelse af det Bekjendtskabs-Sammenhold efter sig, som tidligere havde bestaaet mellem Alumnerne, og saalænge Trangen til et Fællesliv endnu ikke var vaagnet blandt Studenterne, isoleredes den Enkelte herved fra sine Kammerater. Man læste flittig hver paa sit Værelse, med Undtagelse af Kontubernalen og en eller anden Skolekammerat eller personlig Ven havde Ingen nu Noget med Kollegiets øvrige Beboere at skaffe, og man hilste neppe hinanden, naar man paa Veien til eller fra Forelæsninger mødtes i Gaarden. Regentsens Mure gave derfor ligesaalidt nu som tidligere Gjenlyd af klingende Glas eller muntre Drikkeviser, og selv den saakaldte »Kro«, hvor Underbetjenten beværtede med Smørrebrød, Thee o. desl., og hvor man dog i tidligere Dage nu og da traf sammen med hinanden, stod nu tom, ventelig maaskee fordi der var saa svinsk, at man alene af denne Grund ikke skulde føle sig synderlig oplagt til at unde den sin Søgning. For en enkelt Gang at bryde denne Stilhed og forene Alumnerne om et fælles Formaal udfordredes der i alt Fald en alvorsfuld Begivenhed udenfra — som Opbudet til Studenterne om at gribe til Vaaben 1807 — eller ogsaa en Krænkelse, der ramte Alle ligemeget — som da der i et af Hovedstadens daværende Tidsskrifter var bleven indrykket en Artikel, hvori det paastodes, at der paa Regentsen ikke fandtes nogen sand videnskabelig Stræben. Denne Fornærmelse, fortælles der, oprørte Gemytterne saaledes, at nogle Regentsianere henvendte sig

til Udgiveren af Skriftet og under Trusel om Prygl nødte denne — en Boghandler af den mosaiske Troesbekjendelse — til at opgive Navnet paa Forfatteren, der var en nylig paa Regentsen optagen ung Student. En Besværing over ham indgaves af Gaardens fleste Alumner til Konsistorium, der foreholdt ham det Ubillige i hans ubeviste og dristige Paastand, og naar han siden viste sig blandt de øvrige Regentsianere, peb man ad ham, saa at han tilsidst fandt det rettest at fortrække fra Kollegiet.

Paa det her omtalte stille tilbagetrukne Liv, som Regentsianerne deelte med de øvrige Studenter, fulgte imidlertid ind i det nye Aarhundredes andet Decennium en Reaktion, der blev Spiren til et den hele akademiske Ungdom omfattende Fællesliv. I den første Halvdeel af dette Decennium foregik Nordmændenes Udsondring af den kjøbenhavnske Studenterstand, der begyndte 1811 med Oprettelsen af Universitetet i Christiania og fuldendtes ved de tvende Rigers Skilsmisse tre Aar senere, og omtrent samtidig hermed var det, at Livet mellem den studerende Ungdom begyndte at antage en ny Skikkelse. De stille videnskabelige Sysler kunde ikke længer heelt udfylde de Unges Interesse, og der kom en Bevægelighed, en gjærende Uro over dem, som ikke tillod dem at sidde saa stadig som forhen ved Studerekamrets Lampe, men drev dem udad for at søge og finde Fyldestgjørelse for deres Trang til Meddelelse. Det var allerede et ikke umærkeligt Tidernes Tegn, at der, da en Hær sammensat af det halve Europas Folkeslag i Efteraaret 1813 væltede sig ind over den danske Grændse og Fædrelandets Undergang syntes at staae for Døren, paa Ehlers Kollegium sammenkaldtes det første almindelige danske Studentermøde, hvor Ungdommen begeistret lovede at adlyde Grundtvigs Opfordring til at

kjæmpe eller døe for Danmark. Ligesom imidlertid Krigens bratte Afslutning ved Kielerfreden i den paafølgende Jan. Maaned forhindrede, at de Studerende fik Leilighed til at indløse dette deres Løfte, saaledes blev det heller ikke Fædrelandskjærligheden, der umiddelbart gav det frembrydende nye Studenterliv dets Farve: det havde nærmest en reen æsthetisk Charakteer. Den romantiske Poesi havde allerede noget tidligere paavirket Ungdommen og paatrykt dens hele indre Liv et særeget Præg, der i den første Tid navnlig yttrede sig i Tilbøieligheden til et stille sværmerisk Drømmeliv. Men det var dog navnlig fra 1813 eller 1814, at hiin Digtning blev Drivhjulet i Slægtens Liv. Det var, som om den bedre Deel af Folket i et Slags Kraftanstrængelse for at glemme de blodige Saar, der var slaaet Fædrelandet i hine Aar, med al sin Sjæl kastede sig over de litterære og æsthetiske Interesser og i Poesiens Verden, hvor der herhjemme netop dengang ydedes noget saa Stort, fandt Trøst, fordi Fædrelandet selv var blevet saa lille. Hertil kom, at Baggesen omtrent paa samme Tid traadte i Opposition mod den herskende digteriske Retning og netop ved sin Hensynsløshed og Ubillighed tifold forøgede den Varme, hvormed den omfattedes af Slægten og navnlig dennes yngre Deel. Det var i disse Aar, at Poul Møller laa paa Regentsen, og at der, som dennes Biograph siger, »hvilte over det akademiske Liv ligesom en Begeistringens Atmosphære, i hvilken Mange følte sig indbyrdes beslægtede ved de fælles universelle Interesser og knyttedes venskabeligen til hinanden ved Trangen til Meddelelse«[1]). Denne Trang blev nu for stærk, til at den

[1]) Efterladte Skrifter af P. M. Møller VI. S. 23.

[redacted]

kunde føle sig tilfredsstillet ved Klique-Samqvemmet fra Aarene 1780 og 1790 eller med andre Ord ved en Idee-udvexling med et Par gode Venner, og som et Overgangstrin til et fast og stadigt Foreningsliv mellem den hele akademiske Ungdom dannede der sig derfor — om vi saa maae sige — et peripatetisk Studenterliv, for hvilket netop Regentsen fortrinsviis var Udgangspunktet, og hvori Poul Møller var Sjælen. Snart hos ham, snart hos de mangfoldige Ligesindede flokkedes saa mange af de Unge, som det snevre Regentsværelse kunde rumme, og ved de dampende Piber, stundom vel og omkring den rygende Bolle, der nu paany blev et fra Studenterlivet temmelig uadskilleligt Tilbehør, drøftedes med Iver og Alvor Alt det, der havde grebet Gemytterne. Der ventedes kun paa en udvortes Anledning til, at Trangen til Samliv skulde skabe et stadigt og fast Foreningspunkt mellem Studenterne.

Af de Unge, der i dette Tidsrum droge ud fra Regentsen for at virke paa en større Skueplads, have vi allerede nævnet tvende: den ene Rasmus Nyerup, der vendte tilbage til Gaarden for aldrig mere at forlade den, den anden Poul Martin Møller[1]). Til disse Navne skulle vi endnu føie følgende: den sidstnævntes Fader, Lollands Biskop Rasmus Møller, Oldgranskeren Finn Magnusen, Sprogforskeren Rasmus Christian Rask, Litteraturhistorikeren Niels Mathias Petersen, Digterne Jens Immanuel Baggesen, Steen Steensen Blicher, Caspar Johannes Boye, Nikolai Søtoft og Christian Winther, Domme-

[1]) Han havde først Værelse paa forskjellige Steder i 6te Gang og beboede senere Leiligheden Nr. 6 i 1ste Gang, i hvis Vindue han tit sad med et Been paa hver sin Side af Vinduesposten og sang, saa det gjenlød over hele Gaarden.

ren og Frihedsvennen Niels Mathias Spandet og endelig nuværende Generallieutenant Christian Frederik Hansen, vistnok den første Regentsianer, der har havt Sæde i Kongens Raad.[1])

[1]) Philosophen Frederik Christian Sibbern har havt Kommunitets-Stipendiet, men ikke ligget paa Regentsen.

Fjerde Tidsrum.

1818 — 1848.

I.

89. Forhandlinger om en partiel Reorganisation af de tvende Stiftelser og dennes Gjennemførelse ved Reglementet af 30 Juli 1818.

89. Som i det Foregaaende antydet, havde det adskillige Gange været paa Bane at underkaste Fundatsen af 1777 en Revision, og i Tidsrummet fra 1785 til 1805 havde de tvende Kommissioner for Universitets- og Skolevæsenets Omordning gjort en saadan Revision til Gjenstand for Forhandlinger, under hvilke det navnlig bestandig var blevet erkjendt, at Kommunitets-Stipendiet ydede Alumnerne en under de forandrede Tidsforhold altfor ringe Understøttelse. Efterat Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler var bleven oprettet, paatænktes det paany at raade Bod paa denne Ulempe, men nu kom Krigsaarenes forstyrrede Pengeforhold i Veien. Der hengik saaledes atter nogen Tid, inden de langvarige Overveielser gik over til Handling, og først den 30 Juli 1818 udkom endelig det forventede nye »Reglement for *stipendium communitatis* og *beneficium domus regiæ* ved Kjøbenhavns Universitet«[1]). Dette Reglement, hvortil Universitets-Direktionen havde grebet Initiativet[2]), gik imidlertid ikke, som der maaskee kunde have været Grund til at vente, ud paa en fuldstændig Omordning af den hele Institution. Det

---

[1]) Trykt i Schous Udtog af Forordningerne o. fl. St.

[2]) Engelstoft Eft. ang. Kbhvns Univ. m. v. S. 162, Kollegial-Tidenden for 1818 S. 795.

ophævede ikke Fundatsen af 1777, men underkastede kun enkelte fremtrædende Punkter i denne en Reform, og de øvrige Bestemmelser, der ikke allerede tidligere udtrykkelig eller stiltiende vare traadte ud af Kraft eller afløste af nye, maatte saaledes betragtes som fremdeles gjældende. Reglementet danner derfor heller ikke et saa indgribende Vendepunkt i Stiftelsernes Historie som hiin Fundats; men ved sine for Alumnerne saare vigtige Bestemmelser om Forhøielsen af den ydede Understøttelse, ved den udvidede Indrømmelse af Adgang til Kommunitetet og Regentsen allerede i det første Studenteraar, ved Begrændsningen af disse Goders Nydelse til den Tid, i hvilken en Student ordentligviis kunde antages at ville være istand til at fuldende sine Universitetsstudier, og ved Forbudet imod, at Studerende, der havde afsluttet deres akademiske Løbebane, maatte beholde Beneficierne — er det dog betydningsfuldt nok til, at vi tør begynde et nyt Tidsrum i Regentsens og Kommunitetets Historie fra det Aar, da det sattes i Kraft.

Den Forbedring i Alumnernes Kaar, som Reglementet gjennemførte, forøgede Kommunitetets aarlige Udgift til Stipendier indtil næsten det Dobbelte af hidtil. Men det var saa langtfra, at Stiftelsen herved overbebyrdedes, at dens Formue meget mere, navnlig i de senere for Landets almindelige Velstand saa gunstige Aaringer, forøgedes i et saa betydeligt Omfang, at denne Periode i økonomisk Henseende ubetinget tør kaldes Kommunitetets mest glimrende. For at give en Forestilling om dets Formuestilstand i denne Tidsalder turde det være tilstrækkeligt at anføre, at de Tilskud til Universitetet, som Stiftelsen omtrent fra Midten af forrige Aarhundrede nu og da havde maattet udrede, nu tiltog saaledes i Hyppighed og Størrelse, at de indtil Ud-

gangen af 1847 i Alt beløb sig til ikke mindre end 954,665 Rdr. 89 Sk., og at der ikke desmindre fra Aaret 1836 og indtil nysnævnte Tidspunkt aarlig havde kunnet oplægges over 20,000 Rdr.[1])

Reglementet af 1818 bestod i 30 Aar i usvækket Virksomhed og afløstes da af det nugjældende Reglement for de tvende Stiftelser, der efter længere Tids Forhandlinger udkom den 11 Febr. 1848. Udover dette Tidspunkt skulle vi ikke fortsætte vor Skildring af Kommunitetets og Regentsens Historie. Idet vi iøvrigt henvise til nysnævnte yngste Grundlov for de omhandlede Stiftelser, indskrænke vi os til at bemærke, at Spiren til denne laa i den nedenfor omtalte kongelige Resolution af 15 Dec. 1843, der foranledigede Universitets-Direktionen til at anmode Konsistorium om at indkomme med Forslag til en Forandring af saadanne Punkter i den dagjældende Lovgivning for Stiftelserne, der maatte findes at trænge til en Reform, og at det nye Reglement blev en af de sidste indgribende Foranstaltninger, som det overhovedet faldt i hiin Direktions Lod at gjennemføre, forinden den ikke fuldt to Maaneder efter opløstes.

II.

90—94. Dèn overordnede Bestyrelse af Kommunitetet og Regentsen ladt uforandret ved Reglementet af 1818, men i Løbet af Tidsrummet gjort til Gjenstand for en fuldstændig Omordning; Stiftelsernes Embedsmænd og Betjente.

90. Uagtet de stærke Angreb, der vare gjorte paa den Bestemmelse i Fundatsen af 1777, at Bestyrelsen af Kommunitet og Regents og i Særdeleshed Udnævnelses-

[1]) H. P. Selmer Kbhvns Universitets Aarbog for 1847 S. 1 ff.

retten skulde vedblive udelukkende at tilkomme det theologiske Fakultet, uanseet at hiin Lov udtrykkelig gav Studenter af alle Fag Adgang til Nydelsen af begge Stiftelsers Goder, gjorde dog Reglementet af 1818 ingen Forandring i saa Henseende. Den rørte overhovedet aldeles ikke ved Bestyrelsesforholdene, og de theologiske Professorer vedbleve altsaa fremdeles under Tilsyn af Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler at raade over disse den kjøbenhavnske Høiskoles største Beneficier. Det var først i Aaret 1843, altsaa omtrent 70 Aar, efterat der første Gang offentlig var ført Anke over denne Ordning af Stiftelsernes Bestyrelse, at der endelig skete en Indskrænkning i Fakultetets Eneraadighed. Efterat det nemlig først ved en kongelig Befaling af 25 Marts 1843 var blevet paalagt Universitets-Direktionen bl. A. at tage under Overveielse, om der ikke kunde være Anledning til at henlægge Forvaltningen saavel af Universitetets som Kommunitetets Jordegods og Kapitalformue under een Autoritet, stadfæstede Kongen den 15 Dec. s. A. en Indstilling af nysnævnte Direktion, hvorefter Bestyrelsen af samtlige Kommunitetet tilhørende Midler og Eiendomme fra 1 Jan. 1844 skulde henlægges under den i Aaret 1837 oprettede Universitets-Qvæstur, med hvilken et saakaldet *inspectoratus qvæsturæ* skulde føre Tilsyn[1]). Som en Konseqvents af den saaledes tilveiebragte Eenhed i Universitetets og Kommunitetets økonomiske Bestyrelse blev det Aaret efter besluttet ligeledes at forene Bestillingerne som Forvaltere over de tvende Stiftelsers Gods, saaledes at dette under

[1]) Selmer Kbhvns Univ. Aarbog for 1843 S. 10—24. Af Qvæsturkontorets Embedsmænd skulde Bogholderen og Kassereren være fælles for Universitetet og Kommunitetet, hvorimod der for hver af disse Stiftelser ansattes en særlig Kassekontrollør og Sekretær.

Eet deeltes i 4 Forvalterdistrikter[1]. Medens det theologiske Fakultet ifølge det nys Anførte mistede sin Myndighed over Kommunitetets økonomiske Anliggender, skulde det derimod som hidtil bibeholde Bestyrelsen saavel af Stipendievæsenet som af Regentsen, indtil der i saa Henseende blev truffen en anden Bestemmelse, hvortil Universitets-Direktionen skulde indkomme med nærmere Forslag. Men allerede inden den kongelige Beslutning af 15 Dec. 1843 var bleven meddeelt Konsistorium, havde dette af egen Drift udarbeidet et Forslag sigtende til at betage Fakultetet som saadant Resten af dets Raadighed med Hensyn til Kommunitet og Regents. Efter dette Forslag, der foreløbig stadfæstedes af Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler og traadte i Kraft fra Begyndelsen af Aaret 1845, overdroges den umiddelbare Bestyrelse af Kommunitetets Stipendievæsen saavel i Henseende til Tilsynet med Alumnerne og Ledelsen af Regentsens Anliggender som i Henseende til den halvaarlige Uddeling af Stipendiet og Tilstaaelsen af overordentlige Understøttelser til en bestandig Bestyrelses-Komitee. Denne skulde bestaae af tre af Konsistorium paa 5 Aar valgte *Professores consistoriales*, af hvilke de to skulde være Medlemmer af det theologiske og den tredie af det juridiske Fakultet, og som alle efter Udløbet af de 5 Aar kunde gjenvælges. Hvert af dens Medlemmer fik en aarlig Godtgjørelse (100 Rdr.) af Kommunitetets Kasse, ligesom der ogsaa stilledes en vis Sum aarlig til dens Raadighed, forat den dermed kunde bestride det fornødne Skriveri samt Budtjenesten. Den overordnede Bestyrelse af begge Stiftelser skulde der-

---

[1]) Skr. fra Univ.-Dir. af 17 Aug. 1844, jfr. Selmer Kbhvns Univ. Aarbog for s. A. S. 81. ff.

imod tilkomme Konsistorium, saaledes at alle Indberetninger, Forestillinger o. s. v., der tidligere vare gaaede fra det theologiske Fakultet umiddelbart til Universitets-Direktionen, for Fremtiden af Komiteen skulde tilstilles hiint, efter Omstændighederne til endelig Afgjørelse eller til foreløbig Forhandling og Indsendelse til nysnævnte Direktion. Til Konsistorium overdroges det saaledes navnlig at udnævne Stiftelsernes underordnede Bestillingsmænd, at meddele Studenter, der ikke havde taget anden Examen i rette Tid og desaarsag ikke kunde optræde som Ansøgere af Kommunitetet, den hertil fornødne Dispensation, fremdeles under særegne Omstændigheder at tilstaae Alumner et halvt Aars Forlængelse og endelig at fratage en Alumnus hans Stipendium, hvilket sidste dog ikkun kunde skee ifølge Indstilling af Bestyrelses-Komiteen. Til denne var det derimod overladt midlertidig at indeholde Stipendiet saavelsom at standse dets Udbetaling i Tilfælde af, at det var bundet til en Betingelse, som ikke opfyldtes, i hvilket Fald den Paagjældende dog kunde indskyde sig under Konsistoriums Dom[1]).

91. Allerede længe forinden der saaledes skete en indgribende Forandring med begge Stiftelsers overordnede Bestyrelse, var der foregaaet en lignende med Provstens Embede. Medens dette i Aaret 1829 stod ledigt, blev det nemlig ved en kongelig Resolution af 15 Sept. s. A.[2]) bestemt, at Provsten ikke længer skulde udnævnes af det theologiske Fakultet, men beskikkes umiddelbart af Kongen,

---

[1]) Jfr. Motiverne til Regl. af 11 Febr. 1848 i Lindes Meddelelser ang. Kbhvns Univ. o. s. v. S. 834. Samtlige Forslagets Bestemmelser ere saagodtsom uforandrede gaaede over i nysnævnte Regl. (see sammes §§ 13 ff.).

[2]) I Reskriptsaml.

og at Adgangen til Embedet, hvorfra Bestillingen som Notarius ved det theologiske Fakultet adskiltes, skulde staae aaben for alle Universitetslærere undtagen *Professores ordinarii* af nysnævnte Fakultet. Embedets Indkomster bestemtes ved samme Leilighed til 300 Rdr. aarlig af Kommunitetets Kasse, Brugen af Boligen i Regentsens 5te Gang og 10 Favne Brænde om Aaret. Den første Provst, der ifølge den saaledes tagne Bestemmelse erholdt umiddelbar kongelig Beskikkelse, var Professor i Philologien Christian Frederik Petersen[1]).

92. To Aar efter Provste-Embedets nye Ordning besluttedes det at beskikke en Viceprovst, der i den egentlige Provsts Forfald kunde føre det daglige Tilsyn med Ordenen paa Regentsen. Ved en Skrivelse fra Universitets-Direktionen af 24 Sept. 1831[2]) tillodes det nemlig det theologiske Fakultet at indrømme »en ældre værdig og duelig Akademikus« Brugen af den af to Værelser bestaaende Leilighed paa Regentsen (Nr. 6 i 2den Gang), der tilligemed frit Brændsel hidtil havde været overladt den da afdøde Underbibliothekar ved Universitets-Bibliotheket, Professor Bloch[3]), imod at han til Vederlag herfor skulde overtage den nysnævnte Tilsynspligt. Der fandtes dengang ikke Anledning til at fastsætte nogen Løn for denne nye Bestilling; men senere blev der ifølge kongelig Tilladelse af 10 Okt. 1842 tilstaaet den saaledes udnævnte Viceprovst, nuværende Justitsraad F. Fabricius, for hans Person en

---

[1]) Han administrerede Embedet indtil 1858, da han resignerede (død Aaret efter d. 20 Okt., 73 Aar gl.) og efterfulgtes af den nuværende Regentsprovst Prof. juris F. J. T. Gram.

[2]) I Reskriptsaml. I den anførte Skr. som overhovedet oftere i officielle Udfærdigelser benævnes den omhandlede Embedsmand mindre korrekt Viceinspektor.

[3]) Otto Diderik B, død d. 15 Juni 1831.

aarlig Godtgjørelse af 100 Rdr.[1]) Istedetfor den Viceprovsten fra Først af anviste Bolig i 2den Gang indrettedes der ham i Aaret 1848 en rummeligere (3 Værelser) og smukkere Leilighed i Kirkegangen[2]).

93. Blandt de tvende Stiftelsers Embedsmænd maa i dette Tidsrum endnu nævnes Regentslægen. Forat der kunde anvendes saameget mere af det Bingske Legats Renter til Lægemidler for og bedre Forpleining af syge Regentsalumner (jfr. ovenfor S. 310), foresloges det nemlig i Aaret 1831, at Kommunitetet skulde antage og selv lønne en fast Læge for de Regentsianere, hvis Sygdomstilfælde ikke var af den Beskaffenhed, at de burde indlægges paa Hospitalet. Dette Forslag blev stadfæstet af Kongen den 9 Juli s. A., saaledes at Lægens Løn bestemtes til 100 Rdr. aarlig, og det theologiske Fakultet ansatte i Henhold hertil Cand. med. H. C. Crone som første Regentslæge[3]).

94. Af underordnede Bestillingsmænd var der nu ikke længer Spørgsmaal om andre end Regentsens Underbetjent og Portner, hvis Forretninger ere omtalte paa sine Steder i det Foregaaende. Som det vil erindres, var der indrømmet den førstnævnte af disse Betjente Tilladelse til i sin Beboelsesleilighed i Kirkegangen at holde en lille Beværtning med Thee, Smørrebrød o. desl. for Alumnerne, medens det derimod tidligere var ham forbudt at udskjænke Brændeviin og andre stærke Drikke. Men dette Forbud var i Tidens Løb blevet forglemt eller overholdtes i alt Fald ikke, og Underbetjentens Leilighed eller »Kroen« var, som senere nærmere skal omtales, i den

---

[1]) Selmer Kbhvns Univ. Aarbog for 1842 S. 109.

[2]) Lindes Meddelelser ang. Kbhvns Univ. o. s. v. S. 975.

[3]) Den kgl. Resol. findes i Reskriptsaml., jfr. Selmer Akademiske Tidender for 1834 S. 138.

første Deel af dette Tidsrum et fuldstændigt Værtshuus, som havde flittigt Besøg ikke alene af Regentsianerne, men ogsaa af Studenter ude fra Byen. Efter Provsteskiftet 1829, der i saa mange Henseender blev af indgribende Betydning for Regentsens og dens Beboeres Anliggender, indskrænkedes Kroholdet inden de gamle Grændser, idet det 1833 indskjærpedes, at »Værten« kun maatte forsyne Alumnerne med de ovenantydede Artikler og — hvad der da allerede i nogen Tid havde fundet Sted — med Middagsspise ved sluttet Bord, at det vel ikke ubetinget skulde være formeent at optage forhenværende Regentsianere ved Bordet, men at ellers ingen Kollegiet uvedkommende Person maatte have Adgang til Kroen, at Spil, Sviir o. desl. skulde være forbudt sammesteds og al Beværtning ophøre Kl. 11. Denne Indskrænkning dannede Overgangen til en fuldstændig Afskaffelse af al Beværtning i Underbetjentens Leilighed, hvilken Foranstaltning gjennemførtes ved den to Aar efter indtraadte Vakance i Bestillingen, idet Kroen ifølge en Fakultetsbeslutning for bestandig lukkedes den 30 Sept. 1835, og i den følgende Tid tillodes det kun Underbetjenten (og senere Portneren) indtil Kl. 10 om Aftenen at have Udsalg af Kaffe, Thee, Brød og desl. samt efter Overeenskomst med Alumnerne at tilberede Middagsmad for dem, men uden at Noget maatte fortæres i hans Leilighed. Vel nærmest som en Erstatning til Underbetjenten for det Tab i Indtægter, der kunde følge af Kroens Lukning, forhøiedes Aaret efter det Beløb, der var tillagt ham deels i Løn deels til Bestridelsen af det fornødne Tyendehold. Yderligere Forhøielser tilstodes i Aarene 1842 og 1845; men da i 1847 den daværende Underbetjent var afgaaet ved Døden, besluttedes det at virkeliggjøre en Plan, der oftere havde været paa Tale, nemlig at slaae begge de omhandlede Be-

stillinger sammen i een, hvis Ihændehaver skulde føre Navnet Portner. Der fastsattes for denne en passende Løn, og samtidig forøgedes Lønningen for en allerede tidligere til Kollegiets Brug antagen fast Karl. Ved samme Leilighed indrettedes der ved Inddragelsen af to Alumneværelser i 4de Gang en ordentlig og rummelig Portnerbolig med tilhørende Kjøkken og Udgang til Porten, medens derimod den tidligere Underbetjent-Bolig først paatænktes anvendt til to Læseværelser med fælles Sovekammer for to Alumner, men senere, som nys berettet, forandredes til Bolig for Viceprovsten[1]).

III.

95—99. Alumnernes Antal; Betingelserne for deres Antagelse o. s. v.; privilegerede og extraordinære Alumner; deres Fritagelse for Størstedelen af de tidligere omhandlede Forpligtelser; Størrelsen af den dem af Kommunitetet ydede Understøttelse.

95. Uagtet det, som allerede antydet, ikke med Grund var at befrygte, at Kommunitetet vilde blive overbebyrdet ved den forhøiede Understøttelse, det ifølge Reglementet af 1818 var Hensigten at yde, indeholdt dog den Omstændighed, at først Oprettelsen af Universitetet i Christiania og siden Norges Adskillelse fra Danmark maatte antages at have formindsket Tallet af Personer, der vilde attraae og vare qvalificerede til at erholde akademisk Understøttelse, tilstrækkelig Opfordring til at raade Bod paa den i Løbet af det foregaaende Aarhundrede skete uforholdsmæssige Forøgelse af Alumnernes Antal. Det nye

---

[1]) Alt ifølge kgl. Resol. af 15 Okt. 1847, see Selmer Kbhvns Univ. Aarbog for s. A. S. 76 f.

Reglement bestemte derfor, at Tallet af Kommunitetets Alumner, der 1818 beløb sig til 154, ved Inddragelse i Løbet af 4 Aar skulde indskrænkes til 130.

Derimod skete der ikke nogen Forandring i Antallet af Regentsianerne, der alle 100 skulde være Kommunitets-Alumner. Det var imidlertid i Virkeligheden langtfra, at Antallet af Regentsens Indvaanere var indskrænket til disse 100. Den tidligere omtalte Skik at indtage Personer paa Værelserne som Gratister var allerede i sidste Halvdeel af foregaaende Tidsrum bleven fulgt i et stedse voxende Omfang. Istedetfor at Stiftelsens Foresatte skulde have modsat sig denne Skik, var det ikke sjeldent, at de anbefalede Personer, for hvilke de interesserede sig, til at optages som Gratister i disse eller hine Kontubernalers Leilighed, og det var derfor heller ikke underligt, at Alumnerne af egen Drift stedse meer og meer benyttede sig af Retten til at skjænke Slægtninge og Venner Huusly hos sig. Det var vel en stiltiende Forudsætning, at Gratisterne skulde være Studerende, men dette Ord toges i en saa vid Betydning, at det omfattede endog Skoledisciple, og mangen ældre Embedsmand omkring i vore Provindser har endnu Minder om et Regentsliv ikke alene fra sine Studenter-, men endog fra sine Skoleaar. Endmindre er det da at undres over, at Alumnernes tilreisende Fædre eller andre Slægtninge ofte betragtede Regentsen som et Slags Gjæstgiversted, hvor de havde frit Natteherberg under deres Ophold i Hovedstaden. Hele dette Uvæsen ophørte først ganske henimod Midten af dette Tidsrum. Provsteskiftet i 1829 havde allerede bidraget til væsentlig at indskrænke Ondet, idet det da vedtoges, at en Gratist ikkun kunde optages, naar begge Kontubernaler vare enige i Ønsket herom og udtrykkelig anbefalede den Paagjæl-

dende for god Opførsel og Flid, og den 16 Okt. 1834 stadfæstede Fakultetet en Indstilling fra Provsten om, at Gratist-Væsenet i den her omhandlede Betydning af Ordet skulde være aldeles afskaffet. Aaret efter bestemtes det derimod, at ligesom det allerede længe havde været Regel, at Fakultetet udnævnte en saakaldet fast Gratist, saaledes skulde der for Fremtiden bestandig udnævnes to saadanne.

Under de ovennævnte for begge Stiftelsers Alumner fastsatte Antal indbefattedes baade Privilegerede og Uprivilegerede. Da der imidlertid ikke var sat nogen Grændse for Antallet af de førstnævnte — alene med Undtagelse af de fra Frederiksborg Skole dimitterede Alumner, hvis Tal ikke kunde overstige 8 — lod det sig tænke, at der kunde opstaae et for stort Misforhold mellem Antallet af privilegerede og uprivilegerede Alumner. Dette blev virkelig ogsaa Tilfældet, saaledes at Antallet af hine i Slutningen af Aaret 1831 udgjorde ikke mindre end 28, med andre Ord over $\frac{1}{4}$ af Regentsens og henved $\frac{1}{8}$ af Kommunitetets samtlige Alumner. For Regentsens Vedkommende kunde der imidlertid ikke raades Bod paa denne Ulempe, uden en Begrændsning af de Privilegeredes Antal, hvorpaa der selvfølgelig ikke kunde tænkes. Derimod søgtes Misforholdet, hvad Kommunitetet angaaer, afhjulpet derved, at Bestyrelsen Aaret efter bemyndigedes til, saafremt der ved den halvaarlige Uddeling af Stipendiet fandtes flere end 20 privilegerede Ansøgere, da at uddele saamange overordentlige Portioner af Stipendiets nedenfor omtalte laveste Grad til uprivilegerede Ansøgere, som der var flere end 20 af hine [1]).

[1]) Kgl. Resol. af 30 Marts 1832 (Selmer Akad. Tid. for 1834 S. 174 ff.).

96. I Henseende til de Qvalifikationer, der skulde fordres som Betingelser for Adgang til de tvende Stiftelser, kan det foreløbig bemærkes, at der i Reglementet af 1818 ligesaalidt som i de tidligere gjældende Bestemmelser udtrykkelig var udtalt Noget om Virkningen af Ansøgernes Fødested og Religionsbekjendelse. Hvad det første Moment angaaer, synes det imidlertid afgjort, at, medens der forhen neppe under nogen Omstændighed var blevet tilstaaet Holstenere og Lauenborgere Adgang til Kommunitet og Regents, saa vilde der, naar Betingelserne for Adgang iøvrigt vare tilstede, i dette Tidsrum ikkun være blevet stillet den Fordring til Ansøgerne, at de skulde have Indfødsret i den danske Stat[1]). I Henseende til det andet Punkt blev det mest praktiske Spørgsmaal i Aaret 1840 af Universitets-Direktionen afgjort derhen, at jødiske Studenter, der ellers havde de fornødne Qvalifikationer, ikke kunde ansees uberettigede til Optagelse blandt de tvende Stiftelsers Alumner[2]). Iøvrigt vare Betingelserne for Adkomst til at komme i Betragtning ved Uddelingen af Pladser paa Kommunitet og Regents ligesom forhen Trang, god Opførsel og Flid. Herom indeholdt Reglementet af 1818 følgende nærmere Forskrifter. Adgang til Optagelse som Alumnus skulde — afseet fra de særegne for Privilegerede gjældende Regler — i det første akademiske Aar

[1]) I Bekjendtgjørelse af 20 Dec. 1833 (i Saml. af Forordn.) hedder det, at de Studenter, som have bestaaet den ved samme anordnede Præliminærexamen, skulle, forsaavidt de ere fødte i de kgl. Stater eller udenfor disse i saadanne Forholde, at dem ifølge Lovgivningen tilkommer Indfødtes Rettigheder, have Adgang til at nyde akademiske Beneficier. Jfr. Regl. for Komm. og Reg. af 11 Febr. 1848 § 3 Nr. 1: »at han (Ansøgeren til Komm.) ifølge Lovgivningen har Indfødtes Ret«.

[2]) Skr. fra Dir. af 7 Nov. 1840 (Selmer Kbhvns Univ. Aarbog for s. A. S. 54 f.).

staae aaben for Studenter, som vare dimitterede fra en offentlig Skole og der havde været Stipendiater eller Gratister, forudsat at de ved *Examen artium* havde erholdt bedste Charakteer, og under særegne Omstændigheder ogsaa for privat Dimitterede med samme Hovedcharakteer, dog at Udnævnelsesretten i saa Fald tilkom Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler. Den saaledes erhvervede Plads tabtes imidlertid, naar Vedkommende ikke inden eet Aar fra Udnævnelsen bestod begge Afdelinger af anden Examen idetmindste med næstbedste Charakteer, hvorimod Pladsen under den modsatte Forudsætning kunde beholdes i tre Aar, efterat han havde bestaaet nysnævnte Examen. Efter Udløbet af det første akademiske Aar fordredes der som Betingelse for Adgang næstbedste Charakteer ved anden Examen, og Beneficierne kunde da nydes i tre Aar fra Udnævnelsen, i ethvert Fald dog ikke længere end et halvt Aar, efterat den Paagjældende havde bestaaet sin Embedsexamen — en Bestemmelse, fra hvilken der dog af Universitets-Direktionen og senere af Konsistorium i særegne Tilfælde kunde gjøres Undtagelse, saaledes at der tilstodes endnu et halvt Aars Forlængelse. Ansattes en Alumnus i nogen offentlig Betjening, ophørte Beneficierne strax uden alt Hensyn til de nysangivne almindelige Grændser for dets Varighed. — Forat Bestyrelsen kunde sættes istand til at danne sig en saavidt mulig tilforladelig Dom om det vigtige Punkt Ansøgerens Trang, anordnedes der i Aaret 1835 et Schema for de saakaldte *testimonia paupertatis*, som enhver Ansøger under sit Navns Underskrift skulde udfylde, og som Hjemstedets Øvrighed skulde forsyne med Paategning om, at der Intet var den bevidst, som talte mod Angivelsernes Rigtighed[1].

[1]) Kgl. Resol. 2 Jan. 1835 (Selmer Akad. Tid. for s. A. S. 112 ff.).

97. Det Løfte, der i Fundatsen af 1777 var givet om, at der ikke skulde meddeles flere end de da bestaaende Privilegier paa fortrinlig Adgang til Kommunitet og Regents, blev i dette Tidsrum ikke aldeles strængt overholdt. Det bestemtes nemlig i Aaret 1840, at Sønner af danske Undersaatter i de ostindiske Besiddelser, der dimitteredes til Universitetet enten umiddelbart fra disse eller efter forud at have faaet fortrinlig Adgang til Elevpladser paa Sorø Akademi eller til Gratistpladser i nogen lærd Skole, skulde betragtes som privilegerede i den omhandlede Henseende[1]), og Aaret efter udvidedes det Privilegium, der tidligere var meddeelt Personer, der sendtes til Universitetet fra Færøerne eller Grønland, til Studenter, der ikkun hørte hjemme i disse Bilande, naar de ikke havde tilbragt mere end høist 5 Aar heri Landet forinden deres Optagelse blandt de akademiske Borgere[2]). Ligesom imidlertid de Sidstnævnte skulde godtgjøre Trang samt Duelighed og Flid, saaledes forudsatte Privilegiet for de Førstnævnte — hvilket mistede sin Betydning ved de ostindiske Koloniers Salg 1845 — foruden Vidnesbyrd om Uformuenhed endvidere, at den Paagjældendes Forældre enten vare vedblevne at have Ophold i Kolonierne eller vare døde sammesteds. Iøvrigt fortolkedes de ældre Privilegier til Kommunitetet og Regentsen i dette Tidsrum saaledes, at, medens Studenter, der dimitteredes fra Island, Færøerne eller Grønland, samt Islændere, der havde havt fri Skolegang i Kjøbenhavns, Roeskilde, Helsingør eller Slagelse Latinskoler,

[1]) Kgl. Resol. af 18 Dec. 1840 (Selmer Kbhvns Univ. Aarbog for s. A. S. 55 ff).

[2]) Kgl. Resol. af 6 Nov. 1841 (Selmer Kbhvns Univ. Aarbog for s. A. S. 67 f.)

[redacted]

ikke behøvede at godtgjøre Trang[1]) eller at have erholdt bedste Charakteer ved *Examen artium*, skulde de Privilegerede fra Frederiksborg Skole derimod opfylde de almindelige Betingelser for i det første Studenteraar at opnaae Adgang til de tvende Stiftelser. Ligesom Islændernes Privilegium efter det Anførte var det fortrinligste, saaledes bestemtes det endnu i Aaret 1832, at Universitets-Direktionen skulde kunne bevilge særdeles trængende og flittige islandske Studenter en aarlig Forhøielse af deres Kommunitets-Stipendium, saaledes at de kom til at nyde dobbelt Portion af Stipendiets nedenfor omtalte laveste Grad[2]).

Af extraordinære Alumner var der i denne Periode, afseet fra Præsterne ved Trinitatis Kirke, kun Spørgsmaal om de fire grønlandske Missionselever, der ifølge Reglementet af 1818 foruden fri Bolig paa Regentsen nøde hver 2 Rdr. ugentlig, og de tre islandske Studenter, der her i Danmark lagde sig efter Lægevidenskaben, og som ligeledes ugentlig skulde oppebære hver 2 Rdr. af Kommunitetet[3]). Disse extraordinære Beneficier skulde efter Reglementets Bestemmelse ikke have nogen Indflydelse paa Antallet af de ordinære Kommunitets- og Regentspladser.

98. Under de Forhandlinger, der gik umiddelbart forud for den Reform af de tvende Stiftelser, som fandt sit Udtryk i Reglementet af 1818, erklæredes det udtrykkelig for uhensigtsmæssigt at tænke paa en Gjenoptagelse af de sidst i forrige Aarhundrede uddøde Kloster-

---

[1]) Kancelli-Skr. af 9 Dec. 1828, Univ.-Dir.-Skr. af 27 s. M., Selmer Akad. Tid. for 1834 S. 176 f.

[2]) Kgl. Resol. af 14 Dec. 1832 (Selmer a. St. S. 177 f).

[3]) See ovenfor S. 212 og 291. Det omtalte Beneficium indrømmedes, saalænge den særlige chirurgiske Examen bestod; ved enkelte kgl. Resolutioner endog Ikke-Studenter (jfr. Scheel Om Kbhvns Univ. Koll. og Stip. S. 30 og de der i Anm. 61 citerede Steder).

øvelser[1]). Da der endnu mindre kunde være Spørgsmaal om som tidligere at paalægge Alumnerne under Straf at deeltage i Gudstjenesten, paahvilede der dem nu ikke længer andre Forpligtelser end flittig at fortsætte deres Studeringer, i hvilken Henseende de navnlig skulde godtgjøre, at de hørte de akademiske Forelæsninger[2]), at udvise en sædelig og anstændig Opførsel og endelig ikke at reise bort udenfor de anordnede Ferier uden Bestyrelsens Tilladelse. For Brud paa disse Forpligtelser kunde Bestyrelsen efter Omstændighederne nedsætte den Paagjældendes Kommunitets-Stipendium fra en høiere til en lavere Grad, midlertidig indeholde det eller endog ganske berøve ham Nydelsen af Stiftelsernes Goder.

99. Medens Alumnernes Forpligtelser saaledes vare indskrænkede inden langt snævrere Grændser end efter den ældre Kommunitets-Lovgivning, var, som allerede forhen antydet, den Understøttelse, der ydedes dem, ved Reglementet af 1818 forøget i et ingenlunde ubetydeligt Omfang. Idet vi iøvrigt ogsaa for dette Tidsrums Vedkommende forbeholde os at omtale Regentsen og de Vilkaar, under hvilke dens Beboere vare stillede, i et særligt Afsnit, skulle vi her ikkun foreløbig bemærke, at der ved Reformen i 1818 ikke skete nogen Forøgelse af det oprindelig fra Ligbæringen hidrørende almindelige Regentsstipendium, der vedblivende udgjorde 20 Rdr. aarlig for hver Alumnus. Hvad derimod angaaer Kommunitets-Stipendiet, der, som det vil erindres, ligefra 1736 kun havde været 4 Mark ugentlig, bestemte Reglementet af 1818,

[1]) Kollegial-Tidenden for 1818 S. 797.
[2]) Ved Konsistoriums-Beslutning af 17 Marts 1847 indførtes det nu brugelige Schema for Flidsattester (Selmer Kbhvns Univ. Aarbog for s. A. S. 77).

at det herefter skulde have tre Grader af forskjellig Størrelse, idet nemlig samtlige Alumner fordeeltes i ligesaa mange Klasser, saaledes at 60 skulde oppebære hver 1 Rdr., 40 hver 9 Mark og 30 hver 2 Rdr. ugentlig, dog at Antallet af Personerne i den første eller nederste Klasse kunde forøges i samme Forhold, som der ikke var Qvalificerede nok til de to andre. I det første Aar, en Student havde Kommunitets-Stipendiet, oppebar han kun dettes nederste Grad, og Oprykning fra denne til den næste Klasse og herfra atter til den tredie kunde ikkun tilstaaes, efterat den lavere Grad havde været nydt i et heelt Aar, og forudsatte derhos Indgivelsen af særlig Ansøgning og Godtgjørelse af de samme Qvalificationer, som udfordredes til første Gang at erholde Stipendiet. Som et Slags Reminiscens af den gamle Exspektant-Institution indeholdt Reglementet en Bemyndigelse for Bestyrelsen til at indstille de mest trængende og værdige blandt de Ansøgere, der ikke havde kunnet komme i Betragtning ved den halvaarlige Uddeling af Stipendiet, til af Universitets-Direktionen at erholde en overordentlig Understøttelse af 20 Rdr. hver, dog saaledes at der ikke paa denne Maade maatte raades over mere end 500 Rdr. aarlig. Disse halvaarlige Understøttelser, der iøvrigt senere langt oversteg de fastsatte 500 Rdr.[1]), foresloges i Aaret 1837 inddragne, imod at man kom de mest trængende unge akademiske Borgere til Hjælp paa en Maade, der vilde have indeholdt en nok saa stor Velgjerning mod Studenterstanden i det Hele som hiin Understøttelse. Det var den gamle Plan om at indrette en Filial-Regents, som her gik igjen, idet nemlig det theologiske Fakultet androg paa Tilladelse til

[1]) Scheel a. St. S. 28.

[redacted]

for Kommunitetets Regning at kjøbe den tidligere Professorgaard, Eiendommen Nr. 34 (nu 13) i store Kannikestræde, og at indrette den til Bolig for 23 Studenter, som hver skulde have to smaa Værelser med tilhørende Brændeleilighed; men Planen vandt ikke Bifald, og Gaarden kom i privat Eie[1]. Det kan her endnu erindres, at der allerede i dette Tidsrum nu og da af Kommunitetets Midler tilstodes Reiseunderstøttelse til lovende Studerende[2], og endelig, at der under den i Aaret 1847 herskende Dyrtid tildeeltes Kommunitets- og Regents-Alumnerne et maanedligt Tillæg af 2 Rdr. for Tidsrummet fra 1 Mai til 31 Okt.[3].

IV.

Regentsen. 100—103. Omfattende Forbedringer ved Bygningens Indre (Eneværelser); Bohave, Brændsel og Stipendier; Opvartning o. desl.; Læseforeningen og den nyere Læseindretning.

100. Som paa sit Sted i det Foregaaende bemærket, fik Regentsbygningen ved den i Aaret 1778 fuldførte Paabygning af en ny Etage over 3die og 4de Gang i det Væsentlige det Udseende, den har den Dag idag, og der er desaarsag saagodtsom Intet at fortælle om Forandringer ved Kollegiets Ydre i det Tidsrum af dets Historie, vi her have for Øie. Det kan kun bemærkes, at der 1846 paa Gaardens vestlige Side op imod Nabostedets Sidehuus op-

[1] Selmer Kbhvns Univ. Aarbog f. 1837 S. 129.

[2] See t. Ex. Selmer Kbhvns Univ. Aarbog for 1837 S. 106, for 1839 S. 193.

[3] Kgl. Resol. af 2 Juli 1847 (Selmer Kbhvns Univ. Aarbog for s. A. S. 78).

førtes en lille Bygning til Ophold for Alumnernes Karle[1]). Til Forskjønnelse af Gaardsrummet bidrog det væsentlig, at der 1831 blev sat en Række Lindetræer langs med det nysnævnte Sidehuus, og at der 6—7 Aar senere under Vinduerne i den nordre Længe paa nogle Alumners Foranstaltning plantedes tre Viinranker, hvis smukke tætte Løv nu dækker den røde Muur lige op til Tagskjægget[2]).

Hvad Bygningens Indre angaaer, er derimod dette Tidsrum ulige rigere paa Forandringer og Forbedringer. Allerede i Aarene 1833—35 foretoges der en omfattende Reparation af samtlige 50 Læseværelser, hvorved Bjælkelofterne fik Gipsdække, Væggene afpudsedes og alt Træværk blev malet[3]). Dette var vel alt et Fremskridt til det Bedre; men det erkjendtes ikke destomindre fra Bestyrelsens Side, at Alumnernes Værelser »kun lidet svarede til deres Hensigt eller endog til de nøisomste Fordringer, der kunde gjøres til en offentlig Indretning af denne Beskaffenhed«[4]). Efterat der til Godtgjørelse af de mest fremtrædende Mangler ved Kollegiet var blevet optaget et Syn over Bygningen, skred man derfor i Aaret 1843 til en indgribende Forbedring af Regentsens indre Udstyrelse, og det blev den sidste mere betydningsfulde Foranstaltning til Kollegiets Vel, ved hvilken det theologiske Fakultet i sin Egenskab af dettes Bestyrelse indlagde sig Fortjeneste af Stiftelsen. I Løbet af Aarene 1843—46 fuldførtes de

---

1) Selmer Kbhvns Univ. Aarbog for 1845 S. 22 f.

2) Den første af disse Ranker blev plantet 1837 under Vinduerne i 1ste Gang af den daværende Regentsalumnus C. F. Frølich (død 1860 som Distriktslæge i Stubbekjøbing). De to andre skulle være plantede Aaret efter, den ene af nuværende Lærer ved Realskolen i Thorshavn Boysen, den anden af en Stud. theol. Hjort.

3) Selmer Akad. Tid. for 1834 S. 192.

4) Selmer Kbhvns Univ. Aarbog for 1843 S. 30.

Arbeider, til hvilke Fakultetet saaledes havde grebet Initiativet og Universitets-Direktionen erhvervet kongelig Tilladelse, saaledes at man begyndte med 6te Gang og endte med 1ste og 2den. I alle Alumnernes Værelser bleve de med Liimfarve overstrøgne Vægge, af hvilke Kalken ved enhver Berørelse faldt ned, forsynede med Brystpanel og betrukne med Tapetpapir, Gipsdække anbragt under Lofterne i Soveværelserne, Størstedelen af Gulvene omlagte — ved hvilken Leilighed de sidste Steengulve paa Kollegiet forsvandt — og nye runde Kakkelovne anbragte istedetfor de ældre fra forrige Aarhundrede hidrørende. Ud til Gangene afløstes de gamle plumpe fængselsagtige Døre med deres Jernlaase af nye pyntelige Døre med Messinghaandtag, og Værelserne befriedes herved for den Trækvind og Kulde, som tidligere trængte ind fra Gangene. Istedetfor de gamle udvendige Vinduesskodder i Stueetagen, der alle borttoges undtagen i Ligbærerkontoret ved Siden af Porten, anbragtes hist og her, hvor det for at undgaae Trækvind ansaaes hensigtsmæssigt, indvendige Skodder. Ogsaa til Trappegangene strakte Forbedringerne sig: de bleve afpudsede, malede og forsynede med Gipsloft, Jernstængerne, der havde holdt sig i Gangvinduerne lige indtil nu, borttoges, og i 1ste og 2den Gang, hvor Trappen var saa smal, at de Alumner, der flyttede ind i den øverste Etages Værelser, maatte lade deres Bohave hidse op til denne og trække det ind ad Gangvinduerne, bleve baade Trapper og Gange udvidede og de førstes snirklede Løb gjort lige. Endelig bleve ikke mindre end 16 gamle Skorstene, der optoge en særdeles stor Plads og voldte Røg i Værelserne, nedtagne og ombyttede med 4 Kaminrør. Som det var at vente, blev den til alle disse Foranstaltninger bevilgede Sum ikke ubetydelig overskredet; men Omkostningen ved

de udførte Arbeider var dog ingenlunde for stor, naar der saaes hen til den heldige Modsætning, de nye hyggelige og nette Værelser dannede til de gamle forfaldne Kamre, hvis ubehagelige og frastødende Udseende de ældre Slægter af Regentsianere endnu ville mindes, og det var ikke den mindste Vinding ved Forandringen, at Leilighedernes mere tidssvarende Indretning maatte opmuntre deres Beboere til, ogsaa hvad angaaer Værelsernes Udstyrelse med Bohave o. s. v., mere end forhen at følge med Tiden. Samtidig med Udførelsen af alle de her nævnte Forbedringer indskrænkedes den hidtil stedse saagodtsom undtagelsesfrie Regel om, at to og to Studenter som Kontubernaler vare fælles om to Regentsværelser, forsaavidt som der nemlig i 1ste, 2den og 4de Gang indrettedes 12 saakaldte Eneværelser. Ved de omtalte Byggearbeider indvandtes der nemlig Plads til 6 smaa nye Kamre, der bestemtes til Soveværelser for 12 Alumner, af hvilke hver havde sit eget Læseværelse, medens han kun deelte hiint med Kontubernalen. Skjøndt det ligger udenfor det Tidspunkt, der danner Grændsen for dette Skrift, kan det dog her bemærkes, at der til disse 12 Enepladser i 1848 endnu kom to nye, idet den Leilighed (Nr. 6 i anden Gang), som Viceprovsten hidtil havde beboet, da bestemtes til Bolig for to Alumner, der dog ikke som Beboerne af de andre Eneværelser havde fælles Sovekammer, men hver kun eet baade som Studere- og Sovekammer benyttet Værelse [1]. Indretningen af de her omtalte Eneværelser, der skulde besættes efter Alderen som Alumnus, var et Gode, hvorpaa Regentsianerne satte

[1]) Jfr. herved Selmer Kbhvns Univ. Aarbog for 1843 S. 30 f., 1844 S. 40, 1845 S. 22 f., og Linde Meddelelser ang. Kbhvns. Univ. o. s. v. S. 974 f.

[redacted]

en Priis, der bedst fremgaaer af den store Konkurrence, der siden bestandig har været om dem.

101. Med Hensyn til det Bohave, der i Slutningen af forrige Tidsrum forefandtes i Regentsleilighederne, foregik der i nærværende Periode ingen væsentlig Forandring[1], og ligeledes forblev det, hvad Beboernes Brændsels-Forsyning angaaer, forsaavidt ved det Gamle, som der ikkun i den senere Tid til ganske enkelte Leiligheder, der paa Grund af deres Størrelse eller af andre Aarsager vare vanskelige at opvarme, leveredes 2 Favne Brænde. For Alumnernes Kuur og Pleie i Sygdomstilfælde sørgedes der fremdeles paa samme Maade som i den anden Halvdeel af foregaaende Tidsrum (jfr. ovenfor S. 309 f.), og forsaavidt Omkostningerne herved oversteg Beløbet af det midlertidig indeholdte Kommunitets-Stipendium, skulde de afholdes af den til overordentlige Understøttelser bestemte Sum. De særlige Regentsstipendiers Antal forøgedes i Aaret 1829 med et af Sekretær K. G. Groth i Anledning af vor nuregjerende Konges Bryllup med Prindsesse Vilhelmine stiftet Legat til Beløb 600 Rdr., hvis Renter skifteviis skulde tildeles en fra Horsens eller Aarhuus og en fra Kjøbenhavn dimitteret Student, der maatte have første Charakteer til begge sine Examiner og ingen ringere Specialcharakteer end *haud illaudabilis*, og som kunde beholde Renten i 3 Aar og, hvis ingen anden Qvalificeret søgte Stipendiet efter disses Udløb, da endnu i 2 Aar[2].

---

[1]) Det kan kun bemærkes, at der under den ovenomtalte Hovedreparation af Alumnernes Værelser anbragtes faste Mad- og Klædeskabe i en Deel af Leilighederne, og at der til nogle af Eneværelserne, hvor Pladsen var meget indskrænket, paa Stiftelsens Bekostning anskaffedes Sovesophaer.

[2]) Scheel Om Kbhvns Univ. Koll. og Stip. S. 38. Det kan iøvrigt bemærkes, at Slægtninge af det omhandlede Legats Stifter efter

Forsaavidt Renten af det Noldske Legat, som forhen berørt, allerede længe ikke var bleven anvendt til Indkjøb af Brændsel for enkelte Regentsianere, men gaaet ind i Massen af Kommunitetets Midler, kan det endvidere betragtes som en Forøgelse af Regentsstipendiernes Antal, at Universitets-Direktionen i Aaret 1839 tillod, at Renten fremtidig hvert Aar uddeeltes til to trængende Alumner paa Kollegiet[1]). Samtidig stadfæstede Direktionen den Praxis, der maaskee endog allerede fra Slutningen af forrige Tidsrum var bleven fulgt ved Uddelingen af samtlige Regentsstipendier, nemlig at der ikke længere toges noget Hensyn til de oprindelig saagodtsom for dem alle gjældende Bestemmelser, hvorefter de vare henlagte til bestemte af Kollegiets Kamre.

102. Som det vil erindres, havde Regentsianernes Repræsentanter allerede i Aaret 1792 andraget paa, at der paa Kollegiet antoges et fast Opvartningspersonale, uden at dette Andragende imidlertid fandt Bestyrelsens Bifald. I Begyndelsen af dette Tidsrum lykkedes det derimod at gjennemføre den i mange Henseende heldige Foranstaltning, at Alumnerne i deres Valg af Oppasser udelukkende skulde være henviste til 12 i det Øiemed fast antagne Karle[2]). Uagtet denne Foranstaltning, der med Fakultetets Tilladelse traadte i Kraft fra 1 April 1824, var udgaaet fra Alumnerne selv, vakte den dog i Begyndelsen nogen Misnøie, og der indgaves endog nogle Aar senere af en stor Deel Regentsianere et Andragende om, at Valget

Fundatsen skulle have fortrinlig Adgang til Rentens Nydelse, selv om de ikke ere Regentsianere.

[1]) Skr. af 9 Marts 1839 (i Reskriptsaml.).

[2]) Da denne Beslutning toges, havde ikke mindre end 33 Personer som Opvartere deres Gang paa Regentsen, og blandt disse udtoges ved et af 10 Alumner bestaaende Udvalg de 12.

af deres Opvartere atter maatte være aldeles ubundet, uden at imidlertid Bestyrelsen heri fandt Anledning til at frafalde den gjennemførte Reform. Grundtrækkene af den nye Ordning forbleve uanseet de forskjellige Forandringer, den i Løbet af Tidsrummet undergik, de samme. Et af Bestyrelsen stadfæstet Reglement indeholdt Lovene derfor, og Tilsynet med dettes Overholdelse overdroges et Inspektorat, som fra Begyndelsen valgtes af Provsten, men fra Aaret 1836 af Alumnerne selv. Det dømte i Tvistigheder mellem Alumnerne og Opvarterne og havde Ret til at straffe de sidste med Bøder, som tilfaldt en til disses Bedste oprettet Sygekasse. Karlene, hvis Antal 1839 indskrænkedes til 10, skulde alle hver Morgen og Aften være tilstede paa Kollegiet og skiftedes desuden til paa bestemte Tider af Dagen at forrette Vagttjeneste, til hvilken Ende der anvistes dem et Lukaf i Kirkegangen, hvilket senere ombyttedes med det ovenomtalte lille Vagthuus i Gaarden.

De her omtalte Karle skulde ikkun bestride Alumnernes reent private Opvartning, hvorimod det ligesom forhen paahvilede de af Stiftelsen selv antagne Betjente og disses Tyende at holde Gaarden og Værelserne rene. I Aaret 1842 skete der i saa Henseende flere tidssvarende Reformer, hvis Overholdelse forsaavidt stilledes under Alumnernes eget Tilsyn, som hver Gangs Beboere skulde være beføiede til i det Øiemed at vælge en Inspektor af deres egen Midte. Ved samme Leilighed forpligtedes Portneren til baade Morgen og Aften uden Udgift for Alumnerne at forsyne disse med kogende Vand og i Sommermaanederne tillige med Gløder.

103. Vi komme endelig til Oprettelsen af en Anstalt til Regentsianernes Bedste, der spiller en særlig fremtrædende Rolle i dette Tidsrum af Kollegiets Historie,

og som vi derfor ogsaa noget udførligere skulle omtale, nemlig den saakaldte Læseforening. Tanken om Stiftelsen af en saadan skyldes Regentsens Provst Professor Petersen, der ved en Sammenkomst i Studenterforeningen i Sommeren 1831 yttrede sig herom til en af Alumnerne Stud. theol. H. S. Krarup. Denne greb strax med Iver den udtalte Tanke og vakte hos sine Kammerater levende Interesse for dens Virkeliggjørelse. Efter foreløbige Forhandlinger med Provsten angaaende Udførelsesmaaden for Foretagendet sammenkaldtes Regentsianerne den 23 Sept. s. A. til et Møde, paa hvilket det overdroges Krarup i Forening med Alumnerne J. H. Bang og Th. Müller at udarbeide en Plan for den paatænkte Anstalt og at ansøge det theologiske Fakultet om dets Tilladelse og Medvirkning til Udførelsen. Da Planen var færdig og meddeelt Alumnerne, af hvilke 81 strax tegnede sig som Deeltagere, indsendtes den i Begyndelsen af Okt. til Bestyrelsen med en Ansøgning, hvori der navnlig begjæredes et Lokale paa Regentsen med Brændsel og Belysning, Bidrag til Anskaffelse af det fornødne Inventarium, visse Tidsskrifters Holdelse for Kommunitets-Bibliothekets Regning og Hensættelse i Lokalet af enkelte samme tilhørende videnskabelige Bøger. Ansøgningen ledsagedes med Professor Petersens varme Anbefaling, og Fakultetet indstillede Sagen til Universitets-Direktionen, der den 26 Nov. tillod, at Leiligheden Nr. 4 i 2den Gang maatte indrettes til Lokale for Læseforeningen, at der maatte anvendes indtil 142 Rdr. til Anskaffelse af Inventarium, imod at dette blev Stiftelsens Eiendom, og at der maatte henlægges tre Favne Brænde aarlig til Opvarming af de to Læsestuer, hvorhos det paalagdes Fakultetet at tage den udarbeidede Plan under Overveielse og i Forening med Provsten paasee den

hensigtsmæssige Udførelse af de endelige Bestemmelser for Anstalten. Fakultetet betingede sig kun nogle faa Forandringer i den indsendte Plan og lovede Alumnerne enhver mulig Bistand til Iværksættelsen, og paa en Generalforsamling af Deeltagerne den 18 Dec. blev Planen med hine Forandringer endelig drøftet og vedtagen. Som Foreningens Formaal betegnedes det »at fremme sand videnskabelig Aand, selvstændig Tænkning, almindelig Dannelse og en livlig Ideekommunikation blandt Regentsens Alumner«, og af de vedtagne »Grundbestemmelser« kunne her mærkes følgende. Adgang til Optagelse skulde imod Erlæggelse af et maanedligt Pengebidrag, der foreløbig ansattes til 2 Mark, tilkomme Regentsens Embedsmænd, Alumner og Gratister, de sidste dog kun forsaavidt Udfaldet af en i den Anledning foretagen Afstemning ikke gik dem imod. Det udtaltes derhos som billigt, at de Regentsianere, som havde deeltaget i Foreningens Oprettelse og forlode Kollegiet inden Udgangen af 1832, fik Tilladelse til for det Første eet Aar derefter at være Medlemmer, dog uden Andeel i Bestyrelsen, og at overhovedet forhenværende Deeltagere i Foreningen, der efter at have forladt Hovedstaden senere kom hertil paa Besøg, kunde indføres som reisende Medlemmer. Bestyrelsen af Anstalten overdroges et af tre Medlemmer bestaaende Inspektorat; det havde den udøvende og dømmende Magt og var berettiget til efter Anmeldelse for og Tilladelse af Provsten at sammenkalde en overordentlig Generalforsamling. Det daglige og specielle Tilsyn med Lokalet paahvilede 7 Ephorer (een for hver Dag i Ugen), der kontrolleredes og i fornødent Fald straffedes med Bøder af Inspektoratet. Baade dette og hine valgtes paa den to Gange aarlig sammentrædende ordentlige Generalforsamling,

for hvilken Inspektoratet stod til Ansvar, og til hvilken det aflagde sit Regnskab, hvorhos det ved hvert Aars Udgang havde at afgive Indberetning til Fakultetet om Foreningens Størrelse og Virksomhed. Under Straf af Udelukkelse og følelige Bøder var al Beværtning i Lokalet forbudt. Tidsskrifter og Piecer skulde henligge mindst en Maaned i Læsestuen og derefter hensættes i et Bibliothek, hvorfra Inspektoratet bevilgede Udlaan. Lokalet aabnedes af Ephorerne om Vinteren Kl. 9 og om Sommeren Kl. 7 og lukkedes om Vinteren Kl. 11, om Sommeren Kl. 10. Forandring i Lovene kunde ikkun skee ved Generalforsamlingens Beslutning og med Fakultetets Stadfæstelse[1].

Nytaarsdag 1832 aabnedes den saaledes stiftede Læseforening, og den Interesse, Alumnerne følte for samme, viste sig i et stedse livligere Besøg. Idet vi iøvrigt med Hensyn til dens Betydning for Samlivet mellem Regentsianerne henvise til et senere Sted, skulle vi her bemærke, at dens heldige Indvirkning paa Videnskabelighedens Fremme iblandt dem fandt Anerkjendelse fra Fakultetets Side. Efter Udløbet af Foreningens første Leveaar yttrede dette nemlig sin Tilfredshed med dens Fremgang og Virksombed, og et Par Maaneder senere viste det sin Velvillie for den ved at bifalde en Generalforsamlings-Beslutning om, at de, der som Regentsalumner havde deeltaget i Foreningen mindst det sidste halve Aar, forinden de forlode Kollegiet, indtil videre kunde vedblive at være Medlemmer, ligesom Retten

[1]) Ophævelsen af Regentsens Læseforening, et Supplementblad til Universitetets indre Historie, S. 8 ff., F. Fabricius Et Par Ord i Anl. af Skriftet »Ophæv. af Reg.s Læseforening o. s. v.« S. 10 ff., Selmer Akad. Tid. for 1834 S. 188 ff.; med det næstsidste af de anførte Skrifter kan sammenholdes C. Ploug Reg.s Bestyrelse og Reg.s Læsef., Replik til Sekr. F. Fabricius (Kbhvnsposten for 1839 Nr. 292—93).

til Optagelse allerede Aaret i Forveien var bleven udvidet til Kommunitets-Alumner, som ikke boede paa Regentsen[1]). Men efterat det gode Forhold, der saaledes i Begyndelsen bestod mellem alle i Foreningen interesserede Parter, var blevet lidt forrykket derved, at Provsten enkelte Gange havde troet det nødvendigt at skride ind med Advarsler i Anledning af, at en i Lokalet fremlagt Bemærkningsbog benyttedes til private Kjævlerier, der ikke altid holdt sig indenfor det Sømmeliges Grændser — indtraf der i Aaret 1836 en Begivenhed, som i sine Følger beredede Foreningens Tilintetgjørelse. Paa en i hiint Aar afholdt Generalforsamling vedtoges der et nyt Udkast til Love for Foreningen, hvilket vel i det Væsentlige kun var at betragte som en Omarbeidelse af de ældre, men dog indeholdt enkelte vigtigere nye Bestemmelser. Dette Udkast vægrede Fakultetet sig ved at stadfæste, medmindre der foretoges Forandring i flere af de foreslaaede nye Regler, navnlig saaledes at den paatænkte ubetingede Adgang for forhenværende Regentsianere til at være Medlemmer af Foreningen begrændsedes, og at der til Afholdelse af overordentlige Generalforsamlinger i Exklusionstilfælde skulde udfordres høiere Tilladelse. Foreningen gjentog imidlertid sin Indstilling i uforandret Tilstand, men Fakultetet stod ogsaa fast ved sin Beslutning og afskar tilsidst Aaret efter al yderligere Forhandling ved at tilstille Foreningen Lovene i den Skikkelse, i hvilken det havde ønsket dem affattede, med Befaling om deres Ikrafttræden. Den Spænding, de her omhandlede Forhandlinger havde fremkaldt, for-

[1]) Til Oplysning om Foreningens Størrelse og Virksomhed bemærkes, at den 1834 havde 119 Medlemmer, og at der da holdtes 33 Tidsskrifter og Blade foruden 2 for Kommunitets-Bibliothekets Regning anskaffede periodiske Skrifter (Selmer Akad. Tid. for 1834 S. 190).

øgedes ved en kort efter indtraadt Konflikt med Provsten, der vægrede sig ved at tillade Afholdelsen af en Generalforsamling til Drøftelse af et fremsat Forslag om, at der i Foreningens Midte maatte tilstedes Forelæsninger og udførligere Meddelelser af videnskabelig Charakteer. Striden endtes vel med, at Fakultetet gav Tilladelse til den omspurgte Forsamlings Afholdelse — uden at imidlertid den antydede Plan nogensinde blev iværksat — men da Foreningens Bestyrelse omtrent samtidig blev opmærksom paa, at Fakultetet havde begaaet den formelle Feil at indføre adskillige, forøvrigt mindre væsentlige Forandringer i de nys stadfæstede Love, uden at disse Forandringer i Forveien vare vedtagne af Generalforsamlingen, tilstillede Foreningen Fakultetet en temmelig skarp affattet Protest herimod. Fakultetet afviste denne i en halv raillerende halv irettesættende Tone[1]), og Foreningen tog til Gjenmæle i et bittert Indlæg. Men vistnok allerede forinden samme kom Fakultetet ihænde, havde dette, der i Læseforeningens maaskee noget vel vidt drevne Haandhævelse af sin formelle Ret saae en farlig Tendents hos denne til saa at sige at danne en Stat i Staten og ganske at unddrage sig Bestyrelsens Tilsyn, besluttet sig til et Forsøg paa at blive fri for det konstitutionelle Væsen, som Læseforeningen havde bragt ind paa Regentsen. Det indgik nemlig til Universitets-Direktionen med en Indstilling om en fuldstændig Omordning af den hele Læseindretning, der, hvor-

---

[1]) I Læseforeningens Protest hed det bl. A., at Fakultetet havde indrømmet Generalforsamlingen »den høieste dømmende og lovgivende Magt«, dog saaledes, at dens Beslutninger først fik Lovskraft ved Fakultetets Stadfæstelse, og ved at gjengive den udhævede Passus havde dette sidste i sit Svar tilføiet den spydige Parenthes: »formodentlig menes dog kun i Læseforeningens Anliggender«.

meget man end maa holde Professorerne tilgode, at de følte sig stødte over den Tone, hvori Læseforeningens sidste Indlæg var holdt, dog vel meget smagte af det i de Tider saa yndede Princip: »Vi alene vide o. s. v.«. Foruden at nemlig Opmærksomheden henledededes paa de Udgifter, i hvilke Foreningen satte Medlemmerne, den Tidsspilde, som fulgte af Deeltagelsen i dens Bestyrelse, og de mindre heldige Virkninger, som kunde fremgaae deraf, at en Deel af Medlemmerne (de forhenværende Regentsianere) ikke stode i samme Forhold til Fakultetet som dem, for hvis Skyld Foreningen nærmest var oprettet — yttredes der ogsaa Frygt for, at de i Foreningen forefaldende Forhandlinger og Forsamlinger kunde »foranledige en Virksomhed i en Retning, der hverken kunde være gavnlig for vedkommende Individer selv eller for Samfundslivet paa Regentsen«. Hertil kom endnu, hed det, »at Valget af Tidsskrifter og Bøger ved den nærværende Indretning ikke altid kunde ventes at ville blive saa hensigtsmæssigt, som naar det bestyredes af Kyndigere og mere Erfarne«. Universitets-Direktionen indstillede Sagen til Kongen, der Nytaarsdag 1839 bifaldt, at der af Kommunitetet maatte anvendes indtil 500 Rdr. aarlig til Vedligeholdelse af Regentsens Læseforening uden nogen Bekostning for Alumnerne, men saaledes at hiin blev sat under nærmere Bestyrelse og Tilsyn af det theologiske Fakultet. I Begyndelsen af Febr. blev den kongelige Beslutning meddeelt Læseforeningen, hvis Medlemmers Fleertal paa en den 10 Marts afholdt Forsamling erklærede, at de betragtede Foreningen som opløst, og overdroge et nedsat Udvalg at realisere dens Eiendele, liqvidere dens Gjæld og for Fakultetet og Provsten at udtale Foreningens Smerte over det Passerede. Hvilke Følger Læseforeningens Op-

løsning drog efter sig for Livet iblandt Regentsianerne og Studenterne overhovedet, skulle vi paa et senere Sted komme til at omtale: her skal det endnu kun bemærkes, at en stor Deel af Alumnerne i den første Harme endog skriftlig forpligtede sig til aldrig mere at sætte deres Fod i Læsestuen, og at det nedsatte Udvalg ikke alene opfyldte det samme udtrykkelig overdragne Hverv, men derhos fandt sig foranlediget til i et særlig udgivet lille Skrift at indanke Sagen for den offentlige Menings Dom[1]).

Den nye Læseindretning, der afkjøbte den ældre en Deel af dens Eiendele, traadte i Live den 1 April 1839 og sattes under Viceprovstens særlige Tilsyn. I Begyndelsen, saalænge Stemningen hos Alumnerne var forbittret over det nys Passerede, benyttedes den kun i et ringe Omfang; men efterhaanden som Gemytterne afkjøledes og Erindringen om hine Begivenheder tabte sig, besøgtes Læsestuen mere og mere og blev senere en af de Indretninger paa Regentsen, hvorpaa Alumnerne sætte størst Priis. Adgangen til den skulde være fri for samtlige baade Regentsens og Kommunitetets Alumner, den skulde aabnes om Sommeren Kl. 8, om Vinteren Kl. 9 om Morgenen og hele Aaret igjennem lukkes Kl. 11 Aften. Anstaltens videnskabelige Apparat ligesom de for kortere Tid fremlagte Bøger, Tidsskrifter og Blade maatte kun benyttes paa Stedet, men kunde efter Udløbet af den Tid, hvori de saaledes skulde henligge i Læsestuen, erholdes tillaans. Hvad der ved Aarets Slutning ikke indlemmedes i det videnskabelige Haandbibliothek, solgtes ved Auktion til Alumnerne. »Specielle Regler for Iagttagelsen af den fornødne Orden og

---

1) Selmer Kbhvns Univ. Aarbog for 1839 S. 81 ff. samt de ovenfor S. 366 citerede Smaaskrifter.

Stilhed i Læsestuen — hedder det i Bestemmelserne for samme — ansees for unødvendige». Da Anstaltens Lokale i 2den Gang var meget mørkt, blev der under den ovenomtalte Hovedreparation af Regentsen i 1846 indrettet et nyt og smukt Lokale i Kirkegangen, bestaaende af 3 Værelser, en Konversationsstue, en Læsesal og et Værelse til Opstillingen af Haandbibliotheket, alle udstyrede, som Alumnernes Leiligheder bleve det under den nysnævnte Reparation. Det ældre Lokale omdannedes ved denne Leilighed paany til Bolig for to Regentsianere. [1])

V.

104. Tilblivelsen af et mere omfattende Samliv mellem Studenterne og Regentsen som Midtpunkt herfor indtil Stiftelsen af Studenterforeningen. 105. Livet paa Kollegiet efter dette Tidspunkt og indtil Nyerups Død (Jubilæet 1823). 106. De æsthetiske og litterære Interesser hos den akademiske Ungdom tildeels afløste af den politiske; Regentsianernes Forhold til denne; politiske Demonstrationer og andre Yttringer af den nye Tidsaand. 107. Regentslivet i mere indskrænket Forstand under den nye Provsts Auspicier. 108. Ophævelsen af Kollegiets Læseforening en Anledning til Stiftelsen af Akademikum; et Blik paa Stemninger og Tilstande blandt Studenterne under dennes Paavirkning med særligt Hensyn til Regentsalumnerne. 109. Det engere Samliv mellem disse efter 1839. 110. Slutning.

104. Ligesom der hidtil ikke havde bestaaet noget egentligt Fællesliv imellem Kjøbenhavns Studenter i Almindelighed, saaledes er det ogsaa først i denne Periode, at der kan være Tale om et Regentsliv i den Betydning, vor Tid vil underlægge dette Ord, at der indenfor den gamle Bygnings Mure rørte sig et frugtbart og væk-

[1]) Selmer Kbhvns Univ.s Aarbog for 1845 S. 22.

kende, et ungdomsfrisk og livsglad Samqvem mellem samtlige dens unge Beboere. Naar Regentsens Navn over hele Landet nævnes med en særegen Følelse af Kjærlighed og Pietet, da skyldes dette ikke alene den utydelige Erindring om, at Kollegiet er grundlagt af en Konge, der i Folkets Bevidsthed indtager en saa høi Plads som Christian IV, og at det siden hans Tid har skjænket mindst 5000 fattige unge Studenter Ly og Tilhold, men allermest maaskee Sagnene om det bevægede Ungdomsliv, for hvilket Gaarden i denne Aarrække var Skuepladsen. Og som det Følgende skal vise, var det, om end kun middelbart, netop fra Regentsen, at Stødet gaves til Dannelsen af de Samfund, der gik ud paa at samle og forene alle de i Hovedstadens Vrimmel adspredte Studenter.

Trangen til en livligere og almindeligere Ideeudvexling havde i Slutningen af foregaaende Tidsrum affødt, hvad vi i Oversigten over samme kaldte et peripatetisk Studenterliv, for hvilket Regentsen, hvor der paa eet Sted var koncentreret det største Antal Studenter, naturligen blev Midtpunktet. Men dette kunde ikke længe fyldestgjøre Gemytterne, hvis livlige æsthetiske og litterære Interesser i 1818 havde faaet et endnu kraftigere Sving ved »Tylvtens« Udfordring til Baggesen, hvorved den saa at sige paa hele den akademiske Ungdoms Vegne tilkastede ham Handsken. Man følte nu mere end nogensinde Nødvendigheden af et Samlingssted, der kunde optage Flere end det indskrænkede Rum mellem en Regentscelles eller et andet Studenterværelses fire Vægge, og Tanken vendte sig i saa Henseende til Regentsgaarden. I den begyndte der nu at blomstre et hidtil ukjendt Liv. Paa smukke Sommeraftener flokkedes ikke alene Regentsianerne, men ogsaa mange af Studenterne ude fra Byen i Skyggen af Lindens Krone;

Borde og Stole flyttedes fra Kamrene herud, og ved Glasset knyttedes de gamle Forbindelser fastere og stiftedes der nye. Fædrenes Drikkeviser og enkelte nye Studentersange gjenlød fra de oplyste Borde, og i livlig Samtale, under Alvor og Skjæmt udvexlede man Sympathier og Anskuelser i Henseende til Dagens brændende Spørgsmaal. Der hvilede en særegen begeistret og poetisk Stemning over disse improviserede Studentergilder, og Omgivelserne, der næsten havde været istand til at vække den, om den ei havde været der, forhøiede og forklarede den: det ærværdige Træ, gjennem hvis Løv Maanens Straaler forenede sig med Lysenes og Lampernes Skjær, de røde Mure, der gjennem to Aarhundreder havde seet den ene Slægt af tvende Rigers studerende Ungdom afløse den anden, og i Baggrunden det mægtige runde Taarn, der, aftegnende sig mørkt og skarpt paa den lyse Sommernatshimmel, stod som en vældig Mindestøtte om Gaardens Stifter — dannede i Forening et sjelden smukt Lokale for en Studenterfest. Disse Gilder havde imidlertid ikke varet længe, da det theologiske Fakultet i Forsommeren 1820 forbød, at man maatte være sammen senere end til Kl. 12. Saa maadeholdent dette Forbud end var, vakte det dog en levende Uvillie i Studenterverdenen, hvor man længe havde været uvant med at see de akademiske Foresatte gribe hæmmende ind i Ungdommens Færd, og det blev herigjennem den udvortes Anledning til, at Beslutningen modnedes om at skabe et fast og stadigt Foreningsbaand mellem alle Studenter. Ved et ualmindelig talrig besøgt Gilde, som kort efter afholdtes under Linden, fik Uvillien Luft i allehaande Udfald mod den foregaaede Indskrænkning i Studenterlivets Frihed og dets Ophavsmænd. Det var ved denne Sammenkomst, at Chr. Winthers og Krøyers Studentersang

»Her under Nathimlens rolige Skygge
Vil vi, o Frihed! dit Tempel opbygge»

første Gang blev sungen, og det Tempel, man byggede Friheden, blev den første danske Studenterforening, hvis Oprettelse man her aftalte som et Middel til »Videnskabeligheds og Brodersinds Fremme» og til Erhvervelse af »det Slags Dannelse, som ikke vel kan opnaaes uden fri og munter selskabelig Virksomhed» [1]).

105. I den saaledes stiftede Forening, der i Okt. s. A. begyndte sin Virksomhed i Regentsens umiddelbare Nærhed — paa 2den Sal i Gaarden Nr. 2 (nu 52) paa store Kjøbmagergade — vare ogsaa Regentsianerne i den første halve Snees Aar flittige Gjæster. Det var nu nærmest herhen, de søgte, naar det unge Blod ikke længer tillod dem at sidde bøiede over Bogen og Cellen blev dem for trang, og Livet henne paa Kjøbmagergade indeholdt Elementer nok til at yde dem den Forfriskelse og Adspredelse, de søgte. Da det nu tillige ingenlunde længer som i gamle Dage hørte til Sjeldenhederne, at Regentsens Indvaanere havde Adgang til Familiekredse i Hovedstaden, og da man i Studenterforeningen ligesaalidt med det theologiske Fakultet betragtede det som en Nødvendighed, at ethvert muntert Lag skulde være forbi til Midnat, som man i hine Kredse ved Baller og lignende Lystigheder, hvor de unge Studenter vare velsete Gjæster, altid brød op til det Klokkeslet, der i forrige Aarhundrede ansaaes for »god borgerlig Tid» — kunde det unægtelig stundom falde Regentsianerne lidt vanskelig at være hjemme til Kl. 12, da Porten lukkedes, og den Erobring, deres Forgjængere

[1]) Jfr. V. Rode Bidrag til den danske Studenterforenings Historie. Nordisk Univ.-Tidsskr. f. 1854-55 I. S. 131.

i saa Henseende havde gjort 1792, var saaledes nu ikke længer altid fyldestgjørende. Man hjalp sig da, som man kunde: man krøb ind ad Vinduerne. Beboerne af den nederste Etage maatte finde sig i den Byrde, der saaledes lagdes paa deres Værelser, og Vægteren var altfor godt indviet i det moderne Studenterliv til, at han skulde see nogen Fare for Retssikkerheden heri, og han fik desuden ved ethvert Gilde paa Regentsen sit Glas Punsch ud af Vinduet, ja stundom ovenikjøbet en varm Aftensmad serveret i sin Kabuds. Da Provsten imidlertid i Aaret 1829 søgte at standse Vindues-Indstigningen ved et Opslag, i hvilket han gjorde Regentsianerne bekjendte med de Løfter og Erklæringer, deres Forgjængere 1792 havde afgivet for det Tilfælde, at Porten maatte holdes aaben indtil Midnat, indgave ikke mindre end 63 Alumner et formeligt Andragende til Bestyrelsen om yderligere Indrømmelser i den ombandlede Henseende. Det hedder i dette Andragende: »Passagen gjennem Vinduet er hidtil som uundgaaelig nødvendig af Politiet og Regentsianerne bleven ignoreret, og uden at træde Sandheden for nær, tør vi tilføie den Forsikkring, at Brug i dette Tilfælde meget sjelden har foraarsaget Misbrug; men nu, da vore Forgjængeres stærke Ord have sat os i Forlegenhed, see vi os nødsagede til at søge om Hjælp«. Efter dette Andragende ordnedes Sagen saaledes, at de Alumner, der vilde være ude efter Midnat, indtil en bestemt Time om Aftenen hos Provsten kunde afhente en Portnøgle; men at Porten fra den Tid af blev anseet for at være den eneste passable Indgang til Regentsen ved Nattetid, tør rigtignok ikke paastaaes.

Studenterforeningens Stiftelse dræbte iøvrigt ingenlunde den vaagnede Samfundsaand indenfor Regentsens egne Mure eller forhindrede, at et Samliv med et særeget

Præg kunde trives mellem dens Beboere, ligesom Regentsen endnu længe kappedes med det nye Foreningspunkt paa store Kjøbmagergade om at være et Centrum for Studenterlivet og et Udgangspunkt for Studenterforetagender. Det var saaledes, for at nævne et Exempel, nærmest fra Regentsen, at Interessen hos Studenterne for en mere kunstmæssig Sang udgik, og at der i det Hele vaktes en forhøiet Sands for Musikken, der fra nu af blev et væsentligt Moment i Regentsianernes som overhovedet i den akademiske Ungdoms selskabelige Liv. Sangen havde vel allerede i de sidste Decennier af forrige Aarhundrede været uadskillelig fra en Studentersammenkomst, men der var i Reglen ikke Tale om nogen fleerstemmig Sang, og Repertoiret indskrænkede sig væsentlig til de gamle Drikkeviser og enkelte fædrelandske Sange. - Men i de Aar, hvorom her er Tale, laa en Mand paa Regentsen, der siden i høi Grad har virket til Vækkelsen af den musikalske Sands langt ned i Samfundet, nuværende Professor Andreas Peter Berggreen, og han blev ogsaa Skaberen af den harmoniske Studentersang. I 1822 havde man paa Regentsen fattet den Plan ved Prinds Christian Frederiks og Prindsesse Caroline Amalias Hjemkomst fra deres lange Udenlandsreise at modtage det fyrstelige Par med en Sang og et Fakkeltog. Planen vandt almindeligt Bifald, den bekjendte Sang »Velkommen i Din Ungdomslund« digtedes til en allerede noget tidligere skreven Melodi, og midt i Regentsgaarden stod Berggreen paa et Bord med sin Fløite og indøvede Sangen med de talrige Deeltagere i Toget[1]). Ved denne Leilighed var der hos

[1]) Det er iøvrigt ret betegnende for Datidens Stemninger og Tilstande, at Studenterne kort efter saaledes at have bragt Prinds Christian deres Hyldest fandt det nødvendigt, for ikke at støde hans kongelige Fætter Frederik VI. ogsaa at bringe denne en lignende

flere af den unge Dirigents Sangere opstaaet det Ønske, at han jævnligen vilde tage sig af Sangens Fremme, og efter den Tid samledes ofte saamange Regentsianere, som hans Leilighed paa 3die Gang kunde rumme, til Indøvelse af firstemmige Sange, hvis Harmonier snart gjenløde ved de improviserede Gilder under Træet, som fortsattes, om end med et mindre Antal Deeltagere end før Studenterforeningens Stiftelse, ligesom ogsaa ved lignende smaa »Kompotationer« paa Kamrene. Den herved vundne musikalske Dannelse bidrog meget til at forskjønne den Fest, der Aaret efter (1823) afholdtes i Anledning af Regentsens 200aarige Bestaaen. Dette Jubilæum, der danner en slaaende Modsætning til den lignende Høitid i Aaret 1723, skulle vi her skjænke en nærmere Omtale: den Maade, hvorpaa det feiredes, vidner bedst om, at Alumnerne nu omfattede den gamle Gaard med ganske andre Følelser end deres Forgjængere 100 Aar tilbage i Tiden, og de Ældre kappedes med de Yngre om at give Festdagen et saadant Præg, at den vel tør kaldes den skjønneste Dag, som den berømte Studenterbolig nogensinde har seet.

Universitets-Direktionen havde allerede den 18 Juni paa det theologiske Fakultets Indstilling bifaldet, at Festen høitideligholdtes den 1 Juli — Frederik II.s Fødselsdag og tillige den Dag, der ved Slaget paa Kolbergerheide var bleven betegnet som den mærkeligste i Christian IV.s Liv — og at Regentsens Mure i denne Anledning maatte oppudses[1]). Iforveien besørgede Provst Nyerup paa Fakultetets Vegne udstedt et latinsk Indbydelsesskrift til Festen, der bl. A. indeholdt en Opregning af de Regentsianere,

---

[1]) Reskriptsaml. i Tillægget til 1823.

der i det forløbne Aarhundrede havde erhvervet sig et Navn i Litteraturen[1]). Paa Festdagen samledes Kl. 12 om Middagen Universitetets Lærere, Medlemmerne af Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler og en stor Deel af Byens og Omegnens Honoratiores især saadanne, som i sin Tid havde været Alumner paa Regentsen, i Provsteboligen, hvorfra man i Procession begav sig til Regentskirken, til hvilken der i Forveien af Hensyn til den indskrænkede Plads var uddeelt Billetter. Her aabnedes og sluttedes Høitideligheden med en af den theologiske Professor J. Møller forfattet Kantate, der var sat i Musik af Regentsianeren Berggreen og udførtes af et Studenterchor paa mellem 30 og 40 Stemmer. Fakultetets Dekanus, Professor P. E. Müller, holdt den latinske Festtale, i hvilken han dvælede ved »Festens Anledning, Guds Varetægt over Stiftelsen i dens tilendebragte andet Aarhundrede, de oldenborgske Kongers Velgjerninger mod den, de berømteste Mænd, som i det forløbne Tidsrum vare gangne ud fra Stiftelsen, og de Forpligtelser, som paahvilede dens Alumner«[2]). — Om Aftenen havde disse sidste rigt og smagfuldt smykket Regentsbygningen og Gaarden. I et af Kirkevinduerne ud til Kjøbmagergade saaes i Transparent Stifterens Brystbillede, omgivet af en Stjernekrands, og hans bekjendte Valgsprog »*Regna firmat pietas*«. Inde i Gaarden var der op mod Nabobygningens Muur opreist en 5 Alen høi Hække af Grangrene, behængt med farvede Lamper; i dens Midte brændte Christian IV.s transparente

---

[1]) Dets fuldstændige Titel er: *Sollennia secularia, quibus secundum collegii regii jubilæum celebrandum indicit fac. theol. Havniensis.*

[2]) L. Engelstoft Eft. ang. Kbhvns Univ. m. m. S. 150. Talen er trykt i J. Møllers Nyt theol. Bibl. for 1824 S. 263 ff.; sammesteds S. 257 ff. er ogsaa Kantaten aftrykt.

[redacted]

Navnetræk, nedenfor saaes to mod hinanden vendte Løver og atter her Valgsproget, og paa hver sin Side kneisede to høie blussende Kandelabrer. Mangfoldige farvede Lamper smykkede den gamle Lind og hang i Guirlander omkring den hele Gaard, der desuden oplystes ved tændte Fakler og Lygter samt ved Glandsen fra de illuminerede Vinduer — og over det Hele brændte endnu oppe paa runde Taarn Kong Christians transparente Navnechiffer. Runde Taarn var iøvrigt ikke det eneste Punkt udenfor Regentsen, der ved sin Udsmykning forherligede dennes Fest: ogsaa største Delen af store Kannikestræde, mange Bygninger paa store og lille Kjøbmagergade, i Krystalgade og Landemærket, ja selv det fjerne Valkendorphs Kollegium vare illuminerede. Medens de forhenværende Regentsalumner under Provst Nyerups og Professor Rasmussens Ledelse i Studenterforeningens daværende Lokale afholdt et Festmaaltid, hvortil Medlemmerne af det theologiske Fakultet som Stiftelsens Bestyrelse og endeel andre Universitetslærere vare indbudne, havde Regentsianerne selv og de mange Studenter udenfor Gaarden, der med dem vilde feire dens Tohundredaarfest (omtrent 400 i Tallet), besluttet at afholde deres Gilde i selve Regentsgaarden, og den smukke Sommeraften lagde heldigviis ingen Hindringer iveien for denne Plans Udførelse. Det er en Selvfølge, at Poeterne baade blandt de daværende og de forhenværende Regentsianere bidroge Deres til Festens Forskjønnelse, og det i et saadant Omfang, at der til Dagens Høitid ikke var skrevet mindre end 13 Sange[1]), 8 anonyme og 5 af fire forskjel-

---

[1]) Af Sangene, der udkom særlig, vare 4 viede Christian IV.s Minde, 1 Regentsens Bestyrelse, 1 de forhenværende Regentsprovsters Minde, 1 den daværende Provst Nyerup og 1 de fordums Alumner; 3 vare Studentersange af mere almindelig Charakteer. Alle de

lige navngivne Forfattere (Prof. Finn Magnusen, Adjunkt Zahle, Studenterne Visby og Boesen). Under Klang af Basuner oppe fra runde Taarn flokkedes de Unge ud paa Aftenen i den pragtfuldt oplyste Gaard og bænkede sig omkring de festlig dækkede Borde. Kastelsjægernes Musikkorps udførte Taffelmusikken og Akkompagnementet til Sangene. Den første Skaal var for den store Stifters Minde og indledes af Zahles og Berggreens Sang »Kong Christian lægger ned sit Sværd«, som her for første Gang lød indenfor de gamle røde Mure, der senere, da den fremfor nogen blev — om vi saa maae sige — Regentsianernes Nationalsang, saa ofte har dannet Resonantsbunden for dens Toner. Siden vexlede Sange og Skaaler indtil den sene Nat, ingen Mislyd forstyrrede den glade og festlige Stemning, som endnu forhøiedes, da Deeltagerne i Festmaaltidet paa Kjøbmagergade seent paa Aftenen under almindelig Jubel aflagde et Besøg hos de Unge — og for samtlige Tilstedeværende staaer endnu den 1 Juli 1823 som et af de smukkeste Minder fra Studenterdagene [1]).

Vi sagde ovenfor, at Regentsens Tohundredaarsfest var den skjønneste Dag, Kollegiet har seet; men en Afglands af denne Dag saae dog Gaarden oftere. I de følgende Aar blev det nemlig Skik hver 1 Juli at feire Stifterens Minde, og denne Fest afholdtes i længere Tid bestandig under Linden; da man senere, som nedenfor skal

---

hernævnte vare affattede i Modersmaalet; af de to øvrige var derimod den ene et græsk Digt til Pallas og den anden et plattydsk til Regentsen.

[1]) J. Møller Nyt theol. Bibl. for 1824 S. 255 f., Litteratur-, Kunst- og Theaterblad for 1823 Nr. 27, R. Nyerups Levnetsløb, udg. af C. L. Strøm S. 80 ff.

omtales, maatte søge ud af Gaarden, medtog man i alt Fald længe nogle Grene af hiint Træ for dog at bringe en Deel af dette Gaardens bedste Smykke med sig. En anden Anledning til at opfriske Mindet om den 1 Juli 1823 afgav Nyerup. Det var endnu bestandig denne milde og venlige gamle Mand, der var Regentsens Hyrde, og han saae med ligesaa gunstige Øine paa den livlige og bevægede Færd, der nu gik for sig paa Kollegiet, som paa det stille og tilbagetrukne Regentsliv i hans yngre Aar. Forinden vi berette, hvorledes Regentsianerne benyttede enhver Leilighed til i de sidste Aaringer af hans Levetid at bringe ham deres Hyldest, skulle vi dog i Forbigaaende berøre en lille Begivenhed, der forefaldt under den saakaldte Jødefeide i Aaret 1819, saavel fordi den afgiver et yderligere Bidrag til Belysning af, hvorledes Nyerup opfattede sin Stilling ligeoverfor Alumnerne, som fordi det var den sidste Gang, Regentsen blev Vidne til Kamptummel, og den sidste Gang, det kom til et Sammenstød mellem Studenterne og deres gamle Modstandere, Armeens Officerer.

Vi ville lade Nyerup selv fortælle Begivenheden. »I Aaret 1819 — siger han i sit Levnet — forefaldt et Optrin paa Regentsen, som er altfor mærkværdigt til, at jeg kan forbigaae det med Taushed. Det var i den saakaldte Jødefeide den 5 og 6 Sept. Paa den første af disse Dage om Aftenen Kl. 10 stode nogle Regentsianere aldeles rolige og stille, ikke paa Steder nær ved Opløbet, men paa deres eget Fortoug, ved deres egen Port, i det især af Professorer og Studenter beboede Kannikestræde, da den patrouillerende Lieutenant B. lod dem, efter at have paa en ikke høflig Maade befalet dem at forføie sig bort, ved sit Mandskab med Bajonetten jage ind i Porten, dog uden at Nogen derved lemlæstedes. Dette var forbeholdt den patrouillerende Lieu-

tenant A., som den følgende Aften forceerte Gjennemgangen gjennem Porten og med Geværkolber og Sabelhug brød vor Huus- og Gaardfred, ved hvilken Leilighed nogle Studenter bleve ilde medhandlede, een saaret og den gamle Portnerske saa forslaaet, at hun strax maatte gaae tilsengs. Sagen blev endnu samme Aften meldt til Politidirektøren, til Kommandanten og til Chefen for Studenterkorpset og næste Dag skriftlig Klage indleveret saavel til Politidirektøren som til Konsistorium. Da Studenterne følte billig Harme over et i Byen udbredt Rygte, som ved det Forefaldne maatte bestyrkes, at de nemlig skulde have taget Deel i de Gadeuordener, som i disse Aftener havde fundet Sted, saa troede jeg at skylde dem den Erklæring, som jeg efter paa det Nøieste at have undersøgt Sagen lod indrykke i Adresseavisen, saaledes lydende: »»Da ingen af alle de paa Regentsen boende Herrer Studenter har paa den fjerneste Maade havt den allermindste Andeel i de her i Staden i de tvende Aftener den 4 og 5 *hujus* forefaldne Pøbeloptrin, erklærer jeg den, som paastaaer det Modsatte, for En, der farer med aabenbar Usandhed.«« Ifølge kgl. allernaadigst Reskript af 9 Sept. blev nedsat en kombineret Kommission for at undersøge og paakjende de gjensidige Besværinger fra begge Parter i Overeensstemmelse med de militære Love og Politianordningerne .... Begge Parter afgave deres Erklæringer for Retten, og Dommen, som blev publiceret den 11 Okt., faldt ud til Regentsianernes Fordeel« [1]).

Vi vende efter denne lille Afbrydelse tilbage til den festlige Maade, hvorpaa Regentsianerne viste Nyerup deres Hengivenhed. Hver Gang hans Fødselsdag (den 12 Marts)

---

[1]) Nyerups Levnetsløb, udg. af C. L. Strøm S. 70 ff.

i de senere Aar vendte tilbage, var det en Høitidsdag paa Regentsen, hvis Alumner hædrede deres faderlige Tilsynsmand med Illumination og Sange, og da han den 15 Okt. 1826 feirede sit 50aarige Studenterjubilæum, og en talrig Kreds af hans ældre Venner havde indbudt ham til et Festmaaltid paa Skydebanen, modtoge Regentsianerne ham ved hans Tilbagekomst til Kollegiet med en Sang af den forhenværende Alumnus Visby, ligesom de ogsaa denne Gang havde illumineret Gaarden og ved Linden anbragt et Transparent, hvori der under Bogstaverne R. N. læstes følgende Ord af Cicero: »*Quid est jucundius senectute stipata studiis juventutis*?« hvilke en Ven af Jubilaren fordanskede saaledes: »Hvad er behageligere end en Alderdom omgiven af en studerende Ungdom?« Kun 3 Aar levede endnu Nyerup efter denne festlige Dag: han døde den 28 Juni 1829. Regentsianerne og med dem de andre Studenter gave nu for sidste Gang et Vidnesbyrd om den Priis, de satte paa denne deres trofaste Ven, og Regentsen saae for første og eneste Gang en Sørgefest. Ved hans Ligbegængelse den 2 Juli havde over 200 Studenter forenet sig om at bære ham til Graven. Liget var hensat i Regentskirken, der af Alumnerne tildeels var betrukken med Sort, smykket med Nyerups floromvundne Billede og oplyst med Voxlys — og herfra bare Regentsianerne hans Kiste ligetil Assistentskirkegaard[1]).

Det laa som antydet i Nyerups hele Personlighed, at han ikke ved hyppig Brug af den Myndighed, der var lagt i hans Hænder, nænnede at gribe ind i det muntre og frie Samliv, som i de sidste 10 Aar af hans Levetid havde dannet sig paa Regentsen. Men det tør dog, naar man

---

[1]) A. St. S. 44, 88, 90 ff.

ikke vil stille sig paa en treven Moralists Standpunkt, paastaaes, at denne Mildhed i det Hele taget ikke blev misbrugt. I det Hele taget, sige vi; men ingen Regel uden Undtagelse. Det synes nemlig ikke at kunne nægtes, at Livet paa den saakaldte Kro i Nyerups sidste Aar ikke altid har fyldestgjort de Fordringer, der endog fra et saa humant Standpunkt som Nyerups eget maatte kunne stilles til Ordenen paa Regentsen, at den ikke alene nu og da tjente som Lokale for en af de Sammenkomster om Bollen, der vare uadskillelige fra Studenterlivet, men at den ogsaa havde sine daglige Stamgjæster, der herinde fik en Vane til at snapse, som blev deres Fordærv, og som hos Enkelte kunde gaae saavidt, at der haves Exempel paa, at man for at undgaae Forargelse ved Politiets Tilhold maatte formene en af de flittigste Gjæster Adgangen. Efter Samtidiges Vidnesbyrd var det dog ikke saameget Regentsalumnerne selv som snarere en Deel af de saakaldte Gratister, der havde et dagligt Tilhold paa Kroen og her mødtes med Gjæster ude fra Byen [1]).

106. Nyerups Død falder nær sammen med et Om-

[1]) Forøvrigt var det ikke alene Glassene, ved hvilke man her slog Tiden ihjel: nu og da kunde det ogsaa hændes, at der spilledes Hasard. Ved en saadan Leilighed overraskede Nyerup engang Gjæsterne, og dette hans Besøg paa Kroen blev Anledning til Dannelsen af et Ord, der allerede forlængst er blevet saa populært, at Mange maaskee ikke ahne, at det er af saa moderne Oprindelse. Man spillede Lottori om Penge og blev saa overrasket ved Provstens Indtrædelse, at man ikke fik reddet alt Spillets Tilbehør: Posen blev tilbage, og den konfiskerede Nyerup. Man vidste imidlertid efter hans Bortgang at bøde paa Afsavnet af, hvad han havde medtaget; man laante et Sold hos Værten og rystede Brikkerne deri. Efter den Tid hed det blandt Regentsianerne indbyrdes om dem, der jævnlig søgte Kroen, at de »dreve Sold« eller kortere »soldede«, og snart var »Sold« Betegnelsen for ethvert lystigt Lag i Studenterverdenen.

slag i de Interesser, der dannede Bærerne for den akademiske Ungdoms Fællesliv. Indtil da holdt den æsthetiske eller litterære Interesse, der havde fremkaldt Trangen til et mere omfattende Samliv mellem Studenterne, sig næsten usvækket vedlige og var det væsentligste Moment i Dannelsen af dette Livs særegne Charakteer. Øieblikket var imidlertid nær, da en ny Magt, Politikken, skulde tilkjæmpe sig en Plads i de Unges Interesse ved Siden af Theatret og Litteraturen. Politikken havde længe været Studenterne en lukket Bog, og det er af en yngre Slægt stundom med en vis Bitterhed forekastet den dalevende, at der med al dens litterære Interesse kunde siges at være noget Philistrøst ved den, idet den i sin eensidige Hengivelse til dette Ene glemte adskilligt Andet, for hvilket Studenten burde have havt et aabent Øie, og som heller ikke var fremmed for den livlig bevægede akademiske Ungdom i Slutningen af forrige Aarhundrede, og at den navnlig lod til at betragte Begreberne Frihed og Fædreland som sig uvedkommende. Vi skulle nu ingenlunde benægte, at denne Bebreidelse forsaavidt ikke er ugrundet, som der ikke sees noget Spor til en rigtig Vurdering af liberale politiske Institutioner, og vi skulle heller ikke fragaae, at den politiske Interesse, der ikke synker ned til et ørkesløst Kandestøberi, og der bæres af en saa levende Kjærlighed til Fædrelandet, at dettes Vee og Vel omfattes som en personlig Hjertesag, er Noget, uden hvilket vi ikke kunne tænke os en rigtig Student. Men det maa paa den anden Side erindres, at Studenterne deelte den omtalte Mangel med den hele Slægt. Frederik VI.s jævne og bramfrie Personlighed havde i den Grad bestukket det hele Folk, at man aldeles oversaae Enevældens og hans særlige Regjeringssystems mangfoldige svage Sider. I Kjærligheden

[redacted]

til ham fandt Fædrelandskjærligheden sin Aabenbaring, i ham saae man virkelig Folkets Fader, og naar Studenterne med den øvrige Befolkning bragte ham deres Hyldest, da var det ikke en halv kommanderet og derfor tom Demonstration, men en Handling, der var udsprungen af en ligefrem Hjertens Trang. Ved Siden af Mangelen paa politisk Interesse stod der derhos foruden den stærkt udviklede litterære Sands saa Meget, der bidrager til at forsone Iagttageren med Savnet af hiin. Der var saa megen Varme og Begeistring, saa megen Pietet for alt Stort og Fortjenstligt, saa megen Umiddelbarhed og midt i Lystigheden saa megen positiv Alvor, som, om den end stundom kunde have et Stænk af Sentimentalitet, dog i mangen Henseende dannede en smuk Modsætning til den hos en yngre gjennemreflekteret Slægt ofte altfor stærkt fremtrædende kritiserende, parodierende og spottende Tendents. Intet vidner maaskee stærkere om Umiddelbarheden og Alvoren hos hiin Generation end det Træk, der er os meddeelt af en daværende Regentsianer, at man ved en af de ovenomtalte smaa festlige Sammenkomster under Linden i Kollegiets Gaard uden fjerneste Forargelse kunde synge Psalmen »Hvo veed, hvor nær mig er min Ende«, kun glædende sig over den flirstemmige Chorals harmoniske Virkning.

Det var Julirevolutionen og dens danske Affødning Stænder-Anordningen af 1831, der vakte den dannede Deel af vort Folk til politisk Bevidsthed, og det er naturligt, at den opvakte og letbevægede akademiske Ungdom efterhaanden mere og mere grebes af det frembrydende politiske Liv, uden at den just derfor opgav, hvad der hidtil ved Siden af de strængt videnskabelige Sysler havde lagt Beslag paa dens Interesse. I Studenterforeningen vakte

denne Deeltagelse en Spaltning, idet de Ældre — de Samme, der i 1829 nær havde udelukket et Medlem af Foreningen, fordi han havde oplæst en »Forklaring af gjængse politiske Udtryk« — i Begyndelsen med et vist Misnøie saae de Yngre beskjæftige sig med Noget, som endnu tildeels var dem selv fremmed. Om en saadan Modsætning mellem en ældre og en yngre Generation kunde der ikke være Tale paa Regentsen, hvor Alle omtrent vare jævnaldrende, og den nyfødte politiske Interesse kom derfor ogsaa hyppigere og kraftigere til Gjennembrud her end hist. Regentsianerne paavirkedes derhos saameget mindre af den antipolitiske Tendents, der havde Talsmænd i Studenterforeningen, som denne tabte et ikke uvæsentligt Tilknytningspunkt for dem fra den Tid af, da den ovenomtalte Læseforening ydede dem en endnu lettere og billigere Adgang til den periodiske Presse, end Studenterforeningen frembød. Da der nu omtrent paa samme Tid hos en Deel af de Ældre, der dominerede i Boldhuusgade, begyndte at yttre sig en Tilbøielighed til at give det tidligere fidele og jævne Liv i Foreningen et vist fornemt og aristokratisk Sving, blev Luften deroppe efterhaanden vel qvalm for den yngre og — om vi saa maae sige — mere demokratiske Deel af de Studerende, som derfor blev tilbøielig til snarere at see et Midtpunkt for det rette Studenterliv i Regentsen end i Studenterforeningen, og hiin blev i Virkeligheden ogsaa nu ved mange Leiligheder fremfor denne Udgangspunktet for Studenternes Optræden.

Ved de Optog og Demonstrationer, der her som andensteds betegnede det politiske Livs første Opvaagnen, var det i Overeensstemmelse med det Nysantydede som oftest fra den røde Gaard i Kannikestræde, at Signalet gaves, indtil Konsistorium i April 1836 forbød enhver Af-

benyttelse af Regentsen eller de andre Kollegier til Studenterforsamlinger angaaende almindelige Anliggender og henviste de Studerende til, naar der fandtes Anledning til Afholdelsen af saadanne, at indgive Ansøgning til Rektor om Tilladelse til at afbenytte Studiigaarden i dette Øiemed. Da Studenterne saaledes i Aaret 1832 følte Trang til at bevidne Professor Clausen deres Sympathi i Anledning af, at han formeentlig ved Indflydelse fra allerhøieste Steder var forbigaaet ved Besættelsen af Hæderspostem som Universitetets Rektor, var det paa Regentsen, at de paa Forslag af Orla Lehmann — der her for første Gang optraadte som Taler for en større Forsamling — den 30 Juni vedtoge samme Dags Aften at tage ud til Taarbek for at bringe deres høitagtede Lærer et Fakkeltog. Da en anden Universitetslærer, Professor David, et Par Aar efter blev Gjenstand for den første politiske Pressesag i vor nyere Historie, deelte den akademiske Ungdom den spændte Opmærksomhed, med hvilken hele den dannede Deel af Befolkningen imødesaae Udfaldet: efterat Hof- og Stadsretten den 18 Mai 1835 havde fældet Frifindelsesdommen, var der navnlig paa Regentsen et saadant Røre, at en Deel af Alumnerne endog henvendte sig til Provsten om Tilladelse til at illuminere Kollegiet og, da denne erklærede sig ubeføiet til at give en slig Tilladelse, i Forening med en Mængde andre Studenter bragte David og hans Defensor Haagen deres Hyldest udenfor den førstnævntes Bolig paa Kongens-Nytorv. Heller ikke synes Regentsianerne at have været fremmede for den Demonstration i modsat Retning, der den 11 Marts s. A. var paatænkt mod Stemann. Man havde havt den i de Dage uhørte Dristighed paa Studiigaarden, Ehlers Kollegium, Frederiks Hospital og chirurgisk Akademi at opslaae Plakater, hvori Studenterne opfordredes

til om Eftermiddagen at samles paa førstnævnte Sted for at bringe »den forhadte Minister Stemann et Pereat«; men H. C. Ørsted og Sibbern blandede sig fraraadende og advarende i den Hob, der til den fastsatte Tid havde givet Møde paa Studiigaarden, og deres Popularitet forhindrede virkelig ogsaa Demonstrationens Iværksættelse og de Ulykker, den vilde have draget efter sig for Deeltagerne. Medens endelig Studenter-Fakkeltoget til A. S. Ørsted paa hans Fødselsdag den 21 Dec. 1835 vel ikke, som fra Først af paatænkt, tog sit Udgangspunkt fra Regentsen, saa vare Regentsianerne dog ved denne Leilighed nogle af de ivrigste Deeltagere i at bevidne Folkets daværende Yndling deres Erkjendtlighed for hans Optræden som kongelig Kommissarius i den første roeskildske Stænderforsamling [1]. — Ligesom Regentsen efter det her Anførte fortrinsviis var Arnestedet for solenne Yttringer af Studenternes politiske Sympathier og Antipathier, saaledes var det ogsaa som oftest her, at man indtil hiin Beslutning af Konsistorium pleiede Raad om at modsætte sig frihedsfjendske Forholdsregler af reen akademisk Natur. Da det theologiske Fakultet saaledes i Efteraaret 1834 efter tydsk Mønster agtede at lade Bænkene i sin Høresal i den nye Universitets-Bygning nummerere og anvise enhver Tilhører en saaledes betegnet Plads, som han ikke vilkaarlig turde ombytte med nogen anden, vare Regentsens Gaard og Gange

---

[1]) Fra Regentsen udgik ogsaa Planen til et Studenter-Fakkeltog for Theologen Schleiermacher, da han i Sept. 1833 besøgte Kjøbenhavn; men den kom ligesaalidt til Udførelse som Planen til at bringe Frederik VI en lignende Hyldest i Anledning af 25-Aarsdagen for hans Thronbestigelse i Marts s. A. Tilbøieligheden for den sidstnævnte Plan synes især paa Regentsen at have været meget levende; men det betydedes Studenterne, at dens Udførelse vilde være Kongen imod.

flere Dage i Rad opfyldte af Hundreder af Studenter ude fra Byen, som i Forening med Alumnerne yttrede deres Harme over det Tilsigtede og aftalte, hvilke Midler man skulde gribe til for at hindre dets Iværksættelse. I Læseforeningens Lokale henlagdes der Andragender saavel til Fakultetet som til Konsistorium mod den paatænkte Foranstaltning, og den kom da heller aldrig til Udførelse.

Den politiske Interesse affødte iøvrigt ikke alene Fakkeltog og andre lignende Demonstrationer, den paatrykte i det Hele de yngre Studerendes indbyrdes Samqvem et særeget Præg. Naar man nu samledes ved Glasset, sang man ikke længer Bedstefædrenes Drikkeviser og Fædrenes patriarchalsk-loyale Fædrelandshymner; Studentervisen — en Digtart, som det foregaaende Decennium havde skabt — tog en stedse friere Flugt og udvikledes fornemmelig paa Regentsen, hvor man allerede 1833 havde sin egen Visebog, og hvor Pseudonymer som Dr. Wejeero, Poul Rytter o. fl. hædrede hver 1 Juli med et Par nye. Heller ikke indskrænkede man sig som i fordums Dage til at tømme en Skaal med en simpel Angivelse af Den eller Det, til hvis Ære Glasset skulde drikkes ud: Skaalen maatte nu altid indledes og motiveres ved en Tale, og »det levende Ord« var et saameget mere populært Begreb, jo Færre der endnu forstode at tumle det tilgavns. Afseet fra det Skjær af den politiske Morgenrøde, der saaledes farvede Studenterlivet overhovedet, sporedes der især paa Regentsen en gjennemgaaende Tilbøielighed for Forsamlinger og Debatter med et stærkt parlamentarisk Tilsnit. Læseforeningens Lovgivning var allerede i og for sig en heel lille konstitutionel Forfatning, og dens Generalforsamlinger vare dannede efter Forbilledet af Møder i repræsentative Kamre. Omtrent fra samme Tid som hiin hidrøre de saakaldte

»Vækkerforeninger«, der, som Navnet antyder, gik ud paa at faae deres Medlemmer til under Straf af Bøder at staae tidlig op om Morgenen, og som under forskjellige Omskiftelser have holdt sig lige indtil nu. Ogsaa disse Foreninger havde deres detaillerede Love, deres Bestyrere med tilbørlig indskrænket Magtfuldkommenhed, deres Ankeprotokoller og fremfor Alt deres Generalforsamlinger, hvor Selskabets Tarv, begaaede Synder og Anvendelsen af de opsamlede Bøder (som oftest et storartet »Sold«) drøftedes med al mulig parlamentarisk Alvor og Vigtighed. Fra »Gjenboerne« kjende vi Alle et karrikeret Billede af et saadant Møde, og selvfølgelig maa meget af det antydede parlamentariske Væsen hjemfalde under det Komiskes Begreb; men det skal dog alligevel erindres, at ikke saa Faa af dem, der senere med Alvor og Vægt have ført Ordet blandt det danske Folks Udvalgte, have aflagt deres første Veltalenhedsprøver, naar Glassene tømtes til Ære for Regentsens Stifter, eller paa stormende Generalforsamlinger i Kollegiets Læseforening og Vækkerselskaber.

107. Medens Sympathien for konstitutionel Frihed saaledes havde grebet de unge Gemytter, og medens der gik en Gjenklang af den politiske Debat gjennem deres hele Samliv, havde Regentsens unge Befolkning, der var forrest blandt den nye Tidsaands Blænkere, siden 1829 sporet et Omslag i de Grundsætninger for Kollegiets Styrelse, der vare de raadende i Nyerups Tid. Havde denne i enkelte Henseender givet Friheden maaskee altfor stort Raaderum og altfor meget undgaaet at benytte den Myndighed, der var lagt i hans Hænder, saa synes den Mand, der i hiint Aar havde tiltraadt hans Post, omvendt noget vel eensidig at have opfattet Regentsens Bestemmelse som »en til et videnskabeligt og stille Liv viet Stiftelse«, og

det var vel ikke saa ganske ubeføiet, naar Alumnerne bebreidede ham at stræbe efter at gjøre Kollegiet til et Kloster. Fremfor Alt følte han sig forpligtet til at modarbeide Bestræbelser fra hines Side for at forene sig i Øiemed, der ikke tilsigtede at fremme de udelukkende videnskabelige Interesser, og for at gjøre Regentsen til Skuepladsen for Forhandlinger og Beslutninger om almindelige Studenteranliggender. Da nu tilmed hans Sympathier i flere Henseender gik i en modsat Retning af den Ungdoms, til hvis Tilsynsmand han var beskikket, og da der saa at sige laa en Oppositionsaand i den Luft, den daværende yngre Slægt indaandede, var det intet Under, at der stundom var et noget spændt Forhold mellem ham og Alumnerne, og at Fakultetet, som efter Sagens Natur i mangt et Punkt maatte see Tingene gjennem hans Briller, heller ikke undgik sin Part af Misfornøielsen og dens Udbrud.

Det er ikke alene som et Led i Udviklingen af et saadant mindre venskabeligt Forhold mellem Alumnerne og Stiftelsens Bestyrelse, men overhovedet som Moment i det Samliv, der i Aarene 1830 bestod imellem Regentsens Beboere, at Læseforeningen indtager den første Plads. Det er endog blevet paastaaet, at det var den, »der, idet den blev det Brændpunkt, hvori de ellers adsplittede Interesser samlede sig, og idet den frembragte en Gnidning, hvori den Ruhed og Ligegyldighed for det Almene, som saa ofte charakteriserede de Studenter, der under trange Kaar føre et isoleret og paa en enkelt Stræben rettet Liv, maatte gaae under — først vakte en fri og selvstændig Samfundsaand paa Gaarden og uddannede dens Sønner til værdige Repræsentanter for den fattigere, jævnere og fidelere Deel af den danske Studenterstand»[1]. Lad nu end

[1] Ophævelsen af Regentsens Læseforening S. 14.

denne Dom forsaavidt være overdreven, som Læseforeningen her siges at have *skabt*, hvad der tildeels allerede var tilstede, men som ved den fik et rask og livligt Opsving: vist er det under alle Omstændigheder, at Intet bidrog saa mægtig som den til at nære og udvikle Foreningsaanden mellem Regentsens Alumner, og dens Stiftelse var til en vis Grad af ligesaa stor Betydning for dem som Studenterforeningens Oprettelse for den studerende Ungdom i Almindelighed. Der var ved dens Tilblivelse givet den en vis Ret til selvstændig Bestyrelse, og efterhaanden som den nye Tidsaand mere og mere paavirkede Alumnerne, vaagnede ogsaa Lysten til at gjøre denne Selvstændighed gjældende, ligesom der gjennem den senere indrømmede Optagelse af forhenværende Regentsianere vedligeholdtes en Forbindelse med Studenterverdenen udenfor Kollegiet, der tildeels paralyserede Virkningen af Konsistoriums ovenomtalte Forbud af 1836. Det var derfor et underligt Spil af Skjæbnen, at det, som ovenfor antydet, netop var Professor Petersen, der skulde give Stødet til Dannelsen af en Indretning, som under de givne Tidsforhold maatte udvikle sig i en Retning, der var stik modsat hans Stræben. Vi have iøvrigt allerede paa et andet Sted omtalt Læseforeningens Skjæbne og de Sammenstød mellem Alumnerne og Regentsens Foresatte, hvortil den gav Anledning, og skulle derfor ikke her dvæle videre ved dette Emne: vi skulle derimod omtale andre Sider af Livet blandt Alumnerne paa denne Tid, som vidne om den stærke Foreningsaand mellem dem og derfor heller ikke stemmede synderlig med de nye Grundsætninger, hvorefter Kollegiet regjeredes. I de første Aaringer efter Provsteskiftet feirede man endnu under den gamle Lind Festen til Minde om Regentsens Stiftelse, og det var ligesom i

[redacted]

den nærmest forudgangne Tid noget ganske sædvanligt, at forhenværende Regentsianere og andre Studenter deeltoge med Gaardens egne Beboere i at synge til Kong Christians Priis og tømme et Glas til hans Ære. Men en Begivenhed, der indtraf i Aaret 1832, blev Skyld i, at den 1 Juli aldrig senere blev feiret paa Kollegiet selv. Nogle Deeltagere i Festen, der vilde benytte Resten af den smukke Sommernat til en Skovtour, kom paa Nørrebro i Klammeri med Soldater, bleve indsatte i Portvagten og førtes næste Dag under militær Bedækning gjennem Gaderne for at arresteres. Paa høiere Steder satte man uden al Grund det Forefaldne i Forbindelse med det Fakkeltog, Studenterne Dagen forud havde bragt Clausen, og under den Opsigt, som Sagen vakte, forbødes det Alumnerne for Fremtiden at afholde deres Mindefest paa Regentsen, medmindre den ophørte Kl. 12, og Retten til Deeltagelse indskrænkedes til Gaardens egne Beboere, af hvilke to i Forveien skulde udsees til at hæmme enhver Udskeielse under personligt Ansvar for Følgerne. Under disse Omstændigheder besluttede Alumnerne Aaret efter ikke at afholde nogen Mindefest paa Kollegiet: Dagen feiredes senere i en Deel Aar paa Enighedsværn og længere hen paa Fortunen og et Par andre smukke Punkter i Kjøbenhavns Omegn, hvor enkelte Gange ikke alene Provsten, men ogsaa Medlemmer af det theologiske Fakultet efter Indbydelse vare tilstede. Som et Slags Erstatning for Mindefestens Forviisning fra Gaarden fik Regentsianerne i de nærmest paafølgende Aar Tilladelse til under visse indskrænkende Betingelser paa Kollegiet at feire den 28 Mai, Dagen for Stænderinstitutionens Indstiftelse; men fra 1837 foretrak de selv at henlægge Afholdelsen af deres Maifest til Charlottenlund. Følte Alumnerne allerede med

nogen Uvillie de Indskrænkninger, der opstilledes for Høitideligholdelsen af disse deres aarlig tilbagevendende Festdage, saa faldt det dem dog endnu haardere ad adlyde Forbudet mod ethvert lille Drikkelag i Gaarden eller paa Værelserne og at holde sig de Regler efterrettelige, der vare foreskrevne for Udøvelsen af Sang og Musik. Der maatte efter en Bestemmelse, Provsten allerede 1831 havde udvirket, kun nu og da om Sommeraftener synges i Gaarden, høist en Timestid og aldrig senere end til Kl. 11, og med ubønhørlig Konseqvents overholdt han denne Bestemmelse. Desto lettere er det da at forstaae, at det ikke var med gunstige Øine, Provsten betragtede den saakaldte Kro, og, som ovenfor fortalt, satte han ogsaa tilsidst dens Nedlæggelse igjennem. Ihvorvel der siden 1829 paa Kroen ikke havde gaaet saadanne Uordener i Svang som forhen, kunde hiin Foranstaltning, Alt vel overveiet, vistnok kun betragtes som en Vinding for Regentsen. Alumnerne satte imidlertid Priis paa den Adgang, Kroen ydede dem til paa Kollegiet selv at erholde en tarvelig Middagsmad, og der fremkom et Andragende om dens Vedligeholdelse med ikke mindre end 78 Underskrifter. Dette kunde dog ikke hindre Udførelsen af den allerede tagne Beslutning, og da Regentsianerne med Føie kastede Skylden for denne paa Provsten, kom det, efterat Kroens sidste Aften var høitideligholdt ved et storartet »Sold« i dens Lokale, ud paa Natten til en temmelig høirøstet Demonstration mod den upopulære Foranstaltnings Ophavsmand. Denne tog imidlertid det kloge Parti at overhøre den og lod sig i ethvert Fald ikke derved kyse bort fra den Vei, han var slaaet ind paa, og herom fik Alumnerne snart et nyt Vidnesbyrd. Samme Aar, som det Nysomtalte forefaldt, havde Regentsianerne begjært og efter nogle Be-

tænkeligheder faaet Tilladelse til Fastelavnsmandag at slaae Katten af Tønden i Kostume, og, som venteligt var, havde denne Lystighed givet Anledning til adskillige meer eller mindre dristige Hentydninger paa datidige Personer og Tilstande. Erindringen herom gjorde selvfølgelig Aaret efter Tilladelsen vanskeligere at erholde, og da Lystigheden denne Gang havde strakt sig temmelig langt hen paa Aftenen og i det Hele havt en noget vel larmende Charakteer, foreskrev Fakultetet 1837 paa Provstens Indstilling saadanne Indskrænkninger for Alumnernes Fastelavnslystighed, at disse gjorde Afkald paa at benytte den saaledes betingede Tilladelse. Dette blev Anledning til, at Regentsianerne Aaret efter feirede deres Fastelavn ved paa Theatret i Kannikestræde at opføre »Ulysses von Ithacien«, og de Vanskeligheder, der lagdes dem i Veien for den tarvelige Fornøielse, som var at hente ved i Snee og Slud at sønderslaae en Tønde med Knipler, gave saaledes middelbart Stødet til den egentlige Studenterkomedies Tilblivelse. Fastelavnssøndag den 10 Febr. 1839 kunde Regents-Skuespillerne nemlig i Borups Selskabs Lokale (»Vildmanden« paa Østergade) opføre et Stykke, som ikke alene havde hentet sit Stof fra Regentslivet, men ogsaa havde en Mand til Forfatter, der kun faa Aar i Forveien havde været Alumnus paa Regentsen og endnu som Medlem af dens Læseforening ved sin djærve Personlighed øvede stor Indflydelse paa Livet derinde. Forfatteren var Carl Ploug, som allerede forhen under det velbekjendte Navn Poul Rytter havde skjænket sine Kammerater flere af deres bedste Viser, og Stykket, der var skrevet særlig til denne Forestilling, var hans første Studenterkomedie »Den forvandlede Regentsianer«, der som bekjendt kun var Begyndelsen til en heel Række lignende burleske Studenterfarcer.

108. Aaret 1839 var i flere Henseender et Vendepunkt for Livet saavel mellem Studenterne i Almindelighed som ogsaa særlig blandt Regentsianerne. Det var i dette Aar, at Regentsens Læseforening opløstes (jfr. ovenfor S 369), og at Misstemningen over Autoriteternes Adfærd imod den — der med bitter Spøg sammenlignedes med Ernst Augusts Ophævelse af Hannovers Grundlov — i Forbindelse med Utilfredsheden over det fornemme Væsen, der grasserede ved Holmens Kanal, hvor Studenterforeningen nu havde sit Lokale, gav Anledning til Stiftelsen af den akademiske Læseforening. Indbydelsen hertil udstedtes den 3 April, og allerede to Dage senere kunde 150 Studenter, blandt hvilke Regentsianerne dannede en anselig Bestanddeel, paa Borchs Kollegium vedtage dens Oprettelse som et Middel til at søge »almindelig Dannelse og høiere aandelig Udvikling« samt »Leilighed til gjensidig Tilværelse og frie Ideers Udvexling.« I denne Forening fik Livet blandt den yngre studerende Ungdom, for hvilket Regentsen i de nys svundne Aaringer til en vis Grad havde dannet Midtpunktet, en ny Tumleplads, og det en større, end hiint Kollegium nogensinde havde kunnet være. Det var saagodtsom hele den yngre Studenterverden, der daglig færdedes i akademisk Læseforening eller — som den snart hed — Akademikum, og da man ikke her som hist var undergiven de Baand, man gjennem en stadig fortsat Kamp forgjæves havde søgt at løsne, var det naturligt, at de Stemninger, som rørte sig hos de Unge, her aabenbarede sig under bestemtere, mere skarpt udprægede Former, ja de kunde engang imellem give sig Luft paa en saa drøi Maade, at Enevældens Politimagt følte sig opfordret til at intervenere her, som Provst og Fakultet havde gjort det paa Regentsen. Det ligger selvfølgelig udenfor vor Plan

at gaae udførligere ind paa en Behandling af Livet i Akademikum; men da Alt, hvad der rørte sig i dette nye Foreningspunkt for den studerende Ungdom, fandt Gjenklang paa Regentsen, skulle vi dog kaste et Blik paa det, der i den Tid, Akademikum bestod, og i de nærmest følgende Aar, efterat den 1843 havde optaget den ældre Studenterforening i sig, fornemmelig bevægede Gemytterne, og derhos udhæve, hvorvidt Regentsen, naar Anskuelser og Sympathier ved given Leilighed lagde sig for Dagen, havde nogen særlig Andeel i det Forefaldne.

Vi have berørt, hvorledes Politikken siden 1831 efterhaanden var kommen til at spille en fremragende Rolle blandt de Interesser, der bevægede Studenterne. De politiske Sympathier og den politiske Stræben havde dog hos dem som tildeels hos det hele Folk hidtil holdt sig i en mere taaget Almindelighed; men netop i 1839 gav Christian VIII.s Thronbestigelse Løsenet til, at de ubestemte Frihedslængsler antoge Skikkelsen af mere bestemte Fordringer. I talrige Adresser hilsedes den nye Konge med Udtalelsen af den Forventning, at han vilde skjænke Danmark, hvad han 1814 havde været med at berede Norge. Som bekjendt gik Studenterne fremmest i disse konstitutionelle Demonstrationer, idet der samme Aften, som Frederik VI var død om Formiddagen, afholdtes et almindeligt Studentermøde i Hotel d'Angleterre, hvor der under Lehmanns og tildeels Monrads Auspicier vedtoges en Adresse, der med 426 Underskrifter næste Morgen overraktes Kongen, og det fortjener her at anføres, at denne Adresse var opsat og reenskreven paa Regentsen (i Leiligheden Nr. 3 paa 2den Gang). Skuffelsen af de Forventninger, man saaledes knyttede til Christian VIII, skabte Misnøie og Røre, og ligesom Studenterne havde deeltaget

i hine Udtalelser, saa deelte de ogsaa den Stemning, Skuffelsen vakte. Ophævelsen af Studentersamfundet, der viste, hvor utilstrækkeligt et Værn Folkefriheden havde i de raadgivende Stænder, gav for deres Vedkommende Misstemningen mod Regjeringen ny Næring, og der kom en Bitterhed ind i deres politiske Interesse, der gav sig Luft i mangehaande Satire, i Parodier og Karrikaturer.

Det havde en kort Tid seet ud, som om den *Hegelske Philosophi*, der i Professor Martensen havde faaet en begavet og aandrig Forkynder ved vort Universitet, skulde kunne blive en temmelig farlig Rival for den levende Interesse, hvormed Studenterne omfattede det politiske Liv. Ligesom imidlertid Hegelianismen hos mange af dens Tilhængere ikke gik synderlig dybere end til Terminologien og derfor hyppigst yttrede sig i en Tilbøielighed til at give det skriftlige og mundtlige Udtryk et opskruet philosophisk Sving, der vakte de andre Studerendes Latter og Spot og gav Anledning til, at disse Godtkjøbs-Hegelianere alvorlig gjennemhegledes i Studenterkomedier og paa andre Maader, saaledes varede Sværmeriet for Philosophien heller ikke længe og formaaede under alle Omstændigheder ingenlunde at trænge de liberale og konstitutionelle Sympathier tilbage. Disse fik meget mere netop i de Aaringer, om hvilke her er Tale, mægtige Forbundsfæller i den nu for Alvor vaagnende Bevidsthed om den Fare, der truede vor *Nationalitet* og vort Fædrelands Uafhængighed fra Syden, og i den stedse voxende Interesse for *den skandinaviske Idee*. Den sidste er der forsaavidt Opfordring til noget nærmere at berøre her, som det i alle tre nordiske Riger jo længe var Studenterne, der fortrinsviis, ja næsten udelukkende vare dens Bærere.

Det var allerede i Sommeren 1829 — samme Aar, som Tegnér i Lunds Domkirke havde laurbærkrandset Øhlenschlæger — at Studenter fra Lund første Gang gjæstede deres Kammerater i Kjøbenhavn, og at begge Universiteters Ungdom i Dyrehaven drak Broderskab med hinanden. Denne Sammenkomst blev dog i lang Tid ikke efterfulgt af nogen lignende, og det er først fra den strænge Vinter 1837—38, da paa samme Dag en Deel kjøbenhavnske og lundensiske Studenter, der gjensidig havde villet gjæste hverandres Hjemstavn, traf sammen ude paa det islagte Øresund — at man kan hidlede det engere Samliv mellem Lunds og Kjøbenhavns Studenter, af hvilket siden det almindelige Broderskab mellem Nordens akademiske Ungdom udviklede sig. Det var, medens Isen saaledes havde lagt Bro mellem Landene, at Regentsen for første Gang saae et større Antal af Frænderne fra den anden Side Sundet samlet i sin Gaard, idet Kollegiet om Formiddagen den 21 Febr. 1838 pludselig overraskedes ved et Besøg af 20—30 Lundensere, for hvilke der i al Hast anrettedes et lille Symposion i Læseforeningens Lokale, hvor Provsten bød dem Velkommen, og som faa Dage efter bivaanede den ovenomtalte Opførelse af Holbergs »Ulysses« og det »Sold«, der fulgte paa Komedien[1]. Efterat et større Antal ældre og yngre danske Studerende ifølge Indbydelse havde gjæstet Lund den paafølgende Sommer, aflagde 150 Lundensere den 25 Mai 1839 et Gjenbesøg i Kjøbenhavn, og ligesom hiint Tog til Lund

[1] Blandt de danske Studenter, der samtidig gjæstede Lund, var der ogsaa en Deel Regentsianere, og tre af disse, som i Forening med nogle Kammerater lagde Hjemveien over Helsingborg, havde Besøget nær kostet Livet, idet Isen brød op saagodt som i samme Øieblik, i hvilket de satte Foden iland ved Helsingør.

nærmest var udgaaet fra Regentsen, saaledes var det også nu fra dennes Gaard, at 400 danske Studenter Arm i Arm med Gjæsterne droge til Dyrehaven for at fornye Broderskabet. Da Kjøbenhavn første Pintsedag tre Aar senere overraskedes ved et Besøg af 130 »Lundaboer«, var det atter paa den gamle Gaard i Kannikestræde, at Værter og Gjæster mødtes for ligesom de foregaaende Gange at vandre til Jægersborg Dyrehave. I Upsalatoget næste Aar, der nærmest udgik fra Akademikum, vare Regentsianerne repræsenterede med den øvrige studerende Ungdom, og da Studenter fra alle Nordens fire Universiteter i de uforglemmelige Junidage 1845 mødtes i Kjøbenhavn, kappedes de med deres Kammerater udenfor Kollegiet og med Byens Borgere om at faae deres Andeel i de kostbare Ladninger, som Damperne »Carl Johan«, »Malmø« og »Gottland« førte til Danmarks Hovedstad. I Regentsgaarden havde Alumnerne Mandagaften den 23 Juni — samme Dag, som deres Gjæster vare ankomne — for disse anrettet en Fest, der næsten turde maale sig med den, deres Forgjængere havde feiret den 1 Juli 1823. Gjæsterne selv skildre den saaledes: »Regentsianernes Fest foregik paa Regentsens Borggaard, som var rigt oplyst paa Tivoliviis med mangefarvede Lamper, ophængte overalt, men især i det gamle navnkundige Træ i Gaardens Midte. Professorerne af det theologiske Fakultet vare indbudne. Flere inspirerede Taler holdtes saavel af Professorer som af Studenter. Efterat der var budt Gjæsterne Velkommen med en Skaal og denne var besvaret, foreslog Regentsprovsten Professor F. C. Petersen en Skaal for de trende Rigers Konger, for Folkene og deres Fremskriden i Videnskab og Kunst. Senere fremtraadte den over hele Danmark saa høit ansete og inderligt elskede Professor

Clausen. Han sluttede sin Tale med det **mindeværdige** Ønske: at den Tid snart maatte komme, da Nordens Studenter ikke skulde være bundne til deres egne Universiteter, men da de som Tydsklands Studenter kunde vandre fra det ene Universitet til det andet, da Lærerne fra Kathederet kunde tale til Studerende fra Nordens trende Riger, og man ved Besættelsen af Lærerposterne ikke spurgte, om Vedkommende var født i Danmark, Norge eller Sverrig, men kun, om han var Posten voxen. Her gik under aaben Himmel i den milde Aften de tre Nationers Studenter Arm i Arm, stundom under glade Samtaler og stundom afsyngende kraftige fædrelandske Sange«[1].

109. Det vil af det Foregaaende være indlysende, at hvis Ønsket om at trænge Alumnernes politiske Interesse tilbage, som det synes, havde været en af de medvirkende Grunde for Regentsbestyrelsen til at komme Kollegiets Læseforening tillivs, saa gik dette Ønske langtfra i Opfyldelse. Ligesaalidt formaaede Læseforeningens Ophævelse at tilintetgjøre den Samfundsaand mellem Alumnerne, som Foreningen i høi Grad havde bidraget til at nære. Rigtignok havde Trangen til et stærkt og inderligt Samliv i Akademikum faaet et Middel til Tilfredsstillelse, der ydede en baade større og friere Tumleplads end Regentsen; men saalænge Traditionen om Læseforeningen endnu var frisk og levende, vedligeholdtes ogsaa Ønsket om en Gjenfødelse af det anerkjendte og selvstændige Foreningsliv indenfor Regentsens egne Mure, for hvilket hiin Institution havde været Organet. Dette viste sig paa en iøinefaldende Maade i 1842. Regentsianerne fremkom

[1]) Berättelse om studenttågen till Lund och Köpenhamn sommaren 1845, S. 73.

dengang paany med Begjæring om Tilladelse til at holde Fastelavnsløier i Gaarden, og da denne Begjæring afsloges, indgave 85 Alumner en Protest imod, at man saaledes berøvede dem Adgang til en i sig selv formeentlig uskyldig og anstændig Fornøielse, og at Fakultetet i alle lignende Anliggender lod sig paavirke af Provsten, »der ikke kunde skrive en Betænkning uden at fremkomme med Betænkeligheder«. Denne Protest paadrog selvfølgelig Underskriverne en alvorlig Irettesættelse, men gav tillige Anledning til, at der aabnedes Forhandlinger angaaende Udarbeidelsen af et fuldstændigt Reglement for Kollegiets indre Ordning, som kunde tjene Alumnerne til Rettesnor for deres Opførsel. Da det ved denne Leilighed ligesom 1792 overdroges disse sidste ved et Udvalg af 5 Medlemmer selv at stille Forslag til Reformer, afgav det saaledes nedsatte Udvalg en Betænkning, hvori der ikke alene androges paa Foranstaltninger, sigtende til at fremme Alumnernes reent materielle Velvære, og paa Ophævelse af de bestaaende Indskrænkninger med Hensyn til Udøvelse af Sang og Musik, men ogsaa paa, at Regentsianerne formelt organiseredes som Korporation, i Spidsen for hvilken der skulde staae 5 for Generalforsamlingen ansvarlige Inspektorer. Til disse sidste Forslag, der maatte overbevise Bestyrelsen om, at den kun havde faaet dræbt Læseforeningens Legeme, men ikke dens Aand, toges der, som man kan tænke, intet synderligt Hensyn. Det bebudede Reglement, der udkom den 30 Jan. 1843, gjennemførte vel forskjellige Reformer i Henseende til Kollegiets indre Økonomi, som ere berørte paa sine Steder i det Foregaaende, men forbød alle Drikkelag og deslige Lystigheder i Gaarden og paa Værelserne, ligesom det kun indrømmede Alumnerne Ret til at holde Møder i Regentsanliggender efter forud indhentet Tilladelse.

fra Provsten, hvem Anledningen og senere Mødets Udfald skulde meddeles. Derimod indlod Reglementet sig ikke paa at opstille noget Forbud mod Sang og Musik i Gaarden, og Provsten maatte, efterat han forgjæves havde søgt at faae Saadant henlagt fra Gaarden til et af ham paatænkt Musikværelse i Kirkegangen, indskrænke sig til samtidig med Reglementets Offentliggjørelse at indskjærpe den gamle i saa Henseende gjældende Regel. Af den betingede Tilladelse, denne indrømmede, gjordes der i de Aar, om hvilke her er Tale, mere Brug end nogensinde. Regentsen havde sin egen lille Sangforening, der nu og da forstærkedes ved Medlemmer af den almindelige Studenter-Sangforening, og hele Sommeren igjennem paa en bestemt Aften i Ugen gjenlød Gaarden af kraftige flirstemmige Sange, hvis Harmonier kaldte Naboer og Gjenboer til de aabne Vinduer. Engang imellem kunde Sangerne forglemme den dem knap tilmaalte Tid, og Paamindelser udebleve da ligesaalidt, som naar Sangen undertiden fortsattes paa Værelserne eller akkompagneredes af klingende Glas. Uagtet Reglementets Forbud og uagtet den daværende Portner[1]) opfattede det som en hans Bestilling paahvilende Forpligtelse samvittighedsfuldt at aflægge Beretning om ethvert lystigt Lag indenfor Kollegiets Mure, kunde Alumnerne dog ikke tilegne sig den Overbeviisning, at et saadant skulde være utilstedeligt paa Regentsen. Det var vel ogsaa nærmest som Protest mod en slig Anskuelse, at det en Nytaarsnat i disse Aaringer — da det efterhaanden var blevet Skik, at Regentsianerne, efter at have stillet Lamper og Lys, somme i Stager og somme i Ølflasker, omkring i

[1]) Det var ham, hvis haltende Gang blandt Regentsianerne havde skaffet ham det ikke uvittige Tilnavn »lamben«.

Vinduerne til Gaarden, paa Slaget 12 flokkedes under den bladløse Lind for i en Sang at bringe det nye Aar deres Hilsen — kom til en noget lignende Demonstration mod Provsten som den, der havde ledsaget Kroens Lukning 1835. Uagtet Alumnernes Opposition mod det klosterlige Ideal af en Studenterbolig, der syntes at foresvæve Provsten, endnu engang havde kunnet give sig Luft i en saadan Udskeielse, havde Samlivet mellem begge Parter ingenlunde bestandig nogen fjendtlig Charakteer. Man anerkjendte hans levende Omhu for Alumnernes materielle Velvære og den Konseqvents, hvormed han overholdt sine Grundsætninger for Kollegiets Styrelse, idet han t. Ex. ligesaa nødig saae, at Regentsgaarden i Aaret 1841 skulde gjøres til Udgangspunkt for Studenter-Fakkeltoget til Kronprindsen og hans Brud som for konstitutionelle og nationale Demonstrationer, og ligesaavel modsatte sig, at Greifswalde-Studenterne under deres Besøg her i Staden skulde indqvarteres paa Regentsen, som at deres svenske og norske Standsfæller senere skulde optages sammesteds. Hvad der nu bidrog til at gjøre Forholdet mellem Alumnerne og deres Tilsynsmand i det Hele taget noget fredeligere end i tidligere Dage, var vel ogsaa den Omstændighed, at de større politiske Demonstrationer, der harmonerede saa lidet med hans Anskuelser, ikke længer som forhen i Reglen forberedtes paa eller udgik fra Kollegiet. Det var vel gaaet over i den almindelige Bevidsthed, at Regentsen skulde være — som det hedder i Visen — »et Arsenal for fyldte Revolutionsgranater«, og under det Røre, som herskede i Hovedstaden i Foraaret 1840 og i de Dage to Aar senere, da Lehmann domfældtes, og da han løslodes af sit Fængsel, tyede Masserne uvilkaarlig til Regentsen for at hente Forstærkning og lode ved høie Raab dens Beboere »længe

leve«, i hvilken Anledning Provsten den 20 Jan. 1842 lod Porten lukke og Regentsianerne »konsignere« — men det var dog nu nærmest fra Akademikum, at slige Yttringer af den politiske Interesse udgik. Det fremgaaer allerede af, hvad ovenfor er anført, at dette ingenlunde maa forstaaes saaledes, som om Kollegiets Alumner ikke ligesaafuldt som de øvrige Studenter ydede Datidens ufortrødne Kamp for Frihed og Nationalitet deres Sympathi, og det bestyrkes til Overflod ved et Blik paa de Viser og Sange, som i hine Aar digtedes af Regentsianeren Jens Christian Hostrup, og i hvilke vel den bedste Nøgle til det daværende Regentsliv er at søge. Hostrups Navn kan ikke savnes paa disse Blade, og det er ikke uden Føie, at Rammen om det mest bekjendte af de Prospekter, man har af Kollegiets Gaard, bærer hans Billede ligeoverfor Carl Plougs; thi havde denne i de nærmest foregaaende Aar bidraget til at paatrykke Regentslivet dets særegne Præg, saa turde vel hiin, hvor forskjellige de end i flere Henseender vare, fremfor nogen Anden betragtes som Sjælen i det samme Liv i de Aaringer, om hvilke her er Tale. Ingen fortjente som han Navnet »Regentspoeten«: ved Stiftelsens Mindefest, ved hvert Aarskifte og ved mangfoldige andre Leiligheder strømmede der under Forfattermærket »Jens Kristrup« Viser og Sange fra hans frugtbare Pen, som modtoges med Jubel af hans taknemmelige Kammerater, og hans »Gjenboerne«, der fra Studenternes engere Kreds snart vandrede hele Landet rundt, spredte et hidtil ukjendt Trylleri over Regentsens gamle Mure. Med hans og hans nærmeste Samtidiges Bortgang fra Kollegiet var det ogsaa, ligesom om det Samliv mellem Regentsianerne, der nu havde bestaaet i henved en Menneskealder, tabte noget i Styrke. De nærmest følgende Aar bare vel endnu i flere Hen-

seender Præget af den gamle Tid; men i den Omvæltning, som Samfundsforholdene undergik i det Aar, med hvilket vi afslutte vor Fremstilling af Stiftelsens Historie, antog Studenterlivet i det Hele en noget anden Skikkelse end den, der var bleven til i de Tider, da Regentsens Læseforening og Akademikum blomstrede, og saalidt Studenterlivet efter 1848 ligner det, som trivedes under Paavirkning af hine Foreninger, saalidt mindede Livet paa Regentsen i de senere Aar om Plougs, Hostrups og deres Samtidiges Dage.

110. Hvad vi i det nærmest Foregaaende have fortalt, bærer fuldt saameget som de tidligere tilsvarende Afsnit af nærværende Skrift et fragmentarisk Præg: det er nærmest kun Brudstykker, enkelte Træk, som i deres Forening kunne bidrage til at give Læseren en Anskuelse om Livet, som det i denne Periode rørte sig indenfor Regentsens Mure. Har nemlig end dette Tidsrum det forud for sine Forgjængere, at der er levende Kilder nok til det almindelige Studenter- og det særlige Regentslivs Historie, saa ligger paa den anden Side hiin Tid for nær ved Øieblikket, til at det jo har været nødvendigt at udelukke dette og ikkun let at berøre hiint, som vilde have behøvet en nærmere Udvikling, naar der skulde have været givet et fuldstændigt og sammenhængende Billede. Vi have allerede forhen anført Navnene paa enkelte Alumner, der i dette Tidsrum øvede en mere eller mindre indgribende Indflydelse paa Regentsianernes Liv: vi kunde hertil føie adskillige Navne paa Mænd, der engang havde et Hjem bag Regentsens Mure, og som nu indtage fremragende Stillinger i Statens eller Videnskabens Tjeneste; men vi skulle dog indskrænke os til at minde om, at Fortegnelsen over Kollegiets Alumner fra denne Periode tæller tre Mænd,

der efter den konstitutionelle Forfatnings Indførelse have siddet i Kongens Raad, Johan Nikolai **Madvig**, Ditlev Gotthard **Monrad** og Carl Edvard **Rotwitt**[1]). I Kjærlighed til og Pietet for den gamle Gaard var ingen Tidsalders Regentsianere forud for dennes. Vi behøve i saa Henseende kun at minde om Tohundredaarsfesten 1823 og den senere aarlige Mindefest, om at ingen saa lille Plet indenfor Landets-Grændser er bleven besunget saa ofte, saa varmt og begeistret som Regentsen af dens Alumner, og om at de efter at have plantet de Ranker, der i Forening med Provst Hviids gamle Lind give Gaarden det skjønne og tiltalende Udseende, den har den Dag idag, flere Gange lode dens Billede tegne og mangfoldiggjøre. Saalangt vor Konges Scepter række, vil man finde dette Billede hænge paa den fordums Regentsianers Væg: det beskinnes af Islands matte som af Vestindiens glødende Sol, det har sin Plads over Statsmandens Skrivebord i Hovedstaden ligesaavel som i den fattige Landsbypræsts Studerekammer paa Jyllands Hede eller Bornholms Klippekyst.

---

[1]) Madvig, der vel, som anført, var udnævnt til Regents-Alumnus og tillige oppebar Kommunitets-Stipendiet, boede iøvrigt af private Grunde ikke paa Kollegiet.

Efterskrift.

Oprindelig var det min Hensigt kun at skrive Regentsens Historie. Men det gik snart op for mig, at denne Opgave umulig kunde løses paa en nogenlunde fyldestgjørende Maade uden tillige at behandle Kommunitetets Historie, idet Sammenhængen mellem dette og Regentsen er saa nøie, at de maae betragtes som to Afdelinger af en og samme Stiftelse. Herved mødte mig den Betænkelighed, at vor Bogverden i H. Beckmans »*Communitatis regiæ Hafniensis historia*« (*Hafniæ* 1785, 186 S. 8vo) allerede eier et med stor Flid og Nøiagtighed udarbeidet Værk over Kommunitetets Historie. Ved nærmere Overveielse maatte imidlertid denne Betænkelighed svinde. For det Første vil allerede den Omstændighed, at B.s Værk er skrevet i det latinske Sprog, bevirke, at det nutildags kun sjelden forlader sin Plads paa Bibliothekernes Hylder; dernæst slutter Forf. sin Fremstilling med et Tidspunkt, der ligger omtrent 80 Aar tilbage, og endelig frembyder Bogen med sine store Fortrin heller ikke faa Mangler. Adgangen til Forf.s Kilder betingedes af, at han ikke berørte Stiftelsens Økonomi og ikke kritiserede Institutioner eller Personer, saaledes at hans Hænder vare bundne i Henseende til flere af de interessanteste Punkter. Afseet herfra har han valgt en Form for Fremstillingen, der ikke gjør denne synderlig tiltrækkende, nemlig den strængt chronologiske eller annalistiske, og Værket faaer herved stundom vel meget Præget af en Materialiesamling til videre Bearbeidelse. Jeg lod saa meget mindre B. afskrække mig fra mit Forehavende, som Adgangen har staaet mig aaben til ikke faa Kilder, der vare ham ubekjendte, og med al Paaskjønnelse af hiin flittige Forf.s Arbeide, som i mangt et Punkt har banet mig Veien, fulgte jeg min egen Plan. Denne er, som det vil sees, meget forskjellig fra hans. Jeg vilde levere en saavidt mulig læselig Fremstilling af de tvende Stiftelsers Historie: jeg vilde følgelig undgaae den tørre annalistiske Form, men paa den anden Side heller ikke opløse Fremstillingen i en Række kun løselig sammenhængende Afhandlinger over de forskjellige Punkter, der vilde være at behandle. Jeg gik derfor, om man vil, en Middelvei, idet jeg nemlig deelte Fremstillingen i visse Tidsafsnit og indenfor Grændserne af

hvert af disse paa en i det Væsentlige mere skildrende end fortællende Maade benyttede mit Stof. Denne Form har ganske vist ogsaa sine Ulemper, hvilke jeg ligesaalidt tør haabe ganske at have beseiret, som jeg tør vente, at mit Skrift heelt igjennem skulde kunne afgive en ligefrem underholdende Læsning, idet Hensynet til Opnaaelsen heraf har maattet vige for Hensynet til Stoffets udtømmende og fuldstændige Behandling, der selvfølgelig har maattet være Hovedsagen.

Det strængt Økonomiske (Kommunitetet som formueretligt Institut, dets Gods, Tiender, Kapitaler o. s. v.) har ikke været en af Hovedgjenstandene for min Behandling: jeg har kun i Forbigaaende medtaget saa Meget heraf, som jeg af Hensyn til, hvad min Plan iøvrigt omfattede, fandt fornødent eller hensigtsmæssigt. Derimod har det bestandig staaet klart for mig, at naar Regentsens og Kommunitetets Historie skulde skrives, kunde Fremstillingens Gjenstand hverken udelukkende være de døde Mure eller de døde Institutioner. Livet blandt dem, der færdedes bag hine, og for hvis Skyld disse vare indstiftede, maatte, om ikke være det Væsentligste, saa dog medtages, naar mit Skrift ikke skulde blive ligesaa tørt som Beckmans. Mange Vanskeligheder have stillet sig imod Udførelsen af denne Deel af min Plan — Vanskeligheder ved at finde Kilder og Vanskeligheder ved at benytte deres sparsomme Udbytte — men jeg har ikke desmindre troet at burde realisere den, uagtet jeg erkjender, at det kun har kunnet skee paa en fragmentarisk Maade, og at jeg herved har maattet medtage Stof, som efter en kras Opfattelse af Planen for mit Foretagende maatte synes at være dette fremmed (Livet blandt Studenterne overhovedet), ja vel endog udsætte mig for den Bebreidelse at være traadt Hensynet til Eensartethed i Fremstillingen for nær.

For at undgaae Misforstaaelse bemærkes sluttelig, at intet i Skriftet forekommende Datum, henhørende til Tiden forinden Indførelsen af den gregorianske Kalender her i Landet, er reduceret efter denne, ligesaalidt som der ved Angivelsen af Pengeværdier er skeet nogen Reduktion efter den nugjældende Møntfod, undtagen hvor Saadant udtrykkelig er anført.

Forf.

[redacted]

Indhold.

[redacted]

Rettelser.

S. 5 L. 2 daværende l. derværende.
- - Anm. 1 L 24 een l. en.
- 21 — 2 - 18 indtil l. ind til.
- 23 L. 19 ladet l. lade.
- 128 Anm. 1 L. 2 Tale l. Tabel.
- 247 L. 16 med l. mod.
- 304 - 4 83 l. 83—84.
- — - 5 84—85 l. 85.
- 317 - 29 med l. ved.

[redacted]

Ove Juels Dagbog,

meddeelt af **A. Crone**, Sognepræst til Herrested.

Forord.

At udvikle Betydningen af slige Dagbøger for Fædrelandets Historie finder jeg saameget mindre fornødent, som Alt, hvad der i saa Henseende kunde være at sige, allerede er sagt af Vedel-Simonsen i hans Forerindring til Udgaven af Eske Brocks Dagbøger. Eiheller skal jeg opholde mig ved at skrive Ove Juels Levnet; Dagbogen vil fuldføre dette Hverv paa en tilfredsstillende Maade. Kun forbeholder jeg mig et Par Slutningsbemærkninger. Her finder jeg det kun fornødent at forudskikke nogle Oplysninger om denne Dagbog, jeg herved forelægger Tidsskriftets Læsere.

Det er ikke første Gang, denne Dagbog træder frem for Lyset. I Magazin til den danske Adels Historie (I, 127 ff.) findes der et Udtog af den; og der bemærkes, at en Afskrift af Originalen skal forvares i det kongelige Geheimearchiv. Om en saadan endnu findes der, er mig ubekjendt; men i Ravnholt Bibliothek findes der en særdeles smuk og ziirlig Afskrift; og det er efter den, jeg her meddeler Dagbogen, uden Udeladelser eller Forandringer, undtagen i Hovedordenes store Forbogstaver og Skilletegnene. Jeg har ikke indladt mig paa at tilføie yderligere Oplysninger til Texten, hvorved Dagbogen let vilde komme til at overskride de Grændser, der kunne indrømmes den i Tidsskriftet.

Min Födsel wdskreffuen

aff min Salig Faders Bibell *in folio*, som Konning Frederich dend 2den haffuer ladet wdgaae, och er i tuende Parter; vdj samme Bibel haffuer dend Salig Mand indskreffuet alle sine Börnsz Födsel med mere; huilchen nu findis udj mit *Bibliotheck*.

Anno 1615 dend 23 *Octobris*, om Morgenen tilig, imellomb 2 och 3, Sancht Söffrens Dag, bleff jeg föd paa min Fædernegaard Willestrup udj Jylland; och bleff der effter christnet hiemme paa Gaarden, och til dend hellige Daab fremborren aff min kiere Mormoder, welb: Frue Dorethe Munck, Sal: Werner Parszbergsz til Siödall; och kaldet Offue effter min Sal: Faderbroder Offue Juel till Meyelgaard, saa och effter gamble Her Offue Lunge til Odden.

Der jeg waar trey Aar gammel, komb ieg til welbemelte min kiere Mormoder, och forbleff hosz hende paa Siödall, endtil ieg waar sex Aar gammel; da mine kiere Forældre mig igien derfra hiembfordrede, tillige med mine andre Brödre att gaae udj Skole, och holdis til Bogen; da *Privati Præceptores* altid gaffue mig dend Berömmelsze, at ieg haffde et gott Nemme, och ingen aff mine andre Brödre udj Flittighed *ced*erede, saa wiit de wnge Aar wille tillade.

Der ieg waar paa elleffte Aar gammel, bleff ieg med tuende mine eldre Brödre forskichet til Soröe, der med min Broder Wincentz Juel at gaae udj Skole; thj min

Broder Werner Juel, da wed 16 Aar gammel, komb paa *Academiet*; och komb ieg da strax med de Øffuerste udj dend anden *Classe* eller Leigse, huor ieg iche bleff lenge, förend ieg bleff *promover*et op i dend tredie Leigse; allene fortröd det mig meget, at woris *Privatus Præceptor*, som heed Anders Erickszön, och bleff siden Præst udj Stillinge, waar saa meget haard imod osz, att hand aldrig wille læsze med osz det, som *tracte*redis udj Skolen, ia end iche wille lade osz dend allerringeste Tid, til saadant at offuerlæsze, förend wj komme udj Skolen igien; huilchet iche lidet forhindrede woris *Stude*rings Lob.

Eet Aarsz Tid effter wj ware komne til Soröe, kallede Gud min gode Salig Fader Iffuer Juel til Willestrup *etc:*, Danmarckis Rigis Raad och Befalningszmand paa Böffling, udj Kongelff i Norge; huor hand til Skibsz waar ankommen fra Jylland med störste Fare, der hand wille haffue worren til Siæland, med flere aff Adelen och Andre, som flyede for dend keyserlige *armée*, da indgangen udj Jylland; min kiere Moder, som hosz hannem waar, och osz Alle, til störste Sorg och Bedröffuelsze.

Der ieg med mine Brödre haffde worren paa Soröe, paa tou Aarsz Tid; bleff min elste der werende Broder, Werner Juel, hefftig siug aff en sterck *Plevritide*; huor imod Stedetz *Medicus Doctor Burserus* brugte ideligen med störste Flid alle tienlige *medicamenter*; men Siugdommen med et stercht Flod tog io lenger io mere til, endtil effter wed trey Wggers wdstanden Suaghed, hand meget christeligen och welbered, wed sin fulde Fornufft, södeligen och sachteligen hensoff udj Herren, wed 1 Slet om Efftermiddagen.

Hans Begraffuelsze bekostede meget hæderligen, udj mange adelig Perszoners Nerwerelsze, Hoffmestern paa

Soröe, Hr: Just Högh, och hans Frue, welb: Frue Anna Lunge; effterszom woris Moder enda waar udj Norge.

Det neste Aar der effter bleff min anden Broder *Wincentz Juel*, som enda *freqvent*erede Skolen, endog hand waar aff een höy Wext, meget hastig siug aff een hitzig Feber, med megen sterch Hoffuetpine; da *Doctor Burserus* strax bleff hentet til hannem, der imod Siugen brugte alle tienlige Middel, och gaff god Fortröstning. Jeg sögte enda Seng med hannem, endtil hand paa dend tredie Dag begynte meget sterch at tale offuer sig; da lagde ieg mig i en anden Seng, som stod tett op til hans Hoffuet i samme Cammer.

Jeg skreff strax min gode Moder til, som da effter Freden med Keyseren waar sluttet, waar ankommen til Kiöbenhaffuen fra Norge, och lod hende wide min Broders store Suaghed. Thj woris *Præceptor privatus*, Anders Erickszön, waar da paa sin egen Haand reyst offuer till Skaane, saa ieg der offuer sielff, wed mine wnge Aar motte allene alting forrestaae och forrette; helst effterdj min Broder ingen kiente uden mig allene.

Dend siette Dag, effter Sygdommen begyntis, ophörte noget dend stercke *delirium*, saa hand kiente Folck och talede smuck. Da lod ieg strax Præsten hente, hannem att berette; der offuer *Doctern* bleff meget wred, och wille det endeligen forhindre. Jeg wille ingenlunde lade mig afftrenge, endog *Doctern* forsickrede, at hand om anden Dagen skulle staae op. Jeg suarede, saa meget disz bedre; dette hellige Jesu Christi Legomb och Blod skader hannem slet intet, men tiener hannem til Salighed, huorledis det endoch bliffuer med Siugdommen. Der Præsten komb, bleff hannem effter gjorte Bekiendelsze och en sand christelig Forberedelsze, meddeelt dett hellige *Sacrament*, da

hand lydeligen sielff medsang baade for och effter; och skede dette imod Afften. Der effter tyngedis hand noget och wille soffue; men strax wed denne Slummen falt hand igien udj forrige *fantasie*, och kiente ingen uden mig. Derpaa lod ieg strax *Doctern* igien hente; och der hand komb, spurte ieg, huad hannem nu siuntisz, om wj iche haffde giort en god Gierning wed hannem. Hand sagde: ia wist; men kunde sig iche nochszom her offuer forundre.

Wj waagede saa alle dend Natt. Anden Dagen, da Suagheden flux tiltog, sagde *Doctern* först, at det waar en sterch Sprinckel, och at ieg skulle ware mig, at ieg iche komb min Broder for nehr; huilchet mig siuntis nu at werre noget sildig tilsagt.

Natten der effter waagede ieg til Midnatt, da ieg lagde mig paa Sengen, tet op til min Broders, effterszom ieg waar gandske wduaaget, och fordj heel matt och trætt; och bad de tilstede werende, de strax wille tale til mig, om noget paakomb; thi der siuntis liden Haab att werre til Liffuet.

Der det nu waar bleffuen Dag, och ieg ingen fornam udj Cammeret, stod ieg op; thj ieg ichun laae paa Sengen i mine Kleder; och fant min Broders Ansicht tildecket med et reent Klæde, huilchet ieg tog aff, och saae da min Salig Broder legge död udj Sengen; huor offuer ieg bleff meget bestyrt, som wel er at tencke, och waar wred, at de iche haffde talet til mig, som de iche nente, der ieg waar kommen i Rolighed. Siden gich ieg ned i Lufften, och tog Loszement uden Closteret i Krowet; gich dog nogle Gange op til Liiget.

Tou Dagis Tid der effter ankomb min kiere Moder, och lod alting berede til en hæderlig Begraffuelsze.

Effter Begraffuelszen waar wel offuerstanden, och alting

betalt, saa och Anstalt giort til begge Liigenis Offuerförelsze til Jylland, til deris Fædernegraff wed Willestrup; tog min kiere Moder mig med sig fra Soröe, effter mange fornemme Mend deris Raad, som formeente det Stedtz Lufft mig iche skulle werre tienlig, effterszom ieg der haffde mist begge mine Brödre.

Der ieg nu waar 15 Aar gammel, reyste jeg *anno* 1630 fra Soröe med welbemelte min kiere Moder offuer til Jylland til Willestrup, effterat Fred med Keyseren Aaret tilforn waar sluttet.

Jeg bleff saa mesten Deel hiemme paa Willestrup, endtil dend 3 *Junij*, 1633, da ieg min wdenlandsz Reysze begynte, huis Beskriffuelsze nest her effter fölger. Medlertid *studer*ede ieg flittig med min yngste Broders, Tönne Julsz, *Præceptore*, *Petro Stubbæo*.

I. N. I.

Beskriffuelse paa min Reysze

fra den 3 *Junij*, 1633, och endtill dend 9 *Octobris*, 1639, ieg komb hiemb igien; med Dagenisz och Milenisz Optegnelsze i Bredden, saa och huisz ieg haffuer fundet, paa samme min Reysze wærdigt att see och wide.

I. N. I.

Anno 1633

den

3 *Junij.*

Dagh.		Miill.
3.	Drog ieg i Herrensz Naffuen, med min Hoffmester, *Matthia Adolpho Zoëga* (en Danske), fra Willestrup till Wiborgh.	6.
4.	Fra Wiborg igennom Engiszwang och Snee (Landszbyer) thill Ny Præstegaard.	9.
5.	Derfra till Kollding.	7.
6.	Fra Collding och till Haderszlöff.	4.
	Samme Dag fra Haderszlöff till Emmerwad (et Kroer).	2.
7.	Fra Emmerwad till Flenszborgh.	5.
	Samme Dagh derfra igien och till Skullderup (et Kroer).	3.
8.	Fra Skullderup offuer Midsund och igennom Eckellfyrd till Kiill.	5.
16.	Fra Kiill igien (huor wi bleffue saa lenge for nogle Holstener, som paszede paa osz och wille plyndre osz) till Bramstrup.	6.
17.	Fra Bramstrup till Hamburgh,	6.
	huor wi saae en Halffierding Wegz der fra vdj et Husz en Kielde, som waar opsprungen aff sig selff, huisz Wand tiente till alle Slagsz Siugdomme.	

Julius.

Dagh. Mil

1. Fra Hamburgh igien till Bardorpff (en liden Kiöbsted). 2.
2. Fra Bardorpff till Lyneburgh. 5.
3. Fra Lyneburgh, offuer Lyneburger Hede, och igennem Garleffuen (en Kiöbsted), och den
5. till Magdeburgh, som er fra Lyneburgh 22.
6. Fra Magdeburgh (huisz ynckelig Ödeleggelsze waar elendig att see) till Serbst (en Stad, huor Serbster Öll bryggisz). 5.

Samme Dag fra Serbst och till Koszwig (en Kiöbsted). 4.

7. Fra Koszwig och till Wittenbergh. 2.

Wi *frequent*erede till Wittenbergh, fra den 7 *Julij*, 1633, och till den 15 *Martij*, 1636. Imetlertid droge wi hen och besaae Leiptzich, som er en heell skiön Stad och legger fra Wittenb: 8.
huor wi bleffue femb eller sex Dage; wi logerede in der Borgstrasze bey der Fraw Frobergerin. En anden Gang droge wi till Leiptzich igien med *Professore Buernero*, vdj Meszen eller Marcketz Tid, och bleffue der 7 eller 8 Dage; wi logerede in der Reiche Strasze, hosz en Paasement Mager; siden droge wi derfra till Wittenbergh igien, igennom Dyben (en liden Stad), och er halff Weyen imellom Wittenbergh och Leiptzich. En anden Tid fultist wi med en dandske Gesanter, Caspar von Buchwolt, som Hertzug Wlldrich Sal: hansz Lig skulle indföre, fra Wittenbergh igennom groszen Han (Stad) till Dræszen, 14.
huor Churfyrsten och Churfyrstinnen ware; och bleffue wi der vdj trei Vgger och besaae imetlertid paa Slottet; Slottet i sig selff, som er heell skiönt och haffuer dobbelt Borgegaar; Stallen, som er huall runden om, och vdaff Pillerne springer Wand; wi saae den ochsaa offuen paa, huor ere atskillige Maskeradeklæder,

[redacted]

Dagb. Miil.

*inuent*ioner och andet mere smuckt att see: Kunstkammeret, som er heell skiönt och wiitlöfftig; Ridehuszet, Skydhuszet, Töyhuszet, som er icke wiit fra Slottet, er och heell skiönt; Lysthuszet, som er strax der hosz, er heell smuck bygget, inden vdj gandske med Marmell omdragen; ·Iægerhuszet, som er vdj gammell Dræszen, huor wi saae mange store Biörne och skiönne Hunde. Dræszen affdeelisz i gammel Dræszen och ny Dræszen; den ny Bye er heell fast och wellbygget. Saa reyste wi derfra igien till Wandsz paa Elben, forbj Meiszen, som er fra Dræszen 3.
och igennom Torgaw, huor wi bleffue om Natten, och legger fra Wittenbergh 5.
till Wittenbergh igien.

Profeszorernisz Naffne, som vdj min Tid ware till Wittenbergh:

Professores Facultatis Theolog.

D: Jacobus Martini. D: Röber Superintend: D: Lyserus. D: Hylseman. D: Weller, Professor Extraordinarius.

Professores Facultatis Iuridicæ.

D: Strauck. D: Reisnerus, sub qvo inscriptus. D: Grossius. D: Taubmannus.

Profess. Facultatis Medicæ.

D: Sennertus. D: Nümmand, Anatomicus. D: Peltzhöffuer.

Professores Facult. Philosophicæ.

Mag. Smidt. M: Buchnerus. M: Franckenberger. *Licent:* Scharpff. *M:* Trost. *M:* Sperling. *M:* Nott nagell.

Adjuncti.

Doct: Weller. M: Cassel. M: Ostermann. M: Lehman. *M: Olearius.*

Diaconi.

M: Fleischhawer. *M:* Lehman. *M:* Pfrimell. *M:* Smidt.

Dagh. Mil.

Wi boede, saa lenge wi ware till Wittenbergh, vdj *Buchneri* Huusz; ginge och hosz hannem till Disk och holte *Collegia Philologica* vnder hannem; thi hand der vdj *exceller*er och er *Lumen Germaniæ.*

Wittenbergh er smuck fast, haffuer trey Porte: Slotzthor, Elsterthor, som er den fasteste, och Elbsthor. Haffuer tuende smucke Kircker: Statzkircken och Slotzkircken, huor Doctor Grad alltid bliffuer holden, och ny *Rectores creer*et. Foruden disze tuende Kircker er der och Klosterkircken, som er en liden Capell, huor vdj bliffuer prædiget alle tredie Jule, Paaske och Pintze Dag.

De fornemmeste Gader till Wittenberg ere: Judengasze (i huilcken wi boede), Mittellgasze, *Collegij*gasze, Schloszgasze, Juristengasze, Burgemeistergasze, Coszwichergasze *etc:*

Der ere fire *Collegia:*

Collegium Theologicum, Philosophicum et Medicum in der *Collegij*gasze; *Colleg: Juridicum* in der Juristengasze.

Anno 1636.

Martio.

15. Reyste wi fra Wittenbergh till Peltzsich (Stad) forbi Rabenstein. 4.

16. Fra Peltzich till Brandenburgh. 4.
Besaae der Kirchen och der vdj et *Salvator*, effter Wor Herrisz Lengde; Raadehuszet; *S:* Marienbergh, som er strax vden for Byen.

18. Fra Brandenburgh, paa Hageln, Riuiere, forbj Plage, som er et Slott, hörer Thumherren till, och er et
19. Tolldsted. Siden forbj *Milo* (en Edellsitz), som och er et Toldsted, till Ratenaw (Kiöbsted), er ochszaa et Toldsted. 6.

20. Till Hagellbergh (Kiöbsted), och Toldsted. 6.

ıgh. Miil.

1. Fra Hagellbergh forbj den werbiske Skantze och Werben, som er en Stad; och der sammestedtz komme wi aff Hageln vdj Ellben. 1.

2. Forbj Wittebarge (en Flecke), och Toldsted, som er fra Werben 4.
Ochszaa forbj Kommelosz (en Landszbye och Toldsted) till Snachenburg (en Flecke och Toldsted), som er fra Witteb: 4.

3. Fra Snachenburgh, forbj Lentz (en Kiöbsted och Toldsted). 1.

4. Forbi Demnitz (en Kiöbsted och Toldsted). 2.
Slottet sammestedtz er fast. Samme Dag forbj Hiszacher eller Hiszcher (en liden Kiöbsted och Toldsted), 3.
huor Fyrsten aff Lyneburgh, Hertzuch *Augustus*, haffuer sin *Residentz*.

5. Forbj Blecke (en liden Kiöbsted och Toldsted); er fra Hidsker 4.
Samme Dag forbj Beutzenburgh (en Kiöbsted och 2.
Toldsted) till Lawenburgh (ochzsaa en Kiöbsted och 1.
Toldsted).

6. Fra Lawenburgh, forbj Altenburgh (en Landszbye), 1.
och Geisthach (ochszaa en Landszbye), huor osz bleff 2.
paapaszet aff Soldater, som dog intet giorde osz, fordj wi haffde *Convoy*. Samme Dag komme och forbj Tollenspicher (et Wertzhuusz) och till Hamburgh. 1. 4.

9. Fra Hamburgh till Cöthen (en Landszbye). 5.

0. Derfra till Lybeck. 5.

1. Fra Lybeck till Arenspöche (en Landszbye). 2.
Der hosz er et Slott, huor Hertzug Ernst aff Synderborgh holder Husz.

Aprilis.

1. Fra Arenspöche, forbj Plön (en Kjöbsted); der hosz er et skiönt Slott, hörer samme Hertzuch till; till

Dagh. Miil.

Predske (en Kiöbsted); huor wi besaae Jomfrue 3½.
Closteret, vdj huilcket ere 42 Jomfruer. Samme Dag
fra Predske till Kiell. 2.

2. Satte wi osz i en Bod och roede hen vd att besee
Christianpriisz, och samme Dag tilbage igien; er
frem och tilbage 2.
Samme Dag reyste wi fra Kiell till Eckellföer 3.
(Kiöbsted).

3. Fra Eckellförd offuer et Ferrested till Schleszwich, 2.
huor wi besaae Slottet derhosz, Gotterup, som er
heell skiönt och lystigt; och Jomfrue Closteret.

4. Fra Schleszwich till Huszom, huor wi besaae Slottet 4.
der hosz, som er heell skiönt, och Kircken. Samme
Dag derfra till Neustatt eller Friederichstadt, som dett 2.
och kaldisz.

5. Fra Friederichstadt till Etzehoff, huor wi besaae Jom- 7.
frue Closteret.

6. Derfra igennom Krümpen till Hamburgh. 8.

22. Fra Hamburgh (huor wi biede saa lenge effter woris
Factor) till Stade, 5 Miill (de 4 till Wandsz og den
5 till Fodsz). Samme Dag derfra till Fören (en
Landszbye). Slottet der vdj er fast, huor Biscopen
aff Bræmen holder Hoff, 3 Miill. Fra Fören om
Natten till en Landszbye, 4 Miill; giör tillsammen 12.

23. Derfra till Bræmen (en stor Stad, er fast). 3.
Samme Dag derfra igien, paa Wæszern, till Elszfleute 3.
(en Landszbye), huor wi strax finge Wogne. Derfra
igien till en anden Landszbye. 2.

24. Derfra till Aben (Landszbye); derhosz et fast Slott. 4.
Samme Dag derfra till Detern (en liden Flecke), 1.
huor Ostfriiszland begynder. Derfra till Embden (en 3.
stor och fast Stad).

25. Fra Embden till Wandz offuer Embsen, till Delffzüll 2.
(en liden Stad och Festning), huor Gröninger Land

…gh. Miill.

begynder. Samme Dag derfra till Gröningen (en skiön stor Stad och heell smuck Festning), huor er et gott *Universitet*. Strax derfra igien offuer Pünterbrüche, huor Drenter Land begynder, till Beelen (en Landszbye). 3. 5.

'6. Derfra till Zwartzschleusz (en Skantze). 4.

Samme Dag derfra till Wandsz vdj Zuyder Seeh till Amsterdamb. 14.

Vdj Amsterdamb besaae wi efftерfölgende:

Först ware wi paa Dulen, som er en Schiszplatz, huor wi saae allehonde schönne Gemelde och Stuer.

Siden ware wi paa Dollhoff (som det kalldisz), huor wi saae allehonde schiönne Wandkunste och Voxbilder.

Wi ware ochszaa paa Ministen Bröllup, huor de och haffuer atskillige smucke Wandkonste och Musich; er en heell höy Bygning.

Wi besaae ochszaa det Ostindiansche Huusz; och der som de haffuer derisz Wrter och Spetzerier; er i det samme Huusz.

Wi waare och i Dullhuszet, huor de galne haffuer derisz Ophold.

Alte Menner Hausz, huor gamle vdleffuede Mend ere.

Gasthuyszet eller Hoszpitalet for Quindfolck, Mandfolck och for Soldater.

Spindehuszet. Tuchthuszet. Weesenhuszet.

De fornemmeste Bygninger udj Ambsterdamb ere vdj den Nystad och paa Graffterne, som ere trey: Printzengrafft, Keysergrafft och Herrengrafft, huilcke ere heell lystige att spatzere paa.

For Ambsterdamb seesz en stoer Menge aff Skibbe, store och smaa, ligeszom det waar en Skouff.

Wi herbergerede in dem Suert in der Kalber Strasze.

Dag. Miil

Majus.

5. Fra Ambsterdamb till Leiden, offuer Harlemmer och 7.
Leiden Mehr; wi herbergerede im Witten Schwan. Och besaae *Bibliothee*ket. Anatomiet, huor ere allehonde *Rariteter* att see; *hortum publicum* och Borgen, som er en smuck *Antiqvitet*.
6. Derfra till Den Hagh (en skiön lystig Bye, som dog 3.
icke holdisz for att werre Kiöbsted, fordj den haffuer ingen *Previlegier*), huor wi besaae Printzens den store Haffue; och den liden, som er wed Slottet, vdj huilcken wi saae en heell skiön Fonteine och smucke Gemächer. Wi herbergerede i den huide Schwan.
7. Derfra igennom Delpfft (en stoer Stad); huor vdj 1.
den store Kircke Graff Mauritz och Graff Wilhelm haffuer et smuckt Begraffuelsze. Raadhuszet sammestedtz er och en kiön Bygning. Strax derfra igien
till *Roterdam* (en skiön stor Handelstad). Paa Torffuet 2.
seesz *Erasmi Roterodami statua* vdj Kobber.
NB. Mesten igennom gandske Holland kand mand komme fort till Bodsz paa smaa giorde *Canal*er; och dragisz Bodene aff Heste, som gaar huer Time och sommestedtz huer anden Time; vden huor store Wande ere, en Gang om Dagen och en om Natten.
8. Fra Roterdam, igennom Göye (en stor Kiöbsted) och
Waterport (en liden Stad), till Vtrecht, som haffuer 8.
et stort Torn vden Spisz, kaldisz Dumen; sammestedtz er och et *Universitet*; er en kiön stoer och lystig Bye. Derfra om Natten igien med Natskeuten
till Ambsterdam. 7.
12. Fra Ambsterdamb till Leyden igien till Wandsz. 7.
13. Derfra till Bodsz, igennem Delpff till Roterdam. 4.
14. Derfra till Dortrecht (en skiön stor Stad). 3.
Samme Afften derfra till Wandsz, seiglede Natten igennom; och kunde paa den wenstre Hand see

Mil.

Tornet aff Bræda; och forbj den Gousz (en temmelig stor Kiöbsted), och komme till den Feehr (en 16.
Kiöbsted i Seehland).

Samme Dagh derfra till Landsz, en lystig Wey, till
Middellburgh; er en skiön stor Stad och fast. Strax 1.
der fra igien till Fliszingen, som ochszaa er en tem- 1.
melig Stad och Festningh.

Fra Fliszingen igennem Middelburgh till den Feehr. 2.
Samme Dagh ginge wi hen vd och besaae Arnemunde, 1.
som er en liden Stad och mesten öde, er och noget fast.
Anden Dagen ginge wi hen vd att besee Middelburgh. 1.

Fra den Feehr igien till Fliszingen. 2.
Samme Dagh derfra till Skibsz, och komme den
om Afftenen for *Lunden* vdj Engelland, offuer Westerseeh, som er vngefehr hollendiske Mile 46.

Wi komme forbj *Gravensent* (en Stad); der hosz ere tuende *Casteller* tuert offuer for hin anden; legger for den Flod, som löber op igennom Lunden, kaldisz Temmitz, som er fra Lunden 7 hollendiske Mile. Wi herbergerede vdj Printzen aff Wranien.

Vdj *Lunden* besaae wi denne Gang och andre Gange, ieg haffuer werret der, effterfölgende:

Abbediet eller Westmönster Kircke, som er en heell skiön gammel och stor Kircke; huor vdj wi saae mange drefflig skiönne *Monumenter* och Begraffuelszer, Kongersz och Dronningersz; *Buckengangsz*, som er heell skiönt, och andrisz. Huor wi ochszaa saae et meget stort Suerd, huilcket Kong *Eswardus* 3*tius* haffde fört imod Frantzosen. Saae ochszaa den Steen, paa huilcken Sanct Jacob sigisz att haffue soffuett, der hand drömbte; den er indfattet vdj en stor gammell Træstoll, vdj huilcken Kongerne bliffuer kronet. Wi saae ochszaa sammestedtz nogle Konger vdj derisz fuldkommen *Statur* och Klæder vdaff Wox; saa och

Dagb.

Dronning *Margareta*, Kong *Iacob* og Dronning *Anna*. Strax der hosz er *Parlement*huszet, en gammel stor Bygning, huor holdisz *Parlement*, huilcket skeer heell sielden, men med stor Pract och Pomp. Derhosz er en smuck stor Platz, kallisz Westmynsterplatz.

Weithall, som er Kongensz Husz, kaldisz saa aff en stor wellbygget Sall, der er, huor holdisz *Balleter*; och seesz der mange heell skiönne Malinger aff Rubensz och andrisz. Der ere ochszaa nogle heell smucke Galerier och med heell rare Malninger zierede. Der hosz er stor Dyrehaffue.

Buckingangsz Huusz, huor ere heell skiönne Gemächer att see och en smuck Haffue.

Arundelsz Huusz, huor er et skiönt Kunstkammer att see, med mange skiönne *Rariteter* vdj.

Sommerhuusz, huor Dronningen er vdj om Sommeren. Der vdj laa worisz Konge, der hand waar till Lunden att besöge Kong Jacob och sin Syster.

Och andre Palatzer mere.

Wi saae och et Kunstkammer hosz en Wrtegaardsz Mand, och der vdj ochszaa mange smucke *Rariteter*.

Börsene, den ny och gamle Börsz, paa huilcke selgisz atskillige skiönne Ware.

Comædierne, som holdisz trey Stedtz och ere Kongensz, Dronningensz och Printzensz.

Bullbitten, huor store Hunde strider med Tyre och Biörne.

Kochbitten, huor Kocke biddisz med huer andre.

Saae ochsaa, huor Glaszene giörisz.

Wi besaae ochszaa S: Poffuellsz'Kircke, som er en skiön och heell stor Kircke, og well den störste i Engelland.

Löyehuszet, huor vdj ware 7 Löffuer och nogle Leoparder.

Lunden er en heell stor Bye, legger vdj Lengden; holdisz for att werre 6 eller 7 engelske Mile lang. Den haffuer ickun en Broff offuer Temszen.

[redacted]

Dagh. Miill.

26. Fra Lunden med Posten, om Afftenen sildig, till Brummell (en Landszbye); er engelske Mile 8.
NB: Paa en tydsk Miill gaar fem engelske.

27. Derfra till Schepstett (en Landszbye); er engelske Mile 10; derfra till Flimoill (en Landszbye); engl: Mile 22. Samme Dagh derfra igien till Rye (en liden Kiöbsted); tilsammen den Dag engelske Mile 50.

30. Fra Rye till Wandsz til Dieupen vdj Franckerigh (en Stad); er fransöske Mile 23.
NB: Paa en fransösk Miill gaar trey engelske.

31. Fra Dieupen, till Hest, till *Royan* (som er en heell stor och skiön Stad); frans: Mile 12.
Logerede vdj Compaszen.

Junius.

1. Fra *Royan*, till Hest, till Manniss (en Stad); er frans. Mile 14.

2. Derfra till *Pountouaise* (en Stad). 7.
Samme Dagh derfra till *Paris*. 7.

Paris er en heell skiön och meget stor wellbygget Bye; legger mesten vdj Runden; huor er en meotig stor Menge aff Folck, saa den derfor neppelig haffuer Lige vdj *Europa*. Den Flod *Seene* löbber der igennem och giör trey *Insul*er vdj Byen.

Der er meget att see: som:

Mange skiönne Kircker, blant huilcke *l'Eglise de Nostre Dame* er den fornemmeste och den största, Jeszuiternisz Kircke er heell well bygget. Saauellszom andre mere.

Collegia, blant huilcke dett fornemmeste er *Collegium Sorbonicum*, som er heell prectig bygget. *Collegium Iesviticum* er och heell well byggett.

Palatia, blant huilcke de fornemmeste ere: *Louver*, som er en heell stor, wiitlöfftigh och skiön Bygning;

haffuer en heell lang *Galerie*. Der hosz er en smuck stor Haffue, kaldisz *les Estuilleries*. Dette samme er Kongensz Huusz.

Louxembourg, som er en heell skiön och prectig Bygning; *la Reyne Mere* haffuer dett ladet bygge, och er paa italiensk Maneer. Dersammestedtz seesz mange skiönne Gemächer och skiönne *Galeri*er met drefflige Gemålde vdj. Dronningensz eget Gemach er heell rigt; dog der boer ingen; haffuer et skiönt indlagt Gold aff Træ. Brandjernene aff Sölff, och tyck Sölff Trallewerck omkring Sengestedet. Der ere tu skiönne *Cabinett*er, et aff *Chrystal de montagne*, med Guld beschlagen; et andet aff Ebenholt, och met Guld beschlagen; och paa huer Hiörne staar en temmelig stor Löwe aff Guld. Der hosz er och en heell skiön stor Haffue. Der hosz boer *Madame Combalet*, som haffuer et smuckt Smyckekammer, synderlig aff skiönne Drickegeskirr, aff *Chrystal de montagne*.

Der ere ellersz mange andre skiönne Palatzer, som well ere wærde att see; som *Cardinal de Richelieu*, hansz Husz; Printz *de Condé*, hansz, och andre flere.

Skiönne Brower offuer Seehnen: *le pont neuf*, som er skiön bygget, men med ingen Husze paa. Der mit paa staar *Henricus qvartus* till Hest, vdj Kobber heell well giort. *Le pont de Nostre Dame* och *le pont de Sainct Michel*, som ere heell well bygde med Husze paa begge Sider; och andre.

Le Palais, som och er en skiön stor Bygning, huor holdisz *Parlement*, och er det fornemmeste i Franckerigh; der selgisz och allehonde Ware.

La place Royale och *la place Dauphine* ere tuende heell smucke Platzer och heell well byggede omkring.

*Arsenal*et er och well wert att see. Derhosz er *Palle-mallien*, som er temmelig lang och lystigh.

Dagh. Miill.

La Bastille, som er wed Porten, er heell fast och er et heell sterckt Fengsell.

En Miill Wegsz vden for er *Boys de Vincenne*, som er et skiönt stort och lystigt Huusz, men och et heell sterckt Fengsell.

Derfra legger *Charenton* en liden Miill och fra *Paris* tu smaa Miill (en Landszbye), huor *Caluinisterne* haffuer deriez Kircke.

Der er ellersz meget andett, som well er wært att see, men skulle bliffue altforlangt att opskriffue.

Wi logerede förste Gang, wj komme till *Paris*, *à la Croix de fer*, *dans la rue Martine*, som er et offentlich Herbergh.

Wi saae ellersz ochszaa mange skiönne *Balletter*, som Kongen, *Monsieur* och Cardinalen holte. Saauellszom och mange smucke *Comœdier*, som altid trey Gange om Wggen holdisz till *Paris* och paa tuende Steder.

Anno 1637,
den
10 *Junij*.

10. Droge wj hen att besee *Sainct Clous* (en Landszbye), som er fra *Paris* 2.
huor wj besaae *Archivesque de Paris*, hansz Huusz och hansz Haffue der hosz; udj huilcken ere 50 *Fontainer*; der iblant tuende heell skiönne Grotter. Der ere och i Gangene mange skiönne *Statuer*. Vdj Huszet ere heell smucke Gemächer. Samme Dag der fra igien till *Paris*.

14. Droge wj forbi *Mont Marter*, huor er et Nunne Kloster, till *Sainct Dionys* (Kiöbsted), huor er en 3.
skiön Kircke; der vdj besaae wi Skatten, som er heell skiön och well wært att see. Saae ochszaa der

Dagh. Mil.

Kongernisz och Dronningernisz Begraffuelszer. Samme Dagh tilbage igien.

Septembris.

9. Reyste wi hen vd till *Sainct Germain* (Stad, huor Kongen gierne er); der besaae wi alle *Grotter*ne og Fontenerne, som ere heell skiönne och kunstrige; och atskillige Slagsz Dyer; besaae ochszaa Slottet. Samme Dagh derfra tilbage igien, igennem *Ryel* (Kiöbsted); huor wi besaae *Cardinal Richelieu*, hansz Husz och Haffue och *Grotter* der vdj. Anden Dagen derfra till *Paris* igien. 4. 2.

En liden Toursz eller Reiszisz Opskriffuelsze,
wi giorde fra *Paris* endtill *Roschell*
vdj samme Monett.

11. Fra *Paris*, till Hest, som wi osz selff kiöbte, att giöre Reyszen paa, till *Lina* (en stoer Landszbye). 7.
12. Derfra till *Estempel* (en Kiöbsted). 7.
Samme Dagh derfra till *Angerwill* (en Bourgh). 6.
13. Derfra till *Artene* (en *bourg*). 8.
Samme Dagh derfra till *Orleans*. 6.
Er en skiön och heell stor Stad, huor er *Universitet*; huor wi besaae Kirckerne, nemlich: *Saincte Croix*, som er en skiön stor Kircke, och *S: Pierre*. Wi saae ochszaa *Maillen*. Wi logerede *à l'escus de France*, huor er gott Losament.
15. Derfra till *S: Lorend des Eaux* (en *bourg*). 8.
16. Derfra till *Blois* (Stad, och er der *Academie*), huor wi besaae *Monsieur*, som er Kongensz Broder, hansz Slott och Haffue der hosz. 8.
17. Derfra till *Emboise* (en Kiöbsted); logerede *à la Corne*. Dersammestedtz haffuer *Monsieur* et Slott. Samme Dagh derfra till *Tours* (som er en skiön stor och wellbygget Bye), huor wi besaae *le mail*, som er heell lang och haffuer 900 Schrit i 10. 6.

Dagh. Miill.

Lengden och 10 i Breden. Wi logerede *à l'image de Saincte Marthe.*

18. Derfra till *Lancher* (en liden Kiöbsted); derhosz et Slott, er Kongensz. 7.
Samme Dagh derfra till et Husz, kaldisz *les trois Volets, la poste.* 3.

19. Derfra till *Sommeur* (en kiön liden Stad och *Academie*); logerede *à la Corne de Cerf.* 7.

21. Derfra till en Landszbye, 6 Miill. Samme Dagh derfra till *Angiers* (en stor Stad), 4 Miill; tilsammen 10. Der er ochszaa et *Academie.* Wi logerede *au Lours,* huor er heell dyrt.

24. Derfra till *Ingrande* (en *bourg*). store 6.

25. Derfra till *Mos* (en Landszbye), *la poste,* huor wi ware heel ilde *accommoderet.* 8.
Samme Dagh derfra till *Nantes* (en stor Stad); logerede *au Pelican,* gott Losament, tuert offuer for *l'Eglise des Carmes*; huor er et skiönt Begraffuelsze aff Allebaster, som er en *Duc* aff *Britagne*, hansz. Besaae ochszaa *l'eglise de S. Pierre*, som er en skiön höy Kircke. Wi besaae ochszaa Slottet, som er skiön stort och fast, huor holdisz *Guarnison*; saae ochszaa *Arsenal*et sammestedtz. *La fosse* eller *le port* (Haffnen), som er heell god, och en smuck Forstad der sammestedtz, som er heell langh. 3.

27. Fra *Nantes* til *Montagu* (en *bourg*). 7.
Samme Dagh derfra till *Sainct Fulgean* (en *bourg*). store 3.

28. Derfra till *Tire* (en *bourg*, huor er got Folck). store 6.
Samme Dagh derfra till *Langon* (en *bourg*). 3.

29. Derfra offuer et lidet Wand, kaldisz *la riuiere des basteaux*, 4 Miill fra *Roschel*, wed *Maran* (en *bourg*), till *Roschell* (Stad), huor haffuer werret en skiön Festning, men vdj den sidste Beleyringh er bleffuen *ruin*eret. Der er en skiön *port* och Haffuen; men vden for er Indseglen noget faarlig aff den Dige, 7.

[redacted]

Dagh. Mil.

der bleff giort i Beleiringen. Wi logerede *aux trois marchans.* got Losam:

30\. Fra *Roschell* till *Courson* (en temmelig stor *bourg*). 5.

Octobris.

1\. Derfra offuer en liden *Riuiere* (och komme en halff Miill vdj Lengden paa den) till *Nior* (*une ville*), huor 8.
er et smuckt höyt Taarn paa Kircken; logerede *à la grulle*, got Losament. Samme Dag derfra till *S: Merzan* (en liden Kiöbsted). 5.

2\. Derfra till *Lusignac* (en *bourg*). 7.

Samme Dagh derfra till *Poictiers* (en heell stor Stad), 5.
huor wi besaae *S: Hilar:* Kirche, huorvdj er en heell gammell Liigsteen, som lucter meget ilde, naar den bliffuer *frotter*et eller ströggen paa med en anden Steen. *S: Pierre*, som er den fornemmeste och störste Kircke. Wi logerede *aux troix pillers*, huor er got Losament.

4\. Derfra till *Sainct Genes* (en *bourg*). 6.

Derfra till *Richelieu*, huor byggisz en heell smuck 3.
Bye. Besaae der sammestedtz Cardinal *Richelieu*, hansz Slott, som hand selff haffuer ladet bygge; och er en drefflig skiön och nett Bygning, legger heell lystigh. Inden till omkring vdj Muren ere omsatte skiönne gamle *Statu*er af Marmell. Saae der mange skiönne Gemächer, Stuer og Salle, huor staaer Cardinalens *Symbolum* paa Skorsteenen, nemlich:

Armandus Rischelius.
Hercules admirandus.
Armand de Richelieu.
Hardis main d'Hercule.

Iblant samme Stuer och Salle er Kongensz och Dronningensz de fornemmeste; huor wi saae atskillige schiönne Tapitzerier aff Silcke och heell skiönne

[redacted]

Dagh. Miil.

Gemälde. Saae ochszaa vdj en Stue mange smucke *Monumenter* och *Statuer*, som der forwarisz, alle aff Allebaster och skiön *orientalisk* Marmell. Saae ochszaa der sammestedtz Bladdett till en Skiffue eller Bord, aff allehonde dyrebor Steene skiön indlagt; och skatterisz paa en *Million*. Wi logerede *au puy doré*.

5. Fra *Richelieu* till *Lougdun*, huor wi saae nogle formanisz aff dem, som holdisz for att werre besatte aff den vnde Aand, vdj *S: Croix* och *S: Ursele* Kircker; och giorde allehonde werckelige Optöger. Den Tid sagtist der att werre i Byen aff disze besatte 60, och alle Quindfolck, men mesten Deell Nunner. Wi logerede *à la grande Cour*, gott Losam: 3.

6. Derfra till *Grandfon* (en Hærregaard), 2 Miill fra *Sommeur*, huor wi besögte *Mademoiselle de Cannés*, en fornemme Frue; strax derfra igien till *Sommeur*. 7.

8. Fra *Sommeur* till *la Grenoullere* (et stort Huusz), huor henger vd till Tegen *trois volets*. Samme Dagh derfra till *Bourgeuil* (en liden Stad), huor wi besaae Slottet, som hörer *Monsr de Chartres* till; huor wi saae smucke Stuer och Gemächer och nogle smucke Haffuer der hosz. Strax derfra tilbage igien till *la Grenoullere*. 8. 2.

9. Derfra igennom *Lancher* (en liden Kiöbsted) till *Tours*, huor wi besaae *S: Gazin*, som er en smuck stor Kircke.

10. Fra *Tours* till *Emboise*. 7.

Samme Dagh derfra till *Blois*. 10.

11. Derfra till *Sainct Lorent des eaux*; logerede *à l'escu*, got Losament. 8.

Samme Dagh derfra igennem *Clery* (en Burgh), huor wi saae Kircken, som er heell smuck och höy, till *Orleans*. 8.

Dagh. [illegible]

12. Fra *Orleans* till *Artene* (en *bourg*); logerede *à l'escu*, huor er dyrt. 6.

13. Derfra igennom *Toury* (en *bourg*) till *Angerville*. Samme 8.
Dagh derfra igennem *Estempel* (en stor Bye) till *Estercy* (en *bourg*). 8.

14. Derfra igennem *Chartres* (en Stad) till *Lina* (en stor 5.
bourg); logerede *à l'image*. Samme Dagh derfra till *Paris*. 7.

Fortegnelse paa min Reysze,
iegh giorde vd till Italien allene
(thi min Hoffmester bleff tilbage
for Siugdomb), fra *Paris*, igennem
Suitzerland, och tilbage igien
igennem *Provence* till *Paris*.

Anno 1638.
11 *Maij*.

11. Fra *Paris* till *Milly* (Stad) med *Messagierern*, som 12.
kaltist *Champagne*.

12. Derfra till *Pont à Gasson* (en liden Landszbye). 8.
Samme Dagh derfra till *Montargis* (en Stad), hörer 4.
Monsieur Frere du Roy till, sampt Slottet der hosz.
Der forbj löbber *la riviere de Loing*.

13. Derfra till *Briare* (en *bourg*), huor *Loire riviere* gaar 10.
forbj. Samme Dag derfra till *Cosnes* (*une ville*). 8.

14. Derfra till *la Charité* (une ville). 7.
Samme Dag derfra till *Nevers* (en temmelig stor Stad). 5.

15. Fra *Nevers* till *Sainct Pierre de Montier* (en liden 5.
Stad). Samme Dagh derfra till *Moulin*; er Kongensz 7.
(en kiön liden Stad).
Dersammestedtz löbber *la riviere d'Aillé* forbj.

16. Derfra till *Varenne* (*une villotte*). store 6.
Strax derfra till *la Pacaudiere* (en *bourg*). store 8.

[redacted]

Dagh. Miil.

17. Derfra igennem *Roanne* (en skiön stor *bourg*); hörer *Duc de Rohan* till; till *Sainct Severin* (en liden *bourg*). 7.
Samme Dagh derfra offuer *Mont Tarrara*, et heell höyt Biergh, till *Tarrara* (en *bourg*), som legger vnder samme Bierg. 3.

18. Derfra till *Lyon* (en heell skiön och stoer Handell Stad), huor löber igennem *la Saune* och *le Rhone*, *rivieres*. Wi logerede *au Lyon d'or*, *à la rue de la Lanterne*. 7.

21. Fra *Lyon* (wi accorderede med *Chassemarien* endtill *Genf* och gaffue paa Perszonen 7 *Escus*; ellersz giffuer mand *ordinairement* ickun 6) mod Afften till *Mouloir* (en *bourg*). 3.

22. Derfra offuer *les Montagnes de Serdon* till *Serdon* (en Landszbye), huor er vnd Wey. store 7.
Samme Dagh derfra till *Nantoy* (en *bourg*). 3.

23. Derfra till *Colonge* (en *bourg*); store 5.
huor wi saae en Miill derfra, huorlediss Rhonen (Flod) med en stor Bruszen bliffuer borte och löber vnder Biergene. Paa samme Sted holdisz en *Corps de guarde* for *Sauoyen*. En halff Miil derfra komme wi igennem en liden *fort*. Samme Dagh derfra till *Geneve* (en stor Stad), huor wi besaae Raadhuszet, som haffuer en skiön Trappe, saa mand kand ride der op; tuende Ørne, som *Republicken* altid holder och aff Arriltz Tid holt haffuer; Trutefanget, som er noget vde i Søen; *Gymnasium*met. Wi logerede *à l'escu de Geneve*, som er en halff kronet Flactörn och en Nögell. 4.

26. Fra *Geneve* till *Rolle* (en kiön liden Landszbye). smaa 6.

27. Derfra igennem *Morge* (en liden Kiöbsted) till *Losanne* (en Stad och *Universitet*, vnder Bernter Gebiet), huor wi besaae *Nostre Dame*, som er en smuck stor Kircke. 4.
Samme Dag fra *Losanne* till *Mouldon* (en *bourg*). 4.

28. Derfra till *Morat* (en liden Kiöbsted), huor *le lac* eller 7.

[redacted]

Dagh. Miil.

Söe *de Morat* er strax hosz. Hart der hosz saae wi Stedet, huor den Slachtning er standen mellom Sritzerne och de Burgundier. Der sammestedtz er et lidet Husz, huor derisz Beene opholdisz, som bleffue döde, med et Opskrifft vden paa. Samme Dag derfra till *Pont de Comminge* (en Landszbye), huor *Sane* 2.
riuiere löbber forbj.

29. Derfra till *Berne*, som er en smuck stor och wellbygget Bye, huor *Larre*, *riuiere*, löber forbj. 3.

Wi besaae der sammestedtz *S: Vincentz* Kircke, som er smuck och stor; och der sammestedtz en heell stor och skiön Klocke, som weyer 230 *Centner*. Saae ochszaa Biörnene, som der altid holdisz paa en smuck offentlich Platz; saae ochszaa Töyhuszet, som er skiönt och temmeligt stort; *Gymnasium*met. Wi logerede *à la Couronne*, som er et skiönt stort Losament.

30. Fra *Berne* igennom *Saleturen* (som er en smuck Stad, er catholisk) till Wigelszbach (en *bourg*). 8.

31. Derfra till Hellstey (en Landszbye). Stunder 6.

Samme Dagh derfra till *Baszel*. Stunder 4.

NB. Milene der vdj Landet ere store; derfor regner de altid wed Timer eller Stunder; thi en Miill giör 2 Timer eller mere och sommestedtz 3.

Baszell er en skiön lystig och stoer Bye och stattlich *Universit*et; huor wi besaae Münsterkircken, som er en smuck stoer Bygning med tuende Taarne. Saae och *D: Platteri* Kunstkammer, huor seesz atskillige *Rarit*eter. Tøyhuszet hart der hosz paa S: Peitersz Platz. *NB.* er att mercke, att alle Klocker vdj Basell altid gaar en Time förend andre Klocker vden for Byen eller andenstedtz; och dett aff Alldersz her; Aarszagen wiid mand icke till wisze. Rehinströmmen skiller store och liden Baszel ad. Wi

[redacted]

Dagh. Miil.

logerede först vdj Storcken, siden hosz *Madame Heinsij*, huor wi och ware vdj Kost, paa Münsterplatzen.

Junius.

17. Fra Baszell till *Lisle* (en liden Stad, hörer vnder Baszell), 1 Miil eller smaa Timer 3.

18. Derfra till *Olte* (en *bourg*); derfra igennem *Sauwinge* (en Stad, hörer Bernt till) till *Sursées* (en Stad, hörer *Lucerne* till), legger wed en Söe, kaldisz *Sursehe*. Tilsammen fra *Olte* 9.

19. Derfra igennem Sempack (en *bourg*), huor Suitzerne haffuer slagen Hertzuch *Leopoldum* aff Østerrige, till *Lucerne* (en heell smuck Stad). 4.

Wi droge ind vdj den huide Hest, huor wi antroffe de suitzerske Gesanter, med huilcke wi siden reiste endtill Lawisz. Samme Dagh fra *Lucerne* igien med Gesanterne till Skibsz offuer *Lucerner* Söe till *Fliele* (en Landszbye), huor Söen endisz. 8 Tim.

Strax derfra igien till Wrich eller Antorff, som den och kaldisz, (en smuck stor Flecke). ½.

20. Derfra till Waszen (en Landszbye). 5.

Samme Dagh derfra offuer desz Teuffelsz Brüche (som saaledisz kalldisz formedelst den store Bruszen, Wandet giffuer fra sig, som löber imellom Biergene) till *Hospitall* (en Landszbye); ellersz kaldisz Dalen derhosz *Ursele*. 3.

21. Derfra offuer *Gottern* eller *le mont de S: Gottard*, som er et meget stort och heell höyt Biergh; der offuen paa er et lidet Capell, hvor vdj kastisz de Döde, som findisz paa Bierget, som ere döde aff Kuld eller omkommen iblant Sneen. Den Tid waare der 4 Döde.

Till *Eurole* (en Landszbye). 4.

Samme Dagh derfra till Zollhausz (Landszbye). 2.

22. Derfra till Klösterle (en liden Landszbye). 4.

[redacted]

Dagh. Mil.

Derfra till *Bellintsona* eller Bellitz (en liden Stad), 4.
huor wi saae vdj S: Peitersz Kircke nogle smucke
Gemelde. Derhosz legger trey Slotte, som hörer
Wry, Sueitz och Wnderwallen till.

23. Derfra offuer et Biergh till *Beronica* (Landszbye). 3.
Derfra till *Lugano* eller Lawisz (en stor Flecke), huor 3.
wi skiltist fra de suitzerske Gesanter.

28. Fra *Lugan* igien, offuer *Luganer* Söe, till Kodelack; 3.
derfra forbj *Kome* (en stor Stad med Mure omkring,
paa Milaner Grund). Noget förend man kommer der
till, endisz Suitzernisz Gebiett. Till *Sainct Martin* 3.
(en Landszbye).
Samme Dagh derfra till *Priui* (Landszbye). 6.
Jeg reyste daa med en Cammerat, iegh fick till
Baszell, wed Naffuen *Monsr.* Fedsk, Borgemestersz
Sön sammestedtz, och waar *Licentiatus Iuris*. Wi
reyste sammen igennem gandske Italien endtill *Genoua*, huor wi skiltist ad.

29. Derfra offuer *Ada*, Riuiere, som er Skilszmisz mellöm
Milaner och Venetianer Gebiett, till *Pergamo* (en smuck 4.
Stad, legger heell høyt och er drefflich sterck och
fast; haffuer och skiönne store Forsteeder). Wi besaae der S: Marienkirche och der vdj *Bartholomæi
Collioni* Begraffuellsze, som er heell skiönt. Saae och
vdj *Augustiner* Kircke *Calepini* Begraffuellsze, som er
slett och rett vnder en Stoell. Wi logerede i det
venetianske Waaben.

Julius.

1. Fra *Pergamo* till *Palasolle* (en lystig Flecke), huor
Oyo, Flod, löber igennem; herbergerede i Klocken.
Welske eller italisænske Mile 15.
NB. Italienske och engelske Mile ere hart ad lige
store, saa der gaar well 4 paa en tydsk Miill.

[redacted]

Dagh. Miil.

Samme Dagh derfra till *Brescia* (en temmelig stor Stad); er fast och haffuer smucke Gader. Besaae der Raadhuszet, som er en heell skiön Bygning; saae och *il Bruletto*, huor *il Potesta* och *il Capitaneo grande* boer. Dersammestedtz holldisz *justice* vdj *Criminal* Sachen; er et heell skiönt *pallatium*, fornemmeligen inden vdj met skiönne Stuer och Gemächer zieret. Wi logerede der *alla Turre*. 15.

3. Fra *Brescia* till *Disenzano* (en Flecke), legger wed *Lago di Guarda*; logerede i de tu Kroner. 20.

Samme Dagh derfra och digt forbj wed *Pischiera*, som er en drefflich schiön och smuck Festning; legger wed Enden aff. *Lago di Garda*. Strax derhosz lode osz sette offuer en *riuiere*, som kommer aff samme Söe, och komme saa den Dag till *Verona*, som er en heell skiön stor, lystig och fast Stad. Etsk, Flod, löber der igennem. Wi besaae der *Amphitheatrum*met, som er endnu mesten gandske, fornemmeligen inden till; er en drefflich stor Bygningh, och seesz ingenstedtz Trapperne i noget *amphitheatro* i Italien vden der. Wi besaae och *Conto Iacobi Iusti*, hansz Haffue, som er heell kiön och lystig, och huor mand skiönt kand see den gandske Bye offuer. Saae der och mange skiönne Palatzer, som *Administratoren*, hansz, huor Comædierne *agerisz*; och andre mere. 22.

6. Fra *Verona* till *Liturna* (et Wertazhuusz). 17.

Derfra till *Vicenza* (en smuck Bye, men er intet fast), huor seesz mange smucke Palatzer, fornemmeligen Raadhuszet, som er en heell skiön Bygning. Wi besaae ochszaa *Theatrum*met, huor Comædierne agerisz, som er drefflich skiönt. Wi logerede vdj Paafulen. 13.

7. Fra *Vicenza* till *Padoua* (en heell stor och fast Bye); logerede *alla stella*. 18.

[redacted]

Dagh. Mil.

8. Fra *Padoua* vdj Carosz till *Lizafusina*, huor seesz paa 20.
Weyen mange skiönne och lystige Palatzer. Derfra samme Dagh till *Venetia* till Wandsz; logerede *all'* 5.
aqvila nera, huor er tydsk Folck. Siden toge wi worisz Loszament *al Scudo di Francia*, hos en Frantzoser; leffde vdj *Cammera locante*.

Venedig er en drefflich skiön och heell stor Stad, vnderlig mit i Wandett *situ*erett. Der besaae wi:

*Arsenal*et eller Töyhuszet, som er drefflich skiönt och heell wiitlöfftigt; der aff kand vdrystisz nogle 100000 Mand. Wi saae ochszaa der mange skiönne *Galleatz*er och *Galle*yer, fornemmeligen *il Bucentoro*, som er inden och vden heell skiön forgylt; paa huilcken Hertzugen med *Senatorer*n farer vd paa Haffuett, naar hand sig dett indwider; som skeer paa Wor Herrisz Himmelfarsz Dagh med stor *Solennit*et och *Ceremoni*e.

Wi saae och Hertzugensz och Herrernisz Rustkammer, som er vdj *Palazzo di S: Marco*, huor seesz allehonde gamle Gewehr.

Skatten vdj *S: Marco*, som foruarisz inden 3 Jern Dörre och er heell skiön och meget rijg, well wært att see; huor seesz mange skiönne Helligdomme, vdj Guld indfattet och med Ædelstene besett. Der seesz ochszaa 12 Brystetycker och 12 Kroner der till, aff pur Guld och med heell skiönne store runde Pærler besatte och andre Ædelstene. Med meget andet, meget kosteligt, der seesz.

Rosini Kunstkammer, som er *dal Conseiglio de Dieci*, huilcket er heell skiönt, fornemmeligen aff skiönne och mangfoldige *Medagle* eller gammell Myntt aff Guld och Sölff och anden *Metal*; saa ochszaa aff *Conchis* eller *Musc*eler af Haffuett; aff skiönne *Statu*er aff Marmell; och mange skiönne och rare Steene; nogle Menniske Hoffueder och Stycker Oxe Kiöd, som er bleffuen

[redacted]

till Steen, och Fisk diszligeste. Och andet mere, der er att see.

Wi ware och paa Tornet paa *S: Marci* Plats, som er temmeligt höyt och er saaledisz bygget, att mand kand ride hen op endtill Klocken, huor er skreffuen vdj Steen: *Homo et Deus.*

Platzen derhoss, som kaldisz *la Piassa di S: Marco*, er en heell skiön wellbygget Platz och well den skiönniste, der kand findisz; den haffuer mod Wandet tuende meget store och tycke Piller, mellom huilcke Miszdedere bliffuer rettet.

S: Marci Kircke, paa samme Platz, er en meget skiön och heell gammell Kircke. Murene inden till ere gandske med Marmell bedecket och offuen till vnder Huellingen med statlich Mosaisker Arbeyd zieret. Gollet er lagt vdj synderlige Historier och vnderlige Figurer aff allehonde Steen. For Alteret er Gollet aff Marmell ligeszom Böller eller Wand; huilcket betyder en Hesteswöm; och vden for Kircken offuer Kirckedörren staar nogle Heste aff Kobber, huilcke betyder en Hestestall; effterszom de *Venetianer* motte loffue och tilsige Keyszer *Barbarossæ*, förend hand wille giöre Fred med dennem, paa dett hand kunde holde sin Eed fri, hand haffde giort; huor om Historien widere formellder.

Vdj Venedig ere heell mange drefflige Palatzer, som:

Il Palazzo di S. Marco, som er en heell skiön och drefflig Pallats, huor *Dogen*, som hand kaldisz, eller Hertzugen boer. Der ere mange skiönne malede Gemächer; fornemmeligen huor *Consilium grande* holdisz, er en skiön malett Sall; der *ballotte*risz ochszaa inde. *Grimani* Pallats er och en heell skiön Bygning; med mange andre flere.

[redacted]

Dagb. Mil.

Il Realto er en skiön welbygget Brow. Der holdisz for att werre 800 Brower i Venedig, alle aff Steen, men ickun smaa offuer Canalerne.

Wi fore och vd paa Wandet vdj en *gondola* eller Bod (som ere synderlig giorde med Jern Tacker eller Tænder paa begge Ender) och besaae *Lio* (en Port for Haffuett); derfra till *Moran* (en Stad strax vden for Venedigh), huor de skiönne venetianske Glasze giöriss vdj en stor Mengde; huilcke wi och saae giöre. Wi ware och paa de andre omleggende *Insuler*.

Augustus.

15. Fra *Venetia* till *Padoua*, vdj *Barque*. 25.

Padoua, saauellszom *Bergamo*, *Brescia*, *Verona*, *Vicenza*, och huad der legger imellom, er alt *Venetianerne*, deriss.

Till *Padoua* traade wi strax an vdj *Cammera locante*, *al posso depinto*, hosz *Sign*r. *Matthio Molinari*, *Medicorum* Pedell, som wisser och att trinskere. Wi besaae vdj *Padoua:*

Raadhuszett, som er en heell skiön gammell och stor Bygning.

Antenoris Begraffuellsze, som holdisz for att haffue bygget Byen.

Palatzer, som: *Il Potestà*, hanss; *Il Capitaneo grande*, hansz; *Zabarella*, *Mantua* och andresz.

Wi besaae och *S: Antonij* Kircke och Kloster, som er en skiön gammell Bygning; dersammestedtz er hansz Capell och Graff, som er drefflich ziered omkring med heell skiönne Stycker och Historier aff Marmell.

Wi ware ochszaa vdj *S: Iustini* Kircke, som er heell skiön byggett och höy; der er ochszaa en smuck Haffue der hosz. Dett er en aff de rigeste Klostere

Dagb. Miill.

vdj Italien; thi det haffuer, som mand siger, aarligen till Indkomst 100000 Kroner.

Septembris.

15. Fra *Padoua* igien till *Venetia*, vdj *barqve*; logerede 25.
igien *all' aqvila nera.*

18. Fra Venedigh om Natten vdj *barqve*, med *Procaccio*
eller Buddet fra Florentz, forbj *Mallemoc* (en Port
for Haffuett) och forbj *Chiogge* (en Stad); siden vdj
Apice, Riuiere, som kommer fra *Verona*, huor mand
19. spender Heste for *barqven*, till *Loreo* (en Landszbye). 40.
Strax derfra och nogle Mile derfra vdj *Puo*, Riuiere;
siden vdj en anden *barqve*, huor Venetianernisz Gebiet
skilliesz fra derisz aff *Ferrara*, till en Landszbye,
huor wi aade till Afften. Derfra Natten offuer, och
20. komme om Morgenen till *Francolino* (en Landszbye),
huor wi toge en Carosz till *Ferrara*, som er derfra
5 Miill. Tilsammen fra *Loreo* 40.
Ferrara, hörer Paffuen till, er en skiön stor Bye,
men icke meget folckrigh; haffuer skiönne brede och
heell lange Gader. Wi besaae der *Castell*et eller
Slottet, huor Paffuensz *Legatus* boer, som er heell
skiönt och haffuer smucke Graffuer omkring. Byen
i sigh selff er och fast, haffuer ochszaa heell brede
Graffuer omkring; legger icke langt fra *Puo* Riuiere.
Wi logerede der *all' Angelo*, som er et skiönt stort
Wertzhusz; hörer Hertzugen aff *Modena* till.

21. Fra *Ferrara* till *S. Pietro in Casale* (Landszbye). 15.
Derfra till *Bologna* (som er en drefflig skiön och 15.
stor Stad; hörer Paffuen till); haffuer blant andre
Taarne et, som er heell höyt och smalt, foruden
Spitz. Wi besaae der *Aldronandi* Kunstkammer och
Bibliothecam, huor seesz allehonde *Rariteter*, och er
vdj dett samme Pallatz, huor Paffuensz *Legatus* boer.

Dagh. Mil.

Der seesz ellersz ochszaa mange andre skiönne Palatzer, med smucke Haffuer wed. Der ere mesten skiönne huall Gange, som ere höye och brede, paa begge Sider aff Gaderne, saa mand altid kand gaa tört och reent. Wi logerede *al Pelegrino.*

23. Fra *Bologna* till *Imola*, *alla Posta* (en liden Stad). 20.
Samme Dagh derfra till *Faënza* (en Stad), huor 10.
giörisz skiönne *Majorica*. Logerede *alla stella d'oro.*

24. Derfra till *Ravenna* (en Stad); er mere wært at be- 20.
see for sin *Antiqvitet* end for skiön Bygning Skyld. Der sammestedtz haffuer de Gotthersz Konninger hafft derisz *Residentz*; der seesz och endnu *Theodorici, Gotthorum Regis*, hansz Pallatz; och der vden till i Muren hansz Graff vdj en heell stor Porphyr Steen. Weyen till *Rauenna* er heell vnd, dyb och moratzig, fornemmeligen naar det regner; saa att min Hest falt med mig, ret wed en Graffue, dog vden Skade, att dett waar saa dybt, Hestene neppelig kunde gaa fort. Der haffuer tilforn werret mange *Antiqviteter* att see, men ere nu bortförde. Wi logerede *alla Coronna.*

25. Fra *Ravenna* igennem *Cervia* (en *bourg*, huor Salt
giörisz) till *Cesena* (en oben *bourg*, huor och Salt 20.
giörisz). Samme Dagh derfra till *Rimini* (en temmelig 15.
kiön liden Stad); der vdj er et gammelt Castell.

26. Fra *Rimini* till *Catholica* (en Landszbye). 15.
Derfra till *Pesaro* (en kiön lystig liden Bye), 10.
och er fast runden omkring. Samme Dagh derfra
igien till *Fano* (som och er en smuck lystig liden 5.
Bye); er och fast omkring, men haffuer icke synderlige Graffuer. *Fano* er berömt for skiön Fruentömmer, som der seesz. Wi logerede i Flactörnen.

27. Derfra till *Sinigaglia* (en liden Stad och Festung). 15.
Derszom mand will besee Byen, maa mand giffue sin

[redacted]

Dagh. Maii.

Gewehr fra sigh i Porten hosz Wacten. Wi *loger*ede *al Angelo*, vden for Byen, som er et heell skiönt Wertzhuusz; hörer Grosz Hertzugen till aff Florentz. Samme Dagh derfra till *Ancona* (en stor Handell 20.
Stad); legger paa Siden aff et Biergh, haffuer nogle Festninger, som dett *commender*er och *defender*er; haffuer ochszaa en heell skiön och sicher *porto* for Haffuet, huor sees en smuck *arcus* aff Marmell. Wi besaae ochszaa *la loggia dei Mercanti*, huor Kiöbmendene kommer tilsammen, som er en heell skiön Bygningh. Wi *loger*ede *alla Campana*.

NB. Fra *Rauenna* till *Ancona* reyser mand stedtze wed Söen, som er *mare Adriaticum*; er en slett och eben Wey; fra *Ancona* siden endtill *Roma* er Weyen heell biergt.

28. Fra *Ancona* till *Loretto*; legger lystigh paa et höyt 15.
Biergh; er ikke vden en temmelig laug Gade, mesten fuld med *pater noster* Baane. Huor wi besaae vdj Kircken, op mod Enden, *la Santa casa de Madonna*, som de Catholiske eller Papistiske siger att werre Jomfrue *Mariæ* Kammer, vdj huilcket Engeln haffuer hende bebuddett; och aff Englerne att werre offuer Haffuett did henfört. Dersammestedtz er altid en stor Menge aff Pillegrime och andre, som kommer der att giöre derisz *devotion*. Inden till seer Kammerett heell gammell ud; och seesz der *Mariæ* Billed heell gammell, som de siger Englerne att skulle haffue malet. Vden till haffuer de drefflig skiönt zieret dett omkring med Historier vdj Marmell. Dörene derfor, saauellszom och Kirchedörren, som er heell höy och bred, ere aff Klochenspiesz, heell skiönt vdj Historier forarbeidede. Der seesz ochszaa en heell skiön och riig Skatt. Wi *loger*ede *al Orso d'oro*. Samme Dagh fra *Loreto* igennem *Recanati* (Stad)

[redacted]

Dagh. Mil.

till *Macerata* (en lang, men smal Stad paa et höyt Biergh); *loger*ede *alla Campana*. 13.

NB. Fra *Loreto* ere Milene större end tilforn.

29. Derfra igennem *Tolentino* (en liden Stad) till *Valcimara* (et eniste Wertzhuusz). 18.
Derfra till *Serravalle* (en Landszbye). 12.

30. Derfra offuer en heëll vnd bergter Wey, huor ingen Wogen kand komme; er ickun en Stieg; den rette Wey, huor Caroszene gaar, er widere omkring; till *Epasso* (en slem liden Landszbye). 16.
Samme Dagh derfra till *Spoletto*, god Wey (en Stad, legger under et Biergh). 8.

NB. Fra *Spoletto* till *Terni*, vden for *Terni*, er en smuck lystig Lund eller liden Skow aff idell Oliuer och sommestedtz Figen; strax uden for Byen ere och Granater.

Octobris.

1. Fra *Spoleto* igennem *Terni* (Stad) till *Narni* (Stad); legger paa Siden aff et Biergh. 18.
Derfra till *Borgetto* (en liden *bourg*). 12.
Strax förend wi komme der till, komme wi offuer en kiön Brow, som gaar offuer *Tibern*, kaldisz *Ponte felice*. Trey Mile förend mand kommer till samme Brow, seesz *rudera* paa Marcken aff et *amphitheatro* och aff en stor gammell Stad, som der tilforn haffuer standett.

2. Derfra till *Castel nuovo* (et Wertshusz). 15.
Samme Dagh derfra till *Roma*, god Wey; *loger*ede *all Orso*. Siden traade wi strax, den 3, an vdj *Cammera locante*, *alla croce bianca* eller *croce di Malta*. 15.

NB. Fra *Terni* till *Roma* er icke Weyen saa meget biergt. Naar mand kommer ind vdj Rom, forsægler mand vdj Porten ensz Wadsæck, eller huad

[redacted]

Dagh. Mill.

mand med sigh förer; siden maa mand lade dett före hen vdj *Duanen*, att lade besee och *visitere*. Med Bögger haffuer de skarp Indseende.

13. Reyste wi fra *Roma* forbj *Marina* (en kiön Burgh eller *Castel*; er Paffueusz egen) till *Belletri* (en tem- 20.
melig stor Stad paa et Biergh).

14. Derfra forbj *Sermoneta* (en *bourg*) till et Wertszhuusz, 16.
hart der hosz, *alla posta*. Derfra forbj et Taarn, huor holdisz *guarda* och giffuesz Told, till *Piperno* (en tem- 13.
melig stor *bourg*); logerede vdj et Wertzhusz vdenfor Byen.

15. Derfra igennem *Tarricina* (Stad). 13.

Derfra till *Fondi* (en *bourg* vnder *Neapolis*). 10.

Halff Weyen imellom *Tarricina* och *Fondi* komme wi forbj et Taarn, derhosz Waaben, som skiller dett romanske och *napolit*anske Gebiett fra hin anden. Samme Dagh derfra igennem *Itri* (en stor *bourg*) till *Mola* (en lystig Burgh), legger wed Söen. Weyen 12.
er temmelig vnd; thi den er gandske lagt med glatte och bræde Steene. Tuert offuer Söen seer mand *Gaëtta* (en stor och heell fast Stad); legger noget vde i Söen.

16. Derfra till *Cascano* (en *bourg*). 18.

Der mellom komme wi offuer en heell höy Træbrow, som waar nyligen giort, offuer *Garillano*, Riuiere. Derfra till *Capua* (Stad, er noget fast, men icke meget stor); *log: alla posta*. 16.

17. Derfra igennem *Auersa* (Stad) till *Napoli* (en drefflich 18.
skiön och stoer Stad), haffuer heell stercke Mure omkring. Wi *loge*rede *all' aqvila nera*, huor mand giffuer en Kron om Dagen.

Wi saae der en Ball eller Dantz och Comædie paa Spansk och Italiensk *ager*et, som bleff holden for *il Vice Ré*, som er *Duca di Medina*, *della casa dei Gusmanni*, och hansz Gemalinde, som er aff

[redacted]

Dagb Mil

Caraffa Stamme. Dersammestedtz waar och Graff Wolldemaar.

Wi rede ochszaa ud och besaae *il Monte Vesuvio* eller *monte di Zoma*, som den och kaldisz, som er et heell höyt Biergh, inden vdj gandske vdholet, ligeszom et *amphitheatrum*; neden vdj och udj Mitten er det ligeszom en rund Bagoffuen; der vdj ere tuende store Holler, aff huilcke dett röger stedtze. Runden omkring Bierget er altingest gandske forbrent. Er frem och tilbage vngefähr 12.

Wi besaae ellersz vdj *Napoli*:

Il Castello nuovo, vdj Byen, som haffuer Bollwercke vd till alle de fornemmeste Gader vdj Byen; er heell stor och drefflich fast. Hart der hosz er *il Molo* eller *port* for Haffuett.

Il Castello dell' Uouo, legger wed Siden aff Söen.

Il Castello Santelmo, legger paa et höyt Bierg, er och heell fast och *commender*er den gandske Bye.

Wi besaae och *Vice Ré*, hansz Pallatz, som er en heell skiön Bygning, fornemmeligen vden till. Wi saae ochszaa hansz Stall dersammestedtz, huor seesz mange skiönne Heste.

Il palazzo dei Romani er och well wært att see; der ere mange skiönne Gemelde vdj. Och mange flere skiönne Palatzer. *Neapolis* er heell well bygget och haffuer skiönne bræde Gader.

21. Rede wi vd till *Pozzuolo* (en liden Stad), fra *Napol.* 8.
att besee alle de *Rarite*ter, som der omkring findisz, saauellszom och paa Weyen der hen. Som först vden for Forstaden aff *Napoli* komme wi igennem *la grotta de Napoli*, som er en italiensk Miill lang; er heell höy och bred. Mand mener, att *Lucullus* eller och de Græcker haffuer ladet den giöre. Dett er en stor Wey, som er giort igennem *montes Pausippinos*.

Dag. Mill.

Der offuen paa, offuer Indgangen, er *Virgilij* Graff. Paa halff Weyen till *Pozzuolo* saae wi *la grotta del cane*, som er en liden Grube vdj et Biergh; huilcken er saa forgifftig, att naar mand lader sette en Hund der ind, bliffuer dend strax ligeszom död och kand ingen Aande faa; huilcket wi forsögte. Men der den bleff strax tagen vd och borren till *Lago d'Agnano* (en Söe), som er hart der hosz, och kast der vdj, bleff den lystigh och fridsk igien. Men derszom mand lader Hunden bliffue noget forlenge der inde, daa döer den gandske.

Derhosz er *La fumarola d'Agnano*, som er et warmt Bad. Vden for *Pozzuolo* saae wi *La Solfatara*, som er et stort och holt Biergh; kaldisz saaledisz, fordj den er gandske fuld aff Suogell och stedtze röger med en stor Bruszen aff nogle Huller, till huilcke mand kand ride tætt till. Jorden der vnder er gandske holld. Samme Bierg kalldisz och *Forum Vulcanum*.

Vdj *Pozzuolo* saae wi *rudera* aff et *amphitheatro* och aff *Ciceronis academia*. Fra *Pozzuolo* lode wi osz sette
offuer Söen vdj en *Veluca* till *Campos Elicæos*, som 3.
de kaldisz; er en heell fæd Jord; offuer huilcke wi ginge till at besee

la Piscina mirabile, huor fersk Wand haffuer werret opholdet; er en drefflig stor Bygning vdj Jorden, aff *Lucullo* bygget, som mand siger. Der offuen paa haffuer och hansz Pallatz standett.

Mare mortuum seesz strax der hosz.

Le Cento camerelle saae wi och lidet derfra, vnder Jorden, huor vdj *Nero* haffuer hafft sine *Schiaui* (Træll, Liffegen), som den gemeen Mand siger. Der offuen paa skall haffue standett et Pallatz.

[redacted]

Dagb.

Il promontorio di Miseno, huor *Miseno* Stad haffuer standett, seesz och derhosz paa Siden.
Siden ginge wi mod *Baija*, som haffuer werret en Stad, huor nu paa Bierget er et *Castel*. Paa Weyen saae wi mange gamle *rudera*, som aff
Il Tempio de Hercule, huor *Nero* lod sin Moder druckne och ombringe.
La Villa Bauli.
Le peschiere di Hortensio, noget vde i Haffuett.
La sepoltura d'Agrippina, som waar *Neronis* Moder, och hendisz Pallatz saae wi noget derfra. Begraffuellszet er vnder Jorden och der offuer Palatzet.
La Grotta Dragonara seesz icke mere; der sammestedtz er et Huusz henbygget; er imellom *la piscina mirabile* och *le cento camerelle*.
Siden lode wi osz sette offuer Söen och paa den anden Side aff *Baija*, forbj *il porto di Baia: il Tempio di Diana et di Venere, La Villa di Mario et di Cornelio Tacito*, paa et lidet Biergh, som mand osz forsagde, och andre *rudera* mere. Siden ginge wi offuer Marcken att besee
Il Sudatorio di Tritola, som er noget höyt i Weerett; er en lang Gang och gandske mörck. Naar mand gaar rett op hen ind, er dett saa warmt, att mand strax ingen Aande kand faa och maatte quælisz, derszom den, som wiszer en omkring, icke sagde, att mand skulle bucke sigh ned imod Jorden; thi daa er dett heell kylt; och io lenger mand gaar hen ind vdj Gangen, io större Heede mand fornemmer.
Le Bagni de Cicerone, som er et warmt Bad, er strax der neden for.
La grotta de Sibylla, som den gemeen Mand den kalder, waare wi udj, noget derfra; er 350 Schritt lang vnder Jorden. Tilforn sigisz samme Gang att

[redacted]

Dagh. Miill.

haffue gaaet endtill *Cuma*, som er 3 Miill. Der vdj er och *Sibyllæ* Bad. Hart der hosz er

Lago Auerno; der tuert offuer seesz *il Tempio d'Apollo*, som er endnu temmelig gandske.

Lago Lucrino er noget derfra imod Stranden och er nu heell liden formedelst *la Montagna nuoua*, som er hart der wed och er bleffuen giort paa en Nattisz Tid aff den Aske og Stéen, som *la Solfatara* haffuer vdkast, der den brente, och saaledisz opfylt en stor Deell aff *lago Lucrino*, endog den legger icke saa meget nær wed *la Solfatara*.

Siden tilbage igien till *Pozzuolo* och komme igennem 3.

Il porto di Giulio cive Cesare.

Wed *Pozzuolo* komme wi forbj

Il Molo, som er heell böy och stoer och gaar langt vd vdj Söen. Den gemeen Mand, saauelszom och nogle andre lærdere, holder dett for att haffue werret en Broff, som *Caligula* skulle haffue ladet giöre fra *Pozzuola* offuer Haffuett endtill *Baia*, som er 3 Miill. Andre mener dett att haffue werret *Iulij Cæs: port* eller Haffuen. Nogle *arcus* seesz der aff, som endnu ere heele; och siunisz som dett skall haffue werret en Broff.

Samme Dag fra *Pozzuolo* igien till *Napoli*. 8.

Icke wiit fra *la Solfatara* komme wi forbj *il Monastero di S. Genuaro*, huor hand och er bleffuen halszhuggen; er ickun en liden Kircke.

NB. Vden for Porten maa mand giffue *Gabell*ierern Drickepeng paa tuende Steder, derszom mand icke will offuersögt werre; saa ochszaa naar mand kommer ind vdj Byen, nemlich *Neapolis*; dog er det icke saa strengt, naar mand kommer ind vdj Byen.

22. Reyste wi fra *Napoli* till *Capua*. 18.

23. Derfra till *Cascano* (en *bourg*). 16.

Samme Dagh derfra till *Mola*. 18.

[redacted]

Dagh | Mil.

24. Derfra igennem *Fondi* (huor och maa guiffuesz Dricke-
penge, dersszom maud icke will besögis) till *Tarricina*. 22.
25. Derfra igennem *Piperno* till *Casa nuoua* (Wertzhusz); 17.
derfra till *Belletri*. 24.
26. Derfra till *Frescati* (liden Stad); er to Mill aff Weyen. 10.
Huor wi besaae derhosz *Bell vedere*, som er en skiön Pallatz, hörer *Cardinal Burghesi* till. Dersammestedtz saae wi mange skiönne *Fontainer*, heell kunstrige Wandkunste och *Grotter*; der bliffuer mand temmeligen blött. Strax derhosz vdj en skiön Stue saae wi *il monte Parnasso*, som er kunstrig giort, huor de *nouem Musæ* leger paa allehonde *Instrumenter*. Der vdj er ochszaa et Orrewerck, som leger aff sig selff och driffuisz aff Wandett Mitt vdj samme Stue er och en synderlig Windkunst, huor met mand den ganske Stue kand erfriske och kyll giöre i den største Heede. Derhosz er en skiön Haffue.

Il Monte Dragone saae wi ochszaa, som er derfra 1.
er en skiön och lystig Palatz, hörer samme *Cardinal Burghesi* och till. Derhosz er en heell smuck Haffue, runden omkring med skiönne *Statuer* aff Marmell. Der ere och smucke Wandkunste. Vdj Palatzen saae wi mange skiönne Stuer och Salle, med dreffelige Quaderstycke zierede, som ere malede aff de fornemmeste Malere, som *Michaël Angelo Buonarotta*, *Guido Reni* och andre; der seesz och mange *Statuer*.

Derfra igien till *Frescati*. 1.

Samme Dagh derfra till *Roma*. 12.

Wi logerede igien *alla croce di Malta*.

31. Alle Hellgensz Afften, som indfalt den 31, saa wi Paffuen selff holde *Vesper* vdj sin Capell paa *Monte Cauallo*.

Novembris.

7. Giorde Keyserensz *Ambassadeur*, som waar Fyrsten aff

Dagb. MHH.

Eckenbergh, sin *Cavalcata* eller *Intra*de vdj Rom med stor Pract och *Magnificentz*. Foran ginge 60 Mulleseler med skiönne Deckene, med Guld och Sölff sterck broderet, och alt Töyett aff Sölff. Alle Mulleselene och 8 Biheste ware med Sölff beslagen; och den Hest, Gesanten selff red, med pur Guld, och Stenger och Stiböyle aff dett samme. Alle hansz Pasker och Tienere, som ware heell mange, waare kledde vdj Skarlaggen, med Flöyell vnderforet och med Sölff Knippeling bremmet.

13. Saae wi Paffuen flötte med stor *Solennite*tt fra *Monte Cavallo* op vdj *Vaticano*, wed Sanct Pedersz Kircke.

16. Giorde Keyszerens *Ambassadeur* sin anden *Caualcata*; den waar prectigere end den förste, men foruden Mulleselene; huilcken hand giorde ochszaa till Hest, der hand bleff opfordret till *Audi*entz hosz Paffuen. Alle hansz Tienere och Folck waare klæde vdj sort Flöyel, bordyret heell sterck och brett med Guld; Kapperne waare vnderforet med Gyldenstyck och Tröyerne aff dett samme. Hannem effterfulde en Carosz, gandske med Sölff beslagen, *æstim*eret, foruden Hestene der till och Hestetöyt, paa 40 tuszende Kroner; med andre skiönne Caroszer mere. Wi saae hannem samme Tid haffue *publice Audientz* for Paffuen och Cardinalene; och der de ginge vd, bar hand Paffuensz Swantz, aff hansz Kiortell, effter hannem. Siden saae wi hannem holde Taffel vdj samme Stue med Paffuen, huer seerdelisz for sig; huor bleff holden, men Maaltid warede, en heell skiön *Musick*. Hand saauellszom hansz Herremend (blant huilcke ieg mig holte, paa dett ieg alltingest diszbedre kunde faa att see) och gandske *Suitte* bleffue samme Gang heell kostlich *tract*erede.

21. Hollte *S: Luigi* (fransöske Kircke) et skiönt Fyrwerck

[redacted]

Dagh. Mil.

formedelst Dronningensz aff Franckerige Forlöszning med en vng Printz eller *Dauphin.* Samme Dag skeede och en *Cours* eller Lob aff barbariske Heste forbj den fransöske *Ambassadeursz* Pallatz.

22. Skeede en *Cours* aff *Barqver* eller Bode paa Tibern. Samme Afften bleffue och holte nogle smucke Fyrwercke.

23. Holtist igien en *Cours* aff barbariske Heste; och samme Afften holte den fransöske Gesanter et heell skiönt Fyrwerck paa *Tybern,* giort som et Orlogt Skib. Och trey Dage effter hinanden sprunge ideligen vd aff hansz Pallatz tu Fonteener med Wiin.

Samme Gesanter holte och en heell dreffiich skiönn Comædie, som warede well i otte Timer.

24. Holte *Cardinal Antonio* et heell skiönt Fyrwerck, ochszaa for samme Fest Skyld.

25. Holte *Cardinal Francesco* en heell skiön Comoedie om *Bonifacio.* Keyszerensz *Ambasciadore* till Ære; huilcken hand och samme Dagh med alle sine Herremend heell kostlich *tract*erede.

Der bleff ellersz holte mange andre Fyrwercke, den vnge *Dauphin* till Ære.

Den spandske Gesanter haffde och Keyszerensz Gesanter till Gæst och holde, hannem till Ære, en spansk Comædie, och haffde en romanske *Dame* med tuende hendisz Döttere, som *music*erede och siunge tilforn for hannem; dennem bleff foræret 1500 Kroner; thi derisz Röst och Sang neppelig haffde Lige; synderlig den enisz, wed Naffn *la Dorothea.*

Wi besaae ellersz vdj Rom
effterfölgende:

Paffuensz Pallatz *in Vaticano,* wed S: Pedersz Kircke, som er en heell skiön, stoer och wiitlöfftig Bygning; huor wi besaae först:

[redacted]

Bibliothecam Vaticanam, och der vdj heell mange och rare Bögger, som *Manuscriptum Chrysostomi*, *Acta Apostolorum græce*, skreffuen paa Pergament heell skiönt med gyldene Bogstauer; och ere bleffuen *Innocentio Octauo* forærede aff Dronningen aff *Cypern*; *Manuscriptum Terentij*, wed 8 hundrede Aar gammell; *Virgilij manusc:* dersammestedtz, wed 5 hundrede Aar gammell: begge tu med store Bogstawer och med Figurer; *Missale antiqvum Romanum*, *in folio*, med drefflige skiönne Miniturer vdi; *Euangelia* och Bönner *in octauo*, som ochszaa ere med heell skiönne malede Figurer vdj. Dersammestedtz ere och mange andre *Antiqvit*eter, som en iapponisk Sang och andre iapponiske Bogstauer; noget, som waar skreffuet paa Barck aff Træ, och andet mere. *Henrici Octaui*, *Angliæ Regis*, *adversus Lutherum de septem Sacramentis manuscriptum*, paa Pergament; samme Kongisz Kierlighedz Breffue *ad Annam Bolenam*. Vdj en anden Lade saae wi *Terentij* och *Virgilij* heell gamle *manuscripta*; *item Petrarchæ*, *Boccaccij* och *Sannasarij manuscripta*, med derisz egne Hender; *Opera Dantes manu scripta*, *a Boccaccio ad Petrarcham missa*, ere heell well skreffne; saa ochszaa *Michael Angeli Bonarottæ*, hansz Wersze. Der hosz er det heydelbergiske *Biblio*theck, som den Tid enda icke waar vdj Order. Dersammestedtz wiszisz Pfaltzgraffuensz Stambogh, *Lutheri* Bibell, *in folio* och *in* 4*to*.

Der effter ginge wi vdj Sacrastiet, huor wi saae runt om vdj et Kammer store Lader eller Skabbe; den förste fuld med skiönne wirckede Hyuder aff Silcke och Guld; de andre alle fulde med ligesadanne skiönne wirckede Meszehageler. Och mit vdj Stuen, vdj en stor Kiste, ere ochszaa mange andre Meszehageler, och alle met Perler

Dagh

gandske offuersatte. Offuen vdj samme Kiste forwarisz et Marienbillet, met Barnet Jesu paa Armene, drefflich well giort aff Silcke och Guld, saa dett icke kand bedre eller kunstrigere malisz, och er heell höyt skatteret. Derfra ginge wi vdj en anden Stue, huor osz bleff wiszet tu store Beggere, met Deckell paa, aff puur Guld, skiönt giorde och met Ædelstene zierede. Den ene deraff haffuer Groszhertzugen did foræret. Tu mindre, men *sacrer*te Kalcke, ochszaa aff Guld; den ene der aff bliffuer brugt, naar Paffuen *communic*erer; derhosz er et Rör aff Guld, igennem huilcken hand zuer Winen aff Kalcken. En stor Guldring, met fire store runde Perler och en stor Sophir mit vdj; och andre Stene. Et stort Diemantz Smycke, som Paffuen berer for paa sit Bryst. Den Swamp, der aff Wor Herre haffuer drucken paa Kaarszet (som de beretter), er skiönt indfattet vdj Guld. En Eske aff Christall *de Montagne*, vdj huilcken det *consacrer*ede Bröd bliffuer opholden och indsettisz vdj et lidet Cabinet, ochszaa aff Christall *de Montagne* Et Korsz aff Christall *de montagne*, indfattet vdj Guld; der vdj er en Torn aff Christi Tornekron (som de den foreholder), paa huilcken endnu kand seesz Blod. *S: Prescia* Martyrinde, hendisz Serck, som er noget blodig; derhosz seesz ochszaa hendisz Hoffuett och andre Helligdomme. Paa den anden Side ere Paffuernisz Huer, ligeszom Biscopszhuer, huilcke ere heell kostlige, met skiönne Perler och andre Ædelstene zierede. Derhosz bliffuer wiszet en *Missale dell' Euangelij*, vdj en stor *Folio;* dervdj seesz saa skiönne och kunstrige Miniturer, att intet kand skiönnere malisz eller seesz. Malern haffuer beett *Guilio Glouio*; hannem till *Recompens* derfaare ere forærede 15000 Kroner, som mand siger. Derhosz

[redacted]

ere Paffuernisz Töffle, aff Gyldenstyck och Attlask. Derfra ginge wi vdj Paffuensz Capell, huor ere skiönne Gemelde, malede aff *Michael Angelo Buonarotta*; fornemmeligen hansz *Extremum judicium*. Siden besaae wi alle Gemackerne och *Gallerier*, som ere vdj den gandske Pallatz, och allestedts seett heell skiönne Malninger, och vdj Paffuensz Soffuekammere smucke Tapitzerie, men noget gamle. Suitzernisz Sall er och smuck *perspecti*uisk malett. Wii saae der ochszaa en lystig *Galerie*, huor alle de fornemmeste Steeder och Landskaffter vdj Italien ere affmalede. Siden besaae wi Haffuen, som kalldisz *Belvedere*; er smuck och lystig. Mand gaar nogle Trapper neder, daa seer mand en smuck *Grotte* eller Wandkunst; mit vdj Wandett staar et Skib aff Kobber, som allewegne giffuer Wand fra sig i Wærett. Naar mand will gaa der vd igien, bliffuer mand noget blött. Der seesz ellersz vdi Haffuen nogle skiönne *Statu*er, som *Cleopatra moribunda*; legger ligeszom paa en Seng; er höyt actet; *Laocoonte*, med de tuende Sönner, omgiffne med tuende Dragger, er en aff de skiönniste och kunstrigeste *Statu*er vdj Rom. *La statua d'Apolline Pidio*, di |*Commodo Imperadore; Venus*, som legger med *Cupidine;* en anden *Venus*, som kommer ud aff Badett; *la statua d'Antinoo.* Der ere ogszaa andre *Statu*er, *som Nilus*, en Flod, och *Tyb*ern. Offuen paa Muren ere 12 *Maschere* aff Marmell, aff huilcke Haffuen ochszaa haffuer sitt Naffuen. Wi besaae ochszaa Rustkammerett sammestedtz, som er hart wed *Bibliothecam Vaticanam*; er heell smuck och well *ordin*éret, och er gandske nytt; thi denne Paffue haffuer dett altsammen ladet giöre; der aff kand 35 tuszende Mand udrystisz.

Monte Cauallo, huor Paffuen holder Huusz om Som-

[redacted]

Dagb.

meren, er et heell skiönt Pallatz, huor ere heell mange skiönne Gemächer och en liden Capell, skiönt her vmb malet aff *Guido Rheni Bologn:* Den store Capell er och smuck forgylt vnder Huellingen. Derhosz er en skiön stor Haffue med nogle *Statu*er udj. Vden for Pallatzet staar tuende skiönne *Statu*er; vnder den ene Hest staaer skreffuet: *opus Phidiæ;* och vnder den anden: *opus Praxitellis.*

Il giardino d'Aldobrandino, som er en heell skiön stoer Haffue, strax wed *Monte Cauallo.* Der vdj ere mange *Statu*er och nogle *Idol*er; dersammestedtz er och et smuckt Pallatz, huor ere heell smucke Gemächer med skiönne *Statu*er, fornemmeligen en *Hermaphrodit*; *Venus*, som er höyt actet; den seesz, naar mand gaar op ad Trappen; *statua Iouis transfigurati*, som och er höyt actet; och andre flere. Der seesz och dreffiige Gemälde, som: *Arca Noë*, malet aff *Basciano*; de tu Discipler, som ginge till *Emaus*, malet aff *Parma Vechio*; om de wskyldige Börn, aff *Mazellino*; *ejusdem mare rubrum; Christi* Omskierelsze, malet aff *Titiano;* et Quindebilled, aff *Carlo Venetiano; Iupiter transfiguratus*, aff *Michael Angelo*; *L'amorosa di Raphael Urbino*, aff hannem selff giort; samme, hansz *musica*, ere fire Stycker; Jomfrue *Maria* med det lidet Barn, *opera d'una Donna, Giouanna Veronnese; Marthinus Lutherus*, malet aff *Perugino; Magdalena* med skiönne Haar, *Autore Giorgione;* och mange andre flere skiönne och rare Quaderstycke.

Il giardino di Farnese, som er *in Campo Vaccino*, er en heell skiön, smuck och lystig Haffue, well den skiönneste vdj Rom; haffuer smucke Wandkunste och Lysthusze och nogle *Statu*er.

Il palazzo di Farnese er et heellt skiönt och stort Pallatz, huor ere mange och rare *Statu*er. Vdj et

lidet Huusz vden for Pallatzet seesz den meget berymbte *statua*, som kaldisz *il Tauro di Farnese*; er vdaff en Steen. Vdj Hoffet eller paa Platzen ere och skiönne *Statu*er, fornemmeligen *Herculis stat:*, som er meget berymbt. Vdj Pallatzet seesz *Alexander Farnesins*, som er giort aff en Pille, der haffuer standit vdj *templo Pacis*; et *Idolum*, som er bleffuen fundet vdj *Pantheon;* de 12 Keyserer aff Marmell; *Hercules*, huor hand ombringer Slangen, aff Kobber, och der hosz hausz Gierninger; *Philosophi græci* aff Marmell; en *Mercurius* aff Metall; *Poppea, Uxor Neronis*, aff Marmell; och mange andre skiönne *Statu*er. Tuende aff de 12 Taffler, aff Metall. En heell skiön stoer Skiffue, aff atskillig Slagsz Steen indlagt; en anden liden Skiffue, ochszaa heell skiön indlagt, vdj Blomster, skatteret paa 30000 Kroner. Der seesz och mange skiönne Quaderstycke eller Gemelde, aff *Cordona, Hannibal Coraccio, Francesco Saluiati, Andrea del Sardo, Raphael Urbin, Titiano* och andre malede. En *galleria*, skiönt malet aff *Hannibal Corraccio.* Derhosz ere nogle smaa Winterstuer, aff samme ochszaa heell well malede.

La Cancellaria er och et skiönt Pallatz; der offuen paa haffuer *Card: Francesco Barberino, Nepote del Papa*, sine Werelser. Der seesz ellersz skiönne Gemächer met smucke Gemellde vdj och heell drefflige Tapiszerier och nogle *Statu*er. *Il Palazzo dei Barbarini* wed *Monte Cauallo*, huor *Card. Antonio, Nepote del Papa*, holder Huusz, er et drefflig skiönt Pallatz, men waar icke den Tid gandske ferdig inden vdj. Der sammestedtz haffuer *Card. Francesco Barbar:* et heell skiönt *Bibliotheck*, huor ere mange *manuscripta. Il giardino dei Medici* eller *del gran Duca di Toscana* er en heell skiön och lystig Haffue, paa *monte*

[redacted]

Dagb.

Trinita leggend, met mange skiönne *Statu*er vdj; fornemmeligen *Neobis historia*, met 14 Sönner, alle naturlich store aff Marmell, er heell höyt actet. Vdj Indgangen er en smuck Fontane med en *Mercurio* aff Metall; der seesz ochszaa en *Obelisco* med ægyptiaske Figurer, som er höyt actet, formedelst den er gammell. Der hosz er en *Gallerie*, udj huilcken ere 24 gamle *Statu*er, som ere höyt actede; och offuer en huer er et Hoffuett. Der er och sammestedtz et heell skiönt och wellzieret Pallatz, fornemmeligen inden till, paa den Side mod Haffuen, huor vdj ere heell mange skiönne *Statu*er och Gemellde och smucke Stuer.

Villa Borghesia eller *giardino di Borghese*, som er vden for *la porta Pinciana*, er en heell skiön, lystig och meget stor Haffue, huor ere mange *Statu*er, Fiskeparcke och Fuglehusze. Derhosz er et heell skiönt Pallatz, gandske met *Statu*er fra Fondamentet endtill Taget zieret. Der vdj ere skiönne Gemellde och Quaderstycke, som Paffuensz *assumption*, en Torneer, den tyrkiske Keyszers Auffzug, altsammen malet aff *Tempesta*. En *galleria*, aff *L'alfranco* skiönt malet; och mange andre skiönne Stycker, aff de fornemmeste Mestere malede, som *Titiano*, *Pasqvino* och andre. Der seesz ochszaa heell mange skiönne *Statu*er, som et nagent Billed med en Piill vdj den rette Hand; er well giort; en *Diana*, som haffuer Hoffuedett, Henderne och Födderne aff Kobber, men Liffuet aff orientalisk Allebaster; en *Cupido*, som holder Hoffuedet tilbage; er well giort; *Seneca* vdj Baddett, giort aff *Pietra Parangone*, heell skiönt; huor mand naturligen kand see alle Aderne; haffuer et Baand om Liffuet aff orientalisk Marmell. Et *Venus* Billet, som legger paa en Matrasz vdj en Kiste, saa naturlig, att mand

[redacted]

mener dett at werre en Seng. De 12 Keyszerer och mange andre skiönne och rare *Statu*er. Et Cabinett aff optisken Sachen; der vdj *præsent*erisz först et Pallatz, siden en Haffue, dernest Klenodier och for det fierde et *Biblioth*eck; er skiönt giort. Der seesz ochszaa nogle skiönne *Colomner* aff Porphyr, *pietra parangone* eller Pröffuesteen, och aff Marmell. Och andet mere, som well er wært att see.

Palazzo dej Borghesi, som er vdj Byen, er et drefflig skiönt og heell stort Pallatz, huor och ere skiönne *Statu*er och smucke Gemellde. Der er ochszaa en kiön Haffue met smucke Wandkunste vdj.

Palazzo dej Matthei er och et skiönt Pallatz, huor och seesz mange skiönne *Statu*er och smucke Gemellde.

Giardino dej Matthei er en heell skiön Haffue med mange *Statu*er vdj; derhosz er et smuckt Pallatz.

Palazzo dej March: Iustiniani, huor vdj ere wtallige mange *Statu*er aff Marmell och alle heell skiönne. Vdj en *Galleri*e ere hen wed 300, huilcke mand kand alle haffue skiönt stucken vdj Kobber. Der ere och heell mange drefflige och rare Quaderstycke aff de allerfornemmeste Malere.

Wi besaae och mange andre Pallatzer, huilcke alle at wille opskriffue skulle bliffue altforlangt; dog de fornemmeste ere, huilcke ieg haffuer optegnett.

Wi besaae ochszaa de 7 Kircker, som ere de fornemmeste, nemlich:

1, *La Santa Croce de Hierusalem.*

2, *Dei Santi Fabiano e Sebastiano*, som er vden Porten, *in via Appia.*

3, *San Giouanni in Laterano.*

4, *San Lorenzo fuor della porta Esqvilina.*

5, *Santa Maria Maggiore.*

[redacted]

Dagh. [illegible]

6, *San Paolo, nella via Ostiense.*

7, *S: Pietro in Vaticano,* huilcken formedelst sin skiönne Bygning och mangfoldige Helligdomme actisz att werre et *miraculum mundi.*

Wi saae och vdj Rom mange skiönne *Antiqvit*eter, som:

Columnam Trajani och *Antoninj*, ere tuende skiönne och drefflige *Columner*, paa huilcke ere kunstrige vdgraffne derisz Legender och mandelige Gierninger. Inden vdj ere Træpper, saa mand kand gaa op endtill det öffuerste. Och mange flere skiönne *Columner.*

Wi saae der och mange skiönne *Piramides* eller *Guglier*, blant huilcke de fornemmeste ere: den, som staar paa Platzen for S: Pedersz Kircke, huor och er en skiön Fontane; och den, som staar for *S: Maria del Popolo*, huilcken er fuld med ægyptiaske Bogstaffuer och Figurer; en anden, som staar for *S: Giouanni in Laterano*, som ochszaa er med ægyptiaske Figurer paa; och neden till wed Foden er en Fonteine. *La Guglia de' Medici*, som seesz vdj derisz Haffue paa *monte Trinita* och haffuer ochszaa ægyptiaske Bogstaffuer. Noch en anden, som staar for *Maria Maggiore*; och andre flere.

Pantheon, alle Affgudersz Tempell, som nu kalldisz *Maria Rotunda*, fordj den er rund, och er en Kircke, er den skiönneste och fuldkommeste *Antiqvit*et vdj Rom; haffuer ingen Winduer, men ickun et Holl, som gaar mit igennem Huellingen, fra offuen ned.

Paa *Campo Vaccino*, som tillforn haffuer werret kallet *Forum Romanum*, saae wi mange skiönne *Antiqvit*eter, som: tuende skiönne *arcus triumphales*, och den tredie noget vden for Platzen; alle tre aff Marmell och mesten gandske; och ere *Settimij Seueri*, *Titi* och *Constantini Magni*, derisz. *Rudera* och tre store Piller

aff *Tempio di Gioue Statore*. *Rudera* aff *Templo Pacis*, saa och aff *Ciceronis* Huusz.

Lagum Curtij, offuer huilcken ere opreiste mod hin anden tu eller tre store Stene. Och andet mere.

Templum Antoninj et Faustinæ, kaldisz nu *S. Lorenzo in Miranda*. Offuen offuer Indgangen staar skreffuett: *Divo* ANTONJNO, *D*. FAVSTJNÆ. Nu er der en Kircke.

Vden for Platzen eller *Campo Vaccino* saae wi *Amphitheatrum Titi*, som nu kalldisz gemeenligen *Coliseum*; er en heell stor Bygning och vden till endnu mesten gandske; den er inden vdj bygget vdj en *Oual* och vden till rund.

Wi saae och et andett lidet *Amphitheatrum* wed *la Santa Croce in Gierusalem*, vdj Stadtzmuren.

Il Palazzo Maggiore eller *palazzo grande*, vdaff huisz store Bygning seesz endnu heell store och wiittlöfftige *rudera*.

Therme Antoniane eller *Terme di Caracalla*, huisz *Vestigi*er och *Ruin* seesz ochszaa heell store.

Templum Iani eller *tempio di Giano* er aff Marmell och er firekantet; haffuer en Port paa huer Side. Der hosz seesz en liden *Arcus*, paa huilcken ere Øxen vdgraffuede och Præster med de Instrumenter, som de brugte att opoffre dem till derisz Affguder med.

Sepulchrum Metelli, som er en heell stor Bygning och gandske aff Marmell; kalldisz ellersz *Capo di Boue*; och ded formedelst nogle Oxehoder, som ere vdgraffne offuen omkring, och Hedningene pleyede att offre for de Döde, derisz Siæle. Strax der hosz seesz

Circus Caracalli, som er en heell stor Platz och er lang; der mit vdj legger en *Guglia* eller *Pyramis*,

[redacted]

Dagb. Mi

som er sönderfalden vdj trey Stycker och er vdgraffuen vdj ægyptiaske Bogstauer.

Templum Veneris och *Cupidinis*, som er wed *la S: Croce di Hierusalem.* Och andre hedningske Templer flere.

Therme Diocletiane, som haffuer werret heell wiittlöfftige; vdj en Deell aff huilcke er nu en Kircke. Dersammestedtz seesz nogle heell store Piller.

Mausolæum Augusti, vdaff huilcket endnu seesz paa denne Dag en stor Deell; och er en liden Haffue der mit vdj.

Castello S. Angelo, som tilforn haffuer werret kallet *Moles Adriani* och haffuer werret samme Keyszer, hansz Begraffuellsze; nu er dett et heell fast Castell och Festning, vdj huilcket Paffuen haffuer en Löngang fra hansz Pallatz *in Vaticano.* Der vdj foruarisz trey *Million*er Guld, som *Papa Sixtus V* lod der hensette.

Strax derhosz er en smuck Brow offuer *Tyb*ern, kaldisz

Ponte Elio. Icke langt derfra seesz *rudera* aff en *Ponte Triumphale.*

Sepulchrum Cestij seesz vdj Stadtzmuren wed *porta di S: Paolo*; er endnu heell och gandske aff Marmell; er giort som en *pyramis.*

Der hosz er *Mons Testaccius*, som vngefähr er hundred och treszensztyffue Födder höy och sigisz att werre giort aff de Romaner vdaff idell Leerpotter och Kar, vdj huilcke Skatten fra atskillige Lande skulle dennem werre fremborren, och siden effter Handen kast dem der hen paa et Sted, effterdj det waar forbuddett, att de ey der met skulle opfylle *Tyb*ern. Andre mene den at werre giort aff *Idolis, Urnis* och andre Slagsz *Statu*er och Kar; huilcket och siunisz troligere.

[redacted]

Theatrum Marcelli, huor nu er *il palazzo dei Sauelli;* dog kand seesz noget der aff; den er bleffuen giort aff *Augusto.*

Il Campidoglio, som legger höyt paa *monte Capitolino;* er en heell skiön Bygning och haffuer en prechtig Anseent. Der holdisz *Justitz* och Rettergang; der boer ochszaa *Conseruatores*, som de kalldisz. Op till samme *Capitolium* gaar en heell skiön bred Trappe; der offuen paa, paa huer Side, staar en Hest och en *Sclaue*, som holder den, med en *trofeo di Mario.* Mit paa Platzen staar en stor Hest, paa huilcken sidder *Marcus Aurelius Imperator;* er vdaff Kobber. Der seesz ochszaa paa Platz'en *Marforij statua* och nogle andre, som giör en Fonteine. *Item* en anden Fonteine, som *præs*enterer den Flod Tigren och Tybern. Et Hoffuet aff en *Colosso.* Der seesz mange skiönne Werelszer och der vdj heell smucke Gemälde och *Statu*er. En *statua* aff Kobber er höyt actet, huor en sidder och pilcker en Splind aff sin Fod. Neden vnder vdj en liden Platz seesz mange *Statu*er, som *la statua grande del Magno Constantino Imperadore, di una Pallade, di una Minerua, la testa di bronzo di Commodo Imperatore, et una mano di bronzo, il Cauallo et il Leone;* och mange *Statu*er flere och Stycker aff *basso relieuo*, som seesz paa samme Platz, paa Trappen, naar mand gaar op till Gemächerne, saa well som ochszaa vdj Gemächerne, baade aff Kobber och Marmell, alle heell skiönne och rare och well wært att besee.

Der hosz er en liden Kircke, kaldisz *Ara Coeli*, huilcken holdisz for att werre heell gammell. Der sammestedtz seesz paa det store Alter et Marien Billet, som sigisz *S: Lucas* att haffue malett. Samme

[redacted]

Dagb. Mil

Kircke legger heell höytt. Herfra kand man strax komme paa *Campo Vaccino.*

Iblant andre Kircker och Cappeller holldisz *La Scala Santa* for en aff de helligste; som er en Cappell, strax wed *S: Giouanni in Laterano.* Op till samme Cappell gaar 28 Trappetrin, som holdisz for att werre hellige; och der aff haffuer ochszaa Cappellet sit Naffn. Der sigisz, samme Trapper att haffue werret vdj *Pilati* Palatz til *Hierusalem,* och Wor Herre *Iesus Christus* tuende Gange att haffue gaaet op och neder ad dennem, der hand bleff skicket fra *Herode* igien till *Pilatum*; och paa dennem att haffue ladet falde grædendisz Taare och Blodzdraaber, huor vdaff endnu paa dem seesz Tegen, som de mener, och icke kand affslidisz. De gaar gierne op ad samme Trapper paa Knæerne och formener der wed att fortiene store *Indulgensz*er och en stor Deell aff derisz Syndersz Forladelsze. Dersammestedtz ere ochszaa nogle Dörre aff Marmell, igiennem huilcke *Christus* ochszaa sigisz samme Tid att haffue gangett. Dette er dett fornemmeste, som vdj Rom er att besee; endog der well findisz mange andre *Antiqvit*eter och *Rarit*eter, saa och smucke Palatzer och Haffuer, som ieg, for att fly Wiitlöfftighed, icke haffuer optegnet; saauellszom ochszaa mange och wtallige och aff dennem höyt actede Helligdomme; om huilcke ieg heller intet haffuer *annot*eret; thi saadant aff osz och dem, som bedre ere *inform*erede, gandske ringe actisz.

Decembris.

27. Fra Rom till *Baccano* (*hosteria et posta*). 15.

28. Derfra till *Caprarola* (en smuck *bourg*), hörer Hertzugen aff *Parma*, som er en *Farnese*, till; er tu Miill 16.

aff den rette Wey. Dersammestedtz besaae wi et heel skiönt och *Regium pallatium*, som *Papa Paulus tertius Farn:* haffuer ladet bygge. Der vdj ere skiönne malede Salle och Stuer: Vdj den förste Sall er den gandske Werden well malet, och vnder Huellingen Himmelensz Lob. Der ere mange andre smucke Gemächer och drefflich smucke Haffuer, med heell mange skiönne Grotter och Fonteiner udj. Strax
rede wi derfra igien till *Witerbo* (en kiön Stad). 10.
Samme Dag derfra till *Montefiascone* (en stor Burgh), 10.
huor aff den gode Mufckateller Win, som der holdisz for att woxe, haffuer drucket sig till Döde en Biscop, huisz Graffskrifft er hannem aff hansz *Famulo* saaledisz bleffuen giort: *Est, est, est; hic Dominus meus mortuus est*, och endnu kand leszisz. Huor samme Biscop haffuer reyst, da haffuer hand altid willet ladet giffue sine Heste Foer, saa och loszere Natten offuer, huor den beste Win waar att bekomme; och derfaare haffuer skicket sin *famulum* for i Weyen, att opspörge den beste Win; och huor den waar god, skulle hand skriffue paa Dörren, som Biscopen skulle forbj: *Est*, att hand der kunde drage ind; och huor Winen waar heell god, skulle hand skriffue: *Est*, *Est*; men huor den waar allerbest: *Est*, *Est*, *Est*, trey Gange; huilcket hand her haffuer fundet for sig och der udoffuer drucket sig till Döde.

29. Derfra igennem *Bolzena* (en Burg), legger wed en stor Söe, som kaldisz *Lago di Bolzena*, till *Aqva Pendente* (en Stad, er Paffuensz). 16.
Samme Dag derfra till *Radicofoni* (en Burg), hörer 12.
Groszhertzugen aff Florentz till. Wi loszerede vdj et Wertzhuusz vden for, huor er got Losament, *alla posta*. Derhosz er en Festning, som legger heell meget höyt paa et Bierg och er aff Naturen fast.

[redacted]

Dagh. Mil.

30. Derfra till *Tornieri* (en liden Landszbye). 16.
Samme Dag derfra till *Siena*, en skiön stor Stad, 16.
heell lang och small, men icke meget folckrig; huor de fremmede *Nation*er sig giern opholder, baade for der er et *Academie*, saa och fornemmeligen for Sprogget Skyld; thi der taliss heell godt och purt Italiensch. Alle Gaderne ere lagde med Mursteen. Wi besaae der Thumen eller Marienkircke, som er en heell skiön Kircke aff Marmell; fornemmeligen er Gollet der vdj heell kunstrig indlagt vdj bibliske Historier. Byen haffuer ochszaa en smuck Festning. Wi loszerede *alla Coronna* eller *posta.*

Anno 1639.

2 *Janvarij.*

2. Fra *Siena* forbj *Poggioponzi* (en Burgh), der hosz en Festning, till *Barbarini* (en Burg). 16.
Strax der hosz er denne Paffue, *Urbanus Octavus*, som ellersz haffuer Tilnaffn *Barbarinus*, föd.

3. Derfra till *Fiorenza* eller Florentz, som er en heell 16.
skiön lystig, stoer och folckrig Stad, huor wi besaae effterfölgende:
La Galeria del grand Duca; och der vdj saae wi först en *Galer*ie eller lang Sall, 350 Schritt lang, met skiönne *Statu*er vdj och fornemme och lærde Mend, derisz Contrafeyer. Der hosz ere nogle skiönne Gemächer, och vdj et Kammer er en Skiffue, drefflich indlagt aff atskillig dyrebore Steene, skatteret, som de siger, for 50000 Kroner. Och derhosz er et drefflich skiönt Cabinet, giort till Auszburgh, skatteret for ligeszaa meget. Wi besaae och strax der hosz Kunstkammerett, som skatterisz for mere end tu *Million* Guld; er gandske fuld aff *Antiqvit*eter och rare Malninger; der vdj ere tuende store Skabbe, som

icke en huer wiszes, och ere fulde aff meget skiönne Geskirr och Drickeckar aff *Chrystal de Montagne* och nogle aff *Agate;* och andre skiönne *Rariteter* mere. Sidenginge wi vdj en anden Stue strax der hosz, ochszaa fuld med *Antiquiteter*, ligeszom den förste Stue waar. Der vdj ere ogszaa tuende store Skabbe, vdj huilcke seesz allehonde Töy, drefflich skiönt och kunstrig arbeydet aff Elphenbeen. Vdj samme Kammer er et skiönt Cabinett, vdj huilcket forwarisz *Medaglie* eller atskillige Slagz gammell Mynt, for en *Million* Guld. Siden besaae wi
Rustkammerett, som och er heell skiönt, huor mange Kongersz, Förstersz och fornemme Capiteinersz Kyratzer och Gewehr opholdisz och foruarisz. Wi besaae ochszaa
Destilleriet eller *la fonderia*, huor mange dyreborre *Essentier* vddragisz och forarbeydisz; huor och Groszhertzugen selff vndertiden arbeyder; och koster aarligen att holde wed Lige mere end 60 tuszende Kroner.
Vdj denne samme *Gallerie* arbeydisz och de skiönne indlagde Steene, som bliffuer indlagt aff atskillige Slagz dyrebor Stene, saa kunstrig, som dett motte werre malett.
Il Palazzo Vecchio, som er strax derhosz, huor *Duc de Guise* den Tid holte Husz. Och der vdj saae wi först Groszhertzugensz Caroszer, huor iblant andre seesz tuende, meget store och drefflich skiönne. Siden saae wi dersammestedtz Hertzugensz Skatt, som er heell skiön, vdj 12 store Skabbe. De 11 ere gandske fulde med Sölff och noget Guld och Edellstene; den tolffte er gandske fuld med Guld; der iblant seesz *Henricus Qvartus*, som waar Konge i Franckerigh, till Hest, aff pur Guld; er temmelig stort och heell

[redacted]

tungt. En heell stoer Diemantz Smycke och en Kiæde ochszaa med Diemanter. Wi saae der och en skiön malede Sall och andre smucke malede Stuer och Gemächer. For samme Palatz er en smuck Platz, kaldisz *la piazza del Duca*, huor er en heell skiön Fonteine, med mange *Statu*er aff Metall och Marmell omkring. Paa samme Platz staaer en skiön stor *statua*, som er *Cosmus* till Hest, aff Metall; ligeszaadan en staar och for *L'annunciata* Kircke; saa ochszaa en skiön *statua* aff Marmell: er *raptus Sabinarum*. En *Mercurius* aff Metall; och andre.

Il Cappello dei Grand Duchi, huor endnu dagligen met stor Omkostning arbeydisz och er begynt aff *Cosmo*, denne Groszhertzugs Fader; och er et Werck, huisz Lige neppeligen kand findisz. Capellet er inden till runt omkring aff Marmell, met allehaande dyreborre Steen heell skiön indlagt, saa som Jaspisz, Cornioll, Corrall, *lapis lazari* och andre. Fornemmeligen er Altaret heell skiönt indlagt, huilcket den Tid icke waar ferdig; men wi saae det paa *Galeriet*, huor de paa sadanne Stene arbeyder. Der vdj skall Hertzugernisz Begraffuellsze werre, som ellerz erre vdj en Kircke strax der hosz, kaldisz *S: Lorenso*.

*Bibliothe*cket er strax wed samme Kircke, huilcket wi och besaae; er heell skiönt och gandske fuld aff *manuscriptis*, som regnisz till 3400, alle fornemme och heell rare, och mange med heell skiönne Miniaturer vdj.

La Vigna Imperiale, som legger lystig vden for Porten; huor wi saae heell mange skiönne Stuer met weigelige mange och drefflige skiönne Quaderstycke eller Malninger, skiönne Senge och indlagde Skiffuer och nogle smucke smaa Cabinetter.

Groszhertzugensz Stall, huor er hen wed 160 skiönne Heste.

egh. Miil.

Dyrene, som ere Löwer, Biörne, Wlffue, Tigerdyer och nogle Ørne.

Il Palazzo de Pithi, huor Hertzugen holder Huusz, er et skiönt stort Palatz. Wi saae ogszaa Haffuen der hosz, som er skiön, stoer och lystig; huor erre heell mange *Statu*er att see, *Urnæ antiqvæ* och smucke Wandkunste. Wi besaae och dersammestedtz Hertzugensz *Specialia* eller Apotheck, som er heell skiön.

Cardinalensz Palatz, huor ere heell mange smucke Gemächer; och der vdj seesz drefflich skiönne Tapitzerier, saa och heell mange skiönne Gemälde och nogle *Statu*er.

La Specialia di S: Marco, huor vdj ere skiönne *Essenti*er, er vdj et Closter, som haffuer ingen anden Indkombst, end huad de kand selge aff samme *specialia.*

Il Domo, som ellersz kaldisz *S: Maria di fiore*, er en heell skiön Kircke, vden till gandske *incrosteret* och offuerdragen med Marmell, huer anden Steen huid och huer anden sort. Der hosz er et skiönt Taarn, ligeszaadant giort aff Marmell. Derhosz er ochszaa en anden liden Kircke, *S: Giovanni* kaldet, som och er ligeszaadan bygget aff Marmell. Der vden for staaer tuende store Piller aff Porphyr, som sigisz att werre komne fra Jerusalem. Wi saae ellersz der andre smucke Kircker flere.

Florentz haffuer 4 smucke Brower aff Steen offuer *Arno riviere.*

Wi loszerede *alla Campana.*

11. Droge wi fra Florentz igien, vdj Carosz, till *Pistoia* 20.
(en kiön och temmelig stor Bye); er och noget fast.
Wi loszerede *all Lione d'oro.*

12. Fra *Pistoia* till *Luca*, som er en kiön lystig Stad och 20.
en heell skiön Festning; er icke rett meget folckrig.

[redacted]

Dagh. Mil.

Derisz Gebiet begyndisz 9 Miile vden for Byen och strecker sig vdj Runden, 30 Mile. Wi besaae der *il Palazzo della Republica*, huor och derisz Fyrste med 9 *Senator*er boer; er et smuckt Pallatz. Wi saae och derisz Töihusz, som er der sammestedtz; huor vdaff kand vdröstisz 20000 Mand. Wi loszerede *alla Coronna*, gott Loszament.

14. Fra *Luca* till *Pisa*, offuer et Bierg, kaldisz *Monte di S: Giulian*. 10.

Pisa er en skiön och stoer Bye, huor *Arno riviere* löbber igennem; och der offuer erre trey Brower. Wi besaae dersammestedtz *Il Domo* eller *L'Annunciata*, som er en heell skiön Kircke och er gandske aff Marmell; haffuer heell skiönne Dörre aff Metall. Der hosz er et stort runt Cappell, ochszaa gandske aff Marmell. Dersammestedtz er och et drefflich skiönt Taarn, gandske aff Marmell inden och vden; er heell kunstrig bygget, saa det er krumt och heller heell meget vd ad offuen till. Op till samme Taarn ere 258 Træppetrin. Wi saae och paa samme Platz *il Campo santo*, huor vdj er Jord, som de Pisaner haffuer förde fra Jerusalem; og Legemerne, som der vdj begraffuisz, fortærisz vdj 24 Timer. Der runt omkring ere heell skiönne och bræde Omgange, gandske aff Marmell. Wi besaae och der *Collegium Juridicum* och *Medicum*, huor vdj tilforn *Bartholus Iurisconsultus* haffuer boet. Wi besaae ochszaa dersammestedtz *hortum Medicorum*, som er kiön och lystig; saa ochszaa Kunstkammeret der hosz, huor ere allehonde *mineralia* att see och werckelige Gewechsze och andet mere. *La Fonderia*, som er der sammestedtz, huor mange skiönne och dyreborre *Essentier extraher*isz. Wi saae och der till *Pisa* Groszhertzugen, saauellszom och hansz Brödre, saa och hansz Gemalinde

gh. MIIII.

och hansz Söster, som komme alle fra Jacten. Wi loszerede *alle tre donzelle*.

6. Fra *Pisa* till *Livorna*, vdj Carosz, som er en kiön, lystig liden Stad och en drefflich skiön Festning; haffuer och foruden Byensz Festning och Wolle trey andre stercke Festninger, met den ny, som den Tid bleff arbeydet paa. Der er och en heell skiön Port eller Haffuen, huor Hertzugensz Galeyer legger. Der hosz er en smuck *statua* aff Marmell, *Cosmi*, hansz; och der vnder ere anbundne fire *Schiaui* aff Metall, store och heell well giorde. Wi loszerede *al Pomo di Pino* eller *alla Columba*. 15.

9. Fra *Livorna*, vdj en *Veluca* eller stoer Boed, till *Via Regia* (en liden Landszbye och Port); hörer dem aff *Luca* till; haffuer et Castell. 30.

'- Derfra till *Lerici* (en smuck Burg och Port); hörer dem aff *Genoua* till. Strax derfra igien med samme Bod, forbj *Porto Venere* (som och er en kiön Burg och Port); och er fra *Lerici* 30.
5.

Legger tuert offuer for hin anden och haffuer mange Casteller; och komme samme Dag endtill *Sestri* (en liden Stad och Port), som er fra *Porto Venere* 30.

Derfra till *Genoua*, som er en drefflich skiön, heell stoer och meget folckrig Handell-Stad; haffuer dreff-lich skiönne och heell höye Palatzer; blant huilcke *Duca Dorea*, hansz Pallatz er well dett fornemmeste, som er gandske aff Marmell, heell skiön bygget. Gaderne ere heell enge och noget mörcke formedelst de höye Husze, som forhindrer Lyszenet. Folckene ere heell hofferdige; mand maa icke well berre Korre, Degen eller Gewehr, med mindre mand haffuer Forloff der till; huor paa en daa bliffuer giffuet en Zedell. Haffuen der er skiön stoer. Naar mand kommer till Byen, bliffuer mand flittig besögt, om mand icke 30.

[redacted]

Dagb. Mil.

förer noget forbuddet med sig, eller som mand icke haffuer angiffuen at tolle for; huorfaare strax maa giffuisz Drickepenge; huilcket ieg med stoer Fortred motte forsöge. Omkring Byen ere temmelig stercke Mure och er wed Haffnen heell fast. Wi loszerede *alla Torre.*

25. Fra *Genoua*, till Wandz med en stoer fransöske *barqve*, forbj *Savona* (en Stad; er *genouesisk* och er 30 Miill derfra), forbj ochszaa *il Porto Mauritij*, som er noget fast, og *Vintimiglia* (en Burg, huor endisz *Genoue*nszernisz Gebiet; och er fra *Morgues* 15 Miill), saa och forbj *Morgues* eller *Monaco;* hörer Printzerne aff *Morgues*, som och ere *Marqvis de Campagne*, till; er en sterck *forteresse* och legger noget vdj Söen, paa en Steenklippe; huor holdisz spanisk *guarnison*; och er fra *Ville franche* 10 Miill. Der imellom komme wi och forbi en *forteresse*, kaldisz *la forteresse de Sainct Suspice*, till *Ville franche* (en liden Flecke), som er fra *Genoua*, ital. Miile 130.

huor er en skiön stoer Port eller Haffuen och den eniste, som Hertzugen aff *Savoy*en haffuer; den kaldisz och *Portus Herculis* och *Porto d'Olivette.* Wi

28. komme först till *Ville franche* den 28; thi wi nogle Gange motte tilbage igien for *Corsier*er eller Söröffuer, som osz forfulde. Sammestedtz er en sterck Festning. Wi ginge och hen offuer et Bierg att besee *Nissa*, som er icke vden en liden Miill derfra; er en liden Stad, men folckrig och *mercantile;* hörer Hertzugen aff *Savoy*en till, saauellszom och det gandske Graffschaffthumb; haffuer temmelig stercke Mure och en drefflich sterck Festning; legger lystig och haffuer heell fructbar Land. Jmellom *Ville Franche* och *Nissa* legger höyt paa et Bierg en Festning, kalldisz *Montabon*, som *commender*er till en och till den anden Side.

[redacted]

Dagh. Miill.

Till *Ville franche* maa alle *barqver* anlegge, som kommer och gaar; saa och till *Morgues*; men ickun allene de, som kommer fra *Ponent*.

30. Fra *Ville franche*, med samme *barqve*, forbj *Nissa* och *Antibo* (som er den förste Stad, huor Kongensz aff Franckerig Gebiet begynder; er heell liden; derhosz er en Festning), er 15 Miill fra *Ville franche*; till *L'isle de Sainct Margrite*, huor wi anckrede ved Festningen; er tilsammen fra *Ville franche* 25.
Samme Insull haffuer foruden Festningen, som er heell sterck, och nogle andre Casteller. Tuert offuer er och en *forteresse*, som kalldisz *la Croisette* eller *le fort Vitry*. Lidet derfra legger *Canes* eller *Caneuas* (en liden Stad). *L'isle de S: Margrite* haffuer 3 Miill omkring. Hart der hosz er *l'Isle de Sainct Honoré*, som icke er saa stoer; den haffuer och et skiönt Castell. Samme Insuler legger saa wiit fra hin anden, saa mand kand fare der imellem med Skibbe och Galeyer.

31. Derfra med den samme *barqve*, forbi *il golfo de Fryges* (*Fryges* er en liden Bye), kaldisz och *golfo de S: Tropes* (som och er en liden Bye, och derhosz er en Festning). Wi komme ochszaa forbj nogle Insuler, kaldisz *Les Isles de Hières*, som haffuer heell mange Festninger, till *Bergantzon*, som er fra *l'isle de Sainct Margrite* ital: 60.
Bergantzon er en heell sterch Festning, legger paa en Klippe och haffuer Söen runden omkring; sammestedtz er och en god Haffuen.

Februarius.

1. Derfra med den samme Skude forbj de andre *Isles de Hières*, huor omkring seesz och mange Festninger; saa och forbj *Toulon* (en temmelig stoer Stad och

[redacted]

Dagh. Miil.

skiön Port) till *Cieutat* (en lystig liden Bye och smuck Port); haffuer nogle smucke smaa Kircker. 40.

3. Derfra med en anden liden och gammell Weedskude, vdj en temmelig Storm och icke vden Fare, till *Marseille.* 20.

Marseille er en temmelig stoer och folckrig Stad, huor wi besaae *l'Eglise de Sainct Victor*, som er paa den anden Side aff Haffnen; sigisz att werre 1500 Aar gammell; huor wi saae mange *Reliqui*er och, som de kalder, Helligdomme vdj tuende Skabbe; saa ochszaa vnder Jorden vnder samme Kircke, huor och er en Kircke; huor wi saae det Kaarsz gandsche, paa huilcket *S: Andreas* er bleffuen korszfest. Det er gandsche indfattet vdj Staall. Wi saae och dersammestedtz dett Capell, vdj huilcket *Maria Magdalena* haffuer giort sin förste *Pœnit*entz och Omuendelsze, som der for wist berettisz; saa och mange Hellgenisz Begraffuellszer och andet mere. Wi besaae och *la Maggiore*, huor vdj och wiszesz mange *Reliqvier*, och er ochszaa en heell gammell Kircke. Derhosz paa Muren vd till Söen seesz nogle heell skiönne och store Stycker och Canoner. Ellersz haffuer Byen runden omkring temmelig stercke Müre. Den haffuer och en heell smuck *Port* eller Haffuen, huor Kongensz Galeyer legger, som den Tid waare der 22, med dem, som bleffue tagne fra de Spanier for *Genoua*, som worre fire. Wi loszerede *à la Mule.*

5. Fra *Marseille*, vdj Carosz, till *Aix.* fransz: 5.

(*NB.* En fransösk Miill giör trey italienske).

Aix er icke saa stoer som *Marseille*, icke heller saa meget folckrig, men langt smuckere og bedre bygget. Saa ochszaa er der *Parlement*et vdj *Provence.* Wi loszerede *à la Selle d'or*, som ikke er rett gott Losament.

Dagb. Miil.

10. Fra *Aix* till *Moulin du Vernegue* (et Wertzhuusz). 4.

Strax derfra till *Orguon* (en Landszbye). 3.

11. Derfra till *Avignion.* 5.

2 Mile derfra komme wi offuer en *riviere*, kaldisz *la Durançe*, som er Skillszmisze imellem *la Conté* och *la Provence.* Paa den anden Side er *le Rhone*, som skiller *la Conté* fra *Languedoc.*

Avignon er en stoer Stad, men icke rett suar meget folckrig; haffuer heell smucke och faste Mure runt omkring Byen. Der erre ochszaa temmelig kiönne Kircker. Vdj *S: Marceau* Kircke saae wi et hell skiönt Begraffuelsze aff Marmell, som waar en Biscopiez. *Aux Cordeliers*, som er en stoer Kircke, saae wi en Buddick aff Bly, som Kong *François* haffde fundet vdj *Lauræ* (*Petrarchæ* Hustrue), hendisz Graff, som der legger begraffuet; och udj samme Boddick saae wi en *Sonnet*, som *Petrarcha* haffde giort offuer hendisz Död, skreffuet paa Pergament; saa ochszaa en *Medaglie* aff Bly vdj samme Boddick. Derhosz wissisz ochszaa en *Sonnet*, som samme Kouge *François* haffuer giort, *Lauræ* till Ære. *Aux Celestins* eller vdj *S: Pierre de Luxembourg* saae wi samme *S: Pierre de Luxembourg*, hansz Begraffuelsze och der offuer hansz Cappell, som er heell skiön. Vdj *Nostre Dame de Dons*, som er den fornemmeste Kircke, seesz och mange Begraffuelszer, Paffuersz och Andrisz; (thi Paffuerne haffuer der tilforn *resider*et, och hörer endnu Paffuen till). Wi besaae och *le petit Palais* och *le grand Palais. Le Rhone*, *riviere*, löbber dickt forbj Byen; der offuer gaar en heell lang Brow till *la Ville neufue.* Wi besaae och Jödernisz *Synagoge*, som bærer alle der gule Hatte. Wi loszerede *à la ville de Marseille.*

2. Fra *Avignon* till *Oranges* (en liden Stad och et Fyrstenthumb). Wi loszerede der *aux trois Oranges*, 4.

[redacted]

Dagb. Mill

huor tuert offuer for seesz et *Theatrum*, som *Caijus Marius* haffuer ladet bygge; vdaff huilcket den forderste Deell er endnu gandske; och er en heell stoer Bygning; men Runden dend er gandske *ruineret*. Wi besaae ochszaa Slottet eller *Castell*et der hart hosz, som er en drefflich skiön och heell sterck Festning och fast woffueruindelig. Dend legger heell höyt paa en Steenklippe och haffuer dog en heell skiön och meget dyb Brynd. *NB:* Der er ochszaa vdj Byen en Skuemagger, som haffuer allehonde skiönne *Medaglier* eller gamle Mynt att selge. Vden for Byen seesz en gammell *arcus triumphalis*. Till huisz Ihukommelsze den haffuer werret opreist, kand mand icke till wisze wide.

13. Fra *Oranges* till *Pierlotte* (en Burgh). 5.

Samme Dag derfra till *Montalimar* (en liden Stad); 3.
loszerede *au Griffon d'or*.

14. Derfra till *la Sause* (et eniste, men gott Wertzhuusz). 3.

Derfra till *Valence* (en Stad); er icke rett stoer, 4.
vngefehr saa som *Aix* vdj *Provence;* legger wed Rhonen *riviere*. Wi loszerede *à la ville de Paris*. Werten der sammestedtz haffuer nogle Been aff en Kiempe, som der vdj Biergene ere fundne; huisz *portraict* eller Afmalning seesz *dans le Couvent des Iacobins* och er 10 Træd lang. Hoffuedet der aff er vdj Kongensz Cabinett till *Sainct Germain*.

15. Fra *Valence*, offuer *la riviere de Lisere* (som kommer aff *Savoy*en och löbber forbj *Grenoble*), forbj *Tournon*, som legger paa den anden Side aff Rhonen, vdj *les Vivares* (vdj huilcken *Province* Folcket holdisz for att werre heell vnnd); er en liden Flecke. Dersammestedtz er et *Collegium*. Saa och komme wi forbj et lidet Slott, kalldisz *le Chasteau de Pilate* (den gemeen Mand siger, *Pilatus* der att werre föd), till

[redacted]

Dagh.		Miill.
	Sainct Valleir, som er fra *Valence* och er en Burgh.	5.
	Samme Dagh derfra till *Rossillion* (en Landszbye).	4.
16.	Derfra till *Vienne*, en stoer Stad, legger mesten vdj Lengden och wed Rhonen; huor wi besaae den store Kircke, som er heell skiön. Wi besaae och *les Martines*, huor de mange wienniske Klinger eller Kaarer giörisz; er smuckt att see.	3.
	Samme Dag fra *Vienne* till *Lyon*, huor wi loszerede *à l'Escus de France, à la rue de la lanterne;* er et skiönt Loszament.	5.
18.	Fra *Lyon*, vdj den ordinaire Kudsk (och gaffue paa Personen endtill *Paris* 18 Gylden), till *La Graile* (en liden Stad).	3.
19.	Derfra till *Tarrara* (en Burg).	3.
	Derfra offuer *Mont Tarrara* till *Sainct Sinphorin* (en Burgh).	3.
20.	Derfra till *Roanne*, en skiön och heell stoer Burg. Wi loszerede *au chapeau rouge.*	3.
	Derfra till *la Pacaudiere* (en Burg).	4.
21.	Derfra till *la Paliçe* (en Burgh).	4.
	Samme Dag derfra till *la Varenne* (en liden Stad).	4.
22.	Derfra till *Moulin* (Stad).	6.
23.	Fra *Moulin* till *Ville nefue* (en Landszbye).	3.
	Derfra till *Sainct Pierre de Montier* (en liden Stad).	4.
24.	Derfra till *Neuers* (en temmelig stoer Stad).	5.
	Samme Dag fra *Neuers* igennem *Pougue* (en Landszbye), derhosz seesz nogle warme Badde, till *la Charité* (en liden Stad).	5.
25.	Fra *la Charite* till *Pouly* (en Burgh).	3.
	Derfra till *Cosnes* (en liden Stad).	4.
26.	Derfra till *Boni* (en Burgh).	5.
	Strax derfra igien till *Briare*, som och er en Burgh.	3.
27.	Derfra till *Nojean* (en Landszbye).	6.

Dagh. Mil.

Derfra igien till *Montargis* (Stad). 4.
28. Fra *Montargis* till *Pont à Gasson* (en Landszbye). 4.
Samme Dag derfra till *Vertaut* (en Landszbye); derhosz er et smuckt Slott, hörer *Mons*r. *de Vertaut*, *Conseiller*, till. 3.

Martius.

1. Fra *Verteaut* till *Milly* (en Burgh). 5.
Derfra till *Eusonne* (en Landszbye). 5.
2. Derfra till *Paris.* 7.
Och fuldente saa lyckeligen min Reysze till Italien.

Maijus.

20. Rede wi ud att besee *Fontaine Bleau*, som er fra *Paris* 12.
Er et heell skiönt Slott och er meget wiitlöfftig; legger lystig vdj Skowen. Dersammestedtz seesz heell mange smucke Gemächer och *Galer*ier, saa och kiönne och heell store Haffuer och *Parqv*er. Der seesz och atskillige Slagsz Fule.
21. Derfra tilbage igien till *Paris.* 12.

Beskriffuellsze paa min Reysze
fra *Paris* och hiemb till Dannemark, igennem Engelland
och Holland,
i dett samme Aar.

Junius.

18. Fra *Paris*, till Hest, till *Pontouaise* (en Stad, huor holdisz *guarnison*). 7.
19. Derfra till *Sainct Cler* (en Landszbye). 8.
Samme Dag derfra till *Fleuri.* 7.
20. Derfra till *Roan* (en heell stoer Bye), huor wi besaae *le Palais* eller *Parlement*et, som er en kiön Bygning. 5.

[redacted]

Dagb. Miill.

Wi besaae och *l'Eglise de nostre Dame*, som er en heell skiön och stoer Kircke; haffuer och smucke Taarne; och saae der vdj dett store Taarn den store Klocke, som weyer hen wed 40000 Pund. Wi saae ochszaa *les ornemens de cette mesme Eglise*, som ere heell smucke och well wærde att see. Wi besaae och *l'Eglise de Sainct Oyen*, som er och en heell kiön och stoer Kircke och heell lysz inden vdj. Der ere ellersz andre smucke Kircker flere. Wi loszerede *au qvadrant de mer.*

28. Reyste wi fra *Roan* med en stoer hamburgisk Boyert,
30. paa *riviere de Saine*, och komme den 30 till *Caudebec* (en Stad), som er fra *Roan* 18.
Wi loszerede *aux troix Marchans.*

Julius.

2. Fra *Caudebec* till *Killbeuf* (en Flecke); loszerede *au Prince Mauritz.* 5.

3. Derfra till *S: Jacob*, huor wi anckrede (et eniste lidet Huusz). 3.

4. Derfra forbj *Haure de Grace*, en liden Stad och en heell sterck Festning; hörer *Cardinal de Richelieu* till. Tuert offuer, paa den wenstre Hand, komme wi och forbj *Honfleur* (en Stad). Samme Afften komme wi
5. vdj Söen, wed *Haure de Grace*, och komme den 5 forbj *Douern*, en Stad vdj Engelland, som haffuer et fast Castell; och samme Afften vdj *Dyntz*, som er en heell stor Port eller Haffuen, huor wi anckrede; och er 1 Miill fra *Douern*. Er tilsammen fra *Haure de Grace* vngefähr tydske Mile 25.

6. Fra *Dyntz*; och vngefähr 8 eller 10 Mile derfra komme wi paa Temmitz, Riuiere, till *Grafuensant* (en liden Stad); som er hen wed tydske Mile 18.

7. Derfra forbj *Grumwitz* (en Stad, huor Kongen haffuer

[redacted]

Dagb. Mil.

et Slott, till *Lunden*, huor wi saae *la Reyne Mere* 20
hollde Taffell, saa och de vnge Printzer; dog vdj engl.
et andett Pallatz. Wi besaae och igien altingest, Mill.
som der er att besee; huor om ieg tilforn haffuer
skreffuett. Wi loszerede in De Printz van Wranien,
in, De Frensker Stritt.

15. Fra *Lunden* igien, paa Temszen Riuiere, till *Gravensant*. 20.
Samme Dag rede wi derfra med Posten till *Radschister*
(en Stad), huor wi osz lode sette paa *Midwes*,
Riuiere, att besee Kongensz aff Engelland dett store
Skib, som laa fra *Radschister* 3.
Huilcket for sin Stoerhed och skiönne Bygning well
er wært att besee; thi dett neppeligen skall haffue
Lige. Dett förer hundrede heell store Metall Stycker
och haffuer trey Rad offuer hin anden; vdj Lengden
haffuer dett vngefehr 70 Schritt och vdj Breden 16.
Dett haffuer trey höye Galerier eller Salle offuer hin
anden, och hosz huert et skiönt Kammer, foruden
Offuer- och Vnderdeelen. Altingest inden och vden
er heell skiönt forgylt. Till at regere samme Skib
behöffuisz 700 Mand; dett sticker 22 Fod dybt vnder
Wandett och er hen wed 60 Fod höyt offuer Wandett.
Paa *Galeonen* staar en Konge till Hest, gandsche forgylt, som menisz att skall werre Kong *Edgarus*, och
rider offuer 7 andre Konger, som legger vnder hansz
Hest. Der hosz staar skreffuett: *Ab Edgaro qvatuor maria vindico.* Bag till wed Roffret staar skreffuett
offuen paa:

Valdis
Incumbite
Remis.

och neden vnder:

Qvi mare, qvi fluctus, | *Sospitet hanc arcam,*
Ventos navesqve gubernat, | *Carole Magne, tuam.*

Dagh. Miill.

Siden droge wi samme Wey tillbage igien till *Grauensant.* 10.

19. (effter den nye Still). Fra *Gravensant*, med en liden
20. engelsk Skude, och komme den 20 till *Roterodam*, som er vngefähr tydsche Mile 40.

Trey Mile derfra komme wi forbj den *Brill* (en liden Stad, er noget fast). Derhosz komme wi vdj *Masen*, som er en skiön stor Riuiere. Wi loszerede till Roterdamb à *la Croix blanche*, huor er fransösch Folck.

21. Fra *Roterodam* med Schöyten till *Delph* 2.

Samme Dag fra *Delph* igien till *Leiden;* loszerede vdj 3. den forgylte Fliesz, op de Pitersz Kirchgrafft.

23. Fra Leyden, till Landsz igennem *Harlem* (en skiön stoer Stad), till *Amsterdam;* loszerede vdj Printzen aff 7. Dannemarck, in de Warmerstratt.

25. Derfra igien till Landsz till Leiden, huor wi bleffue *Augusti* Monet offuer. 7.

Septembris.

1. Droge wi fra *Leiden* igennem *Harlem* till *Ambsterdam.* 7.
4. (effter dend gamle Stiell). Fra Ambsterdam, med den
5. ordinarie Nattschöyte, och komme den 5 om Morgen till *Harlinge* (en Stad, er noget fast). 14.

Samme Dag derfra igien till *Franecker* (en Stad, 1. huor er et *Universit*et); och besaae der *Collegium*met och *Bibliothe*cket der sammestedtz, som er icke rett stort; saa ochszaa *Anatomi*et.

Samme Afften derfra till *Lövern* (en temmelig stoer 2 store. och skiön Stad och er heell fast), huor wi besaae Hertzugensz Hoffstad; och vdj Kircken saae wi Hertzuch *Mauritij* Begraffuellsze, saauellszom och hansz Gemalindisz; ere aff Marmell och heell smucke.

6. Fra *Löuern* till *Gröningen*, en skiön stoer Stad och 7. en heell sterck och kiön Festning. Wi losze-

[redacted]

Dagh. Miil.

rede vdj Dulowen, et skiönt och gott Loszament.

7. Fra Gröningen till *Delphsiell* (en liden Stad och Festning). 3.

Samme Dag derfra till Wandsz till *Embden* (en skiön stoer Stad). 2.

8. Fra Embden till *Detern* (en Landszbye). 3.

NB. Huer Miill er till 3 Timer.

9. Derfra igennem *Apen* (en Landszbye; derhosz er en *forteresse*, hörer Greffuen aff Oldenburgh till) till 1.
Blüchhüsen (en Landszbye); och er fra Apen 6.
Samme Afften lode wi osz sette offuer Weszern, Riuiere, til Recken (en Landszbye). ½.

10. Derfra igennem *Bremerförde* till *Stade*, en Stad, er noget fast. 10.

11. Fra *Stade*, paa Elben, till Glyckstad, en kiön liden Bye och en heell kiön og sterck Festning. Huor wi bleffue, effter Hansz May:tt (som den Tid waar der) naadigst Befaling, endtill den 15. Wi loszerede vdj Kongen aff Dannemarck. 3.

15. Fra Glyckstad, igennem Krympen (en Stad och Festning), till *Etzehow* (en kiön lystig Stad). 2.

16. Derfra till Hoffester (Landszbye); loszerede hosz Fogden, huor er dandske Folck; gott Losament. Samme 3.
Dag derfra till *Regensburgh* (Stad, er noget fast); loszerede till Christopher Beridersz; vdj huisz Huusz sal: Ottho Bosenkrantz bleff stucken ihiell; ere gott Folck. 3.

17. Fra Regenszburgh till Dannewerck (et Wertszhuusz, hörer Fyrsten aff Hollsteen till). Dersammestedtz seesz heell store Wolle, som strecker sig wiit hen och ere giorte i gamle Dage aff de Dandske. Samme 3.
Dag derfra till *Flensburgh*, en heell lang och smuck Stad. 4.

18. Fra Fleneszborrig till Tollsted, et Wertzhuusz, men 3½.

[redacted]

Dagb. Miill.

icke synderligt. Der haffuer Hern aff Hollsteen en
liden Told aff Øxen. Derfra till *Hadersleben* (Stad). 3½.
Samme Dag fra Haderszleben till *Colding* (en Stad). 4.
19. Fra Collding till *Weill* (en liden Stad). 4.
Samme Dag derfra till *Tiersbeck*, en Herregaard, 1.
hörer Hendrich Bille till; huisz Sön, Mogensz Bille,
waar min Cammeratt paa Hiembreyszen fra *Paris;*
och fultist sammen till Tierszbech.
20. Derfra till *Horsens* (en liden Stad). 3.
Samme Dag derfra til *Aarsz* (en temmelig stoer Stad). 4
Wi droge strax paa Gaarden, som er der strax hosz, store Miill.
att loszere; thi min Swoger, Erick Grubbe, haffde
dett i Forlehuing. Huor ieg ochszaa fant min gode
Moder och Systere for mig.

Octobris.

6. Drog ieg med min gode Moder fra Hauerballegaard
(effter min Systersz gode Forlöszning) till *Randersz* 4.
(liden Stad).
7. Fra Randersz till *Mariagerz Closter*, som waar min 3.
Swoger, Iffuer Krabbisz, Forlehning.
9. Derfra offuer Fiuren och till *Willestrup*.
Och saaledisz fuldente ieg min Reysze vde aff Landett,
som warede paa syffuende Aar, lyckeligen och well.
Gud Allermectigste werre derforre, saauellszom for
all anden Gode, euindeligen æret och priszet!

Anno 1639, dend 29 *Octobris*, sagde ieg Hansz May[tt]
Tieniste udj Gaarden, for en Hoffjuncker, med fire Heste;
och lod ieg der om wnderdanigst anholde, wed Rigensz
Marsk, Her Jörgen Wrne, som mig paa for[n] Dag, sielff
indförde udi Hans May[tt] Gemach, huor ieg och strax

wnderdanigst gaff min Haand; om Morgenen tilig. Imedler Tid ieg udi samme min Hofftieniste haffuer werret, er ieg tuende Gange bleffuen forskichet till Gotterup. Förste Gang bleff mig naadigst befalet, sampt tou andre aff Hoffjunckerne, Bertram Rantzow, och Köszaw, en Pommerer, did at fölge Graff Woldemor, som bleff der paa en trey Dagisz Tid. Kort Tid der effter, fich ieg atter Befalning igien, saa och Steen Bille Holgerszön, och Nielsz Wind, att fölge Greffinden aff Naszaw, (som waar Kongensz Syster Daater) och Fröchenerne, nemlich Fröchen Christina, och Fröchen Hedeuigh, til Gotterup til Barszel, huor de bleffue trey eller fire Dage.

Anno 1640, fich ieg Hansz Maytt naadigst Befalning, med flere Herremend, at fölge Gesanterne, som waare Herr Corfidtz Wlfeld Statholder, och Gregers Krabbe, som ochsaa waar en aff Rigens Raad, till Engelland: och ginge dend 9 *Augusti* til Seigels for Helsingör, med tuende aff Hans May[tt] Skibe, Lindormen och Lammet. Dend 15 sögte wi ind vdj Fleckeröen for Moedwind Skyld, och bleffue der stille liggendisz paa fierde Dag. Gesanterne sielff waare paa Lindormen, och nogle aff Herremendene; men ieg med tou andre aff Hoffjunckerne, nemlich Christian Friisz och Jacob Lindenou, waare paa Lammet: med huilcket der wi skulle löbe ind ad Gattet vdj Haffnen, effter Admiralen, komme wi noget for höyt vnder Winden, saa wi der offuer stötte trey Gange effter huer andre, paa de blinde Skær, for fulde Seyel; och der wi komme for dend fierde Klippe, som stoed noget offuer Wandet, hialp Wor Herre at wi finge Ancker i Bonden, och fant paa det Sted en goed Grund, imoed allisz Forhobning, saa ded holte fast, ellersz haffde Skibet iche kundet bliffue bierget. Denne Fare fulte strax en anden; thi der wi siden be-

[redacted]

gaffue osz aff Fleckeröen igien, ud i Söen, och haffde seiglet tou eller trey Dage, saa wi icke ware langt fra Engelland; komme wi vdj en Stilling fra worisz Admiral, huilchet Skib waar bedre beseiglet, end worisz: och der paa begyntist strax en meget stoer Storm, som warede udi trey gandske Dage och Natter. Diszimedler Tid laa Admiralen for Ancker, men wi motte holde Söen, och med stoer Fare loffuere imellom Flandern och Engelland, baade for Grunde, saa och fornemmeligen fordj Styrmendene wiste iche huor de ware; och huor nær wi löbe vnder Landet, waar det dog saa mörcht och molmt, att wi det ey kunde faa udj Sicte: endtill om Morgenen tilig, paa dend fierde Dag effter Stormen begyntist, satte wi paa en 12 Faffuen Wand, endtill det bleff lyst; daa gaff Gud et smuckt klart Weyer, och der wi osz omsaae, laa wi for Dobern, och ware well 30 Mile höyre, end wi skulle; endog Styremendene giorde derisz Gietzing, att wi skulle haffue werret vnder Iarmut, och endnu hafft langt till Temsen. Siden der wi saae huor wi waare, seiglede wi ind udj Dyntz, och lode osz strax sette till Landz; huor wi leyede Heste, och rede till Dobern, och derfra igien, igiennem Rotchester, till Gravisain: did komme wi dend 28 *Augusti*, och funde Gesanterne der for osz; som dend 31, effter wi waare komne, begaffue sig der fra igien till Londen.

1640.

Septembris.

Dagb.		Milll.
15.	Reyste Gesanterne till *Iorck* till Kongen och komme dend 2 *Octobris* till *Londen* igien; och haffde siden tuende Gange *audientz* hoesz Dronningen, som daa waar udj *Londen*. Dend 13 droge de till *Vinsor* till	

[redacted]

Dagb. Mil.

Kongensz Börn, effter de tilforn haffde werret hoesz *La Reyne Mere;* och ware wj alle med dem. Dend 19 reyste Gesanterne bort igien fra *Londen* till *Gravisain*, huor begge worisz Skibbe laae; huilcke att lade löbbe lige hiemb ad Sundet till med Godtzet och en Deell aff Folcket siuntist Gesanterne raadsombst, effterdj det lackede flux imoed Wintern. Bleff derfor fractet et hollandsk Skib, som skulle före Herremendene til Fliszingen; derfra skulle de siden reysze igiennem Holland endtill Embden, huor de skulle bie Gesanterne, som sielff allene wille tage derisz Wey igiennem Brabant och Flandern och ingen haffue med sig uden mig allene. Och effterdj ieg ey tilforn haffuer kundet komme udj Flandern formedelst Wsickerhed, som mig forhindrede, haffuer ieg samme Reysze willet optegne, med Milenisz och alt desz Antegnelsze, som fornemmeligen kunde actisz wærdig att besee.

Octobris.

20. Reyste ieg med Gesanterne igien fra *Gravisain* till *Rotchester*, huor wj besaae Kongens Floede och det store Skib (om huilcket ieg wiitlöffteligen haffuer skreffuet udj min forrige Reysze igiennem Engelland), saa ochszaa Holmen, huor Skibene byggisz. 7.

21. Derfra til *Canterberg*, huor wj besaae Kirken, som er heell skiön och meget stoer. 26.

22. Derfra til *Dobern*. 14.

24. Derfra till *Dyntz*, till Wandz. 5.

25. Seiglede wj fra *Dyntz* till *Dynnekerchen*. (holland: Mile) 14.
Vden for Byen legger nogle *forteresser* och et Bollwerck eller Blochhuusz inden vdj, ud till Söen; ellersz giordisz Byen dend Tid fast runden omkring. Wj *loger*ede in de Statt van Antwerpen.

[redacted]

Dagb. Miil.

26. Fra Dynnekerchen igien till *Newport* (en Stad med Mure og Graffuer omkring och Wolle inden for Murene, paa gamle Maneer). 5.

27. Derfra till *Ostende*, en liden Stad, men heell sterch Festning. 3.

Samme Dag fra *Ostende* igien, vdj en Barcke paa en liden *Canal*, till *Brycke*, en skiön och heell stor Stad 4.
och sterck Festning. Wj *loger*ede dersammestedtz *à la porte rouge*, et skiönt stoert Loszament wed Torffuet, som och er en smuck stoer Platz.

28. Fra Brycke paa en *Canal* till *Gent*; er en heell skiön Bye och dend störste vdj alle *Provin*serne; er befestiget omkring och haffuer der foruden et heel skiönt *Castel*. Wj besaae der Raadhuuszet, som er en smuck Bygning, och *S. Bavons* Kirche, som er dend störste udj Byen och haffuer mange smucke Capeller, med Marmel zierede. Wj *loger*ede *à la pomme d'or*.

29. Fra *Gent* till *Holst*, en liden Stad. 5.

30. Derfra till *Bryxel*. 5.

Bryxel er en heell skiön stoer Stad med Mure omkring. Wj besaae der Prindsens Huusz, som er et skiönt stoert Pallatz. Raadhuszet, som er en heel prectig och stoer Bygning, liggendisz paa en smuck Platz. Jeszuiternisz Kirche, som er heel skiön. *S. Trigoul*, huilcken er en smuck Kirche, och dend störste udj Byen. Wj *loger*ede *à la Ville de Paris*, et got stoert Loszament.

Novembris.

1. Fra Bryxel igien till *Antwerpen;* de 5 Mile paa en 10.
Canal; och skiffte femb Gange *barqve;* de andre 5 Mile udj en anden *barqve*, paa en stoer *riviere*, kaldisz Skelden. Antwerpen er en skiön och drefflig welbygget Stad; er dog iche saa stoer som Bryxel;

[redacted]

Dagh. Mil.

dend haffuer mange skiönne och heel brede Gader; er runden om befestiget med heel smucke Wolle. Wj besaae dersammestedtz *Castellet*, som er drefflich fast och er bygget paa dend Maneer som det till *Gent*, *Thurin* och *Parma*; thi en Mester haffuer giort dem alle fire. Wor Fruisz Kirche, som er skiön stoer och med Marmel och Skillerj well zieret. Jeszuiterniss Kirche, som wel er wærd at see; thi dend for sin Smuckhed Skyld haffuer fast ingen Lige. Dend er klæd gandske runden omkring med huid Marmel, och alle Pillerne ere ochszaa aff huid Marmel och aff et Stycke. Der ere tu Omgange, dend ene offuer dend anden, som staaer paa Marmelpiller. Der ere och meget skiönne Altere at see och heel dreffliche Gemälde, synderlig aff *Rübens*. Wj besaae och Börszen, som er en kiön Platz, och Raadhuszet, som er en skiön Bygning. Ellersz er der mange smucke Palatzer att see. Skelden *riviere* löbber der forbj och siden vdj Söen. Wj *loger*ede i dend forgylte Øren, som er et skiönt stoert Loszament och ligger i en heel smuck bred Gade.

3. Droge wj fra Antwerpen igien, til Landz, til *Bergen op Son* (en kiön liden Stad och skiön Festning; en aff de beste, do Hollender haffuer). 6.

4. Derfra til *Dortrecht*, en welbygget Stad. Wj *loger*ede i Paafulen. 12.

5. Derfra till *Roterdam*. 3.

Strax derfra igien til *Delpht*. 2.

Samme Dag fra Delpht til *Leyden*, huor wj *loger*ede à *l'escus de France*. 3.

6. Fra Leyden til Landsz till *Harlem*. 5.

Samme Dag droge wj derfra igien till *Ambsterdam*, huor wj *loger*ede i Sueret, i Kalberstratt. 2.

7. Fra Ambsterdamb til Wandsz til *Memlich* (Stad). 9.

Dagl.		Miil.
8.	Derfra forbj *Stauern* till *Workom* (Stad).	3.
	Samme Dag derfra udj en liden Bod imellom Landene till *Bolder* (en Stad).	1.
9.	Derfra ochszaa til Wandsz imellom Landene till *Löwern*, en kiön Stad och smuck Festning.	3.
10.	Fra Löwern udj en Bod; och bleffue om Natten paa Weyen i et Herberg; och komme dend 11 til	
11.	*Grönningen.*	7.
12.	Samme Dag derfra igien; och komme dend 12 till *Delphziel.*	3.
	Strax derfra igien till *Embden*, huor Herremendene waare, som laae og biede effter Gesanterne.	2.
13.	Fra Embden i en Boed til *Ripen* (en Landszbye).	1.
	Strax derfra til Landsz til *Aurich*, en liden Stad; derhosz er et Slott, hörer Greffuen aff Embden til.	1.
	Samme Dag derfra igien til *Friburg*, et Slott; er fast och hörer ochszaa Greffuen aff Embden till.	3.
14.	Derfra til *Newburg* (en Landszbye); derhoesz er et Slott, som hörer Greffuen aff Oldenborrig till och er temmelig fast.	1.
	Strax derfra til *Obenhuusz* (en Bundgaard).	4.
15.	Derfra til *Oldenburg* (en Stad), huor Greffuen aff Oldenburgh haffde Gesanterne och osz alle till Giest.	1.
16.	Derfra paa Hunt *riviere* till Elszflitt (Landszbye).	4.
17.	Derfra offuer Weszern, en halff Miil bred der, til en Landszbye.	4
18.	Derfra till *Stade.*	3½.
19.	Derfra till *Glyckstad*, huor Hansz May[t] samme Tid waar; huorfor wj och der skiltist fra Gesanterne.	3.

Anno 1641, dend 19 *Martij*, vdj Colding, bleff mig Hansz May^{tt} naadigste Willie, aff Cantzelern Herr Chresten Thomeszön forreholt; att ieg skulle drage op paa Slottet der sammestedtz, till de höybaarne Fyrster, Hertzog Frantz Philip aff Glychsborg, och Hertzog Hansz Bugiszlaff aff Norburg, (som Hansz May^{tt} dend Tid haffde taget till sig) att ligge udj Kammeret hosz dennem, och med dem och derisz Folck att haffue Indseende: huilcket ochszaa strax skeede dend 21 udj samme Maanet.

Dend 1 *Maij* der effter, udi det samme Aar, der ieg waar kommen till Kiöbenhaffuen med höystbe^{m} Derisz Fyrstel: N:, bleff mig derisz Opsiun fuldkommen betroet och anbefalet; huor paa min Bestaldning mig daa ochszaa bleff giort.

Siden komb ieg med Derisz Fyrstel: Naade till Frederichsborg, der nogen Tid att forbliffue; huor och Hendis May^{tt} Dronningen aff Suerrigh, Kong *Gustavi* Encke, och Fröckenerne, nemlich Fröcken Christiana, och Fröcken Hedeuigh, waare, medensz wi osz der opholte.

Anno 1642, dend 13 *Janvarij*, reyste ieg med Derisz Fyrstel: N. effter Hansz May^{tt} naadigst Anordning, fra Frederichsborg, till det Kongelig adelige Academie Soröe; huor wi ankomme dend 15 udi nestforskr^{n} Maanet: och bleffue strax indloszerede paa Closteret, udj de samme Gemacher, som Hans Kongl: May^{tt} sielff tilforn haffuer hafft, der hand udj sin Vngdomb der tilforn haffuer studeret.

Paa Soröe forbleffue Deris F. F. N. N. paa fembte Aarsz Tid, |: foruden att de nogle Gange imedler Tid, om Iulen och udj Herredagene, waare till Frederichsborg, och udi Kiöbenhaffuen, effter Hans May^{tt} egen Befalning :| huor

de imedler Tid flitteligen dreffue deres *studia*, och alle *exercitia*.

Anno 1646, dend 8 *Junij*, reiste Deris F. F. N. N. gandske fra Soröe igien; och fulte Hans May:tt till Flenszborg, till det förstelig Barszell, som waar Hansz F. N. Hertzog Frederich, Ertzbiscop aff Brehmen, hans förste Sönsz; huilcket bleff holdet dersammestedtz, dend 14 nest efflerfölgende, da samme höybaarne Printz bleff kaldet Printz Christian.

Siden bleff mig aff Hans Kongl: May:tt naadigst befalet, att reysze med forskr:n de vnge Herrer till Gotterup, till det fyrstelig Barsell, som der bleff holdet, dend 21 udi nest forskr:n Maanet, (huor Deris F. F. N. N. Printzen och Princeszinnen, saa och Ertzbiscopen aff Brehmen, och hans Gemahlin, samme Tid waare, med flere fyrstlige Perszoner).

Der forskr:n fyrstlig Barszel war offuerstanden, förte ieg de vnge Herrer huer hiemb til sine fyrstlige Forældre, |: effter höystbem:te Hans Kongl. May:tt naadigste Befalning :| Hans F. N. Hertzog Frantz Philip till Glychsborg, och Hans F. N. Hertzog Hans Bugiszlaff till Nohrburgh; siden reiste ieg sielff hiemb till Iylland. Endtill Hans May:tt komb fra Norge igien, och Landdagen till Renszborgh bleff begynt udi *Septembri;* daa ieg mig igien indstillede, och effter Kongl: Befalning opwartede Hans May:tt sielff, och der Landdagen waar endet, fulte med till Kiöbenhaffuen, huor mand strax begynte med mig att tractere, om att före Hans F. N. Hertzog Frantz Philip ud aff Landet. For huilchen Reisze endog ieg mig höyligen lod vndskylle, motte det dog intet gielde; men bleff imod Iulen forlöffuet at reysze offuer til Iylland, med naadigst Befalning, mig wed Fastelaffuens Tider, udi nest efflerfölgende Aar, igien

att indstille, daa altingest samme Reisze angaaendes, fuldkommeligen att slutte.

Anno 1647, dend 22 *Martij*, komb ieg till Kiöbenhaffuen igien; daa mand paa ny med mig begynte att handle om forskr^{n} Reysze, med Hansz F. N. Hertzog Frantz Philip, saawelszom och med Hans F. N. Herr Broder, Hertzog Christian, begge Hansz F. N. Hertzog Philips Sönner aff Glychsborg; (thi Hans May^{tt} holte iche lenger Hans F. N. Hertzog Hansz Bugiszlaff, effter ieg hannem haffde fört till sine förstlige Forældre igien). Och endog ieg intet heller begehrte, end for samme Reysze att forskaanis; saa kunde dog ingen Middel, som ieg der till brugte, ey heller nogen Vndskyldning hielpe: men motte mig effter Hans May^{tt} alworlige Willie, som mig dend 7 *Aprilis* bleff forreholden, vnderdanigst bequemme, och mig samme Reysze till Nederlandene och Franckerig paa et Aarsz Tid paatage, |: thi aff Hans Kongl. May^{tt} bleff mig naadigst giort Forsickring, Reyszen iche lenger att skulle ware :|.

Dend 14 *Aprilis*, der nest effter, bleff mig der paa Hoffmesters Bestaldning giort, och tillige med min Instruction, aff Cantzlern, Herr Christian Tommeszön, offuerleffuerett.

Dend 13 *Maij*, der effter, reiste ieg fra Kiöbenhaffuen offuer till Iylland; och komb dend 18 udi samme Maanet till Willestrup.

Dend 26 *Maij*, reiste ieg fra Willestrup, ud till Holsteen, och komb dend 29, udj nestfor^{ne} Maanet, till Glüchsborg.

Dagh. Miill.

Beskriffuelse paa Reysen, ieg haffuer giort ud aff Landet, med Deris F. F. N. N. Hertzog *Frantz Philip* och Hertzog *Christian*, begge Hansz F. N. Hertzogh *Philips* Sönner aff Glüchsborg; med Milenisz och Dagenisz Optegnelsze udj Bredden; och huisz ieg paa samme Reysze haffuer actet *remarqvable.*

Anno 1647.

Junius.

3. Fra Glychsborg till *Flensborg.* 1.
Strax derfra igien, effter Maaltid waar holden, till *Dannenwerch*, et Wertzhuusz. 4.
Samme Dag derfra till *Rensburg* (Stad). 3.
4. Fra Renszburg till *Hoffestet* (en Landszbye). 3.
Derfra till *Itzehoë* (Stad). Wi besaae der Jomfrue 3.
Closteret, som er temmelig well bygget. Diszligest Heilbrunnen, som er en Fierding Wegsz fra Byen; som forgangen Aar opquællede (endog dend nogle Gange tilforn, men lenge siden, ochszaa er opsprungen). Aff dette Kildewand haffuer atskillige Siuge, nest Gud, faaet deris Helbred igien.
5. Fra Itzehoë igien om Morgenen tilig; och besaae ongefehr en halff Mill derfra, paa dend höyre Hand, rett wed Weyen, paa en liden Höy, et stenerne *monumentum*, giort som en *Pyramis*, huilchet *Henricus Rantzovius* haffuer ladet oprette, de trey berömte Konger aff Danmarck till Ære, udj huisz Tieniste hand haffuer werret, nemlich *Friderico I*, *Christiano III* och *Friderico II*, *Avo*, *Patri*, *Filio*, *anno* 1578. Till *Elmeszhorn* (en Marckflecke). 3.
Strax derfra igien till *Hamborg.* 4.
Effterdj wi der ankomme Pintzeafften, forbleffue wi

[redacted]

Dagb. Miil.

der de tou förste hellige Dage offuer och *logerede* hosz Hr. Albrecht Schultz, Rathsherr og Hans F. N. Hertzog Philips aff Glychsborg, hans Factor. Besaae der de fornemmeste Kircher och nogle Haffuer; kiörde ochszaa runden omkring paa Wollene och besaae Festningen, huilchen formedelst sin Höyde och Tyckelsze neppelig haffuer Lige. Deris F. F. N. N. bleffue ochszaa forærede aff Borgemester och Raad med en Amme reinsk Wiin.

8. Reiste wi fra Hamborg igien; och tingede ieg med et Hamborger Bud, som skulle före osz till Oldenborgh, fordj Weyen der imellomb waar temmelig wsicker; igiennem *Altenaw* (en liden oben Kiöbsted, vnder Kongens aff Danmarck *Jurisdiction;* ligger ichun en Muscketskud fra Hamborg) till *Blancknäsz* (en
Landszbye), som er fra Hamborg 1½.
Der lode wi osz sette offuer *Elben* till *Krants* (et ½.
Bonde Huusz). Werten der sammestedtz forskaffede
osz strax Wogen derfra till *Boszel* (en Kirchebye); ½.
huor fra wi haffde en lystig Wey til *Hornburg* (en 2.
Kirchebye, hörer vnder Biscoffthumb Brehmen); dersammestedtz aade wi till Middag; och reiste strax
derfra igien till *Fehrden* (en liden Stad, som er 4.
mesten Deel affbrent). Paa Slottet, som er temmelig fast, waar suenske Besatzung. Wi waare till Sindsz der att forbliffue om Natten; men, efterdj Königsmarck haffde indtaget *Vechte* och skickte nogle Stycker tilbage igien med en sterck *Convoy,* som anden Dagen skulle ankomme til Fehrden; til med fordj att de for osz gaaende *ordinarie* Hamborger Budde waare tuende Gange effter huer andre vdplöndrede; forandrede wi worisz Mening och gaffue osz samme Afften paa Reyszen igien; och komme om Natten forbj dend Bye, som dend suenske *Convoy* med

[redacted]

Dagh. Miill.

Stycherne haffde Nattlæger, till et Bundehuusz, som laae udj Skouffuen och waar fra Fehrden 4.

9. Effterat wi haffde huilet en Pahr Timers Tid, reiste wi fra forn. Bondehuusz igien, om Morgenen tilig, till *Recken* (en Landszbye, wed Wesern liggende). Der 3.
lode wi osz sætte offuer *Wesern* udj en Boed, till *Elsflitt* (en Landszbye vnder Graffskafft Oldenburg). ½.
Samme Dag derfra igien med Wogne till *Oldenburg*, 2.
Graffuens *Residents* Stad, som er temmelig stoer och fast.

Deris F. F. N. N. bleffue der aff Graffuen well empfangede och den förste Afften udj Haffuen, siden paa Slottet, huor dennem bleffue heel skiönne Gemächer giffuen, meget well *tract*erede.

10. Anden Dagen bleffue wi der offuer och besaae Wollene omkring Slottet, som och Töyhuszet dersammestedtz, som er well forsiunet med Stycher, Harnisker och alle Slags Gewehr. Sönderligen bleffue osz der wiste tou heel store och skiönne *Metall* Stycher, paa huilcke sees dend gandske oldenborgiske Stamlinie. De ere Greffuen forærede aff Kongen aff Danmarck. Osz bleff der och wist det Suerdt, met huilchet *Duc d'Alba* haffuer laadet saa mange rætte; saa och en lang Rapier, met huilchen Graff *Otto* haffuer ombracht en Löwe; och andet mere. Offuer Taffel wiste mand osz et stoert forgylt Horn aff Sölff, heel kunstrig giort; som en Jomfrue, der komb ud af et Sandbierg, en Mill eller halffanden fra Oldenburgh, haffuer *præsenter*et Graff *Otto* med en Drick udj, der hand komb forbi fra Jagten och waar meget törstig. Men Greffuen, effterat hand haffde anammet Hornet och slaget Drycken bag offuer sin Skulder ud (thi hand tuifflede paa samme Drick), gaff hand Hesten Sporren och undrente med samme Horn; som nu detz

[redacted]

Dagb. Mil.

till Ihukommelsze saa well forwarisz. Wi saae och paa dend nederste Platz indianiske Suin, iche ret höye, men meget fæde, och gandske sorte.

11. Toge wi Affsked fra Greffuen; och fulte hand sielff udj sin Carosz Deris F. F. N. N. langt uden for Byen. Reiste wi saa dend Dag till *Apen* (Landsz- 4.
bye), huor wi samme Afften udj Kroret ochszaa bleffue *tracte*rede paa Greffuens Omkostning. Der sammestedtz er Paszen til Ostfriszland, och der hosz et fast Slott, huor paa legger et heelt *Compagnie* aff Greffuen aff Oldenborg, hans Folck.

12. Derfra til *Holzgäst*, en liden Skantze, hörer ochszaa ¼.
Greffuen aff Oldenborg til.

Strax der wed komme wi offuer en Grifft, huor Oldenborg Land endis, och Ostfriszland begynder; komme siden forbj *Detringer Schantze* (er temmelig fast och ligger alt udj Ostfriiszland); der udj waar heszisk Besatzung. ¾.

Till *Detringen* (en liden Flecke). ¼.

Strax derfra forbj *Stichhausen*, et fast Slott, haffuer hesziske Besatzung, men hörer Graffen aff Ostfriiszland till, som *resider*er till *Aurich*, 3 Mile derfra; igiennem *Borgenhausen* (en Landszbye) och *Oldersen* (en smuck Flecke, hörer Herrerne aff Embden till); haffuer et Slott, och löbber her forbj dend Flod *Embs*. Och komme saa till *Embden*, som er fra *Detringen* 3.

Embden er Hoffuedstaden udj Ostfriiszland; huilchen, endog dend hörer Greffuen till, saa haffuer dog Staterne aff Holland deris *Guarnison* der udi, 6 *Compagni*er sterck. Der udj legger et temmelig smuckt Slott, huor Greffuen *log*erer, naar hand der kommer. Byen er stoer, haffuer smucke Platze, brede Gader och stenerne Husze, som alle ere fast lige höye

agb. Mill.

byggede. Dend Flod *Embs* löbber der igiennem, som er heel dyb, saa de udj Byen med store Skibbe kand anlende. Wi besaae der Raadhuszet, som aff huggen Steen er heel wel bygget, med Omgange runden omkring. Der hosz saae wi Rustkammeret, huor osz bleff wiist en Mölle aff Staall, huilchen tou Karle, som de foregaffue, kand driffue och maale der paa udj 24 Timer 12 Lester Korn.

3. Anden Dagen reiste wi herfra igien til Skibs paa Embsen, som icke witt fra Byen löbber udj Stranden, och komme lyckeligen med en temmelig Storm och derfor (thi Winden waar mesten Deel goed) med en heel sterck Fart till *Delpsiel* (en liden Stad och 2.
Festning), huor Gröninger Land begynder.
Derfra till Wogens till *Gröningen*, Hoffuet Staden udj 3.
samme *Provintz;* er en skiön stoer, lystig och wellbygget Stad och statlig Festning, med heel smucke Wolle omgiffuen; paa huilche Brustwerene ere med Buxbaum runden omkring besatte paa *Fosse*bredden. Dersammestedtz er et berömt *Academie*. Der er och et smuckt höyt Torn att see. Wi *loge*rede udj Tulasten paa Torffuet, huor er en fransösk Wert. Samme Dag reiste wi derfra igien och brugte dend
14. gandske Natt, igiennem *Drenten*, som siunis att werre et wfructbar Land; saa wi om Morgenen komme i god Tid till *Schwartzschlüsz* (en heel liden Stad, er 9.
noget fast, ligger wed Südersee). Der gaffue wi osz till Skibs offuer samme Söe; och efflerdj wi haffde en sterck durchstaaendis Wind, komme wi, Gud skee Loff! lyckeligen offuer paa en 7 Timers Tid, till
Ambsterdam. Som well formedelst dend store *Trafic* 14.
och Handel, Mengde aff Skibbe, Nettighed och Reenlighed udj Huszene och paa Gaderne maa holdis for dend fornemmeste Stad; icke alenist udj Holland,

Dagh. Mil.

men udj gandske *Europa.* De fornemmeste och lystige Gader, huor och de smuckeste Husze seesz, ere: Zwingeln, Printzengrafft, Keysergrafft och Herrengrafft. Vdj Ambsterdamb besaae wi alt, huiss som *meriter*ede att seesz; huilcket ieg tilforn udj min forrige Reisze mesten Deel haffuer antegnet: saaszom Börszen, Tucht- eller Raspelhuszet, huor læszis denne Offuerskrifft: *Virtutis est domare, qvæ cuncti pavent*; Spindhuszet, huor udj sættis de wtucktige och wforskammede Quindfolck; er en skiön Bygning; Wæsenhuszet; Gasthuszet; Dulen eller Skydplatzen; Herrenhausz, huor fremmede Gesanter *tracter*is; Printzenhoff; Armenhausz; Dullhausz; Ostindiansk Hausz, huor udj foruaris de ostindianske Ware; Westindiansk Hausz, huor sees de Ware fra Westindien; Ministen Brölofft; Dulhoff, huor udj seesz tou smucke *Fontain*er; och der hosz vdj et Kammer seesz Kong *Gustavi* aff Suerig, Graff Wilhelms aff Naszaw, *Duc d'Alba* og andre, deris Contrafeyer, Lebensz Grösze wdj Wox heel well *pousser*ede. Med andet mere, wi saae udj Ambsterdamb.

22. Fra Ambsterdamb, paa *Canal*en udj en Sköyte, till *Harlem*, en skiön stoer och welbygget Stad; legger 3.
heel lystig. Der sammestedtz besaae wi Kircken, som holdisz for en aff de skiönneste och största udj Holland. Diszligest Raadhuszet, som er opbygget aff huggen Steen. Och efterdj samme Dag Kirchmesz eller Marcket sammestedtz bleff holden, haffde de iblant andre Dyer ochszaa en stoer Elephant, huilchen wi saa giöre mange Slagsz Konster.

Samme Dag reiszede wi derfra igien till Wogens till *Leiden*, en heel lystig Wey. Er en aff de skiönneste 5.
og fornemmeste Steder i gandske Holland och er temmelig fast; er och et heel berömmet *Universitet*,

Dagh. Miil.

formedelst fornemme lærde Mend sig der gemeenligen opholder. Wi besaae der *Hortum publicum*, *Bibliothecam*, *Collegia*, *Anatomi*kammeret och dend gamble Burg. Wi *loge*rede udj dend forgylte cronede Löwe, paa dend brede Gade.

24. Derfra till *Delfft*, paa *Canal*en. Er och en smuck stoer Stad; huor wi besaae *Guilielmi Nassovij*, Printz von Vranien, hans Begraffuelsze, som er et heel skiönt *monumentum*. Samme Kirche, som det udj seesz, haffuer et skiönt höyt Taarn. Paa dend ene aff de forreste Piller, samme forskrn *monumentj*, stod skreffuen: *Te Vindice tuta libertas*, och paa dend anden: *Saevis tranqvillus in undis*. 3.

Strax fra Delfft igien til Wogens til *Hundslardich*, et skiönt Slott, hörer Printzen aff Wranien till; er well wærdig at besee formedelst Bygningen i sig sielff; saa och for de skiönne Gemächer; dend meget smucke *Galeri*e och dend lystig Haffue, som med atskillige *Statu*er er zieret. 2.

Derfra till *Resewick*, som och hörer Printzen till; er och iligemaader et heel skiönt Huusz, ligeszom det forrige; allene er denne Skilszmisze, att Hundslardich er bygget firrekantet aff Mursteen, men Resewick udj Lengden aff Huggensteen. 1½.

Strax igien derfra till dend *Haag*, dend skiönneste Landszbye, som kand findis; thi dend haffuer iche de *Privilegi*er, som de andre Byer haffuer, endog dend er fast bedre bygget end de andre. Dersammestedtz besaae wi Graff Moridtz aff Naszaw, hansz Huusz, som nyligen er bygget; huor udj seesz heel skiönne Gemächer, med drefflige Tapetzerier och Skilderj zierede. Vdj et Cammer waare Stolene, Seng, Bord och Cabinet aff Briszilien Holtz, och udj et andet Cammer aff Elphenbeen. Printzensz Huusz ½.

[redacted]

Dagh. Miil.

och der wed dend liden Lysthaffue, huor udj wi saae en heel skiön *Grotte*. *Item* dend stuore Haffue, som er langt borte udj Byen. *Palemaillen*, som er heel lang och legger wed en lystig liden Skow, huor mand gemeenligen spatzerer. Her saae wi ochszaa wbekiente Dronningen aff Behmen med tuende hendis Fröckener holde Taffel. Wi saae ochszaa Printzen aff Wranien holde Taffel med en Hob *Officer*er; dissligest *la Princesse Royale*, som udj et andet Gemach allene waar till Taffels.

27. Fra dend Haag igien, paa Canalen, igiennem Delfft 1.
til *Roterdam*, en stoer welbygget Handelstad. Der er 2.
ellersz iche meget att see, uden paa Torffuet seesz *Erasmi Roterodami statua* aff Kobber, med denne *Inscription:*

ERASMUS NATUS
ROTERODAMJ
OCTOB. XXVIII
ANNO M. IV^C. LXVII.
OBIIT BASJLEÆ
XII JULJJ. ANNO
M. D. XXXVJ.

Samme Dag fra Roterdamb til Skibs paa Mosen till
Dortrecht, en stoer welbygget Stad; haffuer brede 3.
Gader och höye Husze; haffuer faste Mure omkring. Dend kaldisz die Magd von Hollandt, effterdj dend, saa lenge Kriegen haffuer waret, iche er bleffuen indtagen. Wi *loge*rede udj Paafulen.

28. Derfra till Skibsz, och komme om Afftenen till *Fehrde*, 16.
dend förste Stad udj Sehland, som iche haffuer dend Zierlighed, de andre Byer udj Holland haffuer.

29. Derfra till *Mittelburg*, Hoffuetstaden i Selland; haffuer 1.
et skiönt welbygget Raadhuusz. Strax derfra igien,

[redacted]

sgh. Miill.

med dend samme Vogen, til *Vliesingen*, en temmelig 1.
stoer Stad och Festning.

Iulius.

2. Begaffue wi osz om Natten derfra til *Calais*, huor wi 30.
3. komme lyckeligen om anden Dagen till Middag.
Calais, en Stad udj Franckerig; dend *Provintz*, som
dend ligger udj, kaldisz *le pays de Conqvuj;* er en
trefflig Haffuen och heel sterck Festning; *Cardinal
Richelieu* haffuer ladet giöre skiönne och heel zierlige
Werche der omkring. Derhosz er och en heel fast
Citadelle, som *command*erer Byen. Der ere brede
Gader udj *Calais*; men dend er dog *melanchol*isk och
iche ret wel bygget. Wi loszerede *à la Serene*, got
Loszament.
5. Derfra igien med *Messager*n och komme en Fierding
Wegsz derfra forbj en heel sterck Skantze, till
Boulogne, en Stad; ligger udj Lengden udj en Dall 7.
wed Stranden. Det Land kaldisz *le Boulognes.*
6. Derfra till *Montreuil*, en Stad udj *Picardien*, som be- 6.
gyndis wed en Broff, strax uden for Porten. Byen
er heel gammel och ligger paa et höyt Bierg; saa
dend derfor er temmelig fast.
Samme Dag derfra igien till *Bernes*, en Landszbye. 6.
7. Derfra till *Abbeville*, en stoer Stad, bygget udj en 5.
Daall imellomb Backer; er berömbt formedelst Kiöb-
mandskab, och synderlig for *Pistoler* och *fusils*, der
giörisz udj stoer Mengde och for goed Kiöb. Der-
sammestedtz hosz en Kiöbmand, wed Naffuen *Mons.
Dillet*, saae wi et smuckt lidet Kunstkammer och der
udj atskillige *Medagler* aff Guld, Sölff och Kobber;
saa ochszaa *Julij Cæsaris* Sadel, med forgylt Sölff
beslagen och heel well arbeidet (hvilchet wi troede,

[redacted]

Dagh. Miil.

Eyermanden till Willie). Kirchen dersammestedtz, som er heel stoer, er well wærdig att besee.

Derfra till *Boas*, en Landszbye. 9.

8. Till *Beauvais*, en Stad, legger udj en Daall, med Wiinbierge omgiffuen; haffuer Mur og Graffuer runden omkring. 9.

Samme Dag till *Beaumont*, en Stad; Halffdeelen bygget paa et Bierg och Halffdeelen udj en Daal. Derwed flyder en *riviere;* legger udj dend *Provintz* Franckeriig. 8.

9. Derfra till *Paris*, Hoffuetstaden udj gandske Franckeriig; *logerede* der *à la Ville de Venise au Fauxbourg S: Germain;* och bleffue der till dend 29; reiste saa derfra igien med *Messagern* endtill *Orleans*. 10.

29. Fra *Paris* igiennem *Lina*, en ringe liden Stad, till *Chatre*, en liden Stad. 7. 1.

Samme Dag derfra til *Estempel*, Kiöbsted. 6.

30. Derfra till *Touri*, en liden Stad. 10.

Samme Dag till *Orleans*, en skiön stor och temmelig fast Stad, huor er et berömt *Universitet*, som flittig aff Tydske besögis; thi de haffuer der store *Privilegier*. Wi besaae der *l'Eglise de la Saincte Croix*, som er en heel skiön och meget stoer Bygning, endog dend aff *Hugonotterne anno* 1521 er meget forstyrret och *ruineret*, saa der paa endnu aarligen med stoer Omkostning *repareris*z. Wi besaae ochszaa *Johannæ Darc, pucelle d'Orleans*, hendis *monumentum*, som hender till Ihukommelsze aff Kobber er oprettet paa Broen offuer *Loiren;* fordj hun aff synderlig Gudz Skickelsze, *tempore Caroli VII*, befriede Byen fra Engelenderniss Beleiring. Detz till Affmindelsze holdes der endnu aarligen, dend 8 *Maij*, en stoer Fest, huor det gandske Borgerskab fölger udj *Procession* endtill forn *monumentum;* der holdis en *Messe*. 10.

[redacted]

igh. Miil.

1. Fra *Orleans*, paa *Loiren* udj en Boed, till *Littiou*, en Landszbye. 5.

Augustus.

1. Derfra till *Blois*, en Stad, huor er ochszaa *Academie*. 8.
Dersammestedtz holdis det fransöske Sprog for att werre heel reent. Dersammestedtz giörisz ochszaa de beste Seyerwercker udj stoer Mengde. Byen er iche ret stoer, haffuer nogle Backer och enge Gader. Wi besaae der Slottet, som hörer *Duc d'Orleans* till; er well en smuck Bygning paa en Backe, men iche nehr fuldferdiget. Osz bleff der wist det Kammer, udj huilchet *Duc de Guise* bleff ombracht aff en Trabant, effter Kong *Henrici tertij* Befalning; saa och det Taarn, udj huilchet hansz Broder *Cardinal*en sad fangen. Her hosz er en smuck stoer Haffue.

Samme Dag seiglede wi fra *Blois* igien till *Emboise*, 10.
en liden, men lystig Stad; ligger udj *le Tourainois*. Besaae der sammestedtz Slottet, som ligger heel höyt och er meget fast; dog paa dend gamble Manering; haffuer tou Taarn, op ad huilcke mand kand kiöre fra det Nederste och ind udj Slotzplatzen; men dend eue er heel forfalden. Vnder Jorden ere atskillige brede Gange, saa de kand hiemmeligen giöre Vdfald til Hest og Fodsz, paa nogle Mile Wegsz, som de berettede. Dersammestedtz udj en Capel wiste mand osz et Pahr Hiortetacker aff en wtroelig Störelsze, paa 24 Ender, fembten Födder lang och der hosz meget tyck. Side- och Rygbenene der til seesz der och sammestedtz, men paa et andet Sted, udj en Gang. Der berettedis, att samme Hiort skal werre fanget wed *Sedan* for en 200 Aar siden, och at dend skal haffue hafft en Ring omkring Halszen, der udj

Dagh. Miil

indgroet, med *Julij Cæsaris* Naffuen paa; men det er ichun Beretning. Osz bleff ochszaa wist dend Gang, huor udj *Carolus* dend Ottende bleff rört, och det Cammer der hosz, udj huilchet hand strax der effter bleff död funden i önckelig Maader.

2. Fra *Emboise* till *Tours*, Hoffuetstaden udj *le Tourainois*, som och legger wed *Loiren*; er en skiön stoer och heel lystig Handelstad, huor *trafic*queris meget med Silcke och Silckeware. Wi saae paa dend gandske Wey fra *Emboise* bid endtill Husze paa begge Sider aff *Loiren*, indhuggede udj Steenklipperne, offuen paa huilcke ware Wiinbierge offuer alt. Wi *log*erede *aux trois Empereurs*, et gott Loszement. Huszene ere her mesten Deel med Skiffersteen ud till Gaderne bekledde och ere teckede med de samme. Iblant Kircherne er *S: Gassian* dend fornemmeste, huor er et kunstig Seyerwerch att see. Wi besaae ochszaa *Maille*bahnen, som er dend skiönneste i gandske Franckeriig; er 900 Skrit lang och 10 bred; haffuer trey Radde Træer paa huer Side. 6

3. Toge wi her Heste och rede hen att besee *les Caves gouttieres* wed en Landszbye, kaldisz *Sabonire;* er et Bierg, inden udj udholet; thi mand haffuer der udgraffuet Steen at bygge med; huor de Drober, som drypper neder igiennem Klippen udj Hulen, som er stoer och ligeszom en huald Kielder, bliffuer algemach til Steen, ligeszom det frösz och bleff till Isz; huor aff wi toge Pröffuer med osz.

Strax rede wi herfra igien til *Loiren*, en halff Miil, mesten Deel vnder Waldnödtræer, huor wi sente Hestene tilbage igien och satte osz i Boden, som osz der töffuede; seiglede saa till *Trois Valets*, et Kroer wed *Rivier*en. 5

Samme Dag derfra igien til *Choule*, en liden *bourg*. 5.

[redacted]

Dagb. Miill.

4. Derfra till *Saumeur*, en liden Stad med smucke Mure omkring, men haffuer temmelig store Forsteder; ligger wed *Loiren*, udj dend *Provintz Anjou*. Der wed legger en *Citadelle* paa et höyt Bierg. *Hogonotterne* haffuer her *Exercitium Religionis* frj. Wi leyede her Heste till *Richelieu*. 4.

5. Fra *Seaumeur* till *Chinon*, en Stad, huor iche er meget att see. 6.

Derfra till *Champini sur fese*, en liden Stad; huor haffuer standet et skiønt Slott, huilchet *Cardinal Richelieu* haffuer ladet nedbryde och ladet Stenene der aff före till *Richelieu*. Strax der wed saae wi *la Chapelle Saincte de St. Louys*, huor udj ligger begraffuen fiorten Printzer aff det Huusz *Bourbon*. *Henrico Bourbonio* waar sammestedtz et synderligt *monumentum* aff huid Alabaster oprettet. Winduerne udj .forn. Cappell ere drefflig zierede med heel skiön paabrent Malning; huor udj seesz *St. Luys*, hansz gandske Leffnet. 3.

Samme Dag derfra igien til *Richelieu*, en drefflig smuck och nett liden Stad, Korszwiisz bygget, och alle Huszene paa en Manering. Der hosz er et heel skiönt och welbygget Slott med Mure og Graffuer omkring; huilchet med Byen *Cardinal Richelieu* haffuer ladet bygge paa *perspecti*uisk Maneer, saa mand kand see fra Slottet igiennem alle Portene langsz ned ad Byen och udenfor, naar Byensz Port er oben. Her haffde *Cardinal*en stifftet et *Academie*; men effter hansz Död haffuer sig de, som der till ware bestillede, igien derfra *reti*reret. Vdj Byen seesz en smuck Kircke, paa huilchen tou Taarne, som *Pyramides*, ere satte; aff huilche huer staar paa fire forgylte Knapper. Slottet er firekantet, teckt med Skiffuersteen, ligeszom Byen. Vden for er en stoer 1.

[redacted]

Dagb. Hist.

lang Platz, ochszaa welbygget; huor seesz heel skiönne och lange Stalle. Wi saae paa Slottet mange skiönne Gemächer och *Galerier* med Marmelpiller, *Statuer*, Skilderier; de smaa Skodder eller Rigel for Dörrene och Winduerne aff pur Sölff, med *Cardinalensz* Naffuen paa; och med andet mere drefflig zierede; huilchet alt att optegne wille bliffue for langt. Osz bleff ochszaa wist det Skiffueblad, som holdisz for iche höyt noch att kunde skatterisz, formedelst en stoer Agatt, der sidder mit udj, tyffue Tommelfingers Bredde lang och fiorten bred; ellersz er dend Runden omkring indlagt aff atskillige Slagsz Stene. Runden omkring Slottet, uden for Graffuerne, ere heel smucke Haffuer med mange smucke *Statuer* och *Fontainer* udj. Der uden omkring er igien en anden Graffue, och siden uden for en liden Skou; der udj ere lystige Spatzergenge.

6. Effter wi alting haffde beseet, rede wi fra *Richelieu*
igien till *Lougdun*, en Stad, huor tilforn haffuer werret 4.
mange aff dend onde Aand besatte, der ieg förste Gang waar udj Franckeriig; som ieg och udj samme min Reyszis Antegnelsze haffuer omskreffuet.

Samme Dag derfra igien till *Seaumeur*, huor wi komme 7.
om Afftenen sildig.

8. Fra *Seaumeur*, til Bodsz paa *Loiren*, til *Dagniere*, en 8.
Landszbye, huor wi motte bliffue om Natten, effterdj det graade sterch, och Winden waar imod, og om

9. anden Dagen tage Posten till *Angers*, som er Hoffuet- 2.
staden udj *Anjou*, huilcken *Provints* er heel fructbar, synderlig med Wien. Wi *logerede* först *à l'Oours;* siden gaffue wi osz dend 11 *dito* udj *Pension* hosz *Madame Loisseau*, *sur le port Ligné;* huor wi waare ret wel *accommoderede*. *Angers* er en stoer Stad; der igiennem löbber *la riviere de Maine*, som sig tou

Mile derfra udgyder udj *Loiren.* Dend deler Byen udj tou Dele; och der offuer er en lang Broe, som haffuer Husze paa begge Sider. Huszene ere her alle tackte med Skiffuersteen, och dend störste Deel aff Murene omkring Byen ere opbygte aff samme Slagsz Steen; thi de graffuis udj stoer Mengde strax uden for. Vdj Byen er et fast Slott paa en höy Klippe, som legger wed *rivieren;* haffuer dybe Graffuer omkring, som ere indhuggede udj Klippen. Wi besaae her *l'Eglise de St. Maurice*, som er dend fornemmeste och haffuer tou höye Taarne (udj huilche wi ochszaa waare), och mit imellomb begge et andet Taarn, men foruden Spitz, som staar paa en höy Huelning och derfor holdisz for en *Rarit*et. Mand seer udj Kirchen Kong *Renati* aff *Sicili*en Begraffuelsze och derhosz hansz *Contrafey*, med en Krone paa och udj kongelig *habit*, som hand sielff skal haffue malet. Der hosz wiszis ochszaa mange *Reliqvi*er, som *St. Maurice*, hansz Suerd; *item* en aff 6 Krucher aff *Cana;* er röd aff Farffue och seer en Jaspisz iche wlig; och andet mere. Wi besaae och *l'Eglise de St. Cerge* eller *St. Cyr;* legger uden for Byen wed *rivier*en; huor seesz tou smucke Altarer, skorren heel kunstlig udj Træ; dend ene *repræsent*erer Christj Opstandelsze, dend anden *Mariæ* Begraffuelsze och Opstandelsze. Wi roede och neder paa *rivier*en att besee *les Beaumettes*, som er en stoer ½ Miel fra *Angers;* er et Kloster, wel wært att besee; huor Munckene förte osz allewegne omkring och lode osz see derisz Kirche, *Bibliothe*ck, Haffuer och derisz Kammere. Kirchen med Closteret er mesten Deel indhuggen med stoer Arbejd udj en Klippe. Der hosz wiszis och en *Model* aff Christj Graff till Jerusalem, aff lige Höyelsze, Lengde och Bredde.

[redacted]

Dagh. Miil.

Vdj *Angiers* wdstod ieg en stoer Siugdomb aff Blodsott.

Septembris.

3. Rede wj hen att besee *la Flesche*, en smuck liden Stad; er fra *Angers* 10.
Huor wj besaae Jeszuiternisz *Collegium*, som er en heel prectig Bygning; haffuer tuende skiönne welbyggede Platze och tuende andre uden for, som iche ere saa wel byggede. Kirchen dersammestedtz er heel smuck; huor oppe offuer Alteret paa dend ene Side henger *Henrici 4*ti Hierte, udj Guld indfattet, och paa dend anden Side Dronningen, hansz Gemahlsz, *Mariæ Medices*, paa lige Manering indfattet. Osz bleff der ochszaa wist *Bibliothe*cket, som er paa en smuck Sall; deszligest derisz Köchen och Bagersz, som ere well wærde att seesz, for atskillige *rares Inventione*r, der ere. Synderligen ere udj Stegerszet skiönne *Poste*r och Wandkunste; saa ochszaa Möllen strax der hosz, huor Wandet dragisz op aff en dyb Brynd, som staar mit paa samme Platz, temmeligt langt derfra, wed en Pompe, som driffuis aff dend samme Mölle och förisz hen udj *Collegium*met. (Denne Platz er dend uderste). Der hosz ere smucke Haffuer och heel lystige Spatzergange.
Wj besaae ochszaa udj Byen *Marqvis de la Varenne*, dend Tid *Gouverneur* sammestedtz, hansz Huusz, som er wel bygget; der hosz er en heel smuck lystig liden Haffue.

4. Anden Dagen reyste wj fra *la Flesche* igien till *Durendal*, en Flecke, hörer *Mareschal Schaumberg* till; 8.
huor wj besaae hansz Huusz sammestedtz, som ligger heel höyt; er iche ret smuck inden udj; men der hosz ere skiönne och heel lystige Haffuer, huor fra formedelst Höyden er en smuck *prospect*.

Dagb. Mill.

Strax derfra till *Vergiers*, som hörer *Duc de Gueminé* 3.
till; er et heel smuckt welbygget Slott; huor Hertzugen sielff förte osz allewegne omkring och wiste osz alt, huisz der waar att see; fulte osz ochszaa neder (endog wj waare wbekiente), effter at hand haffde giffuet osz *collation;* och wiste osz *le Couvent des Augustins de la Croix*, som legger et Pahr Musquet Skud derfra och hörer dog till samme Huusz; huor wj saae Kirchensz *Ornementer*, som ere heel skiönne och rige. Siden, der wj sammestedtz haffde taget Affskeden fra Hertzogen, rede strax samme Dag derfra igien till *Angers*. 4.
Derisz F. F. N. N. dreffue her derisz *Exercitia* paa en trey Maanedersz Tid. Imedler Tid rede wj och ud att besee *Pont de Cé*, en liden Stad; der udj 1.
ligger et gammel Slott. Der er intet att *observere* uden nogle gamble forfalden och lange Broer, som berettisz *Iulius Cæsar* förat at skal haffue ladet opbygge offuer *Loiren.*
Derfra rede wj til *Brisac*, som er fra *Pont Cé* 3.
Et smuckt Slott, huor *Duc de Brisac residerer*; som ochszaa sielff talte med osz, efterat hand haffde ladet osz wisze alle Gemacherne, som waare heel skiönne. Och effterdj wj ey torde komme til *Douay*, som er derfra 4 Mile, huor seesz *rudera* aff et *amphitheatro*, formedelst Blodsoet dend Tid der sterck *grasserede*, rede wj samme Dag tilbage igien till *Angers.* 4.

Novembris.

Wdj denne Maanet reigste wj fra *Angers* igien och giorde en liden *Tour* igiennem *Britagnien* och *Normandien*, endtill *Paris;* huisz Beskriffuelsze her efterfölger. (Dend store *Tour* kunde wj iche giöre, fordj

[redacted]

Dagh. Mil.

Pesten paa de Tider waar heel sterck till *Bordeaux* och *Toulouse*).

14. Reigste wj fra *Angers* till Wandsz paa *Maine riviere* (som tou Mile derfra löbber udj *Loiren*) till *Ingrande*, 6.
en stoer *bourg*; huor seesz en stoer Steen oprettet, som skiller begge *Provintz*erne, *Anjou* och *Britagnen*, fra huer andre; saa att dend ene halffue Deel aff Byen ligger udj *Anjou* och anden halffue udj *Britagnen*.

15. Derfra till *Nantes*, med dend samme Boed. En smuck 11.
Stad, haffuer store *Fauxbourg*er. Wj *loge*rede *au Pelican*, tuert offuer for *l'Eglise des Carmes;* udj huilchen Kirche wj saae en *Duc* aff *Britagnen*, hans Begraffuelsze aff Marmel. Besaae ochszaa *St: Pierre*, som er en skiön höy Kirche; saa ochszaa Slottet, som er heel fast och welbygget, med schiönne tycke Mure omkring giffueu. *Item la fosse*, en schiön lang welbygget Forstad, wed *rivier*en; huor seesz en stoer Deel fremmede Skibbe; thi Hollenderne driffuer her en stoer Handel.

17. Fra *Nantes* med *Messager*en til *Reines*, och komme samme Dag til *Nojse*, en liden Stad. 8.

18. Derfra til *Reines*, Hoffuetstaden i *Britagnen;* huor er 12.
*Parlement*et aff samme *Provintz*; er en stoer Bye, men iche ret meget reenlig. Besaae der dend store Kloche, som slaaer huer Time; dend henger allerhöyeste oppe udj et lidet Taarn; saa der fattisz heel lidet, att Klochen er io saa wiid som Taarnet; saa det meste er der at forundre, huorledisz samme Kloche udj saadant et Taarn haffuer kundet opföris och hengis. Vdj dend er med Willie indhugget en stoer Splitte, till att formindske dend store Klang; huilchen iche siunisz Taarnet at skulle kunde haffue taalt; endog de der til giffuer andre wtrolige Aarszager. Wj

h. Miil.

besaae ochszaa der Kircherne; blant huilcke *Sainct Pierre* er dend fornemmeste; saa ochszaa Raadhuszet, som iche er synderligt. *Item* huor *Parlement*et holdisz, som er gammel och iche wærdig at besee. Men dertil byggis en ny *Palais* strax der wed, som bliffuer en heel skiön stoer Bygning; huor udj ochszaa skal selgisz atskillige Ware.

). Fra *Reines*, med en anden *Messager*, till *St: Malo*, och komme först paa *Hedde*, en Flecke. 5.

Samme Dag derfra till *St: Pierre*, en stoer *bourg.* 4.

.. Derfra till *Chasteau neuff*, en *bourg;* der wed et lidet Slott. 2.

Samme Dag derfra til *Sainct Malo*, en heel liden, men fast Stad; haffuer skiönne höye Husze, dog mesten Deel Træwerck. Byen er med heel stercke Mure omgiffuen; huor paa legger skiönne Stycker; er gandske omflött aff Stranden, uden for dend ene Port, huor er ligeszom en bred Dige, ad huilcken mand altid kand komme ind och ud aff Byen til Landsz, enten det er Ebbe eller Flod (thi naar Ebbe er, kand mand dog ride alleuegne tört offuer ind udj Byen, och Skibbene legger törre). For^{n} Port, som kaldisz *la porte St: Thomas*, bewaagis aff Borgerskabet; der for uden bliffuer der uden for huer Afften 24 store Hunde lösgiffuen, at ingen uden Liffsfare effter 7 Slet om Afftenen der kand ankomme. Foruden denne Port er der ichun en, som kaldisz *la grande Porte;* huilchen, saawel och dend anden Port, ere begge well forwarede med Rundeler og *Batter*ier. Her menis atskillige fornemme Kiöbmend at werre, som hiemmeligen *trafiq*uerer paa Spanien. Wj *logerede à la rue de fosse, à l'image St. Julien.* 3.

}. Reigste wj fra *St. Malo* igien med Leyeheste till *Pontorson*, en liden Stad, huor en *riviere* löbber 8.

[redacted]

Dagb. Miil.

imellomb Forstadden och Byen; der offuer er en Brou, som skiller *Normandien* fra *Britagnen*, saa att Forstadden legger i *Britagnen* och Byen udj *Normandien*.

24. Derfra udj *Normandien* till *Mont St. Michel*, som formedelst sin Höyde siunisz for ald Mact woffuerwindelig; ligger udj Stranden 1 Miil fra Landet, paa en meget höy Steenklippe, huor ingen huercken til Hest eller Fodsz kand ankomme, uden naar Ebbe er, och Wandet er udlobbet. Paa be^{m} Festning besaae wj en schiön heel lang och höy Kirche, gandske aff huggen Steen opbygget offuen paa Spitzen aff Klippen; som allene wel waar werdt att see. Wj bleffue förte op alleröffuerst udj Taarnet, som er meget höyt; huor mand kand see de *Insul*er, som legger under Engelland, 30 fransöske Mill Wegsz derfra. Paa samme Festning er gemeenligen 50 Mand udj *guarnison*. Neden omkring Bierget, op ad imod Slottet, ere Husze bygde och Gader, ligeszom en liden Bye; huor de, som boer, ere skatfrj. Ingen bliffuer inlatt udj Festningen, förend hand haffuer giffuet sit Gewehr fra sig. Offuen paa Slottet maa mand leffuere sine Kniffue fra sig, endtil mand Festningen och alt andet haffuer beseet; huilchet altsammen iche nochszom kand beskriffuisz; men till detz bedre Vnderretning findis der paa Stedet smaa trögte Bögger, som handler om Kirchens förste *fundation* och Helligdomme och andet, som wært er att wide och see. 2.

Samme Dag fra *Mont S. Michel* igien til *Avranche*, en liden Stad; *loge*rede udj Forstaden *aux troix Rois;* thi udj Byen waar ingen Loszement. Her waar intet synderligt att *observe*re; mens formedelst Mangel paa Heste motte osz nogle Dage her opholde. 3.

Dagh. Miil.

29. Derfra til *Ville Dieu*, en stoer *bourg*. 4.

30. Till *la maison blanche*, en liden *bourg*. 10.

Decembris.

1. Derfra till *Caën*, en schiön stoer Stad; er wel bygget og haffuer heel brede Gader, med skiönne Mure omkring; legger och heel lystig; der forbj löbber en *riviere*, som kommer fra Stranden; och endog dend er heel smal, saa gaar der dog mange store Skibbe op. Her driffuis alle *Exercitier* och er et *Academie*. Wj besaae her Kircherne, blant huilche *S.t Pierre*, som haffuer et heel höyt Taarn, er dend fornemmeste. Vdj *fauxbourg de l'Abbaye* saae wj en meget skiön Kirche, som er heel höy och lang; haffuer tuende höye och zierlige Taarne och er offuer Alteret Korszuis bygget, heel nett, kaldisz *la grande Abbaye des hommes*. Vdj *Fauxbourg S.t Chiel* saae wj ochszaa en smuck stoer Kirche, kaldisz *l'Abbaye des Dames*, och strax derhosz Closteret, huor *Abbessen* er en Fyrstinde. Wj *log*erede vdj Byen *à la grande ruë*, *à l'image S.t Martin*, udj et stuort Wertzhuusz. 6.

4. Fra *Caën* till *Honfleur*, en liden Stad; ligger wed dend *riviere*, som löbber aff Stranden till *Rouan;* haffuer en liden, men sicker Haffuen inden udj Byen, som er noget fast. Her motte wj bliffue en Dag offuer, fordj Winden waar alt for sterck til at lade offuer Wandet osz offuersætte; som er temmeligt farlig paa det Sted, naar det graaer noget hart. 12.

6. Derfra lode osz med en stoer Boed offuersætte till *Hauer de Grace*, en smuck Bye; er heel fast; huor seesz en stoer Mengde aff Skibbe; thi de hollandske Skibbe forsambler sig her och giörer *Admiral*skab. Derhosz er et meget fast *Castel*, wel en aff de fasteste Platze udj Franckerig; haffuer fire Bollwercke med 3.

Dagh. Mil.

dobbelt Graffuer omkring och en heel Hob skiönne Buttenwercke; *commander*er Byen, och ud till Stranden. Der udj ligger altid i *guarnison* 200 Mand og 500 udj Byen. Inden udj samme Castel ere smucke Steenhusze, alle lige höye och heel ordentlige anlagde, som *Gouverneur*en, *Officer*erne och Soldaterne beboer. *Cardinal Richelieu*, som denne Festning haffuer ladet bygge, haffde och sine Gemächer der. Huer Rundeel haffuer sine *Magazin* och *proviant* Husze, huor udj findisz altid *munition* och *proviant* til 3 Aarsz Tid. Der berettisz och att werre, som osz och en Deel bleff wist, Gewehr til 17000 Mand. Paa Wollene, som ere saa höye, at mand uden til icke kand see aff Huszene uden det öffuerste af Skorstenene, seesz schiönne Stycker, paa huilche dend störste Part findisz *Cardinal Richelieu*, hansz Naffuen. Vdj Byen er ochszaa en smuck Kirche och heel skiönne Porte, som samme *Cardinal* och haffuer ladet bygge. Her betingede wj osz Heste till *Rouan*.

7. Fra *Haver de Grace* till *Lidebonne*, en *bourg*. 8.

Samme Dag derfra till *Codbeck*. en liden Stad. 3.

8. Derfra til *Rouan*, Hoffuetstaden udj *Normandien*; er 7.
en skiön och heel stoer Stad, huor driffuis stoer Kiöbmandskab. *La riviere de Saine*, som kommer fra *Paris*, löbber der an. Dersammestedtz seesz skiönne Kircher, iblant huilche *Nostre Dame* er dend fornemmeste, som er en meget schiön, heel stoer och höy Kirche; haffuer tou drefflige welbyggede och meget höye Taarne og paa dend anden Ende aff Kirchen et saare höyt Spier, giort ligeszom en *Pyramis*, men med Affsetninger endtill det öffuerste. Det förste Taarn kaldisz *la Tour S: Romain* och er en heel gammel Bygning; dend anden *la Tour du beurre*, er at sige Smörtaarn, som berettisz saaledisz

Dagh • Miil.

at kaldisz, fordj at de til *Rouan* i forrige Tider aff dend pabstlich *Legat*, *Cardinal Georgio d'Amboise*, haffde erlanget dend Frihed, att de Fasten offuer motte æde Smör; och aff dend Told, der paa er bleffuen lagt, haffuer de samlet en stoer *Summa* Penge, huor med forⁿ Taarn er bleffuen opbygget. Vdj samme Taarn henger dend store Klocke, som holdis for dend största i gandske Franckerig; huilchen wj ochszaa besaae. Den haffuer 16 Allen udj Runden och derhosz meget tyck aff Metall; bliffuer iche ringet uden till Höytider. Vdj Kirchen besaae wi ellersz alle Kirchens *Ornament*er; huor seesz heel skiönne Meszhageler, med Perler och Ædelstene besatte, och andre *Rarit*eter mere; saa och en skiön stoer *Onyx*, med et Hoffuet paaskorren. Wj besaae der ochszaa *le Palais*, huor *Parlement*et holdis; er en skiön stoer Bygning, aff *Ludovico XII aº* 1499 bekostet. Wj *loge*rede *au quadran de mer*.

10. Fra *Roan* igien med *Messager*en til *Mannis*, en liden Stad. 14.

11. Derfra till *Pontouaise*, en Stad, huor *Provintz*erne *Normandien* och *la France* fra huer andre deelisz; saa att Byen ligger udj *Normandien* och Forstadden, huor wj waare *loge*rede, *dans la France*. Her maa mand fremwisze sin Pasz, förend mand igiennem ladisz. Hidendtil udj gandske *Normandien* haffde wj ingen Windbierge seet; mens herwed begyntist nogen Winwächsz igien. 7.

S mme Dag derfra igiennem en liden Stad, kaldisz *Argenton*, huor mand sig tuende Gange lader sætte offuer *Saine riviere* og 1 Miil derfra tredie Gang, til *Paris*, som er fra *Pontouaise* 7.

Huor wj udj worisz forrige Loszement, nemlich *au fauxbourg St Germain, à la Ville de Venise*, igien indloszerede.

Dagh. Miil.

Derisz F. F. N. N. begynte her strax alle *Exercitierne*, huilche de dreffue paa trey Maanederz Tid. Siden besaae wj atskillige Husze uden for *Paris;* och först

1648

25 *Martij* kiörte wj ud att besee *Sainct Germain;* huor wj besaae det gammel Slott; och saae der Dronningen aff Engelland, saa ochszaa Printz *de Gales*, Kongensz aff Engelland elste Sön, och Printz *Robert*, Kongensz aff Behmen elste Sön. Wj besaae ochszaa strax derhosz det ny Slot; huor ere nogle smucke *Galerier* och Gemächer. Der wiszis det Kammer, som *Ludovicus 13* döde udj, och det, som denne ietzige Konge er föd udj. Derhosz saae wj ochszaa de tuende fornemmeste *Fontainer* eller *Grotter*; thi alle de andre, som waare der offuen offuer, ere gandske *ruinerede* och indfallen. Samme Dag derfra igien til *Paris*. 4. 4.

8 *Aprilis* droge wj ud at besee *Madrid*, som ochszaa er Kongensz Huusz; ligger wed *Bois de Bologne*, er heel forfalden. Strax derfra igien *au Cours de la Reyne;* er frem och tilbage smaa 2.

10. Rede wj hen till *Fontaine bleau* och besaae paa Weyen *la maison de l'Abbé de la Riviere*, som wel er wært 5½. at see; er et smuckt lystigt Sted wed *la riviere de Saine*. Bygningen er iche meget höy; der udi seesz nogle smucke Gemächer. Der wed ere heel lystige Haffuer, en nedenfor dend anden, endtil neder imod *rivieren*; der udj ere heel mange smucke Wandspringe och *Fontainer*.

Derfra igien till *Fontaine bleau*, en liden Stad; legger 8½. wed Skouen, men er omgiffuen med nogle wlystige Steenklipper, saa Egnen sammestedtz er iche meget fructbar. Wj besaae der Slottet, som er en smuck Bygning och heel wiitlöfftig; haffuer femb Platze.

Dagh. Miill.

Der udj saae wj atskillige skiönne Gemächer och smucke *Galerier*. Vdj Dronningens Cabinet seesz nogle skiönne gamble malede Stycker aff *Titiano*, *Raphael Urbino* och *Parmigiano*. Der seesz och tuende Cappeller, blant huilche det ny, som *Henricus* 4^{tus} haffuer ladet bygge, er heell skiönt och större end det andet. Derhosz ere mange skiönne och heel store Haffuer med atskillige *Fontainer* udj och *Statuer*. Paa dette Sted er meget att see; huilchet alt, huo som will wide, kand der om læsze *Gölnizium* och andre, som *Itineraria* haffuer skreffuet.

11. Fra *Fontaine bleau* igien til *Melun*, en smuck liden 4
och heel gammel Stad med temmelig stercke Mure smaa
omkring och andre gamble Wercke. *La riviere de Saine* löbber der igiennem och giör en temmelig stoer Insul mit udj Byen, som ochszaa haffuer Mure omkring. Strax derfra igien till *Eusonne*, en Flecke; 4.
huor wj besaae *Monsieur Iselin*, *grand Maistre de la Chambre des deniers*, hansz Huusz, kaldisz *Chante Merle;* huor seesz et smuckt Wandfald med en heel Hob *Fontain*er och derhosz en kiön Haffue. Huszet derhosz waar nogle Stedtz reffnet och haffde iche et heelt Windue, ey heller Byen *Eusonne*, formedelst trey Krud Möller hosz huer andre, der waar kommen Ild udj aff en aff Stamperne, och brente gandske aff, tou Musquet Skud derfra; aff huisz Brynde 3000 Pund Krud, som laae strax der wed udj Tönder, bleffue antende och giorde denne *Effect*. Ongefehr 10 Skrit derfra laa udj et Steenhuusz 50000 Pund Krud, huilche Wor Herre synderligen beuarede, at de iche ochsaa bleffue antende. Thi Taget aff Huszet, som de laa udj, falt gandske neder af dend store Knal, och Winden, som waar heel sterck, bar derhen. Dette skeede Dagen tilforn, der wj rede

[redacted]

Dagh. Miil.

der igiennem til *Fontaine bleau;* saa wj hörte Knallen en Miil Wegsz derfra, ligeszom aff en Cartaun; huorfor wj udj saadan *Confusion* iche torde bliffue udj *Eusonne*; thi huer Mand gich ud aff Byen aff Fryct, att *Magazin*et skulle antendis.

12. Fra *Eusonne* igiennem *Corbeil*, en gammel Stad med Mure omkring och nogle gamble Wercke, 1 liden Fierding Wegsz derfra, til *Charenton*, en *bourg*; huor 6.
wj besaae *Calvinister*nisz Kirche och udenfor *Gassion*sz Begraffuelsze.

Strax derfra igien til *Bois de Vincenne*, huor *Duc de* 1
Beaufort dend Tid sad fangen. Besaae der Dyr- liden.
haffuen; thi paa Slottet kand mand iche komme ind, med mindre mand haffuer god Kundschab. Derfra igien til *Paris*. 1.

20. Kiörte wj ud att besee *Sainct Clou;* besaae der Ertz- 2.
biscopen aff *Paris*, hansz Huusz och Haffue derhosz, som er heel lystig och haffuer en skiön *Prospect;* huor mand *Paris* smuck kand see. Der ere mange *Fontainer* och skiönne Wandkunste. Vdj Huszet wiszis det Kammer, som *Henricus II* bleff ombracht udj.

Samme Dag derfra til *Ruel*, en *bourg;* huor wj be- 1.
saae *Duc de Richelieu*, hansz Huusz, som er en smuck Bygning, och Haffuen derhosz, som er heel stoer. Der udj er en smuck *Grotte* och en Dragge, som well kand waadgiöre de omkring staaendis. Der udj saae wi ochszaa en heel skiön *Cachade*, som haffuer 24 Wandspringe, en neden for en anden; *item* en anden *Cachade*, som er lige ud och iche paa Siden aff en Backe, som dend forrige; haffuer 50 *Bassins* eller Beckener aff Kobber och under huer Becken 2 *Cochiller* eller Muskelskaaler, ochszaa aff Kobber, under huer andre. Vdj denne Haffue er ochszaa et hell skiönt och stort *Perspectif*, som skatterisz meget höyt.

Dagb. Miill.

Siden derfra igien till *Paris*. 2.

Wj besaa ochszaa *Pichpus*, et Munckekloster, strax uden for *porte S: Anthoine;* huor er en smuck Haffue at see, med törre *Grotter* Runden omkring; och en en anden smuck *Grotte* med Wandspringe udj.

Wj besaae ochszaa de fornemmete *Palats*er udj *Paris:* som *Louvern;* huor er en meget lang *Galerie* att see, 650 aff mine Tred lang; saa och en smuck Sall med nogle gamble *Statuer* udj. Wj besaae der udj ochszaa *Typographi*et, Mynten och der, som *Tapitzerierne* giöris; och andet mere.

Palais Cardinal, huor Kongen och Dronningen dend Tid boede. Thi *Cardinal Richelieu* haffde foræret Kongen samme Huusz, som er en heel skiön Bygning. Der udj seesz smuche Gemächer och en heel lystig *Galerie* med mange skiönne gamble *Statuer* udj. Der hosz er och en smuck Haffue.

Louxembourg, som nu hörer *Duc d'Orleans* till; er heel skiön bygget paa Italiensk; der udj ere smucke Gemächer och en kiön *Galerie*, huor *Rubens* haffuer heel skiön malet *la vie de la Reyne Mere.* Derhosz er en skiön stoer Haffue.

Le Palais du Cardinal Mazarin, som och er en smuck Bygning; haffuer trey Platze. Der wed haffuer *Cardinal*en en skiön Stall till 100 Heste, som well er wært att see. Der offuen offuer er *Bibliothe*cket, som well er et aff de störste och fornemmeste udj gandske *Europa*; er en heel skiön lang och höy Sall, saa der er 20 Hyller offuer huer andre. Vdj Palatzet seesz mange skiönne Gemächer och *Galeri*er; blant andre er *la galerie aux Statues* heel skiön, fuld aff gamble *Statu*er, som ere kommen fra Rom. Der offuen offuer er *la galerie aux peintures*, som och er heel smuck. Huellingen er drefflig malet aff en Ro-

Dagl. Mil.

maner, kaldisz *Romanelli*, som *Cardinal*en haffde ladet komme fra Rom for at male samme *Galerie*.

Wj besaae ellersz mange andre Palatzer och andet, som udj *Paris* er wærdig att see; huilchet alt att optegne wille bliffue for langt.

Wj saae ochszaa en heel skiön *ballet*, som bleff dantzet for Kongen och Dronningen; udj huilchen en Deel aff de fransöske Fyrster sielff dantzede. Derforuden saae wj och atskillige smucke *Comoedi*er.

Siden begaff ieg mig med Derisz F. F. N. N. paa Hiembreigszen effter min *Instructions*z Indhold och derforuden erlangte kongelig *ordre*. (Endog well meentisz, att Hansz kongl: May^tt^ Sig naadigst skulle haffue ladet befalde Derisz F. F. N. N. endnu lenger ude aff Landet att holde; derszom hand iche wed dend timmelig Död paa de samme Tider haffde bleffuen bortkaldet). Och reigste ieg med Derisz F. F. N. N. igiennem Flandern och Brabant, paa det de ochszaa samme Lande kunde besee. Wille ochszaa gierne haffue fört dennem igiennem Engelland; men formedelst de store *Troubl*er, den Tid sammestedtz waar, befantisz det udaff Hansz kongl: May^tt^ iche raadeligt.

Anno 1648.

Wdj *Maijo*.

5. Reigste wj fra *Paris* till *Sainct Dionys*, en liden Stad, med en ringe Graff och Muur omgiffuen; men er ellersz *renom*eret formedelst dend skiönne Kircke, huor udj seesz Kongernisz Begraffuelszer och en trefflig Skatt aff Guld och Edelstene, de kongelige Croner och aff atskiellige *Reliqvi*er. Samme Dag derfra till *Luserge*, en liden *bourg* eller Flecke, som endnu ligger udj dend *Provintz* Franckerig. 3. 5.

6. Derfra till *St Luc*, en *bourg*, som legger wed *la riviere* 3.

[redacted]

Dag. Miill.

d'Oyse; offuer huilchen Flod wj motte lade osz sette; huor wed en Brou dend *provintz* Franckerig endisz, och *Picardi*en begynder. Samme Dag derfra
till *Clairmont*, en liden Stad, liggendis paa et Bierg 4.
och med en Muur omgiffuen; haffuer wed dend ene Side en forfalden Wold; saa det siunisz, at det tilforn skal haffue werret en Festning. Nu er der intet att besee. Och er udj Forstaden, huor wj holte Middagsz Maaltid *à la Couronne*, mere Folck end udj
dend rette Bye. Derfra till *Burtail*, en Landszbye, 7.
huor wj *pernoct*erede *à la Couronne;* vdj huilchet Kroehuusz Kongen, naar han reigser till *Amiens*, pleier att *log*ere.

7. Derfra till *Amiens*, Hoffuetstaden udj *Picardien*, som 7.
legger udj en lystig Egen, wed dend Flod *Some;* haffuer smucke store och brede Gader; men Huszene ere mesten Deel aff Træ. Wj besaae der Domkircken, som er en drefflig Bygning baade uden till och inden udj. Och fordj dend er saa klar och liusz udj, holdis dend for att offuergaa *Nostre Dame* till *Paris*, effter huisz *facon* dend och er bygget uden till. Der udj er et skiönt Chor med dobbelt Piller, huor udj legger nogle Biscope begraffne. Omkring det samme, saauelszom paa begge Sider aff Kircken, seesz mange skiönne welludstafferede Capeller. Wed dend ene Side aff Byen, imod *Abbeville* till, legger *Citadellet* paa et Bierg, som er heel fast och giör tillige Byen ochszaa nogenledisz fast.

8. Fra *Amiens* igien till *Peicqvini*, en *bourg;* huor wed 3.
offuen paa Bierget legger et smuckt Slott, som med Flecken tilhörer *au Vidame d'Amiens.* Strax derfra igien till

Abbeville, en smuck stoer och fast Bye; om huilchen 7.
ieg noget tilforn udj denne samme Reigszis Beskriff-

Dagh. Mill.

uelsze haffuer skreffuet. Dend legger wed dend Flod *Some*. Samme Dag derfra igien till *Montreuil*, 10.
en fast Stad, liggendis paa et Bierg.

9. Derfra till *Boulogne*. 7.

Samme Dag derfra till *Calais;* huor om och tilforn 7.
er skreffuet, som ieg iche her will *repete*re.

10. Fra *Calais* till *Grävelingen,* en drefflich skön och 4.
sterch Festning udj *Flander*n, iche langt fra Haffuet; haffuer dobbelt Wolle och treydobbelt Graffuer. Paa Halffweyen imellom *Calais* och *Grävelingen* seesz paa dend höyre Hand en liden Gröfft, som affskiller Gräntzerne imellomb Franckerig och Flandern. Her omkring seesz endnu udj stoer Mengde de *approcher*, som Frantzoserne udj Beleiringen for en thi Aar siden giort haffuer. Samme Dag derfra forbi *Mardeich*, en fornemme *forteresse*, dog liden, som Frant- 3.
zoserne med 4000 Mansz Verlust Spaniern haffuer affwunden; och komme om Afftenen till

Thünkierchen, en liden, men heel fast Stad, leggendis 1.
wed Stranden; haffuer mange trefflige Buttenwerche, och forferdigis endnu dagligen flere; saa der udkræffuis en heel stor Besettning. Och laa dend Tid der inde hen wed 4000 Mand. Dette Sted haffuer en heel skiön och sicker Haffuen, huor de störste Orlog Skibbe sicker kand indlöbbe udj Byen, naar Flod er. Herr *Iosias Rantzow*, *Mareschal de France*, waar dend Tid *Gouverneur* sammestedtz, som osz well empfangede och *tracte*rede, der hand samme Natt med en Deel aff Armeen gich for *Yvern* och dend berennede; som och siden, der dend heele Armee tilkomb, bleff wunden.

12. Derfra till *Vörne*, paa *Canal*en, en smuck liden Stad 4.
och temmelig fast, efftersom dend med en sterck Muur och Graffuer, saa och nogle Buttenwerche, er

Dagh Miill.

well foruaret. Der inde laa sterck frantzösich *guarnison*, effterdj det er en *Frontier*platz. Wj *loge*rede paa Torffuet, *au Noble.*

13. Derfra igien paa *Canal*en till *Nieuport*, en temmelig fast Stad med skiønne Wolle omkring, besatt med spansk Folck; legger en halff Miill fra Stranden wed en Flod, som löbber der udj. Denne Platz befestigisz Dag fra Dag, fordi Frantzosen udj Flandern kommer io lenger, io nermer. Her *commender*ede dend Tid *Don Antonio Piemontelli*, som osz bewiiste heel megen och stoer *courtoisie.* Wj *loge*rede udj Papagöyen paa Torffuet. Derfra till Wogensz till 2.

14. *Ostende*, som well er dend fornemste Festning, Kongen aff Spanien endnu haffuer udj Flandern. Byen er liden, haffuer en trefflich Haffuen, som gaar fast Runden omkring Byen. Wolden er omgiffuen med dobbelte Graffuer och *Contrescarper*, foruden Buttenwerche och halff Maane, som legger for huer Bollwerck; saa att dend nu holdisz fast for woffuerwindelig. Alting der omkring kand och settisz udj Wand, om fornöden giörisz. Der er icke uden en Port for. *Marqvis Spinola* haffuer derfor legget udj trey Aar och trey Maaneder, förend hand dend Hollenderne kunde affwinde. Derfra toge wj en *barqve* og seiglede om Morgenen tilig till 3.

15. *Place Candal ob den Sasz;* er en liden Pasz; huor wj motte tage en anden *barqve*, med huilchen wj seiglede paa *Canal*en till 1.

Brygge, en skiön, stoer och welbygget Stad, udj Flandern; legger paa en eben Platz; haffuer en sterck Wold omkring, med tillhörige Bolluerche och dobbelte Graffuer. Gaderne ere smuck rene; som meget kommer aff de mange *Canal*er, der flyder langsz igiennem Byen. Wj besaae der Jeszwiternisz Kircke, 6.

34*

[redacted]

Dagb. Mill.

som er gandske ny och haffuer uden till en skiön *portail* och inden udj et smuckt Alter aff huid Alabaster; for huilcket stunde tou store Meszing Lysestager, som wj iche saadanne tilforn haffuer seet. Gulffuet waar aff sorte och huide Marmolstene. Ellersz besaae wj ogszaa dend store Thumbkirche, *S.t Donatiani*, saawellszom ochszaa *Nostre Dame;* huor udj for Alteret ligger *Philippus Pulcher*, Hertzog aff *Burgundi*en, *Caroli Qvinti* Fader, med sin Gemahlinde, affbildet udj Meszing. Omkring Choret udj samme Kirche er tou Rad Piller. Mange Capeller der udj ere aff Alabaster, saawellszom ochszaa Choretz Piller. Wj besaae och ydermere et Munckecloster och der wed en meget smuck Haffue, huor udj heel rahr Frucht och Blomster waar att finde. Wj *loge*rede à *la porte rouge* wed Torffuet, huor ieg och tilforn haffde legget. Samme Afften roede wj endnu paa en liden
Bod hen att besee *Dame*, som ichun er en liden 1.
bourg, men rett en *real* Festning, for faa Aar siden först anlagt aff *Comte de la Fontaine;* huilchen formedelst sin Zierlighed well er wært att besee; haffuer en sterck Wolld med siuff store Bollwercke, *Fosse*bred, dobbelt Graffuer och *Contrescarper*, och kand derforuden settisz udj Wand Runden omkring. Derfra saa strax tilbage igien till *Bryge.*

16. Fra *Bryge* till *Steinbrück*, en liden Skantze. ½.
Strax derfra igien till *Gent*, Hoffuetstaden udj Flan- 7½.
dern, en heel stoer och welbygget Stad, legger paa en eben Platz; haffuer brede rene Gader och smucke Husze. Raadhuszet er well wært att besee och *Caroli V.ti Statua.* Byen er befestiget omkring och haffuer et skiönt *Castel*, som paa dend samme Manering som det till Antwerpen, och aff dend samme Mester skall werre anlagt. Vden for Byen giffuer

[redacted]

Dagb. Miil.

det skiönne, lystige Spatzergenge. Wj *loge*rede *à la pomme d'or*, et heel gott Wertzhuusz; huor och tilforn mit Loszement haffuer werret (der ieg waar der med Gesanterne). Igiennem Byen flyder *Canal*er, paa huilche mand kand komme til Stranden.

17. Fra *Gent* till Wogensz till *Holst*, en liden Bye, med Wold och Graffuer befestiget, som dog temmelig waar *ruin*eret. Strax derfra igien till 4.

Brüssel, Hoffuetstaden udj Brabant, huor altid *Gubernator* offuer de spanske Nederlande haffuer sin *residentz* och holder Hoff. Byen, som er temmelig stoer, ligger heel lystig, meesten Deel udj en Dal; er noget fast; der uden for er drefflig schiönne och lystige Spatzergange. Wj besaae der *la Garenne*, som legger udj Byen, ner wed *dat Hofft*, som dette *Palais* kaldisz; huor udj det fornemste Fruentimmer om Afftenen pleier att spatzere. Thi samme Platz er zieret med mange skiönne och kunstrige *Fontainer*, saawelszom och med en meget trefflig *Echo*. Siden besaa wj ochszaa Raadhuszet, som er bygget aff huggen Steen, med et höyt durchsichtig Taarn wed; aff huilchet mand smuckt kand offuersee dend gandske Bye. Der seesz mange smucke Gemäcker med heel kunstrige malede Stycker udj; och, som mest er *notable*, nogle springende *Fontainer*, uden Ophör; saa att mand sig der offuer maa forundre formedelst dend store Höyhed. Som och alleuegne udj Byen, synderlig paa de store Platze, skiönne *Fontainer* er att see. Wj besaae och *dat Hofft*, som er et skiönt stort, welbygget *Palais* udaff huggen Steen, wellzieret baade inden och uden. Synderlig waar der udj det ene *galerie* well wært att see tou Borde eller Skiffuer aff Guld och Edelstene, som 4.

Dagh. Miill.

bleffue skatterede for en wtrolig Priisz. Wj *loge*rede in den Vier Eimern, et heel gott Wertzhuusz.

21. Fra *Bryszel* till *Löwern*, en heel stoer Stad, lidet 4.
fast; huor iche meget er att besee uden Raadhuszet, som er en temmelig stoer Bygning aff huggen och durchgebrochen Steen. Vdj Byen ere mange Haffuer, som dend giör stoer. Ellersz ere Huszene och Gaderne reenlige och zierlige, paa brabantisk Art. Wj *loge*rede *au Cerf.* Samme Dag derfra till
Mäckeln, icke en stoer, men en heel zierlig Stad; 4.
huorfor dend och er berömbt for de andre Byer; er temmelig fast; haffuer en Muur och Graffue och derforuden halffue Maaner Runden omkring. Wj *loge*rede udj Suanen paa dend store Platz, iche langt fra Raadhuszet. Wed denne Platz er en Kirche, huisz Taarn er formedelst deszen Tyckelse och Höyde wært att besee; er foruden Spitz och flat offuen paa med Jern Stacketwerch omkring.

22. Derfra igien; och 1 Miil derfra offuer et Wand, kaldis *Lide;* der wed en liden Skandtze, de Spanier tilhörig; huor wj Pasz motte fremuisze; till *Antwerpen,* 4.
dend skiönneste och berymteste Stad udj Brabant; legger udj en lystig Ebene wed dend Flod *Schelde;* er heel fast, med höye och tycke Wolle Runden omkring och skiönne brede Graffter. Paa Woldene Runden omkring staaer femb eller sex Radde höye Træer; der wnder mand spatzerer som i en Skouff. Der seesz heel skiönne brede och wellbyggede Gader; der iblant die Meerstrate holdis for dend fornemmeste; huor wj *loge*rede *à l'aigle d'or* (som och tilforn haffuer werret mit Loszement). Her seesz skiönne Husze med Haffuer och *Fontain*er, som gemene Folch tilhörer, foruden mange skiönne *Palatier*; der iblant Raadhuszet, en trefflig Bygning. Findis och her de

Dagb. Milit.

berömste Malere, Bogtröckere och Kobberstickere. *L'Eglise de nostre Dame* er Hoffuetkirchen; haffuer et heel höyt Taarn gandsche aff Quadersteen til det öffuerste och alleuegne durchsichtig, ligeszom det til Straaszburg. Inden til er Kirchen Runden omkring sieret med trefflige Skilderier; haffuer 43 Altere och paa begge Sider Cappeller aff Marmell, saa store som smaa Kircker; haffuer trey Radde Pillarer paa huer Side. Choret och Alteret ere heel kunstlich giorte aff Marmel; omkring Choret seesz biszcoplige *Statuer* aff huid Marmel. Wj besaae ochszaa *Carmeliter*nisz Kirche; der udj er ochszaa et heel treffligt *Capel* aff Alabaster; der udj ere kunstlig wdhuggen sönderlige *Historier* och nogle Steders Abbilding. Paa Altaret, som er i lige Maader aff dend skiönneste Alabaster, stod et Mariebillet med tuende store Lyszestager, sterch forgyldet och aff klar Sölff; huilchet Capelle en *privat* Perszon haffuer ladet bekoste. Dernest besaae wj *Jesuiter*nisz Kircke, deszlige ey lettelig findis. Wden till seesz dendtz heel *magnifiqve Portail*; inden till ere Weggene, Pillerne, Altere och Gulffuet aff dend skönneste Marmell. Der seesz ochszaa mangfoldige rare Skilderier aff *Rubens*, som *æstimer*is paa tou Tönder Guld; er bygt *anno* 1622. Derhos er et stort *Collegium* och berömte *Bibliotheca*. Siden besaae wj *Castellet*, som holdis for at werre woffuerwindelig; legger strax ved *Schelden riviere* och inden for Stadtzwoldene. Man haffuer trey Porte at igiennempaszere, förend mand kommer til dend inderste Platz. Paa Woldene staaer och nogle Radde Træer, ligeszom paa Stadtz Woldene. Der ere femb Bollwercke med *Cassematter*, som uden til fra Grunden op ere murede och hule inden til; der uden om en dyb Grafft med *Contrascarper* och

Dagh. Miil.

nogle halffue Monder; och der effter igien en anden Grafft ud med *rivieren Schelde.*

25. Fra Antwerpen med Wogen til *Bergen op Zoon*, en drefflich sterch Festning, som legger i Brabant, dog wnder Hern *Stater*nisz Gewalt. *Gvarnisonen* waar 28 *Compagnier* sterch; huor offuer *commender*te Herr von Beberwerth, Printz Mouritzis wechte Sön. Wj *lo-ger*ede udj den dreyen Hufeisen. 7.

26. Seiglede wj derfra paa *Canalen* til *Dortrecht; loger*ede i Hiorten, strax wed Porten, fordj wj sildig ankomme. 12.

27. Derfra til Wogens til *Roterdam.* 3.

Samme Dag derfra til Wogens til *dend Haag; lo-ger*ede udj *Toelasten.* 3.

28. Fra dend *Hagh* til Wogens til *Leyden.* 3.

Strax derfra igien til *Ytrecht*, som er Hoffuetstaden udj Stifft Ytrecht; er noget fast och en smuch stoer, welbygget, lystig Stad; huor er et berömmet *Uni-versitet.* Wj besaae der Thumen och dendtz Kirche, med *Collegierne* och *Bibliothe*cket; huor osz bleff wiszet tuende Enhörner, höyt *æstimer*te. Wj *loger*ede udj Toelasten, et got Wertzhuusz. 7.

29. Derfra med Scheüten till *Ambsterdam.* Der töffuede wj effter Fredens *publication* mellomb Spanien och Holland, som skede den 5 *Junij* med stoer *Solennitet.* 7.

Junius.

6. Fra Ambsterdamb med Afften Scheüten til *Mehlingen*, en liden Stätchen wed Stranden. 9.

7. Derfra til *Workomb*, en liden Stad. 4.

Strax derfra paa en *Canal* til *Bollsewarth*, en liden Stad, temmelig fast, med Wold och Grafft omkring; holder sig for at werre en keyserlig frj Rigszstad och siger sig at holde Keyseren 3 Ryttere och 2 1 stoer.

[redacted]

Dagb. Miil.

Foedknechte. Om det er sandferdigt, kand troe, huo der will.

Samme Dag derfra til Wogens til *Löwarten*, Hoffuetstaden udj West Frieszland och Grefuernis *residents*; er heel fast och wel bygget; der udj legger hollandisk *Gvarnison*. 4.

8. Derfra til *Gröningen*. 7.

Samme Afften derfra igien; och komme om Natten til *Sudbroch*, en Landszbye. 3.

9. Derfra til die *Oude Schantze;* der udj laae 2 *Compagnier* hollendisch Besatzung. 3.

Strax widere til die *Neywe Schantze*; huor och laae 2 *Compagnier* Hollender. 1.

Derfra til dend Flod *Embs;* huor wj osz lode offuersette en Fierdingszweg bret; och komme saa til Middag til *Leiher*, en aaben Flecke wed for^{n}. Embsz *riviere*. 2. ½.

Derfra igien til *Stückhausen*, et fast Slott (der om optegnet udj Henreyszen). Her motte wj fremuisze til de Hesziske woris Pasz. 1½.

Derfra til *Apen*, en Flecke udj Greffskab Oldenborg. 1.

Derfra igien strax til *Oldenborgh*. 4.

10. Fra Oldenborg til *Hundszbrück*, en liden Landszbye. 2.

Der komme wj offuer et Wand, som löbber udj Wesern; och reyste saa fort til *Brehmen*, en frj stoer, welbygget och well *fortificeret* Hanseestad; huor igiennem flyder Weser Strömmen. Der seesz *Rolandi Statua* wed Raadhuszet. 3.

Samme Dag fra Brehmen igien til *Fehrde*, en liden Stad; derhosz et fast Slott. 7.

11. Fra Fehrde til *Hornburg*, en Flecke; hörer til Stifftet. 3.

12. Derfra till *Krantz*, et Fehrgehuusz. 2.

Strax derfra igien offuer Elben till *Blancknäsz*, en Landszbye. ½.

Effter Maaltid derfra till *Hamborg*. 2.

14. Fra Hamborg til *Elmeszhorn*. 4.

Samme Dag til *Glychstadt; loger*ede udj Cronen. 2.

Dagb.		Miil.
15.	Fra *Glyckstadt* til *Itzehoe*, igiennem Krempe.	2.
	Strax derfra til *Hohenwehstedt.*	3.
	Samme Dag til *Renszburg.*	3.
16.	Derfra til *Dannewerck.*	3.
	Samme Dag til *Flensburg; logerede* hosz Diedrich Klöcher.	4.
17.	Fra Flenszburg til *Gravenstein;* huor Hansz Fyrstel: Naade aff *Glüchszborg*, Hertzog Philip, med sin Fyrstl: Gemahlinde sig da opholte. Och fordj der, effter tilforn allerwnderdanigst empfangne *ordre* aff Hansz Kongl: May^{tt}, *Christiano Qvarto*, höyloffligst Ibukommelsze, offuerleffuerte til deris Höyfyrstlige Forældre begge Deris Fyrstl: Sönner, Deris F: N: Hertzog Frantz Philip och F: N: Hertzog Christian, udj god Wellstand; som mig aff höystbem^{te} Hansz Kongl: May^{tt} som deris Hoffmester allernaadigst til dend Tid haffde werret fortroede. Fuldente saaledis meget lyckeligen och well dend mig allernaadigst anbefalede Wdenlandsz Reysze med Deris F. F. N. N. Dend Allerhöyeste werre derfor euindeligen æret och priszet!	3.

Effter nogle Dagis Forlöb, och wnderdanigst tagen Affskeed, reigste ieg igien fra Gravenstein; och tog min Wey lige ind ad Jylland, til min kiere Moder paa Willestrup, och saa til min Gaard Lundbech; begaff mig saa strax derfra igien offuer til *Kiöbenhaffuen*, formedelst Kongens Hylding da tilstundede.

28 *Junius* (1648) ankomb ieg til *Kiöbenhaffuen;* och leffuerte der fra mig paa det Kongl: Skatkammer 600 Rixdlr: och nogle, som waare de offuerbleffne Penge, fra dend

Deputat, mig naadigst waar forordnet til Deris F. F. N. N. Reysze; nemlich udi alt 6000 Rixdlr:; och giorde saa richtig Regenskab for Resten, och der paa erlangede Quitering.

Dend 4 *Iulij* der nest effter udi Kiöbenhaffuen, talte ieg sielff udi Herrens Naffuen, erlig och welbiurdig Mand *Frederich Wrne* til Breigentwed, Kongl: May^{tt}: Befalningszmand offuer Trundhiembsz Lehne, till om sin kiere Datter, *Jomfrue Kierstine Wrne;* huor om ieg Aaret tilforn, udj Wiborg Snapszting, wed min kiere Moder haffde ladet tale; sielff och min Begiering der effter udi Kiöbenhaffuen, for Jomfruens gode Moder, welb: Frue *Karren Arenfeld*, och hende sielf tilkiende giffuen; men efflerszom hendis kiere Fader paa de Tider waar udj Norge, kunde ieg iche sielff, formedelst dend mig naadigst anbefalede Wdenlandszreysze med de wnge holsteenske Fyrster, komme hannem i Tale; men hannem derfor med min Skriffuelsze besögte. Och bleff loffuet, Jomfruen til min Hiembkomst wforloffuet at skulle forbliffue. (Hun haffde tilforn werret forloffuet, der hun waar 12 Aar gammel, med sal: *Christian Bielcke*, som udi Duel bleff aff Cammer Juncker *Bertram Rantzou* ihielstuchen; och siden med Christian Sparre; men hannem blev hansz Gaffuer for sine sehr Aarszager Skyld igien tilskichet).

Dend 6 *Julij*, 1648, bleff Hansz höy fyrstl: Durchlauchtighed, Hertzog *Frederich*, tilforn Ertz Biscop aff Brehmen, aff alle Stenderne hyldet udi Kiöbenhaffuen til Danmarckis och Norgis Konning.

Den 15 *Julij*, der nest effter udi samme Aar, bleff welbem^{te}: *Jomfrue Kierstine Wrne* mig paa Breigentwed aff sine kiere Forældre, udj dend Hellig Treifoldigheds Naffuen, loffuet och giffuen til min Allerkiereste. Dend allerhöyeste gode Gud, som mig efter sin faderlige Willie

med hende haffuer forsiunet och forsörget, til min tilkommendis Hierte allerkiereste Hustrue, hand och naadeligen forsiune och forsörge osz begge, woris gandske Liffues Tid, med eendrechtig Kierlighed och ald legomlig och aandelig Gode; saa wj for saadan faderlige Welsignelsze altid kunde haffue Aarszag hansz guddommelig allerhelligste Naffuen euindeligen loffue, prisze och ære!

Dend 19 *Julij*, reyste ieg igien fra Bregentwed til Kiöbenhaffuen.

Dend 7 *Augustj* nest effter, gaff ieg min Fader Frederich Wrne Geleid til Helsingör, der hand reyste op til Norge med Hansz Kongl: May:tt.

Dend 9, seiglede Hansz May:tt op til Nörge, til dend der anstillede Hylding.

16 waar ieg udj Nested til sal: Frue Anne Brahis, Oluf Daaesz Frues, Begraffuelsze; och reyste samme Dag derfra igien til Breigentwed.

25 fra Breigentwed igien til Kiöbenhaffuen.

Dend 5 *Septemb:* reyste ieg fra Kiöbenhaffuen med min Moder Frue Karren Arenfeld, och min Jomfrue til Breigentwed.

10 reyste ieg med bem:te min Moder til Beckeskouff, at besöge min Jomfrues Far Moder.

11 derfra tilbage igien til Breigentwed.

22 reigste ieg fra Breigentwed offuer til Jylland.

Dend 5 *Novemb:* reigste ieg fra Willestrup offuer till Sielland igien.

10 komb ieg til Breigentwed; och giorde saa en Reysze til Kiöbenhaffuen.

Anno 1649.

Janvarius.

2. reigste ieg fra Breigentwed til Katterup, til min Broder Axel Juel.

5. reigste wj samptlige derfra igien til Jylland.
6. komme wj til Haffuerballegaard.
9. till Wiborg.
14. ware wj till Otthe Paauiskis Bröllup sammestedtz, med min Morbroder Hr: Oluff Parszbergsz Daater, Jomfrue Anne Cathrine Parsberg.
21. ware til Preben Gyldenstierns Bröllup med Hertwig Billesz Datter, I: Hilleborg Bille,
28. ware til Clausz Porszis Bröllup med Jomfrue Anne Arenfeld Nielsz Datter.

Februarius.

5. udj Wiborg holtis min kiere Syster Frue Dorethe Iulsz andet Bröllup med min Schuoger Erick Högh.
9. reyste ieg til Lundbeck.
17. waar ieg til sal. Clausz Sehstedtz Begraffuelsze i Wiborg.
20. drog ieg derfra igien med min egen gode Moder, til Willestrup.
23. reigste ieg fra Willestrup offuer til Sielland.
27. komb jeg til Breigentwed.

Martius.

9. drog ieg fra Breigentwedt til Kiöbenhaffuen.

Aprilis.

25. reigste ieg fra Breigentwed offuer til Jylland.
28. komb ieg til Willestrup.

Maijus.

1. drog ieg til Lundbech.
5. till Willestrup igien fra Lundbech.
6. gich ieg der i Gudsz Naffuen til Gudszbord.
9. reigste ieg fra Willestrup med min gode Moder, offuer til Sielland.

[redacted]

20. begyntis Herredagene.
Samme Dag waar Hansz Friszis Bröllup udj Kiöbenhaffuen, med Jomfrue Heluig Marsuin til Clauszholm.

27. waar sammestedtz Kield Kragsz Bröllup med Jomfrue Sophie Krabbe, Hr: Iffuer Krabbis Daater.

Iunius.

3. Bleff der och holden paa en Dag Erick Roszenkrantzis och Frantz Rantzousz Bröllupper, med tuende sal. Her Palle Roszenkrantzis Döttre.

10. holtisz der Ebbe Gyldenstiernes Bröllup, med min Morbroder Her Oluff Parszbergsz Daater Jomfrue Ellen Parszberg.

13. bleff udj Iesu Naffuen mit Bröllup holdet i Kiöbenhaffuen, udj almindelig Herredage, paa en Onszdag, udj begge Deris Mayters Kongens og Dronningens, saa och Deris F. F. N. N. Hertzog Frantz Philip aff Glychszborg (huisz Hoffmester ieg saa lenge haffde werret, och da waar til Hoffue) och hansz Sösters, Fröicken *Augustæ*, Nerwerelsze; derhosz en mangfoldig höyanseenlig adelig Forsambling; med erlig och welbiurdige Jomfrue *Kierstine Wrne*, (huisz kiere Fader woris Bröllups Höytiid bekostede). Och skeede Brudewielszen med Prædicken udj Sancht *Nicolaj* Kircke, wed Biszpen *Doct.* Ieszper Brockmand. Worisz Echteskab dend gode Gud naadeligen af det Höye wille welsigne och lycksalig giöre!

17. der nest effter, holtisz ochszaa udj Kiöbenhaffuen min Broder Tönne Julsz Bröllup, med Jomfrue Anne Cathrine Friisz.

24. stod Hr: Christian Friszes Bröllup udj Odenszee, med Jomfrue Øllegaard Gyldenstiern; der ieg dog iche waar.

[redacted]

26. drog ieg fra Kiöbenhaffuen med min Kieriste till Breigentwed.

Siden reigste ieg med min Kieriste och hendis Söster, |: hendis Fader da reigste til Norge igien :| igennem Fyen och til Jylland, til min Gaard Lundbech, huor wj paa nogle Aarz Tid holte Huusz.

Anno 1650.

Dend 3 *Februarij* waar ieg Fadder paa Stiernholm til Lauredtz Wlfeldsz Daater Eleonora.

Dend 7 *ejusdem* komb ieg hiemb igien til Lundbech.

Dend 17 *Februarij* komb min Moder Frue Karren Arenfeld til osz til Lundbech.

Dend 16 *Martij*, komb min Moder Ingeborg til osz fra Willestrup.

Dend 17 *Martij*, 1650, *Dominica Oculi*, wed 10 Slett om Afftenen, ♒ + ☿ i ♓, bleff min Hierte allerkiereste Hustrue nadeligen forlöst, och aff dend gode Gud med en Datter mildeligen welsignet. Hansz allerhelligste Naffuen werre derfor euindeligen æret och priszet!

Dend 24 nest effter i samme Maanet, bleff denne woris wnge Daater och förste Barn, wed dend hellige Daab, sin Frelszere *Christo* indlemmet her hiemme paa Lundbeck, aff hæderlig och wellærde Mand, Her Peder Jörgenszön Stub, Sogne Præsten och Herretz-Prouste; och frembborren aff sin kiere Farmoder, udj sin kiere Mormodersz Hoszwerelsze: bleff kaldet efter sin Fadersz Moder och Farfaders Moder, *Ingeborg Kirstine Iuel*.

Dend 28 der nest effter, drog min Moder Ingeborg fra osz igien til Willestrup.

Dend 8 *Aprilis*, reyste min Moder Frue Karren Arenfeld, och Syster Jomfrue Anne Wrne fra osz och offuer til Sielland.

Dend 14 *Iunij*, droge wj til Willestrup.

Den 17 nest effter, komme wj hiemb igien.

Dend 20 *ejusdem*, lod ieg begynde at bygge paa det grundmuret Huusz paa Lundbech.

Dend 29 *Iulij* droge wj igien til Willestrup.

Dend 2 *Augustj* komme wj hiemb igien.

Dend 21 *Septembris* reyste wj til Wiborg Morszmis.

Dend 6 *Octobris* komme wj hiemb igien fra Wiborg.

Anno 1651.

Dend 15 *Ianvarij*, reigste wj op til Wiborg Snapszting.

Den 5 *Februarij* komme wj hjemb igien fra Wiborg til Lundbech.

Dend 22 *ejusdem* waar ieg i Wiborg til sal: Frue Ingeborg Krabbes, Palle Roszenkrantzis Fruesz, Begraffuelsze.

Dend 24 nest effter, waar ieg sammestedtz til sal: Hendrich Sandbergsz Begraffuelsze.

Dend 25 *Febr:* komb ieg hiemb igien.

Dend 23 *Maij*, komb min Moder Ingeborg til osz, fra Willestrup, at legge min Kieriste udj Barselseng.

Dend 8 *Junij*, 1651, en Söndag, som waar den 2 *Trinitatis*, wed halffgaaen thi om Formiddagen, udj ♋ Krabbens Tegen, (Löffuerdagen tilforn waar ♓ ♄ ♀, som och nu well maa haffue regeret) effter min allerkiereste Hustrues gode och meget lyckelige Forlöszning, welsignede osz dend naadefuld Gud med woris andet Barn och förste Sön. Hansz allerhelligste Naffuen werre derfor euindeligen loffuet och æret!

Dend 11 *Junij* nest effter, bleff samme woris wnge Sön christnet her hiemme paa Lundbech, aff woris Sogne Præst Her Peder Jörgenszön Stub; fremborret aff sin kiere Farmoder, och kaldet *Christian*, effter sal: Christian Bielcke.

[redacted]

Fire Dage der effter, reigste min gode Moder fra osz igien til Willestrup.

Anno 1652.

19 *Ianvarij* droge wj op til Wiborg Snapszting.

30 *ejusdem* komme wj hiemb igien fra Wiborg.

Dend 13 *Martij*, begaffue wj osz paa Reyszen offuer til Siellaud.

Dend 27 *Junij* paa tilbage Reyszen, ware wj til Hr. Nielsz Krabbis Bröllup udj Odenszee; och reyste siden derfra lige hiemb igien.

Dend 2 *Novembris*, 1652, en Tiiszdag, der Klochen waar halffgaaen otte om Afftenen, wdj Wederens Tegen, effter min allerkiereste Hustrues naadige og milde Forlöszning, føddis paa Lundbech woris tredie Barn och anden Sönn. Dend gode Gudsz allerhelligste Naffuen skee derfor euindeligen Prisz och Ære!

Dend 7 der nest effter, bleff samme woris wnge Sönn christnet her hiemme aff Sogne Præsten Her Peder Jörgenszön Stub, Proust udj Huornumherredt, frembborret aff sin kiere Mormoder, udj sin kiere Farmoders Nerwerelsze, och kaldet *Iffuer*, effter sin salig Farfader.

Dend 28 *Decembris*, som waar fierde Juledag, om Morgenen udj Dagningen, indfalt et wsædwaanligt Weyerlaug, med stoer Torden, Liunild, Hagel och Storm; som giorde mangestedtz stoer Skade.

Anno 1653.

Dend 21 *Ianvarij*, bortkallede Gud fra denne Werden igien, nestforⁿ woris wnge Sönn *Iffuer Iuel*, om Afftenen der Klochen waar otte; effter hand iche der udj haffde leffuet, uden elleffue Wgger och trey Dage. Gud lade osz finde hannem igien, udj dend euige himmelske Glæde!

Dend 9 *Februarij* nest effter, bleff for: woris wnge salig Sön hæderligen begraffuet udj Biszlöff Kircke, som er Sognekircken till Lundbech; och siden bortfört til Astrup Kircke wed Willestrup, och der udj mine Forældris Begraffuelsze nedersatt.

Dend 14 *Iunij* reigste wj til Willestrup paa et Pahr Dagis Tid.

Dend 12 *Julij*, giorde ieg en hastig Reigsze offuer til Sielland.

Dend 22 *Septemb:* reigste wj op til Wiborg, och ware til effterskreffne Brölupper.

25 stod Jensz *) Kaaszis Bröllup, med Hr: Mogens Sehstedtz Datter.

Octobris.

2. stod Christian Wrnisz Bröllup, med F. Ida Daa.
9. waar Knud Skinckelsz Bröllup, med J. Kiersten Ellen Galde.
16. waar Albrecht Friszis Bröllup.
19. komme wj hiemb igien fra Wiborg.
22. droge wj till Willestrup.
26. komme wj hiemb igien.

Dend 30 *Decembris*, reyste wj fra Lundbech offuer til Sielland.

Anno 1654.

Februarius.

9. drog ieg fra Breigentwed offuer til Jylland, och lod min Kiereste hosz hendis Moder, i Mening strax at komme offuer til hende igien.
13. waar ieg paa Clauszholm.
16. komb ieg til Willestrup.

*) Niels.

18. komb ieg hiemb til Lundbech.
20. komb min allerkieriste Kone der til mig, imod ald min Forhaabning, fra Sielland.

Aprilis.

7. waar ieg i Wiborg til sal: Hr: Ebbe Wlfeldsz Begraffuelsze, och drog strax hiemb igien.
14. droge wj til Willestrup.
17. komme wj hiemb igien.
20. waar ieg udj Wendsyszel i en Befalning.
22. komb ieg hiemb igien.

Dend 19 *Junij*, 1654, fich ieg Befalning wfortöffuet att komme til Hansz May:tt udj Colding; huilchet ieg och strax wnderdanigst effterkomb; huor da Hansz May:tt naadigst aff mig lod begiere, ieg mig wille paatage att werre *Resident* udj Suerig, i Peder Julsz Sted. For huilchen besuærlig Bestilning, ieg i de wanskelige Tider, saa och for atskillig anden Aarszag Skyld, well haffde hafft god Föye till, mig allerwnderdanigst derfor, ligeszom andre, att lade wndskylde; men dog haffuer ieg iche for nogen *privat Commoditet*, eller egen Nytte Skyld, willet wndslaa mig for dend Tieniste, ieg min Herre, och mit Fæderneland, waar skyldig. Och haffuer fordj wnderdanigst loffuet, samme Bestilning paa trey Aarsz Tid att antage.

Dend 15 *Iulij* nest effter udj Haderszleff, fich ieg min Bestalding, effterat for Hansz Kongl: May:tt ieg tilforn samme Dagh wnderdanigst Eeden haffde afflagt.

Siden, effter allerwnderdanigst tagen Affskeed, reigste ieg hiemb igien, mig til Reigsen til Suerig at ferdig giöre.

Dend 30 *Augusti* der effter, empfangede ieg wnderdanigst Kongl: May:tts naadigste Befalning, att ieg mig strax paa Reigszen til Suerig skulle begiffue. Men effter-

[redacted]

szom ieg siden fich anden *Ordre*, bleff Reigsen *differeret* endtil dend 13 *Februarij*, 1655.

Septembris.

14. droge wi till Nörlund.

15. Derfra til Willestrup.

19. tilbage igien til Lundbeck.

Anno 1655.

Dend 13 *Februarij*, drog ieg fra Lundbeck, och gaff mig saa i Gudsz Naffuen, med Hustrue och Börn paa Reigszen til Suerig.

Dend 2 *Martij* komme wj til Breigentwed; huor ieg effter *Ordre* empfangen udj Odensze forbleff paa trey Wggers Tid, uden det ieg imedlertid waar udj Kiöbenhaffuen.

Dend 24 *Martij*, effter empfangen Ordre, reigste wj fra Breigentwed, och toge woris Wey offuer Sundet, igiennem Skaane, de hallandiske Fæstninger, och saa lige till Stockholm, igiennem Nohrkiöping och Nykiöping.

Dend 20 *Aprilis* der nest effter, komme wj, Gud werre loffuet, lyckeligen och well til *Stockholm;* logerede paa Syder Malmen, udj samme Gaard hosz Peder Juel, som da waar ord: Gesanter. Stockholm er en stoer welbygget Stad, huor seesz nogle skiönne welbygte *Palatier*, tegte med Kobber; Byen waar da icke meget fast, uden aff Naturen wed Wand och Bierge. Slottet, som er gammelt, dog aff höy och fast Bygning, legger udi Gammel Byen, huor Gaderne ere heel enge, och mange Husze endog grundmuret, dog tagt med Neuer och Torff.

Dend 5 *Iunij* udj samme Aar 1655, om Morgenen der Klocken waar tou, (♏ ✱ ♃ ☉) welsignede osz dend barmhiertig Gud, effter min allerkieriste Hustrues meget

gode och önskelige Forlösrning, med woris fierde Barn och anden Datter. Hansz allerhelligste Naffuen, werre derfor, och for ald anden faderlig Gode, euindeligen æret och priszet!

Dend 12 *Junij* nest effter, bleff samme woris wnge Datter, sin Frelszere *Christo*, wed dend hellige Daab indliffuet, aff hæderlig och höylærde Mand, Mester *Samuel*, Sogen Præst paa Nordre Malm i Stockholm, och det hiemme i Huszet, udj Gesanten Peder Julsz Neruerelsze, saa och hansz Brodersz Jensz Julsz, *Maximiliani* Roszenkrantzisz, och andrisz; och bleff kaldet effter sin Modersz Mormoder sal: Frue Anne Marsuin, och sin kiere Mormoder, *Anne Cathrine Juel.* |: Wj lode ingen Faddere bede, effterszom ieg waar wbekient, och haffde enda iche hafft *Audience* hosz Kongen :| Wed warende Maaltid komb dend fransöske Gesanter ochszaa der till.

Dend 2 *Julij* der effter, om Afftenen der Klocken waar thi, bleff Peder Juel och ieg tillige ophent til Hoffue med *Ceremonie*, hand til at tage sin Affskeed, och haffue dend sidste, och ieg min förste *Audience*, hosz Kongen och Dronningen. Och bleff ieg strax der effter heel well anseet baade hosz Kongen och Raadet, huilchen Yndist ieg och stedtze der effter beholte.

Dend 3 *ejusdem*, som waar anden Dagen, reigste Kongen heel tilig fra Stockholm, ud paa det Tog imod Pohlen, och fulte ieg Hansz May^tt ned til Dalerne, huor Floden laae, som er 4 Mile til Landsz fra Stockholm, (men 12 Mile til Wandsz); der Kongen en Wggis Tid maatte fortöffue effter Winden; imedler giorde ieg en Reysze tilbage til Stockholm, att depeschere mine Breffue med Posten, och komb saa til Kongen igien udj Dalerne.

Dend 7 *ejusdem*, reyste Peder Juel med alle sine Folch, fra Stockholm til Danmarck.

Dend 30 *Augustj* udj samme Aar 1655, fich ieg *Ordre* fra min allernaadigste Herre och Konge, att begiffue mig wed första Leilighed til Wandsz til *Stetin* i Pommern, och siden derfra ud til Kongen aff Suerig.

Dend 7 *Septembris* der nest effter, reigste ieg med Hustrue och Börn, fra Stockholm, (lod allene min *Secreterer* tilbage for at holde *Correspondentz*en fra Suerig wed lige) och tog Landeweyen paa Marckeröd, effterszom ingen Leilighed waar til Wandsz at fremkomme.

Dend 20 udj forn. Maanet, ankomme wj lyckeligen och well til Kiöbenhaffuen; huor ieg en Tid lang forbleff, effter naadigste Befalning och Tidernis Forandring. Och der det sig med min Reysze saa lenge forhalede, lod ieg wnderdanigst anholde om Forloff, at reigsze offuer til Jylland til mit Godtz, paa nogen kort Tid; som och allernaadigst bleff mig beuilget.

Dend 26 *Novembris*, komb ieg, Gud skee Loff, well hiemb til Lundbech igien, med ald min *Svite;* effter wj haffde werret paa trey Dagis Tid paa Willestrup.

Anno 1656.

Den 6 *Ianvarij*, empfangede ieg wnderdanigst Kongelig Befalning, att ieg först skulle reysze paa Hamborg, och saa til *Stetin;* och siden derfra til Kongen aff Suerig, som da waar udi Pohlen.

Dend 5 *Februarij*, begaff ieg mig, i Jesu Naffuen, fra Wiborg paa Reyszen til Hamborg, effterat min Kiereste formedelst min hastig Reysze, mig iche lenger kunde fölge.

[redacted]

Febr.

12. Ankomb ieg till Hamborg.

13. Fick ieg sammestedtz Breff fra Her Cantzler Hr. Christian Thommeszön, att ieg til Hamborg skulle fortöffue effter widere *Ordre* och *Instruction*. Medler Tid bleff ieg angreben aff en hidtzig Feber, (huor aff ieg tou Aar effter huer andre, först paa Lundbech, och siden i Stockholm, waar heel ilde til Pasz); men dend bleff i Tide, wed Gudsz Naade och *Docterens* Hielp forrekommen; saa ieg effter otte Dagis Forlöb, bleff igien fuldkommen *restitueret*.

Martius.

5. Bekomb ieg fra Danmarck widere *Ordre* och *Instruction*.

7. Reigste ieg fra Hamborg.

8. Ankomb ieg till *Lybeck* och reyste anden Dagen derfra igien.

10. Ankomb ieg til Wismar, en sterch Festning och en kiön Stad.

11. Komb ieg till *Rostock*, en temmelig stoer Stad, mest grundmuret paa gammel Maneer; haffuer gode Wolde omkring sig. *Universitetet* söges iche nu saa meget som i forrige Tider; der er nu heel ringe Næring.

12. Derfra til *Demin*, en liden Stad, noget fast.

13. Till *Anclam*, och en liden Stad, ochszaa noget fast.

14. Till *Wckermynde*, och samme Dag til Müsterbourg eller Mützelburg, en Krug.

15. Till *Stetin*, en stoer welbygget Handelstad; er heel fast.

19. Reigste ieg igien fra *Stetin*, udj Selskab med Oberst *Lieutenant de Groott*, *Hugonis Grotij* Sönn, huisz Broder, en Oberst, bleff samme Aar, strax uden for Franckfurt, aff sin egen Tiener ihielskutt bag til; huilchen Tiener strax igien aff denne bleff skudt. Och

[redacted]

waar anlagt, at begge Tienerne skulle ihielskyde huer sin Herre. Strax uden for *Stetin* komme wj fra woris *Convoy* och komme dog allene lyckeligen igiennem Grosz-Pohlen, iche uden störste Liffiusfare. Komme samme Dag till *Stargard.*

20. Fra Stargard till *Retz.*

21. Komme wj ind udj Grosz Pohlen.

22. Till *Crone*, kaldis deudtsch *Crone*, en temmelig stoer Stad, dog ilde bygget. Strax derfra igien til Schneidemüle, eller *Pila* paa Pohlsk.

23.} Till *Peiruschj* och *Wistzocke*, Steder som Landszbyer;
24.} saa och till *Nackel*, som er paa lige Maneer.

25. Till *Bramburg*, en temmelig kiön liden Stad, mesten Deel grundmuret.

26. Till *Thorn* udj Prytzen, en smuck welbygget och temmelig stoer Stad; er heel fast och legger wed Weichselen.

Aprilis. Mile.

1. Fra *Thorn* til *Colmsee*, en heel ringe liden Stad med gandske forfaldne Mure omkring, huor de alle taler Polsk. Besaae der Jeszuiternis Kirche, som er en smuck, stoer och gammel Bygning. 3.

2. Derfra til *Crudentz*, en temmelig skiön liden Stad med dobbelt Mure omkring; haffuer et gammelt Slott, som legger heel höyt. 5.

3. Derfra til *Marienwerder*, en heel liden Stad med en Muur omkring; hörer Churförsten aff Brandenborg till. 5.

4. Derfra igien, och 3 Mile derfra forbj *Stum*, en heel liden Stad med en Muur omkring och en fersk Söe, igiennem nogen Hede til *Marienburg*, 5.
en liden Stad med dobbelt Mure omkring och

[redacted]

Mile.

dybe Graffuer; haffuer ichun wed 213 Gaarde och ohngefehr 400 Borgere, men temmelig store Forsteder. Dend store och fornemmeste Gade er wel bygget, med höye, brede Gange wnder alle Huszene, saa mand der wnder altid kand gaae tör. Besaae der Slottet, som wel er saa wiit begrebet som Staden, og er paa gammel Maneer heel fast, deszlige iche snart er at finde; haffuer trey dobbelte, heel höye Mure och lige saa mange meget dybe, dog törre Graffuer. Paa Enden aff Slots Kirchen sees et meget stoert *Marien*billedt, huor aff Kirchen och Byen saaledis kaldis. Der strax hosz löbber dend Flod *Naugat*, som kommer aff *Weichselen*.

5. Fra *Marienburg* til *Elbingen*, och strax der wed offuer et lidet Fergested. *Elbingen* er en heel sterch och *real* Festning och en nett welbygget Stad. Imellom Speickerne och Byen löbber dend Flod Elbing och löbber udj det Fridske Haff tou Mile derfra. 4.

Effterszom *Canceler* Ochszenstiern sig da opholte til *Elbingen* (som och nogen Tid effter der döde) med det hele *Cancelj* och erwartede Kongens aff Suerig Ankombst med *Arméen* fra *Crakow* och de Steder, effter fra Hans May.^tt haffte mange onde, dog wsandferdige Flyffuetiender; forbleff ieg ochszaa der, da ieg Hansz May.^tt tillige med dend fransöske Gesanter empfangede.

Maijus.

2. Drog ieg fra *Elbingen* til *Marienburg*, huor begge Deris May.^ter, Kongen och Dronningen, sig da opholte.

Mile.

3. Haffde ieg *Audientz* hosz Kongen och Dronningen.

Iulius.

21. Drog ieg igien til *Elbingen*, effterszom *Tractaterne* med de hollendiske Gesanter der bleff forretagne; och Kongen reyste til *Arméen.*

Septembris.

6. Drog ieg fra *Elbingen*, formedelst Pesten der sterch *grasse*rede, til *Brandshoff*, en liden Gaard, 1 Fieringwegsz derfra.

11. Derfra igien til *Frawenburg*, huor ald Hoffstaten 4.
da waar; er en heel ringe Flecke med en gammel Muur omkring; derhosz er et Thum, huor Kongen *loge*rede. Thumkirchen er en heel smuck och stoer Kircke; haffuer 16 wellmalede Altere for de 16 Thumherrer sammestedtz.

12. Haffde ieg *Audientz* hosz Kongen.

October.

25. Drog ieg til *Braunsberg*, en temmelig kiön liden 1.
Stad med gode Mure och Graffuer omkring, formedelst Pest udj mit *Logement*, deraff min Cammertiener och döde.

30. Erholte ieg wnderdanigst min allernaadigste Kongis och Herris Forloff, at motte reysze hiemb til Danmarck.

31. Reed ieg til *Frawenburg* och tog min Affskeed hosz Kongen aff Suerig, som dog holte hart ieg kunde slippe, effter ieg samme Tid haffde worren til Taffel til Frokost; thi Kongen reyste strax til *Arméen*. Ieg loffuede wel at wille komme igien; men formedelst Krigen skede det iche.

Novembris.

3. Reyste ieg fra *Braunsberg* paa en *Canal*, huor en

[redacted]

Mile.

flest trecket Sköiten, til *Passari;* strax derfra 1.
igien paa det fridske Haff till *Pillaw;* er en smuck 4.
Festning aff fire Bollwercke; der hosz en liden aaben Flecke, huor fremmede *logerer* och iche ere ret wel *accommoder*ede; hører Churförsten aff Brandenborg til. Ind- och Wdlobbet er temmelig grundt, saa store och ladde Skibbe uden at losze iche kand gaae der ind.

4. Gaff ieg mig ind paa et holl: Skib imod Afftenen, och komb der med, Gud werre loffuet, lyckeligen til Kiöbenhaffuen dend 6 *Novembris.*

Vdj Kiöbenhaffuen fant ieg min Kiereste och Börnene, Gud werre æret, udj god Tilstand; der wj nogle Wgger forbleffue, effterat ieg allerwnderdanigst haffde giort *Rapport* om min *Negociation* hosz Kongen aff Suerig udj Prytzen. Siden reyste wj tilsammen offuer til Jylland.

Anno 1657.

Dend 11 *Februarij*, begaff ieg mig paa Reyszen fra Lundbeck offuer til Kiöbenhaffuen med min Kiereste; dog först paa Weyen at möde til det berammede Mode udj Odenszee i Fyen. Sammestedtz bleff Krigen imod Suerig sluttet, da ieg allerwnderdanigst *demonstrer*ede Hansz Kongl: May:tt Frid: 3tie dend suenske *Armées* Tilstand udj Prytzen, som paa de Tider waar heel ringe och slett; iche diszmindre forsickrede ieg derhosz, at saa snart Kongen aff Suerig om *Rupturen* med osz waar forsickret, besatte hand Festningerne udj Prytzen, Thorn, Marienburg och Elbingen, och gick med Resten strax lige ad Holsteen til, och sögte woris Armée, forladendis sig paa sine gamble *Officerer* och Knechte, endog hand neppelig kunde bliffue offuer 6000 sterch, til Hest och Fodsz; huorfore mit Raad waar,

[redacted]

mand strax skulle söge Pommern, och der giöre sig fast, förend hand der kunde ankomme; dermed wj Fienden kunde betage iche allene dend Fordeel aff Landt*militien* sammestedtz, men och aff Hamborg och Lybeck. Men andris Tancker ware paa *Bremen*, til woris store Wlycke.

Effter wj nogle Wgger haffde worren i Kiöbenhaffuen, reyste wj offuer til Jylland igien.

Dend 25 *Maij*, begaffue wj osz igien paa Reyszen offuer til Sielland, och komme dend 1 *Iunij* til Kiöbenhaffuen.

Dend 3 *Iunij*, gick Herolden med Trompeter til Swerig, Krigen at forkynde.

Dend 3 *Iulij*, droge wj fra Breigentwed til Winding, som ieg aff Gunde Roszenkrantz paa et Aarstid, for 1000 Rixdlr: haffde forpachtet. Sammestedtz wdstod ieg en stoer Siugdomb aff en *maligne* Feber, da *Doct.* Krug paa Soröe mig lyckeligen *cur*erede, endog hand haffde slett Forhaabning. Der ieg begynte noget at komme mig igien, reyste wj for Pestens Skyld til Breigentwed.

Dend 21 *Septembris* udj samme Aar 1657, et *Qvarteer* effter 6 om Morgenen, der Solen opgick, bleff min Hierte allerkieriste Hustrue naadeligen forlöst paa Breigentwedt, och med en Datter mildeligen welsignet; Guds allerhelligste Naffuen werre derfor euindeligen æret och priset!

Dend 25 *Septemb:* nest effter, bleff samme woris wnge och tredie Datter och fembte Barn christnet udj Capellet paa Breigentwed, fremborret aff sin Mormoder, och kaldet *Merrette Marie* effter sin Moders sal: Farmoder, Frue Merrette Grubbe, och sin sal: Farster Frue Marie Juel, Erick Grubbis til Tiæle. Gud lade hende leffue, och dennem effterslegte, til sit allerhelligste Naffuens Ære! Samme

woris wnge Datter er föd wnder ♋ Krabbens Tegen, och ♂ *Martis Planet*, saa och □ *qvadrat: aspect*.

Dend 24 *Novembris*, reyste ieg och min Kieriste fra Breigentwed offuer til Lolland, hendis gode Fader och Moder paa Halsted Closter, som hand da naadigst waar medforleent, att besöge.

Dend 1 *Decembris* komme wj igien til Breigentwed fra Halsted Closter.

Dend 14 *ejusdem*, waare wj hosz Byrge Roszenkrantz paa Ottestrup, samme Gaard at besee.

Dend 16 *ejusdem* ware wj paa Sögaard.

Dend 18 *ejusd:* droge wj fra Sögaard igien til Kiöbenhaffuen.

Dend 22 *ejusdem*, sluttede ieg fuldkommen Kiöb med Byrge Roszenkrantz om Ottestrup Gaard og Godtz, som tilsammen kostede 9500 Rixdlr., vdj Mening dend at beboe wed warende Krig, och naar Gud gaff dend önskelig Fred, at mand sickerligen kunde werre udj Jylland, dend da igien at selge och affhende, efftersom Kiöbet der paa da waar lidelig, saa som Sællandsk Godtz paa de Tider waar udi temmelig Priisz.

Dend 24 *ejusdem* reyste wj igien fra Kiöbenhaffuen til Breigentwed.

Dend 27 *ejusdem* reyste wj atter igien ud til Kiöbenhaffuen, til sal: Hoff Marskalch *Pentz*is Begraffuelsze; och anden Dagen tilbage igien; dog begaffue wj osz kort der effter til Kiöbenhaffuen igien.

Anno 1658.

Dend 14 *Februarij*, effterat formedelst dend wsædwaanlige meget haarde Winter, Kongen aff Swerig med sin hele *Armée* waar kommen offuer liszen fra Jylland

til Fyen, och derfra offuer det store Belt til Lolland och Falster, och siden til Sielland, huor woris Gesanter mötte hannem udi Wordingborg; men formedelst de haarde *postulata* motte begiffue sig tilbage igien til Kiöbenhaffuen; och Tindingerne nu waare ankommen, at den suenske Konge med sin *Armée* stod ichun tou Mile her fra Kiöbenhaffuen, ichе langt fra Kiöge Krow; da om Afftenen wed ni slet, bleff ieg ved en *Drawant* tilsagt, at ieg strax skulle komme til Hansz May:tt paa Slottet, huor ieg mig och strax allerwnderdanigst indstillede; da ieg haffde dend Naade, at ieg bleff adspurt om min Mening och wnderdanigste Betenckende, wed disze meget farlige och wformodentlige Tiders *Conjunctures;* huilchen gich der ud paa, at mig siuntis allerwnderdanigst, at een bequem Perszon sich endeligen strax samme Natt att wdsendis med *Creditif* til Kongen aff Suerig, der kunde berede Weyen for Gesanter til at *tractere*, bringe dend suenske *Armée* i saa Maader til at staae stille, och saaledis der wed att winde nogen Tid, baade til att iisze om Floden och andenstedtz, saa och at giöre Anstalt til fornöden Wærn, baade paa Woldene och udj Staden, med mere ieg da haffde allerwnderdanigst at erindre; huilchet altsammen udj störste Naade bleff optagen: och komb der paa een och anden udj Forslag; men det behagede Hansz Kongl: May:tt allernaadigst mig her til att *employere*, efftersom jeg waar wel kient wed det suenske Hoff; det ieg mig och gierne effter wnderdanigst Plicht paatog, ald Fare for Fienden, Wintern och Natten wachtet; och bleff strax min *Creditif* forferdiget.

Samme Natt wed Midnatztid, begaff ieg mig ud aff Staden Kongen aff Suerig at opsöge, *sine salvo conductu* eller nogen forregaaende Tilkiendegiffuelsze om min Ankombst, allene med en kongelig *Trompeter*, (som waar

[redacted]

bange noch) och en aff Kongens *Caner* med tou Heste for. Lycken waar saa god, at efflerat jeg mange Gange wskad haffde weltet i dend meget dybe Snee, huor ingen Wey waar att finde, komb ieg endelig paa dend suenske forlohrne Skiltwacht, iche langt fra Kiöge Krow, uden nogen Musze Parthj at möde; samme forlohrne Skiltwacht, bestaaende i tuende Ryttere, *arresterede* mig strax med *Pistolen* paa Brystet; endtlig reed dend ene til neste Quarteer och hente derfra en Ritmester, som warede lenge noch; samme Ritmester förte mig widere; och bleff ieg saaledis fört fra et Quarteer til et andet, endtil ieg om Morgenen for Dag

Dend 15 *Februarij*, komb til Hoffuetquarteret, huor Kongen waar; der bleff ieg effter lang Töffuen indfört udj Felt Marskalch *Wrangels* Quarteer, som da laae udj Kongens Quarteer; men ieg fant ingen Platz for mig, formedelst alt Gulffuet i Stuen waar bedeckt med soffuendis Mennisker, ligeszom döde Kroppe, saa ieg fordj motte holde Huusz i Brögerszet iblant Rustwogne Kudskene, endtil det bleff fuldkommen Dag; da ieg mig strax wed Hoff Marskalchen lod anmelde, och begierte *Audientz*, som mig och bleff loffuet, saa snart Kongen waar iklæd. Men som det warede noget lenge, brugte ieg dend sædwanlig Frihed, ligeszom ieg enda haffde worren *Resident*, och gick op udj Kongens Quarteer i Forgemachet, huor mig mötte en Deel mine gamble Bekiente, Feldt Marskalch Greff *Wrangel*, Rigens Marskalch Greff Ochsenstiern, och andre, som alle Joge well imod mig; och der ieg bleff Hr: Corfitz Wllfeld wahr i et Cammer der nest wed, trodde ieg ind til hannem, och med faa Ord bad hannem nu i Gierningen at wille lade see, det hand haffde endnu erligt dansk Blod om Hiertet til sin egen och rette Kongis Tieniste, *etc:*

[redacted]

Och effter kort *Repliqve absenterede* ieg mig strax igien fra hannem. Lidet der effter sente Kongen mig Bud, ieg iche wille lade mig Tiden bliffue lang; saa snart hand kunde lade sig ombinde sin Halsztugh, skulle ieg strax komme til *Audientz.*

Strax der effter bleff ieg indledsaget til Kongen, och haffde offentlig *Audientz,* udj hansz Raads och Greff Willfeldsz Nerwerelsze; der effter offuerleffuerte ieg mit *Creditif etc:* Kongen suarede mig sielff meget wel, och gaff sig der effter udj en wiitlöfftig *Discours* med mig; blant andet spurte hand, huor det befalt mig, wj der skulle findis; ieg suarede: for Hans Mayt:s egen Perszon heel well, men at *Sviten* waar noget for stoer. Entlig gaff hand mig et *Recreditif* med et Handbreff til Hansz Mayt: min Herre, och der med tog ieg min Affskeed; effterat ieg haffde bragt til Weye, at *Arméen* skulle udj nogle Dage staae stille, och woris Gesanter strax at komme ud, med de Suenske at *tractere;* som och uden Ophold skede.

Dend 16 *Februarij*, bleff ieg igien allernaadigst om Natten afferdiget med *Crediliv* til Kongen aff Suerig, som da haffde sit Hoffuetquarteer udj Torszlund; och haffde tillige kongelig *Ordre* til woris Gesanter udj Tostrup, som ware Rigens Drost Her Jochumb Gierstorff, och Rigens Raad Hr: Chresten Skeel til Wallöe, at de med mig fortroligen skulle *correspondere*, och mig *communicere* deris *Instruction*, saa och huor wiit Fredtz *Tractaterne* ware *avance*rede, |: thi de störste Poster ware alt affhandlede :| effterszom Hansz Kongl: Mayt: allernaadigst haffde mig befalet, *Tractaterne* det snareste och beste mueligt, tillige med dennem at befordre; derfor ieg först begaff mig til woris Gesanter, som i alle Maader wnderdanigst effterleffuede dend for: Kongl: *Ordre.* Och som

de derhosz gaffue tilkiende, at der det meste alt waar affhandlet, fremkomb dend franske *Ambassadeur* som *Mediator*, och foregaff at de suenske Gesanter, som waare Her *Corfitz Wlfeld* og Hr: *Steno Bielcke*, der *loge*rede udj samme Gaard, som woris Gesantere udj waare, *prætendere*rede endeligen udj rede Penge 200000 Rixdlr: som er tou Tdr: Guld; och at der woris talede om 100000 Rixdlr: formeente hand de Suenske ingenlunde skulle wille der imod tage. Jeg derfore gaff tilkiende, at ieg noget særdelis hosz Kongen aff Suerig haffde at *negotiere*, huorfore ieg bad woris Gesanter, intet der paa wille *offerere*, förend ieg komb tilbage igien fra Kongen, saa wille ieg, som aff mig sielff, der om *sondere* Kongens endelige Mening; det de sig lode welbefalde.

Dend 17 *Februarij* om Morgenen tilig, effterat ieg haffde *confereret* med woris Gesantere, begaff ieg mig strax hen til Kongen aff Suerig; och effter erlangte *Audientz* och god Suar paa det ieg haffde at *proponere*, begynte ieg at tale med Hansz May:tt om Freden; och wed denne *Occasion* om de begierte tou Tönder Guld, brugendis alle de *Motiver*, ieg kunde optencke til denne haarde *Prætensions* Affstaaelsze; endelig effter en lang *Debatt pro et contra*, sagde Kongen disse Ord: ieg weed iche huorledis det er, ieg kand iche sige Offue Juel ney, och saa beuilgede at paa samme tou Tönder Guld ey mere skulle *prætenderis*; men begierte saa der imod *Tractater*nis hastige Endskab. Jeg loffuede min Flid at giöre, det endnu denne Afften woris *Concept* der om, til de suenske Gesanter skulle worde offuerleffueret. Der ieg nu her paa wille tage Affskeed, sagde Kongen til mig: haffuer hand affsnacket mig tou Tönder Guld, kand hand sagt en Gang faa Mad med mig derfor; ieg tackede underdanigst, och

erindrede om Tiden der wed at forsömme, som waar kostbahr; dog haffde Hans May:tt naadigst at befale, ieg wille gierne i Morgen igien opwarte Hans May:tt om saa meget da kunde erholdis som denne Gang; der wed hand fich en god Latter; och sente hand strax sin fornemste *Secreterer* Ehrenstein til sine Gesanter, at de ey widere skulle *prætendere* paa de tou Tönder Guld, som ieg siden formerckte de ey ware wel til Freds med.

Effter fuldente Middagsz Maaltid, huor noget bleff drucket, tog ieg min Afskeed och forföyede mig til woris Gesanter igien, paa woris *Concept* til Freden med Flid at arbeide.

Een Times Tid effter min Ankombst, komb Oberskiencken van der Wisk, som blant andre waar Gesanterne medgiffuen til Opwartning, och berettede at de suenske Gesanter lodde forspende deris sex huide Heste, udj Mening at bryde *Tractaterne;* der de nu sadde i Wognen och skulle woris Dör forbj, gich ieg ud til dennem, begierendis at wide Aarszagen til deris Affreysze; de suarede mig, fordj hosz osz sögtis allene Ophold och ingen Endelighed; derfor wille de effterleffue deris *Ordre.* Jeg *repliceerede*, at ieg nu komb fra deris Konge, som sin Begierlighed til Fred lod see, ved tou Tönder Guldsz Affstaaelsze; wille de nu sielff bryde *Tractaterne*, foruden ald Aarszag, stod det dennem frit for, men wille komme paa deris egen Forsuar hos deris Herre; wj wille haabis, at Gud skulle det lade skee for woris Beste; men wille de haffue *Patients*, da skulle woris *Concept* dem bliffue tilstillet, inden de lagde sig til at soffue denne Afften; det de holte for wmueligt.

Endelig stigede de ud aff Wognen, och ieg förte dem ind til woris Gesanter; siden effter en liden Sambtale ginge de igien udj deris egne Wærelszer; da ieg bad

[redacted]

dennem deris *Concept* forferdige; effter woris skulle de ey töffue.

Derpaa opsatte wi woris *Concept*, saa det, samme Afften, som ieg haffde loffuet, wed nj slett, bleff de suenske Gesanter tilstillet. Wed Midnatsztid der effter bleff igien ochszaa det suenske *Concept* offuerleffueret til Hendrich Müller, som Gesanterne opwartede, da Hr: Chresten Skeel och ieg haffde lagt osz tilsammen i woris Klæder paa noget Straa, og Rigens Drost laae udj en Seng, thi hand war plaget aff Podagel.

Anden Dagen dend 18 *Februarij* for Dag, toge wj det suenske *Concept* for osz, och imod woris *confer*erede, da *Essentialia* ware wel de samme, men Maaden och Stilen waar heel *different*, och udj de Suenskis *Concept* saa haard, at woris Gesanter tuifflede fast om en god Wdslag. Jeg erböd mig der paa at wille *conferere* med de suenske Gesanter om alle Poster, och der effter aff begge *Concepter* giöre eet, som ieg wille forhaabe, de paa alle Sider skulle werre wel til Fredsz med; huilchet woris Gesanter sig lode wel befalde.

Samme Morgen, effter ieg haffde holdet en lang Conferentz med de suenske Gesanter, lode wj for osz komme dend danske och suenske *Secreterer*, som skulle huer paa sit Sprog strax skriffue et *Concept*, ligeszom ieg dennem *ex tempore* wille tilsige, aff begge *Concepter*, haffuendis det ene i dend ene, och det andet i dend anden Haand, och det udj begge woris Gesanters Offuerwerelsze; och naar noget wichtigt och tuiffuelachtigt forrekomb, *confer*erede ieg först med de suenske Gesanter der offuer, for at bringe dennem i en Mening med woris. Der saaledis dette *Concept* waar ferdig giort aff de tuende andre, tilspurte ieg woris Gesanter, om de paa Hansz Kongl:

Mayts Wegne, waare saaledis i alle Maader der med til Fredsz; der til de gaffue deris fuldkommen Sambtycke, men tuifflede om de Suenske der med skulle werre fornöyede. Dend suenske *Secreterer*, som iche saa hastig kunde *imitere vocem dictantis*, begierede en liden Tid det at reenskriffue paa suensk, som och strax skede. Der effter *confere*rede ieg igien med de suenske Gesantere der offuer, som waare i alle Maader til Fredsz med det opsatte *Instrument*, huilchet och strax derpaa bleff aff alle Gesanterne wnderskreffuet sammestedtz udj Tostrup, for: Dag dend 18 *Februarij*, lidet offuer Middag. Derpaa begaff ieg mig strax fra Gesanterne igien til Kiöbenhaffuen, om alting at giöre allerwnderdanigste *Relation*. Det er wærdt at *observere*, det de suenske Gesanter udj dend Hast iche *observe*rede, at wj indförte Trundhiembs Ampt i Steden for Thrundhiembs Stifft, der wnder Norlandene ware med begrebne, huor med Kongen aff Suerig waar heel ilde tilfredsz, och sig der med imod mig lod forstaae, der ieg strax effter, tredie Gang hos hannem haffde *Audientz* for noget sehrt at forrette, huor paa ieg och fich god Suar; men det waar alt wnderskreffuet, och fordj motte der wed forbliffue. Siden bleff samme sluttede *Tractat*, fuldkommen udj Roskilde paa nogle Wggers Tid wdarbeidet wed Gesanterne.

Der effter fortröd Hansz Kongl: Mayts meget der paa, at woris Gesanter haffde wdloffuet til Kongen aff Suerig, iche allene 2000 til Hest, som wel kunde bringis til Weye, men end ochszaa 2000 til Fodtz, som ingenlunde kunde mistis uden störste Skade och Fare; wille derfor allernaadigst ieg mig igien til Kongen aff Suerig skulle forföye, om iche noget *Temperament* kunde findis, angaaende disze 2000 Mand til Fodsz. Jeg wnderdanigst der imod forre-

gaff, at Wnderskriffuelszen wille holdis och efflerkommis, til med Kongen aff Suerig waar mest forlegen for Fodfolck, och andet mere ieg der hosz wnderd: forrebrachte, derfore ieg iche kunde werre forsichret om nogen god *Succes* her udinden. Men derszom ieg endeligen skulle forsöge det der paa, wille mit *Creditif* oprettis om noget andet, at ieg her om kunde handle paa min egen Haand; thi da waar det iche saa *disreputer*lig at faa en *Refüs*; ieg skulle dog noch giöre mit Beste; men derszom intet kunde erholdis, mig da ingen Wnaade motte tilwendis.

Der paa begaff ieg mig saa til Kiöge, huor Kongen aff Suerig da waar, och komb strax til *Audientz*, fich och god Suar paa det, ieg effter mit *Creditif* haffde att *proponere*, som iche waar aff synderlig *Importantz*. Der effter begynte ieg, som aff mig sielff, at tale om dend Wmuelighed, disze 2000 Mand til Fodsz, wed disze Tiders Tilstand att til Weye bringe; Kongen der imod wiitlöffteligen *demonstrer*ede, huor höyligen de ware hannem fornödne. Endeligen med stoer Möye erholte ieg, at endog det waar beuilget och wnderskreffuet, skulle dog disse 2000 Mand til Fodsz iche bliffue fordret. Der med effter holte Taffel och empfangen *Recreditif*, begaff ieg mig tilbage igien til Kiöbenhaffuen, at giöre allerwnderdanigste *Relation*, som udj störste Naade bleff optagen.

Kort der effter bleff ieg atter skichet til Kongen aff Suerig, som da waar udj Ringsted, noget sehrt hosz hannem att forrette, som waar dend fembte Gang wed warende *Tractater*; och forrettede mit Ærende baade da och altid tilforn saaledis, att wed min Tilbagekombst Deris May^{ter} allernaadigst mig tackede, och om ald kongelig Gunst och Naade blideligen forsickrede.

Dend 2 *Martij*, bleff Hr: Hendrich Bielcke, Rigens

Vice Admiral, och ieg allernaadigst befalede, att reysze til Roskild til Kongen aff Suerig, huor hand da waar, Hansz Mayt att opwarte och geleide till Frederichszborg.

Dend 3 *ejusdem* en Onszdag, möttis begge Kongerne paa Marcken noget fra Frederichsborg, och haffde woris Konge tuende *Regimenter* til Hest hosz sig, och med Kongen aff Suerig fulte allene et *Regiment* til Hest. Der wj komme saa nehr, at dend suenske Konge bleff woris Konge wahr, stigede hand ud aff sin *Caros*, och wj, som sadde hos hannem, fulte effter; der med ginge begge Kongerne mod huer andre, och omfauffnede hin anden; siden satte Kongen aff Suerig sig udj woris Kongis *Caros*, och fore saa tilsammen til Frederichsborg. Medlertid lode sig da mangfoldige Trompeter och Hehrpaucker lystig höre.

Effterat Kongen aff Suerig haffde werret en Dag offuer paa Frederichsborg, och werret heel fortrolig med Hans Mayt woris Konge, wed nogle *particulieres Conferentzer*, som warede offuer en Time huer Gang, och alting waar gaaen meget lyckelig, herlig och well aff, skiltis Deris Mayter fra huer andre

Dend 5 *ejusdem*, och bleff Kongen aff Suerig aff woris Konge ledsaget en Fjerding Wegsz fra Frederichsborg; siden effter tagen Affskeed, fulte Rigens *Vice Admiral*, Hr: Hendrich Bielcke, och ieg, med Kongen aff Suerig till Helsingör; och effter Hans Mayt haffde sammestedtz holdet Afftensmaaltid til *Jonas* Tolders, huor hand bleff *defray*eret, begaff Hans Mayt sig samme Afften offuer Wandet til Helsingborg, da alle Styckerne paa Croneborg bleffue fyrede. Och effter Hansz Mayt med mange *Complimenter* och störste Erbiudelsze, haffde fra osz wed Stranden taget Affskeed, reyste wj tilbage igien til Kiöben-

haffuen. Huer aff osz bleff *regaleret* med en smuck stoer Diemantz Ring., med een Taffuelsteen udj.

Dend 13 *Martij* der nest effter, forleehnte Hansz Kongl: May:tt, min allernaadigste Konning och Herre, mig allernaadigst, for min lange och trou Tieniste, med Mariagger Closters Lehn, til nestfölgende *Philippi Iacobi* Dag att antræde.

Dend 12 *Aprilis*, kallede Gud fra denne Jammerdall, til sit euige Rigis Herlighed och Glæde, min Kierestis nu salig Fader, Welb: Frederich Wrne til Breigentwed och Kragerup, udj Kiöbenhaffuen i sin egen Gaard paa Kiöbmaggergaden, der Klochen waar 12 om Natten. Gud glæde hans Siell euindeligen udj sit Rigé!

Dend 15 *ejusdem*, effter allerwnderdanigst empfangen Kongelig *Ordre* och *Creditif*, begaff ieg mig paa Reyszen fra Kiöbenhaffuen til Gotenborg, huor Kongen aff Suerig da waar, och komb dend Afften ichon til Kroffuet.

Dend 16 til Helsingborg, och motte slæbe Baaden langt offuer Iiszen; kunde dend Dag iche komme widere, fordj huercken Heste eller Wogne ware at bekomme.

Dend 17 derfra til Bodtz til Halmstad, 9 Mile.

Dend 18 derfra igien med en Boed, (thi der ey heller kunde faaes enten Heste eller Wogne) til Falckenburg, 4 Mile. Kunde dend Dag iche komme widere for Modwind.

Dend 19 fra Falckenburg med Wogne, som wi finge paa Landszbyerne, til Warbierg, 3 Mile; huor huerchen Heste, Wogne eller Bodde waare at bekomme, men motte haffue Bud en halff Miil ud paa Landet, effter tou smaa Fiskerbodde, huor med wj samme Afften begaffue osz paa Weyen til Gottenborg. Men som det graaede noget med Modwind, och Landet derfor saa och for dend mörcke Natt och Klipperne iche wel kunde sögis, motte wj legge an

wed en Bundegaard, om Midnatztid, 2 store Mile fra Warbierg, huor intet waar at bekomme; och ware wj iche uden Fare.

Dend 20 derfra igien udj Dagningen, med en sterck Modwind, til en anden Bondegaard, 3 heel store Mile, huor intet waar at faae. Dend, som mig der skulle berre i Land, falt omkring med mig, formedelst Quægsand, paa een Allen Wand.

Dend 21 derfra igien udj Dagningen, med en heel sterch Storm och Modwind, saa mand neppelig kunde rou, men motte tage een Söe ind effter dend anden, till *Gottenborg*, med stoer Möye och Arbeid. Och samme Dag lod ieg mig strax hosz Kongen anmelde.

Dend 22 *ejusdem*, bleff ieg opfört om Formiddagen till *Audientz* hosz Kongen; och om Efftermiddagen hosz Dronningen.

Dend 23 nest effter, holte ieg *Conferentz* med trey der forordnede suenske *Commissarier*, och det nogle Dage *continue*rede.

Dend 30 *ejusdem*, haffde ieg effter Begiering *privat Audientz* hosz Kongen; men der ieg mig lidet omsaae, i det ieg talede, bleff ieg Rigens Raad och Feldtzeugmester Greff Steenboch wahr, som kuckede frem bag Tapezeriet, der med ieg mig dog aldelis intet lod mercke. Til denne *privat Audience* gaff mig Aarszag noget sehrt, som Kongen waar bleffuen, endog falskeligen, forrebracht, Hansz May^{tt} saadant at betage, som och her wed skeede.

Dend 2 *Maij*, waar ieg med flere til et stort Giestebud hosz Rigens Marskalch Greff Ochsenstiern.

Dend 3 *ejusd:* begierte ieg Affskeedsz *Audience.*

Dend 4 *ejusdem* bleff ieg opfört til *Audientz* hosz Kongen och Dronningen, och der med tog min Affskeed

hosz begge Deris May[ter]. Efflerat ieg Afftenen tilforn waar bleffuen *regaleret* med Kongens *Contrafey* udj et smuckt stort Diemantz Smycke, hengendis udj en skiön stoer Guldkiede. Samme *Contrafey* waar mig tilforn, paa Weyen til Helsingör naadigst loffuet mig at skulle sendis, fordj ieg i nogle Aar haffde worren *Resident* wed det Kongl: suenske Hoff, saawel udj Suerig, som udj Prytzen wed warende polske Krig; huilçhet skede der ieg wnderd: tackede for dend naadigst *offererte* Ring.

Dend 5 *ejusdem* begaff ieg mig fra *Gottenborg* igien til Wandsz med en temmelig stoer Bood, lige til Helsingör, och haffde en god dog heel sterch Wind, saa wj wnder Kullen nehr haffde kuldseiglet.

Dend 6, ankomb ieg om Formiddagen til Helsingör, och reyste samme Dag derfra til Kiöbenhaffuen.

Komb saa tilig noch til min kiereste sal: Faders Begraffuelsze, som udj nogle Dage offuer dend *ordinarie* Tid opholtis for min Skyld.

Giorde saa hosz Hans Kongl: May[tt] min allernaadigste Herre, allerwnderdanigste *Relation* om ald min Forretning; och derhosz forsickrede, at dend suenske Feldt Marskalch *Wrangel* haffde faaet *Ordre*, at derszom hand iche alt haffde quiteret Sielland, med det suenske Folck her laae udj Landet, da skulle hand fremdelis her bliffue der medstaaendis, endtil widere *Ordre;* men diszbedre, som hand alt der med waar gangen offuer til Fyen, kunde hand iche derfra gaae her offuer tilbage igien, att iche der wed skulle giffues Aarszag til Misztancke.

Dend 27 *Iunij*, begynte mand atter med mig at *tractere*, om Gesantzwiisz att gaae til Kongen aff Suerig, som da waar udj Holsteen til Gottorp, och tillige til Hern aff Holsteen og Gottorff.

[redacted]

Der effter bleffue mine *Creditiver* til dennem begge forferdigede, och alting til denne Reysze med mig klar giort. Och bleff mig til Opwartning medgiffuen tuende Hansz Kongl: May^{tts} Hoffjunckere, nemlich *Christian Lindenow*, der skulle haffue min Kierestis Syster, och *Baron* Mouredtz von Podebusk.

Dend 30 *Junij*, begaff ieg mig i Gudsz Naffuen, med dennem och anden *Svite*, paa Reyszen imod Afften til Roskild.

Anden Dagen, som waar dend 1 *Iulij*, til Kraggerup, huor ieg lod min Kiereste.

Dend 2 *Iulij* fra Kraggerup til Corszöer, och strax derfra igien offuer Wandet til Nyborg.

Dend 3 fra Nyborg til Foborg, och strax igien derfra offuer til *Alsen* med en Skude, och komme

Dend 4 til en Mölle der paa Landet; strax derfra igien til Synderborg, och samme Dag til Glychszborg, och saa endnu dend Dag til Flenszborg.

Dend 5 *Iulij*, fra Flenszborg til *Gottorff*, da ieg mig strax wed een aff mine Herremend lod anmelde.

Dend 6 *ejusdem*, blev ieg ophent paa Slottet at *logere*, och da strax haffde *Audientz* hosz Hertzugen och Hertzuginden, Kongen och Dronningen, strax effter huer andre.

Med den gottorffiske *Canceler Killeman* haffde ieg et Pahr *Conferentzer* paa Hertzugens Wegne; men Kongen aff Suerig gaff mig altid sielff Suar paa det, ieg haffde hannem at *proponere*, med idelige store och gode Löffter, om Hansz May^{tts} min allernaadigste Kongis och Herris Landers och *Provinciers Evacuation;* som dog intet paafulte, uden *Rupturen* kort der effter, som mand alt da gick schwanger med. Der om ieg och fattede störste *Soupcon*, særdelis af en *Discours*, Kongen förte offuer Taffel, da hand *mentione*rede om Hollendernis Wdrystning til Söesz,

sigendis derhosz, at hand dennem skulle möde; til dend Ende haffde hand alt giffuet *Ordre* til sin Flode, at samble sig udj Kihler Haffuen; det ieg wel *observerte*, och *replicerte* kort derpaa: Huorledis Eders Maytt udj Kihler Haffuen? inden dend Tid skal io baade dend och alle min allernaadigste Kongis och Herris Lande, huor endnu er suensk Folck, effter *Tractaterne* werre aldelis *evacuerede*. Da fornam Kongen for meget at haffue talt, och wille gierne rou i Land igien, sigendis noget stammendis, |: som hand gierne pleiede, naar sligt forrefalt :| hand meente iche saa lige Kihler Haffuen, men *Wismar*, eller huor Winden sig wille föye. Spurte mig derhosz, huad ieg meente om de Hollenders store *Armatur* til Söesz; ieg suarede, at effter min Mening skede det allene for at *facilitere* deris *Tractat* med Hansz Maytt om deris *Negotier*, wed Kaarden udj Haanden, som de gierne pleier. Men ieg forglemte iche det, som först bleff talt, der om at giöre allerwnderdanigst Erindring wed min Hiembkomst.

Dend 8 *Iulij* reyste Kongen aff Suerig, med Dronningen och hele *Svitte* fra Gottorff til *Oldeslo;* och effter Affskeeds *Audientz* hosz begge Deris Mayter gaff ieg dennem Geleid noget ud paa Weyen, tillige med Hertzugen; med hannem ieg och fulltis tilbage igien.

Dend 9 *ejusdem*, tog ieg Affskeed hosz Hertzogen, Hertzoginden, de wnge Herrer och Fröckenerne; drog saa der effter ned i Loszamentet paa nogle Timers Tid.

Dend 10, drog ieg fra Gottorff paa Hiembweyen til Flenszborg, skreff derfra med Posten til min allernaadigste Konge, och reyste saa strax samme Dag igien till Toldsted.

Dend 11, derfra igien till Middelfart.

Dend 12 fra Middelfart til Nyborg.

Dend 13 fra Nyborg offuer Wandet til Ringstedt.

[redacted]

Dend 14 derfra och til Kiöbenhaffuen, da ieg iche fant Hansz May:tt der, men waar paa Hirskholm.

Dend 15 *ejusdem*, drog ieg med Rigens Hoffmester Her Jochumb Giersztorff til Hirskholm; der ieg giorde allerwnderdanigst *Rapport* om ald min Forretning, och forgiette iche derhosz, huis ieg haffde *observ*eret; raadde och derhos io för io heller at slutte med de suenske Gesanter om dend *ostindische* Trætte, i huad det och skulle koste, paa det wj i saa Maader kunde faa Henderne fri, och Kongen aff Suerig *oblige*ris effter Löffte Hansz May:tis Lande gandske at quitere; siden naar det waar skeet, kunde man effter Tidernis *Conjunctures* giöre huisz tienligst erachtedis. Hansz May:tt lod sig udj Naade alt saadant meget wel befalde, och effter Taffel waar holden, da Hansz May:tt waar ret lystig och drack osz temmelig til, befalede Hansz May:tt Rigensz Hoffmester sig strax at forföye til Kiöbenhaffuen och tage mig med sig, och om mueligt endnu inden Afften holde *Conferents* med de suenske Gesanter, och slutte med dennem paa dend Maade, som ieg haffde sagt.

Wj komme samme Afften til Kiöbenhaffuen, men ingen *Conferents*, huerchen da eller anden Dagen bleff holden med de suenske Gesanter; huad siden skede, weed ieg iche, thi ieg ey waar derhosz.

Otte Dage der effter, tog ieg mig dend Dristighed Hansz Kongl: May:tt allerwnderdanigst at erindre igien om *Tractaternis* Slutning med de herwerende suenske Gesanter; thi ellers waar storligen at befrychte, det Kongen aff Suerig skulle tage en fremmet och for osz farlig *Resolution;* det dend suenske *Ambassadeur* Hr: *Steno Bielcke* sig offentlig lod med forlyde, att hans Herre ey andet kunde giöre, end söge sin Sickerhed, effterszom Ordene

gich, de Keyserlige, Pohlnske och Brandenburgiske ware udj Anzug, huilchet ieg derhosz erindrede. Och önskede ieg fordj mand strax med de Suenske wille slutte, at de suenske *Troupper* kunde komme til att *marchere* ud aff woris Lande, och sig siden *engagere* med dend fremmet Macht, der sagtis at skulle komme; der effter kunde wj tage woris *messures*, som tienligst och gaffuenligst kunde erachtis, naar wj ware Mestere aff woris egne Lande. Derpaa lod Hansz May:t strax til sig ophente Rigens Hoffmester, och befalede hannem uden lenger Ophold at slutte *Tractaterne* med de suenske Gesanter, och der paa at giöre en Ende.

Men som woris *Deputer*ede klagede ochszaa hart offuer de Suenskis *Tergiversation*, och berettede at de haffde tilbödet dennem *carte blanche*, huad de derpaa med Billighed wille skriffue och begiere, wille de indgaae, huilchet dog intet kunde fruchte; bleff saa dend Gang enda intet aff *Tractaterne*.

Nogle Dage der effter, der ieg fornam det til ingen Ende kunde komme med *Tractaterne*, begierte ieg allerwnderdanigst Forloff at motte reyse offuer til Jylland, til mit Ampt Mariaggerskloster, Hansz May:ts Wndersaatter der boende, til Forsuar och Gode, effterszom ieg waar nogenledis kient iblant de suenske *Officerer;* det mig och allernaadigst bleff beuilget. Och derpaa tog ieg allerwnderdanigst Affskeed, bedendis derhosz wnderdanigst, at Hansz Kongl: May:t sig naadigst wille erindre, om huisz ieg tilforn haffde angiffuet at haffue hört aff Kongen aff Suerig hansz Mund offuer Taffel til Gottorff; saa at naar det hörtis fra Hansz May:ts *Ministres* der ude, at Kongen aff Suerig samblede sin Flode udj Kibler Haffuen, da motte Hansz May:t werre forsickret, at hand der med gich lösz

[redacted]

paa Sielland, saa sant ieg wille achtis for at werre en trou Tiener aff Hansz May^{tt} *etc:* Derpaa laffuede ieg mig til Reyszen.

Dend 27 *Julij*, reyste ieg med min Kiereste, saa och hendis Moder och Syster, fra Kiöbenhaffuen til Ottestrup.

Dend 28, derfra igien til Kraggerup.

Dend 30 *Iulij*, drog min Moder Frue Karren Arenfeld, och Syster Jomfrue Anne Wrne, fra osz igien till Kiöbenhaffuen. Men ieg och min Kieriste achtede en otte Dagsz Tid at bliffue paa Kraggerup, alting der igien effter Krigen at sette udj Laffue, til woris Wlycke; thi

Dend 7 *Augustj*, en Löffuerdag, som ieg achtede at wille haffue reyst derfra Mandagen nest effter, komb en meget hastig och wformodentlig Tiding, at dend suenske *Armée* med dend hele suenske Flode skulle samme Dag werre ankommen for Corszöer, at de och satte flux i Land, baade aff Rytteri och Fodfolck, och at dend suenske Konge med Feldt Marsckalch *Wrangel* ware sielff derhosz tilstede.

Jeg afferdigede strax min Fougedt Suenning, at indbringe det snareste mueligt wisze Kundskab her om, effterszom hand tilforn haffde worren Soldat. Men disz werre Tindingerne ware alt for wisze, och ligeszom det waar sagt; och lagde hand dette der til, att Greff Tott waar alt gaaen forbj med 3000 Heste lige ad Kiöbenhaffuen; och at de Suenske optoge offuer alt baade Sogne Ryttere och alle de Heste, de kunde offuerkomme.

Effter saadan Beskaffenhed, da ieg saae Weyen til Kiöbenhaffuen mig at werre formeent, uden ieg wille falde Fienden udj Henderne; motte ieg wgierne *resolvere* mig til, med Kone och Börn at bliffue, som ieg waar. Och fordj strax at wdsende min Fougedt om *Salveguarde*. Medlertid giorde ieg god Anstalt imod Plynderparthier, och

opförte mine Heste, saa och Sogne Hesten, som waar udj Kraggerup Bye, ind paa Borgegaarden; lod opdrage Windbrouen, och holde god Wacht aff Spiret.

Anden Dag dend 8, komme tuende suenske Ryttere til Kraggerup Bye, Sogne Hesten at affhente; men forgieffuis, thi dend waar alt paa Gaarden.

Dend 9 *Augustj* fich ieg effter Anmodning, baade *Salveguarde* och *Salveguarde* Breff fra dend suenske Rigsz *Admiral* och Feldt Marsckalch *Wrangel*.

Nogle Dage der effter komb her til Kraggerup et Muusze Parthi, som ieg det holt for, aff femb Ryttere, der fremwiiste en liden *Ordre* eller Zeddel, som iche aff nogen waar wnderskreffuen, at de strax skulle fangen med sig före Fougden paa Kraggerup, ud til Leyren for Kiöbenhaffuen. Jeg lod deris Heste komme udj Stalden, och dem op paa Gaarden i Borgestuen, huor ieg dem wel lod *tractere*, berettendis derhosz, at der waar tuende Fougder, min och Söster Jomfrue Anne Wrnis, men ingen aff dennem hede saaledis, som deris Zeddel omformelte, effter huilchet Naffnen ieg ingen Fougedt wiste at fly dennem. Men de puckede meget; endtlig der de bleffue beskienckede, bemechtigede ieg mig deris Gewehr, de haffde hosz sig leggende, och lod dem sige, at ieg dem wed min *Salveguarde* och Folck, wille lade före ud til Leyren, for at wide dend rette Sandhed her om, och at det iche skulle bliffue der wed, om de fremförte en sielff-giort *Ordre*. Wdj Begyndelszen truede de meget, omsider *accorderede* de, at motte de faa deris Gewehr igien, wille de ride hen och sig bedre her om *informere*. Jeg quantzwiisz lod tegne deris Naffne, wiiszde dem, huad Gewehr och Folck ieg haffde at tage imod saadanne Marode-Brödre med, och waar saa der med tilfreds; lod dem saa led-

sage wed mine Folck ud igiennem Kragerup Bye och mit Birck. Der med rede de bort och komme aldrig mere igien; ieg och waar wel tilfreds, at ieg bleff aff med dennem.

Dend 21 *Augustj* om Afftenen sildig, komme til Kragerup 13 Polacker, der iblant en Deel Officerer. Jeg gich sielff ned til dennem i Ladegaarden, huor de wiiste mig richtig Ordre, at Kraggerupgaard och alt Godtz waar deris *General Major Koretschy*, som haffde paataget sig for Kongen aff Suerig at wærbe et *Regiment* Polacker, *assigneret*; och at hand haffde wed 60 *Officerer* hosz sig, som alle aff Gaarden motte wnderholdis. Jeg lod dem komme op paa Gaarden paa dend store Sall, och der *tracte*rede dem det beste ieg kunde, och slugte medlertid Lyszet i mine egne Werelszer. De wille endelig alle *loge*re paa Gaarden aff Frycht for Snaphaner; men endelig fich ieg dem ned i Byen med deris Heste, samme Afften, effter giorte Forsickring for Snaphaner. Men een aff dennem, som skulle werre *Salveguarde* her paa Gaarden, hand bleff her med sin Hest; och dend forrige *Salveguarde* komb anden Dagen, effter empfangen Betalning, bort igien. De andre bleffue nogle Dage udj Byen, der ieg motte wnderholde dem med Öll och Mad fra Gaarden.

Siden motte ieg wggeligen sende fra Kraggerup til Helsingör wed 14 Mile, elleffue Wogne med Öll och atskillig *Proviant*, til *General Major Koretschy*, huor hand laae udj Quarteer, effter hans Opskrifft; som altid aff hans Polacker bleff hen *convoyeret*, men iche tilbage igien; saa der offuer gemeenligen bleff med alle borte, een, tou, ia wndertiden trey Wogne, baade med Heste och Karl.

Foruden ald denne wgelig *Proviant*, begiertis huor

Wgge til *Contribution* 80 Rixdlr: i rede Penge og 3000 Rixdlr: til Brandtskatt aff Gaard och Godtz.

Och endog ieg heel wel wdj Prydtzen wed det suenske Hoff waar bleffuen kient med denne samme *General Major Koretschy*, som mig der offuer tilskreff meget höfflige Breffue; saa waar hand iche disz mindre wed ald denne Höfflighed meget haard att handle med.

Det bleff mig ochszaa paa anden och tredie Haand tilkiende giffuet, at ieg mig sielff for denne haarde Medfart haffde at tacke, fordj ieg mig iche wille indstille til Opwartning hosz Kongen aff Suerig, som Hr: Hannibal Sehstedt giorde, særdelis der hand reyste mig paa en Miil Wegs nehr forbj wed Slagelsze. Huisz ieg det haffde giort, (som ieg ingenlunde wille, imod dend wnderd: Plicht, ieg waar min egen Herre och Konge skyldig) da haffde ieg iche allene faaet alt mit eget Godtz, men och mine neste Wenners, fri for ald *Contribution*, Durchzug och anden Besuæring.

Jeg skreff saa til Hr: Hannibal Sehestedt, hand wille paa mine Wegne tale och handle med *Gen. Major Koretschy*, at hand wille werre noget lidelig, saa ieg och Godtzet iche gandske skulle *ruineris*. Men der wed waar intet at wdrette, uden suarendis med *Complementer*; saa ieg wel merckte, at ieg endeligen sielff, endog heel wgierne, motte *resolvere* mig til, at giöre en Reysze ud til Leyren, med *Gen. Maj. Koretschy* sielff at handle, som da skulle werre der hosz Kongen, om det iche skulle bliffue io lenger io werre; thi ieg saae well, mand mig dertil wille *forcere*.

Dend 9 *Septembris*, reed ieg ud til Leyren, med tuende mine Tienere, och *passe*rede offuer alt for en *Officerer*.

Dend 10 *ejusdem* komb ieg til Jibstrup, huor *Koretschy* skulle werre hosz Kongen; men de waare begge paa Croneborg, som da waar offuergangen. Strax wed Porten mötte Dronningen mig, som wille kiöre ud at spadtzere; hosz Hendes May:tt sad udj *Carossen* Rigens Marskalch Greff Ochenstiern, som mig strax kiente. Derpaa lod Dronningen spörge, holdendis medlertid stille, om det iche waar mig, och begierte ieg wille komme til hende. Jeg motte her frem, saa skidden aff Dynd som ieg waar, att kysze Hendis May:tts Haand; da Dronningen begierte, ieg wille fortöffue der, til hun om en halff Time komb tilbage igien; det ieg och fick at giöre. Kort der effter komb Hendis May:tt tilbage igien, och beuiiste mig ald Naade, talendis lenge med mig. Och flyde Rigens Marskalch mig samme Afften Quarteer udj en Landszbye een heel liden Fierdingwegsz derfra, huor en stoer Deel aff Hoffet *logerede*, och waar hans eget Quarteer.

Dend 11 *ejusdem* komb Kongen aff Suerig, och med hannem *Gen. Major Koretschy* til Jibstrup. Der Hansz May:tt fornam, at ieg waar der, motte ieg strax samme Afften til Taffel. Jeg tackede wnderdanigst Hansz May:tt for ald forhen beuiiste kongelige Naade, och *recommenderede* mig fremdeles det beste ieg kunde; giffuendis derhosz wnderd: Aarszagen tilkiende til min Ankombst, som waar *Gen. Major Koretschy* Haardhed imod mig, hannem min Gaard waar *assigneret*. Kongen suarede, at ieg mig sielff derfor haffde at tacke; haffde ieg willet giort hannem dend Ære, och kommet til hannem, helst effterdj ieg waar bekient, skulle alt mit Godtz bleffuen frit. Der til ieg *replice*rede, at ieg udj dend Tilstand ieg nu waar udj, iche torde wnderstaae mig, som Hansz May:tts Fange, uden kongelig *Ordre* mig til wnderdanigst Opwartning att indstille.

Entlig loffuede Hans Mayt: at wille naadigst lade befale *Gen. Major Koretschy,* imod mig at bruge *Discretion;* och naar Quartererne bleffue igien omwexlede, skulle ieg noch bliffue tenckt paa til nogen Forskaansel. Jeg tackede wnderdanigst, och dermed ophörte dend *Discours.*

Effter Taffel waar holden, och Kongen stod och talte med Hr: Hannibal Sehstedt, da ieg mig holte noget til en Side; kallede Kongen sielff paa mig, och spurte, huorfor ieg stod saa langt borte; bad mig komme til dennem. Da begierede Kongen, ieg wille sige hannem noget, hand wille sperge mig ad. Jeg suarede i Wnderdanighed: gierne, om det waar det, ieg wiste. Da spurte hand mig, der ieg Gesantzwiisz waar skichet til hannem til Gottorff, och der offuer Taffel infalt *Discours* om Hollendernis *Armatur* til Söes, om ieg iche da *observerte* nogle Ord, som wforuarendis falt aff hans Mund, om sin Flode udj Kihler Haffuen at wille lade forsamble. Jeg wille iche gierne til *directe* at suare der paa; men der ieg der til bleff *forceret,* suarede ieg lige ud, at ieg motte haffue worren en meget enfoldig *Ministre* aff min Konge och Herre, derszom ieg iche saadanne *importantes* Ord skulle haffue tagen udj Acht, der om paa sine Steder at giöre wnderdanigste och tilbörlige *Relation;* ieg och strax, der Ordene waare talte, suarede Hansz Mayt: derpaa. Kongen sagde, hand tenckte det noch, thi hand iche fant alting her udj Sielland saaledis beskaffet, som hand haffde formodet, och at dend störste *Force* fantis udi Kiöbenhaffuen, och iche paa Landet. Det giorde hannem ont noch, at de Ord paa dend Tid falt hannem aff Munden, som hand gierne wille da anderledis haffue fortolcket. Jeg *replicere*de, at Hansz Mayt: min allernaadigste Konge och Herre, iche wille giffue saadant fuldkommen Trou; men forlod sig langt mere paa dend

Assurance och Forsickring, ieg giorde Hansz May^{tt} effter Eders May^{tts} Befalning, om ald fortrolig och naboelig Wenskab. Der effter infalt *Discours* om Prammen wed Kiöbenhaffnen, som idelig sköd med Stycker, da Kongen sagde, han wist skulle komme dend til at tie inden i Morgen Middag; thi paa Wartou bleff giort et *Batterie,* dend der aff at beskyde; til dend Ende waar hentet fra Croneborg 8 eller 12 aff de störste *Metall* Stycker. Jeg *retirerede* mig samme Afften til mit Quarteer igien.

Dend 12 *Septembris*, wed 9 slet om Morgenen, begynte man sterch at skyde paa Prammen aff *Wartow;* thi formedelst en Taage kunde der iche begyndis för. Fra dend, saa och fra et Skib der strax wed, och fra det neste Bollwerck aff Wolden, bleff igien dickt suaredt og sterch fyret. Det warede lenge, förend Prammen bleff treffet; och sad Kongen lenge udj et Hull paa en Höy, och saae till, och en stoer Deel *Cavalliers* stode omkring hannem. Der effter kiörte Hans May^{tt} derfra lengere ned imod Stranden, i Mening det der bedre at kunde see. Men der det lackede hen imod Afften, och Prammen alt bleff wed att puste fra sig, bleff Kongen kiæd der aff och kiörte til Jibstrup igien. Hr: Hannibal Sehstedt tog mig i sin *Caros* med sex huide Heste for, til sig, och saa kiörte wj langsz med Strandsiden, det nermeste Prammen det kunde tiene, paa et lidet *Canon* Skud nehr. Endelig wente wi om, som wel waar höy Tid; och ieg reed siden til mit Quarteer igien. Denne Skyden warede i trey gandske Dage; och waar det min store Lyst huer Morgen tilig at ride ud, och see til Prammen, huorledis dend huer Morgen gaff dansk Löszen, och fordrede de Suenske ud igien. Effter de trey Dagis Forlöb, lod Kongen aff Suerig före Styckerne aff

Wartow igien, och Prammen bleff leggendis, endog flux forskut, och ey widere bleff beskydet.

Imedlertid *tracte*rede ieg med *Gen. Major Koretschy*, och brugte Hr: Hannibal Sehstedt til Meglere; da omsider alting imellomb osz bleff sluttet, at hand wggeligen skulle haffue til Helsingör, saa lenge hand der waar, otthe Wogne med *Proviant*, som fremb och tilbage skulle *convoye*ris; saa och til Brandskat aff Gaarden och Godtzet, hannem strax inden 14 Dage at betale 2000 Rixdlr: som och skeede, (der til min Kieristis Halszkiede och en Deel hendis Ringe motte springe) och derforuden 40 Rixdlr: huer Maanedt. Der med tog ieg Affskeed fra Kongen, som gaff mig Forloff, at ieg mig motte forsuare, om nogen wille giöre mig nogen Gewalt.

Dend 17 *Septembris*, komb ieg lyckeligen hiemb igien til Kraggerup fra Leyren.

Anno 1659.

Dend 1 *Martij*, der min gode Moder Frue Ingeborg Parszberg sig iche wel troede lenger att werre sicker paa Siögaard, hosz min Broder welb: Tönne Juel, begynte ieg effter Haanden at lade hendis Godtz wed trey Reyszer, affhente derfra til Kraggerup.

Dend 8 *ejusdem*, reyste ieg sielff til Hest, til Siögaard, forⁿ min gode Moder der fra och til Kraggerup, med hendis beste Godtz at före och geleide.

Dend 9, som waar om anden Dagen, komme wj tilsammen forbj en heel Hob suenske *Officerer*, som ieg en Deel talte med, lyckeligen hiemb til Kragerup.

Dend 20 *Aprilis*, waar ieg udj Slagelsze til sal: Eiler Beriders Begraffuelsze. Samme Dag drog Kongen aff Suerig der igiennem til sin Flode, som laae wnder Lange-

land; och komb ieg samme Afften hiemb igien. Jeg bleff nogle Gange foraarszaget, at sende min Fougedt Suenning til Leyren och til Helsingör, særdelis for at forskaffe mine *Proviant* Wogne tilbage igien.

Endlig bleffue Quartererne omwexlede, och *Gen. Major Koretschy* bleff afftacket, tog derpaa sin Affskeed och reyste bort; der effter ieg lenge haffde borren stoer Forlengsel, effterszom ieg da fich nogen Frihed, effter Kongens Löffte.

Men tou Maaneder der effter, bleff ieg truet med ny *Assignation* til *Regimenterne*, som waar at giöre det reent aff med mig och Kraggerup Godtz; da ieg motte foræra *General* Quarteermester et stoert Giiszbecken med Giiszkande paa 300 Rixdlr:; som dend Gang hialp.

Der min Broder Axel Juel det iche lenger paa Katterup kunde udholde, men motte sig hiemmeligen derfra begiffue med sin Kieriste, til Siögaard, |: hans Datter Jomfrue Barbera Juel toge wj til osz :| da tilforn om Natter Tide, lod hand alt sit Godtz och hele *Bibliotheck* hiemmeligen komme til mig til Kraggerup. Huilchet der det spurtis aff Oberst Taube, som waar Öffuerst offuer Kongens aff Suerig *Dravantere;* fortröd hand hart derpaa, effterszom Katterupgaard waar hannem *assigneret*; och lod mig fordj wide wed tuende *Drawantere*, at effterdj min Broder haffde forlat sin Gaard, wille hand holde sig til alt hans Godtz, huor det fantist; ieg wille fordj sette alt huis mit waar til Side, naar hand med 60 *Drawantere* komb til mig, min Broders Godtz at affhente. Jeg suarede hannem igien, som ieg ellers waar wel kient med hannem, at naar hand fremwiiste mig sin Kongis *Ordre*, fich ieg att werre tilfredsz med huad dend indholte; men waar dend iche derhosz, motte hand werre forsickret, ieg giorde Modstand, saa

lenge ieg kunde; thi huis ieg haffde hosz mig aff min Broders, som waar allene nogle faa Bögger, waar mig aff hannem pantsatt, for forstragte Penge til sine *Contributioner*. Saaledis bleff det der wed, och min Broder, effter Freden, fich alt sit Godtz wskad igien.

Anno 1660.

Dend 11 *Martij*, reyste ieg til Hest ud til Leyren, effter höyeste Nód mig der til trengte, igien at handle med *General Quarteer*mester; thi mand da endeligen wille *assignere* Kraggerup Gaard och Godtz til *Regimenterne;* faaregiffuendis, at det ingenlunde lenger kunde gaaes forbj.

Dend 16 *ejusdem* komb ieg hiemb igien fra Leyren, och fich alting med störste Möye well forrettet, endog det kostede mig 500 Rixdlr: som ieg strax effter Freden udj Kiöbenhaffuen skulle betale; huilchet och bleff efftericommet.

Jeg giorde en stor Deel i saa Maader, ochszaa for en stoer Deel fremmet Godtz, ieg haffde inde paa Gaarden. Thi foruden min kiere Moders, och min Broders Godtz, haffde ieg och en stoer Deel aff Söffren Jenszön paa Tærszlöszegaard hansz Formue, saawelszom andre deris; huilchet altsammen haffde geraden udj störste Fare, derszom Gaarden haffde kommen wnder *Regimenterne.*

For? Söffren Jenszön paa Tærszlöszegaard, waar *assigneret* til Fyrsten aff Anhalt, som waar Oberster for et *Regiment* til Hest; och bleff hand meget hart medtagen, saa ieg nogle Gange motte reysze med hannem til Slagelsze, Korször och andenstedtz, til for? Fyrste och hans höyeste *Officerer*; saa ieg fich hannem nogenledis hiulpen, att hand enda bleff wed Macht. Paa Soröe haffde hand en Deel sit Godtz, huilchet der altsammen bleff bortröffuet;

men aff det, hand haffde hos mig, saawelszom andre, bleff iche borte for en Knappenaal; men effter Freden fich enhuer sit wskad igien.

Dend 2 *Maij*, om Afftenen, komme en Deel mine Bönder aff Soubierg och Todderup, och beklagede, huorledis trey Ryttere aff det anhaltiske *Regiment*, waare kommen der igiennem och haffde först meget ilde wdskieldet deris *Salveguarde*, (som waar min *Salveguardis* Dreng, en Suenske) och siden reede de ned ad Skouffen, alt deris Quæg, som der gich, at wille samble och med Macht bortdriffue; huorfore samme *Salveguarde* Jung samblede i en Hast alle Bönderne, med Spyde, Forcke, och huad Gewehr de kunde faae; gich saa sielff for an och tog en gammel rustet Bösze i Haanden fra een aff Bönderne. Der de komme til Skouffuen, mötte dem de trey Ryttere och dreff Böndernis Quæg for dennem. Strax rente dend ene Rytter for ud imod denne *Salveguarde*, skieldede hannem hefftig och wille wide, huad dend Jung och Lap der wille. Dend anden suarede, de skulle ride deris Wey, och lade Quæget fare. Der med tog Rytteren til sin *Bantelier*, och lagde dend til Öyet; *Salveguarde* Jungen sprang bag et Træ, och med sin rustedt Bösze sköd Rytteren fra Hesten. Der de andre tuende Ryttere saae deris Cammerat falde död til Jorden, som waar en aff de beste Parthigiengere i det hele *Regiment*, som siden spurtis, ginge de durch och forlode Quæget. Nu wille Bönderne wide, om de skulle slæbe dend Döde hen i en Moratz, eller iche. Jeg suarede: ney ingenlunde; de skulle strax giöre et Gierde om hannem for Suin, och wel foruare, effter loulig Widne, huad hand haffde hosz sig, Penge, Gewehr, Kappe och andet, som de wille suare til; thi det bleff iche der wed. Och wille ieg sielff i Morgen tilig reysze dend Wey,

och besee dend Döde; saa kunde de der widere tale med mig.

Och som da waar besluttet, at der skulle *tracteris* om Fred, och Huszene der til ware opreyste, begierte ieg aff min allernaadigste Konge wnderdanigst, saa och aff de Suenske, at ieg med min Kiereste paa nogle Dagis Tid motte komme ind udj Kiöbenhaffuen, (hendis Moder och Syster ware der inde) huilchet och bleff beuilget, endog paa begges *General Auditeurer* motte temmelig *spenderis*.

Dend 3 *Maij* heel tilig reyste wj i Gudsz Naffuen fra Kraggerup til Kiöbenhaffuen, och strax om Morgenen besaae dend Ihielskutte, som waar en Tydsk, och en heel för och sterck Karl. Der ieg komb til Tærszlöszegaard, talte ieg der med dend anhaltiske *Regiment Secreterer*, och klagede meget offuer disse trey Rytteres foröffuede store Gewalt, och at ieg nu reyste lige til Kongen aff Suerig, saadant at angiffue. Hand wille fordj holde de tuende Ryttere udj god Foruaring, som hand sielff wille suare til. Denne wille och igien giöre sig noget wnyttig; men ieg giorde mig heel wred, saa hand iche kunde fortkomme. Der wj komme til Leyren, waar Kongen iche tilstede, iche heller Fyrsten aff Sultzbach, som *commendere*de i Kongens Sted; men allene *General Lieutenant* och Rigsz Raad Greff *Tott*. Hannem fortællede ieg ald Sagen, som och suarede, at dend Döde waar skeet Ret; det waar Skade, de iche alle trey bleffue paa Steden.

Dend 4 *Maij*, komme wj lyckeligen ind udj Kiöbenhaffuen, och funde alting effter dend Lejlighed udj god Tilstand. Och haffde ieg dend Naade, endnu samme Afften, med Hans kongl: May:tt allerwnderdanigst att tale udj Haffuen, eller paa Roszenborg.

Dend 6 *Maij*, fich ieg udj Kiöbenhaffuen Skriffuelsze

fra min Fougedt paa Kraggerup, huorledis *Officererne* wed det anhaltisk *Regiment*, (thi Obersten, som waar Fyrsten, waar aff woris bleffuen fangen, och Obr. *Lieutenanten* waar reyst till Tydskland) haffde med Macht bortfört den forhen ommelte *Salveguarde* Jung, och wilde strax holde Standt Rett offuer hannem, och slage Hoffuedet aff hannem. Byerne Solbierg och Todderup truede de at wille sette Ild paa, och at de mig paa Liffuet haardeligen wndsagde, huor ieg kunde antreffis.

Effter saadan Beskaffenhed, motte ieg haste fra Kiöbenhaffuen tilbage igien, berettende först wnderdanigst Hansz kongl: May^{tt} ald denne Sag. Och lod ieg det udj min Kieristis egen frj Willie, om hun formedelst sin Sickerhed, saa och hendis Systers Wpaszlighed, der wille forbliffue; men hun wille ingenlunde werre fra mig, och bliffue allene tilbage.

Dend 10 *Maji*, reyste wj igien fra Kiöbenhaffuen, och först til dend suenske Leyer, da ieg imod Middag talede med Fyrsten aff Sultzbach, som waar *Generalissimus* udj sin Kongisz Frawerelsze; huor ieg fortælede hannem ald dend hele Handel, om dend ihielskutte Suenske. Jeg motte bliffue hosz hannem til Maaltid, huor temmelig bleff drucket. Hand gaff mig saa en streng *Ordre* med til *Majoren* aff det anhaltiske *Regiment*, at hand iche allene strax skulle lade dend anholdne *Salveguarde*, som haffde ihielskut dend suenske Rytter aff forn. *Regiment*, som dog waar en Tydsk, paa frj Fod; men end och sielff hastig komme ud til Leyren, och tage de tuende Ryttere med sig, som waare med, der dend tredie bleff ihielskut, wel foruaret, som hand sielff wille suare, effterszom offuer dennem strax skulle holdis Krigszrett. Derforuden gaff bem^{te} Fyrste aff Sultzbach mig en *Ordre* med til sin egen Obr. *Lieutenant*, der haffde sit

Quarteer udj Slagelsze, at naar ieg det begierte, skulle hand ideligen *secundere* mig med saa mange Ryttere, som ieg wille haffue. Der ieg nu waar well *expederet*, tog ieg om Effter-middagen min Affskeed, och begaffue osz saa strax widere paa Hiembreyszen. Paa de Tider waar alting udj gode *terminis* med Freden, saa mand forhaabte dend snart skulle bliffue sluttet.

Dend 11 *Maij*, komme wj lyckeligen hiemb igien til Kraggerup, och funde der for osz mine Söstere Frue Liisbeth Friisz, och Frue Anne Cathrine Friisz, som der ware komne at besöge min kiere Moder.

Dend 12 *ejusdem*, reyste forⁿ mine kiere Systere, Frue Liiszbeth och Frue Anne Cathrine Friisz, fra osz igien och til Siögaard; och toge Jomfrue Barbera Juel fra osz med sig der hen.

Der ieg nu skulle sende dend empfangne *Ordre* til Obr. *Lieutenanten* aff det anhaltiske *Regiment*, som iche waar at duælle med; thi det gielte dend *arrester*ede och med Macht bortförte *Salveguarde* Jungis Liiff; torde ingen der med reysze til hannem, effterszom hand waar en ond och haard Mand, end iche min egen *Salveguarde*, endog hand iche waar wnder hannem. Endtlig laae der en *Salveguarde* udj min Kirckebye Örszlöff, aff det samme anhaltiske *Regiment*; dend befalede ieg strax at fremföre samme *Ordre* til sin *Major*, och hannem dend i egen Haand at leffuere, thi der paa laae hannem sielff stoer Macht; huilchet hand och giorde, menendis der wed at fortiene stoer Tack, men waar nehr kommen tilig noch.

Derpaa komb *Salveguarde* Jungen strax paa frj Fod, och *Majoren* forföyede sig effter *Ordre* ud til Leyren med de tuende anholdene Ryttere, som der strax bleffue tagne udj *Arrest*.

Och som ieg letteligen kunde tencke, denne Sag wille foraarszage stoer Klagemaal aff Rytterne, med anden Wederwertighed, lod ieg uden Ophold Sagen komme til Forhör, och Widniszbyrd der udinden före till Kragerup Bircketing, och lod *Regimentz Secreteren* med flere dertil giffue loulig Kald och Warsel; men de ankomme iche förend om Efftermiddagen, da alting waar offuerstanden. Iche disz mindre, dennem til Fornöyelsze, lod ieg dog Winderne igien for dennem fremkomme, och aff Tingbogen oplæsze, huisz de wundet haffde; der paa de i deris *Præsentz* giorde deris höyeste Æd, som for dennem bleff oplæst, att saaledis i alle Maader waar tilgangen; huor med de sig nogenledis gaffue tilfredsz.

Kort der effter skreff *Generalissimus* Fyrsten aff Sultzbach mig til, at ieg wille sende hannem alt huisz i dend Sag *passeret* waar, effterszom det hele *Regiment* sig höyt besnærede, och Sagen fordj for Krigszretten fich at *examineris*; det ieg och giorde.

Vdj disze Dage bleff Freden fuldkommen sluttet, derfore ieg med disz större Dristighed udj denne Sag kunde lade tale.

Nogle Dage effter dette saaledis waar *passeret*, tilsente Fyrsten aff Sultzbach mig en *Ordre*, at alle Soubierg och Todderup Byemend, med saa mange aff deris Tienistefolch, som hosz ware, der dette Drab skede, skulle strax udj egen Perszon, foruden nogen Wndskylding indstille sig udj Leyren, och der forbliffue endtil Sagens endelig Wddrag, effterszom imod dennem ware indkombne störste Klagter aff det hele anhaltiske *Regiment*. Jeg suarede der paa, att wi haffde nu Fred igien udj Landene; ieg kunde ingenlunde tilstede, at tuende hele Byers Indwohnere skulle imod Lowen dragis fra deris rette Wærneting, huor Sagen

alt waar giort anhengig. Wille nogen der ydermere söge dem, for denne eller anden Sag, skulle dennem wederfaris, huis Long och Rett medförte. Til med om de endeligen skulle komme der ud, fick Hansz fürstl: Durchleuchtighed tilforn at *guarantere* mig, for ald dend Skade, Bönderne der offuer kunde lide, særdelis wed deris Sædisz Forsömmelsze, och om der bleff satt Ild paa deris Byer, effter forrige Truszel, wed deris Frawerelsze; med mere.

Endtlig effter lang *Dispute*, komb det dog iche widere med denne Sag, baade formedelst Freden, saa och derfor att

Dend 3 *Junij* bekomb ieg fra Kiöbenhaffuen min allernaadigste Kongis och Herres *Ordre* och Befalning, at werre een aff de 4 *Commissarier* her udj Sielland, wed dend suenske *Armées* Forpflegning. Och bleff mig tillige medskichet 4 danske Ryttere, kiecke Karle, som mig skulle fölge; huilche och, som ieg siden fornam, *caputerede* mangen Suenske. Jeg tog mig dend *Destrict* for aff Løwherredt, Sæbygaardsz, Kallingborg och Draxholms, saawelszom Holbechs Ampter.

Dend 4 *ejusdem*, reyste ieg til Ringsted, och strax derfra til Roskilde; huor wj samptlige *Commissarier* wedtaledis.

Dend 6 *Junij*, kallede Gud min Kieristis sal. Söster Jomfrue Anne Wrne, wed 4 slet om Morgenen udj Kiöbenhaffuen. Gud giffue hender dend euige Glæde!

Dend 7 *ejusdem* reyste ieg fra Roskilde til Ottestrup.

Dend 8 derfra igien til Kraggerup.

Dend 9 *ejusd:* reyste ieg fra Kraggerup med mine Ryttere til Kallingborg, och paa Weyen med stoer Fare och Möye flyede nogle Bönder 60 Faaer och 3 Heste igien, som nogle suenske Ryttere komme driffuendis med.

Thj udj Kallingborg falt de Suenske ud aff et Huusz, och med Macht toge dette Quæg igien fra mine Ryttere, der ieg paa Torffuet dette klagede for det *Regimentz Officerer*, der laae udj Byen, som sielff ware *interesse*erede udj dette Röffuerj; men de motte her ud igien med det altsammen, saa frembt det hele *Regiment* iche wed *Transporten* til Suerig wille paa denne Side Sundet werre *arrester*et.

Dend 11 komb ieg tilbage igien til Kraggerup.

Dend 15 *ejusdem*, reyste ieg ud igien udj min *Destrict*, förnemmelig til Holbech och Kallingborg, huor der laae suenske *Regimenter*, och holte der skarp Munstring, saa ieg flyede Bönderne mange deris Heste igien, der *Regimenterne* skulle *marchere*. Udj Kallingborg finge de paa en Tid 32 Heste igien, som Rytterne motte staa aff, och gaae til Fodsz.

Paa Reyszen fra Kallingborg til Kraggerup, bleff ieg böden til Giæst aff dend forhen omtalte *Major* for det anhaltiske *Regiment*, udj sit Quarteer paa Landet, huor hand och tillige haffde alle sine fornemmeste Wnder *Officerer*. Jeg troede hannem iche ret well, komb dog alligewel, och haffde mine fire Ryttere hosz mig; da der bleff holden et heelt stoert Giæstebud, och komb ieg ret well til Rette med dennem, saa alting gich meget well aff.

Dend 21 *ejusdem*, komb ieg hiemb igien til Kraggerup; och motte saa strax til Corször, at befordre *Transporten* der.

Effterat de Suenske nu ware alle borte, reyste wi paa nogen Tid til Kiöbenhaffuen, der ieg giorde wnderdanigste *Relation* om Tilstanden paa Landet.

Dend 23 *Augustj*, komme wj hiemb igien til Kraggerup fra Kiöbenhaffuen.

Min gode Moder Frue Ingeborg Parszberg hastede

meget hiemb til Jylland, der det nu waar bleffuen sickert; och fulte wj hende endtil Kallingborg, haffuendis alt sit Godtz med sig.

Dend 3 *Septembris*, reyste wj til Kiöbenhaffuen fra Kraggerup.

Dend 4 *ejusdem* ankomme wj til Kiöbenhaffuen.

Dend 8 *Septembris*, ware alle Stenderne forsamblede udj Kiöbenhaffuen.

Dend 24 *Septembris*, affkiöbte ieg min Moder Frue Karren Arenfeld, hendis fierde Part udj Kraggerup Gaard och Godtz, |: hendis Part udj Kiulerup Bye wndtagen :| for 8000 Rixdlr: *in specie*. Noch ald hendis Part effter min sal: Fader Frederich Wrne, och sal: Söster Jomfrue Anne Wrne, udj Gaarden i Kiöbenhaffuen paa Kiöbmaggergaden, for 3000 Rixdlr: *in specie;* med de Wilkaar, hun skulle beholde dend grönne dynnekede Stue, och de tou Kammerer der nest wed, frit hendis Liffuis Tid.

Dend 17 *Octobris*, bleff Handfestningen udj alle Stendernis Nerwerelsze, til Hansz kongl: May:tt wnderdanigst offuerleffueret, effter dend tilforn aff alle til *Annulation* och *Casse*ring waar paaskreffuen. Och höyestbem:te Hansz May:tt saaledis sin forrige kongelig Æd *remitte*ret och lösz giffuen; der imod Hansz kongl: May:tt forsickrede Stenderne om deris *Privilegier*, och deszen Forbedring, saawelszom ald kongelig Gunst och Nade, först wed Her Nielsz Trolle, och derpaa sjelff wed sin egen kongelig Tale.

Dend 18 *Octobris*, som waar anden Dagen nest effter, bleff Hansz kongl: May:tt offentlig aff alle tilstede werrende Stender, med stoer *Ceremonie* och *Solennitet* hyldet och sohren til Danmarckis Arffue Konge och Herre, saawel for dend mandlige som for Quinde Linien. Och waar ieg iblant dennem, som bare Himlingen offuer Hansz kongl. May:tt.

Afftenen der effter, bleffue alle Stenderne paa Slottet heel well *tracte*rede.

Dend 10 *Novembris*, sente ieg med Posten til det mig allernaadigst medforlehnte Ampt Mariaggers Closter, eet Kongebreff anlangende dend naadigst paabudne Hoffuetskatt; och derhosz trey aabne kongelige *Mandater* om samme Hoffuetskatt, til Adelen, Borgemestere och Raad udj Kiöbstederne, saa och menige Almue udj forⁿ Mariagger Closters Lehn; saawelszom och der hosz en ny tröcke Forordning om *Officerernis* Forpflegning.

Samme Dag dend 10 *Novembris*, betalte ieg dend paabudne Hoffuetskatt til Hansz Oldeland, (som waar forordnet dend udj Kiöbenhaffuen aff de kongelige *Ministres* og Betiente, och deris Tienistfolck at anamme) for mig sielff 4 Rixdlr:, for min Kone 4 Rixdlr:, for tou Drenge och en halffvoxen Dreng, huer en slet Dlr:, for min Konis Pige, och en Quindekock, huer ij sl: M¥:, giorde tilsammen — 11 Rixdlr: 2 sl: M¥:

Dend 15 *Novembris* skede Arffue Hyldingen aff de til Kiöbenhaffuen forskreffne Stender, som tilforn ey ware tilstede, dog iche offentlig, men paa Slottet.

Dend 18 *Novembris*, fick ieg, tillige med Ercke Biszpen, kongelig Befalning om Indquarteringen her udj Sjelland.

Anno 1661.

Dend 8 *Martij*, effter wnderdanigst empfangen allernaadigst Befalning, affseiglede ieg tillige med Her Iffuer Krabbe och Her Hendrick Lindenow, fra Kiöbenhaffuen offuer till Malmöe, udj en wiitlöfftig *Commission*, Wndersaaterne, som haffde Godtz udj Skaane, angaaende, med de dertil suenske *Depute*rede, tillige med *General Gouverneuren* Greff Steenbock.

[redacted]

Dend 25 *Martij*, komme wj tilbage igien til Kiöbenhaffuen fra Malmöe.

Den 10 *Maij*, reyste wj fra Kiöbenhaffuen til Ottestrup.

Dend 12 *ejusdem*, derfra igien til Kraggerup.

Dend 13 fra Kraggerup til Kallingborg; och anden Dagen offuer Wandet til Aarsz.

Dend 17 *Maij* komme wj til Wiborg.

Dend 19 *ejusdem* stod Stygge Högsz Bröllup i Wiborg med min Syster Datter, Jomfrue Anne Marie Grubbe.

Dend 23 *Maij*, stod Mogens Kruszis Bröllup med min Syster Datter, Jomfrue Heluig Krabbe, ochszaa i Wiborg.

Dend 24 *Maij*, reyste wj fra Wiborg igien til Mariaggers Closter.

Dend 26 *ejusdem*, derfra til Eigens, och anden Dagen tilbage igien til Mariaggers Closter.

Dend 29 *Maij*, fra Mariaggers Closter til Willestrup.

Dend 31 *Maij*, droge wj igien fra Willestrup till Lundbeck.

Dend 6 *Junij*, efflerat wj dend 3 *ejusdem*, som waar anden Pintzedag, haffde forligt osz med Wor Herre, reyste wj fra Lundbeck igien, och först til Willestrup; siden til Mariaggers Closter, och saa offuer for Aarsz och til Sielland.

Dend 21 *Junij*, ankomme wj til Kiöbenhaffuen.

Dend 6 *Julij*, bleff min Datter Jomfrue Ingeborg Kierstine Juel udj Herrens Naffuen tilsagt Marqur Giöe, öffuerste Cammerherre hosz Hendis May:tt Dronningen; huor til Gud naadeligen giffue Lycke och Welsignelsze!

Dend 8 *Julij*, waar sal: Systers Frue Anne Rohmelsz Begraffuelsze.

Dend 10 *Julij*, waare alle min Sön *Marcus Giöes* Schlecht och Wenner hosz osz til Maaltid; som nogle Dage der effter haffde osz til Giest igien.

Dend 16 *Julij*, waar ieg udj *Commission* imellomb Key Lycke och hans Söster.

Dend 14 *Augustj*, waar ieg Fadder her udj Kiöbenhaffuen til Holger Windsz liden Datter, Jomfrue Merrethe Wind, och gaff ieg til Faddergaffue 10 *Ducater*.

Dend 2 *Septembris*, bleff Key Lycke til Rantzouholm *etc:* och da werende Amptmand offuer Aalborg Huus, for begaaet *Crimen læsæ Majestatis*, offentlig for dend höyeste Rett dömbt fra adelig Ære, Liiff och Godtz; saa att naar hand kunde betrædis, (effterszom hand waar wnduigt offuer til Skaane til de Suenske) hannem *viventi* först dend höyre Haand skulle affhuggis, och der effter Hoffuedet, huilchet siden paa en Pæll skulle opsettis, och Haanden der wnder *affigeris*.

Dend 4 *ejusdem* nest effter, bleff for:ⁿ Keyes Wuaben paa Slottet, i det grönne Gemach, for en siddendis Rett, wed Böddeln paa Jorden nedkast, trey Gange der paa spyttet, och trey Gange der paa trædet; Styckerne der effter, thi det waar malet paa Træ, aff Winduet wdkast.

Dend 5, som waar anden Dagen, bleff Keyes Billede, lige effter hans Lignelsze, aff Rackorne paa det blaa Torn ifört och klædet; der effter paa en Sluffe wdslæbet, och offentlig paa Slodtzplatzen först dend höyre Haand affhugget, der effter Hoffuedet; huilchet siden paa Gammeltorff bleff paa en Pæll opreyst, och der saaes udj trey Dage.

Dend 12 *Septembris*, giorde ieg allerwnderdanigst min Æd for *Cancelj* Raad, och *Assessor* udj samme *Collegio*. Och bleff ieg samme Tid Befalningszmand paa Aalborg-

[redacted]

huusz, och wnderliggende Lehne udj Wendsyszel, och tillige med at werre Amptmand offuer Mariaggers Closter och Dronningborg Ampter.

Dend 25 *Septembris*, reyste wj fra Kiöbenhaffuen til Ottestrup.

Dend 27 *ejusdem*, fra Ottestrup til Kraggerup.

Dend 1 *Octobris*, reyste wj fra Kraggerup til Kallingborg.

Dend 3 *ejusdem*, derfra offuer Wandet, och komme

Dend 5 til Aarsz.

Dend 6 til Randers.

Dend 7 til Mariagger.

Dend 8 til Willestrup.

Dend 10 fra Willestrup igien til Lundbeck.

Dend 11 *Octobris*, drog ieg ud til Aalborg, alting paa Slottet at *ordinere*, och Lehnet at antage.

Dend 13 *ejusdem*, waar ieg til Chresten van Gienckelsz Datters Bröllup, i Aalborg, som fich Chrestopher *de Hemmer*.

Dend 15 *Octobris*, komb ieg hiemb igien til Lundbeck fra Aalborg.

Dend 20 *Octobris*, ginge wj udj Jeszu Naffuen til Gudszbord.

Dend 22 *Octobris*, flöttede wj med alle til Aalborghuus; Gud giffue der til Lycke och Welsignelsze!

Dend 25 *Octobris* 1661, paa Aalborghuus om Morgenen wed 7 slet, bleff min Hierte Allerkieriste Hustrue naadeligen forlöst, och med hendis tredie Sön och siette Barn, föd wnder ♋ Wederens Tegen, mildeligen welsignet. Dend gode Gud werre derfor, saawelszom for alt andet Gode, euindeligen æret och priszet!

Anden Dagen der effter, komb min gode Moder til osz fra Willestrup.

Dend 30 *Octobris*, bleff woris wnge Sön christnet paa Aalborghuus, och kaldet *Frederich* effter sin salig Morfader Frederich Wrne; och bleff til dend hellige Daab fremborren aff sin Farmoder, Frue Ingeborg Parszberg til Willestrup.

Anden Dagen der effter, reyste min gode Moder fra osz igien til Willestrup.

Anno 1662.

Dend 5 *Maij* waar ieg udj Wiborg, effter Hansz kongl: May:tis allernaadigste Befalning, att handle om Kiöbstedernis Taxering udj Jylland.

Dend 8 *ejusdem*, reyste ieg derfra igien til Lundbeck, och anden Dagen til Aalborghuusz.

Dend 10 der effter, giorde ieg en Reysze offuer til Wendsyszel, och anden Dagen tilbage igien til Slottet.

Dend 15 *Maij*, waar ieg paa Willestrup en Sag at forligge, och reyste dend 17, som waar Pintzeafften, til Slottet igien.

Dend 25 *Maij*, waar ieg igien udj Wiborg, om Kiöbstedernis Taxering, och effter deszen Forretning tilbage igien til Aalborghuusz.

Dend 1 *Iunij*, reyste ieg med min Kieriste fra Aalborghuus til Lundbeck, udj Forsett at reysze til Sielland.

Dend 4 *ejusdem*, en Bededag, ginge wj der til Gudszbord.

Dend 5 reyste wj fra Lundbeck til Willestrup.

Dend 7 fra Willestrup til Mariagger.

Dend 8 derfra igien till Aarhuusz.

Dend 9 offuer Wandet til Kallingborg.

Dend 10 fra Kallingborg til Kraggerup.

Dend 13 reyste wj fra Kraggerup til Breigentwed.

Dend 16 fra Breigentwed til Kiöbenhaffuen, huor wj en Tid lang forbleffue, formedelst atskillige Forretninger.

Dend 29 *Julij* bleff mig allernaadigst befalet, at reysze til Rödbye udj Lolland, med Rigens Marskalch Körbitz, der at empfange Churförstinden aff Sachszen, och Hendis Durchleuchtighed som Marskalch att opwarte. Da Holger Wind, som gich fra Kiöbenhaffuen med Skibbene til Rödbye, skulle werre Marskalch hos Chur-Printzen.

Dend 30 *dito*, reyste ieg med Rigens Marskalch Körbitz fra Kiöbenhaffuen til Gaffuens Ferregaard.

Dend 31 derfra til *Nykiöbing*, och samme Dag der fra igien til Rödbye, der at erwarte Churförstindens och Chur-Printzens Ankombst.

Dend 4 *Augustj*, ankomme Hendis Durchleuchtighed Churfyrstinden aff Sachszen och Chur-Printzen til Rödbye.

Dend 5 *ejusdem*, ankomme Deris Durchleuchtigheder til *Nykiöbing*, och bleffue aff Deris Mayesteter Kongen och Dronningen empfanget wed Wandet sammestedtz, och saa opförte paa Slottet.

Dend 11 *dito*, holtis aff Herskabet en Suane Jagt.

Dend 12 der nest effter, toge Churfyrstinden och Chur-Printzen Affskeed hosz Deris May:ter Kongen och Dronningen, (effterat woris elste *Princesse Anna Sophia* waar Chur-Printzen bleffuen tilsagt). Och fulte ieg med Deris Durchleuchtigheder til Rödbye.

Dend 15, ginge Derisz Durchleuchtigheder derfra til Skibsz med tuende aff Hansz May:ts *Fregatter;* och komb ieg samme Dag til Nykiöbing igien.

Dend 16 drog ieg igien fra Nykiöbing, och komb

Dend 17 til Breigentwed.

Dend 20 drog ieg derfra igien til Ottestrup.

Dend 21 derfra til Kraggerup.

Dend 23 *Augustj*, drog ieg fra Kraggerup igien til Kiöbenhaffuen.

Dend 26 der nest effter, reyste ieg med min Kieriste igien fra Kiöbenhaffuen til Kraggerup.

Dend 1 *Septembris*, droge wj fra Kraggerup til Kallingborg.

Dend 2, offuer Wandet til Thun, formedelst Modwind och Storm.

Dend 4 fra Thun til Aarsz.

Dend 5 fra Aarsz til Mariaggers Closter.

Dend 6, derfra igien til Willestrup.

Dend 8, fra Willestrup til Lundbech.

Dend 10 fra Lundbech til Aalborghuusz.

Dend 17 *Decembris*, waar ieg Fadder paa Wang udj Wendsyszel.

Anno 1663.

Dend 17 *Ianvarij*, droge wj til Willestrup.

Dend 19 derfra igien til Wiborg til Snapszting.

Dend 1 *Februarij*, stod i Wiborg min Broderdatters Jomfrue Barbera Juels Bröllup med Nielsz Juel Axelszön.

Dend 5 *ejusdem* reyste wj fra Wiborg igien til Mariaggers Closter.

Dend 6 til Willestrup.

Dend 9 til Lundbeck, och saa derfra til Aalborghuusz.

Dend 27 *dito* droge wj fra Aalborghuus til Lundbech.

Dend 3 *Martij* komme wj igien till Aallborghuusz.

Dend 12 *Martij* bleff ieg noget ilde tilpasz udj min höyre Fod offuen paa dend, saa der ieg effter kongl: Befalning haffde med Borgemestere och Raad paa Raadhuszet

[redacted]

at forrette, kunde ieg med stoer Nöd komme til Slottet igien, da ieg paa trey Dagis Tid motte holde wed Sengen. Och waar det det allerförste Angreb, ieg aff Podagel haffuer fornummet, udj mit 48 Aar.

Dend 19 *dito,* droge wj til Lundbeck.

Dend 23, waar ieg paa Albeck hosz *Commiss.* anlangendis Wdskriffningen.

Dend 27 *dito,* fick ieg kongelig allernaadigste Befalning, att werre welb. Jomfrue Marren Sehfeldsz Wærge, efflerdj ingen aff hendis Wenner der til ware wederhæfftige. Hun waar en meget gammel Jomfrue, och gandske wanwittig; arffuede effter hendis Broder sal: Wiffert Sehfeld tuende gode Herregaarde, Reffsnisz och Weffersholm; men der hosz waar offuer 26000 Rixdlr: Gield.

Dend 29 droge wj igien til Aalborghuus.

Dend 7 *Aprilis,* waar ieg paa Weffersholm, Boet der wed de forordnede *Commissarier* at lade aabne, och Wærgemaalet at antage. Da ieg effter kongl: Befalning bleff tilspurt, om ieg paa Jomfruens Wegne wille bliffue wed Arff och Gield; der til ieg suarede ja, Jomfruen til beste och nödtörfftig Ophold, i huor onde Tiderne end ware; som och siden gich well aff, da Jomfruen leffuede wed 16 Aar, effter dend Tid ieg Wærgemaalet antog.

Dend 8 *ejusdem,* gaff ieg sammestedtz Borgemester Hansz Nielszön i Marriagger min *Obligation* paa 400 Rixdlr: *in specie,* til förstkommende Snapszting at betale, (som och bleff efflerkommet) och waar for Øxne och andet, hannem bleff wdlagt til Betalning.

Der alting sammestedtz waar offuerstanden, reyste ieg igien til Aalborghuusz.

Dend 26 *Maij,* reigste wj i Gudsz Naffuen fra Aalborghuus til Lundbeck, paa Weyen til Sielland.

Dend 28 nest effter, ginge wj udj Jesu Naffuen til Gudsz Bord.

Dend 30 reyste wj fra Lundbeck til Willestrup.

Dend 2 *Iunij*, derfra igien til Randersz.

Dend 3 derfra til Aarhuusz.

Dend 5 offuer Wandet, och komme om Morgenen

Dend 6 til Kallingborg, samme Dag derfra till Kraggerup.

Dend 10 fra Kraggerup til Breigentwed.

Dend 12 fra Breigentwed til Kiöbenhaffuen.

Dend 10 *Iulij*, bleff min Domb angaaende Broust och Suenstrup Kald udj Wendsyszel aff Hansz May:tt och dend höyeste Rett wed Macht kient, och Biszpens udj Aalborg *Doctor* Anders Anderszen hans særdelis Domb bag paa min, wnderkient, och fick der foruden en god Filtz. Jeg gich sielff i Rette, och haffde haarde Modstandere, 16 Mendsz Widne, tagen effter Dommen, mig imod, bleffue fældet, och siden til Landszting dömbt fra deris Fingre, och deris Bodtzlod til Kongen forfalden. Men ieg wnderd. *intercede*rede sielff for dennem, saa ieg derpaa fich kongl: Befalning med dennem Straffen effter yderste Formue at affsone; saa de tilsammen gaffue til Kongen ohngefehr 200 Rixdlr:

Dend 10 *Augustj*, begaffue wj osz igien fra Kiöbenhaffuen paa Hiembreyszen til Jylland, offuer for Kallingborg, och komme

Dend 17 *ejusdem* til Willestrup.

Dend 19 derfra til Lundbeck.

Dend 21 drog ieg ud til Aalborg, och samme Dag tilbage igien til Lundbeck.

Dend 23 drog ieg fra Lundbeck til Pallstrup, effter kongl: Befalning, det effter Hr: Corfitz Wlfeld, forrige Rigens *Hoffmester*, at wdlegge; och laae förste Natt paa Siödall.

Dend 24 fra Siödall til Wiborg, och strax derfra igien til Pallstrup; huor ieg bleff wed 10 Dagis Tid; och der alting waar forrettet, drog ieg til Aalborghuus igien.

Anno 1664.

Dend 13 *Februarij*, reyste wj fra Aalborghuusz til Willestrup, paa Weyen til Randersz, til min sal: Systersz Frue Dorethe Juelsz, Erick Högsz til Biörnszholm, (som först haffde Iffuer Krabbe til Kongestedlund) hendis Begraffuelsze.

Dend 15 *ejusdem* fra Willestrup til Randersz.

Dend 16 *dito* indhente wj Ligget til Hest.

Dend 17 *dito*, stod bem^te^ min kiere Systers Begraffuelsze udj Randersz.

Dend 18 *Februarij* reyste wj fra Randers igien til Skouszgaard, samme Dag derpaa til Willestrup.

Dend 20 *dito*, derfra til Lundbeck, och derfra igien

Dend 23 *dito* til Aalborghuusz.

Dend 21 *Martij* reyste wj til Willestrup.

Dend 23 *dito*, waar ieg paa Skouszgaard och Mariaggers Closter, formedelst Wdskriffningen, och droge saa tilbage igien til Aalborghuusz.

Dend 8 *Maij*, reyste ieg fra Aalborg til Mariagger.

Dend 9, 10 och 11 *dito*, wdlagde ieg sammestedtz tillige med Jörgen Sehfeld til Wiszborggaard, effter kongelig allernaadigste Befalning, ald Mariaggers Clostersz hele Ampt, til sal: Albrecht Baltzer Bernt i Hamborg hansz samptlige Arffuinger.

Dend 12 *Maij*, begaffue wj osz igien fra Mariaggers Closter och til Nykiöbing i Morsz.

Dend 13, 14 och 15 *dito*, wdlagde for^n^ Jörgen Sehfeld och ieg, i lige Maader effter kongelig Befalning, ald Due–

holm Closter med det hele Ampt, til Pawel Klingenberg, *Admiralitets* Raad och *General* Postmester. Der effter forföyede ieg mig strax tilbage igien til Aalborghuusz.

Dend 2 *Iunij*, reyste wj fra Aalborghuusz paa Weyen til Kiöbenhaffuen, offuer for Aarsz.

Dend 17 *ejusdem* komme wj til Kiöbenhaffuen.

Dend 9 *Augustj* reyste wj igien fra Kiöbenhaffuen, och komme

Dend 10 *dito* til Kraggerup.

Dend 17 *dito*, derfra igien til Kallingborg, ginge anden Dagen til Skibsz.

Dend 27 *Augustj*, komme wj til Aalborghuusz igien, effter wj paa Weyen haffde worren paa Willestrup, och nogle Dage paa Lundbeck.

Dend 2 *Septembris*, droge wj til Lundbeck, och der

Dend 4 *ejusdem*, ginge i Herrens Naffuen til Gudszbord.

Dend 7 *dito*, komme wj igien tilbage til Aalborghuusz.

Dend 19 *Octobris* droge wj fra Slottet til Willestrup.

Dend 21 *dito* giorde ieg allene en hastig Reysze der fra offuer til Kiöbenhaffuen, huor ieg ankomb

Dend 28 *ejusdem*.

Dend 9 *Novembris*, reyste ieg fra Kiöbenhaffuen igien til Kraggerup.

Dend 14 *dito* derfra igien til Kallingborg, och komb

Dend 17 *dito* til Willestrup, och anden Dagen til Lundbeck, huor ieg fant min Kiereste for mig.

Dend 21 *dito*, begaffue wj osz samptlige derfra til Aalborghuusz.

Dend 10 *Decembris*, lod ieg effter kongelig Befalning Aalborg Toldkiste aabne.

[redacted]

Anno 1665.

Dend 4 *Ianvarij*, reyste wj fra Slottet til Willestrup, effterszom min kiere Moder waar noget suag.

Dend 7 *dito*, derfra tilbage igien til Aalborghuusz.

Dend 21 *Ianvarij*, reyste wj til Wiborg till Snapszting.

Dend 8 *Februarij*, fra Wiborg igien til Lundbeck.

Dend 13 *dito* derfra til Aalborghuusz.

Dend 29 *Martij*, giorde ieg udj Aalborg sal: Jomfrue *Marie Wilhelmina* von *Meurs*, affgangen *Johannis Meursii* Daater, hendis Begraffuelsze, aff hendis effterlatte Löszöre, som tilsammen bleff registeret och worderet for 170 Rixdlr:; der aff Kongen tilfalt det öffrige, nemlich 100 Rixdlr: som Hans May:tt siden naadigst gaff Jomfrue Margrethe Krabbe, och ieg hende imod Quitering leffuerte.

Dene 30 *Maij* reyste wj fra Aalborghuusz til Lundbeck, paa Weyen offuer til Sielland.

Dend 2 *Iunij*, fra Lundbeck til Willestrup.

Dend 5 *dito* derfra igien, och komme

Dend 7 *dito* til Kraggerup, huor wj bleffue, formedelst min Fougedt Suenning da nyligen wed Döden waar affgangen, endtil

Dend 12 *dito*, da wj komme til Ottestrup.

Dend 13 *dito*, ankomme wj til Kiöbenhaffuen.

Dend 29 *Iulij* reyste wj fra Kiöbenhaffuen igien, tilbage til Jylland, offuer for Kallingborg, och bleffue paa Kraggerup trey Wggers Tid.

Dend 31 *Augustj* komme wj til Willestrup.

Dend 2 *Septembris*, derfra til Lundbeck, och anden Dagen til Aalborghuusz.

Dend 24 *ejusdem*, droge wj igien til Willestrup.

Dend 26 *dito* derfra til Wraa wed Siödall.

Dend 27 *dito* ware wj til min sal: Morbroder Werner Parszbergs Begraffuelsze paa Siödall.

Dend 29 *dito*, komme wj til Willestrup igien, och leffuerte ieg min gode Moder, huisz Quæg hende effter forn: hendis sal: Broder tilfalt, effter dertil mig giffuen Fuldmacht.

Dend 12 *Octobris* reyste ieg fra Lundbeck til Wiborg, paa Weyen til Riibe, der med flere *Commissarier* att dömme imellomb welfornemme Mand Thomes Jenszön och Borgemestere och Raad udj Riibe, saafrembt de iche udj Mindelighed kunde forenis; for samme *Commission* waar ieg Formand.

Dend 13 *ejusdem* fra Wiborg til Sne, 8 Mile.

Dend 14 fra Snee igiennem Ranbölle, och offuer Ranbölle Hede, som er 3 Mile lang, der effter igiennem Becke och til N. der strax hosz, 7 Mile.

Dend 15 derfra offuer Follingbrou, 2 Mile, och strax derfra igien til Riibe, 4 Miile.

Dend 16 *ejusdem*, bleff dend aff Hansz May:t allernaadigst anbefalede *Commission* forretagen.

Dend 28 *dito*, reyste ieg igien fra Riibe, effterat *Commissionen* waar gandske til Ende bracht, til begge Parters Fornöyelsze. Och motte ieg formedelst meget stoer Wandlöb, med en Pram lade mig sette offuer derfra.

Dend 30 *dito* komb ieg til Wiborg, da mine egne Heste paa Weyen bleffue löbske, och bröde min Postwogen sönder, dog Gud skee Loff ieg dend Tid waar stiget aff Wognen. Samme Dag skulle ieg haffue worren til Skiffte paa Siödall, paa min gode Moders Wegne, men det bleff opsatt.

Dend 1 *Novembris*, drog ieg fra Wiborg til Willestrup, huor ieg fant min gode Moder wed Sengen och

theel suag. Der ieg hende sagde, at Skifftet paa Slödall waar opsatt endtil *in Ianvario* der nest effter, suarede hun, at hun dend Tid iche opbiede, som ey heller skeede.

Dend 3 *ejusdem*, drog ieg fra Willestrup igien til Lundbeck, huor min Kiereste medlertid waar.

Dend 13 *dito*, drog ieg med min Kieriste igien til Willestrup, at besöge min gode Moder i hendis Suaghed.

Dend 16 *ejusdem*, derfra igien til Nörlund.

Dend 17 til Lundbeck.

Dend 19 ginge wj der i Gudsz Naffuen til Herrens Bord.

Dend 29 *dito*, droge wj fra Lundbeck til Aalborghuus.

Dend 17 *Decembris*, effterat osz waar bleffuen tilkiende giffuen om min gode Moders Suagheds Tiltagelsze, reyste wj hastig til Willestrup.

Dend 20 *dito*, lod min gode Moder sig udj sin Suaghed, paa Sielens Wegne styrcke med Jesu helligste Legomb och Blod, (effter min Begiering och Tilskyndelsze, der hun det willet opsette endtil Nytaars Dag, da hun pleyede med sine Folck at gaae til Gudsz Bord) och til dend Ende stod hun saa lenge op och kledde sig i alle sine Kleder, motte dog der effter gaae til Sengsz igien.

Der ieg siden fornam, at Suagheden io mere och mere tiltog, sente ieg strax Bud til mine Brödre, min gode Moder waffuidendis; thi hun gierne da wille haffue Rolighed, och werre uden Besögelsze.

Dend 23 *dito*, ankomb til Willestrup min kiere Broder Tönne Juel, med sin Frue, min kiere Syster.

Dend 25 *dito*, ankomb der min kiere Broder Axel Juel, med sin Frue, min kiere Syster, och fant enda min gode Moder wed sin fulde Forstand, da hun sig ingenstedtz klagede, som ey heller tilforn, uden hun intet kunde fortære.

Dend 26 *Decembris* om Natten Klocken halffgaaen tolff, kallede Gud Allermechtigst udj alles woris Nerwerelsze, wed et meget sachtmodigt och saligt Endeligt, fra denne Werdens Möysommelighed till sit euige Riges wforgiengelige Herlighed, min Hierte allerkieriste gode Moder, höyedle och welbaarne Frue, Frue Ingeborg Parszberg til Willestrup, Quistrup och Torrupgaard. Gud samble osz igien i dend euige Glæde!

Anno 1666.

Dend 17 *Ianvarij*, reyste wj samptlige aff fra Willestrup med min gode salige Moders Liig, til Huornumb.

Dend 18 *dito* til Wiborg, huor det salige Liig med stor *Ceremonie* til Hest bleff udj Byen ledsaget.

Dend 19 *dito*, stod min gode sal: Moders Begraffuelsze udj Wiborg, wed en meget folckriig Forsambling aff Adelen.

Dend 20 der nest effter, reyste ieg allene med det salige Liig fra Wiborg igien til Huornumb.

Dend 21, fra Huornumb der med igien til Astrup Kircke; och der i Jesu Naffuen lod nedsette min gode sal: Moders Legomb, udj hendis egen Begraffuelsze, nest hosz min sal. Faders.

Dend 22 *dito*, reyste ieg fra Willestrup igien til Huornum.

Dend 23, derfra igien, effter ieg haffde klar giort for ald Bekostning der, och til Wiborg.

Dend 5 *Februarij*, reyste wj fra Wiborg igien til Willestrup, der i Gudsz Naffuen at holde Skiffte. Och indstillede sig der strax effterhaanden alle Arffuingerne, med deris Fruer. *Commissarierne* ware Chresten Skeell Jörgenszön til Gammel Estrup *etc:* och Jörgen Sehfeld til

Wiszborggaard, (udj hans Sted komb siden Kield Kragh). Skifftet lod sig i Begyndelszen heel wiederwertig ansee, fich dog endelig en god Ende; saa ieg beholt Willestrup, med ohngefehr 500 Tdr: Hartkorn, min Broder Axel Juel fick Quistrup, och min Broder Tönne Juel fick Torrupgaard, effter min gode salige Moders egen oprettede *Contract*, aff hende och osz alle trey Brödre wnderskreffuen och forseiglet; huilchen wel lenge aff nogle sterch bleff *disputeret*, men det motte dog endeligen bliffue der wed. Sösternis begge Lodder toge deris Börn udj Ströegodtz.

Dend 1 *Martij*, befant sig min Schuoger Erick Högsz Frue, Söster Frue Rigitze Parszberg, heel ilde, thi hun dog iche waar wel tilpasz der en Dagsz Tid tilforn, hun til Willestrup ankomb fra Wiborg.

Dend 6 *ejusdem* reyste min Kone med Börnene fra Willestrup til Aalborghuus, fordi mand fornam det waar en sterck Sprinckel, Söster Frue Rigitze Parszberg laae aff.

Dend 7 *dito*, effter alle de Fremmede waare hastig bortreyste, och Schuoger Erick Högh sielff med, och ieg Wærelszerne, nemlich de nederste, haffde tilluckt, drog ieg effter til Aalborghuusz.

Dend 8 *dito*, döde forn min Schuoger Erick Högsz Frue paa Willestrup offuen paa Synderstuen, tou Timer for Dag, aff en hefftig Sprinckel, effter hun nogle Dage tilforn waar bleffuen berett. Hendis Liig, effter det waar bleffuen kled och lagt udj Kiisten, lod min Schuoger Erick Hög siden affhente.

Dend 28 *ejusdem*, reyste ieg fra Aalborghuus till Wiborg, der om woris Skiffte endeligen att slutte. Och effter det waar forrettet, reyste ieg tilbage igien til Slottet.

Dend 22 *Aprilis*, reiste ieg fra Slottet til Wiborg.

Dend 24 *dito*, stod sammestedtz sal: Jörgen Sehfeldsz Begraffuelsze.

Dend 25 *dito*, komb ieg hiemb til Slottet igien.

Dend 19 *Maij*, droge wj fra Slottet til Lundbeck.

Dend 21 *dito*, komme wj udj Jesu Naffuen til Willestrup igien.

Dend 29 *dito*, derfra igien til Aalborghuusz.

Dend 20 *Iunij* reyste wj fra Slottet til Lundbeck.

Dend 24 *dito* ginge wj der i Herrens Naffuen til Guds Bord.

Dend 25 *dito*, fra Lundbeck til Willestrup, huor ieg da lod alting *reparere*, och giøre et nyt Windue udj Fruerstuen wed Smyckecammeret, som bleff gjennembröt igiennem Muren.

Dend 31 *Iulij*, reyste wj fra Willestrup offuer til Sielland, dend Wey ad Aarhuusz.

Dend 6 *Augustj* komme wj til Breigentwed.

Dend 9 *dito* ankomme wj til Kiöbenhaffuen.

Dend 18 *ejusdem*, reyste ieg effter Hansz kongl. May:tis allernaadigste Befalning fra Kiöbenhaffuen til Colding, tillige med *Hugo Lytzow*, Chur-Printzen aff Sachszen der at empfange, och her ind at ledsage med min egen *Caros* til sex Heste.

Dend 23 *dito*, ankomme wj til Colding.

Dend 29 *dito*, reyste wj hen at besee *Fredericia*, och strax tilbage igien.

Dend 5 *Septembris* ankomb Hansz Durchleuchtighed Chur-Printzen til Colding, och bleff aff osz empfanget uden for Byen, huor mig bleff suaredt aff Geheimter-Rath Friherre *Carl* von *Frisen*.

Dend 7 *dito* begaffue wj osz fra Colding til Middelfart.

Dend 8 derfra til Odenszee.

Dend 10 fra Odenszee til Ellenszborg.

Dend 11 fra Ellenszborg til Corször, och samme Dag till Slagelsze.

Dend 12 *ejusdem* fra Slagelsze til Roskildt.

Dend 13 *dito* fra Roskildt til Kiöbenhaffuen, huor paa Slottet Hansz Durchleuchtighed, effter Styckernis Löszning paa Woldene, der wj komme udj Staden, bleff aff Deris May:tt meget wenligen empfanget.

Samme Afften fick ieg Hansz Kongl: May:tis allernaadigste Befalning, Hansz Chur-Printzliche Durchleuchtighed, saa lenge hand her skulle forbliffue, wnderdanigst at opwarte och *entretenere*.

Dend 9 *Octobris*, holtis paa Kiöbenhaffuens Slott det Chur-Printzlig Bilagger, med dend elste *Princesse Anne Sophie*.

Dend 20 *Novembris*, reyste Chur-Printzen fra Kiöbenhaffuen, och gaffue Deris May:tt hannem Geleidt til Nykiöbing i Falster.

Dend 22 *dito*, effter ieg tilforn haffde taget Affskeed fra Hansz Durchl: Chur-Printzen, och af hannem waar bleffuen *regale*ret med hans *Portraict* udj Guldhuus med Diemanter besat, hengendis i en Guldkiede, reyste wj fra Kiöbenhaffuen til Kraggerup.

Dend 28 *dito*, sente wj Folckene och *Bagage* til Kallingborg, der at gaae offuer Wandet.

Dend 29 reyste wj sielff fra Kraggerup til Corszöer, huor wj formedelst stoer Storm och Modwind laae börlösz udj tou Dage.

Dend 5 *Decembris* komme wj til Aggerszböll, huor wj besögte min Kierestis Moster Frue Ellen Arenfeldt, och laae om Natten tilforn i Wedell.

Den 7 *dito* derfra igien til Engiszwang, 7 Mile.

Dend 8 till Wiborg; och komme lyckeligen
Dend 9 *dito* till Willestrup.

Anno 1667.

Dend 15 *Februarij*, droge wj fra Willestrup til Lundbeck.

Dend 17 *dito*, ginge wj der i Jesu Naffuen til Gudsz Bord.

Dend 18, fra Lundbeck til Aalborghuusz.

Dend 26 *ejusdem*, reyste wj fra Slottet igien til Willestrup.

Dend 7 *Martij* drog ieg til Skouszgaard, och anden Dagen tilbage igien.

Dend 11 *dito*, droge wj igien til Aalborghuusz.

Dend 25 *dito*, rejste wj fra Aalborghuus til Lundbeck.

Dend 27 *dito*, fra Lundbeck igien til Willestrup.

Dend 8 *Maij* giorde wj paa Willestrup Jensz Mortenszön och Karren Jenszdatter, som begge tiente min gode sal: Moder, deris Bröllup.

Dend 13 *ejusdem*, begaffue wj osz i Gudsz Naffuen fra Willestrup paa Reyszen til Sielland, offuer for Kallingborg, och komme

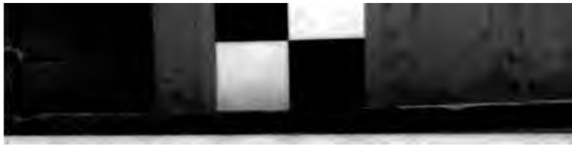
Dend 18 *ejusdem* til Kraggerup,

Dend 21 *dito* til Breigentwed, och

Dend 27 *dito* til Kiöbenhaffuen.

Dend 2 *Iunij*, reyste ieg med min *Caros*, effter kongelig allernaadigste Befalning, paa Weyen til Nykiöbing i Falster, Hans kongelige Höyhed der, med flere *Cavaliers*, wed hans *Princessis* Empfangelsze, wnderdanigst at opwarte; och komb dend förste Dag til Tryggeweld.

Dend 3 *dito* til Wordingborg.

Dend 5 *dito* til Nykiöbing. Samme Dag ankomme der Hendis May:tt Dronningen och Hansz kongl: Höyhed.

Dend 6 *dito* ankomb ochszaa Hansz May:tt til Nykiöbing.

Dend 9 *ejusdem* bleff ieg allene allernaadigst anbefalet, at reysze til Rödbye, *Princesse Charlotte* med hendis Frue Moder Landt-Gräffinden aff Heszen, tuende hendis Her Brödre, och een *Princesse* aff Intzbruch*), att empfange, och til Nykiöbing at geleide, saa och wnderwegsz att *tractere*.

Dend 11 *ejusdem* ankomme lyckeligen til Rödbye Hendis kongl: Höyhed med sin Frue Moder Landt-Gräffinden aff Heszen *Cassel*, och tuende Hr: Brödre Printz Willhelm och Printz *Carl*, sampt en *Princesse* aff Zweybrüch, och Landt-Gräffuen aff Homburg; dennem ieg wed Wandet i Hans May:tis Naffuen empfangede, och effter afflagde *Complementer* til Rödbye udj de dertil bestillte *Carosser* ledsagede; och til Nykiöbing strax om deris Ankombst *advise*rede. Dend Dag bleffue de offuer i Rödbye, endog de der tilig ankomme.

Dend 12 *dito*, ankomme alle disze höyförstelige Perszoner til Nykiöbing, och paa Weyen empfanget aff Hansz kongl: Höyhed, med en anseenlig *Svite*. De bleffue offuer Wandet förte, med herlige dertil wdstafferede *Galeyer*, och paa begge Sider ginge andre *Galeyer* med *Musicanter* och Trompeter, som sig ideligen lode höre. Wed dend dertil oprettet Skibbrouff, med röt Klæde beströet, bleffue de aff begge Deris May:ter empfangne, och saa paa Slottet opförte.

Dend 15 *dito* holtis Morten Skienckelsz Bröllup med Jomfrue *Carisien* paa Nykiöbings Slott.

*) Zweybrüch.

Dend 18 *ejusdem* fulte ieg effter naadigste Befalning Landt-Gräffinden aff *Cassel*, med de tuende *Princer*, hendis Sönner, *Princessen* aff Zweybruch, och een Landtgreff aff Homburg, til Rödbye; huor de bleffue om Natten, och ieg som Marskalch dem *tracte*rede, og begge Deris kongelige Höyheder tillige, som gaffue dem Geleid derhen, och endtil Wandet.

Den 19 *dito*, fulte ieg dem til *Drexmünde*, huor de ginge til Skibsz; och der effter samme Dag tilbage igien med Deris kongelig Höyheder til Nykiöbing; huor ieg fick Befalning at fölge Hansz kongl: Höyhed til Kiöbenhaffuen, tillige med Frantz Rantzou och Otthe Skeell til Wallöe, med woris *Carosser;* och wed dend rette store Empfangelsze sammestedtz wnderd: at opwarte.

Dend 19, forⁿ: Dag, reyste Hansz May^{tt}: derfra igien till Kiöbenhaffuen. (*NB:* Mig bleff aff Landt-Gräffinden foræret et huit Sölff dreffuet Wandbecken, med en Gieszkande der til, giort udj en Suane.)

Dend 20 *dito*, reyste Hendis May^{tt}: Dronningen effter om Natten til Kiöbenhaffuen.

Dend 22 der nest effter, reyste ieg med begge Deris kongelige Höyheder fra Nykiöbing til Wordingborg.

Dend 23 derfra til Præstöe.

Dend 24 derfra til Kiöge, och

Dend 25 til Kiöbenhaffuen, huor dend store *Reception* med stoer *Ceremonie* skeede.

Dend 5 *Iulij* waar ieg effter allernaadigste Befalning med Deris May^{ter}: paa Dronninggaard.

Dend 31 *ejusdem*, bleff sal: Frue Chrestentze Lycke, Oberster Arenszdorffs, begraffuet i Kiöbenhaffuen.

Dend 4 *Augustj*, reyste wj fra Kiöbenhaffuen til Ottestrup.

Dend 6 *dito,* reyste ieg til Roeskild til Begraffuelsze.

Dend 7 *dito,* stod der Frue Dorethe Wrnesz, sal: Hr: Offue Gieddis, Begraffuelsze; och reyste ieg samme Dag derfra igien til Ottestrup.

Dend 8 *dito* droge wj fra Ottestrup til Kraggerup; och siden derfra igien offuer for Kallingborg til Jylland, och ankomme

Dend 16 *dito* till Willestrup.

Dend 24 *dito* droge wj fra Willestrup til Lundbeck.

Dend 28 *dito* derfra igien til Aalborghuusz.

Dend 2 *Septembris* droge wj fra Slottet igien til Lundbeck, och siden til Willestrup.

Dend 17 *Novembris,* ginge wj udj Herrens Naffuen til Gudsz Bord paa Lundbeck.

Dend 18 *dito,* droge wj til Aalborghuusz, och

Dend 26 *dito* til Lundbeck og Willestrup igien.

Anno 1668.

Dend 7 *Ianvarij*, empfangede ieg allerwnderdanigst kongelig Befalning, mig strax att forföye offuer til Kiöbenhaffuen.

Dend 8 *dito* droge wj fra Willestrup til Aalborghuus.

Dend 10 derfra igien til Lundbeck, och anden Dagen

Dend 11 fra Lundbeck igien til Willestrup, udj et heel ont Weyer.

Dend 14 *ejusdem*, reyste ieg allene fra Willestrup til Tiæle, paa Weyen til Sielland.

Dend 15 derfra igien til Snee, tog dog mine egne Wogne iche lenger med end til Engiszwang.

Dend 16 fra Snee til Middelfart.

Dend 17 fra Middelfahr til Nyborg.

Dend 18 fra Nyborg, offuer Wandet med en stoer

Boed til Corszöer, for det waar blickstille, och komb samme Afften til Kraggerup.

Dend 19 *dito*, fra Kraggerup til Kiöbenhaffuen; da ieg min Ankombst strax samme Dag lod wnderd. *notificere*.

Dend 20 *Februarij* wed 5 Slet om Afftenen döde *Lente*, tydsk *Canceler*.

Dend 21 *dito*, wed 6 om Morgenen döde Major *Dewitz* hansz Frue, min Kieristis Syskendebarn, aff Suindsott.

Dend 13 *Martij*, bleff *Dewitz* hansz Frue hensatt om Afftenen.

Dend 18 *ejusdem* waar Hansz May^{tts} Födselsdag.

Dend 25 *dito*, waar Hendis dronnigl: May^{tts} Födselsdag.

Dend 9 *Aprilis*, reyste ieg fra Kiöbenhaffuen igien offuer til Jylland, effterszom ieg strax skulle komme tilbage igien med min *Caros*, Herren aff Holsteen med sin Gemahl *Princessen* udj Corször att empfange; och komb for^n Dag til Breigentwed.

Dend 14 *dito*, komb ieg til Aarhuusz med en Storm.

Dend 15 *dito*, ankomb ieg til Willestrup.

Dend 29 *Iunij*, begaffue wj osz igien i Gudsz Naffuen paa Reyszen, fra Willestrup offuer til Sielland, for Aarsz, och ankomme

Dend 8 *Iulij* til Kiöbenhaffuen.

Dend 15 *ejusdem*, effter kongelig *Ordre*, reyste ieg til Corször med min egen *Caros* och sex Heste; der tillige med *Hugo Lytzow*, Amptmand paa Anderskow, att empfange Deris höyfyrstelige och *princes*lig Durchleuchtigheder, dend regierendis Herre aff Hollsteen, med sin Gemahl *Princessen*.

Dend 17 dernest effter, ankomme Deris Durchleuchtigheder lyckeligen til Corször; och effter Empfangelsze,

och holden Maaltid, förte wj dennem samme Dag til Slagelsze.

Dend 18 *dito*, ankomme Deris Durchleuchtigheder fra Slagelsze til Kiöbenhaffuen; bleffue om Afftenen *tracte*rede paa *Princessernis* Gaard, och der aff Deris May^{ter} empfangede.

Dend 28 *ejusdem*, *tracte*rede Hansz May^{tt} det gandske Herskab heel *magnificq* paa Frederichsdall, udj en heel kostelig och herlig dertill paa Backen oprettet Løwsall.

Dend 3 *Augustj*, *tracte*rede Hendis May^{tt} Dronningen det gandske Herskab heel *magnificq* paa Dronninggaard, om Afftenen, udj en heel smuck dertil oprettede Löwsall, som warede til Dag.

Dend 4 *dito*, reyste de samptlige derfra til Frederichszborg.

Dend 6 *dito*, reyste alt Herskabet derfra til Croneborg; och samme Afften tilbage igien til Frederichszborg.

Dend 8 *dito*, reyste dend gandske Hoffstadt til Giszelfeldt, aff Hansz kongelige Höyhed derhen *invite*rede.

Dend 9 *ejusdem*, opbröd det gandske Herskab igien fra Giszelfeld, och reyste til Wordingborg, och endnu samme Dag ankomme til Nykiöbing Slott. Saa wiit gaffue Deris kongl: May^{ter} Deris Durchleuchtigheder Geleidt; hosz dennem ieg stedtze Opwartningen *continue*rede.

Dend 24 *dito*, tog Hans Durchleuchtighed Herren aff Holsteen, med sin Gemahl *Princessen*, Affskeed fra Deris May^{ter} och reyste samme Dag til Rödbye.

Dend 25 *dito*, effterszom wj formedelst Storm iche kunde komme om Borde til Skibet, dend flyendis Hiort, drog Hertzogen med *Princessen* til Nykiöbing til Hendis May^{tt} Dronningen; thi Kongen waar alt bortreyst til Kiöbenhaffuen.

Dend 26 *dito*, komme Deris Durchleuchtigheder tilbage igien til Rödbye.

Dend 27 *ejusdem*, ginge wj til Skibsz, wed femb Slet om Afftenen, med en god Wind, och satte om Natten wnder Femern.

Dend 28 *dito*, efſterat Hertzogen och *Princessen*, lyckeligen med Folck och Godtz, ware satte udj Land paa Femern, tog ieg min wnderd: Affskeed; och med dend hele Opwartning gich strax med samme Skib, dend flyendis Hiort, tilbage igien til Rödbye, och widere samme Dag til Nykiöbing.

Dend 29 *dito*, derfra igien til Kiöbenhaffuen, effterszom Herskabet alt waar derhen forreyst.

Dend 3 *Octobris*, sluttede ieg i Gudsz Naffuen fuldkommen Kiöb, effter Skiödetz Formelding, med min Kierestes Moder, welb. Frue Karren Arenfeldt, om Breigentwed Hoffuetgaard och tilleggende Godtz, tilsammen ohngefehr 500 Tdr: Hartkorn. Gud giffue dertil Lycke och Welsignelsze! Samme Kiöb giorde ieg allene fornemmeligen for at hielpe bem^te min kiere Moder fra hendis *Creditorer*, som ellers wille haffue trædet dertill. Een rum Tid tilforn affkiöbte ieg hende ochszaa hendis fierde Part udj Kragerup Gaard och Godtz, saauelszom Gaarden i Kiöbenhaffuen paa Kiöbmaggergaden.

Dend 4 *dito* bleff *Doctor Wandalinus* indwiet til Biszcop udj Sielland.

Dend 6 *dito*, reyste ieg fra Kiöbenhaffuen til Breigentwed; och

Dend 9 *dito*, derfra igien til Kiöbenhaffuen.

Dend 27 *ejusdem*, bleff min Sönn Christian Juel Hoffjuncker.

Dend 5 *Novembris*, lod Hansz kongl: May^tt wed Hr:

Stattholder *Gabel* mig allernaadigst giffue sit *Contrafey*, *amaler*et paa Guld, och 300 Rixdlr: til et *Contrafey* Huus dertil; om saadan höykongelige Naade ieg dog iche wnderd. haffde ladet anholde.

Dend 17 *ejusdem*, reyste wj fra Kiöbenhaffuen til Breigentwed og Kraggerup, huor wj en Tid lang forbleffue.

Dend 21 *Decembris*, reyste wj igien fra Kraggerup til Breigentwed.

Dend 22 *dito*, derfra igien til Kiöbenhaffuen.

Anno 1669.

Dend 3 *Februarij*, afflagde ieg allerwnderdanigst min Æd for Geheime Raad, *Assessor* udj *Collegio Status* och dend höyeste Rett; och tillige for *Vice* Statholder udj Norge. Gud forlehne mig dertil Naade, Lycke och Welsignelsze!

Fra dend Tid min Bestalning, dat. dend 9 *Junij* nest effter, angick, och bleff mig aarligen allern. tillagt 3000 Rixdlr:

Wj ware 7, som paa en Tid afflagde wnderd. woris Æd for Geheime Raad, och *Assessores* udj *Collegio Status* och dend höyeste Rett. Nemlich

1. Otthe Paauisk, som beholte tillige sin forrige *Gen:* Krigsz *Commissarij* Bestilning.
2. Jeg Offue Juel, som och beholte *Cancelj* Raadsz Bestilning; och bleff tillige *Vice* Statholder i Norge.
3. Holger Wind, som och tillige bleff *Vice* Skatmester.
4. Nielsz Banner.
5. Erick Kragh.
6. Corfidtz Trolle.
7. Enwold Parszberg. Samme Tid bleff och Cammerherre *Schult* Ober *Secreterer* och *Cancelj* Raad.

Dend 22 *Februarij* traade *Mons.r Ioachim Berntz* wircklig udj sin Tieniste, for at werre Hoffmester hosz min Sön *Christian Juel.*

Dend 20 *Februarij* nest tilforn, reyste min Sönn Cammerherre *Marcus Giöe*, som waar forloffuet med min elste Datter Jomfrue Ingeborg Kierstine Juel, her fra Kiöbenhaffuen til Holland, effter kongelig *Ordre*, der som *Envoyé extraordinair* att *residere.*

Dend 7 *Martij*, bleff *Johan Friderich Mareckalch* Geheime Raad, och tillige *Vice Canceler* udj Norge.

Dend 11 *Martij*, reyste min Sönn *Christian Juel* her fra Kiöbenhaffuen, med offuenm.te sin Hoffmester och en Tiener, wd aff Landet, och först til Holland. Gud giffue lyckelig Reysze och glædelig igien Tilsammenkombst!

Dend 18 *ejusdem*, som waar Hansz May.tts Geburtzdag, ware wj til Giest hos Hr: Statholder *Gabel.*

Dend 5 *Maij*, kallede Gud allermechtigst min kiere elste Datter, sal: Jomfrue Ingeborg Kierstine Juel, som waar forloffuet med *Marcus Giöe*, da werende *Envoyé extraordinair* udj Holland, her udj Kiöbenhaffuen Klocken halffgaaen trey om Efftermiddagen, fra denne möysommelig Werden, til dend euige Glæde, wed et meget mildt och sachtmodigt Endeligt. Hendis Siugdomb siuntis at werre aff et stercht Skörbugs Flod, som sig imod Enden til en Suindsoet forandrede; och kunde huerchen *Doctores* eller dend wiitberömte *Burrj*, som tiit och offte bleffue hente til hende, hendis Siugdomb ret forstaae, mindre hielpe hende.

Dend 25 *Maij* nest efter, bleff for.n min salige Datter hæderligen med stoer *Comitat* nedersat udj Sancht *Nicolaj* Kircke.

Siden lod ieg det salig Liig til Wandsz offuerföre til

Mariagger; och bleff saa nedersatt udj mine Forældris Begraffuelsze i Astrup Kircke wed Willestrup.

Dend 8 *Iulij*, haffde wi Hr: Statholder *Gabel* och hans hele Huus til Giest; da min Datter Anne Cathrine Juel fick sit Armbond, och min Sön Friderich von *Gabel* sin Ring. Gud naadeligen forlehne dennem tilsammen megen Lycke och Welsignelsze!

Dend 11 *Iulij*, waare wj igien til Giest udj Hr: Statholder *Gabels* Huusz.

Dend 18 *Augustj*, effter ieg wnderdanigst haffde taget Affskeed hosz Deris Mayter, reyste wj i Gudsz Naffuen fra Kiöbenhaffuen paa Weyen til Norge, och dend Dag til Breigentwed; ladendis min Datter Anne Cathrine Juel udj Statholder *Gabels* och hans Frues Huusz, effter megen och instendig Begiering.

Dend 20 *dito*, fra Breigentwed til Kraggerup.

Dend 22 *dito*, reyste min kiere Sön Cammerherre *Friderich* von *Gabel* der fra osz igien til Kiöbenhaffuen, som saa wiit haffde giffuet osz Geleidt.

Dend 25 *dito*, reyste wj fra Kraggerup til Kallingborg.

Dend 26 *dito*, offuer Wandet, och om Natten komme wj til Aarhuus.

Dend 27 *dito* fra Aarhuus til Rugaard.

Dend 28 *dito*, fra Rugaard til Clauszholm, och samme Dag derfra igien til Randersz.

Dend 29 *dito*, fra Randersz til Willestrup.

Dend 1 *Septembris* ware wj til *Daniel Kalow*, Borgemester i Aalborg, hans Bröllup i Mariagger med Borgemester Hans Nielszöns Daater.

Dend 5 *dito*, ginge wj udj Jesu Naffuen til Gudsz Bord paa Willestrup.

Dend 6 *dito*, fick ieg Bud, at Ohrlog Skibbet Wild-

manden, som wj skulle gaae offuer med til Norge, waar ankommen udj Aalborgfiord.

Dend 7 *dito*, reyste wj fra Willestrup til Aalborg.

Dend 8 *dito*, komb Skibbet ind for Browen.

Dend 9 *dito* waar ieg paa Skibbet, ald Leiligheden der udj at besee. Och som samme Skib först der skulle *provianter*is, dertil nogle Dage behöffuendis, reyste wj

Dend 12 *dito* fra Aalborg til Lundbeck.

Dend 14 *dito* fra Lundbeck til Willestrup.

Dend 15 *dito*, reyste ieg til Mariagger udj en *Commission*, och samme Afften hiemb igien.

Dend 17 *dito*, waar Hr: Klingenberg hosz mig paa Willestrup.

Dend 23 *ejusdem*, reyste wj udj Gudsz Naffuen fra Willestrup, paa Weyen til Norge, och först til Lundbeck.

Dend 27 *dito* fra Lundbeck til Aalborg; huor ieg gaff strax *Ordre*, at Skibbet skulle gaae derfra til Fladstrand, huor wj osz wille lade *embarqvere*.

Dend 29 *ejusdem*, begaffue wj osz fra Aalborg til Sæbye.

Dend 30 *dito*, derfra igien til Fladstrand, huor wj bleffue om Natten, saauelszom Dagen der effter, formedelst Winden waar iche ret god.

Dend 2 *Octobris*, om Morgen tilig wed 3 Slet, ginge wj i Jesu Naffuen til Seigels, med en god Wind.

Den 4 *ejusdem*, ankomme wj lyckeligen, Gud derfor werre æret! til *Christiania* i Norge; och logerede hosz welfornemme Mand Jörgen Philipszön, iche langt fra Slottet Aggerszhuus, huor wj bleffue ret wel *tracte*rede och *accommode*rede; waar et smucht grundmuret Huusz.

Dend 10 *dito*, ware wj til Giest hosz *Commiss: Johan Gorman*, som heel *magnificq* osz *tracte*rede.

Dend 13 *dito*, ware wj til Giest paa Slottet, hosz *Commendanten* Oberster Hansz *Jacob Schörtt.*

Samme forn. Dag begynte wj osz sielff at spiise; til dend Tid *tracte*rede osz forn. Jörgen Philipszön och hansz Hustrue meget well.

Dend 24 *ejusdem*, ware wj til Giest hosz Laugmanden *Doctor* Peder *Hegefeld.*

Dend 31 *dito*, ware wj til Giest hosz *General Major Gorgas.*

Anno 1671.

Vdj *Februarij* Maanedt, ankomb til Aggershuus min kiere Datter Jomfrue Anne Cathrine Juel, fra Kiöbenhaffuen, effter min *Ordre*; da nogle Wgger tilforn hendis Kiereste, min kiere Sönn Friderich von *Gabel*, der alt waar ankommen.

Dend 25 *Aprilis*, udj *Christiania* paa dend store Sall udj *Nicolas* Pouelszens Gaard, stod forn. min kiere Datters, och min kiere Sönsz Cammerjuncker*) Frederich von *Gabel* deris Bröllup, i tou Dage; udj mange fornemme Folckis Nerwerelse. Gud forlehne dennem tilsammen megen Lycke, Naade och Welsignelsze!

Dend 5 *Iunij* reyste min Kieriste med min Datter Anne Cathrine Juel och hendis Kiereste, min Sön Cammerherre *Gabel*, sampt min Datter Merrethe Marie Juel, her fra *Christiania* ned til Danmarck. Gud naadeligen ledsage dem! Och gaff ieg dem Geleid endtil Dröback.

Dend 7 *ejusdem*, stod Salwingen til Frederichszborg.

Dend 2 *Iulij*, fich ieg Breffue fra min Kieriste, at de alle ware lyckeligen ankommen til Kiöbenhaffuen. Gud werre loffuet!

*) Cammerherre.

Dend 2 *Augustj*, reyste ieg effter allernaadigste Tilladelsze fra *Christiania* till Kiöbenhaffuen, til Wandsz inden Skersz, med en god Skude fra Kiöge.

Dend 16 *ejusdem*, ankomb ieg lyckeligen til Kiöbenhaffuen; motte mig udj Haffnene lenge opholde, formedelst Storm och Modwind, gick til Landsz udj Sundet, huor wj laae en Natt offuer for Ancker udj en meget stoer Storm, da samme Natt Spitzen paa Hellig Geistes Kircke Spiir affblæste. Mand haffde berettet for Hans May:tt saa och udj Byen, at ieg wnderwegsz waar med Skibberommet bleffuen.

Dend 24 *ejusdem*, döde her i Kiöbenhaffuen *Vice Canceler* Hr: Greff Chrestopher Parszberg.

Dend 30 *dito*, komb min Sön, Christian Juel, med sin Hoffmester *Monsieur Berentz*, lyckeligen ind aff fremmede Lande, och her hid til Kiöbenhaffuen. Gud werre derfor æret!

Dend 29 *Septembris*, waar ieg Fadder til Hoff-Marskalch *Speckhan* hansz förste Sönn, tillige med ald Herskabet och mange flere.

Dend 8 *Octobris* paa Roszenborg, uden nogen forregaaende Widenskab, allene tilsagt der att möde, bleff ieg med flere allernaadigst giort til Ridder aff Dannebrog, wed Trompeters och Herpauckers Klang; och ware wj de förste aff dend *Ordre*.

Samme Dag waar ieg frawerendis, wed en anden i mit Sted, Fadder til *General Major Gorgas* hans yngste Sön, paa Töyen wed *Christiania* i Norge.

Dend 3 *Octobris*, reyste ieg effter allernaadigste Befalning med Kongens Wogen til Roskilde, der at empfange dend wnge Landt-Greffue aff Heszen Printz Carl, som formedelst smaa Kopper bleff til Haderszleff efterlatt aff Landt-

[redacted]

Gräffinden, Hendis May:tt Dronningens Frue Moder; som och samme Afften der ankomb.

Dend 4 *dito*, reyste ieg med Hansz Durchleuchtighed fra Roskild til Frederichszborg, der til widere *Ordre* at forbliffue, formedelst de saa nyligen haffte Smaakopper.

Dend 7 *dito*, effter kongelig *Ordre* begaff ieg mig igien med höybemelte Printz fra Frederichsborg til Kiöbenhaffuen; och anden Dagen bleffue paa Roszenborg Ridderne giorte.

Dend 11 *Octobris*, bleff Hendis May:tt Dronningen Klochen 2 om Natten naadeligen forlöst, och med en Arffue-Printz mildeligen welsignet. Derfor dend gode Gud werre euindeligen æret! Som samme Dag bleff christnet, och kaldet Printz *Frederich*.

Dend 7 *Novembris* reyste Landt-Gräffinden fra Kiöbenhaffuen igien.

Dend 8 *dito* kiörte Hans May:tt i Ring, med Trompeter och Heerpaucker for Sig, wed heel god Slittenbahn.

Dend 17 *Novembris*, reyste ieg med min Kiereste fra Kiöbenhaffuen til Breigentwed.

Dend 19 *dito*, ginge wj der udj Herrens Naffuen til Gudsz Bord.

Dend 21 *Novembris*, reyste ieg allene fra Breigentwed offuer til Jylland, udj Mening hastig at komme tilbage igien, for at reysze paa Föret op til Norge igien; och komb dend 22 til Kraggerup, laae om Natten til Præstens i Terszlösze.

Dend 23 *Novembris*, komb ieg til Kallingborg.

Dend 25 *dito*, waar ieg paa Wandet, och motte tilbage igien, formedelst Storm och Modwind.

Dend 26 *dito*, begaff ieg mig igien til Seigels, och motte atter tilbage igien, och satte wnder *Assens*, Natten offuer.

Dend 27 *dito*, komb ieg lyckeligen offuer til Aarsz, wed Middagsztide.

Dend 28 *dito* fra Aarhuusz til Hollumgaard.

Dend 29 *dito* derfra til Skouszgaard, och saa til Willestrup.

Dend 5 *Decembris*, reyste ieg fra Willestrup til Lundbeck.

Dend 8 *dito*, fra Lundbeck igien til Willestrup.

Dend 12 *dito*, begaff ieg mig igien fra Willestrup, paa Weyen til Sielland, och komb dend Dag til Randers; anden Dagen til Aarhuus.

Dend 16 *dito* til Hod, 5 Fierdingwegsz fra Horszens.

Dend 17 *dito*, derfra til Horszens, strax derfra igien til Aggerszböll, och samme Dag derfra til Weyell; *log:* hos Borgemester Hansz Suane.

Dend 18 *dito*, fra Wedel offuer Middelfarsund til Gripszwad.

Dend 19 derfra igiennem Odenszee til Nyborg.

Dend 20 derfra igien offuer Wandet til Corszöer.

Dend 21 *dito* komb ieg til Kraggerup.

Dend 23 *dito*, ankomb ieg lyckeligen til Breigentwedt, och fant der min Kieriste for mig; huor wj forbleffue de hellige Dage offuer.

Dend 29 *dito*, reyste ieg allene til Kiöbenhaffuen; thi min Kieriste kunde iche da fölge med, formedelst min Sön Cammerherre von *Gabel* med min Datter Anne Cathrine Juel ware kommen til osz, och enda ware der; thi ieg hastede for min Reysze til Norge at fortsette.

Anno 1672.

Dend 2 *Ianvarij*, komb min Kieriste til Kiöbenhaffuen fra Breigentwed, da hun fant sig noget *incommoder*et aff

et Skörbugszflod; siuntis dog intet der imod at wille bruge, efflerdj hun iche fant sig der aff meget besuerret.

Dend 15 *Ianvarij*, der ieg komb fra Slottet, fant ieg min Kiereste heel forandret udj Ansichtet for mine Øyen, der offuer ieg höyt befröchtede nogen paafölgende Siugdomb, endog hun sielff enda intet dertil kunde fornemme; raade hende fordj ilide at wille bruge Dochteren, som och strax skede. Lod fordj til hende fordre effter hendis Begiering den wiitberömte Mand *Doctor a Mönnecken*, kongl: May:tis Liiff *Medicum*, som wel fornam Siugdommen enda at holde sig forborgen i Kroppen; raadde fordj hun wille gaae til Sengsz, och indtage at suede paa, foruden andet hand hende wille *ordonn*ere. Men io mere hun brugte, io mere gaff Siugdommen sig tilkiende, och betog hende ald *Appetit* och Söffuen; dog sagde hun iche at befinde sönderlig Ont, uden Mattighed. *Docter*en haffde heel god Forhaabning, det snart skulle bliffue got, efflerszom Suagheden iche waar uden aff et sterck Skörbugsflod.

Dend 23 *Ianv:* bleff min Sön Christian Iuel allernaadigst tilforordnet at werre Hansz kongl: May:tis Cammer-Juncker.

Dend 24 *dito*, ware wj effter allernaadigste Befalning alle forkledde paa Roszenborg, och bleffue der *tract*erede.

Dend 13 *Februarij*, bleff min Kiereste angreben med en sterch Hoste och Bröstsiuge, som mig meget ilde behagede; særdelis fordj hun aldrig waar tilforn med Haaste synderlig besuerret, och Kræffterne hos hende ware meget afftagne; huor imod *Docter*en brugte alle de gode Raad, hand kunde optencke. Der effter sente ieg Bud til min kiere Datter och min Sön Frederich von *Gabel*, och lod dennem wide deris Moders Suaghed. Endog hun altid sielff sagde, at hun aldelis intet Ont fornam, uden at de

Haaste plagede hende noget, som hun forhaabte hende snart skulle forlade, effterszom hun iche pleiede lenge tillige der med at werre plaget.

Dend 16 *Februarij*, om Morgenen fant ieg min Kiereste heel suag och affmechtig, saa hun iche mere haffde Styrche til at opharcke dend *Materie*, som Haasten foraarszagede; deroffuer sente ieg hastig Bud til *Docte*ren, och til de her werende Fruer aff woris nermeste Slegt, som sig och strax hos osz indstillede. Der effter bad ieg min Kiereste, hun i denne hendis Suaghed wille forligge sig med Wor Herre, *etc:* Dertil hun suarede, at endog hun fant slet intet Ont, wille hun dog i Jesu Naffuen gierne effterkomme min Begiering; ieg kunde maa skee finde hende suagere, end hun sielff kunde formercke. Der effter sente ieg min *Caros* effter *Magister Michael*, Sogne-Præst til *S. Nicolaj* Kircke. Der hand komb, rachte hun hannem Handen, och talede lenge med hannem. Der Klocken waar femb om Afftenen, effter en meget christelig Forberedelsze, bleff hun wed hendis fulde Fornufft, udj mange Fruers Nerwærelsze, meddelet Jesu Christi Legomb och Blod; och der ieg bad hende om Forladelsze, om ieg nogen Tid kunde haffue giort hende noget imod, suarede hun: aldrig, aldrig ret aldrig haffuer I giort mig imod. Der Klocken waar 7 der effter, bad hun ieg wille fölge Fruerne til Bordsz udj Sallen, som och skede. Der effter sagde hun til Pigerne: de mener, at ieg er saa meget siug, som ieg dog icke er; det skal de wel see i Morgen, om Gud will, da ieg will staae op och klede mig i alle mine Klæder. Men det behagede dend gode Gud anderledis; thi hand effter sin wrandsagelige Willie, samme Afften wed thi Slet, bortkallede fra mig min Hierte allerkieriste dydefuld Kone, wed et meget sachtmodigt Endeligt, som udj en Söffuen,

alle hoszwerende Fruer til största Forundring, foruden en eniste Suck at drage, eller ringeste Dödsztegen fra sig at giffue, förend mand formerckte, at Legemet alt waar dödt. Hendis Siell glædis udj Gudsz Rige, der wj findis, naar det er dend Allerhöyestis guddommelige Willie. Gud mig imedlertid tröste, och wed sin gode Aandsz Krafft naadeligen styrche och opholde! Hendis Siugdomb warede paa fierde Wgge, och waar et sterck Skörbugsflod.

Dend 8 *Martij*, bleff min allerkieriste salig Kones Liig, wed en meget stoer adelig Forsambling, paa det hæderligst och beste, leedsaget om Afftenen, |: for sine sehr Aarszager Skyld :| til *S. Nicolaj* Kircke, och der endtil widere hensat. Och waar det min störste Fortræd, ieg det salige Liig iche sielff kunde fölge, formedelst ieg Dagen tilforn meget hefftig aff *Podagra* i begge Födder waar bleffuen angrebet, saa ieg ingenlunde kunde komme fra Sengen.

Dend 21 *Martij*, bleff Skifftet med mine Börn, effter deris gode salige Moder, gandske fuldendet; da ieg iche med dennem wille mönne.

Samme Dag bortreyste min Sönn *Christian Iuel* til Holland, sig udj Krigen at forsöge. Gud giffue hannem der til Lycke och Welsignelsze, och sende hannem glad tilbage igien!

Dend 27 *Martij*, reyste ieg til Arenfeldszborg och Breigentwedt.

Dend 29 *dito*, derfra igien til Bawlszöe.

Dend 30 *dito* derfra til Kragerup, derhen *accompagni*eret aff min kiere Sön Frederich von *Gabel*.

Dend 2 *Aprilis* reyste ieg med for^{e} min kiere Sön igien fra Kraggerup til Bawelszöe; och strax allene derfra igien til Arenfeldszborg, *alias* Perstrup kaldet.

Dend 4 *dito,* derfra igien til Kiöbenhaffuen.

Dend 9 *dito*, tog ieg allerwnderdanigst Affskeed fra begge Deris kongl: May^{ter} Kongen och Dronningen.

Dend 10 *dito* reyste Deris May^{ter} fra Kiöbenhaffuen till Hollsteen.

Den 16 *Aprilis*, ledsagede ieg min gode salige Konis Liig fra *S. Nicolaj* Kircke, til Stranden, huor det bleff indsatt udj en Mariagger Skude, at offuerföris wed min Cammertiener til min Sogne Kirche wed Willestrup udj Jylland; huor det salige Liig, effter en hastig och meget lyckelig Offuerkombst, bleff hæderligen indsatt udj woris egen Begraffuelsze, hos mine Forfædre.

Dend 5 *Maij*, om Afftenen gick ieg i Gudsz Naffuen om Borde, wed Toldboden, paa et Hans May^{tts} Skib, dend forgylte Fisk kaldet, der med at gaae lige til *Christiania* i Norge.

Dend 6 *dito*, giorde wj Seigel, endog med Modwind.

Dend 9 *dito* seiglede wj med god Wind 20 Mile.

Dend 12 *dito* om Morgenen, komb ieg med Skibbet lyckeligen an til *Christiania;* och begaff ieg mig strax op paa Slottet Aggerszhuus.

Dend 20 *Maij*, effter allerwnderdanigst empfangne allernaadigste Befalning, med de *Marselier* at giöre Affregning, och der effter at wdlegge dem aff deris i Pant haffuende Godtz, til Eigendomb, saa meget dem med Rette kunde tilkomme; reyste ieg til Wandsz med min egen Jagt, udj Fölge med de andre *Committerte*, nemlich *Nicolaus* Powelszön, *Assessor Lund, Assessor* Knud Frantzen, och *Præsident Stockflet,* til *Sand,* och derfra til *Sone.*

Dend 21 *dito* fra *Sone* igien, med et heel hart Weyer til *Maass,* 1 Miil; huor *Commissionen* begyntis.

Dend 23 *dito*, waare wj paa *Wernöe* Kloster; och

samme Dag ware til Giest hos *Gen.* Krigsz *Commiss:* Erick *Banner* paa *Hussebye,* der strax hosz.

Vdj *Maass* ere offuer 30 Sauger paa en sterch Foss.

Dend 27 *dito,* reyste ieg til Frederichstad — 3 Mile fra *Maas.*

Dend 28 *dito,* derfra til Frederichszhall, 3 Mile.

Dend 29 *dito,* besaae ieg Fæstningen sammestedtz, *Friderichsteen,* som legger paa en höy Klippe.

Dend 30 *dito,* tilbage igien til *Frederichstad,* en kiön Festning.

Dend 31 *dito,* reed ieg hen at besee *Sarpen,* 1½ Mile derfra; spisede til Middag hosz Laugmanden Chresten Jenszön paa *Borregaard,* huor gammel Byen haffuer standen; och seesz der endnu *rudera* aff tuende Kircher. Samme Dag til Frederichstad igien.

Dend 1 *Iunij,* fra Frederichstad igien til Wandsz til *Kloppen,* 1½ Mile; paa Weyen holte Maaltid hos Oberst Otthe Skade. Derfra igien samme Dag til *Maasz.*

Den 2 *dito,* ware wj til Giest hosz Obr: *Lieutenant Wind.*

Dend 3 *dito,* ware til Giest hos *Gen:* Krigsz *Commissarium* Erick *Banner* paa *Hussebye;* och strax tilbage igien.

Dend 4 *dito,* reyste wj samptlige fra *Maasz* til *Strömmen* 4 Mile, er en Engde, huor gaaer en heel sterch Ström; der inden for begynder *Drammens* Fior.

Dend 5 *dito,* fra Strömmen paa Drammens Fior til *Braggenis* — 2 Mile. Een halff Miil fra Strömmen stötte min Jagt paa en spitz Steen, och fich et stort Huull som en Hatt, huor offuer dend sanck paa 1½ Allen Wand; waar dog et stort Dyb imellomb det Sted och Landet. Jeg och *Commiss. Nicolas* Powelszen komme udj en medfölgende

liden Boed, och roede der med 1 Fierding Wegsz til neste Huusz, huor waar en Brow; derhen ieg siden lod slæbe Jagten, och fich dend strax lappet, saa wj komme enda samme Dag til *Braggenis*, huor ieg til Gaffuens lod Jagten *reparere*. Jeg *log*erede der hos Laugmanden Laursz Chrestenszön, och bleff heel wel *accommode*ret. Der forbleffue wj formedelst *Commissionen* til dend 17 *Iunij*.

Dend 17 *Iunij*, reyste wj fra *Braggenis* med Wogne til *Semb*gaard, de *Marsilier* tilhörende, 2 Mile, en heel lystig, slet och god Wey. Een halff Fierding Wegsz derfra komme wj offuer Hochsund, huor ieg saae pröffue femb Jern Stycher, der aff de trey sprunge.

Dend 25 *Iunij*, besaae wj Saugerne och Hammerne paa *Westfoszen*; aade til Middag sammestedtz hosz *Assistentz* Raad *Meckelburg* udj *Bellisborg*, et hans Huus. Samme Dag besaae *Fossesholm* der strax hosz, och saa strax tilbage igien til *Semb*, 1 liden Fierding Wegsz.

Dend 26 *dito*, ware wj paa *Skiellebredt* och *Fiskumhoffuetgaarder*, saa ochszaa paa *Eger*; och strax tilbage igien til *Semb*, een halff Miill.

Dend 3 *Iulij* reyste wj fra *Semb* til Wogens til det *Haszelske* Jernwerch $1^1/_2$ Miill; huor wj saae pröffue 3 Jernstycher aff 12 Pd. och 1 aff 8 Pd:, som alle sprunge. Samme Dag derfra til Hest, |: huor strax der uden for *Eger District* endis, og *Modum* begyndis :| til *Strand*, huor Fougden Troels Knop boer, — 1 liden Miil. Strax der hosz komme wj forbj *Buskerud* Sauger och Mastrender, kaldis ellers *Amund* Kong Sauger, som Gen: Toldforwalter *Daniel Knop* haffuer kostet 17000 Rixdlr:

Dend 6 *Iulij*, fra *Strand* igien offuer Sundet wed Buskerud, til *Hagen* Præstegaard, huor Hr: Hermand boer, 1 Miil; strax derfra igien til *Wigersund* 1 Fierdingwegs.

Der ginge wj til Bodsz til *Ringerige* — 2 Mile; ½ Fierdingwegs derfra til Hest op til Chresten Chrestenszöns Fougetgaard *Frösszou.*

Dend 7 *dito*, derfra igien udj et heel ont Weyerlig, til Præsten Hr: Otthe paa Nörderhouff — ½ Miil.

Dend 8 *dito*, derfra igien til Hest til *Mousund* paa Hadeland, 1 Miil; derfra til Bodsz — 1½ Miil; siden til Hest til Præsten Hr: Anders Hammer paa *Gran*, ½ Miil; huor ere tuende Kircker; och ware der wel *accommoderet*.

Dend 9 *dito* fra *Gran* til Hest, offuer *Köllweyen*, en meget ond Wey, til Skriffuergaarden paa *Touten* — 5 Mile.

Dend 10 *dito*, derfra til Hest til Fougden Bendix Jörgenszön, 1 stoer Miil; spiisede paa Weyen til Middag udj *Hougs* Præstegaard hosz Hr: Knud.

Dend 11 *dito*, fra Fougden Bendix Jörgenszön igien til Wandsz, paa dend store och naffuenkundig Söe *Möszen* till *Stoer Hammer* paa Hædemarcken, — 1½ Mile. Huor wj fuldente *Commissionen* Syndenfieldtz; och effter deszen Forretning, reyste ieg allene tilbage igien til Aggerszhuus, och de andre *Commiss:* begaffue sig til Thrundhiemb, denne *Commission* Nordenfieldsz och at forrette, tillige med *Canceler* Hr: *Offue Bielcke.*

Stoer Hammer haffuer i forrige Tider werret en stoer och fornemme Stad, och *Sedes Episcopalis*, der aff endnu sees *rudera*. Medlertid wj der ware, reyste ieg omkring paa Hædemarcken, och besaae alt det, som wert waar at see; særdelis dend skiönnè Kircke Ringszagger Kircke, huor er en heel skiön Altertaffle, 2 Mile Wegsz offuer Möszen fra Stoer *Hammer;* der ieg och igien waar paa tilbage Reyszen, huor ieg da tog Affskeed fra de andre *Commissarier*, der de deris Reysze fortsatte Nordenfields.

Dend 13 *Junij*, finge wj Tidinger til Stoer *Hammer*, at Frederichstad waar affbrendt.

Dend 30 *Iulij*, komb ieg lyckeligen hiemb igien til Aggerszhuus.

Dend 8 *Septembris*, gick ieg i Gudsz Naffuen til Gudsz Bord paa Aggerszhuus hos Slotz Præsten Her Laursz.

Anno 1673.

Dend 20 *Februarij*, döde *General Major Gorgas*, paa sin *Residentz Töyen* wed *Christiania*, aff Steen.

Dend 21 *Martij* om Afftenen, bleff sal: *Gen: Major Gorgas* hæderligen bisatt her udj *Christianiæ* Kircke.

Dend 22 *dito*, reyste Vice Amptmand offuer Trundhiemb Jochumb Frederich *Wind*, med sin Kiereste, her fra *Christiania* til Trundhiemb.

Dend 24 *Martij* reyste Hr: *Vice Canceler Marskalck*, effter Ober Hoffretten waar fuldendet, her fra Aggershuus til *Bergen*.

Dend 2 *Aprilis* bleff sal: *Iohan Gorman* hæderligen begraffuet udj Aggersz Kircke; huis salige Liig ieg med flere fulte.

Dend 28 *Maij*, seiglede *Capit: Plougman* bort fra *Strömmen* til Kiöbenhaffuen, med Hans May^{tt} Skib Kiöbenhaffuen kaldet; haffde med sig aff mine Penge 2000 Rixdlr: *in specie;* som paa sine Steder richtig bleffue leffuerte.

Dend 1 *Iunij*, waar ieg i Jesu Naffuen til Guds Bord.

Dend 9 *Iunij*, bortkallede Gud min sal: Konis Moder welb. salige Frue Karren Arenfeld, paa hendis Gaard Arenfeldsborg i Sielland. Hendis Siæll Gud glæde!

Dend 11 *dito*, ankomb Hans höye *Excellence* Her Statholder *Gyldenlöwe;* bleff aff mig empfanget til Hest, och med *Carosser*, wnder Egeberg; tog hos mig tiltacke paa

Slottet, endtil hand sin egen Huusholdning kunde faae indrettet.

Dend 15 *Junij* reyste Hans höye *Excellence* med en *Galey* her fra Aggerszhuus til Frederichstad, Halden, och saa wester paa. Jeg giorde Geleidt en halff Miil Wegsz, och seiglede saa tilbage igien.

Dend 9 *Iulij* bleff Obertold *Inspecteuren* Syndenfieldtz *Albrecht Schumacker* udj *Duell* ihielstucken aff *Iohan Friderich* Brockenhuus.

Dend 23 *ejusdem*, bleff min sal: Konis Moder om Afftenen begraffuet; och hendis sal: Liig udj hendis Sogne Kircke, nemlich Frerszlöff Kircke, först indtil widere nedersatt.

Dend 29 *Iulij*, ankomb Hans höye *Excellence* lyckeligen igien til Aggershuuss; effter hand haffde beseet dend hele *Militie*, Synden och Nordenfieldtz.

Dend 5 *Augustj*, waare wj begge til *Lamberti* Krigs-*Fiscals* Bröllup, som holtis udj Byen *Christiania*.

Samme forn. Dag skeede en stoer Wlycke, i det wed Klocken 3 om Efftermiddagen optentis hastig en meget stoer Ildebrand strax wed, dog uden for Slottet; da alle *Commendantens* Huusze og Wohninger gandske affbrente, tillige med *Proviant* Huuszet derhosz. Wed mangfoldige Soldaters flittige och store Arbeide, hialp Gud nadeligen, at Ilden ey komb widere, och at Slottet och Staden bleffue beuarede. Hans höye *Excellence* bleff mest paa Slottet, der at haffue Forsorg; och ieg bleff stedtze neder wed Ilden, der at giöre nöduendig Anstalt; der wed *Material* Huszet med stor Möye och Fare bleff reddet, saawelszom Træ *Batterierne* och Styckerne. De affbrente Husze, som ware fire, ware alle aff Træ, tou Lofft höye, uden *Commendantens* Wohnhuus waar trey Lofft höyt.

Anno 1674.

Dend 8 *Februarij* waar Hans höye *Excellence* Hr: Statholder *Gyldenlöwe*, *General Lieutenant Baron* von *Rüsenstein*, *General* Krigsz *Commissarius Lodwig Rosenkrantz*, *General Majoren*, Obr: *Reck*, Obr: *Lieutenant* Brockenhuus, Obr: *Lieutenant Bylow*, Laugmand Jörgen Philipszön, *Secreterer Tönsberg*, *Præsident Stockflet*, och alle *Assessorerne* wed Ober Hoffretten, hos mig til Giæst.

Dend 23 *dito*, komb Hans höye *Excellence* fra Halden, fich Mad hos mig om Afftenen.

Dend 25 *dito*, reyste Hans höye *Excellence* herfra igien til *Winger*, fich tilforn Mad hos mig.

Dend 29 *Martij*, om Morgenen halffgaaen femb, kallede Gud fra denne Werden *Canceler* Hr: *Offue Bielcke*, paa Kongszgaarden i Trundhiemb.

Dend 30 *Martij*, ankomb her til Aggerszhuus min Sönn Christian Juel.

Dend 18 *Aprilis* empfangede ieg allerwnderdanigst kongl: allernaadigste Befalning, att ieg mig det snareste mueligt skulle forföye til Kiöbenhaffuen; huilchet Hansz höye *Excell: Gyldenlöwe* iche wel befalt, baade fordj wj skulle skilles ad, saa och wille hand sielff gierne worren til Danmarck igien, som nu for min Bortreysze iche kunde skee.

Dend 4 *Maij*, reiste ieg i Guds Naffuen fra Aggersbuus och *Christiania*, temmelig suag aff *Podagra*, til Wandsz, hen til en Kalchskude, 2 Mile derfra leggende; huor med, som med dend allerförste Leilighed, der waar at faae, ieg begaff mig paa Reyszen til Kiöbenhaffuen; da min Sönn *Christian Iuel* medfulte. Och giorde Hans höye *Excellence* mig dend store Ære, och gaff mig Geleide endtil samme Skude, huor wj toge Affskeed.

[redacted]

Dend 19 *Maij* komme wj förat, formedelst langwarig Modwind, paa en halff Miil nehr Lappen, och der motte kaste Ancker. Samme Dag

Dend 19 *Maij* lod ieg mig och min Sön sette udj Land wed Kongens Mölle, ½ Mill fra Helszingör.

Dend 20 *dito*, droge wj derfra med 3 Wogenmands Wogne til Kiöbenhaffuen; Samme Afften ankomb der ochszaa woris Skude.

Jeg motte udj Kiöbenhaffuen *logere* udj *Ordinarien*, tuert offuer for min egen Gaard, som ieg haffde bortleyet til Hr: Corfitz Trolle, och hannem ey waar bleffuen opsagt i rette Tid. Jeg lod mig *à part tractere*, och motte giffue om Wggen 21 Rixdlr:

Det waar da udj alle Folckis Munde, at Hans May:tt: Her Broder Printz Jörgen skulle ud til Pohlen, och ieg skulle fölgis med hannem som *Ambassadeur extraordinaire*, tillige med Geheime Raad Hr: Enwold Parszberg. Men saadan Reysze bleff forhindret wed dend jetzige Kongis udj Pohlen Wahl til Konge sammestedtz.

Dend 20 *Iunij*, komme Deris May:ter lyckeligen hiemb igien til Kiöbenhaffuen fra Leyren wed Colding.

Dend 29 *dito*, begyntis dend höyeste Rett, udj Hans kongl: May:tis Nerwerelsze.

Dend 10 *Iulij*, Klocken 6 om Morgenen, döde *Canceler* Her Peter *Redtz*. Da hand tilforn, der hand bleff siug, lod aff mig begiere, ieg hans *vices* wille *sustinere*, med Dommene at *concipere* och affsige; som ieg och effterkomb, endtil Geheime Raad Hr: Otthe Paawisk, som tilforn waar *General* Krigsz *Commissarius*, bleff *Justitiarius*.

Dend 27 *Octobris*, ankomb her min Tiener Jens *Davidsön* fra Norge, med en Deel mit Godtz.

[redacted]

Anno 1675.

Dend 8 *Ianvarij*, haffde dend suenske *extraordinair Ambassadeur* Greff Niels *Brahe* sin förste *Audience*; bleff *solenniter* och med stoer *magnificence* ophent.

Dend 15 *Ianvarij* haffde dend suenske *Ambassadeur* dend förste *Conference* med de hannem allernaadigst tilforordnede *Commissarier*, fire aff de Geheime Raad; nemlich Greff Mogens Friisz, mig *Offve Iuel*, *Vice* Skatmester Hr: Holger *Wind*, och *Baron* Hr: *Iens Iuel.*

Dend 29 *dito*, holte wj 3½ Timers *Conference* med dend suenske *Ambassadeur*, da ieg waar Formand, formedelst Greff Friisz waar siug.

Dend 6 *Februarij*, holte wj igien *Conference* med dend suenske *Ambassadeur*, da wj alle fire tillige ware tilstede.

Dend 27 *Februarij*, ware wj atter igien udj *Conference* med dend suenske *Ambassadeur.*

Dend 12 *Martij*, holte wj samptlige igien *Conference* med dend suenske *Ambassadeur;* och offuerleffuerte hannem et *Concept* til en *Tractat.*

Dend 20 dito, holtis igien *Conference* med dend suenske Gesanter, Greff Niels *Brahe.*

Om Natten Klocken 12, imellomb den 25 och 26 *Martij*, bleff Hendis May[tt] Dronningen naadeligen och well forlöst, dedtz Gud werre loffuet! och med en sterck och föhr wng Printz mildeligen welsignet; som Dagen der nest effter om Efftermiddagen bleff christnet och kaldet Printz *Christian.* Der Hendis May[tt] waar forlöst, hörtis Heerpauckerne och Trompeterne, och bleff fyret aff alle Styckerne paa Woldene, *Castellet* och Floden, trey Gange; saa och ringtis med alle Klockerne.

Dend 31 *Martij*, *confererede* wj igien med dend

[redacted]

suenske Gesanter, da hand begierte et *Ultimatum*, som hand det kallede.

Dend 19 *Aprilis*, holte wj atter igien *Conference* med dend suenske *Ambassadeur*.

Den 27 *Aprilis* flöttede ieg gandske af *Ordinarien*, udj min egen Gaard der tuert offuer for. Vdj *Ordinarien* haffuer ieg medlertid fortæret for — 900 Rixdlr:, som Wehrten *Mr̃ Glæde* alle ere betalte.

Dend 22 *Maij*, holte wj dend sidste *Conference* med dend suenske *Ambassadeur* Greff Niels *Brahe*.

Dend 14 *Iunij* begyntis dend höyeste Rett, i Kongens *Præsentz*.

Dend 8 *Iulij* döde Greffue Hr: Mogens Friisz, om Afftenen wed 5 Slet.

Dend 12 *dito*, bleff sal: Greff Friisz udj sin Kiiste nedlagt.

Dend 9 *Augustj* entis dend höyeste Rett.

Samme forn̈ Dag begynte wj dend osz allernaadigst anbefalede *Commission* med Skifftet effter sal: *Canceler* Her Peter *Reedtz*, huor ieg waar Formand.

Dend 20 *Augustj*, reyste ieg fra Kiöbenhaffuen til Breigentwed, for at begiffue mig widere offuer til Jylland, effter allernaadigst mig giffuen Forloff.

Dend 22 *dito*, gick ieg i Gudsz Naffuen til Gudsz Bord paa Breigentwed.

Dend 24 *dito* reyste ieg igien fra Breigentwed til Kragerup, och siden widere offuer for Kallingborg, och komb

Dend 2 *Septembris* til Willestrup.

Dend 7 *dito*, drog ieg fra Willestrup til Torrupgaard.

Dend 10 *dito*, waar ieg i Wiborg, och strax tilbage igien.

[redacted]

Dend 13 *ejusdem*, reyste ieg med min Broder Tönne Juel fra Torrupgaard til Biörnszholm, der at besöge Syster Liiszbeth Friisz; huor wj bleffue formedelst ond Weyerlig til dend 16 *Septembris*.

Dend 16 *Septembris* komme wj tilbage igien, tillige med Syster Liiszbeth Friisz, til Torrupgaard.

Dend 17 *dito*, holte wj der dend förste Bededag.

Dend 22 *dito*, kiöbte ieg aff Syster Liiszbeth Friisz min sal: Broders halffue *Bibliotheck*, som hende waar tilfalden, sampt alle hans *Rariteter* och gamble Penge, som ieg tilsammen inden sex Wgger der effter betalte.

Dend 23 *dito*, drog ieg fra Torrupgaard til Willestrup.

Dend 24 holte der dend anden Bededag.

Dend *1 Octobris* waar dend tredie och sidste Bededag.

Dend 5 *dito*, waar ieg paa Wefferszholm.

Dend 20 *dito*, komb Syster Liiszbeth Friisz til mig paa Willestrup.

Dend 22 *dito*, komb ochszaa min Broder Thönne Juel och Syster Anne Cathrine Friisz til mig.

Dend 27 *dito*, reyste Syster Liiszbeth Friisz bort igien.

Dend 28 *dito*, reyste och min Broder Thönne Juel och Syster Anne Cathrine Friisz bort igien.

Dend 23 *Novembris* reyste ieg til Nörlund.

Dend 24 *dito*, derfra igien til Lundbeck.

Dend 30 *dito*, fra Lundbeck igien til Willestrup.

Anno 1676.

Dend 8 *Ianvarij*, komb ieg hiemb til Willestrup fra Torrupgaard, huor ieg waar paa 8 Dagis Tid.

Dend 19 *dito* waar ieg paa Wiszborggaard, och samme Dag hiemb igien.

Dend 23 *Martij*, empfangede ieg her paa Willestrup

[redacted]

Hans kongl. May^{tt}: allernaadigste Befalning, att ieg strax skulle begiffue mig paa Reyszen offuer til Kiöbenhaffuen.

Dend 27 *dito*, reyste ieg hastig til Lundbeck, och anden Dagen tilbage igien.

Dend 30 *dito*, komme min Broder Thönne Juel och hans Kieriste Syster Anne Cathrine Friisz til mig til Willestrup; saa och Syster Ellen Parszberg.

Dend 1 *Aprilis*, reyste de alle fra mig igien, formedelst at ieg laae paa min Reysze offuer til Sielland.

Dend 2 *dito*, begaff ieg mig i Jesu Naffuen paa Reyszen fra Willestrup offuer til Kiöbenhaffuen, och gick offuer for Aarhuus.

Dend 8 *dito* ankomb ieg lyckeligen til Kiöbenhaffuen.

Dend 12 *Aprilis*, bleff mig aff Hans kongl: May^{tt} sielff *Vice Cancelers Charge* allernaadigst *offereret*. Gud forlehne mig dertil Naade, Lycke och Welsignelsze! Och waar da ingen *Canceler*, effterat *Griffenfeld* waar falden.

Dend 16 *dito*, afflagde ieg i Jesu Naffuen min allerwnderdanigste Æd, for *Vice Cancelers* Bestilning, som dog, effter allernaadigste Beuilning, angick fra dend 12 *Martij*, da *Griffenfeld* hans Fald skeede.

Strax der effter fich ieg med flere Hans kongl: May^{tt}: allernaadigste Befalning, att dömme udj dend Sag imod forrige Rigsz *Canceler* Greff *Griffenfeld*, och det foruden widere *Appellation* til höyre Rett. Vdj samme wanskelige *Commission* waar ieg *Præses*.

Dend 24 *Maij*, effter wj nogle Gange haffde worren forsamblede, udj denne *criminelle* Sag, fich *Peter Schumacker*, tilforn kaldet *Griffenfeld*, sin Domb, effter alles woris ensstemmige *Vota*, (wndtagen Hr: Chresten Skeell, hand *variere*de noget fra osz andre otte) da hand bleff *degradere*t fra alle *Æretiteler*, och dömbt fra Ære, Liiff

och Godtz, och hans Waaben at brydis aff Böddelen, formedelst hannem offuerbeuiiste *Crimen perjurij, concussionis et læsæ Majestatis in summo gradu;* huilchet skeede udj *Castellet,* huor hand sad. Der *Executionen* noget der effter skulle skee, ochszaa udj *Castellet,* bleff hand wdfört paa Platzen, bundet for Öynene, och i det hand nu siddendis neder, erwartede effter en christelig Forberedelsze Tilhuggelsze aff Mestermanden, bleff hannem Liffuet allernaadigst skiencket, dog at werre udj et euigt Fengsel.

Dend 31 *Maij* begyntis dend höyeste Rett, udj Hans May:tis Nerwerelsze.

Dend 24 *Iunij,* gick Hans kongl: May:tt udj Jesu Naffuen til Skibsz, med dend hele *Armée,* att wente paa Winden.

Dend 29 *dito,* bleff woris hele *Armée* satt i Land paa Skaane, wed *Raa* imellomb Helsingborg og Landszcrone, saa lyckelig at mand ey der wed saae eller fornam een eniste wred Mand. Gud giffue fremdelis Lycke och Welsignelsze!

Dend 5 *Iulij,* reyste Syster Anne Cathrine Friisz herfra igien til Jylland.

Dend 3 *Augustj,* gick Landtzcrone Slott offuer til Hans kongl: May:tt woris allernaadigste Konge och Herre.

Dend 1 *Septembris,* waar ieg til Bröllup paa Slottet.

Dend 18 *dito,* ankomb min Sön Frederich Juel til Kiöbenhaffuen.

Dend 19 *dito,* komb min Sön *Christian Iuel* her hid.

Dend 4 *Decembris,* stod Slaget i Skaane.

Anno 1677.

Dend 11 *Aprilis,* gick ieg udj Jesu welsignede Naffuen til Gudsz Bord, her udj *S. Nicolaj* Kircke, hosz *Mag: Michael,*

effterszom Tiden och Weyerliget mig ey beuilgede, dette hellige Werch hiemme paa min Gaard Breigentwed, effter Sædwahne at forrette.

Dend 28 *Augustj*, bleff Hendis May[tt] Dronningen lyckeligen om Efftermiddagen forlöst, och med en *Princesse* naadeligen welsignet; derfor Gud werre æret!

Dend 29 *dito*, bleff samme *Princesse* chrestnet, wed femb Slet om Efftermiddagen, och kaldet *Sophia Hedewig*.

Anno 1678.

Dend 20 *Februarij*, gick ieg i Jesu Naffuen til Gudsz Bord udj *S. Nicolaj* Kircke.

Dend 24 *Iulij*, reyste min Sönn Obr: *Christian Iuel*, effter allernaadigst giffuen Forloff, herfra Kiöbenhaffuen ud til Holland, til sin Kiereste, och til hendis Fader *General Lieutenant Baron* von *Rüsenstein*, effter hendis sal: Moder forhen waar död her udj Kiöbenhaffuen, och hendis Liig udfört til Holland.

Dend 19 *Augustj* ankomb her til Kiöbenhaffuen min kiere Syster Frue Anne Cathrine Friisz, och logerede her i mit Huus, haffde Jomfrue Elsze Beck med sig.

Dend 25 *Augustj* stod min Sön Oberster *Christian Iuels* Bröllup til *Sawert* wed *Grönningen*, nu kaldet *Rüsenborg*, med *Baron Rüsensteins* Datter. Dennem Gud naadeligen wille welsigne med et langwarigt, glædeligt, och i alle Maader lycksaligt Echteskab!

Dend 6 *Octobris*, afferdigede ieg min Handskriffuer Jens Anderszön offuer til Jylland, at giöre Richtighed for sal: Jomfrue Marren Sehfelds Wærgemaal, ieg paa 16 Aars Tid, effter kongl: naadigste Befalning, haffde forrestaaet, effterszom hun da, wed 100 Aar gammel, wed Döden waar affgangen, och hendis Fuldmechtig aff mig dertil be-

trod i lige Maader kort effter waar död, fra 16 Aars Regenskaber, hand for fire aff mig wnderd: begierte och allernaadigst beuilgede *Commissarier* haffde at gjöre; som tillige skulle giöre Wdleg til *Creditorerne* for ald Gielden, förend Arffuingerne effter hende kunde træde til nogen Arff. Alting gick dog wel aff, effter lang Ophold, saa ieg aff *Commissarierne* for ald min *Administration* fuldkommen effter min Nöye bleff quiteret. Och som mig bleff wdlagt for Wærgepenge noget aff dend sal: Jomfrues Godtz, *resolverede* ieg mig endeligen til wed forⁿ min Handskriffuer, at lade handle med de *Creditorer*, som haffde Weffersz-holm med det neste Godtz til Wnderpant, och dem nu aff *Commissarierne* waar til Eigendomb bleffuen wdlagt; dertil de sielff först gaffue mig Anleding. Tilforhandlede mig saaledis Wefferszholm med det neste Guodtz, formedelst ieg sielff först wed Wdleg fich en Deel der udj; saa och for det waar saa nehr och meget beleiligt wed Willestrup. Gud lade det werre skeet mig och mine Börn til Glæde och Gode!

Dend 2 *Novembris*, reyste min kiere Syster Frue Anne Cathrine Friisz her fra igien.

Dend 11 *dito*, reyste Hansz May^tt herfra til *Wismer*. Gud giffue dertil Lycke!

Anno 1679.

Dend 7 *Martij*, bleff ieg temmelig sterch angreben aff *Podagra*.

Dend 24 *dito*, bleff ieg meget ilde tilpasz, for Brystet och i Röggen, saa ieg huerchen kunde taale at legge neder, eller sidde op, och med Nöd kunde faa min Aande; som warede fra om Afftenen, til anden Dagen, *Doctor Borrichius* komb til mig, och brugte atskillige *Medicamenter*;

der effter det bleff noget bedre. Men 8 Dage der effter komb det lige saaledis igien, huorfore ieg ideligen motte bruge *Clysterer,* 2 eller 3 om Dagen, som wel hialp. Men effter nogle Dagis Forlöb komb Singdommen nogle Gange igien; medlertid fornam ieg iche meget til Podagelen, saa dend podagelske och Skörbugs *Materie,* med hefftige Winde, samblede sig tilhobe for Brystet, och tuert igiennem til Röggen, med Sting och Wæ; saa der tuiffledis ieg skulle kommet derfra, formedelst ieg nogle Gange med Nöd forstaaeligen kunde tale. Endtlig *resolv*erede *Doctor Borrichius* og *Doctor Thomas Bartholinus,* at ieg skulle lade mig sette tuende *Fonteneller,* een paa dend wenstre Arm, och dend anden paa det höyre Been, som och skeede

Dend 28 *Aprilis* wed Mester Philip, uden Empfindelse; motte saaledis aff och til holde wed Sengen paa 8 Wggers Tid, förend ieg kunde komme ud igien.

Dend 28 *Maij,* ankomb her til mig min kiere Datter Friherinden aff *Rüsenstein,* och *log*erede her i Huszet, da hendis salig Fader wed Döden waar affgangen.

Dend 27 *Septembris,* bekomb ieg dend höyeste Rettis Domb beskreffuen paa Pergament, til *Confirmation* paa *Commissariernis* Forretning och giorte Wdleg til *Creditorerne,* udj sal: Jomfrue Marren Sehfeldsz Godsz, saa och paa dend mig giffuen Quitering; deszligest til Paakiendelsze udj nogle aff mig indsteffnede Poster, som Domb udj gick til min Fornöyelsze; saauelszom och til *Confirmation* paa mit giorte Kiöb med atskillige, om Wifferszholms Gaard og Godtz, som enten allerede waar giort, eller her effter kunde giöris.

Dend 30 *Septembris,* der dend höyeste Rett waar endet, begaff ieg mig, effter allernaadigst Tilladelsze, paa Reyszen

fra Kiöbenhaffuen offuer til Jylland; och reyste dend Dag til Kiöge.

Dend 1 *Octobris*, fra Kiöge til Breigentwed.

Dend 2 *dito*, derfra igien til Kraggerup.

Dend 3 *dito*, fra Kraggerup til Kallingborg.

Dend 4 *dito* offuer Wandet til Aarhuusz paa 7 Timers Tid.

Dend 5 *dito*, til Randersz.

Dend 6 *dito*, til Willestrup, och haffde medlertid, Gud werre loffuet! et meget got Weyerlig, och heel gode Weye, som om Sommeren; Helbreden, efter dend Leilighed, waar och temmelig; dog *continue*rede Ömmelszen i Födderne aff *Podagra*.

Dend 12 *dito*, gick ieg i Jesu Naffuen til Gudsz Bord tillige med min Datter Jomfrue Merrethe Marie Juel, och min Sön Frederich Juel.

Dend 12 *Novembris*, waar ieg i Stoer Arden til Herredtzfougdens Söffren Blockis Systers Bröllup.

Dend 17 *dito*, ankomb her til Willestrup min Broderdatter Frue Barbera Juel.

Dend 18 *dito*, komb min kiere Broder Thönne Juel med Wldrick Sehfeld her hid til Willestrup; och strax der effter min Syster Sön Iffuer Hög.

Dend 21 *dito*, waar ieg med min Broder paa Weffersholm.

Siden der de alle ware borte, giorde ieg en hastig Reysze til Lundbech och Pandumb.

Dend 30 *dito*, begaff ieg mig igien paa Reyszen offuer til Sielland; och dend Dag til Skouszgaard.

Dend 4 *Decembris*, ankomb ieg til Kallingborg.

Dend 6 *dito*, derfra til Kraggerup.

Dend 7 *dito*, fra Kraggerup til Roskild; och anden

Dagen til Kiöbenhaffuen; da Helbreden effter Alderen och dend *podagrisk Affect* waar temmelig god; endog for Hansz May:tt waar bleffuen berettet, at ieg i Jylland waar gandske sengeleggendis, och wel aldrig mere kunde komme til Kiöbenhaffuen; da ieg dog iche der haffde et Hoffuetwerck, men ideligen reyste.

Dend 11 *Decembris,* bleff ieg wed en kongl. *Missive,* formedelst Alderdomb, (da ieg waar udj mit femb och tredszenstyffuende Aar) saa och medfölgende Suaghed, (særdelis aff *Podagra*) allernaadigst forlöffuet fra *Vice Cancelers* Bestilning. For saadan Naade ieg der effter, udj de fornemmeste *Ministres* Nerwerelsze, Hans kongl: May:tt allerwnderdanigst tackede, *recommenderet*endis mig ydermere udj störste Wnderdanighed til Hans k. M:tis Naade.

Der effter sögte ieg wed en allerwnderdanigste *Supplication,* i lige Maader allernaadigst at motte worde forlöffuet fra *Christiansands* Stifftampt udj Norge, effterszom det wille falde mig enda langt beswærliger, end *Vice Cancelers* Embede, formedelst de meget möysommelige Reyszer, der falder til Hest offuer de höye Klipper; och at Hans May:tt i dend Sted allernaadigst motte behage, at aflegge mig med det förste Stifftampt, udj Jylland kunde ledig bliffue. Huilchet och udj Naade bleff optagen, saa ieg wed en kongelige *Missive* allernaadigst bleff forlöffuet fra for:n *Christiansands* Stifftampt; och der hosz naadigst bleff forsickret om det förste Stifftampt, i Jylland kunde ledig bliffue.

Jeg bleff saa strax allernaadigst befalet, at werre een aff de *Committe*rte wed dend ny Lougsz *Revision,* tillige med *Vice Canceler* Her Holger Wind, Geheime Raad Her Jens Juel, Geheime Raad Otthe Skeell, Geheime Raad och Hans kongl: Höyheds Hoffmester *Wibe, Estatz* Raad Jörgen Reedtz, *Iustitz* Raad och *Præsident Reesner, Iustitz* och

Cancelj Raad *Winding, General Procureur Scawenius*, och *Assessor Powel* Nielszön; sampt udj dend Bog om Geistligheden skulle wj tage til osz, naar dend forhandledis, Biszpen *D.* Hansz *Bagge*, Hoff Prædickanten D: Hansz *Leth*, och *D. Noldium*, öffuerste *Theologum*. Huilchet Arbeid paa Slottet dagligen bleff forretaget, och warede wed et Aarsz Tid.

Tilforn waar ieg och med, effter allernaadigste Befaling, udj andre *Commissioner*, som at dömme udj dend Sag imod *General Major* Sandberg, (dog ieg *vote*rede iche, effter allernaadigste Beuilning, formedelst hansz Frue er min Systerdatter). Deszligest i dend Sag imod *General Arensdorff*, huor Dommen ey bleff affsagt, men allene effter allernaadigste Befalning, Hansz kongl: May[tt] allerunderdanigst tilstillet. Der effter ochszaa i dend Sag imod Geheime Raad Hr: Otthe Paauisk, som waar en Gieldsag paa 17000 Rixdlr: *Capital*, hand til Frederichsborg Skole waar skyldig. Udj samme Sag waar Rigens *Admiral* Her Hendrich *Bielcke* Formand; dog ieg suarede siden for dend höyeste Rett til woris Domb, derhen Hr: Otthe Paawisk dend lod indkalde. Med andre *Commissioner* flere, mig allernaadigst bleffue anbefalede.

Anno 1680.

Dend 24 *Iunij*, bleff ieg igien, ligeszom forleden Aar, flux ilde tilpasz for Brystet och i Röggen, da ieg motte lade mig aabne en Aare, (effterdj *Clysterer* iche det Onde kunde borttage), som och nest Gudsz Hielp da hialp mig.

Dend 16 *Augustj*, ankomb her til Kiöbenhaffuen min Broders Kieriste, Syster Frue Anne Cathrine Friisz, och *loge*rede hun her i mit Huusz.

Dend 23 *dito*, begyntis dend höyeste Rett, udj Hansz

[redacted]

Maytis *Præsentz;* der udj ieg *continuer*lig sad, och waar dog udj dend ny Loug, med de andre *Committe*rede, om Efftermiddagen, nogle wisze Dage udj Wggen.

Den 1 *Octobris*, reyste min kiere Syster Frue Anne Cathrine Friisz herfra igien til Jylland, dog förste til Lolland.

Dend 29 *Decembris*, droge wj ud til Breigentwedt, och laae om Natten udj Kiöge til Borgm *Schöllers*.

Anno 1681.

Dend 1 *Ianvarij*, gick ieg i Jesu Naffuen til Gudsz Bord paa Breigentwed, tillige med mine Börn Jomfrue Merrethe Marie och Frederich Juel.

Dend 5 *dito*, komb Syster Frue Helle Wrne til Breigentwed, med hendis tuende Döttre.

Dend 6 *dito*, kom der ochszaa Syster Frue Merrethe Wrne, sal: Obr: *Schillers*.

Dend 7 reyste de alle bort igien. Samme Dag drog ieg och derfra igien til Kiöge.

Dend 8 *dito*, komb ieg igien til Kiöbenhaffuen.

Dend 18 *Aprilis*, reyste begge Deris kongl: Mayter herfra ud til Oldenborg, paa 6 Wggers Tid.

Dend 29 *Iunij*, reyste Hans k: Maytt igien herfra til Holsteen.

Samme Afften reyste och min Sön *Baron Iuel* herfra.

Dend 16 *Iulij*, reyste ieg allene herfra til Kraggerup, och laae dend förste Natt udj Roskilde.

Dend 20 *dito*, waar ieg Fadder udj Örszlöff til Bircke-fougdens Andersz Anderszöns wnge Sönn.

Dend 22 *dito*, reyste ieg igien fra Kraggerup til Mörup, huor wj spisede til Middag; derhen mig fulte min

Sön Frederich *Gabel* och min Datter, hansz Kieriste; och komb ieg samme Dag til Breigentwedt.

Dend 24 *dito,* derfra igien til Kiöbenhaffuen.

Dend 17 *Septembris,* ankomb min Sön *Baron Iuel,* med sin Friherinde, min kiere Datter, och hendis Jomfrue Elsze Krusze; de spisede her udj Huszet, men *loge*rede nogle Husze herfra til Raszmus *Cornelisens.*

Dend 18 *Octobris* udj forn Aar 1681, bekomb ieg Hans kongl: Mayts, min allernaadigste Kongis och Herris, allernaadigste Bestalning, tillige at werre Stifft Befalningszmand offuer Aarhuus Stifft, saa och Amptmand offuer Aarhuusgaard, Callöe och Stiernholms Ampter, udj aff gangne Erick Roszenkrantzis Sted.

Saavidt Dagbogen. Hertil skal jeg endnu kun tilføie, at Ove Juel afgik ved Døden d. 29 Mai 1686 Klokken 9½ om Formiddagen og ligger begraven hos sine Forfædre i Astrup Kirke ved Villestrup i Jylland. Hans Gravskrift findes i *Marm. Dan.* II, 223 *sq.* At han har været en efter de Tiders Viis vellærd og dannet Herre, fremgaaer af det Foregaaende; især i Myntvidenskaben og Kundskab om de romerske Oldsager skal han have havt stor Indsigt og efterladt sig et haandskrevet Værk desangaaende (Hofmans Danske Adelsmænd II, 76).

Gjennemlæsningen af denne hans Dagbog efterlader vistnok hos enhver uhildet og fordomsfri Læser det Indtryk, at han har været en loyal og patriotisk Mand, der trolig tjente sin Konge og sit Land og ikke krympede sig ved at bære de Byrder og bringe de Offre, som de bevægede og trængselsfulde Tider, hvori han levede, paalagde og krævede af alle Statens Borgere. At han ikke

har været uberørt af sin Stands Fordomme, er vistnok naturligt; det laa paa den Tid, saa at sige, i Luften, han indaandede; men, naar man har villet fremstille ham som et Pragtexemplar af Adelshovmod, fordi han paa Rigsdagen i Kjøbenhavn 1660 lod falde de store Ord, at *Kongen selv ei kunde paalægge Adelen Noget*, da forekommer det mig dog, at man er gaaet ham noget for nær. Jeg skal visselig ikke paatage mig at forsvare denne hans, mildest talt, ukloge og ubetænksomme Yttring; kun vil jeg bemærke, at den idetmindste havde fuldstændigt Medhold i Kongens Haandfæstning (§ 6 og 9; Holbergs Danmarks Historie, ny Udg., III, 21 f.); og den Dag, da disse store Ord undslap ham, var der endnu ei Tale om at kassere Haandfæstningen. Slige stærke Udtryk kunne paavises i alle bevægede Tider, naar Aanderne tørne heftigt sammen; og denne Rigsdag var ret egentlig en Kamp paa Liv og Død imellem Rigets Stænder. Forat slig en Yttring ska kunne kaste Skygge paa en Mands Charakteer og komme ham til Skade paa hans gode Navn og Rygte, maa den finde Støtte og Bestyrkelse i andre ligeartede Kjendsgjerninger i hans Liv; men saadanne kunne ingenlunde paavises hos Ove Juel; hiin Yttring er aldeles enestaaende. Samme Rigsdags Historie meddeler forresten andre Yttringer af ham, der vise, at han i Kampens Hede ikke savnede Rolighed og Besindighed (Rohmanns Souverainitetens Indførelse S. 66 f.). Man har ogsaa villet skrive hans Underkastelse under den nye Tingenes Orden paa hans Klogskabs Regning; men denne Formodning er aldeles uberettiget; thi hans Troskab imod Konge og Fødeland havde tilstrækkeligt bestaaet sin Prøve i de foregaaende Trængselsaar, og den svigtede ham eiheller under den nye Statsforfatning. Hverken hans Dagbog eller nogen anden bekjendt Kjendsgjerning afgiver det allerringeste Beviis for, at han i saa Henseende ikke har handlet ærligt og loyalt.

Endnu vil jeg omtale et Par Minder om Ove Juel, der findes i min Nærhed. Hans Sønnesøn og Navne, Generallieutenant Ove Juel, fik Stamhuset Ravnholt og Nislefgaard

efter sin Kones, Comtesse Sophie Hedevig Friis's, Moster, Fru Charlotte Amalia Gersdorff (gift med Obersecretair, siden Stiftamtmand i Fyen, Christian Sehestedt), som 1752 oprettede dette Stamhuus, hvis nuværende Besidder, Kammerherre Ove Sehestedt-Juul, er en Sønnesøns-Sønnesøn af Generallieutenanten. Paa hans Fædrenegaard, Ravnholt, findes der tvende Brystbilleder af Ove Juel til Villestrup. Det ene hænger i Dagligstuen og er malet af Abr. Wuchter; det viser os en temmelig korpulent Herre med et fyldigt Ansigt og stærkt markerede Træk, venlige brune Øine, lidet Over- og Fipskæg, stor mørk Paryk, hvid broderet Halsklud, sort Kjole, hegtet i Halsen, med blanke Knapper, sort figureret Vest med Gyldenstykkes Indlæg; derover Dannebrogsordenen. Det andet Billede, som er indsat i Spisestuens Væg, ligner ganske det forrige, men er malet af en kjendeligt simplere Haand. Nedenunder dette er ogsaa indsat hans Frues, Kirstine Urnes, Brystbillede: hun er en svær Dame, har et fyldigt, livligt Ansigt med store blaa Øine, lyst opstrøget og krøllet Haar med sorte Perlesmykker, ligedanne i Ørene og paa Brystet, hvidt Perlehalsbaand, sort Kjole med brede hvide Kniplinger om Hals og Hænder. — Endelig opbevares sammesteds et hvidt Porcellainskruus med de sædvanlige blaae chinesiske Figurer. Det har et Sølvlaag (hvis Vægt er angiven til 6 Lod 3 Qvt.), paa hvis Yderside ere indgravne de Juelers og Urners Vaabner og ovenover den Indskrift: *H. Ove Iuel. S. F. Kierstine Vrne;* nedenunder staaer Aarstallet 1679. Indeni Laaget staaer der skrevet: *Af Hendes Naade Höy welbr. Frue General Lieutnant Inde Iuel til Raunk. og Nislegaard given d. 27 Mai 1770 til H. C. Fogh* (hendes Forvalter eller Birkedommer). Dette Kruus, hvortil der hørte en lang Sølv-Røreskee, som jeg har seet i itubrukken Tilstand, blev kjøbt paa en Auction af en Borger i Odense, der forærede mig det; og jeg har nu atter skaffet det Plads der, hvor det oprindeligt har hjemme.

Et Bidrag

til

Kjøbenhavns Metropolitanskoles Historie

ved

H. H. Blache.

For nogle Aar siden kom Meddeleren af disse Blade ved en Bogauction i Besiddelse af et Haandskrift, indeholdende de Testimonier, som af Rector ved Kjøbenhavns Metropolitanskole Henrich Bornemann (død som Biskop i Sjellands Stift) ere udstedte til de af ham i hans Embedstid (1672—75) til Universitetet dimitterede Disciple. Haandskriftet er indheftet i et Pergamentsbind, hvoraf dog omtrent den sidste Halvdeel af Bladene er udreven; men det Tilbageblevne indeholder dog aabenbart alle de af B. som Rector givne Testimonier. Bagefter disse findes endnu paa et Par Blade Concepten til en Anbefaling, som han mange Aar efter (1688) som Biskop i Aalborg har givet en fratrædende Hører samt nogle Optegnelser af theologisk Indhold.

Paa Haandskriftets første Side har B. egenhændig skrevet:

Testimonia, quæ dimissis a me discipulis scripta sunt et almæ Hauniensis Academiæ patribus exhibita ab anno 1672. (Ved en Skrivefeil staaer 1662, der var hans eget Dimissionsaar). Sunt autem promiscue intersita generalia

testimonia, quæ migrantibus hinc et alio se conferentibus discipulis data sunt. De første 25 Testimonier har han ved en Anden ladet reenskrive; de øvrige har han med egen Haand indført, og hist og her tilføiet nogle Rettelser.

Da nu disse Testimonier, i det de afgive en fuldstændig Fortegnelse over de fra Metropolitanskolen i 4 paa hinanden følgende Aar dimitterede Disciple, udgjøre et lidet Bidrag til Skolens Historie, og de tillige ved Form og Indhold tjene til at udbrede noget Lys, ikke blot over Udstederens Personlighed og Embedsvirksomhed, men ogsaa over det lærde Skolevæsens Tilstand paa hiin Tid, og de Forestillinger om Underviisning og Opdragelse, som dengang vare almindelige, har jeg troet, at ikke blot Fortegnelsen over de Dimitterede, men ogsaa et Uddrag af de dem meddeelte Testimoniers Indhold, der ofte maa være os paafaldende, i det Mindste for en Deel Læsere ikke ville være uden Interesse.

Rector, siden Dr. theol. og Biskop Bornemann*) var i Aaret 1646 født i Kjøbenhavn, hvor hans Fader Lic. jur. utr. Philip Julius Bornemann under Kongerne Christian d. 4de og Frederik d. 3die var Sekreteer i det tydske Cancelli. Hans Moder var Hedevig Zoega, Datter af J. A. Zoega, Borger i Kjøbenhavn, og Søster til Professor ved Universitetet Joh. Zoega. Han var den yngste af 4 Brødre og mistede tidlig sine Forældre. Efter deres Død blev han sendt til Viborg, hvor han blev optagen i Huset hos daværende Stiftsprovst v. Eikten, der var gift med hans Moster Beate Zoega, men kom, efter Morbroderens Raad, 1659 tilbage til Kjøbenhavn, hvor han blev indsat i

*) Hans Levnet findes i Pontoppidans Annaler 4 D. S. 96—98 samt i Zwergs »sjellandske Cleresie« S. 346—359, hvoraf det her Meddelte i Hovedsagen er et Uddrag.

Metropolitanskolen. 1662 blev han, 16 Aar gammel, dimitteret til Universitetet, og efterat han der i 6 Aar havde fuldendt sine philologiske, philosophiske og theologiske Studier, blev han 1669 ansat som Subrector ved Metropolitanskolen. Allerede 1671 blev han Conrector og 1672, altsaa i en Alder af 25 Aar, Skolens Rector, hvilket Embede han forestod til henimod Slutningen af 1675, da han blev kaldet til Sognepræst ved Fruekirke, og tillige blev Stiftsprovst, samt Provst for Sokkelunds Herred. Fra 1674 havde han tillige været Professor i Logik og Metaphysik ved Universitetet, hvilket Embede han nu nedlagde. 1683 udnævntes han til Biskop i Aalborg, og blev til samme Tid ved kongelig Bulle Doctor theol. 1693 ombyttede han Aalborgs Bispestol med Sjellands, og beklædte dette Embede til sin Død 1710.

Om hans Virksomhed som Skolemand siger Zwerg kun, at »der udkom imidlertid ɔ: i hans Embedstid Mange af hans Haand, af hvilke den største Deel bleve Lærere i Kirker og Skoler«. Om hans Virksomhed som Biskop hedder det: Han var en arbeidsom Mand, aarvaagen i sit Embede og en orthodox Theolog, som holdt over Religionens Reenhed, og fik i denne Henseende noget at gjøre, da det pietistiske Væsen allerførst hertillands begyndte at yttre sig, besynderlig i Kjøbenhavn«. B., der, ligesom de fleste andre Theologer dengang, ikke fandt Behag i dette Væsen, advarede itide Kongen derom, og udvirkede, at de separatistiske Forsamlinger bleve forbudne. Zwerg, der havde levet under Christian d. 6te, og, som man seer, heller ikke har yndet Pietismen, siger ret naivt: »at Pietisternes Lærdom ikke har været rigtig, sees af det kongelige Reskript til Biskop B. af 28de Sept. 1696 og den kongelige Forordning af 2den October s. A.« og til-

føier: »Siden bleve disse Motus dengang ved Guds Naade stillede, hvortil muligt Biskop Bornemanns Vigilance meget har contribueret«.

»B. var«, hedder det videre, »en myndig Mand, og lod sig i sit Embedes Autoritet Intet afkorte; dog kan det ikke nægtes, at han, efter sit choleriske Temperament, een og anden Gang gik forvidt i sin Myndighed, saaat den for Mange syntes utaalelig; *) men derimod havde han

*) Mellem de Fortrædeligheder, han derved paadrog sig, anfører Zw. ogsaa, at B., der havde et stærkt graat Skjæg, hvilket han paa Reiser pleiede at bære i en stor fløiels Pung, søgte at formaae sine jydske Præster til deri at følge hans Exempel, men at Præsterne formeente, at de selv raadede for deres Skjæg, og at saaledes efterhaanden alle Skjæggene bleve afskaffede. Et andet Exempel paa Myndighed af en mere alvorlig Natur anføres af Pontoppidan (Ann. 4 D. S. 582). I Aaret 1684 blev den aalborgensiske Rector Mag. Mogens Viingaard afsat fra sit Embede. Han havde havt Stridigheder saavel med Biskoppen Math. Foss, som med dennes Efterfølger, H. Bornemann, hvilke endtes med hans Afsættelse ved Høiesteretsdom, efterat B. havde beviist hans Uduelighed ved en Erklæring fra Universitetets Professorer, der gik ud paa, at Aalborg Skoles Dimittender i Almindelighed havde staaet sig slet ved Examen, samt at de af ham udstedte Testimonier havde været matte og slet udarbeidede, over hvilket Sidste P. forundrer sig, da Rector V., som hans udgivne Skrifter vidne, havde været en ikke ueffen (unebener) Mand. Denne Sags Sammenhæng har afd. Rector ved Aalborg Skole E. Tauber i sine biographiske Notitser om de derfra dimitterede Disciple (Program f. 1840) efter de endnu forhaanden værende Aktstykker tilstrækkelig oplyst, og viist, at skjøndt Rectoren har havt sine Feil, er der dog skeet ham stor Uret. Han manglede nemlig hverken Lærdom eller Talent; »men den sande Grund«, siger Tauber, »som tydeligt sees af samtlige Akter fra først til sidst, var Drillelyst, Stridighed og Ulydighed fra Viingaards Side, Bagtalelse og Skumleri fra Conrectorens Side (den siden som Præst i Thisted saa berygtede Oluf Bjørn) og endelig hierarkisk Myndighed, som fandtes i temmelig Grad hos Biskop B. og Aalborgs Cleresie«. Biskoppen havde befalet, at Disciplene ved Ligs Bisættelse i Kirken til Slutning skulde gaae rundt om Kisten under Afsyngelse af Psalmen: Nu lade vi hannem (hende) sove i Fred. Den første Gang, denne ny Skik

mange og store Qvaliteter, og det fattedes ham ikke paa Erudition og Veltalenhed«.

Som Biskop i Sjelland salvede B. Kong Frederik d. 4de med hans Dronning Lovise og udgav Salvingsakten 1702. Ligeledes indviede han Garnisonskirken, Frelserens Kirke paa Christianshavn og Kirken i Citadellet.

Hvad man ellers af trykte Skrifter har fra hans Haand indskrænker sig til nogle Ligprædikener og andre Leilighedstaler, der alle ere udgivne, efterat han var indtraadt i geistligt Embede. Men har han end ikke gjort sig bekjendt ved egentlig lærde Skrifter, lader dog den Omstændighed, at han kun 25 Aar gammel blev Rector ved den første af Landets lærde Skoler, og faa Aar derefter steg til den høieste geistlige Værdighed, os formode, at han har været en ikke almindelig begavet Mand og i videnskabelig Henseende staaet over mange af sine Samtidige.

Af Testimonierne seer man, at han med stor Lethed og Færdighed har forstaaet at udtrykke sine Tanker i det

---

brugtes, kunde Disciplene ikke bare sig for at fnise, og da Biskoppen just selv var tilstede, straffede han strax Forseelsen ved Rektors Suspension, »fordi han ei tilbørligen havde instrueret Lærere og Disciple«. Men Mag. Viingaards Udueligbed blev dog ligesaalidet beviist ved nogle Drenges upassende Adfærd i Kirken, som ved Professorernes i Almindelighed fældede Dom om hans Dimittenters Dygtighed, og allermindst ved hans matte og slet udarbeidede Testimonier, hvis Mangel vel snarest har været den, at de ikke bare Præget af den ydmyge Underkastelse, eller vare stemte i de høie Toner, hvortil de academiske Fædre vare vante. Hovedanstifteren af det Hele har uden Tvivl været den foragtelige Oluf Bjørn, der siden, som Præst i Thisted og Djævlebesværger, i lang Tid drev sit skammelige Uvæsen, indtil han endelig hjemfaldt til den velfortjente Straf. Det er meget sandsynligt, at han, som Conrector, har speculeret paa Rectoratet, hvilket han dog ikke fik, og ved sit Øretuderi har forledet Biskoppen til en Fremgangsmaade, der ellers ikke kan undskyldes, og under ingen Omstændighed retfærdiggjøres.

latinske Sprog, ligesom ogsaa de hyppige Citationer af de gamle Forfattere og Allusioner til Oldtidens Skikke og Indretninger vidne om philologisk Lærdom. Han laaner ofte sine Udtryk fra den græsk-romerske Mythologie, og er ikke bange for at benytte »de hedenske Afguders Navne« ja gaaer i denne Retning endog temmelig vidt, for at nævne et Exempel, naar han lader en Discipel, hvis tidlige Død man befrygtede, »Libitinam exspectare«.*)

Efter Tidens Maade var hans Stiil meget opskruet, og hans Lovtaler over flittige og skikkelige Disciple vistnok i høi Grad overdrevne. Undertiden kan han, som han selv siger, ikke finde Ord til fuldkomment at skildre Vedkommendes Dyder. Paa den anden Side er ogsaa i nogle Testimonier hans Dadel overordentlig streng, og vi kunne nu vanskelig forestille os, hvorledes Fremviseren af et saadant Vidnesbyrd kunde vente endog blot Optagelse ved Universitetet. Undertiden lod han sig ved Forældrenes Bønner og Taarer bevæge til at dimittere en maadelig Discipel, og naar han i det sidste Testimonium siger, at han ikke vil give Dimittenden noget Vidnesbyrd om Duelighed,

*) I Christian d. 4des Reces af 1643 var det udtrykkelig befalet, »at Skolebørnene skulde lære at skye de hedenske Afguders Navne, som findes i mange Bøger, der ellers endnu benyttes, i Særdeleshed i Poesie og andet Saadant, i det Sted at Gud og hans hellige Navn allene burde at bruges«. Men dette besynderlige Lovbud, er vel heller ikke nogensinde blevet efterlevet. Maaskee ogsaa Meningen kun har været, at de skulde lære at bruge dem med Afsky. Hvorledes en saadan Underviisning praktisk kunde gives, viser det af E. G. Tauber i hans Hist. schol. cath. Arhus. S. 138 anførte, ogsaa mig velbekjendte Sagn om en Lærer ved Aarhuus Skole, endog i en langt sildigere Tid, som, naar han ved Læsningen af Horats traf paa en Lovtale over een eller anden Gud, med Indignation spyttede paa Bogen under det Udraab: O den blinde Hedning! efter min Hjemmelsmand med det Tillæg: »Men derfor brænder han ogsaa nu i Helvedes Pøl og Pine«.

han kunde jo nu selv prøve sin Lykke«, synes det, som n Rector paa hin Tid ikke blev krævet til Ansvar, naar ogen af hans Disciple ved Universitetet blev erklæret for moden.*) For Universitetsprofessorerne, i hvis Tal han 'a 1674 selv var, viser han den dybeste Ærbødighed, og ar et rigt Forraad af saadanne Benævnelser og Tale-

*) At dog et Ansvar, skjøndt paa en temmelig vilkaarlig Maade, har fundet Sted, sees af det ovenfor Anførte om Mag. Viingaards Afsættelse, ligesom der ogsaa findes flere Exempler paa, at Rectorer, naar deres Disciple havde bestaaet maadeligt ved Examen, efter Professorernes Klager, ere blevne irettesatte af Biskoppen. Hvor upaalidelig alligevel Universitetets Dom maa have været, kan man med Sikkerhed slutte sig til af det Hastværk, hvormed Prøverne bleve afholdte. Af den aalborgensiske Biskop, J. Bircherods Dagbøger (i Uddrag udgivne af C. Molbech) sees det, at man til at examinere samtlige Skolers Deposituri kun brugte 2 Dage, og 1692 examinerede Bircherod selv som Professor paa een Formiddag 48 Candidater baade i Theologie og Hebraisk. Ved theologisk Embedsexamen gik man ligesaa summarisk tilværks. 1693 holdt Bircherod og Dr. Masius Examen med 26 Candidater og den næste Dag med »en liden Appendix«, der bestod af 13 Candidater. Tiden har dengang været kostbar. Paafaldende er det ogsaa, af bemeldte Dagbøger at see, at Biskopperne, i det Mindste i Cathedralskolerne, pleiede ikke blot at overvære Examen, men endogsaa selv at tage Deel i Examinationen, og at bestemme, hvilke Disciple der skulde dimitteres. Man skulde tro, at Rectorerne saaledes havde været nogenlunde fri for Ansvar. Den første Lovbestemmelse herom findes nok i Skoleforordningen af 1739, men angaaer dog kun fattige Disciples Dimission. Det hedder nemlig der: »Skulde nogen Rector understaae sig at antage fattige Disciple, som ved Depositsen befandtes ganske ordinaire af ingeniis et profectibus, skal han derfor til Universitetets Kasse betale 20 Rdr., som Biskoppen, efter Universitetets Paastand, af hans visse Løn strax lader indeholde. I Forordningen af 1775 udvidedes denne Bestemmelse til alle Disciple, saaledes at en Rector for hver Gang een af hans Dimittender blev rejiceret, skulde erlægge 20 Rdr. til Skolens Bibliothek. I Forordningen af 1809 blev Straffen endog skjærpet, i det han anden Gang skulde erlægge dobbelt saameget, og for tredie Gang have sit Embede forbrudt. Men det gik da hermed, som det pleier at gaae med meget strenge Love, at man snart fandt det betænkeligt, at bringe dem i Anvendelse.

maader, der kunde tjene til at udtrykke den pligtskyldige Veneration. Alt Saadant maa vi dog ikke i synderlig Grad lægge ham selv tillast. Det var en Følge af Tidsalderens Vansmag — det laae i Luften, som N. M. Petersen etsteds siger — og langt ned i det følgende Aarhundrede have vi derpaa i Dedicationer, Ligprædikener og andre Skrifter glimrende Exempler. Al denne Ordbram i Lovtaler og Complimenter, hvorved man ikke lod sig nøie med de latinske Superlativer, der ikke have saameget at betyde, men med udsøgte og opskruede Phraser satte hinanden til høibords, var efterhaanden især i den lærde Verden bleven til en Vedtægt, og det kan ikke omtvivles, at Enhver nok vidste, hvormeget eller hvorlidet deraf der kunde tages til reen Indtægt. Var denne Maneer eengang indført, kunde den vel heller ikke let opgives, da det simple og naturlige Udtryk neppe kunde ventes hos Vedkommende at ville gjøre den tilsigtede Virkning. See vi nu bort fra disse Hyperbóler, som kun i Tidsalderens Vane eller Uvane kunne finde deres Undskyldning, og hvori vi, efter hvad B. i det 36te Testimonium selv yttrer, maa antage, at flere Rectorer have drevet det endnu videre, bliver dog Saameget tilbage, at Metropolitanskolen under hans Bestyrelse har havt en Deel dygtige og sædelige Disciple, ligesom vi heller ikke kunne tvivle om, at han med et i Sandhed velvilligt Sindelag ved sine, vistnok overdrevne, Lovtaler har søgt at befordre deres Vel. Hvad angaaer de slette Vidnesbyrd, der undertiden maa forekomme os høist ydmygende for Modtageren, og kun lidet tjenlige til hans Anbefaling, maa vi betænke, at den Tids studerende Ungdom, efter den Behandling, den saavel i Skolen som siden ved Universitetet var underkastet, ikke kunde være omskindet, eller have en synderlig fiin Æresfølelse, ligesom

man heller ikke ovenfra regnede det saa nøie med! Saadant. Bornemanns strenge Dadel, som vi desuden maa antage i Regelen at have været velfortjent, kunne vi saaledes vel holde ham tilgode, medens det dog i høi Grad maa støde os, naar han i nogle Testimonier paa en smagløs Maade etymologiserer over Disciplenes Navne, eller endog henpeger paa deres ufordeelagtige Udvortes.

At han ikke har været fri for den Strenghed i Ungdommens Behandling, der paa hans Tid var almindelig, er, især hvis der med Rette tillægges ham et »cholerisk Temperament«, ikke usandsynligt, og af hans Yttringer i det 8de Testimonium seer man ogsaa, at han ikke har skyet at anvende de haardere Midler, naar de mildere ikke vilde slaae an. Den strenge Skoletugt, der vistnok, som de gamle Skolelove udvise, paa mange Steder udartede til Barbari, blev dengang anseet for aldeles nødvendig, hvilket den vel ogsaa, til ringe Ære for Tidsalderen, i Gjerningen var. Overalt uden for Skolen yttrede Raaheden og Usædeligheden sig paa mange Maader, og det kunde ikke undgaaes, at Skoleungdommen, der daglig havde saamange slette Exempler for Øine, maatte bringe den fordærvelige Sæd med sig indenfor dens Vægge, hvor den i det snevrere Samfund spirede frodigt. Naar B. taler om »degeneres alumnorum greges, Veneris nepotuli« o. s. v. seer man nok, at han kan have havt sin Plage med mange raa, slet opdragne og usædelige Drenge og Ynglinge, der, som man seer, i Skolen undertiden opnaaede en Alder af 24 til 27 Aar. *)

---

*) Som de Forseelser og Laster, for hvilke i de gamle Skolelove strænge legemlige Straffe vare fastsatte, nævnes: Drukkenskab, Hoer, Dobbel, Nattesværmen paa Gaderne, Slagsmaal o. s. v. Mere paafaldende er det, at der endnu i Forordningen af 1775 anføres:

[redacted]

De af B. i de 4 Aar givne Testimonier udgjøre i Alt 51; men da de to af dem ere testimonia generalia, hvad vi nu kalde testimonia vitæ, bliver efter et Middeltal det aarlige Antal af Dimittender til Academiet omtrent 12. Heraf kunne vi dog ikke med nogen Bestemthed slutte os til Skolens Freqvents; men da den, ifølge Uniformitetstabellen af 1655, (s. Nyrups Skolehistorie S. 123) maa have havt 8 Classer, og naturligviis mange Disciple maa have forladt Skolen uden Testimonium, maa Discipeltallet have været temmelig stort, sandsynligviis mellem 2 og 300. Neppe det halve Antal af de dimitterede vare fødte i Kjøbenhavn; de fleste vare fra de danske Provindser, nogle dog fra Norge og fra de nylig til Sverrig afstaaede Landsdele, een endog fra Gulland. Paafaldende er det, at ikke mindre end 4 vare fra Lemvig og 2 fra Holstebro. Rimeligviis ere paa den Tid en Deel, især formuende Mænds Sønner, blevne privat dimitterede. Om der dengang har været flere private eller offentlige Skoler i Kjøbenhavn, veed jeg ikke, men hos Worm findes dog en Christophorus Olai Grenovensis, der 1657 nævnes som Rector ved en Skole paa Christianshavn.

Jeg maa endnu bemærke, at Dimittendernes Alder, Fødested og Forældre vel undertiden ere angivne, men at dette dog ikke overalt er Tilfældet. Faderen er i Regelen kun da nævnt, naar han var en bekjendt og anseet Mand. Fødestedet betegnes ved det tilføiede »Hauniensis, Holstepontanus, Norvagus«; dog er det undertiden uvist, om det blot har denne Betydning, eller tilkjendegiver Dimit-

---

»Drik, Dobbel, Slagsmaal, Banden, Lyven, Guds Ords Foragt, Gudstjenestens Forsømmelse og andre skammelige Laster, hvorfor Disciplene skulde straffes saavel paa Kroppen som paa beneficia.

tendens, efter hans eller Forfædres Fødested optagne Tilnavn.

Jeg havde ønsket, forsaavidt de Dimitterede siden ere befordrede til Embeder i Staten, at kunne tilføie disse; men dette har dog kun været muligt ved dem, der siden som Skribenter ere anførte i Litteraturhistorien, samt nogle andre, hvis Navne jeg har truffet paa forskjellige Steder f. Ex. i Gjessings Jubellærere, Bircherods Dagbøger og andensteds. Disse har jeg da anført; men de udgjøre kun et ringe Antal.

1672.

1. *Olaus Huggeus.* I dette Bornemanns første Testimonium anbefaler han sig i en temmelig opskruet Stiil til Rector magnificus og det academiske Senat. I det han sender den første Coloni fra Skolens Støv til Academiets vidtudstrakte Marker — ex nostro pulvere in patentes, qvos Athenæ vestræ agros explicant, novellorum civium coloniam deduco — vil han dog, af Hensyn til Professorernes mange og byrdefulde Forretninger, fatte sig kort, og i det han afholder sig fra al væmmelig og Sagen uvedkommende Smiger — omissa fastidiosa blanditiarum multitudine, et exclusis, quæ ad rem nihil faciunt, adulationum lenociniis — kun med taus Ærbødighed bøie sig for det høie Collegium — amplitudinem collegii tacita duntaxat veneratione adorare — om hvis Gunst og Velvillie han imidlertid er fuldkommen overbeviist. Dimittenden, Søn af en ikke uanseet Borger i Staden, var »juvenis boni animi, acris ingenii et non incultis moribus«. Han havde gaaet 6 Aar i Skolen, men hans Fødselsaar nævnes ikke. Forøvrigt er Testimoniet meget rosende. Et Sted i samme kaldes Professorerne »Musarum Charitumqve patroni«.

2. *Ianus Thuonis Brochius.* Denne Dimitend havde kun ringe Begavelse — lævo parumper Apolline et renuente nonnihil natura, sacrum illud eloqventiæ studium amplexus, invitis se sæpe canibus venari sensit — men uden at tabe Modet, havde han stræbt at overvinde alle Hindringer — de obtusis tandem sensibus triumphare, et ex sordido ignorantiæ cœno ad aliqvam liberalis scientiæ lucem emergere. Han havde nu gaaet over 3 Aar i Metropolitanskolen, hvori han fra Skolen i Holstebro var bleven optagen, og gik i sit 24de Aar, hvorfor han da, før alle Ungdommens Blomster vare afvisnede — ante exarescentes adhuc reliqvos juventutis flores — maatte ønske at blive dimitteret.

3. *Christianus Iohannes Törslevius*, Søn af Magister Joh. Hammer, Præst til Tørslev Menighed og Provst for Flakkebjerg Herred, fik et meget anbefalende Vidnesbyrd. Han roses især for hans stille, rolige og sædelige Adfærd — inter jucundissima tranqvillatæ modestiæ silentia sine strepitu, sine lascivia, sine protervo cum degenere grege commercio qvotidie melior evasit. Han havde tidligere freqventeret Herlufholms Skole — in illustri Herlovianorum schola non contemnenda pietatis et humanitatis semina imbiberat. Ogsaa Faderen faaer sin Ros: »qvi genitoris modestiam, et mollissimam cum omnibus consvetudinem vel levi oculo conspexerit, moderati in filio animi et sedati ingenii malaciam admirari facile desinet«.

4. *Canutus Iani Lemvicensis* var født i Lemvig, og blev 1668 optagen i Metropolitanskolen. Hans Naturgaver vare meget maadelige. Han havde, hedder det, forladt sin Fødeby »cælum forte non animum mutaturus. Mittimus Vobis, skriver B., hominem crassioris pituitæ, hebetioris ingenii et fallacis nimium labilisqve memoriæ, sed cetera non improbum, non perversum, non malitiosum«. Hans Flid havde kun baaret ringe Frugt; men da han gik i sit 27de Aar, og der intet Haab var, at han vilde gjøre større Fremgang, om han endog endnu 100 Aar forblev i Skolen — si vel centum anni nostræ cum ipso consvetudini additi fuissent, — havde B. besluttet

at dimittere ham. Han mener, at denne gamle Discipels Optagelse ved Universitetet vil geraade Professorerne til stor Ros — Vestris jam laudibus maximus profecto cumulus accedet, si seniorem hunc discipulum benigne admittatis. Sine egne frugtesløse Bestræbelser undskylder han med at henvise til Personens kjødfulde Ansigt og rynkede Pande — solus et unicus carneæ, et rugosæ frontis aspectus.

5. *Iohannes Christianus Blichfeld*, Søn af Sognepræsten Christiernus Petri til Verrum (Veirum i Jylland). Han havde frøqventeret Skolen omtrent i 2 Aar og 4 Maaneder — dum octo jam supra viginti et, qvod forte excurrit, periodos luna absolvit. B. erkjendte hos ham »ingenuam adolescentis lectissimi indolem, men beklager, at han var mere bevægelig end en Pottemagers Hjul eller en Top — rota figulari et qvovis turbine mobilior, saaat han, ligesom Hundene, naar de drikke af Nilen, bestandig ilede fra det Ene til det Andet. (Blev 1684 Præst til Søften og Folby. † 1704. Poulsen Bibl. Arhus.).

6. *Iacobus Bartholomæides*, Søn af Bartholomæus Petri (Berthel Petersen) Raadmand i Kjøbenhavn. Jakob havde gaaet 7 Aar i Skolen og udmærket sig saaledes, at B. i det han skrev Testimoniet, var i en heftig Sindsbevægelse: æstuat mihi animus, gaudet dextra, subsultat calamus. Det hele Testimonium er en Lovtale i stor Stiil.

7. *Christianus Iohannes Falch*, født i Kjøbenhavn »non obscuro inter cives huius urbis parente« — fik ogsaa et meget hæderligt Testimonium, dog med en vis Indskrænkning. B. kan nemlig ikke sige, at han i Alt har svaret til sit Tilnavn, der er laant af den ædle kongelige Fugl. Blev efter Hundrups »Lærerstanden i Slagelse lærde Skole« Hører i Slagelse.

8. *Laurentius Severini Bergendals* Testimonium har følgende Overskrift: Testimonium L. S. B., qvod post ceterorum dimissionem parens ipsius fletibus et precibus mihi extorsit. Dimittenden var en Søn af Sognepræsten til Fruekirke i Kjøbenhavn, Magister Søren Larsen Bergendal, der tillige var

Præst til Hvidovre (ecclesia Vidörensis). Vidnesbyrdet er da også som man af Overskriften kunde vente. Den unge Br. holdt meget af Frihed og Lediggang, hvilket han tydeligt havde tilkjendegivet ved idelig at skulke — per repetitas sæpius e schola subductiones, quam intime libertatem et otium expeteret, manifeste declaravit. Intet havde været ham mere til Besvær, end at han efter en Andens Villie skulde lægge Vind paa Videnskaberne, og gjøre sine Lærere Regnskab for sin sædelige Vandel. B. havde stræbt baade med det Gode og det Onde at føre ham paa en bedre Vei; men intet Middel vilde slaae an — sed nec furca nostra, nec virgæ, nec ira, nec amor, nec minæ, nec blanditiæ vetare potuerunt, qvin inveterata illa pestis oscitantis alumni animum denno invaderet. Denne strenge Dom formilder B. dog siden noget, og bønfalder Professorerne om at de, dersom ellers nogen vanslægtet Søn for Faderens Skyld kan fortjene nogen Godhed, ville optage ham mellem de academiske Borgere. Efter Lengnicks personalhist. Bidrag var han 1788 Præst paa Ostindien.

1673.

9. *Gabriel Henricus Barfod.* Denne Discipel var født i Skaane, der ved Freden til Kjøbenhavn 1660 var afstaaet til Sverrig, og vilde nu, for at fortsætte sine Studeringer, vende tilbage til sit Fædreland. Han fik derfor kun et testimonium generale »cum abeundi hinc et Scaniam repetendi veniam, post triennii moram apud nos, flagitaret, et, neglectis meis monitis, tandem obtineret«. I Testimoniet selv anføres imidlertid flere vægtige Grunde, hvorfor det unge Menneske maatte ønske at vende tilbage til sin Hjemstavn, og i Særdeleshed den, at under den ny Regjering Ingen i Sverrig kunde opnaae Embeder og Værdigheder, naar han ikke havde studeret ved det i Lund nylig oprettede karolinske Universitet. Den Ros Disciplen faaer, er meget tarvelig og meest negativ. Han havde ikke været mellem de Ringeste eller de Værste. »Per ætatis qvidem im-

prudentiam et intempestivas societates ad devia nonnulla et inepta subinde abreptus fuerat, red rite revocatus et emendatus, et cetera per se non improbus, non malignus, non contumax, non perversus«. Alligevel havde han været »discendi cupidus, sacrisqe Musis toto corde addictissimus«, og B. anbefaler ham nu som den, der var »beneficiis, qvæ in eum conferri poterant, *non ita* indignus«.

10. *Iacobus Andreæ (Hummer) Hauniensis.* Denne Discipel fik et meget vidtløftigt og glimrende Vidnesbyrd, ved hvis Affattelse Udstederen har betjent sig af de meest opskruede Talemaader. Da han skal til at skrive Testimoniet, er han fast ude af sig selv af Glæde og Kjærlighed — Has litteras exaraturus præ gaudio fere et amore, ubi sim, nescio. — I sin Henrykkelse kan han hverken finde Begyndelse eller Ende — aptum testificationi initium aut finem in nullis ingenii loculis, in nullo inventionis promptuario invenio, ita liqvescit mihi voluptate pectus, ita solvitur desiderio animus, ita inundatur benevolis affectibus cerebrum. Dimittenden var da ogsaa »juvenis optimus, integerrimus, probissimus et nulla non laude, nulla non benevolentia, nullo non amore dignissimus etc. etc.« Professorerne kaldes »Augustissima literarum lumina«. Han var en Søn af Takkelagemester ved Holmen Anders Lauritsen og var født i Hummergaden, efter hvilken han optog sit Tilnavn. Reiste to Gange udenlands, blev Magister og 1686 Præst til den hollandske Menighed ved Holmens Kirke. 1688 tillige Præst paa Ny Amager ved Frederiksberg, og 1691 Sognepræst til Magleby paa Amager. 1695 opgav han Kaldet ved Holmens Kirke. Fik 1714 Rang med Kjøbenhavns Sognepræster og døde 1734. Udgav adskillige Smaaskrifter. Worms Lex. 1 D. S. 482.

11. *Andreas Erici Holstepontanus.* Det sidste Navn havde han antaget efter sin Fødeby Holstebro, hvor han først havde gaaet i Skole, og var ved sin Dimission fra Metropolitanskolen 23 Aar gammel. Der tillægges ham vel adskillige Dyder »tractabilis genius, pia et honesta indoles«, hvilke han dog

[redacted]

vanslrede ved Dovenskab og en Dorskhed, der undertiden saaledes afprægede sig i hans Udvortes, at den, som da saae ham, med Cicero maatte udraabe: »talem inter hominem et inter stipitem et truncum nihil interesse. Dette slemme Vidnesbyrd havde han faaet, for at han skulde skamme sig ved sin Ladhed og Dorskhed — ut ipse remissionis suæ et oscitantiæ convictus erubesceret, et ad tribunal Professorum cum pudore accederet.

12. *David Laurentii Gotlandus* var født i Visby paa Gulland, hvor han maa have gaaet i Skole før han kom til Kjøbenhavn. Han bliver rost i stærke Udtryk, og B. synes at være stolt af den fremmede Fostersøn. Han anbefaler ham til Professorernes Gunst og mener, at naar de saaledes med Velvillie vilde tage sig af de Fremmede, vilde de vidt og bredt indlægge sig stor Berømmelse — vagabitur, credite mihi, nomen vestrum longissime latissimeqve, et innumerabiles ita in reverentiam et prope adorationem numinis vestri clientes pertrahet.

13. *Iohannes Bartholini Wadbech* havde i 14 Aar været Discipel i Metropolitanskolen, og i alle disse viist sig meget ustadig og foranderlig. Man skulde troe, siger B., at hans Tilnavn var sammensat af vadum et stillestaaende muddret Vand og fons en speilklar Kilde.

14. *Severinus Nicolai Lemvicensis* roses for sin Skikkelighed og Flid, men var saa uheldig »ut cum invita Minerva et hebetiore ad studia cerebro perpetuo conflictaretur«. Vilde Professorerne mere tage Hensyn til Dimittendens gode Villie end til hans Evner, og sørge for hans Bedste, lover B. dem, derfor »æternam in cœlis mercedem et infinitas in terris laudes«. Det var da Røverkjøb.

15. *Christiernus Christierni Lemvicensis* var ligesom den foregaaende født i Lemvig. (hans Fader var Christen Sørensen Lemvig, Raadmand og Kiøbmand der i Byen. Blev Capellan og siden Sognepræst til Lidemark. d. 1711. Giess. Jubel-

lærere). Han havde tilbragt 9 Aar i Skolen og fik et fordeelagtigt Testimonium.

16. *Michael Ibici (Ibsen) Fastrupius*, en Bondesøn, havde gaaet 8 Aar i Skolen. Illum, siger B., non ut discipulum tantum dilexi, sed ut domesticum privatis etiam, qvibus potui, commodis ornavi. Blev Magister og Præst til Skibby (Lengnick).

17. *Cornificius Nicolaus Calundanus.* Denne Discipel var meget sygelig, og da han formedelst sin Fattigdom ikke kunde udrede de nødvendige Omkostninger til sin Helbredelse — ad balnea, ad tonstrinas et pharmacopolia, — ønskede han snarest muligt at komme til Universitetet, for der at søge Patroner og Understøttelse.

18. *Johannes Iohannis Schröderus*, Søn af Sognepræsten til Faxø, Mag. Johannes Schrøder, født 1660, blev først underviist af Privatlærere — quorum bene multos habuit, sed non omnes bonæ fidei. Følgerne af den maadelige Underviisning vare »difficultas aliqva memoriæ et tarditas ingenii. For at raade Bod paa disse Mangler, blev han sendt til Herlufsholm — commodissimum illud literarum domicilium et illustrem illam exercendæ excolendæqve juventutis scenam —; men de derværende Lærere kunde intet Middel finde mod disse Sygdomme — »qvi tum ibidem florebant peritissimi animorum Æsculapii tam salutiferam suis in hortulis herbam non invenerunt, qva huic vitio mederi valerent« *). Endelig blev han da optagen ikke blot i Metropolitanskolen, men ogsaa i Rectorens Huus og omtrent 3 Aar derefter dimitteret. (Han blev

*) Mærkeligt nok var den fornemmeste af disse »erfarne Sjælelæger« netop i de Aar, da Schrøder gik i Herlufholms Skole, Mag. Johan Brunsmann, Rector 1668—77 og Forfatter af den berygtede Bog »Kjøge Huuskors« samt flere Skrifter af samme Art. Herlufholms Skole kunde til den Tid neppe kaldes »en be[illegible]t Skueplads for Ungdommens Dannelse«. Efter den ulykkelige svenske Krig, under hvilken den havde lidt meget, blev i Aaret 1668 Disciplenes Antal nedsat til 10 og Lærernes til 3, Rector og to Hørere. S. Melchiors historiske Efterretninger om Skolen S. 116 og 170.

1684 Capellan ved den danske Kirke i Helsingøer, og 1711 Sognepræst til samme Kirke, i hvilket Embede han samme Aar døde af Pesten. Giessing II. 1. S. 226).

19. *Paulus Iacobi Möring*, af Fødsel en Nordmand, gik 2 Aar i Skolen, logerede i Rectorens Huus og udmærkede sig saaledes, »ut in stuporem et prope in admirationem omnes pertraheret«.

20. *Nicolaus Esbjörnionis Oroch*, født paa Christianshavn. Vel hedder det: testimonium tale reportat, quale meruit, h. e. optimum et laudatissimum; men den Forsigtighed, hvormod B. vælger sine Udtryk: »adolescens gnavus, morigerus et minime improbus« og den Tilstaaelse at slette Personer havde søgt at bringe ham paa Afveie, men at han dog, saavidt det var B. bekjendt, havde løsrevet sig af deres Snarer, vise tydeligt nok at der har været en Hanke ved Sagen.

21. *Christianus Hermannus Iacobi*, Søn af Henrik Jacobi, Raadmand i Kjøbenhavn. Hans Testimonium er straalende. Han havde været et Mønster paa alle mulige Dyder. »Nominet mihi qvisqvam, siger B., de tota virtutum familia aliqvam, vel ultimam, qvæ non in nobilissima hac, qvam per oscula merosqve amplexus benevolentiæ vestræ commendamus, anima habitavit«. Han var »virtutum omnium domicilium, sola ara, sola patria« o. s. v. o. s. v.

22. *Petrus Samuelis Windingius*, Søn af Samuel Rasmussen Winding, Præst i Skaane, var, som det synes, en vanslægtet Green paa de berømte Windingers Stammetræ, og fik da ogsaa et dertil svarende Testimonium. Han havde vel indfundet sig i Skolen og indtaget sin Plads mellem de øvrige Disciple, men kun havt lidet Gavn af Underviisningen — pauca sibi in succum et sangvinem converterat. Vilde Nogen spørge, siger B., hvorfor han da dimitterede en saa umoden Discipel — tam crudum adhuc et immaturum — svarer han, at han ofte indtrængende havde formanet ham til at forblive i Skolen, men at Disciplen, der ogsaa som et snildt Paaskud benyttede sig af sin betydelige Legemsstørrelse, som de snevre Skole-

[redacted]

bænke ikke mere kunde rumme — grandiorem corporis habitudinem, qvam ludi scamnorumqve angustiæ non caperént — saaledes med Bønner og Taarer havde bestormet ham, at han for at blive fri for hans Overhæng, havde tilladt ham at prøve sin Lykke.

23. *Laurentius Svenonis Bornholmensis.* Denne Discipel var heller ikke moden til Dimission; men »cum graviores in dies singulos abeundi causas bonus vir commentus, hinc propriis precibus, illinc parentum interpellationibus molestiam mihi facessere, et ad importunitatem usqve obstrepere non desineret« fik han endelig Testimonium. (En Laurits Svendsen var 1703 Byfoged i Aalborg. Bircherods Dagb.).

24. *Laurentius Nicolai Norvagus* havde gaaet 3 Aar i Skolen. Det hele Testimonium er en umaadelig Lovtale i en opskruet Stiil. Var 1704 Præst til Eiby og Dalby. (Lengnick).

25. *Ianus Clementis Færoensis*, Søn af en Præst paa Færøerne, havde før sin Optagelse i Metropolitanskolen i sin Hjemstavn studeret i 8 Aar. Han var »simplici qvidem vultu et .... gestu«, men havde dog mange Dyder. Han roses især fordi han »per saxa, per ignes« havde undflyet den tykke Uvidenhed, og, uden at lade sig afskrække ved Neptuns Brusen eller Sørøvernes Vold, havde begivet sig til Kjøbenhavn. Professorerne der vare da ogsaa »decora Phœbi et lumina mundi.

1674.

26. *Iacobus Petri Rise*, var deserteret fra Skolen, men, tvungen af Nødvendigheden, endelig vendt tilbage, og havde nu ved Bønner og Taarer afnødt B. et Testimonium. I Indledningen klager B. over den studerende Ungdoms Begjerlighed efter snarest muligt at afryste Skolens tunge Aag, og at opnaae det academiske Livs Frihed. *) Søgte de endda

*) At Skolens Aag var tungt, har sin Rigtighed; men hvor ringe det academiske Livs Frihed dengang var, lære vi bedst af C. E. F. Reinhards »Communitetet og Regentsen« i Historisk Tidsskrift. 3die Bd. 1ste Hefte.

paa den rette Vei at naae deres Ønskers Maal, kunde det dog taales eller undskyldes; men de fleste valgte de urette Veie — per licentiam ad scientiam, per Lysænm ad Lyceum grassantur. Om Dimittenden hedder det: Erravit et inter devia vix noster fuit; sed e latebris tandem protractus et erutus in conspectum vestrum adducitur. Imidlertid var han nu ogsaa bleven et nyt Menneske — »e corvo iterum cygnus, e verre factus est homo«. (Blev 1686 Præst til Nimtoft og Koed i Aarh. St. † 1711. Hans Søn Mathias Iacobi Rise blev 1712 hans Eftermand. Pouls. B. A.).

27. *Oligerus Christianus Lyxdorph* fik kun et Testimonium generale, »cum vagus diuqve oberrans stationem mutaret«. Han kaldes dog »egregius et optimæ spei adolescens«. Det synes som han under privat Veiledning skulde fortsætte sine Studeringer, i det mindste henvender B. sig til hans tilkommende Lærer, der maa have været en bekjendt dygtig Mand, med følgende Opfordring: »Tu pro tua informandi dexteritate quos in alumni nostri pectore excitavimus, virtutum igniculos, fac enitere amplius, et in splendidæ familiæ decus et ornamentum tandem aliqvando inclarescere«.

28. *Laurentius Iohannes Hylling.* Dette unge Menneske var »ut loco et ordine, ita virtute etiam et meritis primus, optimus et dilectissimus«. (Var efter Worm født i Landsbyen Hylling i Sjelland, hvor hans Fader var Præst, blev øverste Capellan til Frue Kirke i Kjøbenhavn og udgav nogle Skrifter af ascetisk Indhold. d. 1704.

29. *Nicolaus Laurentii*, en Kjøbenhavner, fik ogsaa et meget hæderligt Testimonium.

30. *Andreas Ibici Grinoensis* (fra Grenaa). Han havde ingen anden Feil end Fattigdom.

31. *Christianus Petri Warbergensis* ɔ: født i Byen Warberg i Skaane, hvor han tidligere i 8 Aar havde gaaet i Skole. Han roses for sin gode Opførsel, men faaer kun et middelmaadigt Vidnesbyrd for Duelighed.

32. *Iohannes Brodinus* var født i Bahuus og havde gaaet

3 Aar i Metropolitanskolen. Hans Flid og Sædelighed havde været rosværdig; men han havde en meget svag Hukommelse.

33. *Ianus Moipaludanus* (sic) var født i Holstebro, og fik et meget ringe Testimonium. Der tillægges ham »tarditas ingenii, hebetatio judicii, sterilitas naturæ, congenita stupiditas«. Imidlertid havde han efter ringe Evne stræbt at raade Bod paa sine Mangler, og da han allerede blev gammel, og der intet Haab var om, at han skulde gjøre større Fremgang — cum uberiores ex sicciore fundo fructus frustra sperarentur, og da hans Ønsker vare høist beskedne — cum in votis haberet, in communi literatæ respublicæ navigio, si non ad remum et transtra, at ad scalmos saltem et antliam emergere, saa beder B. Professorerne, »ut in hoc homine statuant singulare facilitatis suæ et conniventissimæ indulgentiæ exemplum«.

34. *Casparus Caspari*, en Kjøbenhavner, havde gaaet 8 Aar i Skolen, hvilket Tidsrum omskrives saaledes: »Octies jam solis a nobis discessum accessumqve brumis solstitiisqve notavimus, cum primum in metropolitanam, hanc palæstram pedem intulit«. Han havde været et Mønster paa alle mulige Dyder.

35. *Christianus Tuxenius* fik ogsaa et glimrende Vidnesbyrd: »Luculentissima dedit nobis tam publice in schola qvam privatim in ædibus nostris, ubi modium salis nobiscum absumpsit, virtutis et modestiæ specimina«. Han havde altsaa logeret i Rectorens Huus; men hvor lang Tid der hører til, for at spise en Skjeppe Salt, er ikke let at bestemme.

36. *Severinus Erasmides*, Søn af en unævnt Embedsmand ved det kongelige Archiv. Hans Testimonium indledes paafaldende nok med en streng Dadel over den blandt Rectorerne overhaandtagende Skik, at tillægge deres Disciple en ufortjent Ros, og derved føre Andre bag Lyset — Invaluit his temporibus nimia qvædam præceptorum in communicandis testimoniis perfidia atqve prævaricatio, qvi phalericata, nescio qva, suorum commendatione fucum lecturis faciunt, callideqve nimis et astute hominibus imponunt. B. vil ikke paa denne

Maade søge en forfængelig Ære, han vil ikke gjøre Blæst — non fumos vendam — men i al Korthed sige Sandheden. Disciplen roses derpaa i de stærkeste Udtryk. Universitetet kaldes her »Parnassus vester«, og siden »augustum divorum palatium«, hvor han ønsker, at hans Client maa finde »faventes deos«.

37. *Iohannes Henrici Ehmius* var »florentissimum omnis virtutis pietatisqve exemplum«, og havde mellem sine Meddisciple straalet »velut inter ignes luna minores«. Worm anfører en Johannes Ehmius, der i Wittenberg udgav en Disputats 1677. En Hans Ehm nævnes 1702 af Bircherod i Dagb. som Justitsraad og Landsdommer i Sjelland. Rimeligviis er det den Johannes Henriksen, der af Hundrup nævnes som Hører ved Slagelse Skole.

38. *Iohannes Iohannis Heisterus* roses for Gudsfrygt, Beskedenhed og Flid, men om hans Anlæg hedder det: »fatemur qvidem nec Svadam usqve adeo in labris eius sessitasse, nec atticas in os ipsius apes mel intulisse — at de plumbeo capite nunqvam conqvesti sumus.

39. *Iohannes Andreæ Resenius*. Forældrene nævnes ikke, men kaldes »optimi clarissimiqve parentes«. Han hørte til den berømte Resenske Familie, var en Sønnesøn af Hans Hansen Resenius og en Sønnesønssøn af Hans Poulsen Resenius, der ligesom den førstnævnte havde beklædt Sjellands Bispestol. Under sin Skolegang boede han hos sin Farbroder, Peder Resen, der var Præsident i Kjøbenhavn og blev siden optagen i Adelstanden. I Testimoniet roses han umaadeligt; han havde været »præcipuum castissimæ educationis decus, et lumen«, og Metropolitanskolens »honos, triumphus et ornamentum«.

40. *Zacharias Nicolai Arnsbergius*, en Søstersøn af den kongelige Livlæge H. Møinichen, var ved en haard og langvarig Sygdom hindret i at gjøre Fremgang i Studeringer. B. anbefaler ham til Optagelse ved Universitetet, »ut vel in ægro corpore, qvoad Deo visum fuerit, pacatis Musis tristitiam sub-

levet, vel vocantem ad minimum Libitinam expectans, honeste exspiret«. Han fik dog igjen sit Helbred og blev 1684 Præst til Værum og Ørum Menigheder i Aarhuus Stift. Døde 1690. Poulsen, Biblioth. Arh. S. 10.

41. *Iacobus Simonides.* Denne Discipel, der ligesom den under Nr. 9 anførte G. H. Barfod, var født i en af de til Sverrig afstaaede Provindser, blev efter sit Ønske dimitteret til det karolinske Universitet i Lund. B. der, som det synes, høist ugjerne saae en haabefuld Discipel at drage over til et Land, der nu var bleven fremmed, anbefaler ham paa det Allerbedste til de lundiske Professorer. »Gratulamur Academiæ vestræ«, siger han, de tanto cive, apud qvem universus virtutum chorus diversari; nec diversari tantum, sed sedem etiam et domicilium elegisse videtur.

1675.

42. *Arnoldus Isacides Hauniensis*, Søn af en Kjøbmand og velfornemme Borger i Hovedstaden — mercator et civis regiæ hujus urbis primarius, havde gaaet 4 Aar i Skolen. Testimoniet indledes med en Allegori, der endog vilde være meget smuk, dersom den ikke var for langt udspundet, og belemret med Variationer af samme Tanke, og dersom de iøvrigt vel valgte billedlige Udtryk vare anbragte i en bedre Orden. Skolen sammenlignes med en Have, i hvilken de i Foraaret rødmende Planters fine Svøb — teneriora illa rubescentium herbarum incunabula, — de nyfødte Blomster, klædte i Uskyldighedens første Purpur — prima innocentiæ suæ purpura — som endnu ingen fræk Haand har berørt — qvæ nullos adhuc ungves vidit — ved deres Duft og Farvespil maa gjøre et behageligt Indtryk paa Enhver, hvis Sandser ikke ere aldeles sløvede, men meest af alle paa den, ved hvis Haand de ere vandede, ved hvis Omhu de ere opelskede og ved hvis Aarvaagenhed de ere bevogtede. Det temmelig lange Testimonium er iøvrigt meget rosende og rigt paa Allusioner til det romerske Krigsvæsen.

43. *Iacobus Ivari Brunius*, født i Kjøbenhavn, fik ogsaa et meget hæderligt Testimonium. Efter Giessing (3die D. 1ste B. S. 380) var han en Søn af Brygger Ivar Jacobsen Bruun paa Christianshavn, een af Stadens 32 Mænd, og født 1657. 12 Aar gammel kom han 1669 i Metropolitanskolen, ved hvilken han Aaret efter sin Dimission 1676 blev ansat som Hører, 1680 Præst til Kornerup og Svogerslev, 1689 til Hersløv og Giefninge, 1702 Magister, 1717 Provst, og døde 1739 som Jubellærer 83 Aar gammel.

44. *Philippus Ivari Brunius*, en yngre Broder til den næstforegaaende. De havde begge gaaet henved 8 Aar i Skolen, og bleve dimitterede i samme Aar. Den Yngste havde Haand i Haand fulgt sin Broder »per scholastica dumeta, per molesta, per ardua« og ønskede nu at følge ham »ad academica Tempe, ad arcem et propugnaculum istud sapientiæ. Efter Gjessing døde han som Student.

45. *Michael Severini Hauniensis* havde gaaet henved 8 Aar i Skolen (sesqvilustrum) og havde givet Prøver paa saamange Dyder »ut veluti costum Veneris habuisset, vel rigidissimos Catones, vel stomachosos Cynicos in amorem sui pellicere potuisset«.

46. *Elias Andreæ Ringius* kaldes vel »*peramatus discipulus*«, men maa dog have været paa gale Veie og i slet Selskab, hvorfra han dog itide løsrev sig — a Veneris nepotulis et effeminatorum alumnorum grege, mature se ipsum segregavit.

47. *Laurentius Iohannes Helsing.* Denne Discipels Dygtighed og Dyder kan B. ikke noksom rose. Han havde studeret ikke blot om Dagen men ogsaa hele Nætter igjennem, og havde udmærket sig ved »mira modestia, rara pietate et stupenda prope temperantia« etc. etc.

48. *Andreas Christiernus Bödtcherus* var født i Lemvig. Han var »homo provectæ ætatis, et tardioris ingenii, sed in studiis impigre desudavit«. Forøvrigt var han »nec improbus adeo, nec mala adeo nota damnatus«. Bornemann beder Professorerne, at de vilde see gjennem Fingrene med hans Svag-

hed, og lade ham fremdeles beholde det Longomontanske Legat, som han allerede i sin Skoletid havde nydt.

49. *Andreas Thomæ Bruun*, et ganske sædeligt ungt Menneske, der ikke i Utide forlod Skolen — nec moribus male tornatus, nec mediis intempestive incudibus ablatus *) — han havde da ogsaa gaaet 12 Aar i Skolen. Det vil glæde B., hvis Professorerne med Velvillie ville modtage de Fostersønner, han har opammet og opfødt med Lærdommens Tyggemad — alumnos, qvos lactavi, et insertis in os præmansis, aliqvamdiu enutrivi.

50. *Iacobus Petri Bredalinus.* Han havde været meget ustadig og letsindig, men havde dog endelig forbedret sig. I det B. dimitterer ham, trøster han sig med den Tanke, at den sildige Anger ikke sjelden er den alvorligste, og at Mange, naar de endelig have aflagt deres Feil, som Ulysses sine Pjalter, have viist en aldeles modsat Tænke- og Handlemaade, — multos, ubi, post longa demum cum vitiis commercia, virtutibus se recoqvendos dederunt, exutis cum Ulysse paunis, catastrophen morum suorum e tristi jucundam, et actum vitæ e tragico nonnumqvam *comicum* exhibuisse«. Hertil kom endnu »Assiduus lamentantis interpellantisqve matris fletus et ejulatus«. Professorerne kaldes her »Celeberrima Parnassi nostri Numina«.

51. *Petrus Nicolai Hauniensis.* Ved at læse denne Discipels Testimonium kan man ikke sige: »finis coronat opus«. Det var det sidste og tillige det værste af alle dem, B. i sin Embedstid havde udstedt. Overskriften er: »Testimonium Petri Nicolai transfugæ«. Peder Nielsen — dette var vel hans christelige Navn — havde først gaaet i Metropolitanskolen, hvorfra han deserterede, og kunde hverken med det Gode eller Onde formaaes til at vende tilbage og bøie sin gjenstridige Nakke under Skoletugtens Aag — adigi non potuit ut refractariam iterum cervicem nostræ disciplinæ jugo sub-

*) et male tornatos incudi reddere versus. Hor.

mitteret —. Formodentlig har hans Ryg havt visse ubehage-Anelser. Han begav sig derpaa til Nestved, og, efterat have tiltryglet sig et Testimonium af den derværende Skoles Rector, som derfor af den høisalige Biskop — beatissimo Episcopo — havde faaet en alvorlig Irettesættelse, var han ikke bange for at vise sin skamløse Pande — perfrictam frontem — for Professorerne; men da B. imidlertid havde indgivet Klage, blev Personen afviist og fik Befaling, strax at vende tilbage til sin Plads i Metropolitanskolen — vertere vela, et ad carceres haunienses, unde exierat redire. Han adlød dog endnu ikke, men laae et heelt Aar i Skjul hjemme. Endelig krøb han til Korset »og vendte tilbage til Skolen, hvor han neppe har fundet en venlig Modtagelse. Efter et Aars Forløb forlangte han at dimitteres, hvortil B. dog ikke var villig; men da han omsider blev træt af Disciplens og hans Venners idelige Overhæng, gav han endelig efter, dog kun forsaavidt, at han paa Synderens Vegne vilde bede Professorerne om Tilgivelse. Om Modenhed til Universitetet vilde han intet Vidnerbyrd give ham; dette maatte blive hans egen Sag — viderit istoc ipse, tentetqve atqve periclitetur fortunam suam — han vil blot formilde Professorerne — placare saltem numina vestra animus est.

AKTSTYKKER,

vedkommende

den dansk-tydske Strid.

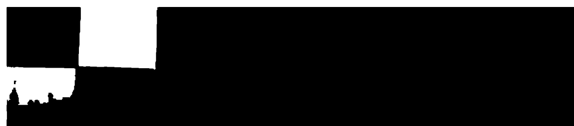
I.

Actstykker, der belyse den svensk-norske Regjerings Stilling til Sagen.

(1858—1864).

[redacted]

Indhold.

Side

I.

Depeche fra Grev Manderström til de svensk-norske Gesandter i London og Paris. 2 Oct. 1858.

Les dernières nouvelles, reçues de Francfort, semblent faire présager, que les concessions auxquelles s'était en dernier lieu décidé le Danemark, dans l'espoir de parvenir à un arrangement amiable avec la Confédération Germanique, en ce qui concerne la forme de gouvernement à donner aux duchés de Holstein et de Lauenbourg, n'ont point trouvé l'accueil dont on s'était flatté à Copenhague et il ne paraît que trop fondé, que l'on pense à en venir sous peu de temps à une exécution militaire. Nous ne voulons point ici examiner, en combien il serait possible au Danemark de se prêter encore à des concessions ultérieures, mais nous n'avons point cru devoir dissimuler au Gouvernement danois notre opinion, que rien ne devait l'empêcher, pour faire preuve de ses bonnes et loyales dispositions, de se prêter à tout ce que la Confédération Germanique pouvait raisonnablement demander, en tant que ces demandes se bornaient à ce qui regarde les duchés allemands, et qu'elles ne constatassent aucune ingérence dans les affaires particulières du Danemark proprement dit, ou du duché de Slesvig, lesquels sont, on ne saurait le contester, absolument en dehors de la compétence de la diète Germanique. Nous nous sommes efforcés de représenter au Danemark, qu'aucune atteinte ne saurait être portée à son indépendance et sa dignité par les arrangemens sur lesquels ce royaume pourrait

[redacted]

tomber d'accord avec la Confédération pour ce qui regarde les provinces Allemandes, mais nous n'avons point cru devoir pousser plus loin des conseils sur une matière à l'égard de laquelle le Danemark lui-même doit être le meilleur juge. Il nous semble, du reste, que le moment pourrait être considéré comme venu, auquel enfin la Confédération pourrait être mise en demeure de s'expliquer clairement sur ce qu'elle exige. Nous avons vu de temps à autre le Danemark faire toujours de nouvelles concessions: toujours elles ont été repoussées, et toujours, en déclarant que les dernières offres n'étaient point acceptables, la Confédération a dû se refuser à faire connaître les conditions qui pourraient la satisfaire. Ce n'est point par de pareils moyens qu'on peut en parvenir à un arrangement et l'on pourrait se permettre de soupçonner qu'en effet il existe un désir de ne point voir la question réglée à l'amiable et de vouloir recourir plutôt à la force, afin d'obtenir par ce moyen ce que l'on ne se croit pas fondé en droit de formuler comme une prétention légitime.

Quoiqu'il en soit, nous voyons non sans quelque inquiétude les apparences d'une exécution militaire gagner de plus en plus du terrain. Sans vouloir contester le droit de la Confédération Germanique d'adopter une mesure aussi rigoureuse, nous croyons cependant, qu'elle ne devrait venir qu'à la suite d'un refus d'accepter des conditions nettement et clairement formulées. Il n'est pas besoin de fixer l'attention sur des conséquences dangereuses d'une pareille dètermination. Si des troupes de la Confédération entraient dans le Holstein, il n'est que trop probable, que le Gouvernement Danois, — sans considérer la guerre comme ayant éclaté avec l'Allemagne, — se verrait forcé par un soin légitime de sa propre conservation, de rassembler un corps d'armée dans le Slesvig. Stationnées toutes deux sur les bords de l'Eyder qui forme l'etroite frontière entre l'Allemagne et le Slesvig, ces deux armées se trouveraient à quelques pas l'une de l'autre et un coup de feu, parti peut-être par imprudence, pourrait à chaque instant allumer

la guerre. Nous verrions alors se reproduire les déplorables événements de 1848 et une armée Allemande ferait sans doute immédiatement une invasion dans le Slesvig et dans le Jutland. C'est là une éventualité malheureusement fort probable, mais dont nous ne sommes aucunement disposés à admettre les conséquences. Nous ne contestons en aucune manière le droit de l'Allemagne de régler, par les moyens dont elle dispose, la situation des Duchés de Holstein et de Lauenbourg; mais nous ne saurions admettre son droit de faire une guerre de conquête; et nous pensons pouvoir croire, que ni la France, ni la Grande-Bretagne ne regarderaient une pareille éventualité d'un oeil indifférent. Du moment qu'un seul soldat aura passé la ligne de l'Eyder, d'Allemande qu'était la question, elle devient forcément Européenne. Ce ne sont plus les droits de l'Allemagne, qui sont en jeu alors, c'est l'existence d'une monarchie, faisant partie du cercle Européen et dont l'intégrité a été garantie par nous comme par les Grandes Puissances de l'Europe. Si l'Allemagne entre en ennemie dans un pays voisin et qu'elle menace son existence, nous sommes trop près et nos intèrêts sont trop gravement atteints, pour qu'un tel état de choses ne soit pour nous de la plus haute importance et de nature à nous inspirer les résolutions les plus sérieuses. Nous voudrions les éviter et des motifs bien graves nous commandent de ne rien negliger pour conserver la paix dans le Nord. — Nous sommes persuadés que ce qui pourrait y contribuer plus que toute autre chose, ce serait une attitude prononcée de la part de la France et de la Grande-Bretagne. Nous savons, que déjà ces Puissances ont fait connaître aux Cours Allemandes, qu'elles ne souffriront point, que la Confédération dépasse la limite de ses attributions. Ici se présente la question: une execution militaire, dirigée contre le Souverain d'un pays Allemand, qui ne refuse point d'obtempérer aux exigences de la Confédération, mais auquel celle-ci refuse de les faire connaître, peut-elle être considérée comme légitime et n'est-elle pas de nature à appeler l'intervention

[redacted]

des Puissances tierces, dont elle peut compromettre facilement la tranquillité et les intérêts? La réponse à cette demande ne nous parait pas douteuse, aussi sommes-nous persuadés, que les Puissances qui peuvent exercer de l'influence sur les determinations de l'Allemagne ne manqueront pas d'employer leurs efforts pour écarter un danger pareil. Quant à nous, désirant suivre la même ligne que les Puissances, avec lesquelles nous sommes liés par amitié et alliance, nous nous croyons fondés, vu l'immense importance pour nous de cette affaire, de chercher à connaître leurs résolutions à cet égard, auxquelles il nous serait précieux de nous joindre dans une cause à laquelle tout le Nord de l'Europe est intéressé. C'est par ces motifs, que je Vous invite (Tit.) à Vous adresser confidentiellement, de la part du Gouvernement du Roi, au Ministre de Sa Majesté l'Empereur des Français (la Reine d'Angleterre) pour nous procurer des données sûres à cet égard. Vous êtes autorisé à lui faire lecture de la présente et je Vous engage à porter à ma connaissance aussitôt que faire se peut ce que Vous répondra S. E. (le Ministre des affaires étrangères). Le Ministre, dans sa haute sagacité, ne pourra méconnaitre les motifs qui nous guident, ni le droit que nous assure notre position de participer, dans la mesure de nos moyens, aux efforts pour conjurer un orage qui ne se manifesterait point sans nous atteindre. Nos relations avec les Cours d'Allemagne sont bonnes: nos voeux et intérêts nous commandent de les conserver telles, mais encore ne faut-il point croire, que nous sommes disposés à laisser s'établir une position remplie de dangers pour nous sans faire comprendre que, bien malgré nous, nous pourrions être forcés à prendre des mesures dans l'intérêt de notre propre tranquillité.

Agréez etc. etc.

(signé) **Manderström.**

2.

Depeche fra Grev Manderström til den svensk-norske Gesandt i Kjøbenhavn. 16 Nov. 1858.

Mr. le Chargé d'affaires de Danemark vient de me faire part aujourd'hui d'une dépêche de S. Exc. Monsieur Hall, en date du 7 d. c., par laquelle ce Ministre, en lui transmettant les actes officiels émanés de la veille, trace l'historique des discussions pendantes entre le Danemark et la Confédération Germanique pendant les trois dernières années. Cet aperçu contient des développements complets à cet égard, en mentionnant les concessions successives auxquelles le Danemark a dû consentir, afin de prévenir le renouvellement d'une lutte inégale et menaçante. En exprimant l'espoir, que la Confédération Germanique saura apprécier les dernières concessions faites par le Danemark, et qu'elle voudra contribuer, de son côté, à ce que le différend soit enfin terminé par les voies pacifiques, Monsieur Hall constate, qu'il serait impossible au Gouvt. Danois d'aller plus loin dans la voie des concessions. Dans le cas que la Confédération allait mettre en avant de nouvelles demandes d'une plus grande portée, ou qu'elle se décidait à des démarches qui léséraient les droits souverains du Roi, soit en Sa qualité de Membre de la Confédération Germanique, soit comme Souverain de la Monarchie Danoise, on déclare, qu'il serait du devoir impérieux de tout Gouvt. Danois de s'opposer à une telle violation des droits de la Monarchie, avec d'autant plus de résolution qu'il pourrait compter sur le concours dévoué et énergique de la nation, et s'appuyer sur les sympathies des Puissances qui ont fait preuve de leur vif et constant intérêt pour une Monarchie Danoise libre et indépendante.

Je Vous prie, Mr., de vouloir bien exprimer à Monsieur Hall mes sincères remerciments de cette intéressante communication, qui rappelle, dans un espace retréci, toutes les phases de ce différend. J'espère bien, avec lui, que la Confédération

ne pourra plus élever des prétentions ultérieures; et que le Gouvt. Danois trouvera, dans la possibilité de mener a bonne fin cette longue et épineuse affaire, une juste récompense de ses efforts incessants et du courage qu'il lui a fallu déployer pour adopter des mesures qui, pour être sans aucun doute dans l'intérêt bien entendu du pays, n'en étaient peut-être pas plus généralement populaires. Mais en véritable homme d'Etat, Monsieur Hall n'a consulté que le bien de son pays, et nous aimons à croire, qu'il recueillera les fruits de la noble abnégation dont il a fait preuve, et qu'enfin il réussira à assurer au Danemark le bonheur et la tranquillité dont ce pays a besoin, et que nous lui désirons bien sincèrement.

Une légère indisposition m'a empêché de voir Mgr. le Prince Régent aujourd'hui, mais j'éspere pouvoir sortir demain, et alors je ne manquerai pas de mettre sous Ses yeux la dépêche de Son Excellence Monsieur Hall.

Recevez etc.

(signé) **Manderström.**

3.

Depeche fra Grev Manderström til den svensk-norske Gesandt i London. 29 Mai 1860.

Il nous est connu, que le Gouvernement Danois a fixé l'attention de celui de Sa Majesté Britannique sur la discussion qui a eu lieu derniérement dans les Chambres Prussiennes à l'égard des relations entre le Danemark et l'Allemagne, et surtout sur la manière dont M. le Ministre des Affaires Etrangères de Prusse s'est exprimé relativement aux prétendus droits de l'Allemagne de régler les conditions administratives du Duché de Slesvig. Le Gouvernement Danois ayant sans

doute avec fermeté, quoiqu'avec modération, protesté contre ces prétentions injustifiables, je n'ai donc point à entrer dans le fond de la question, examiné d'ailleurs bien des fois dans des communications faites d'ici à la Mission du Roi à Londres pendant le cours de plus de quatorze ans, qu'a duré cette divergence entre le Danemark et la Confédération Germanique.

Il me suffit donc de constater ici et de Vous engager, M. le Comte, à bien clairement expliquer au Gouvernement Britannique que les opinions et les sentiments du Roi Charles XV à l'égard de cette affaire sont toujours les mêmes que ceux qu'avait manifestés Son père, et que Sa Majesté est décidé à suivre la politique que Lui a tracée Son auguste prédécesseur. Je dois donc par ordre spécial du Roi Vous inviter, M. le Comte, à appuyer chaudement auprès du Gouverment de Sa Majesté Britannique toute démarche du Cabinet de Copenhague, faite dans le but de s'affranchir des empiètements et et des projets d'agrandissement de la part des Puissances Allemandes Confédérées.

Pour guider Votre langage à cet égard, je n'ai qu'à me référer à ma dépêche du 2 Octobre 1858. La situation est toujours à peu près la même, seulement elle s'est aggravée encore par les prétentions ouvertement proclamées de la Prusse et de l'Allemagne sur le Slesvig. Je ne puis que Vous répéter ce que je disais alors. Le Duché est et doit être considéré comme absolument en dehors de la compétence de la Confédération Germanique. Toute immixtion en ce qui concerne les affaires intérieures de ce Duché constitue à notre avis une intervention indue d'une Puissance étrangère, contraire non seulement aux droits des gens mais aussi aux intérêts les plus sacrés du Nord de l'Europe.

Nous ne saurions admettre, plusque nous ne l'avons fait dès l'origine de ce dissentiment, une guerre de conquête de la part de l'Allemagne, et nous sommes toujours fondés à croire que la Grande Bretagne ne regarderait point une pareille éventualité d'un œil indifférent. Le maintien de l'inté-

[redacted]

grité de la Monarchie Danoise, garantie par les plus grandes Puissances de l'Europe, et formant l'un des principaux éléments de l'équilibre Européen, ne saurait être mis en jeu sans que nous en soyons vivement et sensiblement affectés. Je Vous ai dejà indiqué les déterminations sérieuses qu'une pareille éventualité pourrait nous inspirer. Loin de la désirer, nous faisons les vœux les plus sincères pour qu'elle puisse être écartée, et que nos bonnes relations avec l'Allemagne puissent être maintenues.

Afin de parvenir à ce résultat si éminemment désirable, nous croyons devoir faire encore une fois un appel au Gouvernement de Sa Majesté Britannique dans le but de fixer son attention sur l'opportunité et même l'urgence de chercher à éloigner les dangers qui menacent de nouveau le Nord, en usant de son influence sur les Puissances concernées, et en premier lieu sur la Prusse, pour l'engager à ne point persévérér dans une voie qui ne pourrait que devenir funeste. Je Vous prie, M. le Comte, de vouloir bien Vous en ouvrir à Lord John Russell, en lui exprimant les sérieuses appréhensions du Gouvernement du Roi, auxquelles nous nous flattons que le Gouvernement Britannique ne sera point insensible. Vous pouvez d'ailleurs offrir l'assurance, qu'en même temps nous ne cessons de conseiller au Gouvernement Danois d'user de la plus grande modération; nous avons lieu de penser qu'il est occupé à élaborer un projet, lequel, il faut l'espérer, pourra concilier les intérêts divers, et gagner des sympathies dans les différentes provinces de la Monarchie.

Agréez, etc.

(signé) **Manderström.**

4.

Circulair-Depeche fra Grev Manderström til de svensk-norske Gesandter den 14 Marts 1861.

Le Gouvernement de Sa Majesté le Roi de Danemark a fait part à celui du Roi des propositions qu'il vient d'adresser aux Etats du Holstein. Ces documents ayant été publiés plus tard, je ne doute point qu'ils ne soient parvenus à Votre connaissance. Nous avons vu avec plaisir que le Gouvernement de Sa Majesté Danoise s'est arrêté à accorder aux Etats du Holstein le droit de voter la part contributive de ce Duché dans les dépenses communes de toute la Monarchie, et qu'en général il s'est attaché à amener un état de choses conforme, en autant que le lui permettaient les circonstances, aux vœux exprimés par le Holstein, ainsi qu'aux exigences mises en avant par la Confédération Germanique.

Nous avons donc lieu d'espérer, que ces propositions, calmement et sagement appréciées par les Etats du Holstein, pourront amener un applanissement des différends regrettables entre l'Allemagne et le Danemark et écarter l'éventualité d'une exécution militaire dans le Holstein, qui aurait toujours pu devenir la cause d'un véritable danger pour le Nord et d'une complication Européenne.

Nous faisons donc les vœux les plus sincères pour que ces propositions puissent conduire au but que Sa Majesté le Roi de Danemark, dans l'interêt de tous Ses sujets, a eu en vue, et je Vous engage, Monsieur, a faire connaître au Gouvernement près duquel Vous avez l'honneur d'être accrédité, avec quelle vive satisfaction nous verrions que, pour Sa part et en ce qui Le concerne, Il voulût bien concourir à favoriser l'adoption d'une solution satisfaisante de cette affaire, dont l'intérêt pour nous-mêmes est manifeste, et dont l'arrangement satisfaisant nous importe à plus d'un titre. Notre position comme voisins et alliés du Danemark, nous donne le droit de témoigner hautement cet intérêt et nous n'avons aucune raison

de douter, que son expression ne soit accueillie par le Cabinet de . . . . . . d'une manière bienveillante et amicale. Vous insisterez sur le prix et l'importance majeure que nous y attachons et Vous voudrez bien me faire part de l'impression produite par cette communication, dont Vous êtes autorisé à faire lecture à . . . . . . et à lui en laisser copie, si ce Ministre en exprimait le désir.

Agréez etc.

(signé) **Manderström.**

5.

Depeche fra Grev Manderström til den svensk-norske Gesandt i Kjøbenhavn den 14 Marts 1861.

J'ai eu l'honneur de recevoir les dépêches du 5 au 8 de ce mois, par lesquelles Vous m'avez fait part des propositions faites par le Gouvernement de S. M. le Roi de Danemarc aux Etats du Holstein, qui Vous avaient été communiquées confidentiellement par S. E. Mr. le Président du Conseil, et Vous m'avez informé, en même temps, du désir de ce Ministre que le Gouvernement du Roi appuyât auprès des grandes Puissances Allemandes ces propositions, dans le but de Les bien disposer en faveur de leur adoption éventuelle par les Etats rassemblés à Itzehoe, et pour leur préparer un accueil favorable auprès de la Confédération Germanique.

Je me suis attaché à étudier consciencieusement ces projets de loi, ainsi que l'exposé des motifs qui les accompagne, et je n'ai point manqué d'en rendre compte au Roi, et de prendre Ses ordres relativement aux bons offices que le Gouvernement Danois désire, que celui de Sa Majesté emploie en sa faveur.

Vous connaissez, Monsieur le Comte, l'opinion du Roi relativement aux mesures qui Lui semblaient devoir être adop-

tées, afin de parvenir à un arrangement définitif et profitable au Danemarc de la question litigieuse qui existe depuis si longtemps déjà entre ce Royaume et la Confédération Germanique, et afin d'assurer pour l'avenir le maintien de l'intégrité de la Monarchie Danoise, et Vouz avez eu l'occasion, à plus d'une reprise, d'exposer ces vues au Gouvernement de S. M. Danoise. Les conseils que le Roi a fait ainsi donner, reposaient sur une sérieuse et amicale appréciation des difficultés, dans lesquelles se trouvait placé ce Gouvernement, mais aussi sur une sincère conviction, que le seul remède qui pût y être apporté consistait dans une mesure décisive, à la suite de laquelle les Duchés Allemands auraient été placés dans une position administrative complètement séparée de celle du Royaume et du Slesvig. Le Gouvernement Danois a accueilli avec bienveillance les conseils, et il nous a paru persuadé, qu'ils n'étaient dictés que par l'intérêt le plus amical et le plus désintéressé; — mais il n'a point cru pouvoir les suivre. Nous avons insisté, autant que les convenances et le respect que nous portons à tout état indépendant nous le permettaient, mais devant la ferme résolution du Gouvernement Danois de ne point entrer dans cette voie, nous avons dû nous arrêter, et nous nous sommes bornés, lorsque d'autres Puissances amies réclamaient pour qu'il fût accordé aux Etats du Holstein le droit de voter la part contributive de ce Duché dans les dépenses communes à toute la Monarchie, de joindre nos instances aux leurs, — par la raison que ce point nous semblait absolument indispensable pour amener les chances d'une adoption. En ce faisant, nous n'avons nullement exprimé une opinion sur les propositions Danoises en leur ensemble, et nous le pouvions d'autant moins, qu'à cette époque elles ne nous étaient pas encore connues; nous avons tâché seulement de rendre acceptable un projet auquel nous savions, que ce Gouvernement attachait des espérances. C'est là une différence sensible, sur laquelle je ne saurais manquer de fixer Votre attention.

Il ne pourra donc point paraître surprenant au Gouver-

nement Danois, si, tout en faisant les vœux les plus sincères, que la solution qu'il a jugé utile et opportune puisse amener les résultats qu'il considérera comme étant satisfaisants, nous ne puissions point accorder à ces projets le même appui qu'aurait été sûre de trouver de notre part une mesure basée sur les principes que nous avions conseillés, et qui nous paraissaient faits pour régler un différend qui pèse sur toutes les relations du Nord de l'Europe. En effet, comment pourrions nous appuyer consciencieusement des mesures, sur l'efficacité desquelles nous ne saurions nous empêcher d'entretenir des doutes assez sérieux, et qui, quand même elles amèneraient un arrangement provisoire, pourraient, lorsque celui-ci ne conviendrait plus à ceux qui peut-être pourraient l'accepter aujourd'hui, avoir pour suite possible de placer le Danemark, relativement à cette question, dans une position moins avantageuse que celle que cette Puissance aurait pu prendre dès aujourd'hui? Nous craindrions, qu'un jour le Danemark ne pût nous reprocher d'avoir contribué à un état de choses, qu'il aurait à regretter, et c'est là un reproche que nous ne nous consolerions jamais d'avoir pu encourir.

Je ne doute point qu'on ne se rende compte en Danemarc de nos sentiments à cet égard, et que l'on ne leur rende justice. Nous ne pouvons être soupçonnés d'indifférence ou de tiédeur pour les intérêts du Gouvernement Danois, et c'est bien contre notre gré que nous nous voyons, à regret, obligés à décliner de lui rendre, dans toute leur étendue, les bons offices qu'il réclame de notre part. Mais ceci n'empêche point que nous désirions avant tout ne point nous séparer de lui sur une question aussi grave, et que nous serions sincèrement peinés, si notre silence à son égard pût être interprêté par Mr le Président du Conseil dans un sens qui certainement serait bien contraire à nos intentions. Le Roi m'a donc ordonné d'adresser, au sujet de la question dont il s'agit, à ses représentans auprès des cinq grandes Cours, la dépêche dont j'ai l'honneur de Vous transmettre ci-près une copie, et dans

laquelle, sans entrer dans les détails de l'affaire, nous exprimons seulement les vœux que nous formons, pour que l'arrangement proposé par le Danemarc puisse aboutir à une solution de cette affaire, dont l'intérêt pour nous-mêmes est manifeste, et dont l'aplanissement nous importe à plus d'un titre. Ces vœux sont bien sincères, et nul n'aura le droit de s'étonner que nous les formons: nous-mêmes serions enchantés de les voir exaucés.

Vous êtes autorisé, Monsieur le Comte, à faire lecture de la présente à S. Exc. Mr le Ministre des Affaires Etrangères, et à lui laisser une copie de l'annexe, s'il en exprimait le désir.

Agréez etc.

(signe:) **Manderström.**

6.

Circulair-Depeche fra Grev Manderström til de svensk-norske Gesandter den 29 Marts 1861.

Confidentielle.

Les nouvelles qui nous parviennent au sujet de l'accueil fait par les Etats du Duché de Holstein aux propositions qui leur avaient été adressées par leur Souverain, ne sauraient qu'inspirer au Gouvernement du Roi les réflexions les plus sérieuses. Ces propositions sont connues de tous les Gouvernemens, et quand même leur teneur, à certain égard, n'a point paru dès l'abord absolument claire et précise, les explications qui ont été fournies par le Cabinet de Copenhague ne laissent aucun doute sur l'importante concession faite aux Etats rassemblés à Itzehoe de voter la quote-part du duché de Holstein dans les dépenses communes de la Monarchie Danoise pour l'exercice de l'année 1861 à 1862. Cette concession ne saurait être qu'appréciée par les Puissances, comme remplissant

toutes les exigences légitimes que la Confédération Germanique est fondée à formuler en faveur des droits du Holstein, en ce qui concerne la participation de ce Duché aux dépenses communes de la Monarchie; mais quoiqu'au moment où je Vous adresse cette communication, Monsieur le Comte, le vote définitif des Etats ne nous soit connu que par le télégraphe, nous savons déjà, que le projet, présenté par le Comité auquel les propositions Royales avaient été renvoyées, à été adopté par les Etats, et l'on ne peut donc nourrir aucun espoir de leur voir obtenir le suffrage de la Diète. Au contraire, il parait que ces concessions ont été rejetées dans leur ensemble, tant pour ce qui concerne les bases de la constitution définitive, que pour l'arrangement provisoire et la constitution spéciale du Duché, laquelle n'a été acceptée que sous bénéfice d'inventaire, et pour le cas que le Gouvernement accédât purement et simplement aux résolutions de la Diète de Francfort du 8 Mars 1860. Le Comité, chargé de cet examen, et dont le projet à été adopté, avait conclu dans son rapport au rejet pur et simple des bases de la constitution commune future, comme ne répondant en aucune manière aux aspirations du Duché, et quant au provisoire, il considère qu'il n'y a pas lieu non plus pour les Etats de l'accepter, cet état de choses devant être réglé conformément aux résolutions de la Confédération Germanique. Par contre il déclare, que rien ne pourrait rétablir une tranquillité durable et assurer le bonheur et la prospérité future du pays, à moins du rétablissement des anciennes relations du Duché de Holstein avec celui de Slesvig.

Cette attitude, si éloignée de répondre à l'esprit conciliant qui a dicté les propositions de S. M. le Roi de Dannemarc, et qui place la question sur un terrain, légalement inabordable à la Confédération Germanique et par conséquent au Duché de Holstein, puisqu'il forme partie de cette Confédération, offre au moins l'avantage d'éclaircir la situation et de dessiner nettement la seule voie à suivre desormais pour

arriver à un terme des différends, depuis trop longtemps subsistants entre le Danemarc et l'Allemagne, et qui forment un danger permanent pour le maintien de la paix générale de l'Europe, et en particulier pour la tranquillité du Nord. Il en ressort incontestablement, en premier lieu, que tout essai ultérieur de réorganiser la Monarchie Danoise sur la base d'une Constitution commune à toutes ses parties, devra désormais être abandonné comme impossible à effectuer, — et ensuite que toute tentative d'entente directe avec le Holstein deviendrait vaine, et que c'est bien entre le Danemarc et la Confédération Germanique que la question devra être vidée. Mais, comme il parait impossible qu'un arrangement à l'amiable puisse intervenir entre deux parties, qui partent d un point de vue diamétralement opposé, il ne semble rester, — si l'on veut éviter un conflict désastreux, — que l'intervention médiatrice des Puissances qui sont les plus intéressées à écarter cette triste éventualité, et qui, par des engagemens préalables, ont acquis le droit d'aviser au maintien de l'intégrité de la Monarchie Danoise, sérieusement menacée par les tentatives d'empiètement mal déguisées qui sont dirigées contre elle.

Il paraitra démontré à quiconque aura voué une attention réfléchie et impartiale à la marche de cette quéstion, que tous les efforts du Gouvernement Danois d'établir une Constitution commune à toutes les parties de la Monarchie, sur la base des déclarations faites par lui en 1852, ont échoué contre le mauvais vouloir des Duchés Allemands, soutenus du dehors, et qu'il ne lui reste plus qu'à donner à ces duchés une situation, qui, en sauvegardant leurs droits et en respectant leur position comme membres de la Confédération Germanique, permettra en même temps aux pays réunis sous le sceptre de Sa Majesté Danoise, qui ne font point partie de cette Confédération, de vivre de leur vie propre, sans se trouver exposés aux empiétements et à l'intervention perpétuelle de l'Allemagne dans les affaires intérieures de la Monarchie, incompatibles avec son existence prolongée comme Etat indépendant. Une

pareille organisation ne pourrait évidemment être effectuée que par la cessation de l'unité législative représentée par l'ancien Conseil du Royaume (Rigs-Raad), commun à toute la Monarchie, et par la séparation successive de tous les intérêts communs, sur lesquels on ne parviendra jamais à mettre d'accord les représentations nationales du Danemarc et du Slesvig, d'un côté, et celles du Holstein et du Lauenbourg, de l'autre. Cette marche se trouvait déjà indiquée, — quoiqu'à notre avis d'une façon encore trop incomplète, — dans les propositions faites en dernier lieu par S. M. le Roi de Danemarc, et qui répondaient à toutes les exigences légitimes qui pouvaient être mises en avant au nom des Duchés Allemands, auxquels elles laissaient toute l'indépendance et en même temps toute l'influence sur les affaires communes, compatible avec celle des autres parties de la Monarchie.

Les Puissances intéressées au maintien de l'intégrité de la Monarchie Danoise ne sauraient méconnaitre, — nous nous en tenons assurés, — que cette marche est désormais la seule que puisse adopter le Gouvernement Danoise, et l'expérience gagnée en dernier lieu devra la convaincre, combien seraient vains tous les essais dans un autre sens. Cette conviction a été depuis longtemps celle du Gouvernement du Roi, Notre Auguste Souverain: elle a dicté tous les conseils qu'Il à cru devoir, dans ces graves conjonctures, offrir au Cabinet de Copenhague. Aujourd'hui, et malgré l'hésitation naturelle, éprouvée par le Gouvernement du Roi, de prendre l'initiative dans une question qui toutefois, dans ses conséquences, deviendra toujours pour lui d'une importance majeure, il ne croit pas devoir tarder plus longtemps à fixer l'attention des Puissances amies et alliées du Danemarc sur les dangers de la situation, et à employer ses efforts pour la leur faire envisager sous le même point de vue, en tâchant de leur démontrer l'urgence de ne point abandonner le Danemarc, après lui avoir fait épuiser, — à la suite de sages conseils donnés collectivement par la France, la Grande-Bretagne et la Russie, et dont il a

tenu compte, — tous les moyens de conciliation envers ses provinces Allemandes.

La pensée dominante, d'un bout à l'autre, dans le rapport du Comité des Etats du Holstein, c'est le retour complet aux idées du Schleswig-Holstein de 1848 et la domination absolue, dans la Monarchie Danoise, de l'élément Germanique, recevant son impulsion de l'Allemagne. Il ne semble donc rester au Gouvernement Danois, — qui, en acceptant ces idées, ne ferait que commettre un suicide politique et amener un bouleversement qui fort probablement ferait crouler l'édifice de la Monarchie, — que d'ouvrir de nouvelles négociations avec la Confédération Germanique. En s'appuyant sur l'impossibilité d'en arriver à une entente avec les Etats du Holstein, ressortissant du dernier essai que l'on vient de tenter, le Roi de Danemarc pourrait se déclarer prêt à entrer dans de nouveaux pourparlers avec la Confédération, en Sa qualité de Duc de Holstein, pour régler la position de ce Duché envers les autres parties de la Monarchie, de manière à sauvegarder les droits et obligations fédérales du Duché, mais sans qu'il en résulte un droit d'immixtion pour la Confédération dans les affaires intérieures de la Monarchie Danoise, en indiquant en même temps la seule voie qui puisse amener ce résultat.

Si nous sommes bien informés, le Gouvernement Danois ne serait pas éloigné d'entrer dans cette voie, en s'adressant simultanément aux Puissances Amies et Alliées pour invoquer leur appui afin d'arriver à une solution de ses différends avec l'Allemagne. Bien que ces Puissances aient constamment déclaré vouloir considérer ces différends, en ce qui concerne le Holstein, comme une affaire exclusivement fédérale, elles ne sauraient cependant consentir à ce que la position fédérale que l'on veut faire au Roi de Danemarc, comme Duc de Holstein, soit de nature à mettre en danger l'existence de Sa Monarchie comme Etat indépendant. Ce Souverain se croirait fondé à invoquer l'exemple des Pays-Bas, en demandant aux Puissances qui ont concouru aux traités constitutifs de la Confédération

Germanique, que le Duché de Holstein fût placé sur le même pied par rapport au Danemarc que le Grand-Duché de Luxembourg envers le Royaume des Pays-Bas. Il nous paraît en effet difficile de se persuader que la qualité de question fédérale attachée aux differends entre le Danemarc et la Confédération, lorsqu'ils s'agitent autour de la position du Holstein, doive empêcher ces Puissances d'intervenir, dès que leur réglement implique une question d'organisation de la Monarchie Danoise dans son ensemble, et surtout lorsque les prétentions mises en avant de la part de la Confédération Germanique sont de nature à en compromettre l'existence comme Etat indépendant. La question nous parait devenir dès lors et indubitablement d'intérêt Européen, et donner un droit incontetestable d'intervention à toutes les Puissances intéressées au maintien de l'équilibre politique dans le Nord de l'Europe. Il s'agit ici de savoir, si l'existence de la Monarchie Danoise est toujours reconnu comme un intérêt du premier ordre, — comme une nécessité Européenne. Nous pensons qu'à cet égard l'opinion des Puissances est la même aujourd'hui que par le passé; — mais, en ce cas, il s'ensuit qu'elles doivent employer tous leurs efforts, non seulement pour prévenir l'explosion d'une nouvelle lutte entre le Danemarc et l'Allemagne, mais qu'aussi, en tirant profit des leçons de l'expérience, elles doivent chercher sérieusement les moyens d'éloigner, une fois pour toutes, les causes d'un différend qui déjà ne s'est que trop prolongé, et qui constitue une menace permanente pour la tranquillité du Nord.

Ces moyens, quels seraient-ils? Nous y avons serieusement et longuement réfléchi, et nous devons dire, que la solution que l'on parait disposé à adopter maintenant à Copenhague, et qui peutêtre aurait pu devenir satisfaisante, lorsque nous l'avons conseillée et avant la dernière tentative de rapprochement qui vient d'avorter, ne nous parait plus suffisaute, et que nous pensons, qu'il faudrait une initiative vigoureuse et propre à détruire tout sujet de conflit dans ses racines. Nous

nous permettons de communiquer aux Cabinets de Londres, de Paris et de S:t Pétersbourg, à titre absolument confidentiel, nos vues à cet égard, en les soumettant à leur appréciation éclairée. Quand même nous ne réussirions pas à les convaincre de l'opportunité ou de la viabilité de la solution que nous allons proposer, au moins aurions-nous la conscience d'avoir accompli, en ce qui dépend de nous, la tâche de maintenir l'intégrité d'un Royaume voisin, et ne pourrait-on pas nous imputer les vicissitudes auxquelles, faute d'un appui puissant, ce Royaume pourrait tomber en proie.

Après les péripéties qu'a parcourues ce différend pendant les dernières dix années, on ne saurait guères se flatter de l'espoir, que les deux parties litigantes en viennent jamais à une entente entre elles, et en effet les concessions jusqu'ici faites par le Danemarc n'ont eu pour résultat que d'augmenter les prétentions de l'Allemagne. Il faudrait donc, à moins que l'on ne veuille s'en remettre aux événements pour la solution de cette question, que les Puissances impartiales, mais intéressées, intervinssent en établissant les conditions auxquelles l'existence de la Monarchie Danoise peut être effectivement garantie, en les imposant ensuite aux deux parties au nom de l'intérêt suprême de la paix de l'Europe.

Certainement il nous paraitrait le plus désirable, vu la faiblesse inhérente à un Etat d'une étendue relativement aussi rétrécie que celle du Danemarc, que sa frontière pût être définitivement établie à l'Elbe, et que le Holstein pût cesser de faire partie de la Confédération Germanique. Mais un tel résultat ne pourrait guères aujourd'hui être atteint qu'à l'issue d'une guerre, que toutes les Puissances, sans doute, sont intéressées à éviter, — et il ne reste alors qu'à examiner les conditions sous lesquelles ce Duché, tout en restant membre de la Confédération, pourrait être conservé au Danemarc.

J'ai dit déjà qu'une position du Holstein, à l'instar de celle du Luxembourg vis-à-vis des Pays-Bas, semblait insuffisante, et, en effet, sans prendre en considération qu'une pareille

position n'opposerait qu'une barrière bien faible à l'ingérence de l'Allemagne dans les affaires du Duché limitrophe de Slesvig, l'obligation seule du Danemarc d'envoyer le contingent militaire du Holstein pour prendre part à toute guerre dans laquelle pourrait être impliquée l'Allemagne, placerait toujours ce Royaume dans une position délicate, soit en devant embrasser une cause contraire à ses sentimens et à ses intérêts, soit en le forçant de se soustraire à ses obligations fédérales: — c'est là une position qui exclut l'indépendance, à laquelle ce Royaume a un droit impréscriptible de prétendre.

Des expériences infructueuses auxquelles le désir d'arriver à une solution de ce problème à donné lieu jusqu'ici, il ressort pour le Gouvernement du Roi, qu'elle ne pourra être obtenue qu'aux conditions suivantes:

1:o Séparation administrative complète du reste de la Monarchie du Duché de Holstein auquel on laisserait, en outre de ses affaires particulières, sa propre armée, en restreignant les affaires communes à toutes les parties de la Monarchie aux allocations pour la liste civile, aux relations avec l'étranger, à la marine, aux postes et télégraphes. De cette manière, les recettes communes suffiraient à peu près aux dépenses, et le budget normal pourrait être établi sur une base fixe et invariable, qui ne serait changée que d'un commun accord entre les diverses parties de la Monarchie.

2:o Le Roi de Danemarc ayant rempli Ses promesses en ce qui concerne l'organisation du Duché de Slesvig, les Puissances signataires du Protocole de Londres de 1852 émettraient une déclaration reconnaissant ce fait, et assurant la cessation, à l'avenir, de toute immixtion de l'Allemagne dans les affaires de ce Duché.

3:o A l'effet d'assurer l'efficacité de ces deux premières conditions, il faudrait y joindre celle de la neutralisation du territoire du Holstein, qui serait placé sous la garantie des Puissances signataires du Protocole de Londres.

Ces trois points principaux offerts à l'appréciation des

Cabinets de Londres, de Paris et de S:t Pétersbourg, je me permettrai d'y joindre quelques courtes observations, qui, sans épuiser une matière, dont l'ensemble exige un examen approfondi, porteront sur quelques questions de détail, urgentes à élucider dès le principe.

Ad 1:mum. Ce projet rentrant dans celui qui placerait le Holstein dans une position analogue à celle du Luxembourg, il parait que le Gouvernement Danois ne pourrait élever aucune objection, et la Confédération ne pourrait guères refuser à l'un de ses membres la position qu'un autre occupe déjà sans observation de la part de l'autorité fédérale. Quant à l'armée du Holstein, elle pourrait, si le 3:ème point était arrêté dans tous ses développemens, être restreinte à un corps de gensdarmerie, destiné à veiller à la police, au maintien de l'ordre et à celui de la tranquillité publique. Il s'entend que le Holstein, tout en conservant son autonomie, pourrait, si les Etats de ce Duché le désiraient, obtenir les mêmes garanties et libertés constitutionelles que les autres parties de la Monarchie.

Ad 2:dum. Le motif allégué pour l'immixtion de l'Allemagne dans les affaires intérieures du Duché de Slesvig a toujours été la différence du traitement accordé par le Gouvernement Danois à ses sujets Danois et à ses sujets Allemands. Nous ne voulons point nier, que bien qu'empreintes d'exagération, ces plaintes ne nous aient paru ne point manquer de tout fondement. Mais si le Gouvernement Danois, dont les principes liberaux sont généralement reconnus, n'a point cru pouvoir accorder à la langue Allemande, à l'exercice réligieux et à l'enseignement dans cette langue une liberté illimitée, le motif peut-il avoir été autre, que l'appréhension de voir l'extension du Germanisme servir de moteur et de moyen aux empiètemens territoriaux de l'Allemagne? Ceux-ci une fois pour toutes arrêtés par le moyen proposé, cette appréhension perdrait, avec sa raison d'être, tout motif d'application pratique, et nous ne doutons aucunement que les Puissances qui

[redacted]

appuieraient cet arrangement, ne trouvassent facile d'obtenir du Gouvernement Danois l'assurance de concéder les libertés les plus larges et les plus conformes à celles dont jouissent déjà les habitans Danois du Duché, à ceux de ses habitans qui sont de race Germanique et qui parlent la langue Allemande.

Il convient peutêtre de toucher ici à un mode de solution, mis en avant, il y a dejà quelques années et consistant dans une partition de Slesvig, d'après les nationalités, entre le Danemarc et le Holstein. Ce projet, malgré qu'à première vue il semble offrir des avantages fort spécieux, ne nous parait nullement fait pour trancher le litige. Il est souverainement antipathique au Danemarc, qui, nous en sommes convaincus, ne se le laisserait jamais imposer autrement que par la force: il ne serait pas plus populaire dans le Holstein, qui ne regarderait nullement cette concession suffisante. Il nous parait pêcher par le principe, puisqu'il admettrait que la nature du sol dût être changée, par suite d'une immigration étrangère, et il renfermerait, à notre avis, une flagrante injustice, en augmentant le territoire d'une grande Puissance, — à laquelle le Slesvig n'a jamais appartenu, aux dépens d'une puissance déjà relativement bien plus faible. D'ailleurs, en établissant une frontière d'après les nationalités, on se placerait sur un terrain mouvant, et ce principe une fois reconnu, l'élément Germanique tendrait à se propager jusqu'au Skagen, en réclamant successivement comme revenant à l'Allemagne les districts où cet élément aurait peu à peu acquis une prépondérance, qui, ce point une fois admis, ne ferait bien certainement pas défaut.

La déclaration proposée de la part des Puissances signataires du Protocole de Londres ne contient, pour la plupart d'elles, aucune nouveauté dans leur droit public. L'union indissoluble du Duché de Slesvig au Danemarc proprement dit a été, comme Vous ne l'ignorez point, Mr le Comte, garantie à des époques différentes: de la part de la France, par l'acte

[redacted]

de garantie du 14 Juin 1720; de celle de la Grande-Bretagne, en date du 26 Juillet de la même année; de celle de la Russie, par le Traité provisoire du 22 Avril 1767, par le Traité définitif du 21 Mai 1773, ainsi que par l'acte de garantie et de renonciation du 31 Mai 1773; enfin, de la part de la Suède, par le Traité du 3 Juin 1720. Il ne s'agirait donc que d'introduire dans le droit public général de l'Europe une disposition qui se trouve déjà insérée dans celui de chacune des Puissances déclarantes.

Ad 3:ium. Si le principe de la neutralisation du Holstein, — dans le but d'établir une barrière entre l'Allemagne et le Danemarc, — était admis, il y aurait à examiner ultérieurement quelles modifications résulteraient de cette condition dans les rapports de ce Duché avec la Confédération, et s'il ne conviendrait pas de remplacer son contingent et celui du Lauenbourg par une somme fixe à verser annuellement dans la caisse fédérale, et stipulée de façon à suffire au remplacement des troupes dont serait ainsi diminué le 10:ème Corps d'armée de l'Allemagne.

Nous ne nous dissimulons point que ces trois propositions, — et surtout la dernière, — rencontreront une forte opposition de la part de l'Allemagne. Aussi ne pourront-elles être mises à exécution qu'en vertu d'une nécessité Européenne, reconnue par un concert préalable des Puissances non-allemandes, qui ont concouru à la Convention de Londres, et les pertes ou sacrifices qui pourraient en résulter pour la Confédération donneraient naturellement lieu à une compensation équitable.

Ainsi que je Vous l'ai déjà exprimé, Mr. le Comte, nous ne croyons point devoir faire à cet égard de proposition formelle; mais nous nous croyons justifiés à fixer l'attention des Cabinets concernés sur le seul moyen de solution, qui se présente à nos yeux comme pratique. L'on ne saurait nier que le Gouvernement du Roi, Notre Auguste Souverain, ne soit, au plus haut dégré, intéressé à voir se terminer un différend

qui pèse sur tout notre avenir, et qui, si rien n'est fait pour le trancher, entrainera nécessairement, tôt ou tard, une lutte à laquelle il nous sera bien difficile de rester étrangers. En prenant l'initiative pour proposer une entente, qui semble répondre aux intérêts bien entendus des deux parties, puisqu'elle assurerait la paix et les bonnes relations entre elles, nous aurons tâché, en autant qu'il dépend de nous, d'éloigner des éventualités qu'aucune des Puissances concernées ne saurait voir avec indifférence, mais que, plus que tout autre, nous avons intérêt à conjurer.

Je Vous engage, Mr. le Comte, à saisir une prochaine occasion pour faire part à Lord John Russell du contenu de cette dépêche, et même à lui en laisser, à titre confidentiel, une copie, si Son Excellence en exprimait le désir. J'écris simultanément et identiquement aux Ministres du Roi à Paris et à S:t Pétersbourg, en leur donnant les mêmes instructions. Nous nous flattons d'être informés, dans son temps, des vues de ces Cabinets sur les points que nous nous sommes permis d'indiquer.

Agréez etc.

(signé:) **Manderström.**

7.

Circulairdepeche fra Grev Manderström til de svensk-norske Gesandter den 12 Mai 1861

A la suite de la communication qu'en date du 29 Mars dernier j'avais adressée, par l'intermédiaire des Ministres du Roi, aux Cabinets de Londres, de Paris et de S:t Pétersbourg, Mr le Ministre d'Angleterre m'a fait part, il y a une dizaine de jours, d'une dépêche de Lord John Russell, du 19 Avril*),

*) Sir, *Foreign Office*, April 19, 1861.

Her Majesty's Government have considered with great attention the long and able despatch of Count Manderström to Count Platen of the date of the 29th of March.

par laquelle Mr. le Principal Secrétaire d'Etat de S. M. Britannique, tout en annonçant qu'il reconnait les dangers qui pourront résulter du différend entre le Danemarc et la Confédération Germanique, déclare qu'il ne saurait se joindre aux propositions mises en avant par le Gouvernement du Roi. — Quant au premier point, il ne lui voit point de difficultés, en tant qu'il peut s'allier avec les justes prétentions de la Confédération Germanique. — A l'égard du second, il ne saurait admettre que les promesses du Roi de Danemarc, en ce qui concerne l'organisation du Slesvig, aient été virtuellement remplies, au moins dans l'esprit qu'il faut leur reconnaître, et re-

---

Her Majesty's Government acknowledge the force of the observation of Count Manderström on the danger to be feared for Denmark from the dispute between Germany and Denmark, and upon the obligations incumbent upon Great Britain, as well from the Treaties she has signed as from her regard for the maintenance of the independence and integrity of Denmark, to promote to the utmost the prevention of the impending conflict.

Turning from these general considerations to the practical proposals of Count Manderström, I am sorry to say I cannot express the same agreement.

With regard to the first proposal, I will only say that, so far as it fulfils the requirements of the German Confederation, it meets the views of Her Majesty's Government.

With regard to the second, however, it is not in our power to say that the King of Denmark has fulfilled his promises in relation to the organization of the Duchy of Schleswig. Although this may be technically true, yet, in spirit, these promises can hardly be said to be fulfilled.

With regard to the third proposal, Her Majesty's Government cannot expect that Germany, by consenting to the neutrality of the Duchy of Holstein, will in effect consent to deprive herself of an important part of the territory of the Confederation. As the chance of obtaining that consent appears to Her Majesty's Government infinitely small, there is no need of discussing the policy of the Swedish proposition.

Her Majesty's Government will, in another despatch, explain their views on the whole question, and will be happy to obtain the co-operation of the King of Sweden.

[redacted]

lativement au troisième point, le Gouvernement de S. M. Britannique ne saurait s'attendre à ce que l'Allemagne, en admettant la neutralisation du Holstein, consentirait à se priver d'un important territoire de la Confédération. Par ces motifs, Lord John Russell décline les propositions faites au nom du Gouvernement du Roi.

Le premier point ne semblant élever aucune objection, ce sont donc les deux autres qui se trouvent rejetés. En ce qui regarde le second, je me permettrai de faire observer, que dans ma dépêche du 29 Mars j'avais posé comme condition de la garantie à donner par les Puissances en faveur de la possession du Slesvig, que ces Puissances obtiendraient, avant d'emettre cette déclaration, que le Roi de Danemarc accordât aux diverses populations du Slesvig les institutions et les libertés qu'elles sont en droit de réclamer; et cette condition préalable me parait de nature à écarter l'objection du Gouvernement Britannique à l'égard de ce point.

En ce qui concerne le troisième, l'objection est plus grave, et d'autant plus difficile à écarter que, bien que je n'aie reçu encore aucune réponse directe de la part des Cabinets de Paris et de St. Petersbourg, la manière dont Mr. Thouvenel et Mr. le Prince Gortschakow se sont exprimés à l'égard de ce point de la proposition, dans leurs conversations avec les Ministres du Roi, me fait pressentir que l'accueil qui lui est réservé par ces Cabinets, ne sera pas plus favorable que celui du Cabinet de St. James.

Vous savez, Monsieur le Comte, que j'y étais assez préparé d'avance pour que cela n'ait point lieu de m'étonner, et bien que je sois toujours d'avis que cette solution eût été la meilleure, cependant, et en ne la voyant point soutenue par les Puissances qui seules pouvaient, par un commun accord, en assurer l'exécution, je n'hésite point à en faire l'abandon, afin de tâcher d'amener sur d'autres bases acceptables un accord qui est de tout point nécessaire.

De pareilles bases, Lord John Russell les a posées dans

une seconde dépêche du 19 Avril, et les a divisées en 7 points, que Vous trouverez consignés dans l'extrait ci-annexé de cette dépêche dont l'honorable Mr. Jerningham a bien voulu me laisser copie *). — En les communiquant, Lord John Russell a exprimé l'espoir que les Puissances concernées verraient dans ces propositions une preuve évidente du désir sérieux entretenu par le Gouvernement de S. M. Britannique de rendre justice à toutes les parties, et de sauver le Danemarc et le Holstein des chances et des calamités d'une guerre.

Ces propositions ayant ainsi été communiquées au Gouvernement du Roi, notre Auguste Souverain, il a été de son devoir de leur vouer un examen mûr et réfléchi, et je suis

---

*) 1. That the quota of the common Budget of the Monarchy which affects the Duchies of Holstein and Lauenburg should be submitted to the States of Holstein and Lauenburg respectively for their assent, amendment, or rejection.

2. That the laws which are to affect the Duchies of Holstein and Lauenburg shall be submitted to the Diets of Holstein and Lauenburg respectively for their assent, amendment, or rejection.

3. That the Duchy of Schleswig shall send Representatives to the Parliament of Denmark, to vote in that Parliament the common expenses of the Monarchy, and to vote on all laws affecting the Monarchy.

4. That the separate Diet of Schleswig shall continue to be elected and to meet according to the present law. The functions of that Diet to consist in voting such sums as may be necessary for the maintenance of churches and schools and other local expenses, and in providing by equal laws for the welfare of the Danish, German, and other inhabitants of Schleswig.

5. When those terms are assented to, and solemnly proclaimed by the King of Denmark, the four Powers, viz., France, Great-Britain, Russia, and Sweden, to guarantee to the Crown of Denmark the possession of the Duchy of Schleswig.

6. That Commissioners should be appointed, one on the part of Denmark, one on the part of Germany, and one on the part of the four Powers, to define the boundary of the Duchy of Schleswig. The guarantee mentioned in a former Article to comprise the Duchy thus defined and bounded.

7. That the Treaty and Engagements of 1852, so far as they are not altered by these Articles, should be inviolably maintained.

[redacted]

charmé de pouvoir Vous annoncer, Monsieur le Comte, que, dans leur ensemble, elles ont paru de nature à rencontrer l'approbation et l'appui du Gouvernement de Sa Majesté. Il lui a paru toutefois, que ces propositions, formulées à larges traits et dans des termes généraux, qui parfois pourraient donner lieu à des doutes ou à des mésinterprétations, étaient susceptibles d'un développement plus détaillé, et à certains égards de quelques légères modifications. L'arrangement proposé impliquant toute une ré-organisation de la Monarchie Danoise, dans le but de maintenir son intégrité et son indépendance de toute influence étrangère, je me suis prévalu des rapports consciencieux et empreints également d'une grande connaissance de cause et d'une complète impartialité, qui m'ont été adressés par le Ministre du Roi à Copenhague, Mr. le Comte Wachtmeister, pour extraire de ses dépêches un mémoire détaillé à ce sujet, que je Vous transmets ci-près, Mr. le Comte, en vous priant d'en faire part, en même temps que de cette dépêche, à Lord John Russell, en priant ce Ministre de vouloir bien y vouer l'attention qu'il me parait mériter. Après en avoir pris connaissance, ce Ministre se convaincra, je m'en flatte, qu'il ne s'écarte point, dans aucun point important, des propositions Anglaises, à l'égard desquelles je vais d'ailleurs résumer ici mon opinion.

Il va de soi que le Gouvernement du Roi ne saurait qu'approuver les points 1 et 2 de ces propositions, puisque, quoique sous une forme moins prononcée, leur contenu est conforme à ce qui avait été mis en avant dans ma dépeche du 29 Mars; seulement je croirais utile de les amplifier conformément aux vues exposées dans le mémoire ci-joint et nommément en ce qui concerne, en premier lieu, l'urgence de statuer sur la manière de trancher un vote divergent des deux assemblées législatives par rapport aux questions de budget, et ensuite à l'égard de la représentation future du Duché du Holstein.

Le point 3 rentre dans notre projet, et a droit ainsi à tous nos suffrages.

Il en est de même du point 4 en son ensemble, bien qu'il nous paraisse nécessiter quelque modification, surtout dans les lignes de la fin, par suite du maintien du Conseil du Royaume (Rigs-Raad), et en conformité des vues exposées dans notre dernier mémoire.

Le point 5 se retrouve dans nos propositions du 29 Mars; nous ne pouvons donc que lui accorder notre entière approbation.

Tel est aussi le cas avec le point 6, qui comble une lacune dans notre projet primitif, et qui aurait le grand mérite de trancher un différend laissant toujours la porte ouverte à des discussions entre l'Allemagne et le Danemarc.

Le point 7 pourrait paraitre superflu, puisqu'il ne fait que renouveler des engagemens, dont la validité, à ce que nous sachions, n'a jamais été mise en question; mais si les autres Puissances regardent ce point comme utile ou nécessaire, le Gouvernement du Roi ne saurait élever aucune objection contre son insertion dans les nouveaux engagemens qu'il s'agit de contracter.

En ce qui est de la manière d'arriver à ces nouveaux arrangemens, j'ai lieu de croire que le Gouvernement Danois désirerait qu'une Conférence fût ouverte à ce sujet à Londres, mais de la voir précédée de négociations préalables à Copenhague, afin d'y poser définitivement les bases sur lesquelles il s'agirait de tomber d'accord. Je dois supposer que le Gouvernement Danois a fait ou fera, à ce sujet, des ouvertures aux Cabinets respectifs, qui ne manqueront point d'accorder à ces propositions l'appréciation qu'elles pourront paraître mériter; je ne puis me prononcer définitivement là-dessus; mais au premier abord il me semble, que ce projet implique tant de questions inhérentes à l'administration intérieure du Danemarc, qu'il serait bien difficile de les décider sans avoir re-

cueilli sur les lieux toutes les notions et explications nécessaires.

Si j'ai bien saisi le sens des propositions Anglaises, Lord John Russell est d'accord avec nous sur l'impossibilité de tout essai d'établir désormais une constitution commune à toute la monarchie Danoise. Si, comme nous croyons pouvoir le penser, la France et la Russie sont du même avis, je ne vois pas de difficulté à faire aboutir le projet mis en avant à ce sujet, puisque la Confédération Germanique ne saurait prétendre que le Holstein ait quelque droit à une constitution commune avec le reste de la monarchie Danoise, et que l'exemple du Grand-Duché de Luxembourg peut être invoqué comme offrant un précédent identique.

Agréez etc.

(signé:) **Manderström.**

Mémoire.

Les propositions faites par le Gouvernement de Sa Majesté Britannique, en date du 19 Avril dernier, pour le réglement de la question Dano-Allemande, empreintes d'un sentiment d'équité et de bienveillance pour tous les sujets de S. M. le Roi de Danemarc, semblent parfaitement aptes à servir de base à une solution qu'on pourrait espérer de voir agréée tant par le Danemarc que par la Confédération Germanique, et semblent devoir ainsi rencontrer l'approbation des Puissances neutres, mais intéressées, auxquelles elles ont été communiquées. Elles produisent à larges traits, et avec une clarté et une précision rares, les points principaux dont il s'agirait de convenir, et renferment une solution qui parait devoir devenir bien-faisante. Il est permis peutêtre toutefois de faire l'observation, que dans l'application pratique elles sont capables de recevoir, et que peutêtre même elles exigent, un plus ample développement que celui indiqué dans les termes généraux employés dans la dépêche de Lord John Russell, surtout en

ce qui concerne la manière de résoudre les questions relatives aux affaires et aux dépenses communes sur lesquelles les différentes Assemblées législatives ne seraient point tombées d'accord, point essentiel auquel la dépêche précitée ne touche en aucune façon. Il a donc paru essentiel, après un examen approfondi et basé sur une connaissance exacte de la situation actuelle de la Monarchie Danoise, ainsi que des aspirations et besoins des populations diverses dont elle est composée, de soumettre à l'appréciation des Puissances Amies et Alliés du Danemarc, — la France, la Grande Bretagne et la Russie, — les élémens d'une application pratique des principes proposés par le Gouvernement de Sa Majesté Britannique, lesquels ne leur semblent en rien contraires, et qui constituent un plan détaillé de la réorganisation de la Monarchie Danoise, propre à assurer son indépendance, son intégrité et sa prospérité. C'est là le but que l'on s'est proposé dans ce mémoire, qui, en entrant dans tous les détails, devra forcément devenir plus étendu qu'on ne l'eût désiré; mais qui peut-être méritera de devenir l'objet d'un examen sérieux de la part de toutes les Puissances intéressées, dès qu'il s'agira d'appliquer les principes susmentionnés avec ou sans des modifications plus ou moins considérables, et de passer outre à la solution pratique du problème que l'on a en vue.

Le but proposé à l'action des Puissances est le maintien de l'intégrité et de l'indépendance de la Monarchie Danoise, et l'arrangement à adopter lors de la réorganisation des rapports qui en lient les diverses parties, doit avoir spécialement en vue, d'un côté, d'empêcher à l'avenir toute immixtion indue de la Confédération Germanique dans les affaires du Danemarc proprement dit, et de l'autre, de sauvegarder les intérêts et les droits des provinces Allemandes de la Monarchie, qui font en même temps partie de la Confédération Germanique,

en redressant les griefs formulés par les populations de ces provinces en ce qu'ils peuvent avoir de fondé.

Sous l'empire de la Constitution commune, maintenant abolie pour les Duchés de Holstein et de Lauenbourg, les députés envoyés par ces Duchés au parlement commun *(Rigs-Raad)* devaient toujours se trouver en minorité, — chaque partie de la Monarchie étant représentée dans cette Assemblée selon le chiffre de sa population, — ce qui donnait nécessairement au Royaume une prépondérance décisive sur la législation et les affaires communes à toute la Monarchie. Plusieurs combinaisons différentes ont été proposées, de côté et d'autre, pour remédier à cet état des choses, mais sans pouvoir être adoptées, et il est désormais évident aux yeux de tous, que chaque essai d'établir l'organisation de la Monarchie sur la base d'une représentation commune viendra échouer contre un de ces deux écueils: la prépondérance de l'élément Danois, qui absorbe l'influence légitime des Duchés Allemands sur les intérêts communs, ou bien le danger de laisser une porte ouverte à l'immixtion de l'Allemagne dans les affaires du Danemarc, en accordant une part trop grande à l'influence des dits Duchés sur les affaires communes. Il est évident que ce danger est uniquement fondé sur ce fait, que les Duchés font partie d'une Confédération d'Etats, qui composent ensemble une population de près de 40 millions d'habitans, contre l'influence de laquelle le Danemarc est sans doute en droit de se prémunir par toutes les garanties possibles.

Mais tout en sentant qu'il devra renoncer à tout essai ultérieur que le Gouvernement Danois considère maintenant comme incompatible avec l'existence de la Monarchie comme état indépendant, ce Gouvernemement ne saurait toutefois que reconnaitre le devoir de rechercher une autre combinaison qui donne pleine satisfaction aux droits et aux aspirations de ses provinces Allemandes, et qui respecte leur position comme membres de la Confédération Germanique.

On est obligé de reconnaitre que l'état des choses qui

existe en ce moment, depuis l'abolition de la constitution commune pour le Holstein et le Lauenbourg, ne remplit nullement ces conditions, et qu'il est urgent de le remplacer par un ordre des choses plus satisfaisant à cet égard. En effet, tandis qu'un parlement commun élu dans le Royaume et le Slesvig, et investi de la plupart des prérogatives des Assemblées constitutionelles, et notamment du vote des impôts, exerce une influence décisive sur les lois et les affaires communes à toute la Monarchie, la part de cette influence qui devrait appartenir au Holstein et au Lauenbourg est exercée par le Roi en Son Conseil, les attributions des assemblées représentatives existant dans ces duchés étant limitées à leurs affaires particulières et au vote purement consultatif. Le régime absolu existe donc de fait dans les Duchés Allemands, tandis que les autres parties de la monarchie sont régies par des institutions constitutionnelles, et le Ministre responsable pour les affaires du Holstein et du Lauenbourg fait partie d'un Conseil, où toutes les affaires tant communes que particulières des diverses parties de la monarchie sont décidées, et où les Ministres du Royaume et du Slesvig réunis ont nécessairement une influence décisive sur toutes les déliberations. Il est naturel qu'un tel état des choses soit de nature à exciter quelque méfiance dans les Duchés Allemands, et qu'ils ne pourront point considérer leurs intérêts comme suffisamment garantis tant qu'il subsistera. Pour obvier à ces inconvéniens, et pour satisfaire aux griefs qu'ils ont fait naitre, la nouvelle organisation devra d'abord laisser aux Duchés de Holstein et de Lauenbourg une influence sur les affaires communes de la monarchie, proportionnée à leur propre importance et à celle exercée sur ces affaires par les autres parties de la monarchie; et ensuite accorder à ces Duchés et à leurs représentations l'autonomie, dans le domaine de leurs affaires particulières, compatible avec l'intégrité de la monarchie, la même mesure de liberté civile et politique, et autant que possible les mêmes

institutions qui sont ou qui pourront être accordées au Royaume et au Slesvig et à leurs représentations particulières.

Afin de rendre l'administration des affaires communes à toute la monarchie aussi peu compliquée que faire se peut, et afin d'éviter, en ce qui est humainement possible, des conflits entre les diverses représentations nationales, il convient certainement de restreindre le nombre de ces affaires, et surtout celui des lois nouvelles à rendre relativement à leur administration, autant que le comportent l'unité et l'intégrité de la monarchie. Dans une dépêche du 29 Mars dernier, — communiquée, en son temps, aux Cabinets de Londres, de Paris et de St. Pétersbourg, — il a été proposé de considérer comme affaires communes l'allocation pour la liste civile, les affaires étrangéres, la marine, les postes, télégraphes et douanes. Il faudrait, sans doute, encore y joindre la dette publique actuellement existante, afin d'éviter les difficultés d'une répartition entre les divers pays, tant du chiffre de la dette même que du fonds provenant du rachât des droits du Sund, du fonds de réserve, des domaines et d'autres capitaux possédés jusqu'ici en commun par toutes les parties de la monarchie. Le service des intérêts et de l'amortissement de la dette actuellement existante étant réglé par une loi, on ne voit pas trop que ces interêts puissent exiger à l'avenir l'intervention du pouvoir législatif. Les comptes rendus de l'administration financière commune à toute la monarchie devraient contiauer, comme jusqu'ici, à être publiés chaque année, et une commission composée de 6 membres, dont 3 choisis par la Diète du Royaume, et 1 par chacune des Assemblées législatives des 3 Duchés, pourrait être chargée de la revision des dits comptes. En outre, une Cour des comptes, depuis longtemps promise, devrait être instituée, et composée de membres pris dans la même proportion des parties diverses de la monarchie. Aucune dette nouvelle ne devrait pouvoir être contractée à l'avenir au nom de la monarchie entière, mais seulement par chacune des parties dont elle est formée.

Le droit de paix et de guerre, d'envoi d'agens diplomatiques et consulaires, et de conclusion de traités et conventions n'affectant point les tarifs des impôts indirects, étant réservé au Roi, ces matières n'exigeraient aucun concours des Assemblées législatives; mais il serait permis aux membres de ces assemblées de demander des renseignemens et d'obtenir des éclaircissemens en interpellant les Ministres sur la situation de toutes les branches de l'administration centrale. Les lois communes, pour lesquelles le concours des législatures deviendrait indispensable, seraient donc, en outre du budget, — dont il sera parlé plus tard d'une manière plus spéciale, — les changemens à introduire dans les tarifs, tant des douanes que des postes et télégraphes. Les projets de loi y relatifs devraient nécessairement être soumis au *Rigs-Raad* et à la Diète du Holstein, — le Lauenbourg ne fait point partie de l'union douanière, — et à defaut d'acceptation par ces Assemblées, les articles, sur lesquels elles ne tomberaient pas d'accord, seraient votés par une .commission composée de délégués, choisis par ces diverses Assemblées dans les proportions ci-dessus indiquées. Si toutefois la Diète du Holstein jugeait que les intérêts du Duché se trouveraient prégravés par l'union douanière avec le Danemarc et le Slesvig, le droit d'en sortir ne pourrait lui être contesté; — quant aux postes et télégraphes, les intérêts particuliers attachés à ces institutions ne paraissent pas comporter l'éventualité d'une disjonction de l'unité établie en ce qui les concerne.

Nonobstant l'unité maintenue en ce qui concerne l'administration centrale des tarifs et revenus des douanes, postes et télégraphes, des administrations locales pourraient être entretenues aux frais des diverses parties de la monarchie où elles se trouvent établies.

L'administration centrale des domaines resterait commune au Royaume et au Slesvig, celle des domaines du Holstein en étant déjà séparée à l'heure qu'il est; mais les revenus de ces derniers domaines continueraient à être versés dans la

[redacted]

caisse centrale établie au Ministère des finances, afin d'éviter les contestations qui pourraient surgir, dans le cas d'une répartition des revenus des domaines entre les diverses parties de la monarchie, relativement au fonds provenant du rachât des droits du Sund, qu'en ce cas le Royaume serait en droit de revendiquer pour lui seul. Toutefois on pourrait convenir d'une somme fixe à verser annuellement par le Holstein en remplacement du produit de ses domaines, dont le Duché conserverait alors la libre disposition.

Le contingent militaire du Holstein devant former une armée séparée, l'administration centrale actuelle de la guerre cesserait également d'exister. Le matériel et les fortifications dans le Holstein deviendraient la propriété et seraient à la charge de ce Duché. Les frais occasionnés par des dépenses militaires communes à toute la monarchie, notamment en temps de guerre, devraient être demandés et au *Rigs-Raad* et aux Assemblées législatives du Holstein et du Lauenbourg. En temps de paix le Roi aurait le droit de faire cantonner des troupes Danoises dans ces Duchés, et d'appeller les leurs à tenir garnison dans la capitale et dans les villes du Royaume et du Slesvig. L'armée Danoise resterait commune au Royaume et à ce dernier Duché, le Ministère et le budget de la guerre de même; celui-ci serait voté par le *Rigs-Raad.*

La marine de guerre resterait commune à toute la monarchie, et son administration continuerait, comme par le passé, à être concentrée dans la capitale, et auprès du Ministère de la marine. Cependant, il serait possible d'en séparer les services qui y sont actuellement réunis, sans appartenir par leur nature à la marine de guerre proprement dite; tels que ceux des phares et pilotes, lesquels pourraient sans inconvénient être localisés dans les différentes parties de la monarchie. La conscription maritime restant la même dans toute la monarchie, la levée du contingent à fournir par le Holstein devrait être votée par la représentation de ce Duché.

Les affaires communes à toute la monarchie ainsi circon-

scrites, il s'agirait d'établir le budget normal, qui resterait invariable, et ne pourrait être modifié que d'un commun accord entre le *Rigs-Raad* et l'assemblée législative du Holstein.

Les dépenses communes seraient la liste civile et celles afférentes aux trois Ministères qui resterairent communs; savoir ceux des affaires étrangères — comprenant les agents diplomatiques et consulaires à l'étranger —, de la marine, duquel on séparerait le service des phares et des pilotes, — et celui des finances, qui comprendrait le service de la dette, la caisse centrale des revenus des domaines et autres capitaux, les administrations centrales des postes, télégraphes et douanes. En prenant pour base les dépenses votées pour le dernier exercice (1860 à 1862), on pourrait fixer approximativement le nouveau budget normal aux chiffres suivans:

Liste civile et apanages	R:dr	1,200,000.
Ministère des Affaires Etrangères et Secrétariat d'Etat	»	500,000.
Ministère de la Marine	»	1,755,000.
Ministère des Finances	»	250,000.
Pensions	»	1,500,000.
Dette publique	»	5,750,000.
Douanes	»	420,000.
Postes	»	1,270,000.
Télégraphes	»	130,000.
Révision	»	45,000.
Dépenses extraordinaires (mémoire)	»	——
Total	R:dr	12,820,000.

Les recettes communes à toute la monarchie proviendraient des sources suivantes:

Revenus des domaines	R:dr	1,750,000.
Item d'autres capitaux	»	500,000.
Item du fonds d'Öresund	»	1,200,000.
Revenu brut des douanes	»	9,000,000.
Idem des postes et télégraphes	»	1,900,000.
Idem de la loterie	»	100,000.
Revenu net des Colonies	»	40,000.
Contribution du Duché de Lauenbourg aux dépenses communes de la monarchie	»	330,000.
Total	R:dr	14,820,000.

[redacted]

Il resterait ainsi un surplus de recettes de 2 millions de Rikedalers, dont une partie serait employée à des dépenses extraordinaires et le reste reparti entre les diverses parties de la monarchie, en raison du chiffre de leur population.

Les dépenses extraordinaires ainsi que tout changement à introduire dans les chiffres du budget normal devraient naturellement être votées tant par le *Rigs-Raad* que par la Diète du Holstein, chacun pour sa quotepart. Il ne parait pas à prévoir que la Diète du Holstein veuille systématiquement refuser sa part aux dépenses communes extraordinaires, ni aux augmentations permanentes du budget normal de la liste civile, de la diplomatie ou de la marine, dont la nécessité serait reconnue par le *Rigs-Raad*. Si l'expérience démontrait l'impossibilité d'un accord entre ces deux Assemblées, alors il faudrait sans doute convenir d'une contribution au budget commun, fixé une fois pour toutes, de la part du Duché de Holstein, lequel serait alors placé envers le reste de la monarchie dans la même situation que le Duché de Lauenbourg.

Telle serait, dans ces principaux traits, l'organisation nouvelle à introduire dans la Monarchie Danoise, en ce qui concerne les affaires communes à toutes ses parties. Il reste à examiner quelle devrait être, sous l'empire de cette nouvelle constitution d'ensemble, la position de chacun des Duchés, en ce qui concerne ses affaires particulières, ainsi que la nature des liens qui subsisteraient encore entre les diverses parties de la monarchie, en dehors des intérêts communs à toutes.

Si la réorganisation de la Monarchie Danoise, en assurant son intégrité et son indépendance de toute influence étrangère, doit avoir pour résultat en même temps de mettre un terme aux différends, qui n'ont que trop longtemps subsisté entre

Elle et la Confédération Germanique, ce but ne saurait être atteint que si l'on accorde aux Duchés qui font partie de cette Confédération, tout en étant réunis au Danemarc, une position, qui, tout en maintenant leur part d'influence légitime sur les affaires communes de la monarchie, leur assure avant tout une complète autonomie en ce qui concerne leurs intérêts particuliers et leur administration intérieure.

Le Duché de Lauenbourg se trouve déjà à l'heure qu'il est dans une telle position. Son administration est complètement distincte de celle du reste de la monarchie, même pour les affaires communes, et il contribue aux dépenses communes en versant dans la caisse centrale l'excédant de ses recettes sur les dépenses annuelles de son budget particulier. Il ne fait point partie de l'unité douanière de la monarchie, et dans la nouvelle organisation il aurait son contingent de troupes à part.

C'est là une organisation très simple qu'il serait désirable de pouvoir introduire également dans les rapports du Holstein avec le reste de la monarchie. Mais les relations multiples que l'union séculaire a créées entre ce Duché et le Danemarc, sa situation géographique et ses intérêts maritimes ne permettent point de lui donner une position aussi distincte du reste de la monarchie qu'au Duché de Lauenbourg. Les intérêts matériels du Holstein rendront désirable le maintien de son union douanière avec le Danemarc, et la protection due à ses côtes et à son commerce exigera sa participation aux dépenses et au contingent de marins à fournir à la marine de la monarchie. Il ne parait point facile que l'on pût tomber d'accord sur une somme et un contingent fixes à fournir annuellement par le Holstein à la marine et aux autres dépenses communes: il semble plus naturel de demander à sa représentation nationale, qui ne saurait avoir aucun intérêt à le refuser, ce qui excédera, sous ce rapport, les prévisions du budget normal.

En outre de ses affaires particulières actuelles, l'administration proprement dite, la justice, les cultes et l'instruction

[redacted]

publique, — le Holstein aurait désormais l'administration de ses domaines et son corps d'armée à part. La Diète de ce Duché aurait le droit de voter sa part contributive aux dépenses communes qui excéderaient les prévisions du budget normal, tout comme l'Assemblée législative du Danemarc et du Slesvig, et sa participation aux affaires qui deviendraient l'objet de délibérations communes serait assurée par l'élection d'un nombre de délégués proportionné à sa population. Pour tout ce qui a rapport à l'administration et à la législation du Holstein, dans le domaine de ses affaires particulières, la Diète de ce Duché jouirait dorénavant des droits et privilèges dont sont investies les Assemblées législatives dans les pays constitutionnels, et notamment du vote délibératif des lois et de celui de l'impôt, ainsi que du droit de contrôler l'administration financière. Mais en revanche il faudrait, en octroyant une nouvelle loi électorale, composer cette assemblée de manière à représenter réellement toutes les classes de la population, afin qu'elle ne fût plus, comme aujourd'hui, l'expression d'une minorité qui se trouve notoirement en contradiction avec les intérêts et les voeux de la totalité des habitans du pays. L'influence sur les affaires du Duché, concentrée aujourd'hui entre les mains de quelques nobles et prélats, devrait être exercée dans une proportion équitable par toutes les classes dont les intérêts ont le droit d'être représentés, et rien ne s'oppose à ce que la noblesse et le clergé y aient leur juste part. — Aux objections qui pourraient être élevées contre ce nouvel ordre des choses par la Diète Germanique, auprès de laquelle la noblesse du Holstein, comme celle des autres pays Allemands a toujours trouvé une protection efficace, on pourra répondre que de pareilles réformes ont été opérées déjà dans plusieurs autres Etats de la Confédération, et nommément en Prusse, — et le Gouvernement Prussien ne pourrait refuser son appui à une réforme qu'il a constamment patronnée dans les autres Etats contre les empiètemens de la Diète fédérale.

L'Assemblée législative du Holstein une fois réformée, de

manière à pouvoir être considérée comme l'expression des opinions de la population du Duché, le Gouvernement du Roi-Duc devrait aussi avoir le droit de la dissoudre, et de faire ainsi un appel au pays.

Le Duché de Holstein devrait aussi être mis en possession des mêmes droits et libertés publiques, dont jouit le Royaume de Danemarc, tels que le droit d'association et de réunion, la liberté religieuse, de l'enseignement et de la presse, qu'il n'y aurait aucun motif de lui refuser dans l'état normal d'une organisation définitive.

Les affaires concernant l'administration particulière du Holstein seraient décidées par le Roi, sur la proposition du Ministre responsable de ce Duché, en dehors du Conseil commun des Ministres. Le Gouvernement Danois ne pourrait voir aucun inconvénient à instituer un gouvernement local dans le Duché même, qui centraliserait l'administration, pourvu qu'on n'en tirât pas un argument pour en demander un pour le Slesvig aussi.

Les liens qui unissent aujourd'hui le Duché de Holstein au reste de la monarchie devant nécessairement se trouver relâchés, dans une certaine mesure, par suite de la situation séparée et autonome qui serait accordée à ce Duché, il s'ensuit que, par cela même, le Duché de Slesvig, pour la séparation duquel les mêmes raisons n'existent pas, se trouverait dans une union plus étroite avec le Royaume, que le Holstein. Le Slesvig conserverait en commun avec le Royaume, en outre des affaires communes à toute la monarchie, l'armée et l'administration des domaines. Le *Rigs-Raad* continuerait aussi à fonctionner comme Assemblée législative commune au Slesvig et au Danemarc. Des voix se sont déjà élévées, á l'occasion de l'abolition de la Constitution commune pour les Duchés de Holstein et de Lauenbourg, et s'élèveront sans doute encore contre l'existence de cette Assemblée, que beaucoup de personnes considèrent comme un rouage inutile, que l'on pourrait parfaitement supprimer en accordant aux Assemblées législa-

tives particulières du Royaume et du Slesvig les attributions exercées aujourd'hui par le *Rigs-Raad.* Mais en outre qu'une telle séparation du pouvoir législatif dans les affaires communes à toute la monarchie entre 3 ou 4 Assemblées, et dans celles communes au Royaume et au Slesvig entre deux, rendrait leur solution bien compliquée et difficile, notamment en ce qui concerne l'administration de la guerre, pour laquelle il serait presque impossible de fixer un budget normal correspondant aux besoins variés de ce service, et qu'il faudrait ainsi constamment recourir au vote de deux Assemblées différentes, la suppression du *Rigs-Raad* serait non seulement excessivement impopulaire en Danemarc, mais diamétralement opposée aux voeux qui dans les derniers temps se sont prononcés avec une grande force en faveur du maintien d'une union plus étroite entre le Royaume et le Slesvig, et il est difficile de croire que jamais le Gouvernement Danois pût consentir de plein gré à l'abolition de cette institution.

Ce à quoi le Gouvernement de Sa Majesté Danoise est considéré comme engagé en honneur, et ce qu'il faut qu'il remplisse pour pouvoir compter sur l'appui des Puissances amies dans l'applanissement de ses différends avec l'Allemagne, c'est d'abord à ne pas incorporer le Slesvig dans le Royaume, et ensuite à placer les deux nationalités, Danoise et Allemande, dans ce Duché, sur un pied de parfaite égalité, notamment en ce qui concerne l'emploi facultatif des deux langues.

L'autonomie provinciale du Slesvig parait suffisamment garantie par le maintien de sa Diète particulière, qui devrait être investie du vote délibératif dans toutes les affaires de son ressort, et de celui des recettes et dépenses du budget particulier du Duché, ainsi que du droit de contrôler son administration financière. En même temps il faudrait octroyer à ce Duché une nouvelle loi électorale, basée sur des principes plus en harmonie avec ceux établis dans le Royaume et assurant au Slesvig une véritable représentation des intérêts de ses habitans. De plus, le Gouvernement devrait avoir le droit de

dissoudre la Diète du Slesvig. Il serait temps également d'accorder désormais à ce Duché la jouissance des libertés civiles et religieuses accordées déjà aux habitans du Royaume proprement dit, et notamment la liberté d'association, la liberté religieuse, de l'enseignement et de la presse; en supprimant les lois d'exception que les circonstances extraordinaires, qui ont succédé à la guerre civile, et l'agitation dont ce Duché a été le théatre depuis lors ont pu rendre nécessaires jusqu' ici, mais dont rien ne saurait justifier le maintien lorsqu'un état normal aura été rétabli et placé sous la garantie des Puissances Européennes. Ces réformes sont indispensables, et l'on ne saurait assez insister là-dessus auprès du Gouvernement Danois, afin que les Puissances puissent émettre une déclaration que le Roi de Danemarc ayant désormais rempli toutes les promesses données en 1851 et 1852 relativement au Slesvig, aucune immixtion de la part de l'Allemagne dans les affaires de ce Duché ne sera tolérée à l'avenir.

Le Gouvernement Danois attache une haute importance à la cessation complète des liens particuliers qui ont existé jadis entre les Duchés de Slesvig et de Holstein. La plupart de ces liens furent abolis alors de la reconstitution de la monarchie en 1852, et l'on tient beaucoup à faire disparaitre ce qui en reste à l'occasion de la réorganisation dont il s'agit maintenant. On comprend facilement que l'on ne veuille plus laisser subsister dans le nouvel ordre des choses aucun lien politique entre les deux Duchés, et que l'on enlève au fameux *nexus socialis* de leurs noblesses tout caractère d'une institution politique reconnue par l'Etat. Mais que l'on veuille interdire entre les habitans des deux Duchés des associations d'une nature particuliere, et dont le but avoué n'est pas en opposition avec l'ordre politique établi, ne parait nullement compatible, ni avec les libres institutions que S. M. le Roi de Danemarc veut accorder à tous ses sujets, ni avec les promesses que le Gouvernement de ce Souverain a données à cet égard.

[redacted]

8.

Depeche fra Grev Manderström til den svensk-norske Gesandt i Kjøbenhavn den 13 August 1861.

Ainsi que je Vous en ai prévenu par ma dernière du 10 de ce mois, j'ai obtenu communication le même jour de la part de Mr. le Chargé d'affaires de Danemarc de la dépêche adressée en date du 29 Juillet dr., par son Excellence Monsieur Hall aux Ministres Danois à Vienne et à Berlin, ainsi que d'une autre dépêche du 2du courant qui donne des explications sur les motifs et la portée de la première. Ayant tout lieu de croire que ces pièces Vous sont déjà connues, je m'abstiens de Vous en transmettre des copies.

Par cette communication il est établi que c'est à la suite des conseils du Cabinet de Londres, soutenu par ceux de Paris et de St. Pétersbourg, que le Gouvernement Danois a fait, dans le but de parer à l'éventualité d'une exécution fédérale, la concession annoncée aux cours de Berlin et de Vienne. Il parait constant que les deux grandes Cours Allemandes ont donné au Cabinet Anglais l'assurance, qu'au moyen de cette concession de la part du Danemarc, elles étaient prêtes à ouvrir des négociations internationales pour l'aplanissement des difficultés existantes depuis si longtemps entre le Danemarc et la Confédération Germanique.

En vue de ce résultat que nous appelons de tous nos voeux et pour l'obtention duquel nous pensons que même ce dernier sacrifice de la part du Danemarc est parfaitement justifié, — le Cabinet de Copenhague exprime l'espoir que les Puissances non-allemandes ne réserveront pas leur action pour le moment où les négociations se seraient montrées infructueuses, mais qu'elles suivront celles-ci avec un intérêt pleinement justifié par les circonstances, et qu'elles assisteront le Danemarc de leur influence près les cours Allemandes. Le but que le Gouvernement Danois se propose, est celui de régler

[redacted]

les rapports du Holstein de manière à concilier une position plus autonome de ce Duché avec l'indépendance des parties de la Monarchie qui n'appartiennent point à la Confédération.

Vous n'ignorez point, Mr. le Comte, que depuis longtemps le Gouvernement du Roi a conseillé une séparation administrative du Holstein aussi large que l'admettent les circonstances. Nous ne pouvons donc que nous féliciter de voir le Gouvernement Danois adopter maintenant ce moyen et le poser comme base des négociations. Je puis même, sans prendre les ordres du Roi, donner l'assurance qu'une pareille base est assurée d'obtenir l'appui de Son Gouvernement, et que cet appui ne fera pas défaut à Berlin et à Vienne une fois que les négociations sont entamées, comme nous sommes certains que cette base sera également appuyée par des Cabinets dont l'influence est bien plus grande que la nôtre.

Pour le cas que ces négociations, que nous suivrons avec un intérêt soutenu, viendraient à ne point aboutir, nous sommes d'avis que le Gouvernement Danois devrait chercher à porter la question devant une Conférence Européenne et il nous semble qu'il sera difficile à la Prusse et à l'Autriche de se soustraire plus long-temps à ce moyen, le dernier à épuiser avant d'abandonner le terrain de la conciliation, et le seul qui paraisse offrir des garanties pour une appréciation parfaitement équitable. Mais nous aimons à croire qu'il n'y aura pas nécessité de recourir à ce moyen et que les négociations avec les cours allemandes améneront le résultat que le Gouvernement Danois se propose.

Veuillez, Mr. le Comte, faire part de la présente dépêche à Son Excellence Mr. le Président du Conseil, et agréez etc.

(signé) **Manderström.**

[redacted]

9.

Depeche fra Grev Manderström til den svensk-norske Gesandt i Kjøbenhavn den 27 December 1861.

Ainsi que je Vous en ai prévenu dernièrement, je me suis empressé, aussitôt après le retour du Roi de la Norvége, de mettre sous les yeux de Sa Majesté la dépêche que Vous m'avez fait l'honneur de m'adresser e. d. d. 17 ct., et à laquelle se trouvait jointe une copie de celle de Mr. le Comte de Bernstorff à Mr. de Balan, du 5 de ce mois.

Il est évident, comme Vous le remarquez Vous-même, Mr. le Comte, que l'on n'y trouve rien qui puisse être accepté par le Danemark, comme base des négociations, et que l'on peut même considérer celles-ci, dès-ce-moment, comme étant de fait rompues. Je pense cependant que le Gouvernement Danois ne perdra point de vue qu'il n'est pas de son intérêt de trop se presser pour constater se résultat; — en premier lieu parce qu'il ne doit pas chercher à manifester un désir de rupture, et ensuite parce que la situation intérieure de la Prusse, à la suite des résultats des dernières élections, parait devoir assez occuper son attention pour ne point motiver de son côté une propension à trainer la négociation. Peut être aussi ne serait-il pas sage de fournir au Gouvernement Prussien en ce moment le prétexte de s'emparer de cette question pour en user en guise de dérivatif, afin de conjurer les difficultés dont il ne tardera pas à être assailli, et de laisser à celles-ci le temps de ce développer avant de mettre un terme aux négociations.

En plaçant le débat sur le terrain, maintenant choisi par la Prusse, cette puissance semble prendre à tâche de rendre toute entente directe avec le Danemark impossible, et c'est ce que la Prusse ne saurait se dissimuler à elle même. Mais en même temps cette puissance met le Danemark dans le cas de pouvoir invoquer l'intervention des puissances non-allemandes, signataires du protocole de Londres, sans le concours desquelles aucune question, affectant les pays soumis au sceptre de

S. M. Danoise et situés en dehors de l'Allemagne, avec ce dernier corps politique ne saurait être décidée. Cependant nous ne saurions nous cacher que le moment n'est pas favorable pour établir une pareille entente, et il me parait bien difficile de réussir à trouver à Londres une oreille attentive et un appui énergique dans les circonstances actuelles qui absorbent toute l'attention de la Grande Bretagne en faveur d'une cause qui touche à ces intérêts les plus importants.

Dans la supposition que tel serait le cas, il parait au Gouvt. du Roi que le Danemark n'aurait qu'un seul parti à prendre: celui de décliner toute négociation avec l'Allemagne au sujet du Slesvig, de se régler strictement sur les exigences de la Confédération en tout ce qui concerne le Duché de Holstein, en ne décrétant aucune loi commune, et notamment aucune dépense excédant le budget normal, sans la soumettre à la diète de ce duché et à montrer par le fait devant toute l'Europe qu' il a rempli tous les engagemens dans lesquels il peut être entré à l'egard du Slesvig.

Dans l'opinion du Roi la politique la plus saine à suivre à l'égard de ce dernier Duché, serait d'y introduire — dès après la séparation complète de l'administration du Holstein de celle du reste de la Monarchie, toutes les réformes qu'il a l'intention d'y opérer, sans en faire jamais l'objet d'aucune négociation ou entente, ni avec l'Allemagne, ni avec toute autre puissance; et ce serait là, d'après l'opinion de Sa Majesté, le moyen le plus sûr de s'assurer l'appui efficace et bienveillant de tous ses alliés contre toute ingérence indue de l'Allemagne dans les affaires intérieures du Danemark.

Je Vous prie, Mr. le Comte, de faire part de ces observations à Mr. Hall, en fixant là-dessus la sérieuse attention de Son Excellence.

Agréez etc.

(signé) **Manderström.**

[redacted]

10.

Depeche fra Grev Manderström til den svensk-norske Gesandt i London den 29 December 1861.

Le Gouvernement de S. M. le Roi de Danemarc nous a fait part de la dépêche qu'en date du 5 du courant Mr. le Comte de Bernstorff a adressée à Mr. le Ministre de Prusse à Copenhague, en réponse aux ouvertures faites par le Gouvernement Danois pour un réglement de l'affaire du Duché de Holstein. Je ne doute point que cette pièce ne soit parvenue également à la connaissance du Gouvernement de Sa Majesté Britannique.

Je ne saurais Vous cacher, Mr. le Comte, que c'est avec un sentiment de pénible surprise que le Gouvernement du Roi a vu, que, loin de tendre la main au projet d'arrangement mis en avant par le Gouvernement Danois, celui de S. M. le Roi de Prusse, sans formuler d'une manière plus précise que depuis l'origine du dissentiment et jusqu'à ce jour les exigences de la Confédération Germanique, en ce qui concerne le Holstein, ne s'est point borné à rejeter comme insuffisantes les propositions faites à l'égard de ce Duché, mais qu'en même temps il a mis en avant toutes ses anciennes prétentions sur le Duché de Slesvig. Nous avions auguré mieux de la reprise de ces négociations, et nous nous étions flattés qu'on se serait enfin rendu compte en Allemagne de l'impossibilité pour le Danemarc d'admettre l'ingérence de la Confédération Germanique, ou de toute Puissance étrangère quelconque, dans les affaires relatives aux parties de la monarchie, qui n'appartiennent point à la Confédération. En plaçant la question sur un terrain, que le Gouvernement Danois ne veut et ne peut admettre comme discutable, la Prusse nous parait assumer la responsabilité de la rupture des négociations, qui nous parait devoir devenir une suite immanquable de sa réponse. En mêlant à la question du Holstein, — à laquelle tout le monde reconnait un caractère exclusivement Allemand, — celle du

Slesvig, le Cabinet de Berlin lui imprime lui-même un caractère Européen, et nous parait justifier un recours de la part du Danemarc aux Puissances non-Allemandes signataires du Protocole de Londres, dans le but de sauvegarder son indépendance des atteintes dirigées contre cet Etat. Nous ignorons si le Cabinet de Copenhague croira devoir, dès à présent, se prévaloir d'un pareil recours, mais nous n'hésitons pas à dire qu'il nous paraitrait complètement justifié par les circonstances. Nous aimons à croire que l'Allemagne ne pourra trouver dans le refus du Danemarc d'entrer en négociation sur les intérêts d'une partie de cette monarchie, qui n'appartient point à la Confédération, un motif pour se porter à une exécution fédérale; mais si, contre notre attente, tel était le cas, une pareille conjoncture formerait, à notre avis, une atteinte trop flagrante à l'indépendance et à l'intégrité de la monarchie Danoise, pour ne pas réclamer l'attention la plus sérieuse et le concours le plus prononcé des Puissances qui s'en sont rendues garantes.

Le constant et sincère intérêt que le Roi a voué à un Etat limitrophe et allié, joint à l'immense importance qu'offre pour nous une question qui constitue un danger permanent pour la conservation de la paix et de la tranquillité dans le Nord, a inspiré à Sa Majesté le désir de chercher à amener dès-à-présent, entre les Puissances signataires du Protocole de Londres, une entente sur cette question, et c'est par Son ordre que je Vous invite, Mr. le Comte, à faire de la présente dépêche l'objet d'une communication à Mr. le Comte Russell et de me faire part de l'opinion du noble Lord sur cette affaire.

En attendant, et dans l'état présent de la question, nous avons cru devoir faire connaître au Gouvernement de Sa Majesté Danoise, qu'à notre avis la marche qu'il lui conviendrait d'adopter serait de mettre à exécution le plan d'une séparation administrative aussi complète que possible du Holstein d'avec le reste de la monarchie, et de saisir le Conseil Suprême du

Royaume d'un projet pour régler ces rapports; de bien prendre soin de réserver aux Etats du Holstein tout ce qui se rapporte à la législation de ce Duché et aux dépenses qui y deviendraient nécessaires en sus du budget normal; ainsi que de se prêter généralement en tout aux exigences de la Confédération Germanique pour ce qui regarde le Holstein.

Par contre, nous n'avons pu conseiller au Danemarc aucune concession en ce qui concerne le Slesvig; mais nous n'avons pas manqué d'insister, en cette occasion, — comme nous l'avons fait déjà, — sur l'opportunité, aussitôt que les rapports avec le Holstein auront été définitivement réglés, d'accorder, *proprio motu*, et dans l'intérêt des sujets de Sa Majesté Danoise, dans cette province, dont le bien-être Lui tient sans aucun doute à coeur à l'égal de celui de tous Ses autres sujets, les réformes qui paraitraient utiles et équitables. C'est là un point sur lequel nous ne pouvons nous permettre de trop appuyer, mais nous nous flattons que ces conseils, dictés par un intérêt amical, seront reçus par le Gouvernement Danois dans le même esprit que celui qui les a inspirés.

Vous êtes autorisé, Mr. le Comte; à faire lecture à Lord Russell de la présente, et à en laisser copie, si Sa Seigneurie en exprimait le désir.

Agreez etc.

(signé:) **Manderström.**

II.

Udtog af en Circulær-Depeche fra Grev Manderström til de svensk-norske Gesandter den 12 Januar 1862.

Je crois devoir Vous faire part, pour Votre information, d'une dépêche du Ministre du Roi à Berlin, touchant l'accueil qu'y a trouvé la réponse Danoise du 26 Décembre dernier. Il y avait tout lieu à s'attendre qu'on n'en serait pas très con-

tent; mais il faut espérer qu'on y pensera à deux fois avant de rompre les négociations. — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Nous osons nous flatter que les Cabinets de Londres et de Paris useront de toute leur influence pour empêcher des complications, dont les suites pourraient devenir incalculables.

Agréez etc.

(signé:) **Manderström.**

12.

Depeche fra Grev Manderström til den svensk-norske Gesandt i Berlin den 27 Februar 1862.

Mr. le Chargé d'Affaires de Prusse est venu dernièrement, par ordre de son Gouvernement, me faire lecture d'une dépêche, qui lui a été adressée par Mr. le Comte de Bernstorff, au sujet de celle, qu'en date du 29 Décembre de l'année passée j'avais écrite aux Ministres du Roi à Londres, à Paris et à St. Pétersbourg, et dont vous trouverez ci-près une copie. Cette dépêche étant parvenue à la connaissance de Mr. le Ministre des Affaires Etrangères de S. M. le Roi de Prusse, il a cru devoir exprimer combien son Gouvernement a ressenti la démarche, — qu'il se plait à qualifier d'étrange, — du Gouvernement du Roi, et à rejeter sur lui la responsabilité de conseils qu'il a donnés à Copenhague, et qui, — dans l'opinion de Mr. le Comte de Bernstorff, — ont porté leurs fruits en encourageant le Cabinet de Copenhague à adopter des mesures qui tendent, de plus en plus, à la complète incorporation du Duché de Slesvig dans le Royaume de Danemarc.

De mon côté je ne saurais dissimuler, Mr., que le Gouvernement du Roi a quelque lieu d'être surpris et blessé de la vivacité témoignée en cette occasion par le Cabinet de Berlin, d'autant plus qu'il me parait y avoir une erreur manifeste

dans son appréciation de la démarche que nous avons faite, et dans laquelle il me parait difficile de voir rien d'hostile contre la Prusse. Nous nous étions figurés que pour cette Puissance ainsi que pour toutes celles qui attachent de l'intérêt à cette question, l'essentiel était d'en arriver à un arrangement satisfaisant pour les deux parties, et de nature à pouvoir être accepté et exécuté par toutes les deux, sans qu'aucune d'elles ne s'écartât d'engagemens déjà contractés, ou n'abandonnât les droits souverains que tout Monarque, jaloux de l'honneur de son pays, doit prendre à tâche de conserver. Je ne saurais voir en quoi les conseils donnés par le Gouvernement du Roi sont contraires à ces principes, ni en quoi ils peuvent blesser le Gouvernement Prussien. — En ce qui concerne le Duché de Holstein, nous conseillons au Danemarc de se prêter à toutes les exigences de la Confédération Germanique; quant à celui de Slesvig, nous conseillons des réformes utiles, équitables et propres à satisfaire les deux nationalités de ce Duché, et si nous différons avec le Gouvernement Prussien sur la question du temps, à l'égard de l'adoption de ces dernières mesures, nous devons croire que nous nous trouvons d'accord avec lui sur la question de fait, puisque certainement le Gouvernement Prussien ne saurait être opposé à ce qui serait de nature à satisfaire les habitans d'origine Allemande du Slesvig.

Si Mr. le Comte de Bernstorff a réellement entendu dire que nous encourageons le Danemarc à incorporer le Slesvig, c'est là une imputation gratuite, et ceux qui l'ont induit en erreur à ce sujet, ne pourront apporter aucune preuve de cette assertion dénuée de tout fondement. Fidèle lui-même à sa parole donnée, le Gouvernement du Roi n'a jamais pu concevoir l'idée d'encourager qui que ce soit à rompre la sienne, et dans aucune des nombreuses communications auxquelles depuis quinze ans cette question a donné lieu, le Gouvernement du Roi n'a mis en avant aucune proposition qu'il ait à regretter. Depuis l'origine de cette affaire nos sentimens

et nos opinions sont connus au Gouvernement Prussien: nous n'en avons jamais fait secret, et ils n'ont jamais varié. Ils sont de nature à pouvoir être exprimés hautement, franchement et sans détour; et je ne pense pas qu'on ait pu jamais nous taxer d'exagération ou de passion. Le but que nous poursuivons est tout simple: c'est le maintien de la tranquillité et de l'équilibre politique dans le Nord; et ces points nous touchent de trop près pour que nous n'ayons pas le droit de nous en occuper, à l'égal des autres Puissances signataires du Protocole de Londres de 1852, qui garantit à la monarchie Danoise la possession du Duché de Slesvig. Nous nous abstenons soigneusement de toute ingérence dans la solution des affaires du Holstein, puisque nous reconnaissons que ce Duché est de la compétence exclusive de la Confédération Germanique: mais nous ne saurions admettre qu'il en soit de même des parties de la monarchie Danoise qui n'appartiennent point à la Confécderation. Voilà pourquoi nous avons pensé que, pour mener à un arrangement mutuellement satisfaisant, ces deux questions devraient être traitées séparément, et malgré que notre avis n'ait pas rencontré l'assentiment des autres Puissances, nous ne pouvons nous persuader qu'il soit incorrect, et nous pensons pouvoir le maintenir en principe, jusqu'à ce qu'il nous paraisse démontré que ce mode d'arrangement rencontre des difficultés insurmontables dans la pratique. Nous ne pouvons nous rendre compte en quoi il puisse être considéré comme hostile à la Prusse, et quoique nous ne puissions nous flatter de voir cette Puissance partager nos idées à cet égard, nous ne voyons aucune raison pour que cette divergence d'opinion doive exercer une influence pernicieuse sur les bonnes relations qui subsistent entre les deux Gouvernemens. Nous ne pouvons nous imaginer que tel puisse être le cas: nous le regretterions sincèrement, mais au moins aurions nous la conscience de n'avoir point provoqué un état de choses aussi contraire à nos désirs.

Je Vous engage, Mr., à Vous prononcer en ce sens vis

à vis de S. Exc. Mr. le Comte de Bernstorff: Vous êtes autorisé à Lui faire lecture de la présente dépêche.

Agréez etc.

(signé:) **Manderström.**

13.

Depeche fra Grev Manderström til den svensk-norske Gesandt i London den 6 Mai 1862.

Par le bateau, expédié ce matin pour Stettin, je Vous ai fait part d'une dépêche de Lord Russell, du 16 Avril*), au

---

*) My Lord, *Foreign Office*, April 16, 1862.

The resolutions which have recently been adopted at Frankfort on the subject of Schleswig appear to Her Majesty's Government to deserve the serious consideration of the Great Powers of Europe.

The German Confederation, in their sitting of the 27th of March, adopted a resolution approving of the conduct of Austria and Prussia, in respect to Schleswig.

Your Excellency will recollect that, in the summer of last year, Her Majesty's Government interposed to prevent a Federal Execution in Holstein, and to bring about a direct negotiation between Germany and Denmark, on the questions which had been so long in dispute.

For some time this negotiation was delayed by the change which took place in the Ministry of Foreign Affairs at Berlin.

When this change had been definitively settled, Denmark made her proposals respecting the German Duchies of Holstein and Lauenburg.

Instead of replying directly on this overture, and saying whether the Danish proposals were sufficient or insufficient, Austria and Prussia, who were charged with the negotiation, declared that the whole of the questions in dispute, including those relating to the Danish Duchy of Schleswig, must be settled at one and the same time.

Her Majesty's Government would have preferred that these questions should have been settled successively; that the demands

sujet de la question du Slesvig, et ayant pu prendre aujourd'hui les ordres du Roi à ce sujet, je m'empresse de les porter à Votre connaissance.

---

of Germany regarding the German Duchies should first have been satisfied, according to the rights and the power of the German Confederation, and that a basis of agreement having been thus attained, the questions relating to Schleswig should then have been carefully and dispassionately examined.

Her Majesty's Government feared that the rights of the German Confederation, in respect to German territory, would be confounded in some degree with the question of Danish territory, in regard to which Germany could only pretend to the fulfilment of international obligations.

This, it appears, is what has actually occurred, and the Diet of Frankfort, adopting the Report of its Committees, among which is the Committee of Execution, has proceeded to approve in the gross the proceedings of Austria and Prussia in regard to Holstein, Lauenburg, and Schleswig.

It is true that the Diet draws a distinction, and seems to admit that on the question of Schleswig it has not any other right to interfere than that which one independent Power has to demand redress from another, on the ground of violation of engagements. But this distinction, which in the Resolutions of the German Diet is made to appear vague and shadowy, must serve as the foundation of all the proceedings of the non-German Powers.

In regard to Holstein and Lauenburg, Her Majesty's Government admit unreservedly the jurisdiction of the Confederation. In so doing they act in conformity to the Treaty of London of 1852, which says in Article III: —

»It is expressly understood that the reciprocal rights and obligations of His Majesty the King of Denmark, and of the Germanic Confederation, concerning the Duchies of Holstein and Lauenburg, rights and obligations established by the Federal Act of 1815, and by the existing Federal right, shall not be affected by the present Treaty.«

But the including of Holstein and Lauenburg in this Article is, in fact, the excluding of the Duchy of Schleswig.

The non-German-Powers, therefore, who signed the Treaty of London of 1852, are bound to look to the purpose of that Treaty. In the Preamble of the Treaty it is declared, »that the mainte-

Je dois remarquer d'abord que dans un entretien que j'ai eu hier avec Mr. Jerningham, ce Ministre m'a dit qu'il n'avait reçu aucune autre instruction que celle qu'il m'avait communiquée, et qu'ainsi il ne pouvait me fournir les renseignemens ultérieurs que je crus pouvoir lui demander. Il m'a expliqué comment le courrier qui a apporté cette dépêche était resté, par suite de circonstances fortuites, fort longtemps en route, — retard qui nous a contrarié tous les deux, — et en exprimant l'intention de le réexpédier demain matin à Londres, il a bien voulu offrir cette occasion pour Vous faire parvenir mes dépêches, offre dont je me suis empressé de me prévaloir, afin d'accélérer, autant qu'il dépend de moi, la réponse que nous devons au Ministère Britannique.

---

nance of the integrity of the Danish Monarchy as connected with the general balance of power in Europe, is of high importance to the preservation of peace.»

It would seem, then, that Great Britain, France, Russia, and Sweden are bound to see that, in the course of these disputes, the integrity of the Danish Monarchy is not destroyed or impaired.

This is the more necessary, as some phrases in the late Austrian and Prussian notes might possibly be interpreted to imply that the integrity of the Danish Monarchy is of less consequence than the redress of grievances in Schleswig.

Her Majesty's Government now propose, therefore, that the Governments of Austria and Prussia, and the President of the Diet, of Frankfort, should be asked to define: —

1st. What they consider to be the engagements of the King of Denmark towards Germany in respect to the Duchy of Schleswig?

2nd. In what respect the King of Denmark can be held to have violated those engagements?

3rd. Whether in obliging Denmark to respect those alleged engagements, the Powers in question, namely, Austria, Prussia, and the German Confederation, have it in contemplation in any way to destroy or impair «the integrity of the Danish Monarchy?»

If the Government of the Emperor of the French agree to make these inquiries, Her Majesty's Ministers at Vienna, Berlin, and Frankfort, will be instructed accordingly.

Le Roi voit avec satisfaction le Gouvernement de Sa Majesté Britannique proposer une démarche qui aurait pour but d'éclaircir une situation que les Puissances Allemandes semblent avoir pris à tâche, dès l'origine du différend, de rendre aussi obscure que possible, et à la suite de laquelle une réponse franche et nette, démontrerait au moins à quoi il faut s'en tenir sur les intentions de la Confédération Germanique par rapport au Duché de Slesvig et à la Monarchie Danoise. Le Roi partage entièrement l'avis du Cabinet de Londres que la teneur des communications faites à Copenhague par l'Autriche et la Prusse, ainsi que la résolution adoptée le 27 Mars dernier par la Confédération Germanique, imposent aux Puissances non-Allemandes, qui ont pris part au Traité de Londres de 1852, le devoir de veiller à ce que l'intégrité de la Monarchie Danoise ne soit pas mise en péril ou détruite. Le Roi éprouve d'autant moins d'hésitation à Se joindre à ces vues, que, par les communications antérieures qui ont eu lieu entre les deux Cabinets, le Gouvernement de Sa Majesté Britannique a pu s'apercevoir que depuis longtemps déjà les prétentions, mises en avant par l'Allemagne, ont formé un sujet de vive appréhension pour Sa Majesté, et qu'Elle a prévu que les Puissances signataires du Traité de Londres auraient à s'en occuper.

Quoique nous n'en ayons point été informés, il nous parait indubitable que la communication faite à ce sujet au Gouvernement du Roi, aura été adressée également aux Cabinets de Paris et de St. Pétersbourg, puisque c'est là une conséquence qui découle tout naturellement du principe sur lequel le Gouvernement de Sa Majesté Britannique fonde le droit de la Grande-Bretagne, de la France, de la Russie et de la Suède d'intervenir dans cette question internationale. Il nous serait d'autant plus précieux d'être renseignés à cet égard qu'il nous parait évident qu'une démarche identique de la part des quatre Puissances aurait encore plus de poids, en témoignant de l'accord qui règne entre Elles au sujet de cette question. Ainsi,

[redacted]

quoiqu'en ne voulant point subordonner Sa décision à celles que pourront adopter la France et la Russie, le Roi désirerait cependant vivement connaître leur opinion, et je Vous engage, Monsieur le Comte, à chercher à vous informer à ce sujet, et à m'en instruire aussitôt que faire ce peut, et au moins en substance, au moyen du télégraphe. — Aussitôt que nous soyons renseignés là-dessus, — et à moins d'objections trop graves de la part de ces deux Puissances, que je ne saurais prévoir, — les Ministres du Roi à Berlin et à Vienne recevront l'ordre d'adresser à ces deux Cabinets les trois demandes formulées dans la dépèche de Lord Russell du 16 du mois passé.

Vous voudrez bien également demander au noble Lord de quelle manière il entend que cette communication soit faite. Croit-il qu'elle devra être collective ou simultanée? que les notes devront être identiques ou bien conçues seulement dans le même sens? En ce qui est de la forme, nous sommes parfaitement disposés à nous régler sur ce que le Gouvernement de Sa Majesté Britannique croit le plus convenable, et sur ce qui aura pu être convenu avec les autres Puissances concernées.

Vaus savez que notre Ministre à Francfort, accrédité également à Bruxelles, réside actuellement dans cette dernière ville: mais rien n'empêcherait qu'il ne reçût l'ordre de se rendre à Francfort, pour s'acquitter de la communication qui lui serait préscrite.

En exprimant à Lord Russell tout le prix que le Roi attache à cette ouverture amicale du Gouvernement de Sa Majesté Britannique et à l'intérêt pour le maintien de l'équilibre politique dans le Nord, dont elle offre un témoignage satisfaisant, Vous voudrez bien, Monsieur le Comte, employer Vos efforts pour accélérer la réalisation d'une démarche dont nous attendons les meilleurs résultats.

Agréez etc.

(signé:) **Manderström.**

14.

Depeche fra Grev Manderström til den svensk-norske Gesandt i St. Petersborg den 12 Mai 1862.

Dernièrement Mr. Daschkoff vient de me faire de la part du Gouvernement Impérial une communication par rapport à la question Dano-Allemande. Dans une dépêche du $\frac{23}{11}$ Avril dr. le Prince Gortschakoff a fait part à Mr. le Ministre de Russie*) pour être portées à ma connaissance des pièces suivantes, savoir:

---

*) Jfr. Fyrst Gortschakows Depeche 25 April 1862 til Baron Brunnow:

M. le Baron,

L'expédition que j'ai eu l'honneur d'adresser à votre Excellence le $\frac{4}{16}$ Avril s'est croisée avec des dépêches que, sous la même date, le Comte Russell a fait parvenir à l'Ambassadeur de Sa Majesté Britannique à St. Pétersbourg et qui sont également relatives à l'affaire Dano-Allemande. Lord Napier a bien voulu me les communiquer, et je crois devoir les joindre à la présente.

En prenant connaissance de mes dépêches du $\frac{4}{16}$ Avril, le Ministre Anglais aura déjà pu se convaincre qu'un parfait accord existe entre nos deux Cabinets sur la nécessité, pour les Grandes Puissances de l'Europe, de prendre en sérieuse considération la situation où les dernières résolutions adoptées à Francfort-sur-Mein ont placé la question Slesvigoise proprement dite; sur l'essai de la Diète d'étendre la compétence Fédérale aux affaires intérieures du Duché de Slesvig; sur la vraie signification du Traité conclu à Londres le 8 Mai 1852; enfin, sur la tendance que trahissent certains passages des dépêches Austro-Prussiennes de 8 et 14 Février à faire envisager les engagements de Londres comme conditionnellement contractés par les deux Cours Allemandes et comme étant à leurs yeux de moindre importance que le redressement de leurs griefs concernant le Slesvig.

Le Comte Russell rappelle que les Puissances non-Allemandes ont, d'accord, avec l'Autriche et la Prusse, reconnu »que le maintien de l'intégrité de la Monarchie Danoise, lié aux intérêts généraux de l'équilibre Européen, est d'une haute importance pour la conservation de la paix, et qu'en prenant des engagements formels en conséquence elles ont expressément reservé les droits et les obligations réciproques du Danemarc et de la Confédération Germanique concernant les Duchés de Holstein et de Lauenbourg,«

1) un mémorandum consignant les réflexions du Cabinet Impérial sur une circulaire du 25 Mars*) dernier,

2) une dépêche adressée à Mr. le Bon de Brunnow le $\frac{16}{4}$ Avril par suite des communications faites au sujet de cette

---

sans comprendre le Slesvig dans cette réserve; et il pense que la Russie, la Grande Bretagne et la France auraient plus particulièrement besoin de s'éclairer tant auprès des Cours de Vienne et de Berlin qu'auprès de la Diète Germanique sur leurs intentions éventuelles dans la poursuite de leur différend avec le Danemarc. A cet effet le Ministre Anglais propose d'adresser aux deux Puissances Allemandes ainsi qu'à la Diète trois questions qui résument en quelque sorte l'ensemble de la situation actuelle de l'affaire Dano-Allemande et les incertitudes et doutes qui en résultent pour les autres Puissances amies du Danemarc.

Le Cabinet Impérial se plait à reconnaître, M. le Baron, qu'une interpellation telle que le Comte Russell l'a formulée avertirait l'Allemagne que des tentatives que font deviner, sinon entrevoir plus clairement, ses réserves et ses insinuations, quelque vagues qu'elles soient d'ailleurs, ne passent point inaperçues chez les autres Grandes Puissances. Mais il nous paraît que pareil avertissement exprimé collectivement ne serait ni d'une utilité réellement pratique que lorsque les négociations qui se poursuivent encore seraient définitivement rompues, et qu'il fallût renoncer à l'espoir de voir les parties arriver enfin à un arrangement à l'amiable sans une intervention plus directe des Puissances non-Allemandes. A en juger par une communication Française que nous avons reçue tout récemment, et dont le Cabinet Britannique a, sans aucun doute, eu connaissance, celui des Tuileries inclinerait aussi pour l'ajournement de toute démarche collective, soit protestation, soit simple interpellation, qui engagerait prématurément les Puissances intervenantes au delà du but de conciliation qu'elles ont en vue.

J'aime à croire, M. le Baron, que ces considérations, que votre Excellence voudra bien présenter à l'appréciation du Ministère Britannique, en lui donnant lecture et copie de la présente dépêche, seront accueillies par lui dans le même esprit qui les a dictées. Ainsi que le Comte Russell a bien voulu l'observer, il est essentiel que les Grandes Puissances non-Allemandes se montrent parfaitement d'accord tant à Copenhague que vis-à-vis de l'Allemagne, dans l'affaire du Holstein et celle du Slesvig.

*) Det danske Udenrigsministeriums Circulære.

question par Mr. l'Ambassadeur d'Angleterre à St. Pétersbourg, et

3) une autre dépêche du même jour conçue en des termes identiques et adressée aux Ambassadeurs de Russie à Londres et à Paris. Une copie de cette dernière m'ayant été remise par Mr. Daschkoff, je vous la transmets ci-près pour Votre information.

Cette communication s'est croisée avec celle qui nous a été adressée par le Cabinet de Londres e. d. d. 16 Avril, et dont j'ai eu l'honneur de Vous donner connaissance par ma dépêche du 7 c. Toutes les deux offrent le témoignage de l'impression peu favorable produite tant à St. Pétersbourg qu' à Londres par le contenu des dépêches identiques que les Cabinets de Vienne et de Berlin ont fait parvenir à Copenhague e. d. des 8 et 14 Février; mais il nous parait exister une nuance assez prononcée entre les résolutions qui en ont été la suite de la part des deux Gouvernements. Tandisque le Cabinet de Londres propose une démarche collective de la part des Puissances non-allemandes signataires du traité de Londres du 8 Mai 1852 auprès des Cabinets de Vienne et de Berlin, ainsiqu' auprès de la Diète de Francfort, dans le but d'engager les puissances Allemandes à préciser catégoriquement la nature des engagemens contractés en 1851 et 52 par le Gouvernement Danois — à constater en quoi ces engagements peuvent être considérés comme ayant été violés par ce dernier Gouvernement — et à déclarer si, en poursuivant l'accomplissement de ces engagemens, les Puissances concernées avaient l'intention d'adopter des mesures qui pourraient détruire ou amoindrir l'intégrité de la Monarchie Danoise — le Gouvernement de S. M. l'Empereur de Russie se borne, après avoir constaté le péril que courrait cette intégrité, d'appeler l'attention des Puissances concernées sur un symptôme qui avertit que l'on ne saurait abandonner cette affaire à elle même.

Dans les vues ainsi exprimées par les deux Cabinets de St. Petersbourg et de Londres il n'y a certes rien qui soit con-

tradictoire; il y a plus; tous les deux expriment clairement et dans des termes presque identiques l'opinion que le maintien de l'intégrité de la Monarchie Danoise est d'une importance Européenne bien supérieure au redressement des griefs de l'Allemagne par rapport à l'administration du Slesvig.

Rien, dans les vues exprimées par le Cabinet de St. Pétersbourg, ne semble donc empêcher qu'il ne se réunisse à la démarche projetée par le Cabinet de Londres e. d. d. 16 Avril, quand même on pourrait dire qu'en le faisant il prendrait un pas ultérieur en avant dans la marche qu'il a déjà adoptée.

Je Vous engage, si Vous ne l'avez déjà fait, à donner connaissance à Mr. le Vice-Chancelier des vues que dans ma dépêche du 7 courant j'ai exprimées à l'égard de la proposition du Cabinet Britannique; je me flatte que S. E. se convaincra qu'elles concordent, dans le principe, avec celles du Gouvernement Impérial. Nous attendons les éclaircissements que nous avons demandés à St. Pétersbourg et à Paris sur les dispositions des deux Cabinets Impériaux, avant de donner une réponse définitive à Londres.

Dans le mémorandum sur la dépêche de Mr. Hall du 25 Mars et la note de Mr. de Bülow du 19 du même mois, le Gouvernement Impérial juge avec quelque sévérité la marche adoptée par le Gouvernement Danois; mais en même temps, dans la dépêche postérieure à Mrs. de Kisseleff et de Brunnow, il rend justice à la sagesse avec laquelle Mr. Hall, dans la réponse expédiée le 12 Mars à Vienne et Berlin, a évité de relever les insinuations comminatoires de l'Autriche et de la Prusse. De même, dans le mémorandum précité, le Gouvernement Impérial ne nie point qu'il n'y ait de fondement aux suppositions de Mr. Hall quant aux motifs qui semblent engager la Prusse à exiger que les négociations par rapport au Slesvig aient la priorité sur celles concernant le Holstein, car — ajoute le mémorandum — tant que l'affaire du Holstein n'est pas définitivement réglée, l'Allemagne conserve le moyen de peser, sous prétexte d'intérêts fédéraux et par la perspective d'une exécution, sur la question du Sles-

[redacted]

vig, laquelle étant une fois résolue avant l'affaire du Holstein, ce moyen comminatoire ferait défaut à la Confédération.

C'est là l'opinion que le Gouvernement du Roi a toujours professée, et nous sommes charmés de la voir si explicitement soutenue par le Gouvernement Impérial. Il ne saurait être inconnu au Gouvernement de S. M. l'Empereur de Russie qu'aucune Puissance peut-être n'a insisté depuis aussi longtemps et d'une manière aussi pressante auprès du Cabinet de Copenhague pour qu'il se décidât à introduire spontanément et sans délai dans le Slesvig les réformes et améliorations que S. M. le Roi de Danemark avait fait espérer à ses sujets dans ce Duché; mais nous n'avons pu aller au delà de conseils amicaux et plus d'une fois répétés, et voyant le Gouvernement Danois sincèrement résolu à donner effet à ses assurances, nous n'avons pu fermer les yeux à la valeur des raisons qu'il alléguait pour ne point fournir, par une décision à cet égard, antérieure au réglement de la question du Holstein, des armes à ses adversaires. Nous sommes toujours d'avis que cette dernière question une fois réglée sur des bases équitables, et en conformité du principe fondamental qui seul nous paraît en pouvoir assurer la durée, la question du Slesvig serait facilement arrangée, et de manière à ne fournir, à qui que ce soit, aucun juste motif de plainte.

Il serait au dernier point injuste de ne point reconnaître la haute impartialité dont fait preuve Mr. le Vice-Chancelier, et nous nous plaisons à y rendre hommage; mais ne serait-ce point un corrollaire de cette première vertu d'un homme d'état de se joindre à la démarche proposée par Mr. le Comte Russell, en invitant les Puissances Allemandes à définir une fois nettement leurs prétentions? Je ne crois nullement m'éloigner de cette impartialité, que de mon côté je désire toujours prendre à tâche de conserver, en posant en fait qu'à cet égard les communications Allemandes ont toujours eu ce caractère vague et ténébreux que leur attribue Lord Russell, et il me parait constant que le sens, attribué par les Cabinets Allemands aux engagements contractés en 1851 et 52 par le Gouvernement

Danois, excède, à plus d'un égard, celui que doit lui reconnaître tout esprit non prévenu. Il serait donc éminemment utile d'être une fois fixé à cet égard, afin de pouvoir sérieusement examiner le péril qui sans aucun doute ressortirait de prétentions exagérées pour le maintien de la balance politique du Nord de l'Europe.

Je Vous engage à Vous énoncer dans ce sens dans Vos entretiens à S. E. M. le Vice-Chancelier; rien n'empêche que Vous laissiez entre ses mains une copie de la présente dépêche, si S. E. en témoignait le désir.

(signé) **Manderström.**

15.

Depeche fra Grev Manderström til den svensk-norske Gesandt i London den 12 October 1862.

Nous apprenons, de plus d'un côté, que Lord Russell s'est occupé dernièrement d'un projet d'organisation de la monarchie Danoise, dans le but d'aplanir le différend entre le Danemarc et l'Allemagne, et que les bases de ce projet*) ont été portées préalablement et d'une manière confidentielle à la connaissance des Cabinets de Berlin, de Paris, de St. Pétersbourg et de Vienne, avant d'être communiquées à celui de

---

*) Lord Russells Depeche 24 Septbr. 1862, i hvis Slutning det hedder:

The suggestions I have made may be summed up in a few words.

1. Holstein and Lauenburg to have all that the German Confederation ask for them.

2. Schleswig to have the power of self-government, and not to be represented in the Rigsraad.

3. A normal Budget to be agreed upon by Denmark, Holstein, Lauenburg and Schleswig.

4. Any extraordinary expenses to be submitted to the Rigsraad, and to the separate Diets of Holstein, Lauenburg and Schleswig.

Copenhague sous la forme de conseils à donner à ce dernier pour un règlement définitif et satisfaisant de la question en litige.

Le Gouvernement du Roi ne saurait être que reconnaissant de l'intérêt bien veillant que porte celui de Sa Majesté Britannique à cette affaire, et ne met point en doute, un seul instant, les vues élevées et impartiales qui auront infailliblement dicté les conseils que veut donner Lord Russell. Ceux-ci, cependant, ne nous étant connus que par un résumé fort restreint, il nous est impossible de juger en combien ils pourront offrir au Gouvernement Danois cette utilité pratique, qui seule pourra motiver leur adoption de sa part. Nous n'hésitons pas à dire que dans leur ensemble, tel qu'il nous a été représenté, nous nourrissons quelque appréhension sur la possibilité de leur mise à exécution en Danemarc, de même que, peutêtre, quant à leur adoption pleine et entière du côté de l'Allemagne. Nous pouvons nous tromper; mais nous craignons que l'édifice de la monarchie entière — du *Heelstaat*, comme disent les Danois, — qu'on tâche de reconstruire, ne pêche trop essentiellement par la base pour que les fondemens puissent jamais devenir bien solides.

D'un autre côté, les nouvelles qui me parviennent de Copenhague m'affirment positivement que Mr. Hall, qui depuis longtemps s'occupe d'un projet pour la réorganisation de la monarchie Danoise — œuvre soumise à de grandes difficultés et qui a exigé une étude préparatoire prolongée — a déclaré que ce projet allait être incessamment achevé, et qu'il avait l'intention d'en faire part aussitôt aux Puissances amies et alliées du Danemarc, dans le but si désirable d'obtenir en sa faveur leur assentiment. Cette nouvelle organisation devra être fondée sur une séparation administrative complète du Duché de Holstein du reste de la monarchie: elle devra donner pleine satisfaction à toutes les exigences de la Confédération Germanique en ce qui concerne ce Duché, et remplir, en même temps, tous les engagemens pris à l'égard de celui de Slesvig.

[redacted]

Dans cet état des choses, il a paru au Gouvernement du Roi, que si deux projets d'arrangement venaient ainsi à se croiser, ils pourraient facilement se traverser, et que le résultat attendu de l'un comme de l'autre pourrait en être compromis. Ce ne serait point là, évidemment, l'intention du Gouvernement de Sa Majesté Britannique, qui ne repose que sur le désir d'amener un arrangement propre à satisfaire les deux parties. Me fondant sur cette supposition, qui pour moi est incontestable, je crois devoir Vous engager, M. le Comte, à fixer l'attention de S. Exc. Lord Russell sur ce point, en lui soumettant, de la part de Votre Gouvernement, ces idées sur l'opportunité de surseoir à la communication officielle de ce projet jusqu'à ce que le Gouvernement Danois ait eu l'occasion de porter à la connaissance du Gouvernement de Sa Majesté Britannique, ainsi qu'à celle des autres Gouvernemens alliés et amis, le projet que lui-même a élaboré. Il s'entend que ce dernier ne devrait pas tarder à être présenté, et que le délai proposé au Gouvernement Britannique ne pourrait être prolongé au delà du terme de peu de semaines.

Vous êtes autorisé, Mr. le Comte, à faire lecture de la présente à Mr. le Comte Russell, et à en laisser une copie entre ses mains, si Son Excellence en exprimait le désir.

Agréez etc.

(signé:) **Manderström.**

16.

Depeche fra Grev Manderström til den svensk-norske Gesandt i St. Petersborg den 30 December 1862.

Mr. Daschkoff vient de me communiquer dernièrement une dépêche du Prince Gortchakoff, en date du 1 de ce mois, v. st., par rapport au différend entre le Danemarc et la Confédération Germanique, et dont j'ai l'honneur de Vous transmettre ci-près une copie.

Je Vous engage, Mr. le Baron, à profiter de la première occasion pour exprimer à S. Exc. Mr. le Vice-Chancelier toute la reconnaissance du Gouvernement du Roi de cette communication si bienveillante et si amicale. Ainsi que le remarque cet homme d'état, nous avons souvent échangé, avec le Cabinet Impérial, pendant la longue durée de ce regrettable différend, des explications à ce sujet, et nous nous félicitons sincèrement de nous être, la plupart du temps, rencontré avec ce Cabinet dans les vues que nous lui avons exposées, ou dont il a bien voulu nous faire part. Mr. le Prince Gortchakoff ne se trompe point en supposant que nous suivons toujours les phases de cette question avec cette même sollicitude que commandent non seulement nos sentimens pour une Puissance amie et voisine, mais aussi nos propres intérêts, et il vient de donner, lui-même, une preuve de celle qu'il voue à cette affaire, en nous entretenant aujourd'hui de sa situation actuelle, et des ouvertures faites par le Cabinet de S. M. Britannique pour en amener une solution, à la réussite de laquelle, plus que toute autre Puissance tierce, nous sommes intéressés, et que nous serions heureux de voir aboutir. Nous sommes sensibles à la confiance que nous témoigne le Gouvernement Impérial, en nous faisant part de ses vues et de ses démarches, et ce serait mal y répondre que de ne point aller à sa rencontre avec une pleine et entière franchise. Si nous ne sommes pas assez heureux pour pouvoir partager de tout point les vues du Gouvernement Impérial, nous nourrissons cependant l'intime conviction d'être, au fond, du même avis, malgré quelque différence d'opinion sur les moyens de parvenir au but qui fait l'objet commun de nos vœux.

Les propositions du Cabinet de Londres n'ayant point été communiquées au Gouvernement du Roi, il n'a point eu jusqu'ici à se prononcer sur elles. Se voyant maintenant dans le cas de le faire, par suite de la communication du Gouvernement Impérial, il n'hésite point à déclarer qu'il ne saurait qu'entretenir des doutes fort sérieux, — non sur les intentions

bienveillantes du Gouvernement de S. M. Britannique, dont il est intimement persuadé, — mais sur la parfaite justesse des vues qu'il a énoncées, tant sous le rapport de la stricte équité, que sous celui de la possibilité d'exécution pratique.

En cherchant à régler, au moyen du Protocole de Londres de 1852, cette affaire épineuse, les Puissances signataires, — dans l'opinion du Gouvernement du Roi, — avaient pour objet, non seulement de garantir, dans un but d'utilité Européenne, l'intégrité de la monarchie Danoise, mais aussi cette parfaite indépendance de toute ingérence étrangère, qui forme la première condition de l'existence d'un Etat, reconnu comme faisant partie du concert Européen. Nous connaissons les engagemens contractés, à la même époque, par le Danemarc envers les deux Grandes Puissances Allemandes, et il est bien loin de notre façon de penser de pouvoir concevoir l'idée qu'ils ne doivent point être respectés. Mais nous pensons qu'il ne convient point de leur donner une interprétation forcée, de manière à leur accorder une signification, à laquelle jamais un Gouvernement quelconque n'aurait pu consentir, sans abdiquer en même temps son indépendance et cesser de vivre de sa vie propre. Il est entendu que le Duché de Slesvig ne devra point être incorporé au Danemarc, et que les sujets de race Allemande de ce Duché doivent jouir des mêmes droits et immunités que les sujets de race Danoise.

À l'égard du premier de ces engagemens il ne me paraît point qu'aucune objection raisonnable puisse être élevée dèsque ce duché a conservé ses états provinciaux et qu'il est régi par une loi civile différente de celle de la monarchie. Pour ce qui est du second point, nous avouons franchement que des doutes plus sérieux peuvent être élevés sur son entière mise en exécution, mais ce ne sont point nos conseils qui ont manqué au Gouvernement Danois, pour faire disparaitre les motifs de plaintes qui à ce sujet peuvent se faire valoir. Nous pensons que c'est là la tâche qui surtout lui incombe et que c'est par ce moyen

qu'il arriverait à satisfaire aux vœux légitimes de tous ses sujets.

Les propositions du Cabinet de Londres sont ébauchées à trop grands traits pour qu'il soit possible de se former une idée complète de la manière dont fonctionneraient les principes généraux qu'elles proclament, mais pour ne s'arrêter qu'à la première qui concerne les duchés de Holstein et de Lauenbourg, quand il est dit que le Danemarc devrait consentir à tout ce que demande la Confédération Germanique, il semble que ce serait là accorder à cette Confédération dans les dites provinces une autorité excessive et bien plus grande que celle qu'elle exerce par rapport à d'autres pays allemands qui font partie de ce corps d'états.

En ce qui concerne la possibilité pour le Gouvernement Danois de pouvoir marcher avec des représentations séparées dans les quatre parties distinctes de la monarchie Danoise, dont l'assentiment serait nécessaire pour le vote des dépenses communes à la monarchie entière, nous sommes forcés d'exprimer notre appréhension quant au résultat pratique d'une pareille combinaison. Il se peut que nous nous trompons, et nous devons dire que l'avis d'une Puissance qui jouit de la plus longue expérience de la vie parlementaire, est pour nous d'un grand poids; mais en fondant nos observations sur la pratique du régime constitutionnel, telle qu'elle existe chez nous-mêmes, nous ne saurions arriver à partager la même conviction.

Il est une autre circonstance, à laquelle il nous parait que l'on n'a point prêté, peut-être, une attention suffisante: ce n'est point seulement la possibilité pour le Gouvernement de Sa Majesté Danoise d'accepter ces propositions, mais aussi celle de les faire agréer au peuple Danois. Celui-ci considérera-t-il les avantages qu'on veut lui assurer comme équivalent au sacrifice qu'ils lui imposeraient d'une constitution à laquelle il est sincèrement attaché? Tout porte à croire que cette question devra être négativement résolue, et c'est-là cependant

une considération qu'aucune des Puissances qui s'intéressent au réglement de cette affaire ne refusera de mettre dans la balance.

Il n'entre pas dans mon idée, comme il n'est pas de ma compétence, de me livrer à un examen détaillé des propositions du Cabinet de Londres: ce que je viens d'en dire suffira pour convaincre le Gouvernement de S. M. l'Empereur de Russie que celui du Roi n'a pu être surpris en ne les voyant point acceptées par le Cabinet de Copenhague. Nous n'avons point influé sur ses déterminations à cet égard; mais nous les avions présagées d'avance. Ce n'est pas à dire, que nous considérons ces propositions comme de tout point rejetables; loin de là, nous pensons qu'au moyen de modifications nécessaires, elles offrent des élémens précieux d'un arrangement satisfaisant. L'excellente intention qui a présidé à cette oeuvre ne saurait être méconnue, et nous y puisons l'espoir que les Gouvernemens intéressées au maintien de la paix et de la tranquillité dans le Nord, qui forment l'objet de tous nos voeux, s'efforceront de convenir de termes acceptables aux deux parties. Si, de notre côté, nous pouvions y contribuer, rien ne nous serait plus cher: ce que nous pouvons promettre, c'est que nous ne négligerons rien pour tâcher de détourner le Danemarc de toute détermination extrême: l'intérêt que nous avons à ne point voir se produire un pareil état de choses, est le meilleur garant de notre sincérité et de notre bonne volonté à cet égard.

En exprimant à S. Exc. Mr. le Vice-Chancelier la vive reconnaissance que j'éprouve des renseignemens qu'il a bien voulu me faire parvenir, Vous lui ferez part, en même temps, de mon regret de ne pouvoir entrer entièrement dans ses vues, ainsi que de mon espoir qu'il voudra bien prendre connaissance, avec la haute sagesse et la véritable impartialité qui le distinguent à un degré si éminent, des considérations que, par Votre organe, je me permets de lui soumettre.

Je Vous invite, Mr. le Baron, à faire lecture au Prince

Gortchakoff de la présente; rien ne s'oppose à ce que Vous en laissiez une copie entre ses mains, si Son Excellence en exprimait le désir.

Agréez etc.

(signé:) **Manderström.**

17.

Depeche fra Grev Manderström til den svensk-norske Gesandt i Kjøbenhavn den 21 Januar 1863.

Mr. le Ministre de Danemarc m'a entretenu hier de l'impression produite sur S. Exc. Mr. Hall par la dépêche, qu'en date du 30 Décembre dernier j'ai adressée à Mr. le Baron de Wedel-Jarlsberg, et dont Vous avez fait lecture à Mr. le Président du Conseil, qui avait été péniblement affecté de quelques expressions concernant le Duché de Slesvig, auxquelles il avait supposé une extension capable de fortifier l'Allemagne dans ses prétendus droits de s'ingérer dans l'administration de ce Duché. J'ai dit à Mr le Comte de Plessen que bien certainement mon idée n'a pu être de cette nature et que, sans parler des vues du Gouvernement du Roi, hautement et publiquement manifestées à toute occasion, à l'egard de cette affaire, les passages précédens de la même dépêche, où je parle des garanties que par le Protocole de Londres les Puissances Européennes avaient en vue d'offrir au Danemarc, non seulement quant à son intégrité, mais aussi par rapport à sa parfaite indépendance de toute ingérence étrangère dans ses affaires intérieures, me paraissaient offrir des preuves bien concluantes du contraire. En effet, quoique le Gouvernement du Roi puisse être fondé à désirer, que les réformes dans le Duché de Slesvig, dont le Gouvernement Danois a reconnu lui-même la nécessité, eussent pu être déjà mises à exécution, et quoique nous soyons persuadés que les avantages, qui en

eussent découlé pour le Danemarc, eussent été bien plus considérables que les inconvéniens qu'il redoute, cette circonstance, cependant, n'a jamais pu induire le Gouvernement du Roi dans l'erreur de confondre les engagemens que S. M. le Roi de Danemarc a contractés envers l'Allemagne et qui peuvent former l'objet de négociations, avec les promesses que Sa Majesté a faites, *proprio motu*, à ses propres sujets. Il m'a paru qu'un Gouvernement, dont le Gouvernement Danois ne saurait suspecter les intentions amicales, pouvait fort bien énoncer à cet égard une opinion, dont il a entretenu plus d'une fois le Gouvernement Danois lui-même, sans mettre en question le droit de ce dernier Gouvernement de prendre seul une décision définitive à ce sujet, d'après son appréciation de l'opportunité de l'époque et des circonstances.

Si Vous voûlez bien de Votre côté, Mr. le Comte, offrir ces explications à Mr. le Président du Conseil, je me flatte que l'appréhension qu'a pu lui inspirer la dépêche en question, sera facilement dissipée.

Agréez etc.

(signé:) **Manderström.**

18.

Circulær-Depeche fra Grev Manderström til de svensk-norske Gesandter den 27 Januar 1863.

M'étant trouvé dans le cas, dans une conversation que j'ai eue, il y a quelques semaines, avec Mr. Jerningham, d'énoncer mon opinion sur le fait que les propositions Anglaises du 24 Septembre de l'année passée, au sujet de la question Danoise, n'avaient point été communiquées dans le temps au Gouvernement du Roi, Mr. le Ministre de la Grande-Bretagne vient de me faire part dernièrement d'une dépêche de Lord Russell en date du 7 de ce mois, dans laquelle ce Mi-

nistre constate, que quoique, par des motifs spéciaux, les susdites propositions n'avaient point été communiquées, le Gouvernement de S. M. Britannique reconnait pleinement que les Royaumes-Unis sont en droit de participer à toute négociation entre les Puissances Européennes, relativement au Danemarc et au Slesvig.

J'ai cru devoir, M. le Baron, Vous en faire part pour votre propre information.

Agréez etc.

(signé:) **Manderström.**

19.

Depeche fra Grev Manderström til den Svensk-norske Gesandt i Kjøbenhavn med Apostille den 22 Februar 1863.

J'ai eu l'honneur de recevoir la dépêche que Vous m'avez écrite en date du 14 courant. J'ai pu la placer sous les yeux du Roi et prendre les ordres de Sa Majesté avant son départ hier matin pour la Norvège d'où Elle compte être de retour ici vers le 10 du mois prochain.

Dans cette dépêche Vous exposez la position du Gouvernement Danois à la suite des résolutions adoptées par les états du Holstein et la nécessité pour ce Gouvernement de prendre une décision dans le but de mettre fin à un état de choses qui ne saurait durer, sans mettre en question la dissolution de toute la monarchie danoise. Vous m'informez également d'un entretien que Vous venez d'avoir avec S. E. Mr. le Président du Conseil qui Vous a dit en résumé que le moment lui paraissait venu où il faut choisir entre le Heelstat — avec les conséquences qui en découleraient indispensablement — et la séparation du Holstein du

reste de la monarchie. Mr. Hall paraissait décidé à embrasser cette dernière solution, mais en ajoutant qu'il dépendait de la Suède et de son assistance si elle pouvait réussir, puisque laissé seul le Danemark était presque sûr d'être attaqué sous des conditions désavantageuses par l'Allemagne; tandisque s'il pouvait espérer l'appui des Royaumes-Unis, on hésiterait de l'attaquer, et les grandes puissances auraient intérêt à mettre un terme a un différend qui menacerait d'embrasser tout le Nord. Vous avez répondu, Mr. le Comte, qu'il était bien constaté, combien était vive et sincère notre sympathie pour la cause du Danemark, mais qu'il était bien connu de même que le Gouvernement du Roi avait cru agir non seulement dans l'intérêt bien entendu des Royaumes-Unis mais aussi dans celui du Danemark, en maintenant une position impartiale, qui donnait plus de poids à son influence morale et lui laissait une liberté parfaite d'agir d'après les éventualités. S. E. Mr. Hall, en avouant que cette marche avait été jusqu' ici la meilleure, Vous a engagé à nous prévenir que le moment d'agir était venu et qu'il allait faire, dans la prochaine session du Rigsraad les propositions nécessaires pour une nouvelle organisation de la monarchie.

Le Roi m'a donné l'ordre de Vous informer Mr. le Comte, que Sa Majesté a entièrement approuvé Votre réponse, et m'a chargé de Vous faire connaître en même tems les motifs qui semblent militer en faveur du maintien de la politique que nous avons jusqu' ici suivie.

Les résolutions de l'assemblée d'Itzehoe sont absolument les mêmes que celles adoptées, il y a environ 2 ans, par cette même diète. C'est à la suite des décisions arrêtées par les états du Holstein à cette époque que nous avons cru pouvoir nous permettre d'adresser au Gouvernement Danois les avis qui se trouvent consignés dans mes dépêches à Mr. le Cte de Wachtmeister des mois de Mars—Mai 1861. Ces avis recommandaient la même solution que le Ministère danois paraît maintenant décidé à adopter. Elle ne lui a point paru alors opportune. J'ose croire cependant que l'époque était alors plus propice qu'en ce moment

[redacted]

et que le concours de la France et de la Grande Bretagne eût pu être alors plus facilement obtenu qu'aujourd'hui après que le Cabinet de Londres s'est prononcé autrement qu'il ne l'avait fait à l'époque dont il s'agit. Tout en faisant cette observation, je ne veux pas dire, qu'il soit trop tard encore d'en venir à cette solution, que nous continuons à envisager comme la seule pratiquement possible: seulement nous pensons qu'elle sera moins facile à amener qu'elle ne l'eût été alors. Cette décision, se fondant en principe sur nos avis, ne saurait qu' être sure de notre appui auprès des autres puissances: seulement il nous est difficile de nous prononcer en parfaite connaissance de cause avant d'en connaître les détails. Ces détails, nous comprenons parfaitement que le Gouvernement danois puisse ne vouloir les communiquer à qui que ce soit, avant d'en avoir fait part au Rigsraad: mais cette circonstance même nous impose une circonspection d'autant plus motivée que déjà nous nous avons, en d'autres occasions, entendu reprocher dêtre toujours disposés à soutenir *tout* ce que le Gouvernement danois pouvait proposer et que ce n'est point de cette manière que nous croyons pouvoir lui être le plus utiles. Je ne vois pas exactement l'impossibilité de communiquer d'avance aux Cours amies et alliées et méme avant d'en faire l'objet de propositions au Rigsraad, le plan que compte suivre le Gouvernement danois et tâcher d'obtenir pour son exécution leur appui et leur concours. Mais à cet égard le Gouvernement danois est seul juge de ses convenances ainsique de l'effet qu'une pareille mesure pourrait avoir à l'intérieur. Mais de même nous ne pouvons de notre côté nous prononcer ou tâcher d'influencer d'autres Puissances relativement à un système dont nous ne pouvons nous former un jugement exact. Je pense donc devoir soumettre par Votre organe à l'appréciation éclairée de S. Exc. Mr. Hall, s'il pourrait lui convenir de faire aux Cours dont il peut espérer pouvoir gagner l'appui, des ouvertures sur ce plan, qui — tout en n'embrassant pas les points de détail — seraient toutefois assez développées pour motiver un jugement sur ce plan dans

[redacted]

son ensemble et dans ses conséquences. Si comme j'aime à le croire, ces ouvertures étaient de nature à se rencontrer avec les opinions que depuis longtemps déjà nous avons émises — notre appui auprès des Cours concernées leur serait indubitablement acquis. Mais il nous parait évident que c'est de la part du Cabinet de Copenhague que devrait venir l'initiative, et je Vous prie, Mr. le Comte, de fixer sur ce point l'attention de Mr. le Président du Conseil, auquel, si Vous le jugez utile, Vous êtes autorisé à faire part de la présente.

(signé:) **Manderström.**

Apostille à la dépêche du 22 fevrier.

Par une lettre particulière en date du 14 Vous m'avez fait connaître, que Mr. Hall désirait un ordre de ma part aux Ministres du Roi à Londres et à Paris d'exposer la position dans laquelle se trouvait le Gouvernement danois et de pressentir ces Cabinets sur le plan de donner à la monarchie — sans s'arrêter aux négociations pendantes avec l'Allemagne — une organisation reposant sur la séparation administrative des duchés Allemands.

Je vous avoue, Mr. le Comte, que j'ai hésité à me rendre à ce désir, en premier lieu puisqu'il me paraissait que l'initiative de pareilles ouvertures revenait au Danemarc lui-même, et ensuite parce que, plus d'une fois déjà, nous avons exprimé à ces cabinets notre espoir que le Ministère danois entrerait dans cette voie, sans que nos assurances à cet égard aient été suivies d'aucun effet. Toutefois vu la position critique dans laquelle se trouve le Ministère Danois, et mon sincère désir de lui être utile, je n'ai pas cru devoir me soustraire à ce service à rendre au Danemarc, et j'expédie aujourd'hui à Paris et à Londres la dépêche dont Vous trouvez ci-jointe une copie que Vous pouvez communiquer à S. Exc. Si elle n'est pas aussi explicite qu'il l'eût peut-être désirée, c'est que je n'ai pas cru pouvoir m'avancer davantage, et en tout cas, elle me paraît suffisante pour pressentir les dispoçitions des Cabinets respectifs,

dont les réponses seront, en son temps, portées par votre intermédiaire, à la connaissance de celui de Copenhague. C'est à Mr. Hall maintenant d'agir: de prendre les résolutions et de faire les communications qui lui paraîtront utiles: nous nous réservons de nous prononcer ultérieurement, lorsqu'elles nous seront connues.

(signé:) **Manderström.**

20.

Depeche fra Grev Manderström til de svensk-norske Gesandter i Paris og London den 22 Februar 1863.

L'on connait sans doute déjà à Paris (à Londres) les propositions faites par le Gouvernement danois aux états du Holstein et les résolutions qui en ont été la suite à Itzehoe. Cette fois au moins l'on ne saurait reprocher au Gouvernement danois d'avoir manqué de franchise, le budget et presque tous les projets de loi approuvés par le Rigsraad dans sa dernière session ayant été soumis aux états du Holstein. Ceux-ci y ont opposé les mêmes fins de non-recevoir, en déclarant que *rien* ne pourrait rétablir l'ordre légal, sinon la ré-introduction des liens entre le Slesvig et le Holstein tels qu'ils existaient avant 1848. C'est là le seul point auquel le Gouvernement danois ne pourra jamais accéder, celui, auquel le Holstein n'a aucun droit, les états ne l'ignorent aucunement: ils devraient savoir de même qu'il n'y a point de droit contre le droit, et leur résolution témoigne ainsi uniquement du désir bien arrêté de ne pas prêter les mains à un arrangement.

Ces résolutions sont identiquement les mêmes que celles adoptées par les états du Holstein, il y a tantôt 2 ans. Notre avis reste également le même que celui que nous avons exprimé dans des dépêches des mois de mars et de mai 1861, communiquées dans le temps au Gouvernement ... Nous croyons toujours que la seule solution pratique et possible consiste dans une

séparation administrative complète des duchés allemands du reste de la monarchie danoise, tout en sauvegardant soigneusement les droits de la Confédération Germanique par rapport aux provinces qui appartiennent à ce corps d'Etats.

Nous avons quelque lieu de croire que le Gouvernement danois qui se trouve placé dans une position intolerable et de laquelle il lui faut nécessairement sortir, à moins de courir le risque d'une dissolution complète de le Monarchie, se décidera à adopter cette solution, et à la proposer à la représentation. Si tel est le cas, il est de la plus grande urgence pour lui de trouver chez le Gouv. (. . .) un appui et un concours pour la mise à exécution de ce plan. Il ne manquera de le lui exposer d'une manière plus développée, mais je pense qu'il serait utile, si Vous vouliez préparer Mr. Drouyn de Lhuys (Lord Russell) à une pareille communication éventuelle; tâchez d'obtenir là dessus son avis, et cherchez à bien disposer cet homme d'état en faveur d'une solution qui nous paraît de nature à offrir satisfaction à tous les sujets de S. M. Danoise et en même temps à l'Allemagne en tout à quoi elle est légalement autorisée à prétendre.

Vous pouvez faire lecture de cette dépêche à M. le Ministre et même en laisser copie, si S. E. le désirait. J'écris dans le même sens au Ministre du Roi à Londres (à Paris).

(signé:) **Manderström.**

21.

Depeche fra Grev Manderström til den svensk-norske Gesandt i London den 19 Juli 1863.

Les préoccupations politiques d'un ordre supérieur, qui ces dernières semaines ont tenu les esprits des Cabinets Européens en éveil, et qui ont réclamé toute leur sollicitude, ont

pu faire passer relativement inaperçus des faits qui, à une époque moins agitée, n'auraient point manqué d'éveiller l'attention générale. Au nombre de ceux-ci il en est un sur lequel nous croyons de notre devoir d'appeler la réflexion la plus sérieuse du Gouvernement de Sa Majesté Britannique. Il s'agit, comme il est facile de le supposer, de la nouvelle phase dans laquelle vient d'entrer la question Danoise par les résolutions adoptées en dernier lieu par la Confédération Germanique, et par suite desquelles le Gouvernement Danois va recevoir prochainement, si même la communication n'a pas été déjà faite, une sommation de retirer, en dedans d'un terme de six semaines, la Patente du 30 Mars dernier, sous peine d'une exécution fédérale dans le Holstein.

Nous ne connaissons point encore la réponse que donnera le Gouvernement Danois, mais la résolution qu'il adoptera ne nous parait point pouvoir former l'objet d'un doute. Les choses en sont venues à un point où l'ingérence étrangère dans les affaires interieures du Danemark devient réellement intolérable, et où les mesures les plus extrêmes lui paraissent préférables à un assujétissement que rien ne justifie, et auquel le peuple Danois ne se soumettrait point. Nous pouvons donc supposer que le Gouvernement Danois répondra que, par la Patente du 30 Mars, il a accordé au Duché de Holstein tous les droits réclamés en faveur de ce Duché par la Confédération Germanique, et qu'ainsi il a rempli toutes ses obligations fédérales; qu'ayant au moyen de cette Patente réglé les relations réciproques des différentes parties de la Monarchie de manière à ce que la législation et les impôts des autres provinces fussent indépendants de ce qui pourra être décidé par le Holstein et le Lauenbourg, le Gouvernement Danois sera toujours disposé à mettre à exécution toutes les résolutions qui pourront être adoptées à Francfort concernant le régime intérieur de ces deux Duchés; mais que, tant par cette déclaration que par les libertés assurées au Holstein par la Patente du 30 Mars, non seulement toute raison d'être, mais aussi tout

[redacted]

prétexte pour une exécution fédérale se trouvant écartés, le Gouvernement Danois ne pourrait envisager une pareille mesure que comme ayant un but absolument en dehors de la compétence de la Confédération, et par conséquent comme une agression hostile, à laquelle il serait de son devoir de s'opposer par tous les moyens qui sont à sa disposition.

Si telle était la réponse du Gouvernement Danois, et comme je viens de le dire, elle me parait fort probable, l'on ne saurait nier qu'elle ne fût fondée sur les faits. La prétention de la Confédération Germanique d'obtenir une Constitution commune pour toute la Monarchie est insoutenable, puisque c'est la Confédération elle-même et les Etats du Holstein qui ont rendu cet arrangement impossible. En ce qui concerne le Duché de Slesvig, il est de fait que le Gouvernement Danois, après la séparation administrative du Holstein, est disposé à étendre les libertés de cette province, et que jamais il n'a pris aucune mesure pour l'incorporer dans le Royaume; et en tout cas c'est là une question à légard de laquelle, quelles que puissent être les prétentions que l'Autriche et la Prusse peuvent se considérer justifiées à fonder sur les négociations de 1851 et 1852, la Confédération Germanique est tout à fait incompétente. Son désir mal déguisé de se mêler de cette question constitue cependant le danger de la situation, que nous ne pouvons considérer que comme fort critique, et comme s'approchant d'une crise qui ne pourrait que compromettre la paix du Nord, et bien probablement celle de l'Europe entière.

Le Gouvernement du Roi s'est abstenu depuis longtemps de revenir sur cette question, mais il ne croit plus pouvoir garder le silence, et il considère comme un devoir de soumettre la situation à l'appréciation des Cabinets de Londres et de Paris. Il lui parait difficile qu'il puisse entrer dans les intentions de ces Cabinets, et surtout dans l'état actuel des négociations par rapport à la Pologne, qu'une guerre éclate dans le Nord déjà dans le courant de cette année, et cepen-nt cette éventualité pourrait s'offrir dans peu de semaines,

[redacted]

si le Danemark ne trouvait point, dans l'appui de ces Cabinets, un rempart contre les mesures agressives de l'Allemagne. Nous ne nous permettons point de suggérer les moyens d'en prévenir ou d'en amortir les effets, mais nous croyons posséder un droit de nous prononcer sur cette question. Nous le fondons, en premier lieu, sur les sentiments d'amitié sincère qui nous lient aux deux Gouvernements auxquels nous nous adressons, et ensuite sur les graves conséquences que pourrait entrainer pour nous-mêmes un conflit auquel, par la force des choses, nous pourrions facilement être entrainés à ne point rester étrangers; puisque nos intérêts les plus chers ne pourraient guères nous permettre de voir d'un œil tranquille écraser nos voisins, sous des prétextes qui, plus tard, pourraient mettre en danger notre propre indépendance.

Je vous engage, M. le Comte, à donner lecture de la présente dépêche à Lord Russell; et si ce Ministre en exprimait le désir, vous êtes autorisé à lui en remettre une copie.

J'ai, &c.

(Signé) **Manderström.**

22.

Udtog af en Depeche fra Grev Manderström til den svensk-norske Gesandt i Kjøbenhavn den 12 August 1863.

. . . . Je me suis empressé de placer cette communication aussi amicale qu'importante sous les yeux du Roi, notre Auguste Souverain, et c'est par son ordre que je ne dois pas tarder à Vous marquer, Monsieur le Comte, que Sa Majesté approuve entièrement le sens dans lequel est conçue cette réponse et pense qu'il est dans l'intérêt du Gouvernement Danois qu'elle soit expédiée sans retard ultérieur.

Ce projet de réponse n'a donné lieu qu'à deux observations de notre part, mais dont ni l'une ni l'autre ne porte sur des points d'une importance majeure.

Lorsqu'il y est dit que: »die Königliche Regierung hat sich zu diesem Opfer nur deshalb entschlossen um sich den Wünschen der Holsteinischen Bevölkerung zu fügen, deren Vertreter seit vielen Jahren und unter jeder Form sich einer innigeren Verbindung durch eine gemeinsame Repräsentation mit den ausserdeutschen Theilen der Dänischen Monarchie widersetzt haben«, — ceci ne saurait être nié en thèse générale, dès qu'il s'agit de la Monarchie Danoise en son ensemble; mais on ne manquera pas de faire, du côté de l'Allemagne l'observation que les représentants du Holstein ont toujours désiré et demandé une union représentative avec le Duché de Slesvic, qui est l'un des pays de la Monarchie qui n'appartiennent point à l'Allemagne, et l'on donnera ainsi quelque apparence de réalité à l'assertion que le Gouvernement Danois a avancé un fait contraire à la vérité. Cet inconvénient parait pouvoir être facilement écarté par un leger remaniement de la phrase.

Vers la fin et lorsque le Gouvernement Danois se déclare disposé à prendre en mûre considération tout projet concernant les Duchés de Holstein et de Lauenbourg, et à mettre à exécution tout arrêté de la Confédération, qui ne serait pas attentatoire aux droits imprescriptibles de Souveraineté de S. M. le Roi de Danemarc, — il paraitrait convenable d'ajouter, ainsi que je l'ai déjà mentionné dans ma dépêche du 7 —: »ou qui ne seraient point préjudiciables à la liberté d'action du pouvoir législatif dans les parties de la Monarchie qui ne font point partie de la Confédération.«

Ces deux seuls points réservés, auxquels d'ailleurs le Roi n'attache point une importance prépondérante, le projet de réponse Lui a paru conforme à l'idée, qu'après son entrevue avec Mr. le Président du conseil Sa Majesté *) s'en était faite.

(Signé) **Manderström.**

*) Paa Skodsborg.

23.

Udkast til en Alliancetractat mellem Danmark og Sverrig-Norge, forhandlet mellem den danske Udenrigsminister og den kongelig svensk-norske Gesandt i Kjøbenhavn.)*

1.

Hans Majestæt Kongen af Sverig og Norge tilsiger Hans Majestæt Kongen af Danmark sin Bistand til Forsvaret af de

---

*) Jfr. Geheimeraad Halls Note til Grev Hamilton den 31 August:

Les pourparlers que j'ai eu l'honneur d'avoir avec Vous*) ces jours derniers ont constaté — je crois pouvoir l'affirmer — que nous nous trouvons complétement d'accord quant aux points essentiels qui devront entrer dans l'acte d'alliance projetée entre le Danemark et les Royaumes-Unis. Mais si le moment semble ainsi venu où nous pouvons passer à la rédaction formelle et à la conclusion définitive du traité principal ainsi que des conventions qui ont été prévues dans nos entretiens comme formant les supplémens nécessaires de cet acte, je crois aussi devoir appeler Votre attention sur l'opportunité qu'il y a dans les circonstances actuelles à faire promptement aboutir cette affaire.

Og Grev O. Plessens Depeche til det danske Udenrigsministerium af 29de Septbr. 1863:

M. le Comte de Manderström a adressé au Ministre de Suède et de Norvége, e. d. d. 19 Septembre, une dépêche, dont je soumets à Votre Excellence le contenu principal.

Le Cabinet de Stockholm dément les bruits, propagés par la presse, de la conclusion d'un traité d'alliance entre nous et la Suède. Le Comte Manderström appelle ce bruit »prématuré«, en faisant allusion à ses obligations constitutionnelles, et dit: que depuis longtemps le sérieux de la situation a inspiré au Gouvernement de S. M. le Roi de Danemark le désir de voir conclure un traité d'alliance avec la Suède et la Norvége. M. le Comte Manderström relève ensuite la modération de notre déclaration du 27 Août qui enlève à l'Allemagne le prétexte à une exécution, qui, si elle avait lieu, impliquerait un danger pour l'indépendance du Nord et pourrait même mettre en péril l'intégrité de la Monarchie Danoise, consacrée par le Protocole de Londres. Le Cabinet de Stockholm se dit préoccupé d'un état de choses qui ne peut que lui inspirer des résolutions sérieuses et au sujet desquelles des

---

*) Grev Manderström gjerde selv et kort Besög i Kjöbenhavn i Slutningen af August Maaned.

[redacted]

ikke til det tydske Forbund hørende Lande og Provindser mod ethvert Angreb, som kan blive en Følge af den mellem Danmark og det tydske Forbund bestaaende Strid.

2.

Hans Majestæt Kongen af Danmark kan reclamere den i Art. 1 omhandlede Understøttelse, saasnart der er Fare tilstede for et Angreb paa de nævnte Dele af det danske Monarchi, og som en saadan Fare skal Occupationen af de til det tydske Forbund hørende Hertugdømmer, navnlig Holsteen, ansees.

3.

Den Understøttelse, som Hans Majestæt Kongen af Sverig og Norge i saa Tilfælde paatager Sig at yde, skal, forsaavidt Operationerne tillands angaae, indtil videre ikke overstige 20,000 Mand af alle Troppearter, som stilles til Hans Majestæt Kongen af Danmarks Disposition til Anvendelse paa hvilketsomhelst Punkt eller Punkter af det danske Monarchies Territorium indenfor de ovennævnte Grændser.

Det bliver Gjenstand for nærmere Overeenskomst, om og i hvilket Omfang Hans Majestæt Kongen af Sverig og Norge med Sin Flaade deeltager i Operationerne tilvands.

4.

Hans Majestæt Kongen af Danmark forpligter Sig til at overføre de svensk-norske Tropper, som stilles til Hans Disposition, fra Christiania, Gothenborg eller Malmø til Danmark og senere efter endt Anvendelse tilbage. Ligeledes bærer den

---

pourparlers ont eu lieu entre les Cabinets de Copenhague et de Stockholm.

Conformément à ses déclarations antérieures, la Suède veut rester neutre, tant qu'il ne s'agit que du Holstein et du Lauenbourg, mais renoncerait à une attitude passive, si les troupes allemandes entrent dans le Slesvig. La dépêche du Comte de Manderström termine en disant que la question en litige devrait être résolue par une entente à l'amiable et non par les armes.

. . . . Le Prince Gortchacow n'a pas énoncé une opinion qui se rapportait directement au contenu de la dépêche et nommément à l'attitude que les Royaumes-Unis comptent prendre.

. . . .

danske Statskasse Udgifterne til de svensk-norske Troppers Underhold, Sygepleien, Fourage til Hestene, Ammunition af Krudt og Kugler, samt Felttillæg til Mandskabets og Officerernes Fredslønning. Derimod stilles Tropperne af den Kongelig Svensk-Norske Regjering fuldt udrustede og bevæbnede paa Krigsfod, Infanteri, Cavalleri og Artilleri. Efterhaanden som Sygdom eller Død maatte gjøre de svensk-norske Afdelinger ufuldtallige, blive de snarest muligt completterede ved ny Tilgang.

Fordelingen af Omkostningerne ved en eventuel Medvirkning af den svensk-norske Flaade bestemmes ved den i Art. 3, sidste alinea, omnævnte Convention.

5.

De nærmere Bestemmelser angaaende Sammensætningen og Cooperationen af de svensk-norske Tropper, navnlig om Overbefalingen, vedtages ved en særlig Convention, som snarest muligt bliver at forhandle.

24.

Depeche fra Grev Manderström til den svensk-norske Gesandt i Kjøbenhavn den 5 October 1863. (Oversættelse.))*

Jag kan icke för Tit. förtiga, att jag blifvit ganska förundrad då jag erfor att Kongl. Danska Regeringen underställt Riksrådet ett förslag till en ny grundlag för Danmarks och Slesvigs gemensamma angelägenheter. Denna underrättelse blef mig meddelad på telegrafisk väg redan den 28 September; jag mottog, den 2 dennes, från Kongl. Maj:ts. Chargé d'Affaires i Köpenhamn texten till det Kongl. Budskapet äfvensom till de föreslagna lagarne, och följande dag meddelade Hr. von der Maase mig en depesch från H. E. Herr Hall om detta ärende,

*) Først bekjendt af en Meddelelse i Post- och Inrikes-Tidn. den 13 Sept. 1864.

och tillät mig genomläsa en utveckling af de motiver, hvilka legat till grund för de nya lagförslagen.

Efter att hafva inhemtat kännedom af dessa särskilda handlingar, måste jag medgifva att uti deras helhet, och oaktadt väsendtliga modifikationer, de nu föreslagna lagarne icke innebära några omedelbara förändringar af öfvervägande vigt; jag har derföre mindre fästat mig vid deras innehåll än vid den tidpunkt, vid hvilken de blifvit framställda, och i synnerhet vid de slutsatser man deraf kan draga, och hvilka genom ett yttrande uti det Kongl. Butskapet vinna en ganska tydlig bekräftelse.

Med afseende å tidpunktens lämplighet är K. Danska Regeringen ofelbart den bäste domaren, och jag finner af den depesch som Kongl. Danska Chargé d'Affaires för mig uppläst, att bemälta Regering ganska väl inser, att det intryck som i Tyskland kommer att häraf upstå blifver helt och hållet ofördelagtigt. Man måste erkänna att hvarje förändring som Danska Regeringen föreslår att införa, kommer att hafva ett sådant resultat, och jag ser att man derpå är förberedd; men jag kan icke undgå att hysa någon betänklighet i afseende å klokheten att välja denna tidpunkt för att åstadkomma ett dylikt intryck, så mycket mindre som det ingalunda synes mig säkert att Tyskland blir den enda makt som känner sig sårad af dessa förslag.

Detta syftar på den senare anmärkning som jag framställt, och som hänför sig till de slutsatser som man af förslagen kan draga, med afseende å den syftning som man deruti kommer att spåra till en inkorporation af Slesvig. Kongl. Danska Regeringen kan, — det är sannt, — forneka denna afsigt, men Riksrådets fördelning på tvenne Kammare och isynnerhet det Kongl. Budskapets uttryck, der det heter, att man åt denna institution vill gifva en sådan styrka att den i framtiden må kunna uppbära Rikets hela konstitutionella utveckling, komma att ganska lätt väcka farhågan om en uppgjord plan att framdeles afskaffa så väl Danska Riksdagen som

Slesvigs Provincial-ständer, för att åt Riksrådet uppdraga hela representationen för dessa bägge delar af Danska Monarkien. I och med detsamma vore inkorporationen fullbordad. Det är icke från vår sida som något motstånd mot grundsatsen af ett sådant steg skulle äga rum; men vi äro angelägna att konstatera att vi aldrig gifvit något råd i denna syftning. Hvilken än den tydning må vara, som man vill gifva åt de förbindelser hvilka Danmark iklädde sig år 1852, finnes likväl en punkt, med afseende hvarå de äro alltför tydligt och klart uttryckta för att gifva anledning till tvist, och detta är just den punkt, som rörer förbindelsen att icke inkorporera Slesvig. Med afseende härå äro de af Danmark gifna försäkringar fullt bestämda, — åtminstone hafva vi alltid så ansett dem, och häraf följer naturligtvis att vi aldrig kunnat gifva Danmark det råd att afskudda sig dem. Vi förstå fullkomligt att Helstaten blifvit en omöjlighet, och vi hafva alltid tänkt och sagt att det är Tysklands og de Holsteinska Ständernas skuld, om de försök, som i denna rigtning varit gjorda, icke kunnat vinna bestånd; men samma skäl förefinnas icke att förklara åtgärder, hvilka, uti en af Danska Regeringen sjelf påpekad utveckling, skulle blifva liktydiga med en inkorporation.

Jag har icke bordt undanhålla Tit. dessa anmärkningar, hvoraf jag dock icke åt Eder uppdrager att åt Danska Regeringen göra ett meddelande, under det Tit. icke bör för denna Regering fördölja det intryck som denna åtgärd härstädes frambragt. Häraf bevisas ytterligare svårigheten att fastställa en solidaritet i grundsatser och interessen med en Makt som, från ena stunden till den andra, kan förrycka ställningen, och sålunda frambringa en helt annan, än den som med vår kännedom och vårt bifall var bestående.

Jag kan bedraga mig, men jag bör säga att jag förutser det anmärkningar i samma syftning, och kanske ännu alvarsammare, komma att till Danmark framställas; ej allenast från de Makter, hos hvilka man kan antaga en på förhand fattad föresats att ogilla allt hvad dess Regering företager, men äfven

från de Makter, som hysa för detta land ett verkligt interesse, och hvilka, lika med oss, icke skulle begära någonting heldre än att kunna vara Danmark til nytta*).

25.

Uddrag af en Depeche fra Grev Manderström til den svensk-norske Gesandt i Kjøbenhavn den 5 October 1863.

Si contre toute attente, et au mépris des représentations qui lui sont faites, l'Allemagne tentait une invasion dans le Slesvic nous croyons pouvoir affirmer avec confiance, que le Danemarc pourrait compter en toute sécurité sur un appui actif

---

*) Jfr. Geheimeraad Halls Erklæring, dat. d. 16 Septbr., optaget i Dagbladet d. 17de Septbr. 1863:

Jeg er bleven gjort opmærksom paa en Artikel i det svenske Blad Nya dagl. Alleh., som ved at omtale den først gjennem Posttidningen offenliggjorte Depeche af 5te Oktbr. f. A. fra Grev Manderström til Grev Hamilton, er kommet til det Resultat, at enten har Grev Hamilton forsømt sin Pligt ved ikke at have meddeelt denne Depeche til mig som daværende dansk Udenrigsminister, eller ogsaa har jeg, hvis han nemlig har gjort dette, ført det danske Folk bag Lyset. De efterfølgende Linier ville vise, at begge disse Sigtelser ere lige ubeføiede.

Den her omhandlede Depeche af 5te Oktbr. f. A. er først bleven mig bekjendt ved den nu stedfundne Offentliggjørelse; den er i sin Tid hverken bleven given mig i Afskrift eller endog blot oplæst for mig, og det er jo ogsaa ganske klart af dens Indhold, at den ikke var bestemt til paa nogen saadan Maade at komme til min Kundskab.

Derimod udførte naturligviis Grev Hamilton fuldstændig, hvad der var ham paalagt, idet han under en Samtale med mig strax efter sin Tilbagekomst fra Skaane den 12te eller 13de Oktbr. s. A. yttrede for mig, at der hos hans Regjering var opstaaet nogen Betænkelighed ved det Rigsraadet forelagte Forfatningsudkast, idet man ansaae Tidspunktet for mindre heldig valgt og frygtede for det Indtryk, som det kunde gjøre baade i Tydskland og andetsteds, især forsaavidt som man deri vilde see en Inkorporation af Slesvig. Mit Svar gik ud paa, at det nævnte Forfatningsudkast i det Væsentlige, og navnlig forsaavidt det kunde have nogen Betydning overfor Tydskland og Udlandet, kun var et Komplement

de plus d'une puissance et pour notre part, qu'un Traité soit intervenu ou non, nous n'hésitons point à affirmer de la manière

---

til den allerhøieste Kundgjørelse af 30te Marts s. A. for Hertugdømmet Holsteen, men ogsaa som saadant ganske nødvendigt og allerede bebudet under Rigsraadets sidste Samling, og at det derfor upaatvivlelig vilde falde ind under den samme Misbilligelse, som i Tydskland havde ramt Kundgjørelsen af 30te Marts, og at man mulig i forstærket Grad vilde reise Inkorporationsbeskyldningen. Men jeg vidste jo, at den svenske Regjering i fuldeste Maade billigede den nævnte allerhøieste Kundgjørelse, og da Rigsraadets Kompetence efter den nye Forfatning forblev ganske uforandret ligeoverfor de særlige Repræsentationer (Rigsdagen og den slesvigske Provindsialstænderforsamling), vilde der ikke med nogensomhelst Føie kunne klages over nogen Inkorporation. Jeg tilføiede, at forsaavidt nogen Uklarhed med Hensyn til den nye Forfatnings Indhold og Hensigt endnu skulde være tilstede, saa var jeg overbeviist om, at den vilde blive fjernet, deels ved Grev Hamiltons egne Indberetninger, deels ved de nærmere Forklaringer, som vilde blive afgivne af den kgl. Gesandt i Stockholm, Grev Scheel-Plessen, der netop i de samme Dage efter en længere Fraværelse skulde begive sig tilbage til sin Post. Jeg havde saa meget mindre Grund til at antage, at der skulde lægges nogen særdeles Vægt paa de hos den svensk-norske Regjering opstaaede Betænkeligheder, som Grev Hamilton netop samme Dag havde at oplæse for mig en Depeche af 5te Oktober, hvori Grev Manderstrøm vel fremhæver forskjellige Betragtninger, som kunde tale for at udsætte den formelle Afslutning af Alliancetraktaten, men dog ikke med et Ord omtalte det nævnte Forfatningsudkast. Grev Hamilton var desuden bemyndiget til at erklære, at dersom den danske Regjering vedblivende ønskede Afslutningen af Alliancetraktaten, saa var Grev Manderstrøm ogsaa villig til at gjøre de fornødne Skridt, og Depeschen indeholdt desuden en meget vægtfuld Udtalelse angaaende Sverrigs Stilling til den dansk-tydske Strid, som derhos var det eneste Stykke af denne Depesche, hvilket Grev Hamilton var bemyndiget til at give mig i Afskrift. Da denne Udtalelse allerede paa forskjellig Viis er bleven bragt under Omtale, skal jeg her gjengive den i ordret Oversættelse:

»Dersom Tydskland imod al Forventning og tiltrods for de Forestillinger, der ere gjorte det, skulde forsøge et Angreb paa Slesvig, saa troer jeg med Fortrøstning at kunne erklære, at Danmark med fuld Sikkerhed vilde kunne gjøre Regning paa virksom Bistand af mere end een Magt, og for

la plus explicite que dans le cas d'une agression de l'Allemagne sur le Slesvic nous sommes toujours dans les mêmes dispositions, que jusqu'ici, et dans la mesure de nos forces et des moyens, dont nous pouvons disposer, d'offrir au Danemarc, le secours qu'il pourrait réclamer de notre part. Cette assurance Vous êtes autorisé, Monsieur le Comte, à la donner au Gouvernement

---

vort Vedkommende — hvad enten saa en Traktat er bleven afsluttet eller ikke — tage vi ikke i Betænkning paa det mest Uforbeholdne at forsikkre, at i Tilfælde af et Angreb af Tydskland paa Slesvig, ville vi stedse fastholde de samme Anskuelser som hidtil, og derfor saavidt vore Kræfter og de Midler, hvorover vi kunne raade, strække sig, yde Danmark den Hjælp, som det vilde kunne forlange af os.

»Dette Tilsagn er De, Hr. Greve, bemyndiget til at give den danske Regjering i de samme Udtryk, som ere benyttede af mig i denne Depeche.»

I den Maaned, som hengik fra dette Tidspunkt og til Forfatningens Vedtagelse af Rigsraadet, modtog jeg gjennem Grev Hamilton forskjellige Tilkjendegivelser fra Grev Manderström angaaende Alliancetraktaten og de Skridt, som foretoges for at fremme dens Afslutning, men jeg kan med fuld Bestemthed erklære, at der i disse ikke indeholdtes den fjerneste Hentydning til det Forfatningsudkast, der i hele dette Tidsrum var under Forhandling i Rigsraadet, og det er jo allerede ved en tidligere Leilighed bragt til offenlig Kundskab, at den første Depeche af 16de November, der afsendtes fra Grev Manderström efter Modtagelsen af den telegrafiske Efterretning om Forfatningens Vedtagelse af Rigsraadet og Kong Frederiks to Dage efter paafulgte Død, betegnede det som heldigt for Kong Christian, at det nye Grundlovsforslag var blevet afgjort inden hans Forgjængers Død, og tilføiede, at Thronskiftet i Danmark ikke skulde udøve nogen Indflydelse paa Forhandlingerne om Alliancetraktatens Afslutning.

Jeg tør saaledes rolig paastaae, at der ikke for mig har været nogen Grund til at troe, at den ofte omtalte Forfatning skulde have været til alvorligt Anstød for den svensk-norske Regjering, og at denne Forfatning ikke har udøvet nogensomhelst Indvirkning paa Forhandlingerne om Alliancetraktatens Afslutning.

Danois dans les termes mêmes, dont j'ai fait usage dans cette dépêche*).

---

*) Senere er i Post- och Inrikes Tidn. aftrykt Fortsættelsen af ovenstaaende Uddrag:

»Under dessa förhållanden har jag blifvit föranledd att för »mig sjelf uppställa den fråga, om, uti sakernas närvarande skick, »Danska Regeringen sjelf skulle anse afslutandet af en allians- »traktat nyttigt och lämpligt? Om, som vi anse os hafva skäl »antaga, Danmark icke är hotadt af något angrepp, vore den »praktiska nyttan ingen; och hvad lämpligheten beträffar, torde »densamma, till följd af de upplysningar jag i denna depesch »meddelat, kanske likaledes synas tvifvelaktig, då icke utan skäl »torde kunna antagas att en dylik traktat snarare skulle kunna »föranleda ett anfall än afvända detsamma. Bedömandet af dessa »åsigter tillhör, jag medgifver det, den Danska Begeringen; men »der finnes äfven något annat, som mera uteslutande berör oss, »och som jag, genom Eder mellankomst, önskar för Herr Konselj- »presidenten utveckla, med den uppriktighet, som alltid legat till »grund för våra ömsesidiga meddelanden.

»Sjelf minister uti en konstitutionel stat känner han, lika »väl som jag, det afseende man bör fästa på nationalrepresen- »tationerne, och den aktning man bör egna åt deras tänkesätt, »hvilka det är de ansvarige ministrarnes skyldighet att söka leda »till det mål, som de sjelfva anse riktigast och nyttigast, men »hvaröfver de likväl icke kunna efter behag förfoga. Hos oss »synes den almänna opinionen, alltid sen att förskräckas af andras »faror, icke benägen att erkänna att den som hotar Danmark, »under nu för handen varande förhållanden, är så stor, som man »i detta senare land sjelf föreställer sig. Det fordrades, för att »ytterligare uppväcka denna känsla, och för att af national-repre- »sentationerna erhålla anslag, hvilka i alla händelser skulle blifva »oundvikligen nödvändiga, att faran vore mera synbar för allas »ögon, och, om jag så får uttrycka mig, mera handgriplig: — då »ett sådant resultat inträdt, betviflar jag icke att ju sympathierna »åter skulle vakna, och ådagaläggas genom en mindre tvifvelaktig »benägenhet, att för Danska folkets skuld göra uppoffringar af »samma slag, som år 1848. Men man får icke lämna ur sigte, »att våra konstitutionella former oafvisligen fordra en samverkan »med national-representationerne, — af hvilka den Norska, som »som icke nu har sammanträde, borde till urtima Storthing »sammankallas, — och att hos oss, just i detta ögonblick, tan- »karne äro lifligt sysselsatta med en finansiell fråga, af högsta

«fort sig göra låter, till Danmark öfversända en truppstyrka, «icke öfverstigande, tillsammanlagdt af alla vapen, Tjugo Tusen «och icke understigande Tio Tusen man, fullt utrustade och «beväpnade på krigsfot:

«2:o ätt denna styrka, så snart Tyska Förbundets trupper, «genom öfverskridandet af Eydergränsen, angripit Danmark, «får användas till försvaret af detta Rike och af Hertigdömet «Slesvig, men aldrig får föres utöfver denna gräns.

«3:o (rörer sättet för truppernas öfverförande);

«4:o (rörer truppernas underhåll);

«5:o (rörer Flottans deltagande i truppernas transport, «o. s. v.);

«6:o (afhandlar, i 10 särskilda punkter, åtskilliga militära «och ekonomiska detaljbestämmelser);

«7:o att om Eders Maj:t sjelf skulle befinna Sig i krig, «eller ega grundad anledning befara fiendtligt anfall mot egna «länder, vare sig att detta skulle inträffa vid den tid, då Ko«nungen af Danmark påkallar hjelpcorpsens afsändande, eller «sedan densamma blifvit til Danska Staterna' öfverförd, så «förfalla de af Eders Maj:t genom denna traktat indgångna «förbindelser;

«Härjemte borde Eders Maj:ts Minister vid Kongl. Danska «Hofvet, på sätt i depeschen för den 5 dennes finnes närmare «uttryckt, samtidigt med traktatens underteckmande, till Kongl. «Danska Regeringen öfverlemna en officiell deklaration, inne«hållande det Kongl. Svenska och Norska Regeringen, för den «händelse att Danmark skulle taga initiativet till ett anfall «mot Tyskland, vare sig till lands eller sjös, eller ock att krig «mellan Danmark och Tyska Förbundet skulle uppkomma af «någon i traktaten icke förutsedd anledning, förbehåller sig «att, utan hinder af ifrågavarende traktat, fritt besluta öfver «den politik Eders Maj:ts Regering, i sådan händelse, kan «komma att följa».

28.

Udtog af en Depeche fra Grev Manderström til den svensk-norske Gesandt i Kjøbenhavn den 7 November 1863.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

J'ai lu avec attention les communications adressées par le Gouvernement Danois à Francfort, annexées à vos rapports du 28 Oct. no. 138—141, ainsi que la dépêche écrite par S. Exc. Mr. Hall au Ministre de Danemark à Berlin le 31 Oct., et qui se trouvait jointe à Votre dépêche no. 145 du 2 cour., et je suis heureux de pouvoir dire que la marche modérée et conciliante adoptée par le Danemarc ne saurait que lui assurer tous nos suffrages. Je vous prie d'offrir à Mr. le Président du Conseil l'expression de cette opinion du Gouvernement du Roi.

29.

Udtog af en Depeche fra Grev Manderström til den svensk-norske Gesandt i Kjøbenhavn den 16 November 1863.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

J'ai reçu hier*) le rapport du conseil de Norvège sur le Traité d'Alliance. Les négociations à ce sujet suivront leur cours naturel, et de notre côté au moins rien ne sera changé dans nos dispositions et dans nos intentions **).

*) ɔ: Kong Frederik VII.s Dødsdag.

**) Udtog af Grev W. Scheel Plessens Beretning til det danske Udenrigsministerium 16 November 1863:
Dans l'entrevue que j'ai eue aujourd'hui avec le Comte Manderström ..., il m'a dit, que de la part du Gouvernement Suédois par suite de la catastrophe que nous avons à déplorer, rien ne sera changé à la voie dans laquelle le Cabinet de Stockholm est entré relativement au traité d'alliance en train de se négocier. Je sais par rapport à ce traité que le Roi a dit avant-hier à un de mes Collègues que des instructions partiront sous peu pour mettre le Cte. Hamilton en état de procéder à la signature; je sais aussi que mon collègue de France conseille à ne rien précipiter à cet égard. Je me permets de mander à V. Exc. ces données, puisqu' elles me semblent dessiner assez bien la situation du moment.

[redacted]

30.

Circulairdepeche fra Grev Manderström til de svensk-norske Gesandter den 20 November 1863.

Le télégraphe nous a apporté hier la nouvelle que le Prince d'Augustenbourg, en vertu d'une renonciation de la part de son père à ses prétendus droits, a émis une Proclamation par laquelle il déclare avoir assumé le règne des Duchés de Slesvig et de Holstein.

On nous mande également que les Princes des branches Ducales de Saxe ont reconnu ce prétendant en sa dite qualité, et que le Grand Duc d'Oldenbourg a protesté contre la Succession dans les Duchés.

Toutes ces manifestations constituent autant de dérogations à la Convention de Londres du 8 Mai 1852, conclue dans le but d'assurer l'ordre de Succession dans le Royaume de Danemark, et de sauvegarder l'intégrité et l'indépendance de ce Royaume, jugées nécessaires au maintien de l'équilibre politique de l'Europe.

L'intégrité de la Monarchie Danoise se trouve gravement menacée par la tentative de lui arracher le Duché de Holstein, qui forme un des plus beaux fleurons de cette Couronne.

L'indépendance de cette Monarchie éprouve une atteinte non moins compromettante par la prétention des Princes Allemands de décider du sort du Duché de Slesvig, qui n'a jamais appartenu à l'Empire Romain, ni à la Confédération Germanique.

Il ne s'agit plus d'une Exécution Fédérale dans l'une des provinces faisant partie de ce corps d'Etats, mais de mesures à adopter pour détacher les Duchés de Slesvig et de Holstein de la Couronne Danoise, au profit d'un Prince apanagé Allemand.

Cette question, nous n'en doutons pas, sera portée devant le tribunal de la Confédération, qui pourrait être induite à s'arroger le droit de statuer même sur le sort d'un pays non-Allemand.

Dans cet état de choses, le Gouvernement du Roi, en sa qualité de cosignataire de la Convention de Londres, se croit autorisé à s'adresser aux Puissances qui ont également signé ce Traité, pour être renseigné sur leurs intentions à ce sujet. Ce n'est point qu'il puisse concevoir un seul instant l'idée qu'aucune d'elles puisse nourrir le dessein de faillir à des engagements aussi solennels; mais il pense qu'il ne serait point sans utilité que les Puissances signataires se concertassent sur la ligne à suivre, et sur les mesures à adopter pour empêcher le dépouillement d'un Prince dont les droits sont reconnus par elles, et pour écarter le péril menaçant la balance de la politique Européenne.

Je Vous engage, Monsieur (tit.), à faire lecture de la présente dépêche à S. E. Monsieur le Ministre des affaires étrangères de ...., et à lui en laisser une copie, en exprimant l'espoir du Gouvernement du Roi de recevoir de sa part une communication au sujet de cette importante affaire.

Agréez etc. etc.

(signé:) **Manderström.**

31.

Depeche fra Grev Manderström til den svensk-norske Gesandt i Kjøbenhavn den 2 December 1863.

Ainsi que me l'avait fait présager Votre rapport du 27 November nr. 162, qui m'est parvenu hier matin, Mr. le Comte de Scheel Plessen est venu dans la journée, me faire part d'une dépêche en date du même jour, qu'il venait de recevoir de la part de son Gouvernement.

Dans cette dépêche, dont une copie m'a été remise, et que je crois devoir Vous transmettre pour Votre information, S. Exc. M. le Président du Conseil, après avoir tracé rapidement la situation actuelle du Danemark, et les conséquences

[redacted]

qui lui paraissent devoir en découler nécessairement, revient sur son désir de voir conclu le traité d'alliance, dont nous nous sommes occupés déjà depuis plusieurs mois.

Dans une dépêche confidentielle séparée, dont la lecture m'a été faite, mais dont Monsieur le Ministre de Danemark n'était point autorisé à me laisser copie, M. Hall a accentué encore plus fortement l'imminence du danger en exprimant l'opinion qu'une attaque de la part de l'Allemagne était à prévoir au premier jour; il a donc engagé M. le Ministre de Danemark à user de tous ses efforts afin d'accélerer autant que possible la conclusion du traité et de tâcher d'obtenir en même temps que des troupes fussent dès-à-présent contractées dans les provinces limitrophes du Danemark, afin de pouvoir au plutôt être transportées dans ce Royaume.

Lorsqu'au commencement de sa dépêche à M. le Comte de Plessen, M. Hall a rappelé ce que je Vous ai mandé au sujet de cette affaire, je crains bien que les préoccupations bien naturelles et bien graves de cette époque remplie de difficultés ne lui aient inspiré une erreur, bien excusable du reste de sa part, par rapport à la situation telle qu'elle m'était connue à l'époque ou j'ai pu m'exprimer ainsi, et celle du moment où lui-même écrivait.

Il est évident qu'elle a subi un immense changement, non par suite du décès du feu Roi, car ainsi que je Vous le disais déjà en date du 16 Novembre, cet événement regrettable n'a pu exercer aucune influence sur les dispositions du Roi, notre auguste Souverain, mais par d'autres circonstances qui l'ont suivi ou qui en ont résulté, et qui alors ne nous étaient pas connues, et que nous ne pouvions pas même toutes prévoir.

En effet, la question a pris de bien plus grandes dimensions, par suite du refus d'une grande partie des Etats Allemands, de reconnaître S. M. le Roi Chrétien IX, en qualité de Souverain de la Monarchie Danoise, mais en même temps elle a produit des explications de la part des Cours signataires qui ne sauraient paraître que nettes et significatives.

Quelle que soit l'issue du débat entre les grandes Cours Allemandes et la Confédération Germanique, qui vient de s'établir à ce sujet, la question paraît nécessairement devoir être portée sur un autre terrain que celui sur lequel elle s'agitait avant la mort du Roi Frédéric VII. Il ne s'agit plus en effet d'une exécution fédérale, mais une agression de la part de l'Allemagne aurait pour objet évident d'arracher à la Monarchie Danoise des provinces qui en ont toujours fait partie et que le Protocole de Londres reconnaît comme devant à l'avenir continuer à lui appartenir.

Tel étant le cas, toutes les Puissances signataires de ce Protocole — ou au moins toutes celles qui n'hésitent point à le reconnaître dans toute sa portée et dans toutes ses conséquences — sont également tenues à en maintenir les dispositions. Il n'est plus question d'une exécution fédérale pouvant avoir pour résultat une attaque contre les provinces non-Allemandes de la Monarchie Danoise, mais d'une agression contre cette Monarchie même dans une ou plusieurs des provinces qui en font intégralement partie.

Dans les pourparlers qui ont eu lieu au mois de Juillet et d'Août, il n'a jamais été question, Vous le savez, Monsieur le Comte, d'une alliance offensive et défensive entre les deux Gouvernements: il ne s'est agi que d'un secours à prêter dans un cas donné et dans une situation déterminée. Peut-on dire que le cas actuel est le même, et que la situation soit identique à celle d'alors?

A cela on peut répondre du côté de Danemark que le cas actuel est plus extrême et plus dangereux encore: nous ne le nions pas; mais aussi le Danemark peut compter sur un appui plus prononcé. Quels que soient les changemens qui ont pu intervenir dans la situation de Danemark, il est parfaitement sûr que la nôtre n'est plus la même. Lorsque comme c'est aujourd'hui le cas, on veut attaquer le principe même qui sert de base au Protocole de Londres, nous sommes engagés, il est vrai, à le maintenir; mais nous le sommes au

même titre que d'autres Puissances, et nous ne pouvons nous séparer d'elles en nous créant une position isolée et en anticipant non seulement sur les événements, mais aussi sur les résolutions qu'elles pourront adopter, et qui — il serait souverainement injuste de supposer le contraire — ne sauront être que favorables à la juste cause de S. M. le Roi de Danemark. Si nous agissions autrement, on pourrait à bon droit nous imputer de précipiter les événements et de nécessiter une solution par les armes là où elle pourrait être atteinte encore au moyen des négociations.

Nous savons, en effet, que des négociations sont ouvertes, et nous avons anoncé notre intention de nous unir aux efforts communs pour amener un réglement du différend international, — réglement qui, nous l'avons à plus d'une époque annoncé, ne saurait jamais, à notre avis, étre obtenu par les armes — tout en annonçant notre conviction que l'ordre de succession établi en Danemark par le protocole de Londres ne pouvait former l'objet d'un doute. Si, tout en nous réunissant à cette action commune, nous allions, en même temps, contracter un traité d'alliance, ce serait préjuger la cause au dénouement pacifique de laquelle nous sommes appelés à coopérer, et ce serait nous placer sur une ligne à part, ce qui, bien certainement, ne nous vaudrait aucuuement le bon vouloir des Puissances cosignataires, que nous avons toute raison de ménager, et que, dans l'intérêt du Danemark lui-même, il serait dangereux d'indisposer.

Nous nous flattons, et non sans quelque motif peut être, de pouvoir être utiles au Danemarc dans le cours de ces négociations — tout comme, sans vouloir nous en faire un mérite, nous croyons l'avoir été pendant les années qui se sont dernièrement écoulées. Serait-il prudent alors de neutraliser complètement notre action, en contractant un engagement aussi prononcé qui aurait pour suite infaillible une exigence de la part des Puissances Allemandes de nous exclure de ces négociations, exigence à laquelle, dans la position où nous nous

trouvons encore aujourd'hui, nous nous flattons de pouvoir résister, mais qui acquerrait, par notre signature d'un Traité d'alliance, une telle force que nous prévoyons une grande difficulté, sinon une impossibilité de pouvoir échapper à ses conséquences. Serait-ce là, je Vous le demande, Monsieur le Comte, et je le demande au Gouvernement Danois lui-même, une bonne voie à choisir pour lui être utile?

Notre sincère désir de le servir ne saurait former pour lui l'objet d'un doute: l'expérience, non seulement des 15 dernières années, mais des 2 dernières semaines à dû le lui prouver. Seulement, nous sommes, dans une position à envisager ses affaires plus calmement qu'il ne saurait le faire lui-même, et par-dessus tout nous avons à penser, non seulement à ses intérêts, mais aussi, et en premier lieu, aux nôtres, que dans son ardeur pardonnable pour sa propre cause, il semble ne point songer à faire entrer en ligne de compte.

En résumant ce que, par ordre du Roi, je viens de Vous dire, je dois Vous déclarer, Monsieur le Comte, en Vous priant de le porter à la connaissance du Ministre Danois, que Sa Majesté ne considère pas le moment actuel comme propice pour la conclusion d'un traité d'alliance dont la base principale serait toute autre, que celle qui présidait au projet dont il a été question cet été. Ce n'est point à dire que nous abandonnons entièrement l'idée de la conclusion d'un pareil traité, si les circonstances et les intérêts mutuels le prescrivaient plus tard. Je dois dire que je pense que le bruit qui s'est fait autour des négociations qui ont eu lieu par rapport à cette convention, n'a peut-être pas été sans quelque utilité pour le Danemark, en donnant l'éveil sur cette question, et en sonnant, si je puis m'exprimer ainsi, le tocsin à la face de l'Europe. De même je crois pouvoir dire qu'il ne serait point prudent en ce moment, de déclarer les négociations rompues. Pour notre part, nous ne le désirons pas, et nous pensons que le Danemark ne doit point le désirer. Laissons l'affaire en suspens; elle reviendra plus tard, si les événements l'exigent

[redacted]

et l'admettent, ne rendons compte à personne de l'état dans lequel se trouvent les négociations, et espérons qu'un arrangement intervenu sous la médiation des principales Puissances Européennes rendra superflu tout recours aux armes: *avec* leur concours le Danemark sera à l'abri d'exigences exagérées, *contre* leur opinion, le Danemark, avec notre seul appui, ne saurait triompher d'adversaires aussi puissants.

Je ne saurais Vous dire combien je désire, Monsieur le Comte, que cette communication, dont Vous pouvez donner copie à M. le Président du Conseil, soit reçue par Sa Majesté Danoise dans l'esprit qui l'a dictée et qui est celui d'une sincère amitié et je crois pouvoir ajouter d'un dévouement éclairé.

Agréez etc.

(signé:) **Manderström.**

32.

Depeche fra Grev Manderström til de svensk-norske Gesandter i Berlin og Vien den 22 Januar 1864.

Le Gouvernement du Roi vient d'obtenir connaissance authentique de la note collective adressée par les Gouvernements d'Autriche et de Prusse au Gouvernement de Danemark, en date du 16 de ce mois.

Le Gouvernement du Roi ne saurait cacher qu'il a été bien péniblement affecté du contenu de ce document.

Il ne saurait lui convenir d'entrer ici dans un examen à quel point les engagemens réciproques contractés en 1851 et 1852 par les gouvernemens respectifs ont pu être exactement exécutés; mais il lui paraît évident que même leur non-exécution de la part du Danemark ne saurait former pour l'Autriche et la Prusse un titre pour s'immiscer dans les relations intérieures d'un état indépendant.

La forme choisie pour cette immixtion fait ressortir encore davantage son but inadmissible, puisque, dans aucun cas, il ne devenait possible au Gouvernement danois d'accomplir, dans les formes légales, les exigences mises en avant par les Gouvernements Autrichien et Prussien. Il ne serait, en effet, être admis qu'aucun Gouvernement soit en droit d'exiger de la part d'un autre un acte absolument illégal, et le Gouvernement du Roi ne peut que protester, de la manière la plus explicite, contre un pareil usage de la force et reporter toute la responsabilité des conséquences désastreuses qui pourront en résulter sur les Gouvernemens qui les auraient causées.

Le Gouvernement du Roi s'est toujours soigneusement abstenu de s'immiscer dans les questions fédérales, mais il s'agit ici d'intérêts d'un ordre européen, à l'égard desquels tout état indépendant a le droit d'émettre son avis. Avec la franchise qui caractérise tous ses actes, le Gouvernement du Roi n'a pas dû laisser ignorer le sien au Gouvernement de S. M. le Roi de Prusse (l'Empereur d'Autriche) et j'ai reçu l'ordre du Roi, notre auguste Souverain, de vous engager, Monsieur, à faire lecture de la présente dépêche à son Excellence Mr. de Bismarck (le Comte de Rechberg).

33.

Note fra Grev Manderström til den danske Gesandt i Stockholm den 12 Februar 1863.

Le Soussigné, Ministre d'Etat et des affaires étrangères de S. M. le Roi de Suède et de Norvége, a eu l'honneur de recevoir la note qu'en date du 8 courant M. le Comte de Scheel-Plessen, Envoyé extraordinaire et Ministre plénipotentaire de S. M. le Roi de Danemark, lui a adressée, d'ordre de sa Cour, et par laquelle, à la suite de l'entrée des troupes Austro-Prussiennes dans le Slesvig, et des combats sanglants qui, dès

les premiers jours de ce mois, avaient eu lieu, le Gouvernement de Sa Majesté Danoise a désiré fixer l'attention de celui du Roi sur la gravité des circonstances, et se fondant sur les vues que le Gouvernement du Roi a de tout temps énoncées sur la communauté d'intérêts et de destinées des peuples du Nord, ainsique sur l'injuste et violente agression dont le Danemark est devenu l'objet, ce Gouvernement a réclamé, de la part du Gouvernement des Royaumes-Unis, une active et prompte assistance, afin de pouvoir opposer à la supériorité numérique de ses adversaires une résistance suffisante.

Le Soussigné s'est empressé de placer cette communication importante sous les yeux du Roi, son auguste Souverain, et c'est d'ordre de Sa Majesté qu'il a l'honneur d'adresser à M. le Comte de Scheel-Plessen la réponse suivante, qu'il se permet de prier ce Ministre de vouloir bien porter à la connaissance de son Gouvernement.

Sans se dédire de rien de ce qu'il a avancé à ce sujet, et en maintenant toujours qu'une agression de l'Allemagne dans les Provinces Danoises n'appartenant point à la Confédération Germanique, sera toujours de nature à léser nos intérêts les plus chers et à inspirer à tout le Nord de bien sérieuses appréhensions, le Soussigné croit cependant de son devoir de rappeler ici les déclarations que M. le Ministre du Roi à Copenhague a été dans le cas de devoir faire dans les derniers temps. Il ne saurait non plus passer sous silence les faits qui se sont produits depuis l'époque où les ordres furent donnés de Copenhague de remettre la note à laquelle la présente est destinée à servir de réponse. Ces faits sont justifiés sans doute par une dure nécessité, mais leur pénible résultat a été de livrer aux armées étrangères une partie d'autant plus importante de la Monarchie Danoise, que c'est autour d'elle surtout que les débats se sont agités. Il ne s'agit donc plus en ce moment de la défendre, mais de la reprendre. Tel étant le cas, la première question que le Gouvernement du Roi doit se faire, est celle-ci: le résultat est-il possible à réaliser en réunis-

sant aux forces Danoises celles dont le Gouvernement des Royaumes-Unis pourrait disposer pour ce but? Si le Gouvernement Danois veut bien peser équitablement la mesure des sacrifices qu'il pourrait demander de la part des Royaumes qui avant tout et en premier lieu ont le devoir de songer à leur propre existence, la solution de cette question ne saurait être douteuse. Le Gouvernement du Roi pourrait-il effectuer ce résultat? C'est à regret qu'il doit déclarer que dans sa profonde conviction, autant il le désirerait, autant cela lui est impossible.

Le Gouvernement du Roi non seulement nourrit l'espoir, mais il est fermement convaincu que l'Europe ne pourra jamais permettre le démembrement de la Monarchie Danoise, et que le Duché de Slesvig, de même que celui de Holstein, lui seront restitués; mais ce résultat ne saurait être atteint que par la voie d'une intervention des Puissances intéressées au rétablissement de la paix, si des armées plus nombreuses que celle qu'il pourrait offrir ne peuvent être engagées à se joindre au corps que dans ce cas il serait prêt à envoyer pour cette cause, et si l'on veut éviter les dangers qu'une participation isolée des Royaumes-Unis pourrait entraîner, non seulement pour eux, mais aussi pour le Danemark lui-même.

Il est une autre considération qui ne saurait manquer d'exercer sur cette affaire une grave influence. Le Gouvernement du Roi est décidé à employer tous ses efforts pour chercher à maintenir la validité du Traité de Londres, mais il pense qu'il ne saurait être exigé de lui de rompre formellement, et le premier de tous, la solidarité que ce Traité lui impose envers les Puissances non-Allemandes co-signataires de cet acte solennel, et en agissant ainsi, de s'exposer à tous les dangers auxquels une pareille action isolée pourrait soumettre les Royaumes-Unis. Le Gouvernement Danois ne saurait douter des sentiments d'amitié et des sympathies du Gouvernement du Roi: il croit pouvoir hardiment affirmer que ses efforts constants et consécutifs en font foi aux yeux du monde entier.

[redacted]

Mais l'intérêt non moins vif que sincère qu'il porte à un Gouvernement voisin et ami ne saurait l'aveugler sur le premier de ses devoirs, qui est celui de veiller soigneusement à ce que la sûreté et les intérêts de ses propres peuples ne soient pas compromis, et les dangers qui pourraient résulter pour eux d'une marche isolée de celle des autres Puissances non-Allemandes, signataires du Traité de Londres, sont trop patents pourqu'il soit nécessaire de les indiquer ici d'une manière plus spéciale.

Dans cette persuasion, et animé d'un désir sincère d'être réellement utile au Danemark, le Gouvernement du Roi a cru le mieux servir les intérêts de ce Royaume en adressant encore un appel aux Cabinets de Londres, de Paris et de Saint-Pétersbourg, afin de les inviter à faire connaître leurs intentions dans ces graves conjonctures, et les stimuler dans le but d'une intervention bienveillante pour le Danemark. En même temps il a déclaré vouloir toujours conserver sa liberté d'action pour le cas qu'un concert favorable au Danemark ne saurait être établi, et que les circonstances lui permettraient d'employer avec plus de chances de réussite les moyens dont il peut disposer. Le Soussigné a été autorisé à porter confidentiellement à la connaissance du Gouvernement de Sa Majesté Danoise, par l'organe de Son Représentant à la Cour du Roi, la copie ci-annexée d'une dépêche qu'il expédie à ce sujet aux Ministres du Roi à Londres, Paris et Saint-Petersbourg. En attendant, ainsi que M. le Ministre de Danemark a pu s'en convaincre, les préparatifs se poursuivent, tant en Suède qu'en Norvége, afin d'accélérer, si les circonstances l'admettent, la mobilisation d'une partie des armées des deux Royaumes.

Le Soussigné aime à se flatter que le Gouvernement de Sa Majesté Danoise, en prenant en mûre considération ce qu'il vient d'avoir l'honneur d'exposer, se convaincra que, sous l'empire des circonstances actuelles, la réponse qu'il lui adresse, est celle qui convient le mieux aux intérêts bien entendus des Gouvernements respectifs.

C'est dans cet espoir que le Soussigné s'empresse de prier M. le Comte de Scheel-Plessen de vouloir bien être auprès de son Gouvernement l'organe de cette communication, et d'agréer l'expression renouvelée de sa haute considération.

(signé:) **Manderström.**

34.

Circulærdepeche fra Grev Manderström til de Svensk-Norske Gesandter den 12 Februar 1864.

Les événements qui se sont succédé avec rapidité en Danemark depuis le commencement de ce mois sont trop généralement connus pour qu'il convienne de les rappeler ici; d'autant plus que nous trouvant séparés, par ces événements mêmes, du reste de l'Europe par une distance encore plus considérable que dans les temps ordinaires, les faits se seront développés encore davantage au moment ou Vous parviendra cette dépêche.

La manière dont le Gouvernement du Roi envisage l'entrée violente des troupes Austro-Prussiennes sur le territoire de Sa Majesté le Roi de Danemark Vous est déjà connue. Les Cours de Berlin et de Vienne ont cherché, il est vrai, par des communications datées avant l'invasion du Slesvig, mais qui ne sont parvenues que tout dernièrement à la connaissance du Gouvernement du Roi, à atténuer l'impression que ne pouvait manquer de produire un fait aussi grave, et à rassurer les Puissances co-signataires du Traité de Londres sur ses conséquences. Je regrette de me trouver obligé de dire que ce but ne me paraît devoir être que bien imparfaitement atteint, les deux grandes Puissances Allemandes partant d'une supposition qui, même à leurs propres yeux, ne pouvait avoir aucune chance de se réaliser, et qui déjà a été démentie par les faits, savoir, que le Gouvernement Danois permettrait à des forces

[redacted]

militaires étrangères d'occuper le Duché de Slesvig sans opposer aucune résistance à cette violation de son territoire. C'est dans cette supposition seulement, si j'ai bien compris les communications émanées de Berlin et de Vienne, que la Prusse et l'Autriche déclaraient vouloir respecter le Traité de Londres et l'intégrité de la Monarchie Danoise: il me paraît cependant que ces deux Puissances devraient se rappeler qu'elles sont liées par ce Traité envers d'autres Puissances encore qui ne sauraient leur reconnaître le droit de le rompre unilatéralement, et dont les avis méritent bien d'être consultés.

Dans cet état de choses le Gouvernement Danois vient de fixer de nouveau l'attention de celui du Roi sur la gravité des circonstances, et se fondant sur les vues que nous avons de tout temps énoncées sur la communauté d'intérêts et de destinées des peuples du Nord et sur l'injuste agression dont le Danemark est devenu l'objet, il a réclamé de la part des Royaumes-Unis une active et prompte assistance, afin de pouvoir opposer à la supériorité numérique de ses adversaires une résistance suffisante.

Sans nous dédire de rien de ce que nous avons avancé à ce sujet, et en maintenant toujours qu'une agression de l'Allemagne dans les provinces Danoises n'appartenant point à la Confédération Germanique sera toujours de nature à léser nos intérêts et à inspirer de bien sérieuses appréhensions à tout le Nord, nous ne pouvons cependant nous dissimuler que la question ne se présente plus sous la même face qu'à une époque antérieure de quelques mois à peine au moment actuel. Alors l'existence même des stipulations du Traité de Londres n'était point, comme aujourd'hui, mise en question. Nous sommes parfaitement decidés à employer tous nos efforts pour chercher à maintenir ces stipulations, mais nous pensons qu'il ne saurait être exigé de nous d'agir seuls à cet égard, et c'est de concert avec les autres Puissances non-Allemandes signataires de ce Traité que nous désirerions prendre les mesures nécessaires pour arriver à ce but. En agissant isolément nous

ne pourrions nous flatter d'atteindre le but que nous nous proposons, et nous nous exposerions à des interprétations de notre conduite qui pourraient lui supposer des vues intéressées bien éloignées des intentions du Gouvernement du Roi.

Dans la situation actuelle, situation dont les dangers sont patents, nous croyons devoir faire encore une fois un appel aux Cabinets des Londres, de Paris et de Saint-Pétersbourg, dans le but de les inviter à nous faire connaître les décisions que leur ont inspirées les faits si graves et si subversifs du droit des gens établi, qui se sont passés depuis les dernières communications que nous avons échangées avec eux au sujet de cette importante question. Nous ne saurions douter ni de l'intérêt bien puissant qu'ils lui accordent, ni de leur sincère désir d'arrêter l'effusion du sang, et de rétablir la paix sur des bases que le Danemark pourrait accepter sans compromettre sa dignité et sans sacrifier son indépendance. Nous ne nous dissimulons point que cette tâche soit ardue; mais nous ne saurions croire que les plus grandes Puissances de l'Europe puissent admettre le démembrement d'une Monarchie dont elles ont reconnu que l'intégrité et l'indépendance formaient l'une des conditions du maintien de la balance politique de l'Europe.

Nous serions heureux de recevoir de leur part des explications plus rassurantes que celles qui nous ont été offertes dans des termes trop vagues, et se conciliant mal avec les faits de la part des Gouvernements d'Autriche et de Prusse. Il est superflu d'ajouter que notre concours sera toujours assuré à toute mesure propre à régler cette affaire d'une manière juste et équitable.

Mais en même temps nous devons déclarer d'avance que nous entendons toujours conserver notre liberté d'action pour le cas qu'un concert favorable aux intérêts du Danemark ne saurait être établi, et que les circonstances nous permettraient d'employer avec plus de chances de réussite que dans ce moment les moyens dont nous pouvons disposer. Nous tâcherons d'éviter une participation à la lutte autant que cela nous de-

[redacted]

viendra possible, mais nous devons constater qu'elle pourrait atteindre des proportions qui ne sauraient admettre une inaction continuée de notre part.

Je Vous invite, Monsieur (tit), à faire lecture de la présente dépêche à Son Excellence Monsieur...... et si Elle en exprimait le désir, à Lui en laisser copie. Vous insisterez sur le prix qu'attacherait le Gouvernement du Roi à obtenir une réponse, dont la rapidité des événements rend une prochaine communication doublement désirable.

J'adresse une communication identique aux Ministres du Roi (à Paris) et à (Saint-Pétersbourg), (Londres).

Agréez etc.

(signe:) **Manderström.**

35.

Depeche fra Grev Manderström til den svensk-norske Gesandt i Kjøbenhavn den 10 Juni 1864.

Monsieur,

Votre dernière est du 4 courant No. 113, arrivée le 6.

Les notions qui me reviennent sur les dispositions des Puissances neutres à la Conférence ne s'accordent malheureusement que trop avec celles reçues par M. Monrad. Il est de fait que pour le cas qu'aucun arrangement peut intervenir, et que le Danemark se croirait forcé de recourir encore une fois aux armes, ni la France ni la Grande-Bretagne ne paraissent pouvoir être induites à lui offrir un secours actif. Les efforts tentés dans ce but par le Ministre du Roi à Londres, qui a renouvelé la déclaration que de concert avec ces Puissances, ou même avec l'une d'elles, nous nous déciderions à employer également une partie de nos forces de terre et de mer, n'ont abouti à rien, et à Londres on lui a opposé un refus formel d'entrer dans cette voie.

Il nous paraît évident qu'il n'y a pas plus d'espoir à fonder sur l'assistance de la France, et des voeux stériles sont tout ce que le Danemark peut attendre de la part des Gouvernements actuels de ces pays. Il est à noter encore que Lord Palmerston a déclaré au Comte Wachtmeister qu'aucun Ministère Anglais ne ferait la guerre pour cette cause, et que quand même l'opposition actuelle entrait au pouvoir, il ne fallait point se faire illusion sur le changement qui se produirait de suite dans son langage et dans sa manière d'agir.

Dans ces circonstances douloureuses et qui nous affectent au dernier point, la situation du Danemark devient au plus haut degré difficile. Nous comprenons combien le Gouvernement Danois doit hésiter sur le parti à adopter, et dans cette extrémité nous croyons devoir nous abstenir de lui offrir des conseils, ne pouvant lui prêter l'assistance que nous nous sentirions heureux de pouvoir lui offrir. Mais dans une situation politique aussi anormale, et lorsque les plus grandes Puissances de l'Europe reculent devant une lutte que seules elles seraient capables d'entretenir avec succès, comment pourrions-nous nous précipiter dans une guerre dont tous nos moyens ne suffiraient pas à détourner le cours, et en nous exposant à tous les dangers qui en deviendraient infailliblement la conséquence? Ce serait courir nous-mêmes à une perte et à une ruine certaines, sans espoir de sauver l'ami et le voisin dont les souffrances déchirent nos coeurs, mais que nous n'avons pas la force de soutenir comme nous désirerions ardemment pouvoir le faire. Rien de plus triste que cette situation et j'ose dire qu'elle est presqu'aussi cruelle que celle du Danemark. Mais puisqu'elle nous est fatalement imposée, au moins est-il de notre devoir de ne point laisser subsister aucune incertitude à cet égard et de faire connaître franchement au Gouvernement Danois qu'il ne saurait compter sur notre assistance matérielle à moins que nous trouvions des alliés qui rendraient notre secours réellement efficace.

Je Vous engage donc, Monsieur, à ne point le laisser

[illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

— — — Le Gouvernement du Roi ne [illegible] pour ne devoir s'écarter de la voie qu'il s'est tracée et ne peut prendre une part active à la guerre, à moins d'une alliance avec les grandes puissances occidentales, ou du moins avec l'une d'elles. Vous devez bien faire entendre que nous n'abandonnerons point cette ligne de conduite, — quelques pénibles que nous soient les malheurs que supporte le Danemark, — si les puissances Allemandes ne nous y forcent pas elles-mêmes. — —

signé: [illegible]

[redacted]

Den historiske Forenings Medlemmer. 1865.

Ifølge den i andet Bind S. 877 flg. meddelte Fortegnelse talte i September 1863 Foreningen 623 Medlemmer. Siden den Tid ere

	indtraadte	udtraadte
i 1863	10	9
i 1864	8	15
i 1865	8	11
	26	35, og i Marts 1865

havde saaledes Foreningen 614 Medlemmer, som efterstaaende Liste udviser.*)

Aagaard, H., Assessor, Ejer af Iselingen.
Aars, J. Stud. phil., Christiania.
Aarup, V.
Adler, Baron. Kjeldgaard, Nykjøbing paa Mors.
Agerbech, H., Sognepræst til Øster-Hæsinge, Fyen.
Aggerup, Etatsraad.
Alberg, C. M., Justitsraad, Assessor i Landsoverretten.
Allen, C. F., Professor.
Ankjær, E., Cand. philol., Adjunkt.
Arlaud, Oscar, Stud. jur.
Arlaud, A., Fuldmægtig.

Baagöe, Cand. theol.
Bache, Candidat, Fuldmægtig.
Bagge, Præst. Horsens.
Bagger, F. V., Sognepræst til Vissenbjerg i Fyen.
Bagger, Cand. juris.
Baggesen, A., Generalmajor, m. m.
Bang, F. S., Justitsraad, Kasserer i Privatbanken.
Bang, O. L., Conferentsraad, Prof. og Dr. med.
Bang, T. S., Stud. jur.
Barfod, F. Amanuensis ved kgl. Bibl.
Bay, N. R., prakt. Læge, Brørup, Kolding.
Bechmann, R. Q., Capellan, Sønder Aldum, Aarhus Stift.
Bechmann, Præst til Fuglse (Maribo).

*) Forkortelser: — III betaler tredobbelt Bidrag; — C. B. afgjør Bidraget ved Besørgelse af Foreningens Commissioner; — U. C. er ogsaa udenlandsk corresponderende Medlem.

Bech, O. Malling, Skibscapitain.
Beck, H., Præst.
Becker, P. W., Provst, Sognepræst til Soderup.
Becker, Th. A., Professor.
Begtrup, I. H, Cand. chirurg., Bibliotheksassistent.
Bendtz, H. C. B., Etatsraad, Professor, Dr. med.
Bendtz, C. F. W., Præst til Lysabild. Sønderborg.
Bentzen, L., Stud. jur.
Berg, C., Rektor. Frederiksborg.
Berling, E., Mag. og Bibliotheksamanuensis. Lund.
Bertelsen, Cand. theol.
Bertouch-Lehn, Baron til Sønderkarle. Lolland.
Beyer, Boghandler, Bergen.
Bille-Brahe, C., Baron, Kammerherre, Amtmand, Skanderborg.
Birch, V., Gouvernør i Vestindien.
Birch-Reichenvald, Statsraad. Christiania.
Birkéland, Rigsarchivar. Christiania.
Bischof, Lærer, Randers.
Blache, H. H., Professor.
Blechingberg, O. G., Højesterets-Assessor.
Blechingberg, E. C. P., Justitsraad og Contoirchef.
Bloch, H. C., Sognepræst til Hasle, Aarhus Stift.
Bloch, V., Lic. theol., Sognepræst til Kjerteminde.
Blom, C. H. G., Justitsraad, Overtoldinspectør. Randers.
Bohr, I. L. S., Provst, Præst til Ballum. Ribe.
Bojesen, S., Cancelliraad, Overinspectør ved Fattigvæsenet.
Bondesen, I., Cand. theol., Skolebestyrer.
Bondesen, I. M. G., Provst til Sorterup, Slagelse.
Borch, Capitain.
Borgen, V., Professor.
Bornemann, J. A., Prof. theol.
Boye, P. H., Cancelliraad, Contoirchef.
Boye, W., Stud. archæol.
Brandt, C. I., Præst t. Rønnebæk.
Brandt, Cand. juris. Christiania.
Brasch, Præst i Vemmetofte.
Brasch, Collaborator.
Brask, Cand. jur. Randers.
Bregendahl, I. N., Etatsraad, Landsoverretsassessor, Viborg.
Bregendahl, Kammerassessor, Fuldmægtig i det statist. Bureau.
Bretton, F. E., Kammerherre, Baron, Højesteretsassessor.
Bretton, L. P., Kammerherre, Baron, Stiftamtmand i Viborg.
Brinck-Seidelin, L. C., Conferentsraad.
Briem, Præst, Gundsløv. Falster.

Brix, C., Skoleinspectør.
Brock, G., Højesteretsadvocat.
Brunius, C. G., Professor, m. m. Lund. (U. C.).
Bruun, C., Bibliothekar, kgl. Bibl.
Bruun, C., Legationssecretær.
Bruun, E., Oberst.
Bruun, M. P., Fabrik-Ejer, til Jægergaarden, Aarhus.
Bræstrup, C. I. E., Geheimeconferentsraad.
Bugge, Præst, Omø. (Skjelskør.)
Buck, I. A., Stud. juris.
Bülow, Kammerjunker.
Bülow, Over-Auditeur, By- og Herredsfoged. Skanderborg.
Bülow, J., Kammerjunker, Herredsfoged. Nakskov.
Børre, Chr. Th., Adjunkt ved Frederiksborg lærde Skole.

Carlsen, I. F. S., Sognepræst til Dalby-Neder, Randers Amt.
Carlsen, Frøken.
Casse, A. L., Etatsraad.
Cederfeldt, Stud. jur.
Christensen, Skræddermester.
Christensen, R., Stud. philol.
Christensen-Schmidt, C. P., Collaborator.
Christie, Toldkasserer i Bergen.
Clausen, H. N., Professor og Dr. theol.
Cold, Dr. med., Distriktslæge.
Collin, E., Etatsraad.
Crone, A., Sognepræst til Herrested i Fyen.
Crone, Exam. jur., Nyborg.
Cronholm, A., Professor. Lund.

Dahl, F. P. J., Cand. theol.
Dahl, T. C., til Moesgaard, Kammerherre, Stiftamtmand. Aarhus.
Dahlenborg, K., Cand. phil., Adjunkt. Aalborg.
Dahlerup, C. E., Herredsfoged, Odense.
Dahlerup, C. G., Sognepræst til Øster-Ulslev, Lolland.
Dahlerup, H. L., Justitsraad, Contoirchef.
Dahlerup, M. H. L., Stiftsprovst og Sognepræst i Ballerup.
Dahlerup, H. V., Præst t. Vaalse. Falster.
Danneskjold-Samsø, S., Greve af, General-Postdirecteur.
Delbanco, S. W., Landsoverretsprokurator.
Djørup, F., Distriktslæge.
Dorph, I., Sognepræst i Vigersted.
Dorph, P., Sognepræst i Øster-Egesborg. Foren. Correspondent.
Dreyer, W., Oberstl.
Drøhse, F., Boghandler. Tønder.

[redacted]

Eberlin, A. E., Herredsfoged, Samsø.
Egholm, H. A. jun. Isenkræmmer.
Ehlers, Etatsraad, Borgemester.
Ehlers, Adjunkt.
Elberling, C. W., Professor.
Elberling, Cand. phil.
Elmqvist, Discipel. Randers.
Engberg, Fuldmægtig. Skjelskør.
Engelbreth, H. P., Sognepræst t. Ørbek. Fyen.
Engelstoft, C. T., Dr. theol., Biskop i Fyens Stift.
Esmann, Cand. theol.
Estrup, C., Conferentsraad, Borgemester i Odense.
Estrup, I., Godsejer til Skafføgaard, Aarhus.
Everløf, F. A., Kgl. Svensk og Norsk General-Consul.
Exner, Cand. theol. Vaisenhuset.

Fabricius, F., Justitsraad.
Fabricius, A., Sognepræst. Dreiø.
Fabricius, I. O., Sognepræst til Lundum i Aarhus Stift.
Falck, H. P., Præst t. Vindinge, Nyborg.
Falckmann, L. B., General-Directør for Landmaaling i Sverrig, m. m.
Falkenberg, Chr., Boghandler.
Fangel, Distriktslæge. Løgstør.
Feilberg, H. F., Præst.
Feveile, Lieutn.
Fibiger, Major ved 5te Dragonregiment.
Fischer, C., Etatsraad, Borgemester. Randers.
Foersom, H. F., Apotheker i Slagelse.
Fog, Capitain.
Forchhammer, J. G., Conferentsraad og Professor.
Fredstrup, A., Regisseur.
Freund, Stud.
Friborg, Godsejer til Skovsgaard i Fyen.
Friedenreich, I., Handelsbogholder.
Friederichsen, P., Proprietær, Kjærstrup. Lolland.
Friis, Steen, Stiftsskriver, Roskilde.
Friis, Sognepræst t. Horne og Asdal. Hjørring.
Friis, Lærer. Aarhus.
Fritz, Kammerraad, Raadmand i Roskilde.
Frijs, E., Greve af, Stamherre til Grevskabet Frijsenborg.

Gad, E. C., Boghandler.
Garde, H. G., Commandeur.
Gerson, Particulier.

Gislason, K., Professor ved Universitetet.
Gjødwad, J. F., Redacteur.
Gleerup, M., prakt. Læge i Holstebro.
Gleerup, Boghandler i Lund. (C. B.).
Gløerfeldt, B. V. W., Kammerraad, Havneskriver i Kjøbenhavn.
Goos, C., Professor.
Gorm, Cand. pharmaciæ. Aarhus.
Gotschalk, Lieutenant.
Grove, C. H., Sognepræst til Leirskov ved Kolding.
Grundtvig, N. F. S., Biskop, Præst ved Vartou Hospital.
Grundtvig, Joh., Premierlieutenant, Fuldmægtig.
Grundtvig, Sv., Docent ved Universitetet.
Guldbrandsen, H., Cand. phil., Sproglærer.
Gundorph, H., Underbibliothekar ved Universitetsbibliotheket.
Gyllenkrok, Baron, Overkammerjunker, til Bjørnstorp i Skaane.

Haagen, C. W., Conferentsraad, Nationalbankdirektør.
Hage, H., By- og Herredsfoged, Stege.
Hage, Johannes, Stud. polit.
Hagerup, H., Boghandler.
Hagerup, Frue, Store Solt. Flensborg.
Hald, J. C., Assessor, Secretair i Landhusholdningsselskabet.
Hald, E., Sognepræst t. Snodstrup.
Hallager, L. N., Catechet i Nakskov.
Hallager, Professor. Christiania.
Hambro, C. I., Baron. London.
Hamilton, Esq. London.
Hammerich, Fr., Prof. theol.
Hammerich, M., Professor.
Hammershaimb, V. U., Præst. Færøerne.
Handest, Lærer, Aarhus.
Hannover, Underbibliothekar.
Hansen, A. N., Etatsraad.
Hansen, C. C. L., Sognepræst til Skamby, Fyen.
Hansen, C. P. M., Dr. med., Etatsraad.
Hansen, I., Procurator og Skolekasserer i Odense.
Hansen, J. F., Professor i Forstvidenskaben.
Hansen, L. C., Overlærer ved Søetatens Drengeskole.
Hansen, N., Præst t. Snedsted. Thisted.
Hansen, P. B., Cand. phil. Christiania.
Harhoff, C. I. Chr., Conferentsr. Ringsted. Foren. Correspondent.
Hartnack, Lieutenant, 4de Reg.
Hauch, Adam, Cand. phil.
Haugsted, S. T., Sognepræst t. Tønning. Horsens.

[redacted]

Haxthausen, G. M., Baron, Fuldmægtig i Krigsministeriet.
Hegel, F. V., Cancelliraad, Universitets-Boghandler. (Foren. Kasserer.)
Heiberg, C. A., Provst, Sognepræst i Helsingør.
Heiberg, G., Cand. theol., Adjunkt. Sorø.
Heide, Cancelliraad. Haderslev.
Heise, Adjunkt. Herlufsholm.
Heise, V., Adjunkt. Sorø.
Hellemann, C. N., Sognepræst til Rye i Sjælland.
Helweg, L., Dr. phil., Præst i Odense.
Henrichsen, R. J. F., Professor, Rector i Odense.
Henrichsen, Adjunkt, Bergen.
Herbst, C. F., Kammerraad.
Hermansen, C., Professor.
Hersleb, C. F., Krigsassessor.
Hertel, Adjunkt. Frederiksborg.
Hertz, H. P. B., Consistorialraad, Sognepræst. Roskilde.
Hertz, H., Professor.
Hindenburg, Th., Cand. juris.
Hjort, P., Professor.
Hjort, J. L. M., Provst. Roeskilde.
Hjort, Lieutenant.
Hoff, Student.
Holbek, Capt. Art.
Holck, Captain. Aalborg.
Holm, C. F., Conferentsraad, Directeur i Finantsministeriet.
Holm, E., Dr. phil.
Holm, Fr. Oberstlieutenant.
Holmsted, Frøken.
Holmsted, S., Overlærer i Frederiksborg.
Holstein, E. F., Kammerherre, General-Postdirecteur i Lübeck.
Holstein, L. H. C. H., Kammerherre, Lehnsgreve t. Holsteinborg (III).
Holsten, A., Kammerherre, Lehnsbaron.
Holten, H., Provst, Sognepræst i Skuldeløv.
Honoré, M. W., Stud. jur.
Hornbeck, H. B., Dr. med.
Hoskiær, D., Præst til Kallundborg.
Hundrup, F. A., Overlærer ved Roskilde Skole.
Hvidt, E., Assurance-Mægler.
Hvidtfeldt, Stud. jur. Christiania.
Høedt, Fr., Professor, Instrukteur.
Høegh, H. J. C., Cancelliraad.
Høst, A. F., Cancelliraad, Universitets-Boghandler.
Høst, Capitain.
Høyen, N. L., Professor, Inspectør ved den kgl. Malerisamling.

Ibsen, Th., Fuldmægtig i Gen. Postdirectionen.
Ingerslev, Inspectør.
Irminger, C. L. C., Kammerherre og General-Adjutant.
Iversen, Klokker i Middelfart.

Jacobsen, Godsforvalter ved Stamhuset Tiele i Jylland.
Jacobsen, P. C., Sognepræst. Rødby. Lolland.
Jacobsen, Boghandler i Randers.
Jacobsen, N., Cand. theol.
Jacobsen, Student.
Jacobsen, I. S., Stud. theol. Aalborg.
Jensen, J. Ch., Sognepræst til Ousted, Allisløv og Ledreborg.
Jensen, P. A. F., Krigsraad, Overrevisor i Krigsministeriet.
Jermin, H., til Ausumgaard, Lieutenant.
Jespersen, E., Boghandler. Flensborg.
Jespersen, H. A., Sognepræst til Uttersle v, Lolland.
Jessen, Præst t. Taagerup. Maribo.
Jetsmark, J., Etatsraad.
Johnsen, V. F., Conferentsraad, Directeur i Finantsministeriet.
Jonquières, H. A. de, Major i Artilleriet.
Jonquières, J. A. F. de, Justitsraad og Contoir-Chef.
Jonquières, G. C., Justitsraad og Bureauchef.
Juel, Cand. jur., Lærer ved Landcadetacademiet, Bogholder.
Juel-Rysensteen, Kammerherre, Lehnsbaron.
Junge, Chr., Bogbinder.
Jørgensen, Prokurator, Holkenhavn i Fyen.
Jørgensen, Redaktør.
Jørgensen, B., Professor.

Kahl, Provst og Sognepræst i Lund.
Kall, M., Fuldmægtig.
Kampmann, H., Justitsraad, Herredsfoged i Randers.
Kielsen, O. H., Kammerassessor.
Kierulff, A., Secretær.
Kinch, Overlærer. Ribe.
Kjellerup, Godseier, Vesborggaard. Aalborg.
Kjær, L. Ove, Cand. philol.
Klagenberg, A. C., Translateur.
Klemming, Bibliothekar ved Bibl. i Stokholm.
Klingenberg, K., Assistent.
Knudsen, L. A. C., Sognepræst til Eltang og Vilstrup. Kolding.
Koch, C. F., Cand. theol.
Kock, Etatsraad.
Koch, G., Provst og Sognepræst i Døstrup, Ribe Stift.
Koch, Adjunkt. Randers.

[redacted]

Koch, T. F., Cand. jur.
Koefoed, H. J., Geh.-Conferentsraad.
Koefod, Lieutenant.
Kopp, C. M., Cand. theol., Adjunkt. Frederiksborg.
Krag, W., Kammerherre.
Krag, Toldkontrollør. Aalborg.
Kragh, G. A., Kammerjunker, Amtsforvalter i Aalborg.
Krarup, J. Fr., Student.
Krebs, J. H. K., Krigsraad, Distriktslæge i Ringsted.
Krieger, A. F., Etatsraad, Højesteretsassor.
Krieger, W., (Heinstrupgaard.)
Krog, Præst i Dragstrup. Mors.
Kruse, Cand. jur.
Krøyer, H., Professor, Inspecteur.
Kuntzen, C. F., Conferentsraad.
Købke, J. K., Ingenieurkapitain.
Kønigsfeldt, J. P. F., Overlærer. Frederiksborg.
Køster, I. E., Cand. juris.

Lampe, Handelsfuldmægtig. Bergen.
Langball, A., kgl. Fuldmægtig.
Langballe, I. E., Cand. juris. Viborg.
Lange, C. V., Stud. juris.
Langhoff, I. H., Boghandler.
Lappenberg, Dr. jur., Archivarius. Hamborg. (U. C.)
Larsen, E. T.
Larsen, Borgemester.
Lassen, Provst, Tølløse, Holbek.
Lauritsen, I. F., Boghandlerfuldmægtig.
Leemejer, J.
Levin, I., Cand. phil.
Levin, Dr. Distriktslæge, Lerchenfeldt (Hobro).
Levinsen, N., Landsoverretsprokurator.
Levy, C. E., Dr. med., Professor.
Levy, Bankdirekteur.
Lichtenberg, F., Hof-Jægermester, til Løistrup.
Lichtenberg, H. H., Hof-Jægermester, til Stamhuset Bistrup.
Liebe, G. L., Justitsraad, Hospitalsforstander i Roskilde.
Liebe, J., Etatsraad, Stats-Secretair.
Liebe, P. R. T., prakt. Læge. Mariager.
Liebenberg, Literatus.
Lind, H., Adjunkt. Randers.
Lind, Th., Boghandler.
Lindberg, Overauditeur. Assens.

Linderup, Fuldmægtig. Nykjøbing, Sjælland.
Linstow, Oberst, Kammerherre.
Ljunggren, G., Professor. Lund.
Lohse, O. C., Cand. philol., Adjunkt.
Lorck, L., Sognepræst til Hvedstrup og Flyng.
Lund, J. C., Conferentsraad og Højesterets-Assessor.
Lund, Dr. phil., Rector. Aalborg.
Lund, Præst. Korup ved Odense.
Lüttichau, H. H., Kammerherre.
Lunding, V., Stud. jur.
Lynge, Boghandler.
Løser, E. C., Bogtrykker, Capitain.
Løvenskiold, Baron til Løvenborg, Holbek.

Magnussen, C. W., Boghandlercommis.
Magnussen, B., Provst og Sognepræst til Føllesløv, Holbek.
Manicus, E., Dr. Professor. Flensborg.
Mansa, F. W., Etatsraad.
Mansa, Landinspecteur, Nykjøbing paa Mors.
Mansa, J. H., Oberst.
Mantzius, Cand. phil. Birkerød.
Marstrand, W., Professor.
Martensen, Dr. theol., Biskop.
Mathiesen, Capitain.
Mazar de la Garde, Justitsraad og Postmester i Helsingør.
Mazar de la Garde, G., Stud. jur.
Meding, Skolelærer, Stubbekjøbing.
Meyer, Etatsraad. Frederiksværk.
Melby, J. C. F. V., Sognepræst til Kundby. Sjælland.
Melchior, H. E., Institutbestyrer.
Milo, F. A., Cand. theol.
Molbech, K., Professor.
Moltke, C., Greve, Geh. Conf., Kammerherre.
Moltke, Fr., Greve. Bregentved.
Moltke-Hvidtfeldt, Geheimeconferentsraad, Glorup. Nyborg.
Moltke, Secretær.
Morville, G., Overretsprokurator i Viborg.
Mossin, Præst t. Aaker, Bornholm.
Moth, Adjunkt. Sorø.
Mourier, C. F. L., Conferentsraad, Højesterets-Assessor.
Muhle, F. S., Bogtrykker.
Munck, Catechet.
Müller, J. C., Dr. med., Etatsraad.
Müller, C. L., Dr. phil., Professor, Inspecteur.

Münter, B., Dr. theol., Provst, kgl. Confessionarius, m. m.
Møller, A. P., Cand. juris.
Møller, Carl. Aarhus.
Møller, A., Landsoverretsprocurator. Viborg.
Møller, L. B., Bogholder.
Møller, J. O., Regimentschirurg.
Mørch, B. H., Overlærer ved den lærde Skole i Randers.
Mørch, F. A., Kammerassessor.

Nathanson, M. L., Etatsraad.
Nebelong, Architekt, Bygningsinspecteur.
Nellemann, Sophus, Cand. jur.
Neergaard, J. F., Provst og Sognepræst i Faxø.
Newe, Cand. theol., Skolebestyrer.
Nielsen, Forligelsescommisair og Skolelærer i Aarre ved Varde.
Nielsen, Olaf, Cand. mag.
Nielsen, Cand. philol., Adjunkt. Nykjøbing, Falster.
Nielsen, C., Provst og Sognepræst til Kallehauge.
Nielsen, G., Redacteur.
Nielsen, H., Cand. theol. Aarhus.
Nielsen, K. C., Professor.
Nielsen, N. P., Fuldmægtig.
Nielsen, P., Cand. med.
Nutzhorn, F., Dr. phil.
Nutzhorn, H., Cand. theol.
Nyegaard, C. S., Sognepræst i Blistrup. Sjælland.
Nygaard, Justitsraad.

Oldenburg, Auditeur. Helsingør.
Olrik, H. H., Conferentsraad.
Olrik, J. B., Etatsraad og Borgemester i Helsingør.
Olsen, C., Cancelliraad, Prokurator i Randers.
Olsen, Postbud.
Olsen, F. C., Prof., Rector i Viborg. Foren. Correspondent (C. B.)
Olsen, Capellan i Humble, Langeland.
Olufsen, H. F. F. M., Major og Kammerjunker.
Ostwald, E. F. A., Dr. jur., Justitsraad.
Otto, Th., Cand. polit.

Paludan, H., Sognepræst t. Beder og Malling; Aarhus Stift.
Paulli, H., Dr. theol., Stiftsprovst.
Paulsen, Stiftsphysicus. Aalborg.
Petersdorff, Lehnsgreve til Einsiedelsborg i Fyen.

Petersen, A. F., Cancelliraad.
Petersen, H. G., Postinspecteur.
Petersen, H., Cand. theol.
Petersen, Helm, Cancellir., Ejer af den Hempelske Bogh. i Odense.
Petersen, L. V., Prof.
Petersen, Overauditeur.
Petersen, C., Wolfgang, Stud. juris.
Petersen, N. R., Justitsraad, m. m.
Petersen, Sigv., Cand. phil. Christiania.
Petersen, C. P. N., Lic. jur., Justitsraad.
Pio, Cand. philol.
Ploug, G., Cancelliraad, Contoirchef.
Ploug, C. Redacteur.
Prehn, G., Cand. juris.
Prior, D. C., Capellan, Holmens Kirke.

Quaade, G. I., Kammerherre, Minister.

Raben, Chr., Dr. phil., Kammerherre, Lehnsgreve til Christiansholm.
Raben, Josias, til Lækkendegaard, Kammerherre.
Raffenberg, M. K., Etatsraad.
Ramsgaard, Adjunkt. Viborg.
Rasch, Cand. theol.
Rask, Præst t. Viskende. Kallundborg.
Rasmussen, Grove, Kapellan, Balslev og Eiby. Fyen.
Rasmussen, L., Justistraad, Bogholder og Secr.
Rasmussen, R. C., Musikus.
Rasmussen, Provst og Præst t. Steenstrup, Odense.
Ravnkilde, P. S., Byfoged og Birkedommer i Saxkjøbing.
Regenburg, Etatsraad.
Reiersen, C. F. K., Sognepræst t. Fjællerup. Grenaa.
Reimann, C. F., Cand. pharm.
Reitzel, Th., Boghandler.
Reitzel, C., Boghandler.
Reumert, L. I. A., Dr. med. og Distriktslæge. Odense.
Reuterdahl, H., Dr. theol., Erkebiskop. Upsala.
Reymann, Dr. Overlæge, Svendborg.
Ricard, Cancelliraad, Contoirchef.
Rieffesthal, Cand. pharm., Odense.
Riise, J. C., Justistraad.
Rist, Major.
Rist, Overkrigskommissær.
Rode, Wilh., Cand. juris.
Rode, J. R. G., Justitsraad. Vallø.

Rosendal, Lærer. Veile.
Rosendahl, E. P., Professor.
Rosenkrantz, G. E., Baron, Amtmand over Thisted Amt.
Rosenstand, Frantz, Stud.
Rosenørn, C. P. T., Kammerjunker. Ribe.
Rosenørn-Lehn, O., Baron.
Rothe, L. A., Professor. Sorø.
Rothe, Cand. jur.
Rung, G., Justitsraad og Inspecteur ved Vaisenhuset.
Rübner, M. T., Krigssecretair.
Rynning, Provst i Flaksted. Bergen.
Ræder, G., Stud. juris.
Ræder, Proprietær, Dyrhaugegaard. Kolding.
Røgind, Lieutenant. Slesvig.
Rørdam, H., Præst.
Rørdam, H. C., Dr. theol., Sognepræst til Hammer ved Præstø.

Sager, H. C., Cancelliraad, Byfoged i Rudkjøbing
Sandberg, I. B., Vinhandler.
Scavenius, P. B., til Gjørslev og Klintholm, Kammerherre.
Schade, J., Sognepræst til Nebbelunde og Sæddinge, Lolland.
Schade, J. S., Sognepræst til Grimstrup og Aarre, Ribe Stift.
Schaffalitzsky, Baron og Lieutenant.
Scharling, C. E., Dr. og Prof. theol.
Scheel, A. W., Dr. jur., Kammerherre, Generalauditeur.
Scheel, Siegfr., Greve.
Schiern, F. E., Professor ved Universitetet.
Schiødte, J. C., Prof., Inspecteur ved det kgl. naturhist. Museum.
Schiødte, Præst. Aarhuus.
Schlegel, Geheime-Etatsraad.
Schleppegrell, F., Lieutenant Odense.
Schmidt, Kammerraad. Voldbygaard, Grenaa.
Schmidt, L. H., Præst ved Frederiks Hospital.
Schmidt, V., Cand. theol.
Schmidt, W. G., Mægler.
Schmidt, J. L., Overretsassessor. Viborg.
Schmidt, T. J., Boghandler.
Schmith, Overlærer, Aalborg.
Schleisner, Dr. med., Justitsraad. Frederiksværk.
Schrøder, L., Cand. theol.
Schurmann, Professor, Seminarieforstander i Skaarup, Odense.
Schwartzbrem, Præst. Vraae ved Skive.
Schøler, C., til Margaard i Fyen, Kammerherre, Oberstlieutenant.
Schønberg, K.

Sehested-Gyldenstjerne, Kammerherre.
Selmer, H. P., Justitsraad.
Sigurdson, J., Archivar v. d. Kgl. Nord-Oldskr. Selsk.
Simonsen, A. E. A., Capt., Regnskabsfører.
Simony, C. F., Stiftamtmand, Kammerherre.
Skibsted, Cancellist.
Skrike, Geheimelegationsraad, Colonialdirecteur.
Smidt, C. C., Justitsraad og Postmester i Horsens.
Smidt, Præst t. Vadgaard. Løgstør.
Smith, D., Provst, Stege.
Smith, E., Præst til Tjustrup. Sorø.
Smith, H., Etatsraad.
Sneedorff, H. G., Comm. Capt. og Toldinspecteur i Helsingør.
Sommer, Chr., Distriktslæge. Vestindien.
Sommersted, A. W., Cancellist.
Speer, F. F., Universitetspedel.
Stage, C. L., Justitsraad og Controlleur ved Finantshovedkassen.
Stein, S. A. W., Etatsraad, Dr. og Prof. med.
Steenstrup M. G. G., Dr. phil.
Stenersen, A., Justitsraad, St. Thomas.
Stephens, G., Professor ved Universitetet.
Strunk, A., Kammerraad, ved Museet for nordiske Oldsager.
Stub, C. F., Sognepræst t. Glostrup.
Sundby, N. A., Boghandler. Flensborg.
Svedelius, Professor, Lund.
Säve, Profesor, Upsala.
Sølling, Cand. jur.
Sørensen, Præst paa Thurø.

Tang, Etatsraad, Godsejer til Nørre-Vosborg.
Tang, N., Etatsraad, Justitiarius i Viborg.
Tang, P., Præst.
Tauber, F. B., Sognepræst til Eiby og Dalby.
Teisen, M. P., Sognepræst til Phanefjord, Møen.
Thestrup, Lieutenant.
Thomsen, C. J., Conferentsraad, Directeur.
Thomsen, Collaborator.
Thomsen, V. L. P., Student.
Thorkelin, Capitain.
Thorkilsen, C., Sognepræst i Egislevmagle.
Thornam, L., Overlærer ved den lærde Skole i Horsens.
Thorsen, P., Professor og Universitetsbibliothekar.
Thorson, Underbibliothekar ved det kgl. Bibl.

Thortsen, C. A., Dr. phil., Prof.
Thrige, S., Professor, Rector.
Thygesen, J., Stud. juris.
Timm, H. A., Sognepræst til Magleby paa Amager.
Torm, E., Bankassistent. Flensborg.
Trap, Etatsraad.
Treschow, F. W., Geheime-Conferentsraad.
Trier, Ernst., Cand. theol.
Trier, Cand.
Trojel, O. S., Adjunkt. Nykjøbing.
Trolle Bonde, Greve, Kammerherre. Skaane.
Tscherning, F. E., Oberstlieutenant.
Tüchsen, E., Toldcontrollør. Randers.
Tüchsen, C. M., Kammerraad og Toldinspecteur.
Tønnesen, Kasserer. Sorø.
Tøppfer, Cand. phil., Adjunkt, Viborg.
Törsleff, H, Boghandler. Slagelse.

Uldall, C. P. L., By- og Herredsfoged, Svanike. Bornholm.
Ulrich, Dr. Physikus. Tønder.
Unsgaard, I., Kammerh., Stiftamtmand, Geh.-Conferentsr. Odense.
Ussing, T., Algren-, Conferentsraad og Generalprocureur.
Ussing, L., Professor ved Universitetet.

Vahl, Underbibliothekar.
Waitz, G., Professor, Göttingen.
Vaupell, O., Capitain.
Vaupell, Præst i Harboøre, Lemvig.
Vedel, P. A., Geheime-Legationsraad.
Weeke, C., Stud. jur.
Wegener, Præst t. Halsted, Nakskov.
Wegener, C. F., Conferentsraad og Geh. Archivar.
Weis, E. M., Etatsraad, Overrets-Assessor.
Weis, A., Cand. polyt. (Aarhus Mølle.)
Weilbach, Cand. phil.
Wengel, H. J., Apotheker i Ringsted.
Werlauff, E. C., Conferentsraad og Professor.
Wessel, C. G., Etatsraad. Helsingør.
Westergaard, C. P., Fuldmægtig i Krigsministeriet.
Westergaard, N. L., Professor ved Universitetet.
Wichfeld, til Engestofte, Kammerherre.
Wieselgreen, P., Dr. theol., Domprovst i Gøteborg.
Willer, M., Varemægler.
Wilse, Stud. jur.

Vilster, Generalmajor.
Wind, C. A., til Sanderumgaard og Bækkeskov, Kammerherre.
Winstrup, L. A., Bygningsinspecteur. Slesvig.
Winther, Chr., Professor.
Wissing, Boghandler i Aarhus.
Wissing, Bogtrykker i Viborg.
Worm, R. T., Sognepræst i Rold, Hobro.
Worsaae, J. J. A., Professor.
Voss, Sognepræst til Spind, Bergen.
Wroblewsky, Boghandler.
van Wylich, P. W., Sognepræst i Greve.

Zahle, N., Institutbestyrerinde.
Zahle, J. C. J., Provst og Sognepræst i Stillinge.
Zahle, P. G., Cand. theol.
Zinck, L., Cand. theol.
Zinck, kgl. Skuespiller.

Øckenholdt, Kammerraad.
Øllgaard, F., Cand. juris.
Ørum, J. M. H., Klokker ved Vor Frue Kirke.

Athenæum i Kjøbenhavn.
Athenæum i Drammen.
Drammens lærde og Realskole.
Flensborgs Latin og Realskole.
Flensborg, Kongens Klub.
Garnisonsbibliotheket i Fredericia.
Gøteborgske Nat. Bibliothek i Lund.
Herlufsholms Skolebibliothek.
Hofbibliotheket i Wien.
Kongens Haandbibliothek.
Lunds Universitetsbibliothek.
Det militaire Bibliothek i Odense.
Sorø Academis Bibliothek.
Studenterforeningen i Kjøbenhavn.
11te Batallions Officeerscorps Bibliothek i Aalborg.
Kjøbenhavns Garnisons Bibliothek.

[redacted]

Rettelser.

Side	687.	Lin. 12	f. o.	décidé l. décidée	
—	696.	— 19	—	Danoise l. Danois	
—	—	— 20	—	la l. le.	
—	698.	— 13	—	inconte- l. incon-	
—	—	— 8	f. n.	serieuse- l. sérieuse-	
—	701.	— 12	—	que l. qne,	
—	—	— 9	—	liberaux l. libéraux	
—	—	— 8	—	réligieux l. religieux	
—	712.	— 6	—	Gouvernemement l. Gouvernement.	
—	713.	— 7	f. o.	constitutionelles l. constitutionnelles.	
—	—	— 14	f. n.	déliberations l. délibérations	
—	714.	— 7	—	revision l. révision	
—	715.	— 16	f. o.	defaut l. défaut	
—	727.	— 8	—	ces l. ses	
—	—	— 16	—	duché l. duché,	
—	730.	— 23	—	Agreez l. Agréez	
—	740.	Anm. Lin. 20	f. n.	ui udgaaer.	
—	741.	Lin. 11	f. n.	Gouvernemeot l. Gouvernement	
—	750.	— 17	f. o.	intéressées l. intéressés	
—	—	— 1	f. n.	an l. au	
—	768.	Anm. Lin. 2	f. o.	1863 l. 1864	
—	771.	— — 3	f. n.	som udgaaer.	
—	780.	Lin. 12	f. o.	anoncé l. annoncé	
—	783.	Under Dep. 32 tilføies:		Agréez etc. (signé.) **Manderström.**	
—	—	Lin. 8	f. n.	1863 l. 1864	
—	789.	— 7	f. o.	des l. de	
—	790.	— 13	—	signe l. signé	
—	792.	— 7	—	Agrées l. Agréez	